

Fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt

- doktori értekezés -

**Budapest
2008**

Készítette:
Dr. Kapa-Czenczer Orsolya
doktorjelölt

Konzulens:
Prof. Dr. Vókó György
egyetemi tanár

„... ha a törvény uralkodik és a büntetés megtörtént, akkor ez a törvény ki van elégítve, én pedig megszabadultam valami idegentől, amely elválik tőlem és ismét visszahúzódik fenyegető alakjába, de nem barátkoztam meg vele. A rossz lelkiismeret egy rossz cselekedetnek, egy történésnek, egy olyan egész részének a tudata, mely fölött nincs hatalmam; egy történésnek, amelyet soha, soha nem lehet meg nem történné tenni, mert meghatározott, korlátozott volt. A bűnök megbocsátása ezért nem a büntetések megszüntetése (hiszen minden büntetés valami olyan pozitív, objektív, amit nem lehet megsemmisíteni), nem a rossz lelkiismeret megszüntetése, mert a tettet sohasem lehet nem-tetté változtatni, hanem a szeretet által megbékített sors., (Georg Wilhelm Friedrich HEGEL: Vázlatok a vallásról és a szeretetről)

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke.....	5
Bevezetés	12
1. A dolgozat tárgya.....	12
2. A témaválasztás indoka	12
3. A dolgozat célja	13
4. Az alkalmazott kutatási módszerek	13
I. RÉSZ	15
Alapvető megfontolások	15
1. Alapvetés	15
2. A nevelés és a reszocializáció alapfogalmai	17
3. Nemzetközi elvárások.....	26
II. RÉSZ.....	34
Nemzetközi kitekintés.....	34
1. Bevezetés	34
2. Angolszász országok.....	38
2.1. Amerikai Egyesült Államok	38
2.2. Nagy Britannia	59
2.3. Írország, Skócia és Észak-Írország	90
2.4. Kanada	96
3. A kontinentális Európa országai	108
3.1. Bevezetés	108
3.2. Benelux államok	108
3.3. Németajkú országok	129
3.4. Újlatin országok.....	160
4. A Skandináv országok fiatalkorú bűnelkövetőinek nevelése	175
4.1. Bevezetés	175
4.2. Svédország	176
4.3. Dánia.....	185
4.4. Norvégia és Finnország	189
5. Közép-Kelet-Európa uniós országai	192
5.1. Bevezetés	192
5.2. Csehország és Lengyelország	193
5.3. Románia	197
6. Következtetések	220
III. RÉSZ	222
A fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt Magyarországon.....	222
1. Történelmi áttekintés	222
1.1. Bevezetés	222
1.2. A feudalizmus időszaka	223
1.3. A reformkor és a polgári korszak	225
1.4. A Csemegi kódextől a második világháborúig.....	226
1.5. A szocializmus időszaka.....	236
1.6. A rendszerváltást követő időszak	241
2. Rövid kitekintés a javítóintézetek helyzetére	243

3. Reszocializációs nevelés a szabadságvesztés büntetés intézeteiben.....	251
3.1. Bevezetés	251
3.2. Fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetei.....	254
3.3. A befogadás	255
3.4. Az oktatás	272
3.5. Szakképzés.....	292
3.6. Munka	303
3.7. Közösségi foglalkozások	312
3.8. Drogprevenció és gyógyító-nevelő tevékenység	342
3.9. Szabadulásra való felkészítés.....	346
IV. RÉSZ.....	359
Záró gondolatok	359
Irodalomjegyzék.....	367

Rövidítések jegyzéke

1. A jogforrásokra és joggyakorlatra való hivatkozások

Be	1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
Bp.	1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
Btá.	1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről
Btk.	1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
Bv. tvr	1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról
Ftvr	1951. évi 34 számú törvényerejű rendelet
I.Bn	1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
IM rend.	Igazságügyi Minisztériumi rendelet
Korm. hat.	Kormány határozat
Korm. Rend.	Kormány rendelet
Kt.	1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
MM utasítás	Művelődési miniszteri utasítás
Mt.	1992. évi XXII. évi törvény a Munka Törvénykönyvéről
NM rendelet	Népjóléti miniszteri utasítás
OM rend.	Oktatási Minisztériumi rendelet

2. Jogirodalmi hivatkozások

Allen, 2007.

Allen, Rob: From punishment to problem solving: A new approach to children in trouble. In: *Debating Youth Justice*, Ed: Center for Crime and Justice Studies, London, 2007.

Antal – Vig, 2005.

Antal Szilvia – Vig Dávid: A fiatakorú fogvatartottakkal való bánásmód empirikus vizsgálata. In: *Kriminológiai Tanulmányok* 43. szám,

Antonopoulos – Winterdyk 2003.

Antonopoulos, G. A. és Winterdyk, J. A: The British 1998 Crime and Disorder Act: A „Restorative” Response to Youth Offending. In: *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol.11, Issue 4., 2003.

Bala – Roberts, 2006.

Bala, Nicolas és Roberts, Julian: *Canada’s Juvenile Justice System: Promoting Community based Responses to Youth Crime*. Ed. Hart Publishing, Oregon, 2006.

Barbu – Şerban, 2007.

Barbu, Gabriel-Silviu és Şerban, Alexandru: *Drept execuţional penal*. Ed. All Beck, Bucureşti, 2007.

Beijerse – Swaaningen 2006.

Beijerse uit, Jolande és Swaaningen van, René: *The Netherlands: Penal-welfarism and Risk management*; In: *Comparative Youth Justice; Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.

Bencze – Csada – Király, 2006.

Bencze Béla – Csada Krisztina – Király Krisztina: Nemzetközi szakmai konferencia Alsó-Szászországban. In: *Börtönügyi Szemle*, 2006. 3 szám

Bruckmüller, 2006.

- Bruckmüller, Karin: Austria: A Protection Model. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Daems – Robert, 2006.*
Daems, Tom és Robert, Luc: Victims, Knowledge(s) and Prisons: Victims Entering the Belgian Prison System. In: European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 14/3. 2006.
- Davola, 2006.*
Davola József: A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész). In: Börtönügyi Szemle, 2006/2. szám
- De La Cuesta – José Luis, 2006.*
De La Cuesta, José Luis: The New Spanish Penal System on Delinquency; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems, Ed. HART Publishing, Oregon, 2006.
- Dénes, 2007.*
Dénes Veronika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről: Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (írott formában megtalálható a: <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>; lekérdezés: 2007. november 26.)
- Doob – Sprott, 2004.*
Doob, A. és Sprott, J.B: Youth Justice in Canada, in: Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives, Crime and Justice: Vol. 31. Chicago, University of Chicago Press, 2004.
- Düinkel, 2006.*
Düinkel, Frieder: Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Ellis – Sowers, 2001.*
Ellis, R. és Sowers, K.: Juvenile Justice Practice: A cross-disciplinary approach to intervention. Ed. Brooks/Cole, Belmont, CA, 2001.
- Folks, 1891.*
Folks, Homer: The care of delinquent children. In: Proceedings of National Conference of Charities and Correction. Ed: Columbia University Press, New York, 1891.
- Graham –Moore, 2004.*
Graham, J. és Moore, C.: Trend Report on Juvenile Justice in England and Wales, In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, August 2004. (published under the title: Beyond Welfare Versus Justice – Conference Paper
- Hoffmann, 2000.*
Hoffman, Dennis: Criminal Justice. In: CliffsQuickReview, ed: IDG Books Worldwide, Inc., Foster City, CA, 2000.
- Homonyikné – Joó, 2005.*
Homonyikné Bertha Laura – Joó László: Klasszifikációs gyakorlat a szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám,
- Jepsen, 2006.*
Jepsen, Jorgen: Juvenile Justice in Denmark: From Social Welfare to Repression; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen). HART Publishing, Oregon, 2006.
- Junger-Tas, 2006.*

- Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn? Comparative Youth Justice, Critical Issues, Ed by: John Muncie, Barry Goldson; SAGE Publications, London, 2006.
- Kahn, 1953.*
Kahn, A. J.: A court for children: A study of the New York City Children's Court. Columbia University Press, New York, 1953.
- Kamm, Hunt, Feming, 1986.*
Kamm, E.R., Hunt, D. és Feming, J.A.: Juvenile law and procedure in California. Ed: Glencoe Press, Beverly Hills, CA., 1986.
- Krajewski, 2006.*
Krajewski, Krzysztof: The Juvenile Justice System in Poland; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen). HART Publishing, Oregon, 2006.
- Leone – Miesel, 2003.*
Leone, P. – Miesel, S.: Juvenile correctional education programs: The case for quality education in juvenile correctional facilities (28 August/2003). www.edjj.org/education.html, lekérdezés: 2007. augusztus 29.)
- Ligeti, 2006.*
Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. In: Büntetőjogi Kodifikáció, 6. évfolyam, 2006/2. szám.
- Lőrincz, 1992.*
Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992.
- Lőrincz, 1998.*
Lőrincz József: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. Duna-Mix Kiadó, Vác, 1998.
- Margitán, 2005.*
Margitán Éva: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2005.
- Mennel, 1973.*
Mennel, R.M: Thorns and thistles: Juvenile delinquents in the United States 1825-1940., ed: University Press of New England, Hanover, 1973.
- Mezey, 2000.*
Mezey Barna: Középkori tömlöctől a modern büntetés-végrehajtási intézetekig. ELTE, Budapest, 2000.
- Módos, 2003.*
Módos Tamás: A reszocializáció módszertana. Duna-Mix, Vác, 2003.
- Nagy Ferenc, 1990.*
Nagy Ferenc: Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése. BVOP, Budapest, 1990.
- Novák, 2004.*
Novák Zoltán: A fogvatartottak oktatása, szakképzése a büntetés-végrehajtási intézetekben. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám
- O'Mahony – Campbell, 2006.*
O'Mahony, D. és Campbell, C: Mainstreaming Restorative Justice for Young Offenders through Youth Conferencing: The experinece of Northern Ireland, Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Pollard, 2006.*
Pollard, Karen: How to Reduce Juvenile Re-offending to less than 30 per cent in USA. In: Prison Service Journal, No.166, July 2006., Gloucestershire, UK.
- Put – Walgrave, 2006.*

- Put, Johan és Walgrave, Lode: Belgium: From Protection Towards Accountability? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Rácz – Lénárd, 2008.*
Rácz Andrea – Lénárd Krisztina: A javítóintézeti nevelés dezintegrációs hatásai. www.szmi.hu/files/images/file/tartalomjegyzek_kapocs_osszes.doc; lekérdezés: 2008. január 18.)
- Rechea Alberola, 2006.*
Rechea Alberola, Cristina és Molina, Fernández Esther: Continuity and Change in the Spanish Juvenile Justice System; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Roberts, 2004.*
Roberts, Albert: Juvenile Justice Sourcebook: Past, Present, and Future, ed: Oxford University Press, New York, 2004.
- Rothman, 1971.*
Rothman, D.J.: The discovery of the asylum. Ed: Little, Brown, Boston, 1971.
- Ruzsonyi, 2003.*
Ruzsonyi Péter: Európai börtönnevelési irányzatok. In: Börtönügyi Szemle, 2003/4. szám
- Sarnecki, 2006.*
Sarnecki, Jerzy: Responses to Juvenile Crime: The Swedish System; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006.
- Seltzer, 2001.*
Seltzer, R.: Juveniles with mental disabilities: When incarceration makes youth worse. In: Juvenile Justice Update, no. 7/(2), Iowa, 2001.
- Serpe, 2008.*
Serpe, Florin: Centrul de reeducare minori Buziași. In: PodiumArt; 3 old. www.podiumart.com/centrul_minori_buzias/biography.html; lekérdezés: 2008. január 9.
- Smandych, 2006.*
Smandych, Russel: Canada: Re-penalization and Young Offenders' Rights, in: Comparative Youth Justice, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Solt, 2008.*
Solt Ágnes: Peremen billegő fiatalok. In: Szocháló – Társadalomtudomány - Online;(www.dev.szochalo.hu/szochalo-tudomany/hircentrum/article/108925/1383/; lekérdezés: 2008. január 20.)
- Stando – Kawecka, 2006.*
Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach. The Juvenile Justice System in Poland. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
- Szalóki, 2006.*
Szalóki Gergely: A Csemegi kódex fiatalokúakra vonatkozó szankciói. In: Jogelméleti Szemle, 2006/4. szám (http://jesz.ajk.elte.hu/2006_4.html; lekérdezés: 2008. január 15.)
- Szegál, 2007.*
Szegál Boris: A szocializáció és reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2007/3. szám
- Tüske, 2003.*
Tüske János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Márianosztrai Fegyház és Börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2003/3. szám

Van Dijk, Dumortier, Eliaerts, 2006.

Van Dijk, Catherine; Dumortier, Els és Eliaerts, Christian: Survival of the Protection Model? Competing Goals in belgian Juvenile Justice; In: International Handbook of Juvenile Justice; Ed: Springer Netherlands; 2006, Part II.

Vókó, 2006.

Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.

Wyvekens, 2006.

Wyvekens, Anne: The French Juvenile Justice System; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.

3. Egyéb rövidítések

ABC	Acceptable Behaviour Contract (Egyesült Királyság)
ALI	Felnőttképzési Felügyelet (Egyesült Királyság)
ANP	Asociatia Nationala a Penitenciarelor (Románia)
ART	Agression Replacement Training (Hollandia)
ASBO	Anti-Social Behaviour Order (Egyesült Királyság)
AVP	Alternatívák az Erőszakkal Szemben
BPSZ	Befogadási és Próbára-bocsátási Szolgálat (Franciaország)
BVOP	Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
CBP	Cognitive Behavioural Programme (Egyesült Királyság)
CDPC – PC CP	European Committee On Crime Problems, Council for Penological Co-operation
CER	centres éducatifs renforcés (Franciaország)
CPI	centres de placement immediate (Franciaország)
CPT	Committee for the Prevetion of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
CYB	Gyermekek és Fiatalkorúak Tanácsa (Dánia)
CYL	ifjúsági vezető (USA)
CSCI	Szociális Gondozási Felügyeleti Bizottság (Egyesült Királyság)
CSEE	Állami Szociális Nevelési Központ (Luxemburg)
DfES	Department for Education and Skills (Egyesült Királyság)
DIA	„Erős és Gyenge Oldalak” pszichológiai kérdőív
DJI	Dienst Justitiële Instellingen (Hollandia)
DPR	Decreto del Presidente della Repubblica, (Olaszország)
DTO	Detention and Training Order (Egyesült Királyság)
DUDIT	kábítószer függőséget vizsgáló pszichológiai teszt
DVJJ	Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen (Németország)
e2e	Entry to Employment programme (Egyesült Királyság)
EJS	Extrajudicial Sanctions Program (Kanada)
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
EQUIP	büntetés-végrehajtási intézetekben alkalmazott reszocializációs célú csoportfoglalkozás
EU	Európai Unió
EVSZ	Enyhébb Végrehajtási Szabályok
FAR	Fogvatartotti Alrendszer (számítógépes nyilvántartás)
FMM	Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium
HELP	Teljeskörű Környezeti Életmód Projekt (USA)
HI	Helyreállító Igazságszolgáltatás

HVB	Intézményes Nevelési Intézet (Svédország)
ICPS	International Centre for Prison Studies (Egyesült Királyság)
IMEI	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet
IPM	Istituto Penale Minorene, (Olaszország)
ISO	Individual Support Order (Egyesült Királyság)
ISP	Youth Inclusion and Support Panels (Egyesült Királyság)
ISSP	Intensive Supervision and Surveillance Programme (Egyesült Királyság)
JGG	Jugendgerichtsgesets (Németország)
JGH	Jugendgerichtshilfe (Ausztria)
JPR	Juvenile Reparation Program, (USA)
JStGB	Jugendstrafgesetzbuch (Svájc)
JWA	Fiatalkorúak Jóléti Törvénye (Németország)
JWG	Jugendwohlfahrtsgesetz (Németország)
Lei TE	Lei Tutelar Educativa (Portugália)
LPG	Lex General Penitenciaria (Spanyolország)
LSC	Oktatási és Szakképzési Tanács (Egyesült Királyság)
LSU	Lag om verkställighet av slutna ungdomsvård (Fiatalkorúak Intézeti Gondozásának Végrehajtásáról szóló törvény, Svédország)
LVM	Lag om Vård av Missbrukare i vissa fall (Kábítószerfogyasztók és Függek Gondozásának Törvénye, Svédország)
LVU	Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (Fiatalkorúak Gondozásáról szóló Törvény, Svédország)
MAT	Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete
MATRA	holland rövidítés, mely a kelet- és közép-európai országok demokratikus fejlődését elősegítő program
MKM	Művelődési és Közoktatási Minisztérium
MMPI-A	pszichoszomatikus betegségekre való hajlamot vizsgáló pszichológiai teszt
NACRO	angliai és walesi bűnmegelőzési és támogatási szervezet
NGO	Non-Governmental Organization
NHC	Holland Helsinki Bizottság
OFSTED	Oktatási Minőségellenőrző Iroda (Egyesült Királyság)
OKJ	Országos Képzési Jegyzék
OKT	Országos Képzési Tanács
OLASS	Offender Learning and Skills Service (Egyesült Királyság)
OLSU	Bűnelkövetők Oktatási és Képzési Csoportja (Egyesült Királyság)
OP	Országos Parancsnokság
OTS	Felügyeleti Rendelet (Hollandia)
ÖJGG	Österreich Jugendgerichtsgesets (Ausztria)
PHARE	(Poland-Hungary: Assistance for Restructuring the Economy) A Phare az Európai Közösség kezdeményezése, melynek eredeti célja Lengyelország és Magyarország gazdaságának a felzárkóztatása volt a fejlett nyugati államok szintjére, de az elmúlt évtized alatt kiszélesedett a kedvezményezettek köre. Ma a Phare-program a közép- és kelet-európai országok számára nyújt támogatást a demokratizálódáshoz, a gazdaság átalakításához és az európai uniós csatlakozásra való felkészüléshez.
RAP	Resettlement and Aftercare Provision (Egyesült Királyság)
RBT	racionális viselkedési tréning (USA)
RPP	Restorative Prison Project (Helyreállító Börtön Projekt)
RSA	racionális önelemzés (USA)
SCH	Secure Children's Home (Egyesült Királyság)
SDQ	pszichológiai teszt

SGS	Stratégie du Sociogroupe (Hollandia)
SiS	Sluten ungdomsvard – en uppföljning (Intézményes Nevelés Országos Hivatala, Svédország)
SLA	Service Level Agreement (Egyesült Királyság)
SoL	Socialtjänstlag (Szociális Törvény, Svédország)
SOVA	Szociális Készségfejlesztési Tréning (Hollandia)
SSP	Safer School Partnerships (Egyesült Királyság)
STC	Secure Training Centre (Egyesült Királyság)
StVG	Strafvollzugsgesetz (Ausztria)
SZFCS	Szabadulásra való Felkészítési Csoport
SZMM	Szociális és Munkügyi Minisztérium
TCB	Indulatkontroll-Tréning (Hollandia)
TMR	Erkölcsei Érvélest-fejlesztő Tréning (Hollandia)
TVA-H	szociális térkép készítésére használt pszichológiai teszt
UK	United Kingdom
VIP	Victim In Perspective Programme (Belgium)
YCJA	Youth Criminal Justice Act, Kanada
YIP	Youth Inclusion Programme (Egyesült Királyság)
YJB	Youth Justice Board (Egyesült Királyság)
YOA	Young Offenders Act (Kanada)
YOI	Young Offender Institution (Egyesült Királyság)
YOT	Youth Offending Teams (Egyesült Királyság)

Bevezetés

1. A dolgozat tárgya

A tudományos doktori képzés keretében kutatási témaként a büntetés-végrehajtást választottam. A téma elmélyült tanulmányozásában felbecsülhetetlen segítséget nyújtott számomra konzulensem, Prof. Dr. Vókó György, akinek ezért ehelyütt is szeretnék köszönetet mondani. A képzés elején megjelölt témát kutatómunkám során szűkítettem, így lett a doktori értekezésem tárgya a fiatalok reszocializációs célú nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt.

A magyar jogirodalomban több olyan munka született, amely a fiatalok büntetés-végrehajtásának egyes kérdéseit veszi górcső alá. Ezek közül külön is meg kell említeni *Lőrincz József* műveit, amelyeket a téma feldolgozása kapcsán különösen jól tudtam hasznosítani. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy a dolgozat szűkebb témakörében összefoglaló mű – tudomásom szerint – ezidáig nem látott napvilágot magyar nyelven, míg a dolgozat szélesebb tárgyát feldolgozó monográfiák hosszú évekkel ezelőtt születtek, így azok nem tartalmazhatják a legfrissebb tendenciák, fejlemények és gyakorlat bemutatását. Mindezekre figyelemmel a jelen értekezésben feldolgozott téma – reményeim szerint – érdeklődésre tarthat számot.

2. A témaválasztás indoka

Többféle ok vezetett arra, hogy éppen a fent hivatkozott tágabb, illetve szűkebb témát választottam kutatásom tárgyául. A témaválasztást elsősorban személyes indokok vezérelték. Egyrészt egyetemi éveim alatt, 2000-től 2003-ig a büntetés-végrehajtási ügyész asszisztenseként a Temesvári Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben dolgoztam. Érdeklődésem a büntetés-végrehajtás szervezete, működése és szabályozása iránt azóta is töretlen. Másrészt komolyan érdeklődöm a pszichológia és a neveléstan iránt, így olyan, interdiszciplináris jellegű témában szerettem volna ismereteimet mélyíteni, amely valamilyen módon kapcsolódik a fenti két tudományterülethez. Harmadrészt a választott kutatási téma – álláspontom szerint – rendkívül időszerű. Napjainkban folyamatosan nő a fiatalok bűnözés mértéke, ráadásul a fiatalok által elkövetett bűncselekmények súlya is egyre nagyobb. Ehelyütt elég talán csak a legutóbbi hetek fejleményeire utalni, amikor néhány napon belül három súlyos,

gyermek- illetve fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény sokkolta a közvéleményt, köztük a mindössze 12 éves, Romániából hazánkba került, a Blaha Lujza teret rettegésben tartó késelő fiú esete. Szintén a téma aktualitását támasztja alá, hogy jelenleg zajlik a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének kidolgozása.

3. A dolgozat célja

A dolgozat célja a fiatalkorúak reszocializációs nevelésének átfogó bemutatása a szabadságvesztés büntetés ideje alatt, illetve ahhoz kapcsolódóan. Céлом volt, hogy fellajstromozzam azokat az eszközöket és módszereket, amelyek segíthetnek az antiszociális magatartást tanúsító, bűncselekményt elkövető fiatalok nevelésében, a társadalomba való beilleszkedésük megoldásában. A megjelölt témát oly módon kívántam feldolgozni és bemutatni, hogy a dolgozat egyidejűleg adjon elméleti elemzést, valamint a joggyakorlat és a jogalkotás számára hasznosítható következtetéseket.

4. Az alkalmazott kutatási módszerek

A kutatás módszere alapvetően *leíró, elemző, történeti és összehasonlító* jellegű volt. A kutatómunkában egyaránt igyekeztem feldolgozni a kapcsolódó elméleti munkákat, a normatív szabályozást és vizsgálódásom körébe vonni a kialakult gyakorlatot.

A kutatás során több mint száz magyar nyelvű és százhusz idegen nyelvű könyvet, tanulmányt olvastam át és rendszereztem. Az elmúlt években számos látogatást tettem különböző büntetés-végrehajtási intézetekben. Ennek során mélyinterjúkat készítettem az intézetvezetőkkel, pszichológusokkal, a nevelési osztályok vezetőivel valamint fogvatartottakkal. Négy intézetből összesen 72 fiatalkorú fogvatartott nevelési tervét tekintetem át és elemeztem, ami a szabadságvesztésre ítélt fiatal fogvatartotti összlétszám egynegyede.

Több külföldi tanulmányúton vettem részt. 2007. júniusában a brugge-i College of Europe-nál végeztem kutatást, ahol a büntetés-végrehajtással kapcsolatos európai elvárásokat, valamint a Benelux államok büntetés-végrehajtási struktúráját, nevelési módszereit tanulmányoztam. 2007. júliusában a london-i International Centre for Prison Studies elnevezésű szervezet vendégként nevelési és reszocializációs metódusokat

ismerhettem meg, számos kiváló kutatóval és gyakorlati szakemberrel konzultálhattam. Itt megbeszélést folytattam Karl Mittelstadt-tal, a Youth Justice Board for England and Wales Nevelési Programok Osztályának vezetőjével, valamint részt vehettem a Lordok Háza egyik – kutatásomhoz kapcsolódó – vitáiján.

I. RÉSZ

Alapvető megfontolások

1. Alapvetés

„A büntetőjog sajátos erkölcsi jelentőségét egyetlen központi fontosságú kérdés adja meg, mely az összes többi etikai vonatkozásokat magába foglalja. Ez a kérdés a büntetés értelmének és mibenlétének a kérdése.”¹ A „fiatalkorú(ság)” egy nagyon képlékeny kifejezés, ami mást és mást jelent annak megfelelően, hogy mely helyen, milyen aktuális kontextusban, és milyen politikai rendszerrel összefüggésben használjuk. Ami azonban közös az a bűnöző fiatalok kontrollálásának igénye.

Magyarországon először a huszadik század elején került a fiatalkori bűnözés ügye a szakemberek és vele együtt a társadalom érdeklődésének középpontjába. Ekkortájt a fiatalkori bűnözéssel kapcsolatban a fő hangsúly a fiatalkorúak külön büntetőjogi elbírálására, a fiatalkorú tettesek kezelésének elkülönítésére esett. Az I. Bn., és az azt megalapozó Balogh-féle írások voltak az elsők, amelyekben a fiatalkori bűnözés, mint megoldandó anomália hangsúlyozottan szóba került.² A gyermek- és fiatalkori kriminalitással foglalkozó hazai szakirodalom – ha történetiségében kezeljük azt – három nagyobb korszakra bontható: a kezdetek, vagyis a 20. század eleje, amely a probléma jelenvalóságára hívta fel a figyelmet, majd a '60-as, '70-es évek ténykutatásai, amelyek a probléma elmélyülését taglalták bőséggel, s végül a rendszerváltozás időszaka, amely a jelenség megváltozott arculatára és a problémára irányuló állami és egyéb kezdeményezésekre reagált.³ Egy rövid történeti kitekintés erejéig megvizsgáljuk a magyar bűnelkövető fiatalkorúak büntetőjogának és igazságszolgáltatási rendszerének kialakulását és fejlődési szakaszait. Majd hasonlóan szűk körben felelevenítjük a fiatalkorúakra vonatkozó nemzetek feletti szabályozás legfontosabb állomásait, illetve ezek hatását a magyar jogra.

---

¹ Bibó István: Válogatott tanulmányok. Erkölcs és büntetőjog különbsége: A büntetés funkciója. IV. kötet; Magvető Kiadó, Budapest, 1990, 5. old.

² A dualizmus kori hazai kriminológiában e témában Balogh Jenő, egykori igazságügyi miniszter személye említhető, aki a fiatalkori bűnözéshez fűződő büntetőjogi reformtörekvésekkel vívta ki helyét a téma klasszikusai között. Az ő nevéhez fűződik az 1908. évi Büntető Novella (I. Bn.) megalkotása, amelyben a fiatalkorúakra vonatkozó fejezetben bevezették a prevencióra és a nevelés eszméjére alapozva a fiatalkorú bűnelkövetők felnőttekétől eltérő felelősségi rendszerét.

³ Rosta Andrea: A fiatalkori bűnözés etiológiája a kriminológiai elméletek tükrében. In: Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/1., 22. old.

Jelen téma szempontjából fontos kitérni és meghatározni a nevelés kriminálpedagógiai jelentését, valamint a reszocializáció tulajdonképpeni tartalmát. Fontos azért is, mert ezen különleges kategória esetében a nevelés talán az egyetlen racionális megoldás a szabadságukban korlátozott helyzetbe kényszerített fiatal bűnelkövetők helyes útra térítése érdekében. A pszicho-szociális nevelés, a bűnelkövető fiatalok viselkedésmoделlei, a rögzült vagy rögzülni látszó nevelési hibák és problémák legnyilvánvalóbb elemeinek felidézése az értekezés szerves részét képezik. Hiszen „az emberi magatartás determináltsága mindenekelőtt a tudat determináltságát jelenti és a magatartás determinációja a különböző magatartás-meghatározó tényezők tudatra gyakorolt hatásán keresztül érvényesül.” - állítja Szabó András és összegzi, hogy a nevelési helyzetben bekövetkezett nevelési hiba, a nevelési helyzetben valamilyen oknál fogva beálló kedvezőtlen helyzet alakulása determinálja a fiatalkorúak bűnözését. Vagyis a fiatalkori kriminalitás külső körülmények által, társadalmilag determinált. Ha a nevelési helyzet nem az elvártnak megfelelően alakul, zavar áll (állhat) elő a fiatalkorúak társadalmi adaptációjában, amely abnormális viszonyulási struktúrákat hoz létre.⁴

A nevelési és szocializációs problémák a leggyakoribb kriminogén tényezői a fiatalkori bűnözésnek. Kerecsi Klára szerint: „Az ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetők döntő többsége a rossz helyzetű, marginális társadalmi csoportokból rekrutálódik, ahol a szegénység, a munkanélküliség és a családi problémák jól láthatóak” azaz a fiatalkori bűnözés hazai alakulása alapvetően jelzi azon problémák valóságát, amelyek rontják ezen életkori csoport társadalmi integrációjának esélyeit.⁵ A szerző véleménye szerint a deviáns viselkedést mutató fiatalok közös jellemzője életük strukturálatlansága. A vizsgálatok azt tükrözik, hogy azok a fiatalok, akik viselkedési zavarokat mutatnak, általában nem kapták meg a nevelés során a szülőktől a társadalmi beilleszkedéshez szükséges szociális ismereteket, illetve az érzelmi gondoskodást. Legtöbbjükre igaz, hogy családjuk nem gondozza őket, cél nélküliek, a család nem nyújtott számukra szilárd értékészletet, illetve nem tanította meg őket a konfliktusfeloldó, frusztrációcsökkentő eszközök és módszerek elsajátítására. Ezek a hiányosságok oda vezetnek, hogy ezek a fiatalok feszültek, támadók lesznek, ellenállnak a felnőtt befolyásolási szándékának, a jogkövető magatartás és kötelezettség teljesítése elvárásainak.

---

⁴ Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. KJK kiadó, Budapest, 1961, 167. old.

⁵ Kerecsi Klára: A fiatalkori bűnözés kezelése és megelőzésének lehetőségei. In: Belügyi Szemle 1997/10., 11. old.

A fiatalok igazságszolgáltatási rendszerét három szakaszra oszthatjuk. Az első szakasz a fiatalkori bűnözés megelőzését fedi le. Ez a szakasz magába foglal(hat) számos olyan programot, eljárások működtetését, amely a gyermekek lehető legjobb fejlődését tűzi ki célul, kezdve a „nagy kockázatot jelentő családok” részére történő szociális és pedagógiai segítség biztosításától, egészen az egyéni felkészítésig olyan fiatalok számára, akik a bűnös viselkedés határvonalán vannak. A fiatalkori igazságszolgáltatás „láncának” második szakasza – a visszaszorító fázis – képezi a rendszer hivatalos részét. Ez a fázis megjelenik abban a pillanatban, ahogy egy fiatalot törvényszegésért felelősségre vonnak és eltart végig a büntetőeljárás-, valamint a fogvatartás ideje alatt is. Az utolsó szakasz a fiatalkorú bűnelkövető társadalomba való visszaillesztését foglalja magába, aminek meg kell kezdődnie már a fogvatartás ideje alatt, és folytatódnia kell a szabadon bocsátást követően is.

A történelem során az egyes kultúrákban különböző szemléletmódokat figyelhetünk meg a fiatalokhoz kapcsolódó igazságszolgáltatási modellek alkalmazásának céljait illetően. Azonban mindenkor elsődleges cél volt a fiatalok sikeres és gyors reintegrálása a társadalomba. A nevelésnek átható szerepe van a fiatalkorú bűnözők reszocializálásában és társadalomba való visszaillesztését illető erőfeszítésekben. A reintegrációs próbálkozásokat azon óvatos feltételezés kíséri, miszerint a fiatalokat vissza lehet vezetni egy normális, bűncselekménytől mentes életbe, amennyiben a feltételek biztosítottak. Ezek a feltételek sok tényezőt foglalnak magukba: kezdve egy egészséges társadalmi-gazdasági környezettől, a fiatal pszichológiai támogatásán keresztül, egészen az oktató és szakmai eszközök biztosításáig, amelyek segítségével új, tisztességes életet kezdhet. Ez az, amiért minden, a fiatalkorú bűnözőkkel foglalkozó büntetés-végrehajtási hatóság által tett lépésnek kell, vagy kellene legyen pedagógiai jellege.

2. A nevelés és a reszocializáció alapfogalmai

Beccaria a következőképpen ír a nevelés kérdéséről: „a legbiztosabb, de legnehezebb eszköze a bűnök megelőzésének a nevelés tökéletesítése, (...) amely tárgy, ki is merem mondani, túl szorosan kapcsolódik a kormányzás természetéhez, minek okán a legtávolabbi századoktól fogva a közboldogság terméketlen mezeje volt, melyet csak itt-ott művelt néhány bölcs. Egy nagy férfiú, aki árasztja el az emberiséget, mely üldözi őt, részletesen kimutatta, melyek az emberek számára valóban hasznos nevelés

eszközei, vagyis hogy az nem annyira az ismeretek meddő sokaságából áll, mint inkább azok helyes megválasztásából és pontosságából, hogy mind az erkölcsi, mind a fizikai jelenségek esetében, melyet a véletlen vagy a szorgalom tár az ifjak zsenge lelke elé, az eredetivel kell helyettesíteni a másolatot, hogy az erényre az érzelmek könnyen járható útján kell buzdítani, hogy a rossztól a szükségesség és a hátrány csalhatatlan útján kell őket eltéríteni, nem pedig a parancsolgatás bizonytalan módszerével, amely nem ér el egyebet, mint színlelést és pillanatnyi engedelmisséget.”⁶

A történelem folyamán a nevelő intézkedések kialakítására azért volt szükség, mert a hagyományos büntetések nem minden esetben bizonyultak megfelelő eszköznek a fiatalok bűnözés leküzdésére. Kialakításuk tehát általában a büntetések felszámolására és kiküszöbölésére irányul, nem a büntetőjogi felelősség mellőzését célozta. Céljuk inkább a büntetések olyan átalakítása, hogy megfeleljenek a fiatalok életkori sajátosságainak, és ezzel tegyék megalapozottá a büntetőpolitikai igényeket. A nevelő intézkedések tehát nem kívülálló, a büntetések természetének ellentmondó eszközök, hanem a büntetés útján, a büntetés által való nevelés instrumentumai. A büntetés útján és által való nevelés feladatát ellátó nevelő intézkedéseket, pedagógiai büntetéseknek is nevezzük. Ezeknek az intézkedéseknek a büntetési jellege kétségkívül megszabja a pedagógiai feladatok határait, módszereit és kizárja a büntetőjog valamiféle általános nevelési joggá való átalakítását. A pedagógia feladataul tűzi ki a jellem, a személyiség egészének átformálását, hasznos, szükséges és nélkülözhetetlen készségek és képességek kialakítását.⁷

„Általánosan elfogadott nézet, hogy a nevelés lényege az érték közvetítés vagy értékteremtés. A tekintetben azonban, hogy milyen értékeket teremtünk, illetve közvetítünk a nevelés által, már meglehetősen nagy a bizonytalanság. Még kevésbé ismertek azok a folyamatok, törvényszerűségek és eljárások, amelyek ebben az értékteremtésben szerepet játszanak.”⁸ A nevelés tulajdonképpen az a folyamat, amely során a társadalmi szerepeltvárásoknak való megfelelés megismerhető és elsajátítható. Abban az esetben, ha ez a nevelési folyamat egy izolált, korrekciós intézetben zajlik – esetünkben, büntetés-végrehajtási intézetben – a neveléstudomány speciális, lokális korrekciós nevelésről beszél, a konstruktív életvezetés megalapozásának speciális

---

⁶ Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről; XLV. Nevelés. (ford. Madarász Imre). Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998, 65. old. (A részletben szereplő „nagy férfiú” J.J. Rousseau, Beccaria egyik fő mestere és ihletője, itt az „Emil, avagy a nevelésről” című művére utal)

⁷ Szabó András: Büntett és büntetése. Gondolat kiadó, Budapest, 1979, 23. old.

⁸ Bábosik István – Mezei Gyula: Neveléstan. Telosz Kiadó, Budapest, 1994, 17. old.

pedagógiai rendszeréről, azaz a büntetés-végrehajtási korrekciós pedagógiáról.⁹ A nevelés pedagógiai megközelítése azoknak a büntetőjogi szakembereknek az elképzeléseiben jelent meg, akik a szabadságvesztés-büntetés bevezetéséért és alkalmazásáért harcoltak. Ez azért vált szükségszerűvé, mivel a szabadságvesztés büntetés teremtette meg a lehetőséget, vetette fel mint követelményt a pedagógiai eszközök felhasználását e büntetési nem céljának elérésére.

Jelen értekezés témájához szorosan kapcsolódik a nevelés pedagógiai, illetve kriminálpedagógiai értelmezése, valamint a reszocializáció, mint ezen nevelés eredménye, gyümölcse. Nem véletlenül kezdtem ezt a részfejezett Cesare Beccaria nevelésről szóló gondolatával. A „nevelés” gondolat születése és fejlődése a büntetőjogi büntetések alkalmazásában a feudalizmus büntetőjoga elleni harc vezéregyéniségének, Beccariának köszönhető. Az őt és eszméit híven követő büntetőjogi szakemberek: Jeremy Bentham, Franz Holtzendorf, Eugen Jagemann, az úgynevezett „erkölcsi javításra való törekvést” szorgalmazták műveikben, valamint ők voltak azok, akik először határozták meg a börtönben folyó neveléssel foglalkozó tudomány, a kriminálpedagógia fogalmát.¹⁰

Magyar vonatkozásban a nevelés és kriminálpedagógia fontosságát Angyal Pál alapozta meg. Számos tanulmánya, cikke, monográfiája folytán arra törekedett, hogy a gyermek- és fiatalkorúak kriminálpedagógiai kérdéseit dolgozza fel, nem feltétlenül leszűkítve azt a börtönügyre. Álláspontja szerint a jog, a kriminológia, a pszichológia és a pedagógia ötvöződik.¹¹ Angyal nevelési elemzéseit és eszméit Finkey Ferenc folytatja a két világháború közötti időszakban. Finkey azonban a büntetés-végrehajtás aktuális kérdéskörében keresi a nevelés helyét. Álláspontja szerint a javítás erkölcsi nevelést kell, hogy jelentsen, erkölcsi javítást, amely minden kriminálpedagógiai koncepció alapja.¹² Az elkövetkezendő években számos kiváló szakember értekezett a nevelés kriminálpedagógiai szerepéről, úgy, mint Vargha Ferenc, Kulcsár Kálmán, Szabó András, Földvári József, Molnár József és Ruzsonyi Péter. Mindannyiuk munkája,

---

⁹ Módos Tamás: Összetett folyamat: A nevelésről általában, a rabnevelésről kicsit konkrétan. In: Börtönügyi Szemle 19. évf./3. szám, 67. old.

¹⁰ Holtzendorff, F. – Jagemann, E: Handbuch des Gefängniswesens. Hamburg, 1888, 342. old.

¹¹ Angyal Pál: Fiatalkorúak és büntetőjog. Pécs, 1911, 13. old.

¹² Finkey Ferenc: Büntetés és nevelés. Budapest, 1922, 32. old.

kutatása és eszméi egy közös ponton találkoznak: a büntetés-végrehajtási speciális nevelés kulcsfontosságú a fiatalok reszocializációja terén.¹³

A hatályos jogszabályok értelmében a szabadságvesztés végrehajtásának célja, hogy a joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltek a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt hogy tartózkodják újabb bűncselekmény elkövetésétől. (lásd: Bv.tvr. 19.§.). Ha az elítéltek a szabadságvesztés büntetés tartama alatt: 1. szellemi és fizikai állapotát, általános- és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti; 2. önként és aktívan közreműködik élete alakításában; 3. pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja; 4. továbbá, amennyiben fejlődik önállósága és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz személyisége pozitív változáson megy keresztül és mindez megtervezett körülmények között, célirányos módszerek és szakemberek irányítása mellett zajlik, akkor ez nem más, mint nevelés. A folyamat eredményességének alapelvei a kognitív szociális kompetencia fejlesztésére: az önellátás; önszervezési lehetőségek biztosítása (klubok, körök); konfliktuskezelési tréningek; önismereti tréningek; az úgynevezett „hotel funkció” visszaszorítása; felelősség és önbecsülés erősítése (kihívás jellegű feladatok); valós döntési helyzetek megteremtése; valamint kognitív tréningek. Ide tartoznak továbbá a szervező-végrehajtó sajátosságok fejlesztése érdekében: az oktatás, szakképzés, munkáltatás és az aktív szabadidős tevékenységekben való részvétel is (kézügyességet fejlesztő szakkörök, vetélkedők, sport).¹⁴ Ezen elemek összessége és együttes hatása járul(hat) hozzá a szabadságvesztés büntetésüket töltő személyek reszocializációs esélyeihez.

A reszocializációnak, hasonlóan a neveléshez, nemcsak büntetőjogi kategóriaként van jelentősége. Sőt, inkább nem büntetőjogi kategória, csupán egy szükséges és elvárt eredmény egy büntetőjogi intézmény feladatának körében.

A szocializáció a társadalomba való beilleszkedés folyamata. A szocializáció a személyiség alakulása szempontjából kulcsfontosságú, mivel a beilleszkedés sikerét és kudarcát nagymértékben meghatározza. A szocializáció azon folyamat, melynek során a környező társadalmi világok kognitív, attitűd jellegű, érzelmi és szereprendszerbeli tárházából képződött sajátos struktúra beépül az individuum személyiségébe. A

---

¹³ Pál László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó., Budapest, 1976, 318. old.

¹⁴ Ruzsonyi Péter: A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében. In: Börtönügyi Szemle 2006/2., 29. old.

szocializációs hibák korrigálása a reszocializáció folyamata, melynek célja a hibásan felépült, megmerevedett struktúrák megváltoztatásával, megbontásával a személyiség struktúrateremtő potenciáljához való hozzáférés, ahol egy hiteles érzelmi légkörben, plasztikus viselkedésbeli és kognitív eszköztár felhasználásával az elakadt szocializáció újraindul, a személyiség egy része újra felépül. A korrekció, reszocializáció sikeressége nagymértékben függ attól, hogy az adott környezet, az adott társadalom mennyire nyitott a korrekcióra, milyen mértékben épültek ki a reszocializáció szokásrendszerei, szimbolikus intézményrendszerei. Természetesen ez összefügg azzal is, hogy mennyire épültek ki a non-szimbolikus, de valóságos, a deviáns életút felé sodródó személyek rehabilitációját segítő korrekciós programok, illetve intézménystruktúrák.¹⁵

A reszocializáció egy pszichológiai folyamat, a korábban kialakult, szubkultúrákra jellemző személyiségi vonások korrekcióját értjük alatta. A reszocializáció két alapfeltétele közül az egyik, a külső: a szociális környezet olyan szerkezete, amely magába foglalja a társadalom által elfogadott viselkedési és erkölcsi mintákat, a korábbihoz viszonyítva alternatív, vonzó értékrend elemeit. A másik alapfeltétel, a belső: az egyén hajlandósága a kialakult életrend megváltoztatására, új életcélok megfogalmazása, kellően szilárd szociális motiváció.¹⁶

Popper Péter szerint a börtönpszichológia¹⁷ tárgya: a reszocializáció,¹⁸ amely két szakaszra bomlik: a rehabilitációra, melynek lényege, hogy a fogvatartott legalább olyan állapotban kerüljön ki a börtönből, mint ahogy oda bekerült (testi, lelki és szellemi épségben); valamint a reintegráció, azaz a fogvatartott társadalomba való visszaillesztése, illetve annak elősegítése. Ezek közül a rehabilitáció teljes egészében a büntetés-végrehajtás feladata, míg a reintegráció egy komplex többfunkciós és többszakértős munka eredményeként valósulhat meg. Ezért van szükség a reintegráció keretében nemcsak büntetés-végrehajtási szakemberek, hanem pszichológusok, szociológusok, orvosok és más szakemberek segítségére. Ha a börtön pszichoszociális

---

¹⁵ Rácz Andrea – Lénárd Krisztina: A javítóintézeti nevelés dezintegrációs hatásai; www.szmi.hu/files/images/file/tartalomjegyzek_kapocs_osszes.doc; lekérdezés: 2008. január 18.; továbbiakban : Rácz Andrea – Lénárd Krisztina, 2008.)

¹⁶ Szegál Boris: A szocializáció és reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2007/3., 28. old.

¹⁷ A börtönpszichológia tágabb értelemben olyan alkalmazott lélektan, amely a börtönrendszer komplex tevékenységének pszichológiai kérdéseivel foglalkozik, szűkebb értelemben pedig a fogvatartottak személyiségével, a börtönkörnyezettel, az alkalmazott személyiségformáló módszerek (a bánásmód) és a személyzettel kapcsolatban felmerülő elemeket vizsgáló alkalmazott lélektan. Tárgya a fogvatartotti klasszifikáció, differenciálás, diszfunkcionális viselkedés, előrejelzés; a börtön totális intézetiségének, ellentmondásainak, konformizmusának, valamint az alkalmazkodás, státuszhierarchiák, börtönártalmak, bánásmód és a fogvatartotti programokkal kapcsolatos lélektani hatások.

¹⁸ Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1970, 37. old.

környezetét nézzük alapvetően kettős funkciója van: az izoláció és a rehabilitáció. Egyes pszichológusok szerint ide tartozik mintegy harmadik funkcióként a retorzió, azaz elriasztás is.¹⁹ Indokuk, hogy a retorzió a büntetőjogban megfogalmazott “generális prevenció” elvének felel meg, azaz elrettentés, belső gátlás kiépítése.

Általános pszichológiai álláspont, hogy a devianciára hajlamos fiatalkorúak körében az elrettentésnek nincsen hatása. Ami a rehabilitációs elvet illeti, a mai börtönökben inkább érvényesülnek a depriváció, elbizonytalanodás, kilátástalanság a szabadulás után, és sokszor kóros a személyiségromlás.

A magyar büntetés-végrehajtási pszichológia alkalmazásának módszere az ártalomcsökkentés. Ez elsősorban az úgynevezett hozott ártalmak csökkentése (áldozattörténet, alacsony intelligenciaszint, alacsony képzettség: a börtönökben nagy arányban tapasztalható illiteráció vagy a funkcionális analfabétizmus); valamint a börtönártalmak csökkentését jelenti.

A fiatalkorúak büntetőjoga a különleges büntetőjogi elbírálás szabályait a fiatalkorúak sajátos társadalmi helyzetére és életkori-pszichikus tulajdonságaira alapozza. A büntetőjognak azonban központi kérdése mindvégig a büntetőjogi felelősség, s mint ilyen a büntetésnek nemcsak célja, hanem objektív tulajdonsága is, hogy nevel.²⁰ A nevelés a fiatalkorúak társadalmilag szabályozott, természetes élethelyzete, amelynek vannak intézményesített elemei, mint például a család, iskola, szakképzés; és vannak személyes kapcsolati elemei, mint például barátok, osztálytársak. A család, az egyén szociális, kulturális adottságai és a kialakult életmód is fontos szerepet játszik a személyiség formálásában, és nagymértékben befolyásolja a társadalmi szerepvállalás, érvényesülés lehetőségeit. A fiatalok esetében az integrációs esélyeket nagyon komolyan befolyásolják a család gazdasági adottságai (pl: szegénység, rossz családi és szociális környezet).²¹ A családi környezet, mint kriminalizáló faktor nemcsak a szociális adottságok által hat, hanem a személyiséget formáló, értékvilágot, normarendszert alakító közösségként is.²² Amint az a függelékben csatolt

---

¹⁹ Csetneky László – Boros János: Börtönpszichológia. Rejtjel Kiadó, Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2000, 23. old.

²⁰ Szabó András: Büntetés és büntetés. Gondolat Kiadó, Budapest, 1979, 33. old.

²¹ Ma a szegények 40%-a gyermekkorú Magyarországon, a fiatalok szüleit fenyegető munkanélküliség, hajléktalanság, tartós szegénység nemcsak a felnőtt generációkra hat kedvezőtlenül, hanem – megváltoztatva a család viszonyát a társadalomhoz – közvetlen módon hat a következő generációk devianciájának kialakulására az adott közösségen belül. (lásd: Rác – Lénárd, 2008.)

²² Lásd: 5. számú melléklet

diagrammokból és statisztikai adatokból kiderül az utóbbi évek során jelentős változás tapasztalható a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények terén.²³ Általánosságban azt lehet mondani, hogy döntő strukturális különbség a fiatalkorúak és a felnőttek által elkövetett bűncselekmények között nincs, azaz fiatalkorúak esetében is a vagyon elleni bűncselekmények teszik ki a nagyobb arányt, ezen belül a lopás és a rablás.²⁴

A fiatalkorú bűnelkövetők döntő többségénél a deviáns karrier a nem megfelelő, illetve elégtelen szocializáció következménye. Az alacsony szocio-ökonómiai helyzet, a relatív depriváció, az alacsony iskolai végzettség kortól függetlenül marginalizáló hatásúak és nagyobb arányú devianciához vezetnek, hiszen e tényezők mentén az egyén nehezen, vagy egyáltalán nem képes érvényesülni a társadalomban. Az identitáskeresés és individualizációs törekvések, az ingatag önértékelés könnyen veszélyforrássá válhatnak negatív hatású szocializációs közegben (család, iskola, kortárs csoport, nevelőintézet).²⁵

A társadalomba való reintegráció szerepe a bűnelkövetők közül a gyermek-, illetve fiatalkorúakra nézve kiemelt fontosságú és sikerének valószínűsége is jelentősebb, mint felnőtt sorstársaik esetében. Ezt felismerve az évek folyamán elkezdődött egy olyan folyamat, amelynek következtében a fiatalkorú bűnelkövetők számára kialakított intézetek olyan közeggé próbálnak alakulni, amelyben a fiatalnak esélye van a társadalomba való visszailleszkedésre. A szabadságvesztésnek, mint a leghigorúbb büntetés kizárólagos eszközének a fiatalkorú bűnelkövetők esetében még hatványozottabban érvényesülnek a negatív hatásai. A büntetés szerepe és célja a megtorlás, a „forgalomból” való kivonás, illetve a reszocializáció. A büntetés-végrehajtási intézetek bizonyítottan csak a társadalomból való ideiglenes kivonásra, a társadalmi veszélyesség csökkentésére kínálnak megoldást.

Nagy kérdés, hogy eme elméleti célok és szerepek tényleges eredményessége szempontjából a javításra, a nevelésre milyen mértékben alkalmasak a fiatalkorúak börtönei. Hiszen kétség kívül megállapítható, hogy a fiatalok nevelhetőek, alakíthatóak, sőt erre igényük és szükségük is van. Az is megállapítást nyert, hogy a személyiség reszocializációjának esélye annál nagyobb, minél gyengébb az elsődleges szocializáció hatása, illetve a már rögzült érték- és normarendszer kevésbé kialakult. A büntetés

---

²³ Lásd: 1/A; 1/B.; 5; 6. számú mellékletek

²⁴ Lásd: 2. számú melléklet

²⁵ Solt Ágnes: Peremen billegő fiatalok. In: Szocháló – Társadalomtudomány On-line; (www.dev.szochalo.hu/szochalo-tudomany/hircentrum/article/108925/1383/; lekérdezés: 2008. január 20.; továbbiakban: Solt, 2008.)

elkülönítő és megtorló funkciójának visszaszorítása és a nevelő, javító funkció előtérbe kerülése a fiatalkorúak esetében rendkívüli jelentőségű.²⁶

Bármennyire is próbálnánk a börtönök jellegét és szerepét a pszichológia, pszichopedagógia és más neveléstudományok elemeinek színterévé tenni, a börtön valójában egy totális intézmény, amelynek elsősorban izoláló szerepe van, és amelyben az elítéltek teljes életmódját szabályozzák. A fiatalkorú esetében az életkori sajátosságok még inkább megnehezítik a szabadságvesztés büntetésének elviselését, hiszen a serdülőkori változások során éppen a fokozott autonómia- és szabadságigény jellemző. Mind a fiatalkorúak, mind pedig a felnőttek esetében a szükségletek kielégítetlensége könnyen vezethet deviáns tettek elkövetéséhez. Abban az esetben viszont, hogyha ezen személyes célok eléréséhez szükséges társadalmilag jóváhagyott eszközök nem állnak rendelkezésre, vagy az úgynevezett „tanult tehetetlenség” következtében nem él velük az egyén, akkor saját motiváltsága szerint egyéb alternatív eszközöket fog keresni megfogalmazott céljai elérésének érdekében. Olyan eszközöket, amelyek a társadalmi és/vagy jogi normákkal összeegyeztethetetlenek.

A társadalomban meglévő negatív jelenségek (munkanélküliség, elszegényedés) hatással vannak a családok életére. Sajnálatos tény, hogy a fiatalkorúak egy része jövőkép nélkül, céltalanul lézeng, szabadidejét csoportokba verődve csavargással tölti, megfelelő családi kapcsolatok hiányában minimális az esélyük a társadalmi beilleszkedésre. Többségük az átlag alatt teljesít a különböző iskolatípusokban, többszörösen bukottak és túlkorosak. Aggasztó, hogy a gyermek- és fiatalkorúak az értelmes cselekvés hiánya miatt gyakorta unalomból vagy filmélmények hatására, illetve kóros játékszenvedély kielégítését szolgáló anyagi fedezet biztosítására követnek el bűncselekményeket.²⁷ A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények döntő többsége vagyon elleni bűncselekmény. Ez az a probléma továbbá, amelyet a börtönnevelés sem igazán tud kezelni, hiszen a hátrányos anyagi környezetből érkező fiatalok az látják, tapasztalják, hogy a társadalmilag jóváhagyott és elfogadott életstratégia – amelynek része az a fajta agresszív versenyszellem, az anyagi javak dominanciája, mely nemcsak a megélhetés, hanem a sikeresség, sőt a boldogság

---

²⁶ Solt, 2008.

²⁷ Lajtár, István: A kiskorúak bűnözésének, a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának időszerű kérdéseiről, illetve a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyész szakterület büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti munkájának tapasztalatairól. Legfőbb Ügyészség által szervezett konferencián elhangzott előadás; Balatonlelle, 2007. szeptember 3.

zálogaként jelenik meg – az intézet által nyújtott képzések, terápiák, programok, tehát nevelés által sem válhat számukra elérhetővé.

Egyértelmű, hogy a börtönök, az izoláció látens funkciója súlyos egyéni és társadalmi károkat okoz. Főleg így van ez a fiatalkorúak esetében. Szerencsére a mai magyar fiatalkori igazságszolgáltatás jó tempóban és jó irányba halad arra, ahol az alternatívák, a nem-intézményesített szankciók, az elterelés és pártfogás megoldásai megtalálhatóak. Rendkívüli jelentősége van a fiatalkorúak esetében a szabadságkorlátozó módszereken kívüli egyéb megoldásoknak. Mindezek mellett és tudatában azonban, jelen értekezés célpontja mégis az intézeti elhelyezésben levő fiatalokkal (elsősorban szabadságvesztés-büntetésüket töltők) végzett tevékenység: oktatásuk, nevelésük, reszocializációjuk, testi-lelki-szellemi épségük védelme és fejlesztése. A büntetés-végrehajtási intézeteknek egyaránt meg kell felelniük a szakmai és társadalmi elvárásoknak. Mindkét elvárás az elítéltek szocializációját és reszocializációját igényli.²⁸ Az is tényként állapítható meg, hogy a reszocializációs nevelés eredménye nem rögtön a szabadulás után nyilvánul meg, ugyanis a fogvatartottak személyiségének alakulása nem zárul le a szabadulás pillanatában.

A fiatalkorú elítéltek elemi szükséglete és érdeke, hogy a börtönből való kikerülés utáni időszakban is egyfajta kontroll és támogatás alatt legyenek, konstans és stabil kapcsolatrendszerrel tartssanak fenn mindaddig, amíg valóban beilleszkedtek a társadalomba. Ezért is tartom az utógondozást, mint reszocializációs elemet a nevelési eszközök: oktatás, szakképzés, munkáltatás, szabadidős tevékenységek (sport, kulturális foglalkozás, szakkörök,) és szocio-terápiás programok közé valónak.

Számtalan töréspont van az emberi életben, bizonyosakat képtelenek vagyunk magunktól segítség nélkül átlépni. A fogvatartott személyiségének alakulásában is meghatározó része van a mindennapi örömöknek és kudarcoknak. Ugyancsak fontosak a bennük munkálkodó érzések, remények, tervek, valamint a szükségletek, legyenek azok szellemiek, testiek vagy más természetűek. A társadalmi támogatottság hiánya megnehezíti a reszocializációt, a nevelők hiába érnek el eredményeket az intézeten

---

²⁸ Véleményem szerint a társadalom is legalább annyira igényli az elítéltek "megjavítását", mint a szakma. Elemi érdeke és ennek tudatában is van, hogy a szabadult bűnelkövető ne kövessen el újabb bűncselekményt. A különbség a szakmai és társadalmi elvárások között elsősorban az eszközök és módszerek mibenlétében merül fel. A társadalom sokszor túl kedvezőnek ítéli meg a börtönbeli helyzetet, drasztikusabb és szigorúbb életkörülményeket tartana elfogadhatónak, azonban a bűnelkövetői hajlamoktól és késztetéstől való mentesítés a társadalom elsődleges szempontja és érdeke is.

belül, ha a társadalom elutasítóan fogadja őket kint, a visszaesés szinte elkerülhetetlen.²⁹ Éppen ezért a reszocializációs nevelésnek, mint segítségnek részeleme a börtönön belül végzett munka, itt csupán utat mutatnak, értéket, tudást, gyakorlatot és tapasztalatot szerezhet az elítélt, mindezeknek azonban a kinti világban, a társadalomban, a családban, a környezetben való alkalmazása már rengeteg külső tényezőtől is függ. Az elítéltek nevelése a szabadságvesztés végrehajtásának egyik legfontosabb feladata, amelynek célja, hogy fenntartsa, fejlessze önbecsülésüket, felelősségérzetüket, kialakítsa a társadalmi hasznosság tudatát, s ezzel elősegítse a szabadulás utáni, a társadalom elvárásainak megfelelő önálló életüket. Az elítéltek önbecsülését és annak fenntartását a megfelelő bánásmóddal, az értelmes élettevékenység szervezésével lehet elérni. A felelősségérzetét és annak fokozását az öntevékenység és önképzés megfelelő formái, az önálló munkavégzés lehetőségei, illetve a családi és társadalmi kapcsolatainak támogatása által lehet megvalósítani. A szabadságvesztés büntetés alatti nevelés eszközei körébe az elítélt megismerését, képzését, szakképzését, önképzésének támogatását, szabadidős programok biztosítását, rehabilitációs programok szervezését, és lényegében a munkáltatását is sorolhatjuk.

A nevelési eljárások három alapterületre irányulnak: az elítéltek életviszonyainak alakítására úgy, hogy a nevelési céloknak megfelelő irányú hatások keletkezzenek; az elítéltek cselekvéseinek szabályozására úgy, hogy egyes tevékenységformák gyakoroltatása, erősítése, mások háttérbe szorítása, csökkentése váltsa ki a kedvező hatást; illetve az elítéltek felfogásának alakítására úgy, hogy változzon értékrendszerük, bővüljenek ismereteik, erősödjenek a beilleszkedésre irányuló törekvéseik.³⁰

3. Nemzetközi elvárások

A nemzetközi szervezetek – melyek közül kiemelt helyen szerepel az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) és az Európa Tanács – dokumentumai a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer humanizálását, az emberi jogok meghatározó szerepét állítják előtérbe. Értekezésem főbb szempontjait követve csupán áttekintést nyújtanék ezen nemzetközi egyezmények legkiemelkedőbbjeiről, valamint azokról a

---

²⁹ Borbély László: Szocializáció és reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2006/4. szám, 96. old.

³⁰ Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006, 270. old.

minimumszabályokról és egyezségokmányokról, amelyek az elítéltek kezelési céljait, a velük való foglalkozást és foglalkoztatást tartalmazzák.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó nemzetközi normák hosszú múltra tekintenek vissza. Az első ezirányú kezdeményezések már 1966-ban a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában,³¹ valamint a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában³² megjelentek. Ezen nemzetközi okmányok alapot teremtettek a gyermekek védelmében és jogaiknak biztosítása érdekében elkezdődő folyamatokhoz. Az ENSZ által megkezdett folyamat első kifejezetten fiatalkorúakra vonatkozó állomása az 1985-ben elfogadott „Pekingi Szabályok”³³ voltak, amelyek tulajdonképpen összefoglalták az ENSZ minden addigi bűnmegelőzési törekvésének elveit, anyaga pedig átfogta a fiatalkorúak bűnözésével összefüggő és annak alakulását befolyásoló valamennyi lényeges társadalmi jelenséget.³⁴

1984. májusában Pekingben nemzetközi előkészítő tanácskozáson került megszövegezésre, majd az ENSZ Közgyűlése 1985. november 29-i határozatával fogadta el a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó ENSZ minimumkövetelményt. A „Pekingi szabályok” első körben azokat az általános elveket fogalmazza meg, amelyek alapvető követelményként rögzítik a fiatalkorúak jólétének elősegítését, a jogi beavatkozás szükségességének csökkentését, a törvénnyel összeütközésbe kerülő fiatallal szemben a tisztességes és humánus bánásmód érvényesítésének szükségességét.³⁵ Az okmány lényeges pontjai az emberi méltóság-, személyi biztonsághoz fűződő jogok tiszteletben tartása; a tisztességes elbánás, az alternatív szankciók körének szélesítése, a bírósági útról való elterelés fontossága,³⁶ illetve ha mégis alkalmazandó a szabadságvesztés, akkor annak *ultima ratio* jellegének figyelembe vétele.

---

³¹ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya: 10. cikk (3); 14. cikk (2); 24. cikk (1)

³² Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya: 10. cikk (3); 13. cikk (2)

³³ „ENSZ minimumkövetelmény szabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére” (UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice – The Beijing Rules) 1985. november 29. 40/43. határozat

³⁴ Margitán Éva: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2005, 35. old.

³⁵ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog – Általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004, 529. old.

³⁶ Későbbiekben ezek a megoldások a Tokiói Szabályokban kerültek részletezésre.

Nem sokkal ezután, 1988-ban megszületnek azok az irányelvek és szabályok, amelyek a fiatalkori bűnözés megelőzésére, illetve a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok védelmét szolgáló garanciákra vonatkoznak. Ezek a szabályokat a Rijadi Irányelvek,³⁷ valamint a Szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok védelmére vonatkozó szabályok (Havannai Szabályok).³⁸ Mindezeket szorosán követte az 1990-ben hatályba lépő „A gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezmény”. Ezt az egyezményt 1989. november 20-án fogadták el New Yorkban. Magyarország az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki. Az egyezmény 1. cikke szerint gyermek az, aki a 18. életévét be nem töltötte, illetve más jogszabály folytán a nagykorúságot korábban még el nem érte, és akinek jogai nem lehetnek mások, mint a fiatalokra alkalmazott emberi jogok. A fiatalokkal való bánásmód tekintetében az egyezmény nem a célszerűséget állítja a középpontba, hanem az emberi jogokat, az emberi méltóságot, a humanizmust, a jogállamiságot. A fiatalok különleges jogi védelemre szorulnak – mivel a legkönnyebben sebezhetők – velük szemben szabadságelvonás csak végső esetben és eszközként alkalmazható, a lehető legrövidebb időtartammal.³⁹ Tehát a gyermekeket általánosan megillető jogokat összefoglaló egyezmény kizárja velük szemben a kínzás, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetések alkalmazását, valamint a szabadságuktól történő önkényes megfosztást és megerősíti a szabadságvesztés büntetés ultima ratio jellegét.⁴⁰

Párhuzamosan az ENSZ gyermekvédő tevékenységével, már az 1960-as évektől kezdődően az Európa Tanács is figyelemmel kíséri a tagállamok kriminálpolitikájának és törvényhozásának alakulását a fiatalok felelősségre vonása terén. Ennek eredményeként számos vonatkoztató ajánlás mellett konkrétan a fiatalok helyzetére tesz javaslatot az [ET R (1987) 20. számú ajánlása], amely támogatta a fiatalokra vonatkozó liberális kriminálpolitikai megoldásokat és ellenezte a szabadságvesztés

---

³⁷ Az „ENSZ Irányelvek a fiatalkori bűnözés megelőzésére (A Rijadi Irányelvek)” (UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency – The Rijadi Guidelines. (1990. december 14. 45/112. határozat) olyan fontos elveket tartalmaz, mint például a fiatalok jóléte, a büntetőjogi felelősségre vonhatóság alsó korhatárának fontossága, a bűncselekmény és a büntetés arányossága, valamint az enyhítő körülmények figyelembevétele.

³⁸ „ENSZ szabályok a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok védelmére” (UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. 1989 (1990. december 14. 45/113. határozat) 49-55. cikkek; fő célpontnak azt a törekvést tekinti, hogy a fiatalok reszocializálják, valamint szem előtt tartásuk a megfelelő kezeléseken való részvételhez és a szülőkkel való kapcsolattartáshoz való jogát.

³⁹ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog – Általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004, 530. old.

⁴⁰ A gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (New York, 1989. november 20. 44/25. Határozat;) 37., 39., 40. cikkek. Az egyezmény 37. cikkelye garantálja a gyermek jogait szabadságtól való megfosztásuk esetén, a 39. cikkely pedig kihangsúlyozza a hatóságok kötelezettségeit a börtönbüntetésüket letöltött fiatalok rehabilitálásának és reintegrálásának vonatkozásában, a 40. cikkely pedig garantálja egy, a fiatalok jogait tiszteletben tartó fiatalok igazságszolgáltatási eljárásrendjének a létrehozását.

kiterjesztésére irányuló törekvéseket.⁴¹ Ezen irányvonalakat követte az R(2000) 20. sz. ajánlás „A korai pszichoszociális beavatkozás szerepe a bűnözés megelőzésében”, valamint az R(2003) 20. sz. ajánlás is „A fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről”. Ez utóbbi szorgalmazza az alternatív szankciók és intézkedések szélesebb spektrumának kidolgozását, emellett rámutat arra, hogy a szankciók és intézkedések végrehajtásába kívánatos lenne bevonni – amennyiben persze ez nem kontraproduktív – az elkövető szüleit és egyéb törvényes képviselőt, valamint lehetőség szerint elő kell írni a mediációt, valamint a kárjótételt. Az ajánlás kommentárjában hívja fel a figyelmet arra, hogy a súlyosabb bűncselekményeket elkövető fiatalkorúakkal szemben is biztosítani kell a szabadságvesztésen és pénzbüntetésen túli alternatív szankcióformákat. Az ajánlás szerint szükség van egy erőteljesebb stratégiai megközelítésre, valamint „a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásnak és fiatalkori bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos intézkedéseknek elsődlegesen a következő célokra kell irányulniuk: megelőzni a bűnelkövetést és az ismételt bűnelkövetést; (re)szocializálni és (re)integrálni az elkövetőket, valamint megjeleníteni az áldozatok szükségleteit és érdekeit” [2.2. (II) I. pont]. Az ajánlás meg is fogalmazza, hogy melyek azok a hatékony beavatkozási módok, amelyek által ezen célok elérhetőek. Így például különös figyelmet kell fordítani a bűnelkövetést okozó vagy ahhoz közvetlenül hozzájáruló, illetve az ismételt bűnelkövetés kockázatát jelentő kriminogén tényezőkre (antiszociális attitűdök, kábítószer, ismeretek alacsony szintje, iskolai kudarc, szülői elhanyagolás). Hatékony intervenciónak bizonyulhat a bűnismétlés kockázata és az intervenció jellege, intenzitása és időtartama közötti szoros kapcsolatot biztosító beavatkozás; továbbá olyan szakemberek alkalmazása, akiknek oktatási módszere, hozzáállása leginkább igazodik az elkövető tanulási módszeréhez, valamint az elkövető szükségleteihez és képességeihez igazodó oktatási anyagok alkalmazása. Fontos, hogy a beavatkozás közösségi alapú és az elkövető fiatal lakóhelyi környezetéhez kapcsolódó, nem pedig intézményi elhelyezést jelentő beavatkozás legyen, és nem utolsó sorban hangsúlyt kell fektetni az olyan kognitív magatartás-alakítás módszereire, mint a társadalmi életbe való jártasság növelését szolgáló tréningek, indulatkezelés, probléma-megoldó technikák stb.⁴²

---

⁴¹ Margitán, 2005, 37. old.

⁴² ET Miniszteri Bizottsága: R (2003) 20. sz. ajánlás a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről. (Lévay Miklós: Az Európa Tanács R

Az ENSZ és az Európa Tanács tevékenysége mellett számos más nemzetközi [UNICEF, a Gyermek Védője (Defence for Children), Amnesty International] és nemzeti szervezet munkálkodik és társadalmi ellenőri szerepet folytat a fiatalok igazságszolgáltatása terén, illetve a felelősségre vonás és annak végrehajtása során.

Ami az elítéltekkel való foglalkozást illeti, az európai szabályok a fogvatartottakra alkalmazandó rezsimek céljainak meghatározásakor a hangsúlyt a fogvatartottaknak szánt, a felelősségérzet fejlesztésén alapuló intézkedések és programok kidolgozására helyezik, ezzel a visszaesés megelőzését is célozzák. Ez összhangban van a nemzetközi instrumentumokban, például a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. Cikkének (3) bekezdésében írt rendelkezésekkel, kimondva, hogy a „büntetés-végrehajtási rendszer az elítéltek olyan kezelését foglalja magába, amelynek fő célja megjavításuk és társadalmi beilleszkedésük.”⁴³

A szabadságvesztés és más szabadságkorlátozó intézkedések, szankciók egyik célja és jogalapja a társadalomnak a bűncselekményektől való védelmezése. Ez a cél azonban csakis abban az esetben érhető el, amennyiben a szabadságvesztés időszakát arra használják, hogy az elítéltekben ne csak az akaratot, de a képességet is megteremtsék arra, hogy a társadalomba való visszatérése után törvénytisztelő és önmagát eltartó életmódot folytasson. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága meghozta a Rec (2006) 2. számú ajánlását a tagállamok számára az új európai büntetés-végrehajtási szabályokról.⁴⁴ Az új büntetőszabály legfontosabb alapelve szerint a jogállam kötelezettsége, hogy biztosítsa polgárai számára az emberi jogokat, a biztonságos életet, a törvények érvényesülését, az objektív igazság érvényesítésének lehetőségét. Kimondja, hogy az elkövetett cselekmény súlyához igazodó büntetés keretei között csak az individualizációval lehet a speciális prevenció szempontjait érvényesíteni. A szabályzat 5. pontja szerint a büntetés-végrehajtási intézeti élet a lehető legjobban kell, hogy igazodjék a szabad környezetben való élet pozitív aspektusaihoz. A normalizálás elve ezáltal olyan mértékben kap hangsúlyt, amely szerint a fogvatartási feltételek humánus mivoltát,

---

(2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. In: Wiener A. Imre – Ünnepi kötet, Libri Amicorum 16., KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 523. old.)

⁴³ Vókó György: Európai büntetés-végrehajtási jog; Dialóg-Campus kiadó, Budapest-Pécs, 2006, 203. old.

⁴⁴ Recommendation: Rec (2006) 2. of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules (11. January 2006.)

illetve a szabad társadalomba való visszatérés megkönnyítését kell, hogy szem előtt tartsa (6. szabály).

A nemzetközi kitekintés alkalmával megismert (főleg angolszász) minta lényeges eleme, a külső szociális szolgálatokkal való együttműködés, az új börtön szabályok 7. pontjában kerül kifejezésre, amely szerint a civil társadalmat bátorítani kell a büntetés-végrehajtás életében való részvételre. Értekezésünk szempontjából a 2006-os Európai Börtön szabályok 25–28., illetve 103–107. szabályai tartalmazzak lényeges információkat. Ezek szerint az összes fogvatartott számára előírt rezsimnek kiegyensúlyozott tevékenységi programot kell biztosítani. (25. Szabály) Ezen tevékenységi körön belül a munkát a büntetés-végrehajtási rezsim pozitív elemeként tartja számon a Szabályzat és előírja, hogy munka büntetésként soha nem róható ki, azonban az intézeteknek törekedniük kell az elegendő és hasznos munka biztosítására. Az itt felsorolt szabályok közül különös fontossággal bír a 26.5. szabály, amely szerint: „Szakképzésre kiterjedő munkát kell felajánlani azon fogvatartottak számára, akik képesek a lehetőséggel élni, különösen pedig a fiataloknak.” Hasonlóan, kifejezetten a „fiatal” fogvatartottak szempontjainak figyelembe vételére összpontosít a 28. Szabály, amely szerint minden büntetés-végrehajtási intézetnek törekednie kell arra, hogy lehetőséget biztosítson a fogvatartottak számára olyan oktatási programokban való részvételre, amelyek a lehető legteljesebbek és amelyek megfelelnek egyéni szükségleteiknek, törekvéseiknek. Elsőbbséget kell biztosítani azoknak a fogvatartottaknak, akik nem tudnak írni vagy számolni és azoknak, akik nem rendelkeznek alapfokú iskolai végzettséggel vagy szakképesítéssel. „Külön figyelmet kell fordítani a fiatal fogvatartottak oktatására és azok képzésére, akiknek speciális szükségleteik vannak.” (28.3. Szabály)

Az elítélt fogvatartottak rezsimjének alkalmazása során a Szabályzat 103.2. szakasza kimondja, hogy minden egyes befogadás alkalmával egyéni nevelési tervet („individual sentence plan”) kell készíteni a fogvatartottaknak. A befogadást követően, amint lehetséges, teljes körű jelentést kell készíteni minden egyes elítélt fogvatartottáról személyes körülményeinek, a büntetés-végrehajtás által ajánlott program és a szabadulás előkészítése stratégiájának kifejtésével.” Az elítélt fogvatartottakat egyéni büntetés-végrehajtási programjuk elkészítésében való részvételre kell bátorítani. A szóban forgó programnak, amennyiben lehetséges, az alábbiakat kell tartalmaznia: munka, oktatás, egyéb tevékenységek és felkészülés a szabadulásra. A fogvatartott

rezsimje tartalmazhat szociális munkát, orvosi és pszichológusi kezelést is. Továbbá a büntetés-végrehajtási szabadságolási rendszernek az elítélt fogvatartottak rezsimjének szerves részét kell képeznie.

Azok a fogvatartottak, akik ezt kívánják, helyreállító igazságszolgáltatási programban vehetnek részt és helyrehozhatják az általuk elkövetett bűncselekmények következményeit. (103.7. Szabály) Ezen szabály lényege, hogy az önkéntesség alapján lehetőséget nyújtsanak a fogvatartottaknak a resztoratív igazságszolgáltatási programok keretén belül az elkövetett cselekménnyel okozott károkért való közvetlen reparáció eszközeinek felhasználására. A Szabályzat itt utal a R (87) 21. számú ajánlásra, amely az áldozatoknak történő segítségnyújtásról és az áldozattá válásról, illetve a R (99) 19. számú ajánlásra, amely pedig a büntetőügyekben való mediációról szól.

Az új Börtönszabályok külön részben rendelkeznek a fiatalkorúakról, igaz, hogy már a szabályzat általános részeiben is folyamatosan visszaköszönek a fiatalokra való utalások.

A „Fiatalkorúak” címet viselő 35. szabály elsősorban a fiatalkorúak büntetésének börtönön kívüli megoldásait hangsúlyozza. A Börtönszabályok hivatkozik a Gyermek jogairól szóló Egyezményre, a R (87) 20-as a fiatalkorúak bűnözésére adott társadalmi reagálásokról szóló ajánlására és az abban foglalt alapelvekre. Ezek szerint, ha a 18 évesnél fiatalabb gyerekeket kivételesen felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében tartanak fogva, a hatóságoknak figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy a fiatalkorú fogvatartottak ne kizárólag az összes fogvatartott számára biztosított szolgáltatásokhoz férjenek hozzá, hanem olyan szociális, pszichológiai és oktatási szolgáltatásokhoz, vallásos neveléshez és szabadidős programokhoz, illetőleg hasonló tevékenységekhez is, amelyek a szabad környezetben élő fiatalkorúak számára elérhetők.

Minden iskolaköteles fiatalkorú fogvatartott számára elérhetővé kell tenni az oktatást. A büntetés-végrehajtási intézetből szabadult fiatalkorúakat további segítségben kell részesíteni. Ebben a körben a Szabályzat 107. pontja tartalmaz rendelkezéseket, melyek értelmében az elítélt fogvatartottaknak alkalmas időben és szabadulásuk előtt segítséget kell kapniuk kifejezetten ilyen célra kialakított eljárások és programok révén, amelyek lehetővé teszik számukra a börtönélet és a közösségben folyó, belső törvényeket tisztelő élet közötti átmenetet. A büntetés-végrehajtási hatóságoknak szorosan együtt kell

dolgozniuk a szociális szolgálatokkal és azokkal a szervezetekkel, amelyek kísérik és segítik a szabadult fogvatartottakat abban, hogy megtalálják a helyüket a társadalomban, különösen a családi élet újrakezdésével és munkalehetőség találásával. Ezen szociális szolgálatok vagy szervezetek képviselői számára biztosítani kell, hogy mindenkor bejuthassanak a büntetés-végrehajtási intézetbe, amikor az szükséges, és megbeszéléseket folytathassanak a fogvatartottakkal annak érdekében, hogy segítsék felkészülésüket szabadulásukra és megtervezzék a büntetés letöltése utáni segítségnyújtást. Ez a rendelkezés különösen nagy hangsúlyt helyez a pártfogói felügyeleti szolgálatok munkájára, melyet a Rec (2003) 22. ajánlásban is megfogalmaz.

Egyértelmű tehát, hogy a nemzetközi álláspontok szerint mind a fiatalokúakra speciálisan, mind pedig a fogvatartotti státuszúakra általában, a főszabály a börtönélet és a szabadélet közötti különbségek minimalizálása, valamint a különböző reszocializációs esélyeiket növelő foglalkozásokon és programokon való részvétel lehetőségének megteremtése.

II. RÉSZ

Nemzetközi kitekintés

1. Bevezetés

„A gyermekek jogainak és érdekeinek fokozott védelme minden társadalomban azon a felismerésen alapul, hogy kiemelt figyelmet kell szentelni a felnövekvő nemzedék testi, szellemi és erkölcsi fejlődésére.”⁴⁵ A büntetőjog keretében a gyermekek, mint bűnelkövetők és mint áldozatok egyaránt megjelenhetnek, mindkét esetben azonban jogaik, érdekeik és életük legtöbbször végképp megpecsételődik. A fiatalkorú elkövetők régóta speciális büntetőjogi kategóriát alkotnak, akik esetében a társadalom évszázadok óta áll értetlenül tetteik, szomorúan sorsuk, és tehetetlenül segítségük előtt. A történelem folyamán a büntetőjog sokféleképpen viszonyult a fiatalokhoz. A büntető igazságszolgáltatás számos irányvonalat, elvet, megoldást kipróbált, de feltétlen hatékonyságát egyik sem bizonyította. A közösségnek a nélkülöző, avagy bűncselekményt elkövető gyermekek iránti felelőssége már a XVI. és XVII. században felmerült. Bár a jelenlegi megoldások tükrében az akkori fiatalok gyakran barbár módon kerültek megbüntetésre, a korabeli dokumentumok rámutatnak arra a tényre, hogy egyes bíróságok már figyelembe vették az elkövető életkorát és így enyhébb büntetést szabtak ki rájuk, mint a felnőttekre.⁴⁶ A XVIII. és XIX. században a testi fenyítésre egyre inkább úgy tekintettek, mint morálisan rossz és nevelési szempontból hatástalan módszerre. Ezt követően komolyabb figyelmet fordítottak az úgynevezett „pszichológiai” beavatkozásokra, a gyermekek keresztény normák és értékek szerinti nevelésére, valamint a fegyelmezett és hasznos munkára való képzésére. Ebben az időben hozták létre a ma is működő javító- és nevelőintézeteket szerte a nyugati világban.⁴⁷ A XIX. század második felében különböző reformmozgalmak indultak. Az Egyesült Államok Chicago-i haladó reformátorai a kötelező iskoláztatásért és a gyermekmunka eltörléséért kampányoltak. Ez a reformmozgalom Kanadába és Európába is áterjedt, és célként tűzte ki a gyermekek és a fiatalok megmentését az

---

⁴⁵ Margitán Éva: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó; Budapest, 2005, 35. old.

⁴⁶ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn? Comparative Youth Justice, Critical Issues, Ed. by: John Muncie, Barry Goldson; SAGE Publications, London, 2006, 506. old.

⁴⁷ Rotham, David: The Discovery of the Asylum: Social Order and Disorder in the New Republic, rev ed: Boston, 1990. 57. old.

egyre inkább urbanizálódó és iparosodó környezetük életkörülményeitől.⁴⁸ Mindezek következményeképpen az állam fokozatosan beavatkozott a gyermekek nevelésébe, védelmébe és esetleges rehabilitációjába, valamint átvette a szülői szerepet (*parens patriae*), amennyiben a szülők visszaéltek vagy nem törődtek gyermekeikkel. A nevelésbe és rehabilitációba vetett hit jegyében új, különálló igazságszolgáltatást hoztak létre, mind a védelemre szoruló gyermekek, mind pedig a fiatalok bűnelkövetők számára.⁴⁹ Az első fiatalok törvényszékét, az Ifjúsági Törvényszéki Tanácsot 1899-ben szintén Chicago-ban állították fel.⁵⁰ Felzárkózva a fiatalok védelmének és nevelésének felkarolásában, Európában Norvégia volt az első olyan ország, ahol modern gyermekvédelmi rendszert dolgoztak ki az Elhagyott Gyermekekkel Kapcsolatos Eljárásról szóló törvényben, 1896-ban.⁵¹ A fiatalok önálló igazságszolgáltatásáról rendelkező első jogalkotási aktus az 1908-as kanadai Fiatalok Bűnelkövetőkre Vonatkozó Törvény volt, majd Belgium, Franciaország⁵² és Svájc 1912-ben léptette hatályba új jogszabályait ebben a témában. Nem minden ország követte azonban az amerikai ifjúsági bíróság modelljét. Hollandiában például már 1901-ben olyan törvényt fogadtak el, amely meghatározta azokat a feltételeket, amelyek indokolják az állam közbelépését a szülői jogok korlátozására, ennek ellenére a fiatalok bírósága, mint intézmény, illetve a felügyeleti rendszer itt csak 1922-ben került bevezetésre.

Nyilvánvaló tehát, hogy „ahány ház, annyi szokás”. Ennek ellenére, ahogyan a fiatalok vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer terjedt, a nyugati országok megoldásaiban számos hasonlóság volt megfigyelhető – legyen szó különálló bíróságról, fiatalok specializálódott bíróról vagy jóléti tanácsról. Ilyen közös elem volt, hogy a fiatalok igazságszolgáltatásának központjában a gyermek állt, mint egyén, nem pedig az elkövetett bűn; továbbá, hogy a fő hangsúlyt ezen országok a kezelésre fektették a büntetés helyett (ami későbbiekben egy széles körben támogatott bíróságon kívüli gyakorlathoz vezetett, mind a rendőrség, mind pedig az ügyészség szintjén gyakran szociális szervezetek bevonásával). Ez a különálló fiatalok

---

⁴⁸ Stearns, P.N.: *European Society in Upheaval: Social History since 1750*, 2nd ed: Macmillan, New York, 1975, 88. old.

⁴⁹ Shorter, E.: *The Making of the Modern Family*, ed: Basic Books, New York, 1975., 43. old

⁵⁰ Hoffman, Dennis: *Criminal Justice*, ed: Cliffs Quick Review, IDG Books, Foster City (CA), 2000., 121. old.

⁵¹ Junger-Tas, 2006, 508.old.

⁵² Franciaországban a specializálódott, szakosodott fiatalok bírósági magisztrátusait csak a második világháború után hozták létre (lásd: Trépanier, J: *Juvenile Courts after 100 Years: Past and Present Orientations*, ed: *European Journal on Criminal Policy and Resarch*, 7/1999 (3), 304. old

vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer kétségtelenül humanista megközelítésű volt. Szimbolizálta a gyermekjólétre fordított növekvő figyelmet, valamint az egyén iránt tanúsított egyre nagyobb tiszteletet. A szociális-jóléti (welfare) rendszer virágkorát a huszadik században élte és filozófiája alapján véve egészen a '70-es évekig változatlan maradt.⁵³ A nyugati országokban a második világháború vége óta történt fontos társadalmi változásoknak – növekvő jólét, magasabb szintű oktatás, technológiai változások, a fiatalabb nemzedéket is bevonó emancipációs mozgalmak - köszönhetően azonban ez a rendszer elavulttá vált. Sem az emberek, sem a fiatalok maguk többé nem fogadták el egy atyáskodó bíró abszolút hatalmát a gyermekek sorsa felett.⁵⁴ Az első ország, amely változtatott, az Amerikai Egyesült Államok volt azáltal, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság az *in Re Gault*⁵⁵ eset kapcsán azonos jogokat biztosított a fiataikorú és a felnőtt terheltek részére.⁵⁶ Mivel a „több jog” általában „több kötelezettséget” és

---

⁵³ Bár igaz ez a legtöbb nyugati ország esetében, az Amerikai Egyesült Államokban azonban ez idő tájt újabb szemléletváltás következett. Az Ifjúsági Törvényszéki Tanács fennállásának tíz éve alatt új jogszabályokat léptettek érvénybe, amelyek a javíthatatlanságot, tétlenségben való felnövést, a szerencsejátékot, a lézengést, a koldulást és a szökést úgy határozták meg, mint „saját helyzet elleni lázadás” és ezáltal indokolták a fiataikorúak bíróságának beavatkozását. (lásd: Hoffman, Dennis: Criminal Justice, ed: Cliffs Quick Review, IDG Books, Foster City (CA), 2000., 212.old). Ennek eredményeképpen a XX. század első felében sok gyermeket határozatlan időre intézményekben helyeztek el. Hasonló esetek természetesen Európában is előfordultak, de ezeket nem feltétlenül tekintették törvénysértés miatti megtorlásnak, hanem inkább problémás viselkedésnek (Jensen, Erik: An historical Overview of the American Juvenile Justice System, ed in: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 89. old). Ugyanakkor a legtöbb igazságszolgáltatási rendszer a kontinentális országokban nem alkalmazott határozatlan időre szóló büntetéseket. Mindezek ellenére azonban mind Európában, mind pedig az Egyesült Államokban, a gyermek erőtlen tárgyként állt egy atyáskodó és patronáló bíró előtt. (Junger-Tas, 2006., 508. old.)

⁵⁴ Junger-Tas, 2006., 509. old.

⁵⁵ IN RE GAULT: 387 U.S. 1 (1967) ügy: Lényege, hogy a bűncselekménnyel vádolt fiataikorúak a bűnvádi eljárás során ugyanolyan jogokat kaphassanak, mint az ugyanazon bűncselekményt elkövető felnőttek. Az ügy háttere: Az Arizona államban élő 15 éves Gerald Francis Gault édesanyja egy napon hazatérésekor nem találta otthon fiát, ezért bátyját utána küldte, hogy megkeresse. A bátyja megtudta, hogy Geraldot a rendőrség tartja fogva egyik szomszédjuk bejelentése alapján, amely szerint valaki, akiről azt hitték, hogy Gerald szeméremsértő és fenyegető telefonhívásokkal zaklatta a szomszédot. Gaultot letartóztatták, kihallgatták, a fiataikorúak törvénye alapján bűnösnek ítélték és intézetbe helyezték addig, amíg nem tölti be 21. életévét. Azonban, ha Gault a 18.-ik életévét már betöltötte volna a bűncselekmény elkövetésének időpontjában, akkor 5-50 dollárig terjedő pénzbüntetéssel vagy maximum két hónapos szabadságvesztéssel sújthatták volna. Az aránytalanul súlyos büntetés miatt a szülők a Legfelsőbb Bíróságon kérvényezték a gyermek szabadon bocsátását, mert Gaultnak az éppen hatályban levő arizonai törvények értelmében, ehhez sem volt joga. Az eset kapcsán felmerülő alkotmányos kérdések arra irányultak, hogy a fiataikorúak törvénye megsérti-e a 14. kiegészítésben foglalt, alkotmányos jogok védelmére vonatkozó rendelkezést, és hogy a bűnvádi eljárás során a kiskorúak rendelkeznek-e ugyanazokkal a jogokkal, mint a felnőttek. A 8-1 arányú döntésben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy Gault állami intézetbe való helyezése a 14., alkotmányos jogokra vonatkozó kiegészítés megsértése volt, mivel megtagadták tőle a jogot a jogi tanácsadáshoz, hivatalosan nem tájékoztatták az ellene felhozott vádakról, nem volt lehetősége arra, hogy vádlóival szembesüljön és arra sem, hogy fellebbezést nyújtson be egy felsőbb bíróságra. Egyedül Potter Stewart bíró nem osztotta ezt a véleményt. Azzal érvelt, hogy a fiataikorúak bíróságának célja a javító nevelés volt, nem a büntetés és a büntetőjogi bíróságok előtt működő alkotmányos eljárási védelem nem alkalmazható a fiataikorúak bíróságán.

⁵⁶ Jensen, Erik: An historical Overview of the American Juvenile Justice System, ed in: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 90.old.

felelősséget is von maga után, a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere újra megerősítette a fiatalok felelősségét a saját tetteikért, ami szinte automatikusan a büntetési tételek emelését, végrehajtásuk szigorítását jelentette.⁵⁷ Annak ellenére, hogy a Gault ügyben a Legfelsőbb Bíróság nem minősítette feleslegesnek a fiatalkorúak bíróságát, egyes szakmai fórumok meglátása szerint ez volt a kiindulópontja az amerikai büntető törvényszék és a fiatalkorúak bírósága közötti különbség fokozatos eltüntetésének.⁵⁸

Amint az értekezésből kiderül majd Európán belül is nagy különbségek mutatkoznak az egyes országok fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerében, illetve annak működésével kapcsolatban. Ez nemcsak a szervezeti felépítés, hanem a jogi kultúra, a jogi felfogás szempontjából is igaz. Többek között ez volt az elsődleges ok, amiért a XX. században egyre hangsúlyosabbá vált a gyermekek jogainak nemzetközi szinten történő deklarálására. Az alábbiakban ismertetésre kerülő, történeti és összehasonlító módszerrel készült nemzetközi áttekintésben igyekszem felvázolni a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás fejlődésének főbb tendenciáit.

---

⁵⁷ Martinson, R: What Works? Questions and Answers about Prison Reform. Ed: Public Interest, New York, 1974, 27. old.

⁵⁸ Jensen, Erik: An historical Overview of the American Juvenile Justice System, ed in: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006, 90.old

2. Angolszász országok

Az a mód, ahogyan egy társadalom saját fiataljait kezeli, azokat akik életkörülményeik áldozataivá váltak vagy valamilyen módon megszegték a törvényt, tükörképet állít a társadalom kultúrája és értékrendje elé, és rávilágít a társadalom gyermekekről és fiatalokról alkotott nézetére, különös tekintettel a nevelés és a szocializálódás problematikájára. A huszadik század utolsó évtizedeiben ez a nézet drasztikusan változott, ami jelentős módosításokhoz vezetett az észak-amerikai és európai fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás területén

Számos országban felmerült a kérdés, hogy mit lehet tenni a fiatalkorúak bűnözésének megállítására, létezik-e más, hatékonyabb és emberibb módja a bűnözés megelőzésének illetve a fiatalkorú bűnelkövetők kezelésének. Bár megválaszolni nem tudjuk ezeket a kérdéseket, jelen értekezésben rávilágítunk néhány olyan problémára és megoldás-mintára, amelyek áttekintést adnak számos európai és két észak-amerikai országban – Kanada és az Egyesült Államok – működő, a fiatalkorúakra vonatkozó jogalkotásról és igazságszolgáltatásról.

2.1. Amerikai Egyesült Államok

2.1.1. Történeti áttekintés és szervezeti felépítés

Az amerikai kolóniákon a ház fejének volt joga és kötelessége, hogy az összes, házában élő fiatalot fegyelmezze. A múlt századokban a fiatalkorú bűnözők megbüntetése inkább házon belül történt, mintsem közintézményekben.⁵⁹ Massachusetts-ben például, a bűnös magatartásuk miatt bíró elé állított gyerekeket gyakran hazaküldték egy nyilvános udvari vesszőzésre. Egy másik, a gyarmatosítók által folytatott, brit metódus volt a szegény és bűnös gyermekek tanoncnak való elszegődtetése. A tanonckodás az Erzsébet-kori időkben bevezetett rendszer volt abból a célból, hogy szociális kontroll alatt tartsák a „gazul” viselkedő fiatalokat.⁶⁰ Ez a tevékenység azonban merőben eltért azon tanoncévektől, amelyek ténylegesen arra készítették fel a fiatalokat, hogy jó kézműves-mesterekké váljanak. A nyomorban élő vagy bűnöző fiúkat munkásoknak

---

⁵⁹ Kahn, Alfred: A court for children: A study of the New York City Children's Court. Ed: Columbia University Press, New York, 1953., 3-4 old.

⁶⁰ Mennel, R.M: Thorns and thistles: Juvenile delinquents in the United States 1825-1940., ed: University Press of New England, Hanover, 1973., 41 old.

nevezték ki, akik például gazdálkodók segédjeként dolgoztak, a lányokat pedig a háztartásokban dolgoztatták. 1700-as évek elején azonban már általánosan elismert tény volt, hogy a tanonci rendszer gyakran eredménytelen volt a garázda fiatalok esetében, úgy a tanítatásukban, mint a felügyeletükben, sőt nem volt ritka az sem, hogy a tanoncok megszöktek a tanoncságból.⁶¹ Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a tanoncságok nem szolgálják az eredeti céljukat, az amerikai gyarmatosítók a fiatalok felnőtt börtönbe való elzárásának módszeréhez folyamodtak.⁶²

Az 1700-as évek közepére már megszokott dolog volt, hogy fiatalok és felnőtt bűnözők egy helyre legyenek összezárva. A következő évtizedekben lényeges változások következtek, amelyeket a korabeli társadalom a *fiatalkori bűnözés* fogalma kialakulásának tulajdonított. Többé már nem a gyermekekre általában jellemző rossz viselkedés fogalmát takarta, hanem ehelyett a szegény gyermekek életfeltételeinek és büntetteinek eufemizmusává vált.⁶³ Így az 1800-as évek elejére a *fiatalkorú bűnöző* címkét már főként az alacsonyabb társadalmi rétegekből származó gyermekekre akasztották. A gyermekeket, akik elég szegények és szerencsétlenek voltak ahhoz, hogy letartóztassák őket, börtönbe kerültek, a felnőtt bűnözőkkel egy helyre, piszkos, patkányokkal elárasztott cellákba, szinte semmi eséllyel az oktatásra, nevelésre vagy rehabilitatív kezelésre.⁶⁴ A mozgalom, hogy a fiatalok számára különálló intézeteket hozzanak létre, 1819-ben kezdődött New York-ban, amikor a Pauperizmus Megelőzését szolgáló Társaság⁶⁵ jelentést tett a Bellevue⁶⁶ börtönben fennálló iszonyatos körülményekről. Főként a felnőttkorú bűnelkövetőkkel összezárt gyermekek nehéz helyzetére összpontosítottak. Ez a jelentés és az ezt követő, a társaság által készített tanulmány, kiemelte a bűncselekmények és a szegénység, valamint a szülői hanyagság közötti kölcsönhatást.

Az első fiatalkorú börtön, ami a felnőttektől teljesen elkülönítve nyílt meg 1825. január 21-én New York-ban, a Menedékház (House of Refuge) nevet viselte. Hasonló

---

⁶¹ Mennel, R. M.: id. mű, 42 old.

⁶² Kahn, A.: id. mű. 5. old.

⁶³ Roberts, Albert: *Juvenile Justice Sourcebook: Past, Present, and Future*, ed: Oxford University Press, New York, 2004, 130. old.

⁶⁴ Roberts, 2004.: id. mű, 131. old.

⁶⁵ Hivatalosan: Society for the Prevention of Pauperism; A pauperizmus, (azaz tömegnyomor) emberek olyan csoportját jelöli, akik külső segítség nélkül- vagy teljesen képtelenek önmaguk eltartására, vagy az olyan szintű önfenntartásra, amit az adott időben konvencionálisan minimálisnak tekintenek. A pauperizmusról vélték, hogy az javítást igénylő, mert abnormális jelenség. (lásd: Ferge, Zsuzsa: *Szegénység, szegénypolitika*, 2003., www.szochalo.hu/szochalo-tudomany; lekérdezés: 2007. szeptember 11.)

⁶⁶ Bellevue Büntetés Végrehajtási Intézet, Manchester, USA

intézeteket hoztak létre fiatalok számára még 1826-ban és 1828-ban Boston-ban és Philadelphiában,⁶⁷ majd később 1845-1854 között számos nagyváros létesített ilyen intézeteket.⁶⁸ Ezeket az első menedékházakat azért építették, hogy ellensúlyozzák a szegénységet, a bűnt és a gondatlan családokat. A család-modellre alapozva ezen gyermekmentő intézmények „pótolták” a szülőket. A menedékházaknak otthont kellett biztosítaniuk a bajban levő és az engedetlen gyermekek számára; otthont, ahol tanították, fegyelmezték és újranevelték őket. A gyermekek azért kerültek ilyen helyekre, hogy védve legyenek az erkölcstelen, alkalmatlan és gondatlan családok elhanyagolásától, valamint a bűn által uralt szervezett közösségektől.

Az intézeti rezsím és a mindennapi tevékenység hasonló volt minden intézetben. A rend, a fegyelem és az erkölcsi oktatásra fektettek kiemelt hangsúlyt. A fiatalokat napkeltekor ébresztették, akik csoportosan a fürdőhelyiségekbe vonultak, utána létszámellenőrzésre, végül elmeneteltek a kápolnába imára, majd a reggeli következett. Fél nyolctól délután ötig a fiúk a műhelyekben dolgoztak, részögeket vagy nádszékeket gyártottak, míg a lányok ruhákat javítottak, mostak, főztek és takarítottak. Délben kaptak egy óra ebédszünetet. Munka után, délután öt órakor engedélyeztek nekik egy órát az evésre és mosakodásra. Ezt követően két és fél óra esti tanításon vettek részt, majd esti imádság, visszamenetelés a cellákba és újra bezárták őket. A csendet mindenkor megkövetelték és azokat a fiatalokat, akik problémát okoztak, vagy megszegtek a szabályokat, megbüntették. Az enyhébb büntetések közé tartozott a szabálysértők kenyér és vízdiétára való kényszerítése vagy a teljes étkezések megvonása. Komolyabb büntetésnek számított, ha a kenyér- és vízdiétát magánzárkával, testi büntetésekkel – vesszőzés kilencágú korbáccsal, láncra verés – is társították.⁶⁹ A fiatalokra kiróható büntetés határozatlan idejű volt, azaz a főfelügyelő határozta meg, hogy milyen hosszú időre legyenek bezárva.⁷⁰ Az intézet szabályait betartó fiatalok jelentős többségét betanított kézműves-inasnak adták vagy gazdálkodók házában helyezték el. Azokat a fiatalok bűnelkövetőket, akik nem mutattak semmiféle fejlődést és akiket megbízhatatlannak tartottak, száműzték az országból hosszantartó

---

⁶⁷ Peirce, B.K.: A half century with juvenile delinquents: The New York House of Refuge and its times. Ed: Patterson Smith, Montclair, 1969, 64. old.

⁶⁸ Platt, Anthony: The Child Savers, Ed: University of Chicago Press, Chicago, 1969., 23 old.

⁶⁹ Rothman, D.J.: The discovery of the asylum. Ed: Little, Brown, Boston, 1971., 226 old.

⁷⁰ A New York-i Menedékházban (The New York House of Refuge) az átlag tartózkodási idő 16 hónap volt, Philadelphiában 12 hónap, Cincinnati-ban pedig 14 hónap. Legtöbb esetben az elzárási időtartam két év alatti volt; csak néhányan maradtak négy évig. (lásd: Rothman, D.J.: id.mű, 227 old.)

bálnavadászatokra, így a menedékházak igazgatói megszabadulhattak a legellenszegülőbb fegyencektől.⁷¹

Az 1857-es válság eredményeként, illetve az 1861-ben kezdődő polgárháború következtében ezek az intézmények túlsúlyfolttá váltak, és alapvető probléma lett a fiatalok számára munkát találni. A körülmények a háború éveit alatt sem változtak.⁷²

Az 1800-as évek vége felé a reformmozgalmak virágkora volt tapasztalható. Az amerikai szakemberek azt a nézetet vallották, hogy egy megfelelő tréning ellensúlyozhatja a nyomor, a szegény családi élet és korrupció korai megtapasztalását. Céljuk az volt, hogy felkészítsék a fiatalokat a jövőre azáltal, hogy kiemelték őket az ártalmas környezetből és „egészséges anyagi és erkölcsi környezetbe”, azaz javítóintézetbe helyezték őket.⁷³ A javítóintézetek filozófiája és céljai megalapozták a takarékoság, a szorgalom, megfontoltság és az ambíció fontosságát. A fiatalok csak elemi oktatásban részesültek azért, hogy idejük és energiájuk javarészét ipari és mezőgazdasági „tréningekre” fordíthassák. A bentlakókat meg kellett „védeni” a tétlenségtől és lustaságtól a katonás kiképzés, a testnevelés és az állandó felügyelet által. A javítóintézeti hangulatnak szeretetteljesnek, de szilárd útmutatónak kellett lennie, a határozott idejű büntetésekkel szemben inkább a határozatlan időre szólókat helyezték előnybe, hogy a fiatalokat a saját javulásukban való aktív részvételre ösztönözzék.⁷⁴ Annak ellenére, hogy ezen célok némelyike értelmesnek és működőképesnek tűnt, nem sok idő telt bele, hogy az elméleti és gyakorlati elképzelések egy, az elvárttól merőben eltérő rendszerré alakuljanak.⁷⁵ Homer Folks,⁷⁶

---

⁷¹ Roberts, 2004, 132 old.

⁷² Brace, C.L.: The dangerous classes of New York and twenty years work among them. Ed: NASW Classic Series, New York, 1872, 224-225. old.

⁷³ Roberts, 2004, 133. old.

⁷⁴ Elmore, A.E.: Report of the Committee on Reformatories and Houses of Refuge. In: Proceedings of the National Conference of Charities and Correction, ed: Columbia University Press, New York, 1884, 84. old.

⁷⁵ Például a New York-i Elmira javítóintézetbeli helyzet szemlélteti az 1800-as évek intézeteinek rideg valóságát. Bár példaértékű javítóintézetnek szánták, komoly túlsúlyfolttsággal küzdött. Az 1890-es évek végén az Elmira 500 cellájában mintegy 1500 fiatalos volt bezsúfolva. Hogy a helyzetet még súlyosbítsa, a befolyásos Elmira-i orvos Hamilton Wey (1888) azt a – bizonyos körökben népszerű – nézetet vallotta, hogy a fiatalos bűnelkövetők fizikailag különböznek a nem-bűnelkövető fiataloktól. Szerinte a fiatal bűnöző általában „méreten aluli, a súlya aránytalan a magasságához, és hajlamos a lúdtalpra. Nyers modorú és nehézkes mozgású, aki hiányában van az anatómiai szimmetriának és szépségnek. A fejforma jelentősen aszimmetrikus (...) ez lévén a degenerált arckifejezés jellegzetessége.” Ezen fizikai hiányosságok kezelésére Wey megerőltető testedzést és katonai kiképzést javasolt. (Platt, 1969, 23. old.) Érdekessége ennek az elméletnek, – bár az Elmira-i orvostól nincsenek bővebb feljegyzések – hogy nagyon hasonló elképzeléseket vallott a közismert és büntetőjogban maradandót teremtő Cesare Lombroso olasz orvossal és antropológussal. Még érdekesebb, hogy mindketten orvosként működtek, szinte egyazon időben két különböző helyen. Míg Hamilton Wey egy amerikai javítóintézet

az amerikai javítóintézetek rendszerének következetes kritikusa 1891-ben azt állította, hogy a javítóintézet nem helyettesítheti a szülői szeretetet. Véleménye szerint a javítóintézetek hozzájárulhattak ahhoz, hogy a szülők kihúzták magukat a gyerekeikért való erkölcsi és anyagi felelősségvállalás alól. Folks elmélete a mára már jól ismert „beskatulyázási stigma” szociológiai elméletének előhírnöke volt. A javítóintézeti rendszer „velejáró rosszaságáról” beszélt és annak a bentlakókat érintő „maradandó stigma” hatásáról. Azért is kritizálta a rendszert, mert nem készítette fel a fiatalokat a társadalomba való visszailleszkedésre. Figyelmeztetett a fiatalok javítóintézeti környezetbe való bezárásának, majd megfelelő felkészítés nélküli szabadon bocsátásának veszélyeire.⁷⁷

A XX. század elején újabb intézményesített eljárások következtek. Az 1930-as években egy, a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó új intézkedési hullám vonult végig az országon. A Gazdasági Világválság által előidézett nehéz anyagi helyzet miatt jelentős számú fiatal vált iskolakerülővé, alkalmi munkát vállalva vagy lopásra kényszerülve családjaik megsegítése érdekében. Bár sok döntéshozó felismerte az intézeti kezelés gyengeségeit, nem ismertek egyéb, működőképes alternatív módszert a bűncselekményeket elkövető fiatalkorúak átnevelésére. A rehabilitáció-orientált szakemberek úgy gondolták, hogy egy újszerű és hatásos módszerre van szükség, így fokozatosan felmerült az erdőgazdasági táborok elképzelése, Járható középútként több működésképtelen módszer között.⁷⁸ Az első ilyen típusú tábort 1932-ben létesítették és a civil természetvédelmi alakulatok mintájára épültek. Az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején kétféle típusú tábor alakult ki: az „idősebb” fiatalok erdőgazdálkodási tábora és az ifjúsági próbaidős táborok.⁷⁹ Az előbbi a 16-18 év közötti

---

gyermekorvosaként dolgozott, Lombroso a páviai, majd a torinói egyetem törvényszéki orvostan és pszichiátria professzora volt. Jelen értekezést megalapozó kutatások alkalmával nem találtunk arra utaló feljegyzést, hogy a két személyiség akár hírből is hallott volna egymásról, vagy az elméleteikről. Lombroso közismert torinói börtönorvos, börtönigazgató, aki kriminálantropológiai elképzeléseivel nagy vihart kavart. Tanításának lényege: a bűnös magatartást biológiai tényezők, vagyis az egyénnel született sajátosságok determinálják. Ezek a tényezők a „stigmák”: lapos, hátraeső homlok, a kiszögellő szemöldökív, az elálló fülek, a lenőtt fülcimpa biztos jelei annak, hogy az illető előbb vagy utóbb bűnöző lesz.

⁷⁶ Folks, Homer: The care of delinquent children. In: Proceedings of National Conference of Charities and Correction. Ed: Columbia University Press, New York, 1891, 66 old.; Meg kell jegyezni, hogy Homer Folks a javítóintézeti mozgalmak egyik legszókimondóbb kritikusa volt. Míg néhányan osztották nézeteit, valójában kisebbségi álláspontot képviselt. Az 1800-as években a büntetőjoggal foglalkozók döntő többsége dicsérte a javítóintézeteket mind az elveikért, mind pedig a kialakított gyakorlatukért.

⁷⁷ Amikor a fiatalkorút kiengedik, mondja Folks, „a csábítás kellős közepébe kerül, ami az újdonsága miatt kétszeresen is hatásos. A szigorú fegyelmet ebben a pillanatban vissza kell vonni. Az az életritmus, amely szerint élt, hirtelen megszűnik.” (lásd: Folks, Homer: id.mű, 67 old.)

⁷⁸ Roberts, 2004, 136. old.

⁷⁹ Roberts, 2004, 138. old.

fiatalok számára, az utóbbi pedig az ennél fiatalabb korosztálynak volt fenntartva. Hangsúlyt fektettek az olyan munkákra, mint a kertészet, erdőtelepítés, karbantartási- és építőtevékenységek, bozótritkítás és tűzoltás.⁸⁰ Egyes szakértők rámutatnak arra, hogy⁸¹ az idősebbek erdőgazdálkodási táboraiban tanácsadásra és csoportos tevékenységek szervezésére is figyeltek, valamint az esti tanítás keretében rendes iskolai tantárgyakat tanítottak, az egyéni szükségletekhez igazítva. Az ifjúsági táborokban, a 13-15 éves fiúk esetében a hangsúly főként az oktatáson volt. A fiúk naponta legalább 4 tanórán vettek részt, és minden nap két órát dolgoztak.⁸²

A második világháború ideje alatt az erdőgazdálkodási táborok kibővítették tréningprogramjukat a katonai élet alapismereteivel és kiképzéssel (amelyet a katonaság biztosított). Néhányan azok közül a fiúk közül, akik ezen a kiképzésen részt vettek, a táborból egyenesen katonai szolgálatra mentek, ahol a hazájukat „jól szolgálták.”⁸³ Az 1950-es évekre a kaliforniai táborok a próbaidős folyamatok szerves részeivé váltak. A fiatalok a fiatakorúak bírósága táborba küldte és kijelölt mellé egy tisztet. A tiszt és a fiatal közötti kapcsolat folytatódott a tábori tartózkodás ideje alatt, majd még körülbelül 6 hónapig, miután a fiatal visszatért a saját otthonába.

Az 1960-as évek végén több mint 100 speciálisan tervezett fogvatartási központ épült, főként városi területeken, ezáltal felváltva az öreg, vidéki börtönöket és egyéb rögtönzött épületeket. Sok modern épületnek voltak már speciális egységei is, 8-15 éves fiatalok számára. Ezekben az intézetekben a személyzet főként képzett alkalmazottakból állt, csoportterápiát, tanácsadást folytattak, iskolai programokat és szórakozási lehetőségeket biztosítottak.⁸⁴ Folyamatosan a '60-as évek végétől a '70-es éveken át fiatakorúakra vonatkozó elterelő jellegű programok jelentek meg az amerikai városokban.⁸⁵ A korai elterelő programok fő célja az volt, hogy egy strukturált,

---

⁸⁰ Kamm, E.R.; Hunt, D. és Feming, J.A.: *Juvenile law and procedure in California*. Ed: Glencoe Press, Beverly Hills, CA., 1986, 145. old.

⁸¹ Kamm, E.R.; Hunt, D. és Feming, J.A.: 1986, 147. old.

⁸² Roberts, 2004, 138. old.

⁸³ Bremner, R.H: *Children and youth in America: A documentary history*. Vol. 3, pts 5-7., ed: Harvard University Press, Cambridge, 1974., 143 old.

⁸⁴ Jensen, Erik: *A historical Overview of the American Juvenile Justice System*, in: *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems*, ed. Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006., 83. old.

⁸⁵ Például az „Útkeresztződés Projekt”, amelynek székhelye Washington D.C., a vezető filozófiája az volt, hogy megfelelő tanácsadásban és szakmai gyakorlatokban részesülő fiatakorú bűnelkövetők elérhetnek egy olyan szintet, ahol önmagukra büszkék lehetnek és lesz annyi önbecsülésük, hogy a társadalom produktív és felelősségteljes tagjaivá válhassanak. A projekt egy 90 napos közösségen alapuló munkaerő-szolgáltatási programból állt, ami magában foglalta a tanácsadást, felzárkóztató oktatást, munkákra való kiképzést és foglalkoztatást. (lásd: Roberts, 2004, 188. old.) A „St. Louis Elterelő

közösségi alapú alternatívát biztosítsanak a bebörtönzés helyett azért, hogy a kisebb kihágásokat elkövetőket ne kelljen kitenni a börtönökben levő súlyosabb bűnözők rossz befolyásának.⁸⁶

Az Egyesült Államok 1974-es Fiatalkori Igazságszolgáltatásra és Bünmegelőzésre vonatkozó Törvénye⁸⁷ egy újabb jelentős fellendülést hozott főként a helyzetük ellen lázadó fiatalok, szökevények elterelését elősegítő szociális szolgáltatások fejlődésében.⁸⁸ A törvény *Title III.* fejezete szerint – amit Szökevény Fiatalok Törvénye (Runaway Youth Act) néven ismernek – több millió dollár szövetségi támogatást utaltak ki menedékhelyek építésére, telefonos segélyszolgálat létrehozására, krízis-tanácsadási

---

Program” elsődleges célja az volt, hogy otthoni fogvatartást biztosítson azon fiatalok számára, akiket másképp a túlszűfolt St. Louis Fogvatartási Központba zártak volna. (lásd: Keve, P.W. és Zamtek, C.S.: Final report and evaluation of the home detention program, St. Louis, Missouri. Ed: McLean, Resarch Analisis, 1972, appendix). A személyzet közül kijelölt, a fiatalokra intenzíven felügyelő személyt közösségi ifjúsági vezetőnek (továbbiakban: CYL) nevezték. Minden CYL naponta helyszíni kapcsolatban állt öt fogvatartottal, akiket otthoni fogvatartásra ítélték a letartóztatás és a bírósági kihallgatás közötti időszakra. A CYL volt felelős a fiatalokkal, szüleikkel, családjukkal, iskolájukkal és egyéb érintett szervezettel való együttműködésért azzal a céllal, hogy segítsen a fiatalnak „elkerülni a bajt”. A „Baltimore Elterelési Program”-ba 15-17 év közötti többszörös visszaeső, viszont nem-erőszakos bűncselekményeket elkövető fiatalok kerültek. Mivel a program a munkahelyi tanácsadásra és az elhelyezkedésre fektette a hangsúlyt, a programbeli személyzet különösen azokkal a fiatalokkal kívánt dolgozni, akik kimaradtak az iskolából és/vagy munkanélküliek voltak. A projekt egyik érdekessége, hogy a fiatalok irányítására olyan embereket hívtak, akik maguk is egykori fegyencek voltak és ezáltal megtapasztalták a büntetőjogi eljárást, a szabadságvesztés terhét, s ennek minden velejáróját. A „Sacramento County 601 Elterelési Projekt” célkitűzése a családi krízisek esetében történő beavatkozások, illetve tanácsadások megvalósítása volt. A tanácsadást olyan szakemberek végezték, akik speciális képzésben részesültek a krízis-beavatkozási technikák, valamint családi tanácsadás terén. A működés első 9 hónapjában a program 803 fiatallal és azok családjával foglalkozott (lásd: Baron, R.; Feeney, F. és Thornton, W.: Preventing delinquency through diversion: The Sacramento County 601 diversion project. In: Federal Probation, 37./1973, Los Angeles, 13.old.)

⁸⁶ Hoffman, Dennis: Criminal Justice, in: CliffsQuickReview, ed: IDG Books Worldwide, Inc., Foster City, CA, 2000., 214 old.

⁸⁷ Hivatalosan: U.S. Juvenile Justice and Delinquency Prevention Act of 1974.

⁸⁸ A neoklasszikus megtorló elvek alapján felépített szabályozás lényeges elemei legjobban von Hirsch Igazságszolgáltatás – A Büntetések Választása című jelentésében (1976) jutnak kifejezésre. Von Hirsch azon Bizottság tagja volt, amit abból a célból hoztak létre, hogy megreformálja a határozatlan időre szóló büntetések rendszerét Amerikában. A bizottság három egymással összefüggő elven alapuló rendszert tervezett. Első ezek közül a méltó büntetés elve (just desert), amely szerint az elítéltnak meg kell kapnia a büntetést, amit érdemel az általa elkövetett bűntettért. Második az arányosság elve, miszerint a büntetésnek egyenesen arányosnak kell lennie az elkövetett bűncselekménnyel. Harmadik az egyenlőség elve, ami kimondja, hogy egymáshoz hasonló ügyeket hasonlóan is kell kezelni. Bár Von Hirsch és kollégái arra törekedtek, hogy egy igazságosabb büntetőpolitikát hozzanak létre, legfőképp az egyenlőség elve volt az, mely szerint a bírók többé nem vehették figyelembe az elkövető személyes (enyhítő vagy súlyosbító) körülményeit, és ez befolyásolta az ő korlátlan hatáskörüket. Munkájuk eredményeképpen a bűnözőt újra úgy tekintették, mint értelmes lényt, aki szabad akarattal rendelkezik. Következésképpen teljes és személyes felelősséggel tartozik tetteiért. A középpontban inkább az elkövetett bűncselekmény került, nem pedig az elkövető. Azáltal, hogy a fiatalokéknak kellő eljárási jogokat biztosítottak, a jogi eljárások újra hivatalosabb formát öltöttek. A büntető törvényszék és a fiatalokéknak bírósága közötti különbségeket lecsökkentették (lásd: In Re Gault ügy). Mivel a két intézmény egyre jobban hasonlított egymásra, ez a trend növelte a felnőtt bíróságra átvitt ügyek számát több államban is. (Von Hirsch, Andrew: Doing Justice: The Choice of Punishments – 1976: Report of the Advisory Commission on Criminal Sanctions; Andrew von Hirsch akadémikus, kriminológus, alapító elnöke a Centre for Penal Theory and Penal Ethics, a Cambrige-i Egyetem, jogi karán a kriminológia professzora.)

szolgáltatásokra, szökési ügyekkel foglalkozó programok fejlesztésére, valamint sürgősségi szolgáltatásokra – mint például élelem, menedék.⁸⁹ Az 1980-as és 1990-es években az Egyesült Államok elindított egy alapos önrevíziós vizsgálatot a fiatalokorra vonatkozó büntetőjogi szabályozásáról.⁹⁰ 1992-1997 között három kivétellel mindegyik állam megváltoztatta a fiatalokorra vonatkozó törvényeit, amelyekben kiterjesztette a felnőtt-büntetőjog alkalmazási területeit, lehetőséget adott a bírónak több (felnőttekre vonatkozó) büntetés alkalmazására, valamint engedélyezte a nyomozások, bűnvádi eljárások és perek nyilvánossá tételét fiatalok esetében is. Az államoként változó, azonban az alapelveiben hasonló törvények megkövetelték néhány különleges büntetés automatikus áthelyezését felnőtt bíróságokra, 20 államban pedig az ilyen áthelyezés alkalmazható volt bármilyen bűncselekmény esetében.

A fiatalok igazságszolgáltatási rendszere ilyen formájában azokat a fő célokat fogalmazta meg, amelyek szerint a fiatalokot felelőssé kell tenni tetteiért, hatásos elrettentő példát szükséges bevezetni; törekedtek arra, hogy kiegyensúlyozott legyen az elkövető, az áldozat és a közösség között megosztott figyelem, valamint olyan büntetések kerüljenek kiszabásra, amelyek arányosak az adott bűncselekmény súlyosságával.⁹¹ Az önrevízió és az újítások eredményeként ma több, mint 100.000 fiatalok tölti büntetését⁹² valamilyen intézményes formában az Egyesült Államokban.⁹³ Alapvetően a különféle javító-nevelő intézetek azok, amelyek jelentős szerepet vállalnak a fiatalokorra kiróható büntetések végrehajtásában,⁹⁴ de számos fiatalok börtöne is működik Amerikában. Hasonlóan Angliához egyre nagyobb számban nyílnak a magán-börtönök,⁹⁵ és sajnos nem cáfolva a brit tapasztalatokat, itt is rengeteg probléma merült fel működtetésükkel.⁹⁶

---

⁸⁹ Roberts, Albert: *Runaways and nonrunaways*. Ed: Dorsey, Chicago, 1987, 8-9. old.

⁹⁰ Snyder, H; Sickmund, M: *Juvenile Offenders and Victims: 1999 National Report*, Washington DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

⁹¹ Junger-Tas, Josine: *Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 511.old – 512. old.

⁹² Amerikai büntetés-végrehajtási intézetek: fiatalok börtöne (juvenile prison), állami-javító intézet (state training school), farm-táborok (ranch camps), magán-átnevelési intézmények (private residential treatment facilities, privately operated prisons stb.)

⁹³ Hoffmann, Denis: *id.mű*, 218. old.

⁹⁴ Minden államban van állami javítóintézet, egyet kivéve: Massachusetts, ahol 1970-ben bezárták az utolsó intézetet is. (lásd: Hoffman, Dennis: *Criminal Justice*, in: *CliffsQuickReview*, ed: IDG Books Worldwide, Inc., Foster City, CA, 2000., 218 old.)

⁹⁵ Az Egyesült Államokban ezeket: "privately operated prisons"-nak hívják.

⁹⁶ A magántőke bevonásával működtetett intézetek hangosak a visszaélések és bántalmazások sokaságától mindkét országban. Közismertek például Angliában a következő esetek: *The Case of Gareth Myatt – 2004. április 19.* (a Northants-i, Rainsbrook Secure Training Centre-ben, amely magán javítóintézet, elhelyezett 15 éves színes bőrű fiú egy fegyelmi intézkedés következtében belehalt sérüléseibe); *the Case*

2.1.2. Nevelési és reszocializációs tendenciák a XXI. századi Amerikában

Jelen értekezésben kifejezetten azokat az oktatási, nevelési és kezelési szempontokat próbáljuk vizsgálni, amelyek a fiatalkorúak reszocializációs esélyeit növelhetik. E körben elsősorban az oktatás az, amire mindenhol a világon igen nagy hangsúlyt fektetnek. Az Egyesült Államokban is a fiatalkorúak igazságszolgáltatási szakértői,⁹⁷ a gyermekképviselési ügyvédek,⁹⁸ a büntetés-végrehajtási szakemberek mind-mind egyetértenek azzal, hogy az oktatásnak alapvető szerepe van a veszélyeztetett fiatalok, valamint a fiatalkorú bűnelkövetők szociális fejlődésében és reszocializálásában.⁹⁹

Bár a fogvatartott fiatalok rendszerint egész sor iskolai csalódáson, sikertelenségen, valamint jelentések sokaságán vannak már túl, amelyek szerint az elméleti fejlődésük egy vagy több éves lemaradást mutat az elvárt szinthez képest,¹⁰⁰ mégis a szakma alapvető és nélkülözhetetlen módszernek tartja az oktatást a fiatalok jövőjének megteremtéséhez. A Nemzeti Oktatási, Rokkantsági és Fiatalkori Igazságszolgáltatási Központ¹⁰¹ (továbbiakban: EDJJ) számos kimutatást és jelentést készített, miszerint a legtöbb bebörtönzött fiatal (a) az alapvető elméleti készségekben 2 vagy több évvel van lemaradva kortársaitól és (b) esetükben magasabb a bukások, hiányzások, felfüggesztések vagy elbocsátások aránya.¹⁰² Ezen felül a fogvatartott fiatalok 30-70%-a

---

of Adam Rickwood – 2004. augusztus (Hassockfield-i Secure Training Centre-ben elhelyezett 14 éves fehér fiú, egy fegyelmi intézkedést követően a cellájában öngyilkosságot követett el); valamint Amerikában: Rebound Corporation (Colorado) Case (egy 13 éves mentálisan visszamaradott fiú öngyilkossága utáni kivizsgálás bebizonyította, hogy az intézményben fogvatartott fiatalkorúakat rendszeresen fizikailag, pszichikailag és szexuálisan bántalmazzák. Ez a cég 6 másik államban is működtet fiatalkorúak részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézeteket); Southern Poverty Law Center Case (Louisiana) egy fiatalkorúak börtönében rossz bánásmódra és brutalitásra utaló bizonyítékokat találtak egy rutin-vizsgálat alkalmával. Számos más magán-intézményben borzalmas körülményekre, túlzásfoltosságra, az egészségügyi ellátás és oktatás-nevelési tevékenység hiányára, brutalitásra, elhanyagolásra és kiszolgáltatottságra utaló jeleket találtak az 1998-ban az Igazságügyi Minisztérium (U.S. Department of Justice) országsszerte elindított vizsgálatainak során. (lásd: Hoffman, Dennis: Criminal Justice, in: CliffsQuickReview, ed: IDG Books Worldwide, Inc., Foster City, CA, 2000, 219. old)

⁹⁷ Hivatalosan: juvenile justice experts

⁹⁸ Hivatalosan: child advocacy attorneys

⁹⁹ White, C: Reclaiming incarcerated youth through education. In: Correction Today, Publication of the American Correctional Association (ACA) 64/(2)., 2002, Alexandria, VA. 174. old.

¹⁰⁰ Foley, R.M.: Academic characteristics of incarcerated youth and correctional educational programs: A literature review. In: Journal of Emotional and Behavioral Disorders. 9/(4), 2001, 248. old

¹⁰¹ Hivatalosan: National Center on Education, Disability, and Juvenile Justice - EDJJ

¹⁰² Leone, P és Miesel, S.: Juvenile correctional education programs: The case for quality education in juvenile correctional facilities (28 August/2003). www.edjj.org/education.html, lekérdezés: 2007. augusztus 29.)

képességei alapján bármikor beválasztható lenne az úgynevezett „speciális oktatási programokba.”¹⁰³

Számos amerikai szaktekintély megállapította, hogy az állami iskolák programjainak és gyakorlatainak átvétele és/vagy megkétszerezése önmagában hatástalan a fiatalkorúak börtöneiben.¹⁰⁴ Mégis, a mai napig, sok börtönben alkalmazott oktatási program továbbra is az állami iskolákhoz igazítja a tananyagot, a színvonalat, az értékelést, az ütemtervet és az oktatási stratégiákat. Ez megnehezíti a tanulás iránti vágy és az abba vetett bizalom újrateremtését az oktatásból kiábrándult fiatalokban.¹⁰⁵ Hasonlóképpen, „ugyanabból több” nem készíti fel kellőképpen a diákokat az otthonukba, az állami iskolákba, munkahelyre, közösségbe való visszatérésre.¹⁰⁶ A börtönben működő oktatási programok szervezői azonban egyre nagyobb számban vallják azt a filozófiát, miszerint a hatékony oktatásnak többnek kell lennie, mint ismételt elméleti gondozás, valamint meg kell felelnie a fiatalok szükségleteinek és a társadalom elvárásainak is.¹⁰⁷ A börtönben, ahol a tartózkodási idő napoktól hónapokig, esetleg évekig is terjedhet a „másképpen történő tanítás” megköveteli, hogy a fókusz az egyes diákok szükségleteire helyeződjék.¹⁰⁸ Ezeknek a „diákoknak” ugyanis sokrétű szükségleteik vannak, különféle szinteken kell a szükségleteket kielégíteni, s így egy minőségi börtön-oktatási tantervet kell biztosítani az elméleti alapoktól kezdve a speciális oktatásig. Ezenfelül a börtönben működő oktatási programoknak figyelemmel kell lenniük és meg kell erősíteniük azt a szociális viselkedésmódot, ami később sikerhez vezethet otthon, az iskolában, a közösségben vagy egy jövőbeli munkahelyen. A fiatalkorúak börtöneiben levő fogvatartottaknak útmutatásra van szükségük a legelemibb tevékenységeket illetően is, például, hogy hogyan kommunikáljanak, hogyan oldják meg problémáikat, hogyan hozzanak döntéseket, hogyan létesítsenek személyes kapcsolatokat, milyen értékrend

---

¹⁰³ Hivatalosan: Individuals with Disabilities Education Act, Public Law 94-142/1975. (legutolsó módosítás 2004.-ben) (továbbiakban: IDEA)

¹⁰⁴ LeBlanc, Pfannenstiel és Tashjian 1991-ben készítettek az Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma részére egy jelentést, amelyben kifejtik az állami iskolák és a börtönök által működtetett oktatás közötti lényeges különbségeket (lásd: „Unlocking learning: Chapter I. In correctional facilities. www.eric.ed.gov, Washington DC: US. Department of Education; lekérdezés: 2007. augusztus 29.)

¹⁰⁵ Az adatok azt mutatják, hogy a börtönben működő oktatási programoknak „másképpen kell funkcionálniuk,” különben fennáll annak a kockázata, hogy megismétlődik az állami iskolában megtapasztalt sikertelenségek sorozata. (lásd: Brooks, C.C.: Applying BARJ principles and practices in confinement education programs. Presentation at the OJJDP/ACA (American Correctional Association), Juvenile Detention and Corrections forum, San Diego, CA, 2001, 77. old)

¹⁰⁶ Roberts, 2004, 227. old.

¹⁰⁷ Wolford, B.I. és Koebel, L.L.: Reform education to reduce juvenile delinquency. In: Criminal Justice (Winter, 1995) Washington, DC., 3 old.

¹⁰⁸ Roberts, 2004, 227. old.

szerint éljenek, hogyan gondolkodjanak vagy hogyan válasszanak egészséges életmódot.¹⁰⁹

Hogy konkrétabb példákkal szemléltessük ezeket az alkalmazott elveket – jelen értekezés szűkebb témáját érintve – bemutatásra kerül néhány olyan fiatalok részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézet, amelyben különböző oktatási, nevelési, kezelési, tehát lényegében reszocializációs tevékenység folyik. Mindazonáltal – már a legelején említésre került, hogy – az Amerikai Egyesült Államok szinte minden egyes tagállama sajátos és egyéni megoldásokat választ ennek a rendszernek a működtetésére, ezért kissé terjedelmes lenne mindahány rendszer bemutatása. Éppen ezért jelen értekezésben két állam került kiválasztásra: Illinois és Michigan, abból az egyszerű okból kifolyólag, hogy mindkét állam már a kezdeti idők óta élenjár a fiatalok bűnelkövetői életmódjának megakadályozásában és átnevelésében. Másrészt viszont mindkét állam híressé vált nevelési programjairól, olyannyira, hogy egy-egy programelemet már az európai országok is átvettek és alkalmaznak.¹¹⁰

Az egyik ilyen híres nevelési-program a DuPage Megyei Fiatalok Fogvatartási Központban zajlik, Wheaton-ban, Illinois államban.¹¹¹ 2000 februárjában, a DuPage Megyei Fiatalok Fogvatartási Központban egy 80 ágyas részleg került kialakításra, ahol elindítottak egy átfogó beavatkozási programot a bűnelkövető fiatalok számára. A Központ háromszintű programrendszert működtet: a hivatalos oktatási terv szerinti tanítást (Full Academic Program), a képzőművészeti és szabadidős programokat (Art and Recreation) és a híres „Viselkedés-Változás” programot (Behavior Modification). Az oktatási és művészeti programok hasonló rendszerben működnek mindenhol. A „Viselkedés-Változás” program az, ami felhívta a szakemberek figyelmét erre a kicsi, ámde jól működő intézetre. A program filozófiája az alábbi elveken alapult: (a) minden emberi lénynek vannak belső értékei és tiszteletet érdemel; (b) senki sem veszíti el azt a képességét, hogy megváltozzon; (c) mindannyian felelősek vagyunk a választásainkért és ezáltal a viselkedésünkért is; (d) a tettek többet mondanak el, mint a szavak; (e) mielőtt egy adott viselkedési formát elvárnánk, bizonyosodjunk meg afelől,

---

¹⁰⁹ Roberts, 2004, 228. old.

¹¹⁰ Junger-Tas, 2006, 517. old.

¹¹¹ Ebbe a fogvatartási intézetbe olyan fiatalok kerülnek, akiket első büntényes elkövetőként vagy visszaesőként – de nem erőszakos bűncselekmény miatt – a bíróság intenzív reszocializációs tréningre kötelez. Abban az esetben, ha ezt a programot végigcsinálják és a bíróság eredményesnek találja, akkor az alkalmazható alternatív büntetések valamelyikét fogja csak kiszabni büntetésül. Ha azonban nem vezet eredményre a program, akkor elrendelik a büntetésnek büntetés-végrehajtási intézetben való letöltését.

hogy azt meg is értette és meg is tanulta a fiatal; és (f) a fiatalokkal való együttműködés egy kihívásokkal teli, néha frusztráló munka, de mindig megéri az erőfeszítést.¹¹² Ami a program struktúráját és tevékenységi köreit érinti a Központ több egységre osztotta az általános nevelési tervet: iskolai programra, kisközösségi (életszerű egység) programokra, „középpontban a megismerés és magatartás” programra, célkitűzésekre való tanításra, nem-megfelelő viselkedés kezelésére, és így tovább. Az iskolai program lényege, hogy valamennyi bentlakó a korának és a tudásszintjének megfelelő csoportba kerül, ideértve az elemi-, általános vagy középiskolát.¹¹³ Korrepetálást biztosítanak azoknak, akik tanulási nehézségekkel, vagy más hiányossággal küzdenek. Az alapkészségek fejlesztését a fogvatartási központ egy minőségbiztosítási terv részének tekinti. Az idősebb bentlakók, akik már befejezték általános és/vagy középiskolai tanulmányaikat gyakran segítenek az osztályokban a fiatalabb, vagy fogyatékos bentlakóknak.¹¹⁴

A kisközösségi („Életszerű egység”) programok lényege, hogy a bentlakók legfeljebb tízfős kis csoportokba (úgynevezett: gubókba) szerveződve élnek együtt és csinálnak mindent közösen (csoportos tevékenységek, iskola, étkezések, szabadidős programok). Ez lehetővé teszi a viselkedésük alaposabb megfigyelését, de ugyanakkor lehetőséget ad nekik arra is, hogy eredményes kapcsolatokat teremtsenek a személyzettel és egymással. Az egyes „gubók” tagjai nem keverednek, kivéve azokat, akik elérték a „kiváltságos harmadik szintet” (lásd később: Viselkedés-Változások Rendszerénél), ezek ugyanis vegyes szabadidős programokon vehetnek részt a hétfégi estéken. Az ilyen módon felelősségre kényszerített bentlakók kis csoportjaiban gyakorlatilag minden banda-probléma megszűnik, mivel a bentlakókat véletlenszerűen osztják be a „gubókba”, meg kell tanulniuk egymást elfogadni és a helyzeteket kezelni.¹¹⁵

A „Középpontban a Megismerés és Magatartás” program kapcsán a Központ azt a nézetet vallja, hogy a magatartás „mozgatható” – vagyis végigvihető a nevelési programon – azaz a bentlakóknak alapvetően meg kell változniuk abban, ahogyan a világot, önmagukat és a körülöttük levő helyzetekre adott válaszaikat tekintik. A megismerés-központúság megmutatja a bentlakóknak, hogy a gondolkodásmódjuk (a

---

¹¹² Roberts, 2004, 227. old.

¹¹³ Leone – Miesel, 2003.

¹¹⁴ Roberts, 2004, 228. old.

¹¹⁵ Roberts, 2004, 228. old.

meggyőződéseik és magatartásuk) hogyan befolyásolja viselkedésüket.¹¹⁶ A DuPage-nél alkalmazott, megismerésen alapuló beavatkozás modellje egy úgynevezett racionális viselkedési tréning (továbbiakban: RBT).¹¹⁷ A bentlakók öt RBT csoportot látogatnak hetente, ahol elsajátítják az általános megismerési modelleket: mint például, hogy „bármely helyzet érzékelése és értelmezése mélyen rejlő alapmeggyőződés eredménye”; vagy „az önmagukkal való beszélgetés fontossága.” A bentlakóknak megtanítják, hogyan beszélgessenek önmagukkal és hogyan ismerjék fel saját meggyőződéseiket. Áttekintik azokat a következményeket, amelyek korábbi irracionális gondolkodásukból eredtek és megtanulják, hogy a gondolkodásmódjukon való változtatás hogyan segíthet uralni az érzelmeiket, viselkedésüket és végül természetesen az egész életüket.

A DuPage Központ módszere leginkább a „Viselkedés-Változások Rendszere” által vált híressé. Egy hatékony viselkedéskezelési rendszer elsődleges eleme a megfelelő viselkedésmódok szisztematikus megerősítése. A DuPage ezt a célkitűzést egy pontrendszer használatán keresztül valósítja meg. A bentlakók öt készségterületen szereznek pontokat:

1. Figyelmen kívül hagyás (mások nem megfelelő viselkedésének figyelmen kívül hagyása, az aktuális feladatra való koncentrálás, figyelemelterelés elkerülése)
2. Beszéd (a bentlakó tudásának hatékony kifejezésre juttatása a csoportban és az órákon; a nyelv megfelelő használata, vagyis semmi káromkodás és oda nem illő beszéd)
3. Együttműködés/Részvétel (az utasítások és elvárások követése, segítségnyújtás, és kezdeményezés)
4. Feladatok (a szobák rendezettek és tiszták, a bentlakók készülnek az órákra és van házi feladatuk)
5. Gesztusok (nincs bandajelzés, nem megfelelő érintés; van pozitív érintés, pld. vállon veregetés dicséret vagy elismerésképpen, kézfogás, amikor új emberekkel találkoznak és bemutatkozás).

Ezek a területek hat, háromórás időblokkban kerülnek kiértékelésre minden nap. A pontok minden kategóriában 0-5-ig vannak, háromórás periódusonként, összesen 150 pontot lehet elérni. Új, megfelelő viselkedések azonnali kuponokat eredményeznek, amelyekkel különböző dolgokat lehet vásárolni (édességet, szénsavas üdítőket, jobb

---

¹¹⁶ Ilyen és hasonló jellegű programok már korábban is születtek. (lásd: Bush, J és Bilodeau, B.: Cognitive self-change.; vagy Bush, J.; Glick, B., és Taymans, J.: Thinking for a change: Integrated cognitive behavior change program. – mindkét tanulmány a Washington-i (DC) National Institute for Correction megbízására készült 1997-ben. – www.nicic.org; lekérdezés: 2007. szeptember 2.)

¹¹⁷ Hivatalosan: Rational Behavior Training; (lásd: Roberts, 2004, 228. old.)

minőségű kozmetikumokat, füzeteket stb). Kuponokat lehet kapni folyamatos jó magaviseletért, vagy egy kihívó helyzetben tanúsított kiváló viselkedésért.

A hangsúlyt egyértelműen a viselkedés „formálására helyezik” azáltal, hogy megerősítik a változás során tett kis lépéseket. A teljes rendszer a jutalmazáson alapszik; semmit sem vesznek el, de valamennyi privilégiumot (látogatási idő, szabadidős eszközök használata, a szobában engedélyezett tárgyak mennyisége és típusa) ki kell érdemelni. Péntek estéként összesítik a pontokat és kijelölik a következő hétre vonatkozó szinteket (1-3 szint). A privilégiumokat a következő hétre is megtartják. Az 1. szintű bentlakóknak például csak két könyvet és ágyneműt engedélyeznek a szobájukban és csak a szüleiket láthatják, érintkezés nélkül egy üvegfal mögül. A 3. szintű bentlakóknak már lehet egy növénye és egy elemmel működő rádiója, valamint engedélyezett nekik a szülőikkel és más családtagokkal való találkozás is személyesen, egy megfigyelés nélküli teremben.¹¹⁸ A hét utolsó csoportos foglalkozásán a bentlakók a következő heti magatartásra vonatkozó célkitűzéseket kapnak. Ezen a foglalkozáson a bentlakók és a személyzet együtt dolgoznak a célok kitűzésén minden egyes bentlakó számára. Egy új bentlakó számára a cél lehet olyan egyszerű is, mint például az, hogy „háromszor látogasson el minden csoportba, vagy minden órára”. Amint a bentlakókban és a személyzetben is tudatosulnak az elvárások, ezekre jobban összpontosítanak majd. A fiatalok az előző időszakban elért minden egyes célért pontot kapnak a pontozólapjukra; ha elég „plusszt” gyűjtenek össze a szintjüknek megfelelően, akkor részt vehetnek hétvégén a „kiscsoport ráadás programján.”¹¹⁹ Azok a bentlakók, akik nem érték el a céljaikat az elmúlt héten, erre az időre szobájukban maradnak.¹²⁰

A DuPage Központ a „nem-megfelelő viselkedés” kezelésére nem használ hagyományos értelemben vett – büntetés-végrehajtási intézetekben szokásos – büntetéseket. A nem-megfelelő viselkedést egy kiegyenlítési folyamat követi, amelyben kényszerszüneteket alkalmaznak. A kiegyenlítés, magatartásbeli téren nem más, mint a stimuláló hatások kizárása a bentlakó közvetlen környezetéből. Minden rossz viselkedésért 5 perces szünet jár. A személyzet nem figyelmeztet és nem fenyeget. Mindössze annyi hangzik el: „Tarts kérlek egy szünetet!” A bentlakó a legközelebbi

---

¹¹⁸ Roberts, 2004, 228-229. old.

¹¹⁹ Ezen a programon frissítőket, édességeket lehet kapni, szabadidős tevékenységeket szerveznek a nevelők, kikapcsolódás jellege van a programnak.

¹²⁰ Roberts, 2004, 229. old.

falhoz megy és 5 percre elfordul. Az idő lejártával a személyzet megkérdi tőle, hogy miért kellett szünetet tartania. Miután rámutattak a nem-megfelelő viselkedésre, a bentlakó visszatérhet a programba. Egy háromórás időtartam alatti 5 szünet után a bentlakó az abban az időszakban elért pontjainak csak egy részét kapja meg. Ahhoz, hogy maximális pontszámot kaphasson a bentlakónak végig részt kell vennie a programokon és nem szabad kényszerszünetet tartania. A szünetek betartásának megtagadása 30 perces szobafogságot eredményez (ez lehet egy teljesen üres „szünet-szoba”, vagy a bentlakó saját szobája, ahonnan mindent eltávolítanak, még az ágyneműt is). Ezt nevezik „30-5”-nek. A bentlakó, ha ez alatt a 30 perc alatt az elvárásoknak megfelelően viselkedik, visszatérhet a programba, ahol letölti az eredetileg kirótt 5 perces kényszerszünetet.¹²¹

A csoportokban való részvétel egy jól kialakított rendszer szerint működik. A bentlakók minden kis csoportja (gubója) naponta három vagy hetente 21 csoportot látogat. A börtönszemélyzet valamennyi tagjának részt kell vennie az egy hetes tréningen, melyen megismerkednek a csoportdinamikával, a megismerésen alapuló viselkedési beavatkozásokkal, az alapkészségek oktatásával, valamint a viselkedésbeli változásokkal. Csoportvezetőként működnek, de amikor csak lehet, a bentlakókat is felkérlik a csoportok vezetésére. Emellett, a bentlakók állandóan 3x5cm kártyákat tartanak maguknál, amelyek illusztrálják a már elsajátított társadalmi készségeket, valamint a program kulcskonceptióit.¹²²

---

¹²¹ A 30-5 teljesítése 30 perces folyamatos megfelelő viselkedést feltételez, vagy az órát újraindítják. A bentlakó addig marad kényszerszünetben, ameddig nem teljesíti az elvárásokat. Ez idő alatt a fiatalok által tanúsított cselekményeket (fenyegetőzések, visítózás, kiabálás és törés-zúzás) figyelmen kívül hagyják. Agresszív, erőszakos vagy romboló viselkedés „30-30-5”-t eredményez, ami azt jelenti, hogy a 30-5-ös időtartam további 30 perccel kerül meghosszabbításra. Az utolsó 30 perc magába foglal egy racionális önelemzést (RSA) vagy valamely másik RBT eszközt. (lásd: Roberts, 2004, 229.old)

¹²² Roberts, Albert: id.mű, 2004, 229. old: Különböző témájú csoportok léteznek, ilyen például a Szociális Készségek csoport, amelyben a bentlakóknak megtanítanak nyolc alapkészséget (pl. hogyan kell bemutatkozni, hogyan fogadják el a nemleges választ, hogyan kövessenek utasításokat, és hogyan fogadják a pozitív kritikát) és több mint 300 egyéb készséget. A tréning eredménye igen erőteljes lehet: a látogatók nagy ámulatára a bentlakók odamennek hozzájuk, szembenéznek velük, mosolyognak, kezet ráznak és bemutatkoznak. A düh kezelése csoport: a bentlakók követik a megismerésen alapuló viselkedésmódot, megértik a düh forrását és megtanulják, annak megfelelő kezelését. Lányok Fejlődése Csoport: Ebben a csoportban a központ női lakóira vonatkozó kérdések kerülnek megbeszélésre. Tizenkét témakört vesznek át hetente két csoportban, a megismerés metodológiáját alkalmazva a kifejezetten kamaszkorú lányokat érintő kérdésekben. Függőség csoport: a bentlakók tanulmányozzák a függőség dinamikáját, valamint a kezelési módokat. A bentlakóknak körülbelül 80-85 %-a fogyaszt alkoholt, illetve drogot. Ez a megközelítés is a megismerésen alapuló viselkedési modellre épül, motiváció erősítő eszközök felhasználásával. Megerősítő igazságszolgáltatás csoport: a bentlakók ráláthatnak a rossz döntések és felelőtlen viselkedésmód velejáírjaira. Megvizsgálják, milyen sérülést okozhattak önmaguknak, barátaiknak, családjuknak, tanáraiknak és a közösségnek. Elsajátítanak olyan készségeket, melyek segítségével jobb döntéseket hozhatnak majd, megérthetik a döntéseik és viselkedésük fodorzódo hatásait, és kifejleszhetnek egy visszaesést megelőző tervet, ami távol tartja őket a rossz választásoktól és a bűnös magatartástól. Morális Döntéshozatal: Ez a csoport a Készségfejlesztés/Agresszió (kezelési)

Az elmúlt 2-3 évben ezt a programot más – államon belüli és azon kívüli – intézetek is átvették. Ilyen például a Sangamon County, Illinois állambeli fiatalok Bűntetés-Végrehajtási Központja, vagy az Ohio állambeli Lucas County Fiatalok Átnevelési Központja is.¹²³

Struktúráját és céljait tekintve hasonló programokat működtet Michigan állam fiatalok részére fenntartott intézeteinek döntő többsége is. Mégis kiemelt figyelmet érdemel a Calhoun Megyei Fogvatartási Ifjúsági Otthon, Marshallban.¹²⁴ A 42 ágyas intézetet 11-17 év közötti fiatalok részére alakították ki, itt külön szárnyat működtetnek a fiúknak, és külön a lány fogvatartottak részére, akik vagy előzetes letartóztatás útján vagy javító-nevelő intézeti elhelyezés intézkedése útján kerülnek be az intézetbe. A rövid tartamú, intenzív nevelési programra épülő Otthon kezelési terve szerint ezeknek a fiataloknak a reszocializációs nevelését az egyéni szükségletek megoldása által lehet elérni. Éppen ezért egyéni és csoportos programok alkalmával életmód tanácsadás, vallásos nevelés, oktatási programok, szabadidős tevékenységek, mentál-higiéniai tréningek, egészségügyi felvilágosítás és tanácsadás folyik.¹²⁵ 1989-ben az Otthon támogatást kapott a W. K. Kellogg Alapítványtól,¹²⁶ hogy megindítsa a Teljeskörű Környezeti Életmód Projektet (továbbiakban: HELP). A HELP-nek négy összetevője volt: (a) társadalmi készségek tréning, (b) számítógépes képzés, (c) kreatív művészeti

---

Helyettesítési Tréning Modell módszereit használja. A bentlakók elsajátítják a morális döntéshozatal négy szakaszát, aztán valós élethelyzeteket beszélnek meg, megfogalmazva, hogy ők mit tennének és, hogy ez hogyan tükrözi egy bizonyos szakaszát a morális döntéshozatalnak. Megbocsátás és gyógyulás csoport: A börtön legtöbb lakója megtapasztalt már valamilyen traumát az életében és sok esetben fennmaradó rossz érzésekkel, gondolatokkal küszködnek a történetekkel kapcsolatban és ez befolyásolja a viselkedésüket. Sokaknak sikerül egyszerűbb úton felejtetni (bocsánatkérések elfogadása, megbocsátás valakinek). Néha azonban a sérülés és a fájdalom olyan mértékű, hogy a megbocsátás, úgy tűnik, szóba sem jöhet. Ez a csoport utat mutat a megbocsátás folyamata felé, ami elengedhetetlen a gyógyulás folyamatához és ahhoz, hogy újra egységes egésként tudjanak működni. Nem az a cél, hogy szőnyeg alá seperjék, vagy nyilvánosságra hozzák a nehéz kérdéseket, hanem, hogy lehetőséget adjanak a bentlakóknak szembenézni a traumával, az ezzel kapcsolatos gondolataikkal és érzelmeikkel és ne bénuljanak meg a nyomásuk alatt. A Kapcsolatok Csoport: Ezt a csoportot a fiatal bentlakók (10-14 évesek) kis csoportjaiért működtetik és áttekintik a kapcsolatok különböző vonatkozásait: család, kortársak, vezető személyek és így tovább. Ebben a csoportban a fiatalok megvizsgálják a saját kapcsolataikat a családon belül, valamint azt, hogy hogyan kommunikáljanak és figyeljenek hatékonyabban társaikra és a felnőttekre. (lásd: <http://www.dupageco.org/probation/juvenile>; lekérdezés: 2007. október 21.)

¹²³ <http://www.dupageco.org/probation/juvenile/> (lekérdezés: 2007. október 21.)

¹²⁴ Roberts, 2004, 231. old.

¹²⁵ www.calhouncountymt.org/Departments/JuvenileHome/OverviewJuvenileHome. (lekérdezés: 2007. október 22.)

¹²⁶ A W. K. Kellogg alapítványt 1930-ban alapították. Az alapítvány 7 szakmai csoportból áll, témánk szempontjából jelentősége a W.K.Kellogg Collection of Rural Community Development Resources – Vidéki Közösségek Fejlesztési Forrásainak Csoportjának van. (www.wkkf.org; lekérdezés: 2007. október 22.)

oktatás, (d) szülői készségek oktatása. Mindegyik összetevőnek megvolt a saját aktív, nevelőkből, szakemberekből álló tanácsadó bizottsága, amelyek innovatív ötletekkel álltak elő és biztosították a közösség támogatását.¹²⁷ Ezt a HELP rendszert alkalmazza ma is az intézet, és ez a rendszer nyerte el tetszését egy másik Michigan állambeli intézetnek is, a Kalamazoo-i Megyei Fogvatartási Ifjúsági Otthonnak.¹²⁸ A Kalamazoo Otthon korábban konfliktuskezelési és kortárs mediációs stratégiát alkalmazott. A program a konfliktuskezelés alapelveit és gyakorlati megoldásait tanította meg a fogvatartottaknak. A kezdeti erőfeszítések azonban azt mutatták, hogy a hatékony konfliktuskezelés olyan más kiegészítő készségek elsajátításától is függött, mint társadalmi készségek, a düh kezelésének készsége, stresszkezelő készségek, és az egészséges életmód. Ha ezek a készségek adottak voltak vagy további – ez irányú programok révén biztosították őket – akkor az eredeti konfliktuskezelési program sikeresebbnek bizonyult.¹²⁹

A fenti fogvatartási intézetek és központok nem elsőként mutattak rá az ilyen és hasonló programok előnyeire. A megismerésen alapuló beavatkozások, mint például konfliktuskezelés, kortársakkal való szembesítés, társadalmi készségek fejlesztése, a düh kezelése, és egyéb csoportmunkán alapuló beavatkozások évtizedeken keresztül sikeresnek bizonyultak.¹³⁰ Amerikában a fiatalkorúak börtöneit működtető állami intézmények közössége¹³¹ széles körben kiterjesztené ezeket a programokat, mintegy válaszként vagy alternatívaként arra a közösségi és politikai nyomásra, hogy a fiatalokat egyre inkább felnőttekként kezeljék. Az ország – fiatalkorúakat fogvatartó – börtönei közül többen is, ideértve a New York-i Fiatalkori Igazságszolgáltatási Szakosztályt,¹³² támogatják egy olyan „gondozó” jellegű modell bevezetését, amelyben egy interaktív és segítő stratégia helyettesítené a most működő felügyeleti modellt.¹³³ A nagyobb intézmények fiatalkorú börtönlakóinak (főként kisebbségi fiatalok) szükségleteiről és kívánságairól szóló legújabb összefoglalókban a szakemberek rámutatnak a bebörtönzött kamaszok részéről érkező folyamatos igényekre. A fiatalok több együttműködést akartak a személyzettel,

---

¹²⁷ Roberts, 2004, 233. old.

¹²⁸ Hasonló szervezeti és működési, valamint összetételű és felépítésű Otthon, mint a Calhoun Megyei Fogvatartási Ifjúsági Otthon. (lásd: Roberts, 2004, 234. old.)

¹²⁹ Roberts, 2004, 236. old.

¹³⁰ Granello, P.F. és Hanna, F.J.: Incarcerated and court-involved adolescents: Counseling an at-risk population.; Journal of Counseling and Development, no. 81/2003. (American Counseling Association (ACA). Alexandria, VA, 11. old.

¹³¹ Hivatalosan: National Juvenile Detention Association

¹³² Hivatalosan: New York City Department of Juvenile Justice

¹³³ Roberts, 2004, 241. old.

ezáltal is megerősítve a fiatalok igazságszolgáltatásban dolgozók azon régóta fennálló feltevését, hogy a bűnbe keveredő fiatalok nagyon szenvednek az egészséges és törődő felnőttekkel való kapcsolatok hiányától.¹³⁴ A fenti programok tapasztalatai és felismerései ugyanakkor alátámasztják azon alapfeltevéseket, amelyek a börtönbeli csoportos foglalkozások fejlődésének kritikus tényezőit alkotják. Elsősorban, a programok hatékony kivitelezése már önmagában is paradox. A programok megkívánják a személyzettől, hogy lazítsanak az intézményi felügyeleten, ami végül azonban a fiatalok feletti fokozottabb ellenőrzést eredményezi.¹³⁵

Másodsorban, a csökkenő erőforrások és a nagyon magas létszám miatt a börtön nehéz napokat él meg. A társadalom részéről érkező szigorúbb büntetési követelése, a kormányzat részéről csökkentett anyagi támogatások hozzájárulnak egy olyan helyzet kialakulásához, amelyben nem-megfelelő létszámú személyzetnek kell vigyázni, kezelnie dühös és agresszív fogvatartottak nagy létszámú csoportjával. A programok ellensúlyozhatják ezt a jelenséget. A bentlakók és a személyzet biztonságának szempontjából fontos, hogy a bentlakók lehetőséget kapjanak az intézményen belüli megfelelő viselkedés kialakítására és annak fenntartására. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, a bentlakókat be kell vonni az intézmény döntéshozó folyamataiba, éreztetni kell velük, hogy részeseik a környezetnek, a hangulatnak, az eseményeknek.

Végül pedig, a mai erőszakos fiatalok által tanúsított dühös magatartás részben köthető ahhoz a portréhoz, amit a társadalom kialakított róluk, úgy beállítva őket, mint értéktelen, veszélyes és javíthatatlan egyének. A legtöbb kamasz önbecsülése, önértékelése rendkívül alacsony, éppen ezért az átmenet a hibás önkép és a düh között nagyon könnyen megvalósul. A strukturált, megismerésen alapuló programok arra szolgálnak, hogy eloszlassák az ezekről a fiatalokról kialakított sztereotípiákat és felszabadítsanak az érzelmi stressz és idegesség alól.¹³⁶

Az amerikai szakemberek szerint amellet, hogy ismerjük azokat a programokat és kezelési beavatkozásokat, melyek hatékonyak a szellemileg hátrányos helyzetű és/vagy ellenséges magatartást tanúsító fiatalok esetében, az is fontos, hogy megértsük a

---

¹³⁴ Giovanni, Eric: Perceived needs and interests of juveniles held in preventive detention. *Juvenile and Family Court Journal*, (The journal of the National Council of Juvenile and Family Court Judges) no. Vol., 53 no.2./2002., Missouri , 51-52 old.

¹³⁵ Pollard, Karen: How to Reduce Juvenile Re-offending to less than 30 per cent in USA. In: *Prison Service Journal*, No.166, July 2006., Gloucestershire, UK, 33 old

¹³⁶ Pollard, 2006, 34. old.

hatástalan beavatkozásokat.¹³⁷ A múltban azt hitték, hogy bármilyen jellegű beavatkozás jobb a semminél. Kutatások rámutattak azonban ennek a felfogásnak a helytelenségére és olyan adatokkal szolgáltak, amelyek bebizonyítják, hogy néhány beavatkozás nemcsak hogy hatástalan, hanem kifejezetten nem ajánlott. Más szóval bizonyos beavatkozások jobban rontanak a fiatalok és családjuk helyzetén, mint a kezelés teljes hiánya. Egyértelműen nem ez a programok és szolgáltatások célja, de ezeknek a tanulmányoknak emlékeztetniük kell arra, hogy mindig szükséges előzetes vizsgálatot tartani, hogy kiderüljön, hogy az eljárás, a kezelés vagy a program hatásosnak, illetve biztonságosnak tekinthető-e. Az Egyesült Államokban az ellenjavallott kezelési módszerek egyike egyértelműen a felnőttek intézményeiben való elhelyezés. A legelső intézmények fiatalok számára a felnőttek börtönei voltak. Sajnos még mindig sok fiatalokot küldenek – számos államban – felnőttek börtönébe az elkövetett bűncselekmények súlya miatt vagy az adott állam büntetőtörvényei értelmében. Bár a fiatalokat a felnőttektől elkülönítve kellene bezárni, néhány idősebb kamasz felnőttekkel kerül egy zárkába és nagyon kevés, vagy egyáltalán semmilyen kezelésben, szakmai gyakorlatban vagy oktatási, nevelési rehabilitációban nem részesül. Egyértelműen, ez nem különösebben hatásos út a fiatalok viselkedésének megváltoztatása vagy mentális problémáinak csökkentése felé.¹³⁸

A kiképzőtáborok¹³⁹ egy másik fajta ellenjavallott kezelés. Gyakran használják ezt a büntetési módszert elsőbűntényes fiatalok esetében azért, hogy megfelelő sokk- és megfélemlítés-hatásnak kitéve elrettentsék őket a bűnismétléstől. A kiképzőtáborok általában 3-6 hónapig tartanak és katonai rezsimen és fegyelmen alapulnak. A rideg fizikai tréning és az oktatás a program részét képezi, de a legtöbb program nem biztosít terápiát, szakmai gyakorlatot vagy életre nevelést.¹⁴⁰ A kiképzőtáborok nem javasoltak a szellemileg sérült bűnözők számára az előidézett intenzív stressz és a kezelések hiánya miatt.¹⁴¹ Az amerikai szakirodalom hosszasan értekezik a fiatalok bűnelkövetők reszocializációjának témakörében arról, hogy általában azok a módszerek, amelyek kizárólag büntetésen alapultak bármilyen program vagy tanácsadás nélkül, rendkívül hatástalannak bizonyultak és súlyosbították a fiatalok

---

¹³⁷ Roberts, 2004, 245. old.

¹³⁸ Ellis, R. és Sowers, K.: *Juvenile Justice Practice: A cross-disciplinary approach to intervention*. Ed. Brooks/Cole, Belmont, CA, 2001, 35. old.

¹³⁹ Jól ismert névén: csizmatáborok, azaz „Boot-camps”

¹⁴⁰ Ellis, R. és Sowers, K.: 2001, 37. old.

¹⁴¹ Seltzer, R.: *Juveniles with mental disabilities: When incarceration makes youth worse*. In: *Juvenile Justice Update*, no. 7/(2), Iowa, 2001, 9-10. old.

problémáit.¹⁴² Sok fiatal bántottak és elhanyagoltak az otthonukban, a közösségekben, és a bebörtönzés gyakran ennek a folyamatnak a folytatásaként nyilvánult meg. A fiatalok gyakran bizalmatlanok és otrombán ellenszegülők, amikor olyan személyzettel találkoznak, akik a büntetésre és a megtorlásra összpontosítanak. Ironikus módon, a tapasztalatok azt bizonyították, hogy a büntetés valójában elősegítette a jövőbeli törvénszegést, mivel a fiatalok arra koncentráltak, hogy letöltsék az idejüket, és nem arra a sérelemre, amit az áldozatnak és a közösségnek okoztak. Az elrettentési programok, melyek csupán büntetést alkalmaztak, ideértve az elszigetelést vagy fizikai korlátozásokat, szintén nagyon hatástalannak bizonyultak a fiatalok esetében.¹⁴³ Továbbá, a sértő, bántó feltételek és eszközök alkalmazása azok esetében, akik nehézséggel tanulnak, vagy szellemileg sérültek, csak súlyosbítja az állapotukat és valójában gyermekbántalmazásnak is minősülhetnek.¹⁴⁴ A depresszióban szenvedők különösen veszélyeztetettek, ha kezelés nélkül zárják be őket, ugyanis a bezárás általában fokozza az reménytelenség és kétségbeesés érzését, ami öngyilkossághoz vagy annak kísérletéhez vezethet. Számos intézetben hiány van megfelelő személyzetből, akik fontosak lennének az elegendő felügyelet biztosításához az öngyilkosságra hajlamos fiatalok esetében.¹⁴⁵

2.1.3. Helyreállító igazságszolgáltatás Amerikában

Az amerikai fiatalkorúak igazságszolgáltatása jelenlegi megközelítései megtorló filozófián alapulnak. Az egyéni kezeléseknél nem sikerül kielégíteniük az áldozatok, a közösség, és a fiatalkorú bűnelkövetők alapszükségeit.¹⁴⁶ Ennek ellensúlyozására került a figyelem középpontjába egy alternatív modell, amely a *helyreállító jellegű igazságszolgáltatáson* alapul, és egyre inkább teret hódít az Egyesült Államokban.¹⁴⁷ A bűncselekmény és az arra való reakciók megfigyelésére szolgáló új „paradigma” vagy

---

¹⁴² Lásd: Roberts; Ellis– Sowers; Seltzer; Pollard stb.

¹⁴³ Ellis – Sowers, 2001, 38. old.

¹⁴⁴ Seltzer, 2001, 11. old.

¹⁴⁵ Sheras, P.: Depression and suicide in juvenile offenders. In: Juvenile Justice Fact Sheet. Charlottesville: Institute of Law, Psychiatry, and Public Policy, University of Virginia, 2000. (appendix/statistics-statisztika)

¹⁴⁶ Junger-Tas, 2006, 520. old.

¹⁴⁷ Számos szaktérintély boncolgatta ezt a témát különböző fórumokon és forrásokban. Ezek közül említünk néhány szerzőt, rájuk való hivatkozás – csak utalásokból – az eredeti forrás hiánya miatt nem valósulhatott meg: G. Bazemore és M. Schiff műve: Restorative and community justice címmel, 2001; G. Bazemore és L. Walgrave műve: Restorative juvenile justice címmel, 1999; M.S. Umbreit, D. Van Ness és K. H. Strong műve: Restoring justice címmel, 2001; H. Zehr műve: Changing lenses, 1990; „The little book of restorative justice, 2002” címmel.

„lencse”,¹⁴⁸ a kiegyensúlyozott és helyreállító igazságszolgáltatás modellje a fiatalkori igazságszolgáltatás vezetőinek, a közösségi vezetőknek, az áldozatok szervezeteinek és a fiatalok védelmezőinek egyre szélesebb körében ébreszt érdeklődést.¹⁴⁹ A helyreállító igazságszolgáltatást egyre inkább úgy tekintik, mint egy olyan alternatívát, amely ígéretesnek bizonyul egy különálló és átszervezett fiatalkorú igazságszolgáltatás megőrzésében. Az egyik leghíresebb – ezen elven alapuló – programot az Indiana állambeli, Elkhart-i Közösségi Igazságszolgáltatási Központ működteti,¹⁵⁰ ahol Ifjúsági Javítóprogram (Juvenile Reparation Program) (JPR) név alatt kezdtek el foglalkozni olyan idősebb (16 év fölötti) fiatalokkal, akik már korábban kudarcot vallottak a rendszerben, és fennáll a veszélye, hogy folytatják bűnelkövetői magatartásukat felnőttkorban is. A résztvevők felelőssége magában foglalja az okozott sérelem, illetve kár elismerését és megtérítését. A JPR személyzete segítségével a fiatal aláír egy olyan szerződést, amely tartalmazza az áldozat kártalanításának módját, az önkéntes szolgálat mikéntjét a közösség irányába, mint egyfajta szimbolikus kárpótlást, valamint speciális önfejlesztő stratégiák elsajátítását.¹⁵¹ Ide tartozhat a szemtől-szembeni mediáció is. A JPR-rel való együttműködés során a fiatalok tartózkodási helye az otthonukra korlátozódik kivéve, ha jóváhagyott tevékenységeken vesznek részt, mint például iskola, munkahely, vagy tanácsadás.¹⁵² A program keretében kialakítottak úgynevezett bűncselekmény-helyrehozó csapatokat, amelyek a fiatalkorú bűnelkövetőt szembesítik azzal az ártalommal, amit tette által okozott és ennek ellensúlyozására, felügyelet alatt, javító munkákat végeztenek vele.¹⁵³

Egy másik intézet, amely a helyreállító igazságszolgáltatás modelljét alkalmazza a Dél-Floridai Ifjúsági Környezetvédő Szolgálat.¹⁵⁴ Ez – a súlyos bűncselekményeket elkövető fiatalok számára – nemrégiben indított lakossági program, amelyet Palm Beach megye működtet, Floridában, egy átfogó jellegű próbálkozás arra, hogy egy időben szolgáljon négy célkitűzést: megelőzés, átnevelés, utógondozás, valamint egy helyreállító jellegű korrekciós beavatkozást. Helyszínként – a vízzel és mocsárvidékkel körülvett vadon – a Florida Everglades egyik nemzeti parkját

¹⁴⁸ Ahogyan H. Zehr fent említett művének „Changing lenses” címe is jelzi.

¹⁴⁹ O’Brien, P.: Restorative juvenile justice in the states: A national assessment of policy development and implementation. Ed. Boca-Raton, Florida Atlantic University, 2000, 91 old.

¹⁵⁰ Hivatalosan: Juvenile Reparation Program, Center for Community Justice, Elkhart, Indiana

¹⁵¹ Hasonló szerződéseket kötnek a fiatalokkal Angliában és Walesben is.

¹⁵² Roberts, 2004, 499. old.

¹⁵³ Például ablakokat, ajtókat vagy egyéb háztartásban okozott károkat javítatnak ki, olyan esetekben, ahol a betörések áldozatai idős emberek voltak.

¹⁵⁴ Hivatalosan: The South Florida Youth Environmental Service

választották. A program lényege fizetett munkavégzésen és fizetés nélküli közösségi szolgálaton alapszik, amelynek során a fiatalok bünelkövetők a nemzeti park személyzetével együtt dolgoznak a Loxahatchee rezervátum karbantartásán és egyes részeinek helyreállításán. A környezetvédelemre és a környezetvédelmi munkalehetőségek felfedezésére nagy hangsúlyt fektető tananyag beépül ebbe a készségfejlesztő tapasztalatszerzésbe. Az áldozatok iránti felelősségvállalást az elkövetők fizetéséből levont összegek formájában (vagy, amennyiben az áldozat nem azonosítható, az áldozatok alapítványainak támogatásával) oldják meg.¹⁵⁵ Hasonló tevékenységet folytat számos más intézmény, központ vagy otthon is.¹⁵⁶

A fiatalokkal szemben alkalmazandó szankció kapcsán elsősorban nem a megtorlás vagy a generális prevenció a cél, hanem az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjenek és a társadalom hasznos tagjává váljanak. Egyértelmű tehát, hogy a speciális prevenció alapvető eszköze a fiatalok vonatkozásában a nevelés. Ennek nem csak a büntetés kiszabása során, az adott szankció kiválasztásakor kell előtérbe kerülnie, hanem az egész büntetőeljárást át kell hatnia. Az Amerikai Egyesült Államok rendszere is felismerte, hogy a társadalomba való reintegráció szerepe a bünelkövetők közül a gyermek-, illetve fiatalokra nézve kiemelt fontosságú és sikerének valószínűsége is jelentősebb, mint felnőtt sorstársaik esetében. Ezért kiemelkedően fontos a gyermekkorú, illetve fiatal bünelkövetők számára kialakított intézeteket olyan közegé alakítani, amelyben a fiatalnak esélye van a társadalomba való visszailleszkedésre.

2.2. Nagy Britannia

2.2.1. Történeti áttekintés és szervezeti felépítés

“Ha egy többszáz évvel ezelőtt élt londoni polgár a mai Pentonville vagy Wandsworth börtönbe szállítanának, az illető rögtön tudná, hová érkezett. Időutazónk számára

---

¹⁵⁵ Roberts, 2004, 500. old.

¹⁵⁶ Például a Kelet-Oregon-i Hajléktalanok Projektje és Bántalmazottak Menedéke Koalíció. Az oregoni Deschutes megye Közösségi Korrekciós (Department of Community Corrections) e Szakosztályának két projektje példa az ügynökség vezetőjének azon folyamatos próbálkozására, hogy kiterjessze a „korrekció, mint forrás” témáját azáltal, hogy felnőtt és fiatalok próbaidősöket és ideiglenesen szabadlábra helyezettéket használ számos humán szolgáltatás és közmunka elvégzésére. Ezekben a projekteknél a fiatal bünelkövetők önkéntes építővel és ácsokkal dolgoztak együtt, hogy építsenek egy menedéket hajléktalanok számára, valamint a családon belüli bántalmazottak számára egy krízisközpontot. A bűnözők a közmunka idejüket olyan formában töltötték így le, ami egy hosszú távon is hasznos dolgot nyújtott a közösség számára. (Roberts, 2004, 501. old.)

nyilvánvaló volna: börtönben van. Pedig igazság szerint némi változás azért történt az évszázadok alatt: ma már nem találkozna például a keréketörés, a spanyolcsizma módszereivel, vagy csíkos rabruhákkal. Sőt feltűnnének neki a zárkákban elhelyezett televíziók, újdonság lenne számára, hogy a fogvatartottak telefonálnak, vagy számítógépek előtt dolgoznak. Bár ezek a korábbi viszonyokhoz képest minden bizonnyal fontos változásoknak tekinthetők, a börtönök sok tekintetben ugyanolyanok maradtak, mint a száz évvel ezelőttiek. Az itt elhelyezett személyek ma is meg vannak fosztva személyes szabadságuktól, rabruhát kell viselniük, és idejük nagy részét – többnyire – semmittevéssel töltik.”- mondta Andrew Coyle az International Center of Prison Studies¹⁵⁷ igazgatója 2004-ben¹⁵⁸

A szabadságvesztés-büntetést, mint főbüntetési nemet a XVIII. század végén kezdték el alkalmazni bűncselekmények elkövetőinek szankcionálására. A korábbi, “valódi” büntetésnek a nagy fizikai fájdalommal járó büntetést – mint például az akasztás vagy a korbácsolás – tekintő nézeteket felváltotta az a szemlélet, miszerint a test helyett a szellemet kell büntetni. Ez a szemlélet szülte a megoldást, miszerint az elítélteket magas falú épületekben, szűk helyekre zárják, hogy magányra kényszerítve gondolkozzanak el tettükön, és tanúsítsanak bűnbánatot. A szigetországban ma működő börtönök nagy része még ebben az érásban épült. Bár az évek során a börtönök működtetésében több reform bevezetésére is sor került, a szabadságvesztés gyakorlati alkalmazását, és a fogvatartottak mindennapi életét befolyásoló alapvető elgondolások mit sem változtak. Mint ahogy nem változtak a börtön intézményének szerepéről és rendeltetéséről alkotott társadalmi elvárások és elképzelések sem.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Az International Centre for Prison Studies (továbbiakban: ICPS) a University of London-hoz tartozó King's College Jogi Karán működő tudományos központ. Az ICPS a börtönökkel kapcsolatos, azok működésére, vezetésére és a társadalomhoz való viszonyukra vonatkozó kutatásokat végez. A Központ munkája során különösen fontosnak tartja a szakterületre vonatkozó különböző elvek és a jó gyakorlat közötti kapcsolat megteremtését, valamint kiemelt figyelmet fordít a szabadságvesztés büntetés olyan új modelljeinek kidolgozására, amelyek megfelelő alternatívát jelenthetnek és ellensúlyozhatják azt a mára világméretűvé vált gyakorlatot, amely szerint ez a büntetési nem minden szociális, etikai szempontot, és céltudatosságot nélkülözve leginkább az elítéltek „nagyüzemi raktározását” célozza. (Jelen értekezés szerzőjének alkalmá volt 2007-ben hosszabb időt eltölteni az ICPS nemzetközi kutatócsoportjában. A Központ és annak munkájával kapcsolatos – jelen dolgozatban felhasznált – információk a személyes tapasztalat és kutatás eredményei.)

¹⁵⁸ Jelen idézet Prof. Andrew Coyle szavait idézi a “Restorative Prison Project” (Helyreállító Büntetés-végrehajtási Projekt) 2000-2004. összefoglalója – konferenciáján elhangzott nyitóbeszédében, International Centre for Prison Studies, London, 2004., aminek írásos változata a Vivien Stern: *Creating Criminals: Prisons and people in a market society*. Fernwood Publishing Ltd., Halifax, Nova Scotia, 2006.- hoz írt előszavában található meg.

¹⁵⁹ Stern, Vivien: *Creating Criminals: Prisons and people in a market society*. Fernwood Publishing Ltd., Halifax, Nova Scotia, 2006, 4 old

A „külvilág” civilizációjában időközben végbement fejlődés nem érintette a börtön eredeti koncepcióját, miszerint a börtönbüntetésnek megalázó és stigmatizáló szerepe van.¹⁶⁰ Bár a börtönök változatlanok, a büntetés céljáról és rendeltetéséről alkotott nézetek és a kiszabható büntetési nemek fajtái lényegesen átalakultak. Angliában az első fiatakorúak intézetei szociális háttér vagy viselkedésre való tekintet nélkül egyfajta gyűjtőhelyként szolgáltak minden rászoruló gyermek számára.¹⁶¹ Később olyan alapon alkalmazták – ezen intézetek keretén belül – megkülönböztetéseket, illetve határozták meg a szolgáltatás minőségét, hogy milyen „szégyenfoltot” viselt magán az adott gyerek.¹⁶² Egy ilyen megkülönböztető tényező volt, például a születés törvényessége: „Különböző programokat szerveztek a házasságon kívül született gyermekek számára és azok számára, akik házasságban születtek, de később elárvultak.”¹⁶³

Nagy-Britanniában az 1830-as évekig a fiatakorúakat és a felnőtteket általában egyformán kezelték a bűnügyi igazságszolgáltatáson belül. 1854-ben azonban megalkották az első fiatakorúakra vonatkozó jogszabályt “A fiatakorú bűnözőkről szóló törvény”-t (Juvenile Offenders Act), melynek értelmében javító-nevelő intézeteket hoztak létre, hogy „megneveljék” a “rosszkodó” fiatalokat. Néhány évvel később, újabb lépések következtek a fiatal és felnőtt elkövetők közötti különbségtétel érdekében, így 1879-ben a bíraskodást szabályozó törvény elrendelte, hogy a fiatakorú bűnözők a békebírák által vezetett bíróságok előtt feleljenek tetteikért.¹⁶⁴

A XX. század elején a brit jogrendszer folytatta a fiatakorúakra vonatkozó szabályozásának módosítását, olyannyira, hogy 1908-ra kialakította a fiatakorú bűnelkövetőkkel szembeni megkülönböztetett bánásmódot. A Children’s Act (1908) eltörölte ugyanis a fiatakorúak bebörtönzését, lerakta a Borstal¹⁶⁵ intézetek alapjait, és

---

¹⁶⁰ Stern, Vivien: *Creating Criminals: Prisons and people in a market society*. Fernwood Publishing Ltd., Halifax, Nova Scotia, 2006, 5 old.

¹⁶¹ Az 1552-ben Londonban épült Krisztus Kórházának célja például az volt, hogy elszállásolja az árva, a nyomorban élő és a bűnöző gyermekeket.

¹⁶² Mennel, R.M.: *Thorns and thistles: Juvenile delinquents in the United States 1825-1940*; University Press of New England, Hanover, 1973, 132. old.

¹⁶³ Kahn, A. J.: *A court for children: A study of the New York City Children’s Court*. Columbia University Press, New York, 1953, 3-4 old.

¹⁶⁴ Antonopoulos, G. A. és Winterdyk, J. A.: *The British 1998 Crime and Disorder Act: A „Restorative” Response to Youth Offending*; In: *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol.11, Issue 4., 2003, 386. old.

¹⁶⁵ 1895-ben a Gladstone Bizottság (Gladstone Committee-Börtönreform Bizottság) volt az első, amely hivatalosan elrendelte a büntetés-végrehajtási intézeteken belüli fiatakorúak szétválasztását a felnőttkorú elkövetőktől. Evelyn Ruggles-Brise, Börtönügyi Felügyelő, kapta a feladatot, hogy kidolgozzon és bevezessen egy rendszert, amely által létrehozható az első fiatakorúak börtöne. Ezt a börtönt az észak-

összekapcsolta a szociális- és büntetőintézkedéseket. A Children's Act legfontosabb része a rendelkezések szempontjából mégsem a rendszer megreformálása volt, hanem a „fiatalkorúak”, mint önálló, egyéni sajátosságokkal rendelkező fogalom és kategória kialakítása. A törvény olyan, szociális perspektívát foglalt magában, ami sokban hasonlít a többi, akkoriban kialakuló igazságszolgáltatási rendszerhez.¹⁶⁶

A II. világháború után, az újonnan hatalomra került munkáspárti kormány bevezette a „Children Act”-et, amelyben immár alapelveként fogalmazták meg a fiatalkorúak védelemének és a róluk való gondoskodás szükségességét, valamint, hogy különleges kategóriájú egyénekként kell őket kezelni, éppen ezért számos javító- és nevelőintézet létrehozásába kezdtek.¹⁶⁷ A konzervatív-párti Thatcher-kormány alatt kiadott *Criminal Justice Act* (1982) új fejezetet nyitott, amelyben a rendszer számos szociális- és egyenlő bánásmódot hirdető elemét sokkal inkább büntető és megtorló jellegű elemmel cserélték fel. Ez a rendszer komolyan sértette azokat a szociális érzékenységről tanúskodó alapelveket, amiket a korábbi törvényhozás vezetett be.¹⁶⁸

Az 1990-es években a konzervatív kormányok büntető filozófiája vált uralkodóvá.¹⁶⁹ Az akkori belügyminiszter Micheal Howard „A börtön működik!”¹⁷⁰ című beszéde adta meg a kezdő lökést azon lépések megtételére, amelyek középpontjában a fiatalkorú

---

kenti Borstalban (Angliában) nyitották meg 1902-ben. Az új intézetben nagyon szigorú rezsím szerint folyt a fogvatartás, különösen nagy hangsúlyt fektettek az oktatásra és a fegyelemre. A szabályok megszegése esetén a fizikai fenyegetés is engedélyezett volt. Az 1982-es Büntető Igazságszolgáltatási törvény (*Criminal Justice Act 1982*) megszüntette a Borstal rendszert. Érdekesség, hogy Írország is átvette és alkalmazta a Borstal elemeit, valamint hasonló alapelven működő intézetek megjelentek néhány észak-amerikai államban is „fiúiskola” („school for boys”) név alatt. (www.britannica.com/eb/topic-234761/Gladstone-Committee; lekérdezés: 2007. november 11.)

¹⁶⁶ Antonopoulos – Winterdyk 2003, 388. old.

¹⁶⁷ Antonopoulos – Winterdyk, 2003, 389. old.

¹⁶⁸ Antonopoulos – Winterdyk, 2003, 389. old.

¹⁶⁹ Az 1991-es – erőssen mediatisált – vidéki zavargások, valamint a liverpooli James Bulger esete is megerősítette a megtorló büntető-filozófiai irányvonalat. 1993-ban egy liverpooli bevásárlóközpontból elcsaltak, majd brutálisan megkínóztak és agyonverték egy kétéves kisfiút, James Bulgert. A dolgot az tette igazán felfoghatatlanná és érthetlenné, hogy a kisfiú gyilkosai maguk is gyerekek voltak. A gyilkosság elkövetésekor Robert Thomson és John Venables alig voltak túl tizedik születésnapjukon, ami az angol jogrendszerben a büntethetőség alsó határa, hajszálon múlt tehát, hogy egyáltalán bíróság elé kerülhettek. A fiatalokat életkoruk miatt speciális nevelőintézetbe küldték. Nyolc évvel az ítélet után az akkori legfőbb lordbíró, Lord Woolf úgy találta, hogy a nyolc év szabadságvesztés elérte célját, a fiúknak – akik ekkortájt elérték már a nagykorúságot és át kellene vonulniuk a felnőttek intézetébe – a fegyház léghőmérséklete többet ártana, mint használna. A szabadrólra helyezésük felmerülésekor akkora botrány tört ki Angliában, hogy a bíróság úgy ítélte a hisztéria immár a fiúk életét fenyegeti, és úgy döntött, hogy a két tettes szabadulása után kapjon új nevet, a sajtó pedig köteles legyen tiszteletben tartani új személyazonosságuk titkosságát.

¹⁷⁰ Howard, Michael: „Prison Works!” 1993; Belügyminisztérium; (www.prnewswire.de/cgi/news; lekérdezés: 2007. szeptember 11.) 2005-ben a politikus felülvizsgálta álláspontját és egyes bűncselekmények esetén felére, harmadára, illetve ötödére csökkentené a büntetésüket <http://society.guardian.co.uk/crimeandpunishment/story>; lekérdezés: 2007. szeptember 11.)

bűnelkövetők szabadságvesztés-büntetése állt. A jelenleg hatalmon levő New Labour névre átkeresztelt Munkáspárt, megválasztását követően egy intenzív folyamatot indított el, amelynek irányvonalát a leginkább hivatott kifejezni az 1997-ben kiadott belügyminisztériumi (rendelet) White Paper „Nincs több kifogás: A fiatalok bűnözés leküzdésének új megközelítése Angliában és Walesben.”¹⁷¹ Bár ez a rendelet és irányvonal a fiatalok bűnözés elleni kemény fellépést hangsúlyozta, a resztoratív-helyreállító igazságszolgáltatás¹⁷² elemeinek alkalmazását is támogatta.¹⁷³

Az Egyesült Királyságban az igazi változás 1998-ban kezdődött,¹⁷⁴ amikor bevezették a „Crime and Disorder Act”¹⁷⁵ rendelkezéseit. Ez a jogszabály szinte teljesen felborította és átszervezte a brit fiatalok büntetőjogi rendszerének működését. A Crime and Disorder Act hihetetlen erőket mozgósított új, megelőzési és beavatkozási lehetőségek megteremtésére.¹⁷⁶ A törvény az évtizedes tapasztalatok tükrében létrehozott egy olyan szervezeti rendszert, amelyen keresztül kifejezetten a fiatalok szociális és büntetőjogi problémáit tudja orvosolni. Ezen szervezeti rendszer vezető, felügyeleti, felülvizsgáló és egyben összetartó ereje a Youth Justice Board (továbbiakban: YJB), azaz Fiatalok Igazságszolgáltatási Tanácsa.¹⁷⁷

A YJB felügyeli a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerét egész Angliában és Walesben. A tanács szerepe összetett, egyrészt folytonos bűnmegelőzési stratégiák kidolgozásán munkálkodik, azért hogy segítsen megelőzni a gyerekek és a 18 év alatti fiatalok bűncselekményeit, másrészt gondoskodik ezen elkövetők biztos és

---

¹⁷¹ Hivatalosan: „No more Excuses: A New Approach to Tackling Youth Crime in England and Wales.”

¹⁷² Erre a rendszerre egy jó példa a Thames Valley-ben 1995-ben bevezetett megoldás. Eszerint, ha egy fiatalok bűnelkövető ügyében elégségesnek találják a figyelmeztetést, az ügyet a Resztoratív Egységhez (Restorative Cautioning Unit) utalják, hogy hívjon össze egy „Figyelmeztetői ülést”, ahol az elkövető és családja (és néha az áldozatok és családjaik is) részt vesznek. Ez a rendszer egyfajta közvetítést biztosít a két oldal között (tettes és áldozat közti mediáció), és összhangban áll a munkáspárti kormány azon céljával, hogy resztoratív elemeket vezessenek be az igazságszolgáltatási rendszerbe. Azóta Angliában három börtönben (Bristol, Norwich, Winchester) vezettek be hasonló resztoratív rendszert. (Lásd: Antonopoulos – Winterdyk, 2003, 391. old.)

¹⁷³ Rob Allen (az ICPS jelenlegi (2007) igazgatója) véleménye szerint még mindig nem teljesen világos, hol húzódik a határ a bűncselekmény-kontroll és a közérdek (szociális jólét) között. A resztoratív alapelvek három fő tényezőt alapulnak: a felelősségen, a helyreállításon és az ismételt beilleszkedésen. Egy negyedik elem – a kibékítés – is igen jellemző az új programra. (lásd: Allen, Rob: From punishment to problem solving: A new approach to children in trouble. In: Debating Youth Justice, Ed: Center for Crime and Justice Studies, London, 2007. 19-20. old.)

¹⁷⁴ Graham, J. és Moore, C.: Trend Report on Juvenile Justice in England and Wales, In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, August 2004. (published under the title: Beyond Welfare Versus Justice – Conference Paper: 75 old)

¹⁷⁵ Crime and Disorder Act: 1998. c.37.

¹⁷⁶ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusion can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 517. old.

¹⁷⁷ Hivatalosan: Youth Justice Board (továbbiakban: YJB)

biztonságos őrizetéről, továbbá célja megvilágítani a fiatalok jogsértő magatartásának okait. A szervezet a „Crime and Disorder Act” rendelkezései alapján azt a jogi kötelezettséget róta ki minden fiatalok igazságszolgáltatásában dolgozó és érintett személyre, hogy azon fiatalok bünelkövetésének megelőzéséért dolgozzon, akik elérik a büntetőjogi felelősségre vonhatóság korhatárát (10 év), de még nem tekinthetők felnőttnek (18 év).¹⁷⁸ A YJB részt vesz a kormányzati tevékenységben, de nincs alárendeltségi viszonyban és nem is része valamely minisztériumnak.¹⁷⁹ Ez azt jelenti, hogy a kormány kellő közelségében működik, így részt vesz a jogalkotási folyamatokban, valamint szaktanáccsal szolgálhat a fiatalok igazságszolgáltatásával kapcsolatban.¹⁸⁰ A YJB gyakorlatban megnyilvánuló tevékenységét tulajdonképpen az úgynevezett Fiatalok bünelkövetőkkel foglalkozó munkacsoportok (Youth Offending Teams, továbbiakban: YOT-ok) végzik.¹⁸¹ A YJB minden évben elkészít egy éves ütemtervet (Corporate Plan), amelyben megfogalmazza elvárásait, valamint teljesítményindexet állít a YOT-oknak. Ezeket aztán minden év végén beszámoló, jelentések útján ellenőrzi. Ezáltal összképet alakít ki arról, hogy melyek a hatékony eljárások, továbbá lehetőséget nyújt a YOT-ok számára, hogy kifejezzék véleményüket, esetleges kritikai észrevételeiket az egyes programokat illetően, ezzel is előmozdítva a fiatalok szocializálódási és reszocializálódási esélyeit.¹⁸²

Abban az esetben, ha egy fiatal összeütközésbe kerül a törvénnyel, először a helyi YOT-hoz kerül. A YOT-ok az egész eljárás alatt foglalkoznak a fiatal ügyével, kezdve az elterelési programoktól, a nyomozati szakon át, a különböző bíróságon kívüli- és azok előtt zajló eljárások alkalmával, az elmarasztaló és/vagy szabadságvesztő büntetések kiszabása során, letöltése közben, a közösségi felügyelet

---

¹⁷⁸ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure, London, 2007, 3. old.

¹⁷⁹ Tudni kell azonban, hogy Angliában és Walesben minden „nem-minisztériumi” testületet egy minisztérium „tart fent” (ami leginkább anyagi finanszírozást jelent), így a YJB működését például a Belügyminisztérium – Home Office – finanszírozza.

¹⁸⁰ A tanácsnak 12 tagja van, akiket a belügyminiszter nevez ki. Összesen 11 helyi irodával működik, ebből egy található London belvárosában, másik kilenc helyi iroda működik Anglia területén, és további egy Walesben, annak érdekében, hogy az egész Angliát és Walest átfogó munka jobban igazodhasson a helyi szükségletekhez és körülményekhez.

¹⁸¹ Angliában és Walesben összesen 157 YOT van, amelyek rendőrségi személyzetből, pártfogókból, szociális, egészségügyi és oktatási szakemberekből állnak. Mivel egy YOT a különböző szolgáltatások ilyen széles skálájának képviselőiből áll, átfogóan tudja kielégíteni azoknak a fiataloknak a szükségleteit, akik valamiféle bűncselekményt követtek el, és azokat is, akik a bünelkövetés kockázatának vannak kitéve. A YOT feladata ugyanis felismerni minden egyes fiatal szükségleteit, azokat a problémákat, amelyek a fiatalokat a bűncselekmények elkövetésére készítetnek, vagy annak kockázatát rejtik, valamint azt a veszélyt is, amit az egyes fiatalok a többiekre jelenthetnek.

¹⁸² The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure, London, 2007, 4. old.

alatt, egyszóval attól a perctől, hogy a fiatalok nem-megfelelő viselkedésével a hatóság látószögébe került, egészen a legsúlyosabb büntetések és az utógondozás befejeztéig. A YOT-ok, első lépésként, azokról a fiatalokról, akik bűncselekmény vagy társadalom-ellenes cselekmény¹⁸³ elkövetése miatt kapcsolatba kerülnek velük, egy Asset¹⁸⁴ nevű kiértékelési módszer révén felmérést készítenek. Ennek a felmérésnek a keretében megvizsgálják a fiatalok által elkövetett bűncselekményt vagy bűncselekményeket, valamint a fiatalok szociális háttérét (például család, iskola, barátok, rokonok, párkapcsolati háttér, alkoholfogyasztás vagy kábítószer használat). Az így nyert információk alapján készült környezettanulmány részben választ ad arra, hogy mely tényezők és körülmények befolyásolhatták a fiatalok a jogsértő viselkedés elkövetésében.¹⁸⁵ Ugyancsak az Asset eredmények alapján tesz javaslatot a YOT a bíróságnak a megfelelő büntetés kiszabására, valamint határozza meg, hogy milyen tevékenységekben, programokban és kezeléseket részesítsék majd a fiatal, ahhoz, hogy társadalmi reintegrációja sikeres legyen. Az Asset arra is választ ad, hogy szükséges-e a szülők bevonása, képzése vagy támogatása a fiatalok rehabilitációjához, valamint megállapításokat is tesz arra vonatkozóan, hogy milyen fokú az adott fiatal társadalomra veszélyessége. A kiértékelési módszer mellett a YOT-ok oktatásügyi dolgozói is nélkülözhetetlen szerepet játszanak a fiatalokkal kapcsolatos igazságszolgáltatási eljárásokban, illetve abban, hogy sikeres oktatási és képzési tevékenység folyhasson.¹⁸⁶

Ahhoz azonban, hogy valóban megértsük az angolszász rendszert és benne főhelyet elfoglaló Nagy-Britannia fiatalokra vonatkozó büntető-rendszerbeli felépítését, szükség van arra, hogy alapos ismereteket szerezzünk azokról az intézményekről és szervezetekről, amelyek összessége határozza meg és teszi teljessé a brit fiatalok

---

¹⁸³ Lásd: ASBO (Anti-Social Behavioral Order). A későbbiekben alapos bemutatásra kerül ez a jogintézmény.

¹⁸⁴ Corporate and Business Plan 2006/07 to 2008/09. - Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007. 42. old.

¹⁸⁵ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure., London, 2007., 5 old.

¹⁸⁶ Mivel más-más társadalmi háttérrel rendelkező személyek közül kerülnek ki ezek a dolgozók, az ismeretek igen széles skáláját képesek felmutatni. Ők a felügyelőtisztok (a bíróságon minden fiatal mellé kirendelt szakemberek) mellett dolgoznak, biztosítva egyfajta közvetítői mechanizmust, ami nagyban megkönnyíti a leginkább rászoruló fiataloknak az oktatáshoz és képzéshez való hozzáférést. Így olyan gyorsan tudnak bekapcsolódni a közoktatásba, amennyire csak lehetséges. Fontos ez azért is, mivel a helyi hatóságokat jogi kötelezettség terheli, hogy biztosítsák a hivatalosan tanköteles kort elért fiatalok vagy iskolába, vagy egyéb állandó oktatási intézménybe járjanak (például továbbképző tanfolyamra, vagy diákközvetítő egységekbe). Ha az iskolából való végleges kizárás az egyetlen lehetőség, a törvény megköveteli, hogy a család és az összes érintett intézmény együttműködjön azért, hogy hat munkanapon belül megfelelő alternatívát találjanak a kizárt fiatal számára. A valós cél azonban az, hogy a fiatal minél hamarabb visszakerüljön a közoktatásba. (www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. szeptember 12.)

igazságszolgáltatási rendszerét. A „Crime and Disorder Act” – mint említettük – újraírta az angol büntetőtani rendszert, amelynek alapjául immár a megelőzési és alternatív megoldások bevezetését és működtetését választotta. A törvény hihetetlen erőt mozgosított új, megelőzési és beavatkozási lehetőségekre megteremtésére. Ezek közül a megelőzési programok közül az évek folyamán öt program váltotta be – a több éves tapasztalat alapján – a hozzá fűzött reményeket. Az első ilyen kezdeményezés a „Youth Inclusion Programmes-YIP” (azaz Fiatalok Bevonására működtetett programok), amely 2000-ben indult olyan 8 és 17 év közötti fiatalok részére, akik esetében a társadalom-ellenes magatartás magas kockázata áll fenn.¹⁸⁷ A második hasonlóan sikeres program a Youth Inclusion and Support Panels-ISPs” (azaz Fiatalok Bevonási és Támogatási Csoportjai), amelyeknek célja a 8-13 év közötti fiatalok szocializációs fejlődésének elősegítése.¹⁸⁸ A potenciális bűnelkövető fiatalok segítése mellett a brit megelőzési rendszer fontos szerepet szán a családnak, és azon belül a szülők, gyámok szerepének. Éppen ezért vezették be az úgynevezett „Parenting interventions” (azaz Szülői Beavatkozás) programot, amelynek egyértelmű célja felvilágosítani a szülőket a gyerekek által elkövethető törvény- vagy társadalomellenes cselekményekről, ezek következményeiről, illetve arról a magatartásról, amit nekik, mint szülőknek, a gyermek számára mutatniuk kell. A program által szerepjátékokat, gyakorlatokat végeznek, csoportos és személyes tanácsadás és tréningezés folyik, kommunikációs gyakorlatokat és „dialógus (kapcsolat) kiépítési” programokat szerveznek.¹⁸⁹ Az egyéni és szülői programokon kívül még két jelentős csoportos megelőzési terv működik Angliában és Walesben: a „Safer School Partnerships-SSP” (azaz Biztonságosabb Iskola Társulás) és a Splash Cymru.¹⁹⁰ Az SSP, mint nevéből

---

¹⁸⁷ A YIP olyan fiatalokat próbál megcélolni, akik környezetük, hátrányos helyzetük, életvitelük alapján valószínűsíthetően antiszociális tevékenységbe, majd törvény-ellenes cselekményekbe bonyolódhatnak. Éppen ezért a YIP általában a helyi közösségekből fogadja ezeket a gyerekeket. Összesen 110 ilyen program működik Anglia és Wales legmagasabb bűnözési rátájával rendelkező közösségeiben, helységeiben. (lásd: www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. szeptember 13.)

¹⁸⁸ Az ISP eredetileg azért lett kitalálva, hogy segítse a YOT-okat (Youth Offending Team) Anglia és Wales minden tartományában - bűnmegelőzés céljából - felkarolni a 8-13 éves gyerekeket. A YOT-ok feladata az volt, hogy a fiatalokat és családjaikat felvilágosítsa a törvényellenes cselekedetéről, azok következményeiről, és lehetőséget teremtsenek alternatív életvezetési lehetőségek bemutatására, illetve egyéb fajta segítségnyújtásra. (lásd: www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. szeptember 13.)

¹⁸⁹ A YJB véleménye szerint ennek a programnak a hatékonysága és eredményessége ott mutatkozik meg, hogy azáltal, hogy a szülők szülői felelősségét és efajta képességeit kamatoztatják, segítik és támogatják, abban, hogy a gyerekek előtt olyan magatartást tanúsítsanak, amely követendő példa és közvetve csökkenti a bűnözési hajlamot. Egy kiegyensúlyozottabb, nyugodtabb, békésebb, kommunikatívabb családban több idő és figyelem jut a gyerekekre, s ezáltal lényegesen kevesebb a kockázata annak, hogy a gyermek nem megfelelő magatartása révén összetűzésbe kerül a törvénnyel. (www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. szeptember 13.)

¹⁹⁰ A Splash Cymru (walesi szó) eredetileg az Angliában kezdeményezett Splash és Splash Extra hasonló elképzelésű programokból kiindulva nyert önállóságot. 2002-ben került első alkalommal bevezetésre és

kiderül az általános- és középiskolákat célozza meg, olyan bűnmegelőzési programokkal, mint „Jogi ismeretek” vagy „Életvezetési tanácsadás” tantárgy.¹⁹¹ Az SSP-t 2002 szeptemberétől vezették be a legtöbb angol és walesi iskolában, de 2006-tól a Nemzeti Tanterv része lett és kötelezővé vált.¹⁹² A Splash Cymru kifejezetten walesi kezdeményezés, lényege, hogy 13 és 17 év közötti iskolás fiataloknak szervez szünidőben, vakációban elfoglaltságot. A pozitív és konstruktív elfoglaltságok, programok és táborok által a fiatalok figyelmét és idejét lekötve, lényegesen csökkenthető a bűnözési kockázat. A program elképzelőinek és szervezőinek véleménye szerint a fiatalkori bűnözés egyik forrása az unalomból és semmittevéből származó időfelesleg. Éppen ezért van szükség arra, hogy ezeket a kreatív, fogékony és rengeteg szabadidővel rendelkező fiatalokat hasznos és érdekes programokkal lekössék. Az EU gyermekjóléti rangsorában hátul maradó Egyesült Királyság számára nagyon fontos, hogy többet investáljon a fiatalokkal kapcsolatos legfőbb közszolgáltatásokba, annak érdekében, hogy a gyerekeket és családjaikat segítsék.¹⁹³ Ezek a programok is mind ezt a célt szolgálják, kiemelt jelentőséget tulajdonítva az oktatás intézményesített szerepének, hiszen az iskolából való kizárások és az iskolakerülés általában a bűnözés melegágya.¹⁹⁴

2.2.2. Fiatalkorúak büntetési rendszere Angliában és Walesben

A brit rendszer azt a nézetet vallja, hogy a bűnelkövető fiatalkorúak esetében fokozottan figyelni kell arra, hogy miként alkalmazzuk a megtorlás intézményesített fajtáit.¹⁹⁵ Olyannyira komolyan gondolják ezt a fajta megközelítést, hogy nyugat-európai viszonylatban is hihetetlenül jelentős összegeket költenek bűnmegelőzési programokra,

---

– angol “testvérével” ellentétesen – ma is sikeresen működik. (www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. szeptember 13.)

¹⁹¹ Az SSP a Gyermek, Iskolák és Családok Minisztériuma (Department for Children, Schools and Families), a Rendőri Vezetők Országos Egyesülete és a YJB közös kezdeményezése, amelynek célja, hogy az iskolák és rendőrségek együttműködése révén bentartsa az oktatásban a gyerekeket, távol az utcai- és bűnelkövető társaságtól. Az átmenet – a program kötelezővé tétele által – kissé lassan halad, viszont jelen pillanatban közel 450 iskola van Angliában és Walesben összesen, ahol ez a program működik, és a csatlakozó iskolák száma folyamatosan növekszik. Ezeket a programokat általában rendőrtisztek, szociális munkások, a YOT-ok munkatársai és a helyi hatóságok szakemberei működtetik.

¹⁹² Bővebb információ az Oktatási és Képzési Minisztérium honlapján találhatóak (Department for Education and Skills – DfES; www.dfes.gov.uk)

¹⁹³ Allen, 2007, 6. old.

¹⁹⁴ Ez ügyben a kormányzat szükségesnek látta és látja, hogy a resztoratív programok alkalmazását kiterjesszék az iskolákra, és biztosítsák a speciális tanulási nehézségekkel küzdő fiatalok megfelelő ellátását; így a speciális szükségleteket idejében fel lehessen mérni, és megfelelő módon segíteni tudjanak a gyerekeknek és családjaiknak. (lásd: Blair, T.: Our Nation’s Future – Criminal Justice System; speech at Bristol University, 23 June 2006.)

¹⁹⁵ Junger-Tas, 2006, 517. old.

kockázat-csökkentési tréningekre, szocializációs képzésekre.¹⁹⁶ Amikor egy brit fiatal első alkalommal kerül összetűzésbe a törvénnyel a rendszer mindent elkövet annak érdekében, hogy ne kerüljön be a büntetőeljárás körforgásába. Ennek érdekében a brit szakemberek egy sokfázisú, elterelő szisztémával dolgoznak. Áttekinthetőségük érdekében – valamint értekezésem témájánál maradva – röviden vázoló fel azt a többlépcsős rendszert, amibe egy fiatalokú törvénysértő cselekmény elkövetése esetén belekerülhet.

Hasonlóan a legtöbb büntetési rendszerhez Angliában és Walesben is a legenyhébb büntetésnek a megrovás, figyelmeztetés¹⁹⁷ számít. A második szinten a társadalom-ellenes tevékenységet kifejtő fiatalokúak elleni intézkedések, büntetések találhatók. Ezeket „Anti-social behaviour measures”-nek nevezzük és három típusa ismeretes: a “Megfelelő Viselkedési Szerződés” (Acceptable Behaviour Contract, azaz ABC),¹⁹⁸ ezután következik az “Anti-szociális Viselkedési Rendelkezés (Rendelet)” (Anti-Social Behaviour Order, azaz ASBO),¹⁹⁹ illetve harmadikként az “Egyéni Támogatási

---

¹⁹⁶ Allen, 2007, 7. old.

¹⁹⁷ A britek, ennek két formáját alkalmazzák: a megrovás (vagy rendre utasítást – Reprimand), illetve a Végző Figyelmeztetést (Final Warning). Ezek úgynevezett „Pre-court measures”, azaz a bírósági szak előtti intézkedések.

¹⁹⁸ Ezt a szerződést alkalmazzák, amikor a helyi hatóságok és a helyi YOT kapcsolatba kerül egy olyan fiatalokúval, aki – bár csupán néhány kihágást követett el – de potenciális veszélyt jelent, komolyabb bűncselekményeket követhet el. Ebben az esetben a fiatalokú, annak szülei/gyámja segítségével egy szerződést köt a YOT-tal, amelyben az adott fiatal vállalja, hogy távol tartja magát a törvény- és társadalomellenes tevékenységektől, illetve részt vesz a helyi hatóságok és civil szervezetek által szervezett – kifejezetten ilyen fiatalok részére meghirdetett – programokon. Ez a szerződés tulajdonképpen egy előzetes figyelmeztetés, ugyanis abban az esetben, ha a fiatal megszegi, a hatóságok érvénybe léptetik az Anti-Social Behaviour Ordert. (lásd: The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure., London, 2007., 11 old.)

¹⁹⁹ A politikai pártok válaszul a magas bűnözési rátával rendelkező csoportok egyre erőteljesebb társadalomellenes viselkedésére, jogszabályt vezettek be a hatályos büntetőjog által hiányosan szabályozott viselkedési formák leküzdésére. A rossz környéken élő, leginkább kirekesztett emberek élete gyötrelmes, mivel állandóan félelemben tartják őket a szomszédjaik és a fiatal bandák, akik egész nap csak “lógnak”, mert nincs mit csinálniuk, nincs hova menniük. Ezeknek a kiszolgáltatott embereknek lényegében nagyobb védelemre lenne szükségük, így az 1998-as Crime and Disorder Act egy új civil programot vezetett be, az ASBO-t. Mivel nincs közmegegyezésen alapuló definíció arra nézve, hogy mi tekinthető társadalomellenes viselkedésnek, nagyon nehéz az intézkedések valódi hatását felmérni. Az ASBO olyan viselkedési formákat tart antiszociálisnak, amelyek „még” nem számítanak büntetőjogi cselekménynek, mint például a szóbeli zaklatás (harassment) vagy megfélemlítés (intimidation), túlzott zajongás, garázda viselkedés, vandalizmus, graffitizés, alkohol fogyasztás (különösen a törvény által megszabott életkor alatti személyek esetében), koldulás, az utcákon való személtelés és a többi, büntethető azzal, hogy eltiltják a fiatalokat az adott területre való belépéstől, bizonyos személyekkel való kapcsolatteremtéstől, vagy olyan ház közelébe vagy szórakozóhelyre való belépéstől, ott tartózkodástól, ahol bajt okozhatnak. Az ASBO-k civil (polgári) rendelkezések (civil orders), melyeket a bíróság hoz. A rendelkezések megszegése azonban már büntetőjogi szabálysértésnek minősül és szabadságvesztésre alkalmas intézkedési elhelyezéshez is vezethet. Ez tehát azt jelenti, hogy a nem-bűncselekményeknek minősülő tettek is büntethető bűncselekményként, ha a fiatal elkövető megszegi az ASBO-t a meghatározott két éven belül. Néhány érvelés szerint az új intézkedések túlságosan szigorúak (tudniillik a maximálisan kiszabható börtönbüntetés az ASBO-ban foglaltak megszegéséért 5 év), és kevésbé irányulnak az efféle viselkedés okainak feltárására. Kérdéses az is, hogy milyen mértékben sérti ez az Európai Emberi Jogi Egyezmény egyes rendelkezéseit. Az ASBO módosítását most tárgyalja a brit

Rendelkezés (Rendelet)” (Individual Support Order, azaz ISO).²⁰⁰ Két másik lényeges intézkedés a „Gyermekbiztonsági Rendelkezés (Rendelet)” (Child Safety Order), amit 10 év alatti gyerekek esetében alkalmaznak, illetve a Gyermek Kijárási Tilalom (Local Child Curfew), mindkét intézkedést a helyi hatóságok rendelhetik el.

Ezen megelőző rendelkezések, szerződések és intézkedések után egy következő szint jelenik meg, ez pedig a Közösségi Szankciók²⁰¹ szintje. Ezek a szankciók tulajdonképpen hasonló elvekkel és módszerekkel ötvözik a büntetést az (újabb) bűn megelőzésére szolgáló programokkal.²⁰² A közösségi szankciók, mint a

---

parlament. Az 1998-as törvény értelmében, az ASBO alkalmazását a helyi önkormányzat vagy a rendőrség kérelmezheti, ha azon a véleményen vannak, hogy egy 10. életévét már betöltött személy társadalomellenesen cselekedett. Egészen mostanáig, az ASBO-t csak felnőtt bíróságon lehetett kérvényezni, igaz, ha fiataalkorú volt érintett az ügyben, a bíróságnak tekintettel kellett lennie a fiataalkorú életkorára. Fiataalkorúak esetén a leggyakoribb módszer a kijárási, kitiltási, eltiltási és egyéb tilalmak, valamint automatikusan és egyidejűleg a Szülőprogram (Parental Order) alkalmazását is elrendelik.

²⁰⁰ Az ISO bíróság által kibocsátott rendelkezés, amely 10 és 17 év közötti fiatalok esetében hozzárendelhető az ASBO-ban meghatározott szabályokhoz, azért, hogy kiegészítse az abban foglalt kötelezettségeket nevelési tréningekkel, különböző programokkal. Átlagosan heti 2 alkalommal maximum 6 hónapra írja elő az ISO a programokat, amelyeken a fiatal egy YOT munkatárs segítségével és felügyelete alatt vesz részt.

²⁰¹ Hivatalosan: Sentences in the community

²⁰² Tízennygy közösségi szankció kerül alkalmazásra fiataalkorúak esetében Angliában és Walesben. Ezek a következők:

- a.) Supervision Order (Felügyeleti rendelkezés: A felügyeleti rendelkezést maximum 3 évre lehet elrendelni, ez idő alatt a fiataalkorú rendszeresen részt vesz a YOT-ok által szervezett tevékenységeken, mint például agressziókezelés, életviteltanácsadás, valamint jóvá teszi az okozott kárt, akár mediációs eljárás keretében az áldozat részére, akár a közösség részére. A felügyeleti rendelkezést súlyosabb bűncselekmény esetén általában az ISSP-vel (lásd később) együtt alkalmazzák, ez esetben maximum 90 napra lehet elrendelni);
- b.) Community Rehabilitation Order (Társadalmi rehabilitációs program: a rehabilitációs program csak a 16-17 évesek körében alkalmazható);
- c.) Community Punishment Order (Társadalmi büntetési program: ez a bíróságok által a 16-17 éves fiatalokra kiszabható büntetés, ami 40-240 órányi fizetés nélküli jóvátételi vagy közmunkát jelent);
- d.) Action Plan Order (Tevékenységi Terv Rendelkezés: amely egy intenzív, 3-hónapos programot jelent a YOT felügyelete alatt, amit kimondottan a fiatal igényeihez és a vele összefüggésbe hozható kockázatokhoz igazítanak. Ez jelenthet kártérítést, oktatást és képzést, a hatósági kapcsolattartási központokban való megjelenést, vagy számos egyéb programot, ami a fiatal törvénytörő viselkedésének kezelését szolgálja);
- e.) Attendance Centre Order (Kötelező Részvételi Központ rendelkezés: ez – általában a rendőrség által működtetett – a hatósági kapcsolattartási központokban való megjelenésre kötelezi a fiatalot, ahol testnevelési foglalkozásokon és szociális képzéseken kell részt vennie maximum 36 óra erejéig);
- f.) Referral Order (Közvetítő program: a program 2001-es bevezetése a resztoratív igazságszolgáltatás irányába mozdította el az angol rendszert. Az a fiatal, aki először áll bíróság előtt, és beismeri a bűnösségét, automatikusan bekerül a Közvetítő programba 3-12 hónapra. Őt a szülei vel vagy a gyámjával együtt a Fiataalkorú Bűnelkövetőkkel foglalkozó Csoporthoz (Youth Offender Panel) küldik, ami két szakképzett helyi önkéntesből, egy YOT-megbízottból és - ha meg akar jelenni - az áldozatból áll. Egy megállapodást íratnak alá a fiatal elkövetővel, amelyben ő garanciát vállal arra, hogy jóvátételt szolgáltat az áldozatnak és a társadalomnak, és hogy elkerüli az újabb bűncselekményeket. Ha a megállapodást sikeresen teljesítik, az elkövető fiatal nem kerül be a bűnügyi nyilvántartásba. Ha viszont nem, akkor ítélet meghozatala céljából visszakerül a Fiataalkorúak Bírósága elé);
- g.) Reparation Order (Jóvátételi program: ez segít a fiatalnak, hogy megérthesse a tettei következményeit, és hogy felelősséget vállalhasson a viselkedéséért. A rendelet megkívánja a fiataltól, hogy jóvátegye az áldozat és a társadalom ellen elkövetett igazságtalanságát, általában írott bocsánatkérés formájában, vagy

szabadságvesztés büntetés alternatívájaként működő megoldások mellett Angliában egyedülként a világon működik egy nagyon sajátos intézmény, amely átmenet az intézeti büntetés és a közösségi büntetés között, tökéletesen ötvözve a szabad, ám szigorú megfigyelés alatti tartózkodást. Ez az intézmény az Intensive Supervision and Surveillance Programme – ISSP (azaz Intenzív Felügyeleti és Megfigyelési Program). Az ISSP a legszigorúbb nem-szabadságvesztés büntetéssel járó intézkedés a brit fiatalok igazságszolgáltatási rendszerében.²⁰³ Az ISSP célpontja több csoportból is áll. Elsősorban a visszaeső bűnelkövető fiatalokat célozza meg programjaival, azonban ebbe a rendszerbe kerülnek azok a fiatalok is akik – bár első büntényesként, de – súlyos bűncselekmények elkövetői.²⁰⁴ A felügyeleti része a rendszernek egy reszocializációs programtervet működtet, olyan elemekkel, mint jóvátétel, írás-olvasás- és matematikaoktatás, szakképzés-, átfogó viselkedésfejlesztési foglalkozások,

---

az okozott kár helyreállítása vagy megtérítése érdekében végzett munkával, és néhány esetben, a tettes és áldozat közti mediációval);

h.) Community Rehabilitation and Punishment Order (Társadalmi rehabilitációs és büntetési program: a többi rehabilitációs program elemeit ötvözi. 1-től 3 évig terjedhet, és 40-100 órányi közmunkát foglal magában);

i.) Curfew Order (Kijárási tilalom program: a kijárási tilalom arra kötelezi a fiatalt, hogy bizonyos ideig egy adott helyen tartózkodjon. Ez napi 2-12 órát jelenthet, és ennek hossza a 16. életévüket betöltöttök esetében nem haladhatja meg a 6 hónapot, míg a 16 éven aluliak esetében a 3 hónapot);

j.) Drug Treatment and Testing Order (Drogkezelési és drogteszt program: Ezt a programot azon fiatalok esetében alkalmazzák, akik kábítószer-problémák miatt kezelésre szorulnak. Csak a 16. életévüket betöltött fiatalok esetén használható, és csak akkor, ha az adott személy a kezeléshez az előzetes beleegyezését adta. A program 6 hónaptól 3 évig terjedhet és ez idő alatt rendszeres drogteszteken és kezelésen vesz részt);

²⁰³ 2001-ben a kormány a börtönbüntetés alternatívájaként létrehozta az Intenzív Felügyeleti és Megfigyelési Programot. A legfeljebb hathónapnyi időtartamú program az első három hónapban hetente legalább 25 óra hasznos tevékenységet biztosít a fiataloknak. Ezeknek tartalmazniuk kell jóvátételi, oktatási és képzési, átfogó viselkedésfejlesztési foglalkozásokat, személyes készségfejlesztési és családtámogatási képzéseket, és ha szükséges, mentálhigiéniai és drog-rehabilitációs ellátást. Ezután a három hónap után a következő hónapokban alacsonyabb intenzitással (hetente 5 óra minimum és hétvégi tevékenységek által) folytatódik a program. Az ISSP-ben résztvevő fiatalok a hét minden napján, a nap 24 órájában megfigyelés alatt állnak. Elektronikus megjelölést, hangazonosítást, információs rendszabályozást és szakmai rendszert alkalmaznak, hogy megfigyeljék, nyomon kövessék és felügyeljék a bűnelkövetőket. A speciális programok közé tartoznak még a drogkezelések (16-17 éveseknek), kijárási tilalom vagy lakhelyelhagyási tilalom (amely tilalmat lehet alkalmazni nemcsak a saját lakcímre, hanem a büntetés ideje alatt önkormányzati szálláson való elszállásolás esetében is).

²⁰⁴ Ebbe a programba háromféleképpen lehet bekerülni: 1. Abban az esetben, ha óvadék ellenében szabadlábon védekezhet az adott fiatal, akkor arra az időre, amíg az eljárás folytatódik az ISSP programba kötelezően bekerül. (Nincs annak akadálya azonban, hogyha az eljárás a program vége előtt kerül befejezésre, akkor az elítélt fiatal folytassa az ISSP programot. Ezzel csupán annyi probléma merülhet fel, hogy egy elmarasztaló ítélet nélkül az ISSP program helyreállító elemei, illetve antiszociális magatartás megváltoztatására kijelölt tréningeken való részvételre kötelezés nem lenne jogszerű. Éppen ezért ezekben az esetekben alkalmazzák ISSP azon részeit, amelyek a felügyelet és megfigyelés ezen helyezettal való összeegyeztethetőségét garantálják.) (lásd: Criminal Justice and Police Act 2001, Section 131 és 132.) 2. Be lehet kerülni az ISSP-be a közösségi szankciók kiegészítéseként is. Két olyan közösségi szankció van, amely mellett alkalmazzák az ISSP rendszert, ez pedig a Felügyeleti Rendelet (Supervision Order) vagy a Közösségi Rehabilitációs Rendelkezés (Community Rehabilitation Order). 3. Amint az a későbbiekben részletesen kifejtésre kerül, a szabadságvesztés büntetés elrendelésének forrása a Fogvatartási és Javítónevelési Rendelkezés (Detention and Training Order (DTO) amely fele-fele arányban szabadságvesztés büntetést, és közösségben végrehajtandó büntetést jelölhet ki a fiatalok részére. Ennek a büntetésnek a közösségi részéhez kötelező módon hozzá lehet rendelni az ISSP-ben való részvételt. (ww.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. szeptember 14.)

személyes készségfejlesztési és családtámogatási képzések, valamint mentálhigiéniai és drog-rehabilitációs ellátás.²⁰⁵ A megfigyelési része a rendszernek négy szintű ellenőrzési módszerrel egészül ki, ezek²⁰⁶ a: *Követés* (Tracking), amely során a program munkatársai folyamatosan szem előtt tartják a fiatalkorút, elkísérik a programokra, képzésekre. Ellenőrzik a jelenlétét és számonkérlik a hiányzásokat; *Elektronikus nyomon-követés* (Tagging), amely során a fiatalkorút elektronikus eszközök segítségével nyomon követik (ezt elsősorban akkor szokták alkalmazni, ha kijárási tilalom is van elrendelve az ISSP mellett. (például: éjszakára, mivel ekkor a legnagyobb a kockázata a visszaesésnek); *Hangazonosítás* (Voice verification), amely alapján véletlenszerűen vagy előre meghatározott alkalmakkor telefonon felhívják a fiatalkorút és hangminta alapján ellenőrzik; illetve az *Információs rendszabályozás* (Intelligence-led policing), amely során a rendőrség nyílt megfigyelést folytathat, illetve információkat cserélhet az ISSP-hez kapcsolódó egyéb hatósági szervekkel a program intenzitásának módosítása esetén.²⁰⁷

Mi történik akkor viszont, ha nincs megfelelő közösség-központú alternatív büntetés az adott fiatal által elkövetett bűncselekményre, legyen az a törvénysértés súlyossága, az elkövető fiatal rossz előélete, vagy a fokozott közveszélyesség miatt? Ezen esetben a brit bíróság²⁰⁸ megoldása is ugyanaz, mint a világ többi igazságszolgáltatási rendszeréjé, az elkövetőt szabadságvesztés büntetéssel sújtják.

1994-ig (a nagyon súlyos bűncselekmények kivételével) börtönbüntetést csak a 15-17 éveseknek lehetett kilátásba helyezni. Az első törvény, amely ebben az irányban hozott

---

²⁰⁵ A Fiatalkorúak Bírósága átlagosan négyből 3 javaslatra jóváhagyta az ISSP alkalmazását az elzárás helyett, de ennek megvalósítása problémákba ütközik, ugyanis sokan megszegik a programban előírt szigorú követelményeket, így végül mégis börtönbe kerülnek. Az Intenzív Felügyeleti és Ellenőrzési Programok (ISSP) lényegesen építőbbnek és olcsóbbnak bizonyultak állandó bűnözők esetében, mint egy intézményben való elhelyezés: hat hónap az ISSP programokon való részvétel 8.500 fontba, míg hat hónap fogvatartás 25.400 fontba kerül (lásd: Graham, J. és Moore, C.: Trend Report on Juvenile Justice in England and Wales, In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, August 2004. (published under the title: Beyond Welfare Versus Justice – Conference Paper: 80 old.)

²⁰⁶ Ezeket a megfigyelési eszközöket a 2000. évi The Criminal Justice and Court Services Act jogszabály alapján alkalmazzák.

²⁰⁷ A 2003-as Büntető-Igazságszolgáltatási törvény (Crime Justice Act 2003. c. 44) megerősítette és kibővítette ezen közösségi büntetések széles skáláját. Érdekességük és fontosságuk pedig abban is megnyilvánul, hogy ezen büntetések közül sokat alkalmaznak már más európai országokban is. (például: a közvetítő, a szülő- és az antiszociális viselkedési programot is bevezették egy új reformcsomag részeként – Hollandiába.)

²⁰⁸ Angliában és Walesben ma is működik a fiatalkorúak bírósága, ezt Youth Court-nak hívják. Kivételesen a fiatalkorúak bíróságáról át lehet helyezni egy ügyet Ófelsége Bíróságára (Crown Court) az eljárás lefolytatása és/vagy az ítélet meghozatala céljából, abban az esetben, ha a fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény nagyon súlyos. (bővebben lásd: www.yjb.gov.uk)

változást az 1994. évi Büntető-Igazságszolgáltatási és a Közrendről szóló törvény²⁰⁹ volt. Ez a jogszabály vezette be a Biztonsági Javítóközpontba való Beutalót,²¹⁰ ezzel egyidejűleg 5 új biztonsági javítóközpont (Secure Training Centre, továbbiakban: STC) létrehozását irányozta elő, hogy azokról a 12-15 évesekről gondoskodjanak, akik legalább három olyan bűncselekményt követtek el, amely szabadságvesztéssel büntetendő és/vagy nem tettek eleget a közösségi felügyeleti követelményeknek. Folytatásként 4 évvel később az 1998-as Crime and Disorder Act bevezette az úgynevezett Fogvatartási és Javítónevelési Rendeletet (Detention and Training Order, továbbiakban: DTO), amelynek célja akkoriban az volt, hogy a 12-17 év közötti fiatalok számára fenntartott biztonsági létesítményekbe való beutalást és ezek szabályozását rendezze. A DTO („fogva tartási és javítónevelési rendelet”) ma Angliában, a leggyakoribb komplex szabadságvesztési és közösségi felügyelet alá helyezési büntetőjogszabály a fiatalok számára. A büntetés négy hónaptól két évig terjedhet, aminek az első felét őrizetben töltik, a másodikat azonban már szabadlábban, közösségi felügyelet alatt (community supervision).²¹¹ Általában a büntetés második – közösségi – részéhez a bíróság kötelezően hozzárendeli a fiatalok részvételét az Intenzív Felügyeleti és Megfigyelési (ISSP) programban.²¹² Fontos megjegyezni, hogy csakis abban az esetben rendel el a bíróság a DTO-t, ha semmi más alternatív megoldás nincs az adott fiatal rehabilitálására, ha a fiatal jelentős bűnözői múlttal rendelkezik vagy a bűncselekmény súlyossága nem enged más megoldást alkalmazni. Ez tehát a rendelet ultima ratio jellege. A második fázisban, a szabadon bocsátása után a fiatal közösségi felügyelet alá, tulajdonképpen a helyi YOT ellenőrzése alá kerül.²¹³

A YOT-oknak – mint említettük korábban – nemcsak a szabadulás utáni felügyelet szempontjából van jelentős szerepük, hanem végig az egész eljárás alatt ők foglalkoznak a fiatalok ügyével, az elmarasztaló és szabadságvesztést kiszabó ítélet megszületése után pedig, a biztonsági létesítményekbe való beutalását is ők intézik. Az egyik leglényegesebb elem, amit a YOT munkatársai végeznek az Asset környezettanulmány készítése, mivel ez alapján tesznek javaslatot a bíróságnak a megfelelő büntetés kiszabására. Jelen körben – mivel a szabadságvesztés büntetés

---

²⁰⁹ Hivatalosan: Criminal Justice and Public Order Act 1994, c. 33.

²¹⁰ Hivatalosan: Secure Training Order

²¹¹ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Custody. Brochure., London, 2007, 13 old.

²¹² The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Custody. Brochure., London, 2007, 14. old.

²¹³ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Custody. Brochure., London, 2007, 14. old.

esetével foglalkozunk – az Asset tanulmányának egy másik nagyon fontos szerepét is ki kell emelnünk, nevezetesen a fiatalok elhelyezésével kapcsolatos kérdés megoldását. Ugyanis az Asset azt is vizsgálja, hogy mennyire sérülékeny az elkövető fiatal, milyen speciális szükségletei vannak (akár fogyatékoságból vagy egyéb hiányosságokból származó szükségletek), illetve mennyire lehet veszélyes társaira vagy önmagára. Ezek alapján az ismérvek alapján a YOT javaslatot tesz a YJB-nek a fiatalok elhelyezésére. A YJB megvizsgálja a fiatalok igényeit, a YOT javaslatát, az intézetek férőhelyeit és lehetőségeit a speciális szükségletek kielégítésére, a fiatalok korát és lakhelyét (a korának megfelelő és lakóhelyéhez legközelebb eső intézetbeni elhelyezés érdekében) és dönt a fiatalok intézetbeni elhelyezéséről. Az intézmények korlátozott befogadóképessége miatt a YJB-nek egyfajta fontossági sorrendet kell felállítania. A cél mindenképp a fiatalok megfelelő elhelyezése, úgy, hogy minél közelebb legyenek az otthonukhoz, és így bizonyos mértékig kapcsolatban maradhassanak a kinti életükkel és környezetükkel. Ez jó esetben segítheti őket abban, hogy visszaailleszkedjenek a társadalomba, valamint csökkentheti a szabadon bocsátásuk utáni újabb törvénytörések elkövetésének kockázatát.

A 10 és 17 év közötti, Angliában és Walesben elítélt vagy őrizetbe vett fiatalok részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézeteket a YJB üzemelteti. Miután egy fiatal személyt a bíróság elítélt vagy őrizet alá helyezett, a YJB Elhelyezési Csoportja dönti el, hogy az illetőt a biztonsági létesítmények melyik fajtájában helyezik el. A YJB Elhelyezési Csoportja a következő létesítmények közül választhat: 1. Biztonsági Gyermek Otthonok (Secure Children's Home, továbbiakban: SCH) 2. Biztonsági Javító Központok (Secure Training Centre, továbbiakban: STC); és 3. Fiatalok Börtönébe²¹⁴ (Young Offender Institution, továbbiakban: YOI).

1. Biztonsági Gyermekotthonok (Secure Children's Home, SCH):²¹⁵ Ezeket a gyermekotthonokat vagy a helyi hatóságok, önkormányzatok szociális osztályai, vagy magáncégek (egy ilyen intézet létezik jelenleg) működtetik, felügyeletét azonban az Egészségügyi Minisztérium és az Oktatási és Képzési Minisztérium (CSCI-Szociális

---

²¹⁴ Fontos megjegyezni, hogy a YOI-k elsősorban 15-20 év közötti fiatalok bűnelkövetők részére fenntartott intézetek. Ezekben az intézetekben belül is működtetnek differenciáló programokat, például egy ún. LASCH programot, ami külön választja az előzetes letartóztatásukat töltő fiatalokat, illetve azokat akik fokozottan sérülékenyebb vagy érzékenyebb lelkiállapotúak a többi fogvatartottól. Ezen kívül ma már a 18 év alattiakat is különválasztják a 18. életévüket betöltött fiataloktól (18-21 évesek) és elkülönítve helyezik el. (lásd: Graham – Moore, 2004, 86.old.)

²¹⁵ Ezek az otthonok 6-36 férőhelyes kis, családi egységek, ahol a fogvatartott fiatalok és a nevelők aránya megfelelő, a nevelők képesítése pedig magas szintű elvárásoknak is megfelel. (www.yjb.gov.uk)

Gondozási Felügyeleti Bizottsága) végzi Angliában, illetve a walesi Gondozási Felügyelőség, Walesben. 15 darab ilyen létesítmény működik Angliában és Walesben összesen.²¹⁶ Ezekben az otthonokban leginkább 12 és 14 év közti gyerekeket, fiatal lányokat (16 éves korig) és olyan 15-16 éves fiatalembereket tartanak fogva, akik különösen sérülékenyek vagy speciális gondoskodást igényelnek. Az SCH-k fontos szerepet játszanak a gyerekek biztonságos gondozásának biztosításában. Ezekben az intézetekben a gyerekek nem feltétlenül csak bűnözők, hanem vannak olyanok is, akiknek a saját érdekükben van szükségük az elzárásra.²¹⁷

2. Biztonsági Javító Központok (Secure Training Centre, STC)²¹⁸: az 1994. évi Büntető-Igazságszolgáltatási és a Közrendről szóló törvény²¹⁹ vezette be ezeket a intézeteket, együtt a Biztonsági Javítóközpontba való Beutaló Rendelettel.²²⁰ Az STC-k különleges rendeltetésű központok 10-17 éves korú fiatalok részére. A 274 fiatalnak helyet biztosító STC-k újkeletű létesítmények. Az 1992-es választások után Kenneth Clarke²²¹ felkérte a Belügyminisztérium illetékes szakembereit, hogy javaslatokat dolgozzanak ki a tartósan bűnöző fiatalok kezelésére. Ennek a felkérésnek eredményeképpen első alkalommal került sor a magánszféra bevonására, ezeket az intézeteket ugyanis magáncégek működtetik. A jelentkező magáncégek YJB-al szerződéseket kötnek, amelyekben részletesen meghatározzák a működési és működtetési követelményeket. Angliában négy STC található: Oakhill, Bedfordshire-ben, Hassockfield, Durham megyében, Rainsbrook, Northamptonshire-ben és Medway, Kentben. Azok, akiket STC-be utaltak, 6 hónaptól 2 évig terjedő büntetést kaphatnak, aminek a felét őrizetben, a másik felét szabadlábban, közösségi megfigyelés alatt kell letölteniük.²²² A törvény lehetővé tette, hogy az új STC-eket önkéntes, köz- vagy magántestületek irányítsák, de akkora volt az ellenszenv e feladat irányába, hogy más nem lévén, gyakorlatilag a

---

²¹⁶ A Youth Justice Board adatai alapján 2006/07-ben átlagosan 235 gyerek tartozkodott SCH-kban. (Youth Justice Board: Annual Statistics 2005/06., Ed: Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007, 32. old.)

²¹⁷ Allen, Rob: From punishment to problem solving: A new approach to children in trouble. In: Debating Youth Justice, Ed: Center for Crime and Justice Studies, London, 2007, 29. old.

²¹⁸ Ezek a központok 58-87 férőhelyes intézetek, 1, 2 vagy maximum 8 ágyas elhelyezéssel egy cellában. Kevesebb nevelővel dolgoznak, mint a SCH-ban és ezen nevelők képzése is lényegesen alacsonyabb, mint az otthonokban. Ennek ellensúlyozására a YJB módosította az STC-vel kötött szerződést az irányban, hogy ezekben a központokban csak olyan nevelők dolgozhassanak, akik egy 9 hetes felkészítő tréningen vesznek részt a YJB szervezésében. (www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007 szeptember 14.)

²¹⁹ Hivatalosan: Criminal Justice and Public Order Act 1994, c.33.

²²⁰ Hivatalosan: Secure Training Order

²²¹ Kenneth Clarke: 1992-ben lett Belügyminiszter rövid ideig, 1993-ban már, mint Pénzügyi Kancellár (Chancellor of the Exchequer) vesz részt a politikai életben. Rövid belügyministerségének eredménye a STC-k ötletének és kidolgozásának megvalósítása.

²²² Allen, 2007, 24. old.

magánszektor lett az új STC-k működtetője.²²³ Az STC elsődleges feladata az oktatás-nevelés és a rehabilitáció. Ennek elérése céljából működtetett programok döntő többsége nevelés-orientált.

3. Fiatalkorúak börtönei (Young Offender Institutions, YOI): a 15 és 21 év közti fiatalokat befogadó YOI-kat a büntetés-végrehajtási szervek vagy a magánszektor működteti. Az őrizetbe vett fiataloknak körülbelül 81%-a kerül a YOI-kba.²²⁴ A YOI-kban a személyzet aránya a fiatalokhoz képes jóval alacsonyabb, mint a STC-kben és gyermekotthonokban, és sokkal több fiatalot fogadnak be.

Az előző két lépés folytatásaként (az Secure Training Order /STO/ és a Detention Training Order /DTO/ rendelkezéseinek bevezetése mellett) a törvényhozás egy súlyosabb következményekkel járó megoldást is bevezetett a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerébe. Ez pedig az úgynevezett „Hosszútávú őrizet” (Long-Term Detention) vagy ismertebb nevén a 90/91 szakasz²²⁵ (90/91 Section).²²⁶ Abban az esetben, ha a fiatalkorút olyan bűncselekmény elkövetésért ítélik el, amiért egy felnőtt elkövető több, mint 14 év szabadságvesztés büntetés kapna, az adott fiatalkorút a Section 90/91 alapján kell elítélni. Ezt az ítéletet kizárólag az Őfelsége Bírósága (Crown

---

²²³ Az új STC-k hatékonyságával szembeni kezdeti kételyek megmaradtak, mikor napvilágra került számos belső zavargásról és incidensről szóló hír. Ráadásul az STC-k fenntartása nem is olcsó; egyes becslések szerint egy STC-hely biztosítása heti 4-500 fontba kerül. Egy 1998 és 2000 között végzett értékelés rávilágított a személyzet képzésének hiányosságára, az STC-kben lévő magas munkaerő-vándorlásra, a nem megfelelő programokra és a külső szervezetekkel való kommunikáció hiányára. Három gyerekből egyet a kiengedését követő egy hónapon belül ismét letartóztattak; és hátról kettőt bűncselekményt követett el még azelőtt, hogy a program lejárt volna. Az értékelés azt a következtetést vont le, hogy az STC-knek és az azokat működtető személyzetnek egy jóval inkább gyermekközpontú megközelítést kellene alkalmaznia. (lásd: Allen, Rob: From punishment to problem solving: A new approach to children in trouble. In: Debating Youth Justice, Ed: Center for Crime and Justice Studies, London, 2007. 19-20.old.; illetve: Stern, Vivien: Secure Training Centre/ Amendment Rules 1709/2007 of the Parliament of United Kingdom, House of Lords, Debate on the 18 of July 2007 (Motion introduced by Lord Carlile of Berriew – ezt az előterjesztést ma már „Carlile Inquiry” néven emlegetik, röviden a lényege, hogy Lord Carlile, a Nagy-Britannia Parlamentje, Lordok Háza tagja 2006 februárjában benyújtott egy előterjesztést, miszerint felül kellene vizsgálni mindhárom típusú biztonsági létesítményben alkalmazott kezelési módszereket, különös tekintettel az elkülönítés, fegyelmezés szabályaira. Ennek az előterjesztésnek alapját és előzményét a Gareth Myatt rainsbrook-i és Adam Rickwood hassockfield-i (lásd: bevezetőben említett eset) két intézetbeli fiatalkorú halála kapcsán felmerült problémák jelentették. (Személyes részvétel alapján szerzett információ; (a beszéd írott formában megtalálható a: www.parliament.uk/directories/house_of_lords_information_office/) oldalon.

²²⁴ 2006/07 statisztika alapján 2.825 fiatalkorú tartózkodik YOI-kban, ez a szám 2002/03-viszonyítva csökkenő tendenciát mutat. (Allen, 2007, 28. old.) Kiszámítható, ezen adatok ismeretében, hogy Anglia és Wales által működtetett fiatalkorúak részére fenntartott biztonsági létesítményekben átlagosan 3.334 fiatalkorú tölti büntetését. (lásd: Corporate and Business Plan 2006/07 to 2008/09. - Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007, 43. old.)

²²⁵ Section 90 and 91 of Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act (2000).

²²⁶ Graham – Moore, 2004, 88. old.

Court) hozhatja meg.²²⁷ 1994 óta a nagyon súlyos bűncselekmények miatt elítélt fiatalok száma jelentősen megnőtt.²²⁸ Ez részben a bűncselekmények körének kiszélesedésével magyarázható, részben a büntetés alkalmazhatósági feltételeinek csökkentésével. Talán nem is meglepő, hogy az Egyesült Királyságban (beleértve Skóciát és Észak-Írországot is) az egyik legmagasabb a börtönbüntetések aránya Európában, ami további aggodalomra adhat okot tekintetben, hogy Angliában és Walesben a fiatalok szabadságvesztés büntetését nem csak a legvégső esetben alkalmazzák, és nem is a lehető legrövidebb időre.²²⁹

2.2.3. A nevelés kérdése a brit fiatalok intézeteiben

Bizonyos tényezők jelentős mértékben összefüggésbe hozhatóak a fiatalok (újabb) bűnelkövetésének lehetőségével. Ez lehet egy rossz példát mutató, törvénysértést elkövető családtagtól kezdve a gyenge iskolai teljesítményig igen sok tényező. A YJB nagy figyelmet fordít azon programok felkutatására, megalkotására, finanszírozására és ellenőrzésére, amelyek ezeket a kockázati tényezőket minimálisra csökkenthetik.²³⁰

2.2.3.1. Oktatás, képzés, foglalkoztatás

Az első és – véleményem szerint a reszocializáció szempontjából legfontosabb – kockázati tényező kategória: az oktatás, nevelés és foglalkoztatás hiánya. Azok a fiatalok, akik nem vesznek részt sem oktatásban, sem képzésben, valamint nem is dolgoznak, azok esetében sokkal inkább valószínűsíthető, hogy törvénysértést vagy (újabb) bűncselekményt fognak elkövetni, mint azok, akik oktatásban részesülnek vagy éppen munkát vállalnak. Az ismeret- és képesítésszerzés előnyeinek túl, az iskolai életnek a személyi és szociális fejlődésre gyakorolt pozitív hatását nem lehet eléggé hangsúlyozni. Az iskolai vagy kollégiumi életbe való teljes bekapcsolódásnak óriási szerepe van a fiatalok személyes és szociális fejlődésében, amellett, hogy lehetőséget biztosít a munkavállaláshoz szükséges készségek és képesítések megszerzéséhez. Ezek a széles körben elismert előnyök jelentős tényezőként jelennek meg a fiatalok

---

²²⁷ Abban az esetben ha az ítélet szándékos emberölés büntetett állapotát meg, akkor a Section 90. kerül alkalmazásra, ha bármilyen más – hasonló feltételekkel megalapozott – bűncselekményről van szó, akkor a Section 91. kerül alkalmazásra.

²²⁸ 1997-re pedig már több, mint 700 nagyon súlyos bűncselekményért elítélt fiatalot tartottak számon. (lásd: Graham – Moore, 2004, 88. old.)

²²⁹ Graham – Moore, 2004, 89. old

²³⁰ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure. London, 2007, 4. old.

bűnmegelőzésében és antiszociális viselkedésének leküzdésében, valamint hosszútávon nagymértékben csökkenthetik a visszaesés kockázatát.

Angliában és Walesben elsődleges szempont, hogy minden fiatalnak biztosítsák legyen az igényeihez illő tanulási- vagy munkalehetőséget, annak érdekében, hogy kellő tudásra és önbizalomra tegyen szert, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy pozitív jövő elé nézzen, és távol tartsa magát a bűnözéstől, valamint az antiszociális viselkedési formáktól.²³¹ Annak érdekében, hogy ezt a szempontot érvényesíteni is tudják a YJB és szervei szoros együttműködésben dolgoznak az Oktatási és Képzési Minisztériummal, az Oktatási és Szakképzési Tanáccsal,²³² a Connexions-al²³³ és egyéb intézményekkel és ügynökségekkel. Az együttműködés fő célja, hogy minden érintett fiatalnak biztosítsák azt a lehetőséget, hogy oktatásban és képzésben részesüljön. Mivel a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere önmagában nem kínál tanulási lehetőséget a fiatal bűnelkövetőknek, a YJB számos olyan kezdeményezést is finanszíroz és támogat, amelyek a bűncselekményt elkövetett, vagy arra hajló fiataloknak elfoglaltságot, illetve újrakezdési lehetőséget kínálnak. Ezekben a kezdeményezésekben a kulcsszerepet természetesen a YOT-ok játsszák, azáltal hogy főfeladatuk ezen fiatalok részére az oktatási-, a különböző képzési- és munkalehetőségek megteremtése.²³⁴ A legtöbb létesítményben egy külsős oktatási intézmény működteti az alapfokú oktatást, míg a szakmai képzésről és a testnevelési programok biztosításáról az intézet gondoskodik. A törvénysértő magatartásról és a kábítószerrel való visszaélésről szóló programokra szakszemélyzetet alkalmaznak.²³⁵

---

²³¹ Graham-Moore, 2004, 88. old.

²³² Hivatalosan: Learning and Skills Council (továbbiakban: LSC) Az Angliai és Wales-i fiatalkorúak börtöneiben (a YOI-kban) az Oktatási és Szakképzési Tanács (azaz: LSC) felelős a 16 éven felüli fiatalok oktatásáért (kivéve a felsőoktatást). Azért, hogy az intézeten kívüli és a büntetőintézetekben folytatott oktatás összeegyeztethetőbb legyen, a YJB együttműködési megállapodást kötött az LSC-vel, ami ezáltal minden 16 év feletti, bűncselekményt elkövető fiatal oktatásáért – beleértve a börtönökben tartózkodókat is – felelős.

²³³ Hivatalosan: Connexions Service National Unit; A Connexions a brit kormány Információs és Tanácsadási Szolgálat, amely kifejezetten a 13 és 19 év közti korosztályt célozza meg bűnmegelőzési és reintegratív képzésekkel és programokkal. A Connexions és a YJB közös tájékoztatót adott ki a "Connexions és a különböző szolgálatok együttműködéséről", hogy kielégítsék a bűnelkövető fiatalok hosszútávú támogatására vonatkozó igényeket, és hogy segítsék a fiatalok tanulásba való ismételt bekapcsolódását.

²³⁴ Továbbá a YJB azt a célt tűzte a YOT-ok elé, hogy a felügyeletük alatt álló fiatalok 90%-ának megfelelő oktatást, képzést vagy munkát biztosítsanak a civil társadalomban töltendő büntetésük alatt és annak letelte után is. Ezt csak a helyi partnerekkel való szoros együttműködés révén lehet megvalósítani: Walesben például a YOT-alkalmazottaktól elvárják, hogy a helyi fiatalok közösségeinek tagjaiként működjenek közre annak érdekében, hogy koordinálni tudják az oktatási, képzési és foglalkoztatási tevékenységeket. (lásd: The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure. Education, Training and Employment. London, 2007, 5. old.)

²³⁵ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Offenders Learning and Skills Unit. Brochure. London, 2007, 6. old.

A fiatalok többsége intézetbe kerülése előtt nem részesült rendszeres oktatásban vagy képzésben. Az alapvető (szakmai) ismereteik és képességeik jóval az átlag alatt vannak, és sokuk küzd tanulási nehézségekkel, ami különös odafigyelést igényel. Sok fiatal ennek ellenére eljut a középiskolai érettségi szintig, és ilyenkor elsődleges cél, hogy továbbra is támogassák a fiatalokat tanulmányaik folytatásában, azért, hogy akár börtönbüntetésük ideje alatt, akár szabadulásuk után leérettségizhessenek. A legtöbb intézményben indítanak angol és matematika érettségi csoportokat. Minden érettségisinten álló tanulót személyes és/vagy távoktatással segítenek. A YJB az elmúlt három évben 40 millió fontot költött fiatalok ellátására, ami jelentősen hatott arra, hogy az intézmények oktatás terén minőségi ellátást tudnak nyújtani ennek a korosztálynak.²³⁶

Nagy-Britanniában az oktatási rendszer egy úgynevezett „Nemzeti Tanterv”²³⁷ alapján működik. A brit biztonsági létesítményekben elsődleges szempont gondoskodni a bentlakók oktatásáról. Ennek megvalósítására 2000-ben a törvényhozás megalkotta a „The Young Offender Institution Rules 2000”-t (azaz „Fiatalok Büntetés-Végrehajtási Intézeteinek Szabályzata 2000”).²³⁸ A szabályzat értelmében az intézetekben folyó oktatás történhet szervezett tanórák keretében vagy hagyományos magántanulói módszer révén, ugyanakkor javasolja „amennyiben megvalósítható, az esti és hétvégi tanórákon vagy magánórákon való oktatást is.”²³⁹ A szabályzat értelmében a képzéseknek minél inkább elő kell mozdítaniuk a személyes felelősségérzet kialakulását és a bentlakó érdeklődésének felkeltését, valamint segíteniük kell a fiatal felkészülését a társadalomba való visszatérésre.²⁴⁰ A tanköteles kort elért fiatalok esetében lépéseket kell tenni az oktatásban és képzési kurzusokon való, legalább heti 15 órás részvétel érdekében. A speciális oktatást igénylő 17 éves vagy annál idősebb bentlakók számára lehetőséget kell biztosítani az igényeiknek megfelelő oktatásba való bekapcsolódásra.²⁴¹ Ennek mintájára és gyakorlatban való megvalósítására a YJB 2002-ben megalkotta a „Tanulásra és képzésre vonatkozó Nemzeti Előírást”,²⁴² amely szerint a biztonsági gyermekotthonokban és az STC-kben

---

²³⁶ Youth Justice Board: Annual Statistics 2005/06., Ed: Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007., 28.old.

²³⁷ Hivatalosan: National Curriculum

²³⁸ The Young Offender Institution Rules No. 3371/2000. (hatálybalépés időpontja: 2001. április 01.)

²³⁹ The Young Offender Institution Rules 2000. 38§ (1) bek.

²⁴⁰ The Young Offender Institution Rules 2000. 38§ (2) bek.

²⁴¹ The Young Offender Institution Rules 2000. 38§ (3) bek.

²⁴² Hivatalosan: National Specification for Learning and Skills

az oktatás, képzés és foglalkoztatás biztosítása kötelező.²⁴³ Ez az “Előírás” újabb követelményeket támasztott a YOI-kban dolgozók, illetve az intézetek részére is. Többek között elsődleges szempontként határozták meg az oktatási órák számának növelését (azzal arányban, amennyit a közoktatásban biztosítanak ezeknek a fiataloknak.)²⁴⁴ Továbbá fontosnak tartották olyan új személyzeti és ügyviteli struktúra bevezetését, ami sokkal inkább tekintettel van az egyes fiatalok speciális igényeire.²⁴⁵ Walesben a megfelelő biztonsági intézmények hiányában, a letartóztatott walesi fiatalok túlnyomó többségét angliai intézetekben helyezik el. Éppen ezért az angliai biztonsági létesítményeknek eleget kell tenni ezen fiatalok nyelvi és kulturális igényeinek.²⁴⁶ További érdekessége az angol rendszernek, hogy minden intézmény egy ügynevezett “Szolgáltatások Színvonalára vonatkozó Megállapodást”²⁴⁷ köt a YJB-vel, amelyben meghatározzák az oktatásszolgáltatásban nyújtandó órák számát (2004-2005-ben átlagosan heti 25 óra minden tanulónak, megcélózva a heti 30 órát 2005-2006-ra), és kitűzik a képesítésszerzésre vonatkozó célokat.²⁴⁸ Ezeket az elvárásokat a megnövekedett finanszírozás teszi lehetővé, ezáltal a létesítmények egyrészről több órát biztosítanak a tanulóknak, másrészről pedig nagyobb számú személyzetet is tudnak alkalmazni.²⁴⁹ Minden intézményben vannak tanulás segítő szakemberek (egy szakemberre tíz diák jut), van egy speciális oktatási szükségletekkel foglalkozó koordinátor, egy írás-olvasás és számolási készségekért felelős koordinátor és egy

---

²⁴³ Ezt is ugyanúgy az Ofsted (azaz: Office for Standards In Education - Oktatási Minőségellenőrző Iroda) ellenőrzi, mint az összes többi, intézeten kívüli iskolát. Az Ofsted feladata az összes oktatási intézmény felügyelete és ellenőrzése (lásd: www.ofsted.gov.uk). Így tehát a büntetés-végrehajtási intézetekben levő fiataloknak nyújtott oktatást és képzést is az Ofsted és a YJB felügyeli.

²⁴⁴ Átlagosan 25-31 óra hetente. (lásd: Department for Education and Skills: www.dfes.gov.uk/offenderlearning; lekérdezés: 2007. október 1.)

²⁴⁵ Fontos munkát végez ezügyben továbbá a Börtönszolgálat Ifjúságpolitikai Csapata (Prison Service Juvenile Policy Team), amellyel az OLSU, azaz Bűnelkövetők Oktatási és Képzési Csoportja és a YJB is szorosan együttműködik, hogy a fogvatartott fiatalok oktatásának és képzésének színvonalát figyelemmel kísérik, és ennek fejlesztését támogatják. Rendszeresen tartanak közös megbeszéléseket oktatás- és képzésirányítókkal és más fontos vezetőkkel. Továbbá említést kell tenni az Ofsted és az ALI (Adult Learning Inspectorate - Felnőttképzési Felügyeletről), amelyek ellenőrzik a oktatást és képzést a börtönökben és együttműködnek, hogy szakmai támogatással segítsék az oktatási szolgáltatások fejlődését.

²⁴⁶ Ezirányban a YJB számos lépést tett, például azért, hogy a walesi tantervet bizonyos mértékig beemeljék az angliai intézményekben folytatott oktatásba is. (lásd: The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Offenders Learning and Skills Unit. Brochure. London, 2007, 6. old.

²⁴⁷ Hivatalosan: Service Level Agreement (továbbiakban: SLA)

²⁴⁸ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Offenders Learning and Skills Unit. Brochure. London, 2007, 7. old.

²⁴⁹ Youth Justice Board: Annual Statistics 2005/06., Ed: Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007, 41. old.

oktatás- és képzésvezető (ő felelős a fiatalok mindennemű oktatási és képzési programért).²⁵⁰

2006. augusztus 1-jén létrehozták a Bűnelkövetők Tanulási és Képzési Szolgálatát²⁵¹ Angliában és Walesben. Az OLASS szolgáltatásainak, rendszerének és eljárási módozatainak pontos leírását az úgynevezett Bűnözők Tanulmányi Közlönye²⁵² tartalmazza. A fiatalokú börtönökben (YOI-kban) az OLASS rendszer váltotta fel a „Tanulásra és Képzésre vonatkozó Nemzeti Előírás”. Ennek elsődleges előnye abban nyilvánul meg, hogy az oktatást nyújtó szervezeteknek megvan a lehetőségük, hogy alapos, átfogó értékelést végezzenek, és intenzív programok segítségével pótolják a fiatalok (az iskolától való távolmaradás következtében kialakult) tudásbeli hiányosságait.²⁵³

Mindezek mellett a YJB szükségét érezte annak, hogy alapos segítséget nyújtson a biztonsági létesítményeknek oktatási tervük kidolgozásához, hogy biztosítsa a tanulást elősegítő eszközök és képzések fejlesztését, valamint az írás-olvasás és számolási készségeknek a tantervekbe való beépítését. Ennek megvalósítására a YJB az Angliai Képzőművészeti Tanáccsal²⁵⁴ és az Oktatási és Képzési Minisztériummal együttműködésben kidolgozta a PLUS²⁵⁵ programot. Habár eredetileg a PLUS-t a biztonsági és büntetési rendszeren belül hívták életre, ma már a civil szférában is használják, ezért a PLUS fejlesztési-tanácsadói csoportokat hozott létre, hogy segítsék a program alkalmazását mindkét helyszínen. A PLUS biztosítja a folytonosságot és az együttműködést mind az intézetben, mind pedig a szabadulás utáni oktatás területén. Tulajdonképpen a PLUS átfogó támogatási programot kínál, elsődleges célja, hogy minden börtönben lévő fiatal számára biztosítsa az írás, olvasás és számolás megfelelő módon történő elsajátítását, valamint, hogy e tanulási folyamat folytatódjon a szabadon bocsátás után is. A PLUS program révén minden fiatalnak lehetősége nyílik, hogy a

---

²⁵⁰ Ez a személyzet speciális ismeretekkel rendelkezik. Őket Angliában: Learning Support Assistant, Special Educational Needs Co-ordinator, Literacy and Numeracy Co-ordinator-nak hívják. Ezeket a szakembereket a Head of Learning and Skills ellenőrzi minden intézményben.

²⁵¹ Hivatalosan: Offender Learning and Skills Service (továbbiakban: OLASS)

²⁵² Hivatalosan: Offenders Learning Journey

²⁵³ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Education, Training and Employment. Brochure. London, 2007, 10. old.

²⁵⁴ Hivatalosan: Arts Council England

²⁵⁵ A PLUS stratégia célja, hogy javítsa az írás-olvasás és számítási készséget azoknál a gyerekeknél és fiataloknál, amelyek bűnelkövető- vagy annak kockázatát magában rejtő életmódot folytatnak. A PLUS az Oktatási és Képzési Minisztérium (Department for Education and Skills – DfES), a YJB és az Art Council England által létrehozott stratégia, amely szerves részét képezi a kormány „Életre szóló képzés” programjának. A PLUS elsősorban a 14 és 18 év közötti korosztályra koncentrálnak.

számára megfelelő tempóban fejleszthesse képességeit és tudását; hogy a számára jelentőséggel bíró összefüggések segítségével tanulhasson, ami révén a tudását valóban használni is tudja; és hogy a nemzeti követelményeknek megfelelő elismerést szerezzen.²⁵⁶

Amellett, hogy a közoktatásban való részvétel a legjobb megoldás, a legtöbb fiatal számára fontos, hogy figyelembe vegyünk egyéni igényeiket is. Némelyek számára ugyanis jobb megoldás lehet a *szakmunkásképzés*, ami a munkavállaláshoz elengedhetetlen gyakorlati ismeretek megszerzésén alapszik. 2005. február 23-án kiadták a „14 to 19 Education and Skills White Paper” (azaz „14 és 19 év közti fiatalok Oktatásáról és Szakképzéséről Szóló Tanulmány”)²⁵⁷ című dokumentumot, amelynek következtében egyre szabadabbá és rugalmasabbá vált annak a mérlegelése, hogy a 14-16 évesek iskolába vagy szaktanfolyamokra járjanak-e. Ezeket természetesen csakis azok a fiatalok vehették igénybe, akik valamilyen alternatív büntetésben részesültek, vagy éppen már a második – közösségi – szintjét töltötték a büntetésüknek.²⁵⁸ A The Young Offender Institution Rules 39. §-a szerint: ”A miniszteri utasításokkal összhangban, a YOI-kban különböző kurzusok révén gondoskodni kell a bentlakók szakképzéséről. A szakképzéseknek elő kell mozdítaniuk a személyes felelősségérzet kialakulását és a bentlakó érdeklődésének felkeltését, valamint növelni kell annak az esélyét, hogy szabadulás után megfelelő munkát találjon a bentlakó. A szakképzést biztosító kurzusoknak lehetővé kell tenniük a bentlakók számára, hogy az ezzel járó végzettséget és képesítést megszerezhessék.”

2.2.3.2. Sport, képzőművészetek, reszocializációs tréningek, kezelési csoportterápiák

Az OLASS és a PLUS programok, valamint a szakmunkásképzés mellett a biztonsági létesítményekben jelentős szerepet kapnak a sport és a képzőművészetek, a

---

²⁵⁶ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Education, Training and Employment. Brochure. London, 2007, 11. old.

²⁵⁷ Eredetileg ez a „White Paper”-t nem kifejezetten a biztonsági létesítményekben levő fiatalok részére gondolták ki. A tanulmány elsődleges célja az volt, hogy bevezessen egy olyan oktatási rendszert, amely által minden fiatal, aki elvégzi az iskolát a megfelelő írás-olvasási és matematikai ismeretekkel rendelkezzen. (bővebb információ: www.dfes.gov.uk/publications/14-19educationandskills)

²⁵⁸ Minden 16-19 évesnek jogában áll szabadon folytatnia tanulmányait: például különböző továbbképzéseken, tanfolyamokon vehetnek részt, ami változatos kurzusokat és az azokhoz kapcsolódó képesítések megszerzését biztosítja. Walesben a Careers Wales nyújt információt, tanácsot és útmutatást, míg a Walesi Fiatalokorú Bűnözők Oktatási Projektje olyan stratégiák kidolgozásával foglalkozik, amelyek a walesi fiatalok részvételi lehetőségeinek növelését célozzák. (lásd: The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Education, Training and Employment. Brochure. London, 2007, 9. old.)

reszocializációs tréningek, a kezelési csoportterápiák (mint a CBP vagy a Galahad project) és a mára már híressé vált „e2e”, azaz Entry to Employment program.²⁵⁹ De tekintsük át ezeket a programokat egyenként.

1. A *sport és képzőművészetek*, mint tantárgyak, tulajdonképpen az angol „Nemzeti Tantervből” kerültek „átemelésre” a biztonsági létesítmények programjai közé, s mint ilyenek fontos részét képezik a biztonsági intézetek életének. A YJB együttműködik a Belügyminisztérium „Pozitív Jövő”²⁶⁰ programjával és az angliai Képzőművészeti Tanáccsal annak érdekében, hogy a sport és a művészetek segítségével hozzájáruljanak a bűnelkövető fiatalok rehabilitációjához. Ezáltal szinte kivétel nélkül minden intézetben hangsúlyt fektetnek a képzőművészeti tárgyak oktatására, műhelyeket működtetnek, kiállításokat szerveznek a fiatalok munkáiból, és ösztönzik a tehetségeseket. A sport szempontjából még inkább nyomatékosítani akarta a YJB ennek a fontosságát, ezért a már említett „The Young Offender Institution Rules 2000” (azaz „Fiatalkorúak Büntetés-Végrehajtási Intézeteinek Szabályzata 2000”) is rendelkezett róla. Ezen szabályzat a sporttevékenységet a többi személyiségfejlesztő és reszocializációs tevékenységhez, hasonló fontosságúnak ítéli, és előírja annak alkalmazását.²⁶¹ Hasonló módon részletes szabályokat ír elő az oktatási tevékenység keretén belül működtetett testnevelés esetére is.²⁶²

---

²⁵⁹ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Education, Training and Employment. Brochure. London, 2007, 12. old.

²⁶⁰ Hivatalosan: Positive Futures, a kormány „sport-alapú” programja a fiatalkorúak részére. A programot 2000-ben kezdte el a Belügyminisztérium és a Sport England alapítvány. Állami finanszírozás által azokat a társadalmilag hátrányos helyzetű fiatalokat akarják segíteni, akik az ország legelmaradottabb részeiben élnek és ezáltal leginkább ki vannak téve a bűnözés kockázatának, akár áldozat, akár elkövető szerepében. (bővebb információ: www.sportengland.org/iyr_london_positive_futures.htm; lekérdezés: 2007. november 8.)

²⁶¹ The Young Offender Institution Rules 2000: „41.§ /1/: A YOI-kban különböző testnevelési és esti, hétfélig mozgási lehetőséget kell biztosítani a bentlakóknak. A testnevelési és sportolási lehetőségeknek elő kell mozdítani a személyes felelősségérzet kialakulását és a bentlakó érdeklődésének felkeltését, valamint arra kell ösztönözni őket, hogy szabadulásuk után is hasznosan töltsék el a szabadidejüket. /2/ Minden bentlakónak biztosítani kell a lehetőséget, hogy átlagosan legalább heti két órát testneveléssel tölthessen, vagy bizonyos esetekben, (.), minden hétköznap legalább egy órát kell biztosítani. A tanköteleksort elért bentlakók esetében azonban a testnevelésre fordítandó időt az oktatásra fordított időn kívül kell biztosítani. /4/ A gyógy-testnevelésre szoruló bentlakóknak biztosítani kell a számukra megfelelő mozgási lehetőségeket.”

²⁶² The Young Offender Institution Rules 2000: „37. §. A bentlakók (.) megfelelő tevékenységekben és programokon vehetnek részt, amik jelenthetnek oktatási, képzési kurzusokat, munkát és fizikai és testnevelést. Minden ilyen képzést bele kell számítani az egyéni értékelésbe és a személyes fejlődés folyamatába. A bentlakótól megkívánhatják, hogy adott időtartamon keresztül részt vegyen ezeken a foglalkozásokon. Az „adott időtartam”: - 11 óra azokon a napokon, amikor a bentlakó egy vagy több órányi testnevelésen vesz részt - 10 óra azokon a napokon, amikor a bentlakó hasonló képzésen vesz részt; vagy - azokon a napokon, amikor kevesebb, mint egy órással hasonló képzésen vesz részt, 10 óra és a másik képzés időtartamának összege.”

2. Ma már természetes, hogy minden egyes modern büntetés-végrehajtási intézetben működtetnek *reszocializációs programokat*. A fogvatartott fiatalok mindennapi „civil” életbe való visszailleszkedése sok kihívást jelent, nagyrészt azért, mivel ezen fiatalok többsége a letartóztatásuk előtt sem volt igazán „beilleszkedve” a társadalomba. A visszatérés a közoktatásba, illetve a munkaerőpiacra kulcsszerepet játszik abban, hogy a fiatalok elkerüljék az újabb törvénysértést és antiszociális viselkedést, így a reszocializációs programok a legtöbb intézetben az oktatás, nevelés és foglalkoztatás körül forognak. A visszailleszkedés támogatását anyagi szempontból az Oktatási és Képzési Minisztérium által a hátrányos helyzetű, illetve sérülékeny gyerekek számára létrehozott ösztöndíjak segítségével, illetve a szakképzési és szakképesítési szolgáltatásokhoz való hozzáféréshez által próbálják megoldani.²⁶³ Ilyen például a YOT-ok által indított visszailleszkedési és utógondozási program (RAP),²⁶⁴ amelynek célja, hogy támogatást nyújtsanak a fiataloknak, amikor a szabadságvesztési fázis végével - az ítélet értelmében - elkezdik a közösségi részét a büntetésüknek. A RAP egy kifejezetten reszocializációs program, amely átlagosan hetente 25 órányi szervezett tevékenységet jelent. Amellett, hogy természetesen programjai által arra hivatott, hogy segítsen a fiataloknak egy pozitív jövőszemléletet kialakítani, olyan konkrét segítségnyújtást is végez, mint például a szabadulás utáni munkáltatás és elszállásolás kérdésének megoldása. A RAP céljai között szerepel az intézetbeli elhelyezés ideje alatti, valamint szabadulás utáni fiatalok idejének pozitív felhasználása, a korai felismerés, közreműködés és kezelés a kábítószer-élvező fiatalok, illetve egészségügyi vagy mentális problémákkal küzdő fiatalok esetében. A RAP keretében csoportos tevékenységeket szerveznek a szülőkkel, gyámokkal, családokkal és hozzátartozókkal. Hangsúlyos figyelmet fordítanak olyan alapvető szempontokra, mint például, hogy segítsenek az adott fiatalkorúnak saját életformája kialakításában, vagy hogy hogyan kezelje a pénzét, milyen az egészséges életmód, a helyes táplálkozás, segítenek az önbizalma és önértékelése helyreállításában.²⁶⁵ A RAP mellett a brit fiatalkorúak intézeteiben még számos más, a szabadulásra felkészítő, programot működtetnek. Az egyik legsikeresebb a NACRO²⁶⁶ által támogatott Resettlement Plus program.²⁶⁷ A

---

²⁶³ The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Education, Training and Employment. Brochure. London, 2007, 11. old.

²⁶⁴ Hivatalosan: Resettlement and Aftercare Provision (RAP)

²⁶⁵ Tameside Youth Offending Team: Resettlement and Aftercare Provision (www.tameside.gov.uk/yot/rap; lekérdezés: 2007. október 30.)

²⁶⁶ NACRO: 1966 óta működő nemzeti (Angliában és Walesben működő) bűnmegelőzési és támogatási szervezet.

²⁶⁷ Hasonló program még a híres RESET program, amelyet az Európai Szociális Alap finanszíroz az Equal Community Initiative Programme keretében 50 külsős partner támogatásával. (www.esf.gov.uk)

programban minden fiatalkorú részt vehet, akár szabadságvesztés büntetését tölti, akár éppen szabadulás előtt áll, akár már szabadult és közösségi büntetését tölti vagy egyéb utógondozási programban vesz részt. A Resettlement Plus a fiatalkorú családtagjai, hozzátartozói részére is szervez programokat, azért, hogy könnyebben visszataláljon majd a fiatal az életbe, hogy oldódjanak a feszültségek a családban, hogy rendeződjen a visszatérő helyzete. De nemcsak lelki vagy tanácsadási segítséggel járulnak hozzá a reszocializációhoz, hanem lehetőségeket keresnek és kínálnak a fiatal számára munkahelyi elhelyezkedés, lakástámogatás, különböző szakképzések és juttatások elérhetővé tételére.²⁶⁸

3. A fogvatartott fiatalok legtöbbször komoly lelki és érzelmi labilitással küszködik. Éppen ezért tekinti feladatának a brit büntetés-végrehajtás is, hogy mindent elkövessen ezeknek a fiataloknak a lelki egyensúlya helyreállításához, önálló és egészséges emberré válásához, és a társadalmi reintegrációjához. A *csoportos terápiák* alkalmával számos pszichológiai tesztet is elvégeznek a fogvatartottakon. Ezeknek jelentősége abban áll, hogy könnyebb a differenciálás, illetve a csoportokba való besorolás egy-egy csoportterápia résztvevőinek összeállításában, valamint az egyéni kezelési terv kialakításában is.²⁶⁹

a) 2000-ben a YJB támogatásával a fiatalkorúak létesítményeiben bevezetésre került egy úgynevezett „Cognitive Behavioural Programme” (CBP), amelyben viselkedésalapú terápiás programokkal próbálják befolyásolni a fiatalok reszocializációs törekvéseit.²⁷⁰ Ez a program a már jól ismert, drog-prevenációs, agressziókezelési, viselkedés-kezelési, életmód-tanácsadási, szexuális felvilágosítási stb. programok továbbfejlesztett változata. A program lényege, hogy kétfázisú rendszerben próbálja megjavítani a fiatalok életszemléletét. A csoportokat első lépésben három kategóriába sorolják: általános bűnelkövetők; agresszív bűnelkövetők és kábítószerrel való visszaélők. Minden terápia motivációs interjúval kezdődik,²⁷¹ ahol segítenek a fiatalnak eldönteni, mit szeretne elérni rövidtávon, illetve mi a célja – hosszú távon – az életével.

---

²⁶⁸ www.nacro.org.uk (lekérdezés: 2007. október 30.)

²⁶⁹ Ilyen jellegű pszichológiai tesztek például az „Alternatív gondolkodás” Spivak-féle teszt, „Milyen ember vagyok én?” Schneider-féle önkép-teszt; Mayfield-féle alkohol teszt; Agnew-féle „It’s all right” viselkedés elemzés; Goldstein-féle képesség-felmérés és számos más teszt.

²⁷⁰ National Association for the Care and Resettlement of Offenders (2001): Directory of Offending behaviour programmes. Report to the Youth Justice Board (www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. október 3.)

²⁷¹ Ezek az interjúk 6-8 alkalommal zajlanak, alkalmakként 45-60 percet beszélgetnek a fogvatartottal. Szükség esetén ezek az alkalmak megsokszorozhatóak.

Ezeket a tesztek, felmérések, interjúkat egy úgynevezett Action Plan-be rögzítik (Tevékenységi Terv). Az interjúk lebonyolítása és az egyéni célok felállítása után egy 10 alkalmas személyre szabott programelemet állítanak össze, és ez alapján helyezik be az adott fiatal valamelyik csoportba.²⁷² A 10 alkalmas terápia megismételhető igény- és szükség szerint. A YOT munkatársai, akik ezeket a programokat vezetik a terápiák végeztével az Action Plan-be rögzítik az eredményeket.

b) Egy másik ilyen kezelési módszer, a külső szervezetek segítségével működtetett, "Galahad Projekt". Ennek a terápiának a lényege, hogy azokkal a fiatalokkal foglalkozik, akiknél kialakulóban van a kábítószerhasználat. A YJB által támogatott projekt során olyan csoportos tevékenységeket szerveznek, amelyek az alkoholfogyasztással, dohányzással, gyógyszereléssel, illetve a kábítószer fogyasztással kapcsolatos problémákat boncolgatják. Jelen pillanatban 3 biztonsági létesítményben folyik ilyen jellegű projekt, amelyet a „Wigan Drog Edukációs”²⁷³ csapat szervez és működtet.²⁷⁴

Egyéb kezelési programok például az Interpersonal skills training (Interperszonális készség fejlesztés) és a Behavioural interventions (Magatartásbeli beavatkozások), amelyek keretében különböző szerepjátékok, viselkedési formák tanítása, a bűncselekmény elkövetéséhez hasonló helyzetekbeni magatartás-elemzés folyik. A Cognitive Skill Training (Szellemi készségfejlesztési tréning) olyan képességek fejlesztésére koncentrál, amelyek segítségével a problémák beazonosításával és megoldásával, alternatív gondolkodásmóddal, célirányos életvezetéssel, előrelátással és a következmények felismerésével kapcsolatos tapasztalatra tehet szert a fiatal. A brit szakemberek szerint minden intézetbe be kellene vezetni az úgynevezett Mentoring-ot, (Példaképrendszer) amely által egy fejlődést és támogatást biztosító kapcsolatrendszert lehet kialakítani a fiatal és a mentora között. Ez a rendszer tanácsadásból, bátorításból és lehetőségek felkínálásából áll, azaz egy olyan kapcsolat kialakításából, ahol a gyerek megkapja azt a "szülői" támogatást és odafigyelést, amire szüksége van. Természetesen ezek mellett a csoportos tevékenységek mellett, alapvető fontosságú az egyéni tanácsadás és segítségnyújtás is.²⁷⁵

---

²⁷² Előfordulhat, hogy egy nem-erőszakos bűncselekmény miatt szabadságvesztését töltő fiatal, az agresszív csoportba tesznek, mivel kezelése itt folyhat a legjobb körülmények között.

²⁷³ www.lga.gov.uk/ lekérdezés: 2007. november 11. (Drog prevenciók Egyesület)

²⁷⁴ www.yjb.gov.uk (lekérdezés: 2007. október 3.); (Galahad SMS Ltd., Project management: Katharine Marsh and Kate Blomfield)

²⁷⁵ www.yjb.gov.uk (lekérdezés: 2007. október 3.)

4. A már több vonatkozásban is megemlített „e2e” Entry to Employment (azaz a Foglalkoztatásba való Bekapcsolódás) az Oktatási és Szakképzési Tanács (LSC) által finanszírozott program olyan 16 és 18 év közötti fiataloknak, akik nem vesznek részt sem oktatásban, sem képzésben, és nem is dolgoznak. A program célja, hogy képzést és segítséget nyújtson a munkába álláshoz (például az interjú technikák elsajátítása, vagy hogy mire számíthatnak a munkahelyi környezetben). Az e2e-t 2003. augusztusában vezették be Angliába, azzal a céllal, hogy segítséget nyújtson a fiataloknak kifejleszteni pozitív motivációikat, önbecsülésüket, személyes hasznosságuk tudatát. Segít ezen kívül olyan alapvető és kulcsfontosságú képességek és tudás elsajátításában, amelyek nélkülözhetetlenek az életben. A tanítási rendszer teljesen eltérő lehet csoportonként és/vagy akár egyénenként. A “kinti életben” működtetett e2e akár iskolai módszerekkel, kiscsoportos megoldásokkal, egyéni tanrenddel, internet alapú tanítási módszerekkel (e-learning), vagy éppen gyakorlati-szakirányú tevékenységek folytán (például a közvetlenül a munkahelyen folytatott oktatás) működtethető. A fiatalok tevékenységét többféleképpen is lehet osztályozni, általánosan azonban a Nemzeti Tanterv részeként ismert minősítést használják (National Qualifications). Ettől eltérően a program nem minősítés-orientált, ami azt jelenti, hogy a résztvevők nem kapnak diplomát a végén, mivel ez nem egy tanfolyam. Lényegét tekintve a célja a szakmai felkészítés egy adott munkára, valamint személyes készségek és tehetségek fejlesztése. A program heti 16-40 órás tevékenységet feltételez. A programban való részvételt a kormány ösztöndíjjal motiválja, így heti 40 angol font ösztöndíj illeti meg a résztvevőket, sőt esetenként ezen felül különböző bonuszokat és kiadásokat is elszámolhatnak (lakhatási, közlekedési kiadások stb.) Az egyetlen konkrét elvárás az úgynevezett Egyéni Tevékenységi Terv (Individual Activity Plan) megvalósítása. Ezt a tervet minden fiatal a programba való jelentkezésekor készíti el a program munkatársaival. Ez tartalmazza az órák számát, a gyakorlati tevékenységeket, a személyes célokat, és minden olyan elemet, amelyet az adott fiatal ez idő alatt, illetve a jövőre nézve szeretne elérni.²⁷⁶ A program eredetileg a nem-bűnelkövető fiatalok részére került bevezetésre, viszont tipikusan bűnmegelőzés céljából. Mára azonban már létezik egy olyan része is ennek a programnak, amelynek keretében a szabadulás előtt álló fiatalok ilyen jellegű képzésben részesülnek. 2004-2005-ben a YJB és az LSC közösen vezette be az első ilyen előkészítőt a biztonsági létesítményekben.

---

²⁷⁶ bővebb információ: www.lsc.gov.uk

2.2.4. A helyreállító igazságszolgáltatás Angliában és Walesben

A börtönben nyújtott reszocializációs programok megtervezésénél egyre inkább a figyelem középpontjába kerül a fogvatartottak által végzett helyreállító célú munka. A minden fogvatartottat érintő kérdésekkel – a személyes kapcsolatok, önbecsülés helyreállításával, az „állampolgári tudat visszaszerzésével” a kinti világban – foglalkozó szociális készségfejlesztő képzések során szükség lenne arra, hogy a fogvatartott a büntetése letöltésének ideje alatt személyesen részt vegyen helyreállító célú munkavégzésben, legyen szó akár személyes kapcsolatok helyreállítására összpontosító, vagy gyakorlati jóvátételt célzó munkavégzésről.²⁷⁷ Angliában és Walesben is egyre erőteljesebben jelentkezik a helyreállító igazságszolgáltatásba vetett hit, és az ezt igazoló eredmények. Ez a fajta megoldás a fiatalkorúak büntetése esetében fokozottan hasznos és tanító jellegű lehet.²⁷⁸ A jóvátétel, a kár és sérelem helyreállítása nemcsak, mint a szabadságvesztés vagy egyéb büntetési nemek elkerülése végett alkalmazandó, hanem nevelési céllal is. A szabadságvesztés büntetés ideje alatt ez kreatív, a közösségi élethez hozzájáruló, társadalmilag hasznos tevékenységet, tevékeny megbánást, bocsánatkérést jelenthet az elítéltek részéről. Éppen ezért a brit fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetei közül immár egyre többen csatlakoznak a „The Restorative Prison Project” (továbbiakban: RPP) (A helyreállító börtön terv) kezdeményezéséhez. A projektet a University of London-hoz tartozó King’s College Jogi Karán működő

---

²⁷⁷ The Restorative Prison Project, ICPS: Restorative Justice, ed. King’s College, London, 2006, 6 old.

²⁷⁸ A legismertebb és legelfogadottabb mediációs eljárások fiatalkorúak esetében: 1. Áldozat-Elkövető közötti mediáció (Victim-offender mediation): ennek, a nálunk is jól ismert eljárásnak a lényege, hogy az elkövető és az áldozat egy független személy közreműködésével egymással kommunikál. Lehet ez a kommunikáció közvetlen, szemtől szemben, vagy – valamelyik fél igénye esetén – közvetett, egy harmadik személy által közvetítve. Ebben az eljárásban sor kerülhet a bocsánatkérésre, a helyzet tisztázására, információ cserére és egy esetleges megállapodásra is. 2. A helyreállító tanácskozás (Restorative conferencing): Ezen eljárás keretében az elkövető, az áldozat és támogatóik egy szakember segítségével közös tanácskozáson vesznek részt. Ezen tanácskozás végén egy megállapodás születik arról, hogy az elkövető milyen módon és formában fogja jóvátenni, megtéríteni vagy visszafizetni az okozott kárt vagy sérelmet. 3. Családi csoportterápia (Family group conferencing): Ebben az eljárásban az elkövető és családja, hozzátartozói, valamint az áldozat és családja, hozzátartozói közösen találkoznak egy csoportos tanácskozáson, ahol különböző szervezetek, intézmények képviselőivel, munkatársaival folytatnak megbeszélést azért, hogy eldöntsék milyen formában lehetne jóvátenni az okozott sérelmet, és elkerülni a további jogsértéseket. A tanácskozást egy független szakértő vezeti, aki – miután minden érv és ötlet elhangzott – felkéri az elkövetőt és családját, hogy dolgozzanak ki egy tervet arra vonatkozóan, hogy hogyan tudnák jóvátenni az áldozat sérelmét. 4. Közvetítő rendelkezés a Fiatalkorú Bűnözőkkel foglalkozó Csoportokban (Referral Order Youth Offender Panels): Fiatalkorú első büntényes elkövetőkre alkalmazott eljárás, amely keretében a fiatal és családja találkozik egy képzett szakemberrel azért, hogy megbeszéljék a bűncselekményt, annak következményeit és megállapodás szülessen, amelyet aztán egy szerződésben rögzítenek. A szerződés lényege a jóvátétel mikéntje, valamint a további hasonló magatartásoktól való távolmaradás biztosítása. Ezen a tanácskozáson – igénye szerint – az áldozat is részt vehet tanácskozási joggal és hozzászólhat a szerződéshez. (Lásd: The Restorative Prison Project, ICPS: Restorative Justice, ed. King’s College, London, 2006, 5. old.)

tudományos központ, az International Centre for Prison Studies (ICPS) dolgozta ki és irányította.²⁷⁹ Ezen projekt célkitűzése szerint az igazi helyreállító igazságszolgáltatási szempontok alapján működő börtönrezsimből a fogvatartottaknak naponta lennének feladataik, naponta kellene megbirkózniuk különböző kihívásokkal, és különböző tanulási lehetőségek közül választhatnának. Az ilyen rezsím arra az alapvetésre épül, hogy bízni lehet abban, a fogvatartottak felelősségteljesen el tudják látni a rájuk bízott feladatokat, képesek felelősséggel megbirkózni a velük szemben támasztott követelményekkel, és kihasználni a felkínált tanulási lehetőségeket. A büntetés-végrehajtási személyzet valamennyi tagjának feladata lenne segíteni a fogvatartottakat annak meghatározásában, hogy milyen képességekre, esetleges útmutatásra, és támogatásra van szükségük a sikeres újrakezdéshez, az állampolgári tudat visszaszerzéséhez, a közösség részére történő – valamilyen formájú – jóvátételhez, és a jogkövető életmód kialakításához. A helyreállító szemléletű börtönrezsím hozzájárulhat a fogvatartottak, a büntetés-végrehajtási személyzet és a társadalom egymás iránti kölcsönös megértésének és együttműködésének fokozásához, és sok lehetőséget kínál a közös munkában rejlő értékek megismerésére, a tartós hatással bíró pozitív viselkedés- és magatartásformák kialakítására.²⁸⁰

Számos szervezet és elkötelezett büntetés-végrehajtási dolgozók szorgalmas munkájának köszönhetően, néhány börtönben már működnek olyan programok, amelyek keretében a fogvatartottak hasznos munkát végeznek a társadalom javára. Volt számos workshop és speciális projekt, ahol a fogvatartottak mozgássérült gyermekek számára készítettek különböző segédeszközöket és játékokat.²⁸¹ Az RPP a fenti koncepció egységesebb változatát kívánta megvalósítani. Ebben a körben olyan kérdéseket vitattak meg széles körben, mint hogy:

- mit kezdjenek a fogvatartottak az idejükkel;
- szükséges-e a fogvatartottak által végzett munkával szembeni elvárások lényeges módosítása;
- a fogvatartottak munkájának elsősorban a közösség érdekeit kell-e szolgálnia, és lehet-e ennek valamilyen helyreállító eredménye, illetve

---

²⁷⁹ A projekthez az ösztönzést eredetileg az Inside Out Trust – az 1994-ben az észak-sussex-i magisztrátus, Margaret Carey által létrehozott jótékonyági alapítvány – adta.

²⁸⁰ Stern, Vivien: A börtön és a közösség: egy új szemlélet gyakorlati kísérlete, www.bunmegelozes.easyhosting.hu/szakmai/vivien_stern.doc; lekérdezés: 2007. október 4.)

²⁸¹ Például az, amelynek keretében a Gartree (felnőtt) börtön fogvatartottjai nyújtottak segítséget a csernobili gyermekek számára. (lásd: The RPP, ICPS: 2006, 11. old.)

- fontos-e, hogy a munka elvégzését mind a közösség, mind a fogvatartott hasznosnak érezze.

Ennek nyomán olyan vélemények születtek²⁸² miszerint, ha a fogvatartottak számára az „önzetlen” magatartás gyakorlását lehetővé tesszük, elősegítjük, hogy saját problémáik helyett mások problémáinak megoldásával, mások segítségével foglalatostkodjanak, s olyan személyes kvalitásokra tegyenek szert, mint például felelősségérzet.²⁸³ Ezen vita gyakorlatbeli megvizsgálására az RPP két fiatalkorúak részére fenntartott intézetet is bevont a “helyreállító” projektbe. Az egyik a Castington Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete,²⁸⁴ amelynek fiatalkorú fogvatartottai részt vettek a Gateshead-i Saltwell Park felújítási munkálataiban. A fogvatartottak huszonhat, mozgáskorlátozottak által is használható piknik asztalt terveztek és készítettek el, valamint a parkba tavasszal kiültetendő vadvirágokat neveltek. Ezen kívül viktoriakorabeli ritka fajtájú virágágyi dísznövényeket neveltek, illetve a hatékonyabb kezelhetőség érdekében adatbázisban rögzítették a park hetvenezres faunáját.²⁸⁵

Egy másik – a projekthez csatlakozott fiatalkorúak létesítménye – a Deerbolt Fiatalkorú Bűnelkövetők Intézete,²⁸⁶ amely a 21 év alatti fiatal férfiak börtönként működik. Ezen intézet lakói, a Middlesbrough-i, Albert Park teljeskörű felújításában vettek részt. A park 1868-ban nyitotta meg kapuit, tóval, zenepavilonnal, görkorcsolyapályával, és padokkal tűzdelt kertjeivel valaha gyönyörű volt.²⁸⁷ Sajnos azonban az 1980-as évek forráshiányos időszakában hanyatlásnak indult; drogkereskedők és prostituáltak menedéke lett. Ennek megváltoztatására együttműködés alakult ki a börtönök és a Middlesbrough-i Tanács Táj- és Vidékfejlesztési Osztálya (Landscape and Countryside Development Department) között, amely keretében a Deerbolt fiatalkorú fogvatartottjai csónakokat készítettek a park tavára és különböző berendezéseket a vendégház részére.²⁸⁸

---

²⁸² Lásd: Allen, Rob; Stern, Vivien; Graham, J és Moore, C; Junger-Tas, J. stb.

²⁸³ Stern, Vivien: id.mű, www.bunmegelozes.easyhosting.hu/szakmai/vivien_stern.doc; (lekérdezés: 2007. október 4.)

²⁸⁴ Hivatalosan: Castington Young Offenders Institution. Morpeth, Northumberland, UK

²⁸⁵ The RPP, ICPS: 2006, 21. old.

²⁸⁶ Hivatalosan: Deerbolt Young Offender Institution, County Durham, UK

²⁸⁷ The Restorative Prison Project, ICPS: Albert Park, Middlesbrough, An approach to Restorative justice; ed. King's College, London, 2006, 13. old.

²⁸⁸ A projekt számos díjat nyert. 2002-ben az Albert Park az országos „Green Flag Awards for quality green spaces” [Zöld Zászló Díj a minőségi zöldterületért] címért folytatott verseny első helyezettjei között volt.

Egyértelműen sok mindennek meg kellene változnia ahhoz, hogy a börtönöket ne a megtorlás, hanem a helyreállító igazságszolgáltatás elvei szerint működtessék. Annak tervezése során, hogy a fogvatartottak mivel töltsék büntetésük idejét, és miként készüljenek fel a szabadulásra, legfőképp azt a célt kell szem előtt tartanunk, hogy a kiválasztott intézmény alkalmas legyen az elítélt és a közösség közötti kiegyezés elősegítésére, valamint a befektetett munka jelentsen jóvátételt a bűncselekmény áldozatai, vagy az egész társadalom számára. Egy helyreállító igazságszolgáltatási szempontok alapján működő börtönben ezek a megfontolások befolyásolnák annak meghatározását is, hogy a fogvatartottak pontosan milyen jellegű munkát végezzenek. A munka jellegének meghatározásánál elsődleges szempont lenne, hogy az elősegítse a börtön és a helyi közösség között a jó kapcsolat kialakítását, legyen nevelő, reszocializáló jellege és hatása, illetve alkalmas legyen a közösség igényeinek kielégítésére.²⁸⁹ Sokkal eredményesebb lehet tehát – főleg a fiatalok számára – a fentiekhez hasonló megközelítés és programok működtetése, mivel nagyban elősegítheti a kinti közösséggel való kapcsolat kiépítését, és érdekelttetteheti a közösség tagjait a fogvatartottak társadalmi integrációjában.

2.3. Írország, Skócia és Észak-Írország

Írország, Skócia és Észak-Írország fiatalok számára vonatkozó igazságszolgáltatási rendszere az elmúlt években jelentős változásokon ment keresztül. Nagy-Britannia sajátos szervezésű és működésű igazságszolgáltatási rendszerét a két ír és a skót terület egyéni módon alkalmazta vagy vetette el saját fiatalok bűnelkövetőivel szemben.

Írországban²⁹⁰ már a 19. század végétől szabályozzák a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerét.²⁹¹ A távoli múltra visszanyúló szabályozás ellenére, ma egy egészen új törvény rendelkezik a bűnelkövető fiatalokról, ez pedig a 2006-ban hatályba lépett Büntető Igazságszolgáltatási Törvény,²⁹² amely – többek közt – a 2001-es

---

²⁸⁹ Stern, Vivien: www.bunmegelozes.easyhosting.hu/szakmai/vivien_stern.doc; lekérdezés: 2007. október 13.

²⁹⁰ A büntetőjogi felelősség korhatára 12 év – 2006. októberében emelték fel 7 éves korról (szándékos emberölés és szexuális bűncselekmény esetén 10 év).

²⁹¹ Children Act, 1908, 1908, c. 67; Children Act, 1941, 1941, No. 12; Children Act (1908) Amendment Act, 1910, 1910, c. 25; Children Acts, 1908 to 1989; Children (Amendment) Act, 1949, 1949, No. 6; Children (Amendment) Act, 1957, 1957, No. 28; Guardianship of Infants Act, 1964, 1964, No. 7; Irish Reformatory Schools Act, 1868, 1868, c. 59; Prisons Act, 1970, 1970, No. 11; Prisons Acts, 1826 to 1980; Summary Jurisdiction over Children (Ireland) Act, 1884.c.19.

²⁹² Hivatalosan: Criminal Justice Act 2006, No. 26.

Gyermekjóléti Törvény²⁹³ egyes rendelkezéseit módosította. A régi és az új törvény is egyaránt tartalmazza és alkalmazza a diverziós programokat²⁹⁴, valamint támogatja az úgynevezett konferencián²⁹⁵ belüli eljárásokat. Az ír rendszer egyik érdekessége, hogy a szabadságától megfosztott gyerekekért a felelősséget megosztottan viseli az Oktatási és Tudomány Minisztériuma²⁹⁶ (16 év alatti gyermekek esetében), az Igazságügyi Minisztérium²⁹⁷ (16 éves és a fölötti gyermekek esetében), és a Gyermekek és Egészségügyi Minisztérium²⁹⁸ (a büntető igazságszolgáltatási rendszeren kívül eső intézkedések esetében).

2005. decemberében a kormány bejelentette, hogy fel kell állítani a Fiatalok Igazságügyi Szolgálatát, azért, hogy a 2001-es Children Act legfontosabb, eddig mellőzött rendelkezéseit fogantossá, és hogy a fiatalok igazságszolgáltatásának egy átgondoltabb, rendszerezettebb megközelítését biztosítsák. A Szolgálat létrehozása egyrészt előrevetítette az új törvény megalkotásának szükségességét, másrészt, az igazságszolgáltatási rendszert célzó felülvizsgálat (2004-2005) végrehajtását. A

---

²⁹³ Hivatalosan: The Children Act 2001, No. 24.

²⁹⁴ Ezekben a programokban nagy szerepet szánnak az An Garda Síochána (Ír Rendőrség)-nek. (lásd: The Children Act 2001, Part 6. no.55-70., illetve az új : Criminal Justice Act 2006, No. 26. még szélesebb hatáskört biztosít a Garda részére www.garda.ie/angarda/home.html; lekérdezés: 2007. november 1.)

²⁹⁵ Hivatalosan: Conference (Kanadához hasonló mediációs intézmény, Írországban ezen program keretén belül arra nyílik lehetőség, hogy megpróbálja feltárni a gyermek viselkedése mögött meghúzódó okokat – valamint felállítani egy cselekvési tervet, amely megakadályozza a gyermek hasonló magatartását. (lásd: The Children Act 2001, Part 4. no.29;) (www.irishstatutebook.ie/2001/en/act/pub/0024/index.html; lekérdezés: 2007. november 1.) A konferencia-módszer egyrészt az új-zélandi modellből (családi csoportkonferencia-modellek) jön, másrészt az ausztráliai „Wagga Wagga“ rendőrségi konferenciamegállapodásból kinőtt közösségi csoportkonferencia-modellek különböző változataiból áll. Nagy-Britannia, Belgium, Kanada, Hollandia, Svédország, valamint az Egyesült Államok mindkét modell elemeit próbálgatja. Az 1989-ben bevezetett „A gyermekek, fiatalok és családjaik védelméről” szóló törvény Új-Zélandon forradalmasította a fiatalok igazságszolgáltatási eljárását. A jogrendszer egyszerűsítéséért folytatott politikai harc eredményeként a családi csoport konferencia modellt bevezették, egyrészt mint a bírósági eljárás alternatíváját, másrészt mint útmutatást az ítélethez. A fiatalok elkövetők jogainak védelme érdekében, az ilyen konferenciák a fiatalok mellé jogász biztosítanak (fiatalok ügyvédje), abban az esetben, ha letartóztatták, és a bírósági felügyeletet is kilátásba helyezték a konferenciamegállapodáson túl. A konferencia összehívásának időpontját és helyszínét a fiatalok eljárásának koordinátora határozza meg, miután konzultált a családdal és az áldozattal, és részt vesz rajta a fiatalok elkövető, a család - beleértve a tágabb családot is -, az áldozat, az áldozat támogatói, a rendőrség fiatalok segítő tisztje, a fiatalok ügyvédje, és mások, akiknek a megjelenését a család kívánja. Az eljárás menete konferenciáról konferenciára változhat a felek igényei szerint. Ha az elkövető nem tagadja tettét, a konferencia folyik tovább azzal, hogy az áldozat beszél a cselekmény hatásáról. A további résztvevők ezt követően megosztják egymással véleményüket arról, hogyan kellene rendbe tenni a dolgokat. Ezek után az elkövető családja rendszerint külön tanácskozást tart, hogy egy indítványozandó tervet találjanak ki. Ezt a tervet az áldozat elfogadhatja vagy kifogásolhatja, tiltakozhat a család ajánlatai, javaslatai és terve ellen. A megállapodás gyakran tartalmaz jóvátételi szankciókat, úgymint bocsánatkéréseket, helyreállítást és közérdekű, közösségi szolgálatot. (Consedine, J. és Bowen, H.: Restorative Justice - Contemporary Themes and Practice. New Zealand; Ploughshares Publications. New Zealand, 1999, 111. old.)

²⁹⁶ Hivatalosan: Department of Education and Science

²⁹⁷ Hivatalosan: Department of Justice, Equality and Law Reform

²⁹⁸ Hivatalosan: Department of Health and Children

felülvizsgálati jelentés²⁹⁹ körvonalazta a Szolgálat feladatköreit, amelyek a következők:

- a fiatalkorúak igazságszolgáltatására vonatkozó büntetőpolitika kidolgozása;
- nemzeti igazságszolgáltatási stratégia kidolgozása, ami kapcsolatban áll más, gyermekekre alkalmazandó programokkal is;
- a 18 év alatti fiatal bűnözők szabadságvesztéséért való felelősség;
- 2001-es Children Act azon rendelkezéseinek foganatosítása, amelyek a társadalmi szankciókkal, a resztoratív konferenciaszervezettel, az elterelést célzó programokkal és a szolgálat országos és helyi szintű koordinációjával foglalkoznak.³⁰⁰
- A felülvizsgálati jelentés számos egyéb intézkedés megtételét is javasolta, mint például:
  - a fiatalkorúak nemzeti igazságszolgáltatási felügyeletének felállítása;
  - az igazságszolgáltatási rendszer helyi egységeinek fejlesztése (konzultálva a főbb intézményekkel), hogy serkentsék a helyi szolgáltatás nyújtást;
  - a szakápolás hasonló szervezetének kiépítése az Egészségügyi Minisztérium által;
  - oktatási szolgáltatások programjának kidolgozása az új, fiatalokat érintő igazságszolgáltatási rendszer számára, az Oktatásügyi Minisztérium által.³⁰¹

Az előző országokhoz hasonlóan Írországból is – abban az esetben, ha az alternatív büntetések nem alkalmazhatóak – a fiatalkorú intézeti elhelyezésre kerül sor.³⁰² Az Ír Börtönszolgálat által működtetett, fiatalkorúak részére fenntartott intézmények két típusát különböztetjük meg: a fiatalkorúak börtönét (children detention centre) és a fiatalkorúak javítóiskoláját (children detention school). Ezek az intézmények hasonló szervezeti-működési felépítésűek és reszocializációs-nevelés centrikusak,³⁰³ mint az angol és walesi társaik. A két tipikus intézményen kívül a törvény (The Children Act,

---

²⁹⁹ Hivatalosan: Report on the Youth Justice Service (2004-2005)

³⁰⁰ Seymour, M: Transition and Reform, Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 140.old.

³⁰¹ Ezek például: a fiatalkorú bűnözők szabadságvesztéséért való felelősség átruházása az Oktatási Minisztériumról a Fiatalok Igazságügyi Szolgálatára; annak biztosítását szolgáló rendelkezések, hogy minden 18 év alatti gyerek szabadságvesztés-büntetésének alapvető formája a javítóiskola legyen (Lásd: <http://www.ojc.gov.ie/viewtxt.asp>; lekérdezés: 2007. október 30.)

³⁰² The Children Act 2001, No. 24: 142.§.

³⁰³ Például az írek elfogadták és alkalmazzák az ASBO intézményét, valamint már törvényi szinten szabályozzák a Szülői Rendelkezést (Parental Order) is. (lásd: www.yjb.gov.uk; lekérdezés: 2007. november 4.) A fő gond az ASBO-k bevezetésével kapcsolatban, hogy az ilyen parancsok megsértése bűncselekmény, amit börtönnel büntetnek. Ezek bevezetése ellentétes a Children Act filozófiájával, ami elsősorban arra irányul, hogy a fiatalokat - resztoratív igazságszolgáltatási módszerekkel és más, közösségi szankciók révén - a büntető-igazságszolgáltatási rendszeren kívül helyezték. (lásd: Seymour, M: Transition and Reform, Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 137.old.)

2001) megengedi olyan intézmények működtetését is, amelyben a speciális igényű vagy kifejezetten veszélyeztetett fiatalokat helyezik el. Jelen pillanatban egyedülként működő ilyen intézmény a Trinity House School.³⁰⁴

Skóciának, kis területe ellenére³⁰⁵ önálló igazságszolgáltatási és büntetési rendszere van, átfogó intézményi megoldásokkal és jól megalapozott büntető-politikai elvekkel. Más, szintén neoliberális politikát követő államoktól eltérően, Skócia továbbra is a jóléti rendszer fenntartásában maradt érdekelt.³⁰⁶ A skót fiatakorúak igazságszolgáltatási rendszerének alapját azok a jóléti elvek képezik, amiket a Kilbrandon Bizottság³⁰⁷ fogalmazott meg, még 1964-ben. A skót rendszer erőssége abban rejlik, hogy ezidáig sikerült elkerülnie a más országokban (Anglia és Wales) jelenlevő megtorló és bebörtönző szemléletet, habár a jelenlegi politika és törvényhozás néhány eleme (amelyek hatással vannak a fiatakorú bűnelkövetők kezelésére és az igazságszolgáltatásukra) úgy tűnhet, hogy komoly kihívások elé állítja a Kilbrandon-elveket.³⁰⁸ Skóciában az 1995-ben megszületett a Children Act, amely megpróbált új törvényi keretet adni a fiatakorúak igazságszolgáltatási rendszerének. A fiatakorú

---

³⁰⁴ A Trinity House School, Lusk, az Ír Oktatási és Tudomány Minisztériuma által működtetett fogvatartási intézmény. Abból a célból hozták létre, hogy olyan gyermekeket helyezzenek el az intézményben, akik esetében semmilyen más szabadságvesztési vagy fogvatartási forma nem alkalmazható. A Trinity House School huszonzét gyermek befogadására képes, 14 és 16 év közötti fiúkat fogad. A gyermekek megfelelő méretű, egyágyas szobákban vannak elhelyezve jól elkülönített részlegekben (egy az újjonnan érkezők részére, kettő a hosszabb ideig bentlakók részére és egy félig nyitott részleg működik az intézetben). A Trinity House School fejlesztő és egyénre szabott programokat kínál fel a gyermekek részére (minden egyes programnak megvan a saját felelős vezetője vagy kapcsolattartója), azzal a fő célkitűzéssel, hogy behozza azt a lemaradást, ami az alapvető nevelés során keletkezett. Minden fiúnak órákra kell járnia (amely irodalom, matematika és különböző szakirányú tantárgyak: fémgyártás, fémgyártás, művészet, főzés, testnevelés, kertészet és számítógépes foglalkozást foglalt magában), kis csoportokban, a normál iskolai órarendnek megfelelő időben. Magas színvonalú sportolási és egyéb lehetőségek (tornaterem, számítógépes szoba, könyvtár, szabadidős programok) is rendelkezésre állnak. Az egyéb foglalkozások közül kiemelendő a kábítószerrekről szóló tájékoztatás, bűnelkövető viselkedéssel foglalkozó programok, és a szexuális nevelés. Olyan ösztönző rendszert dolgoztak ki (például plusz zsebpénz, több tevékenységben való részvétel lehetősége, hozzáférés a tanulószobához), amely a gyermekek jó viselkedésének jutalmazására szolgál. Ezen kedvezmények eléréséért naponta figyelemmel kísérik a szobák rendben tartását, a fogvatartottak személyes higiéniáját, verbális és magatartásbeli hozzáállásukat és probléma megoldó képességüket.

³⁰⁵ Skóciában több, mint 5 millió ember él, közülük majdnem minden ötödik (kb. 19%) 15 év alatti gyerek, a 15-19 év közöttiek teszik ki a lakosság 6%-át, ugyanannyit, mint a 20-24 évesek. (A 2001-es népszámlálási adatok szerint). Jelenleg Skóciában a legalacsonyabb büntetőjogi felelősség korhatára 8 év. (Bár a Skót Jogi Bizottság javasolta ennek felemelését 12 évre.)

³⁰⁶ Skócia nagyon érdekes helyzetben van a brit rendszeren belül, ugyanis büntetőpolitikáját és elveit tekintve a skótokat általában a skandináv országok csoportjába szokták sorolni. Skócia egy olyan jóléti modellt tart fenn, amit 1960-ban hoztak létre a jól ismert Kilbrandon jelentés alapján.

³⁰⁷ Kilbrandon rangidős skót bíró volt. Az 1960-as évek vége, '70-es évek eleje jelentős változások kezdetét jelentette Skóciában, amik megváltoztatták a fiatakorúakra vonatkozó igazságszolgáltatást is. Ezek közül a legjelentősebb a Gyermekkihallgatási Rendszer létrehozása volt, az 1964-es Kilbrandon Bizottság (Kilbrandon Committee) javaslatai alapján.

³⁰⁸ Burman, M.; Bradshaw, P.; Hutton, N.; McNeill, F.; és Munro, M: The End of an Era? – Youth Justice in Scotland, In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 439. old.

elkövetőket természetesen a skót rendszer is szeretné reszocializálni. Ezeket a különböző reszocializációs programokat a helyi önkormányzatok segítségével és támogatásával működtetik.³⁰⁹ Ilyen programok: a PATH WAY, azaz a törvénysértések visszaszorítását célzó programok, az alkohol-, drog-függőséget kezelő programok, az előzetes alatti gondozási programok, a család-csoportterápiák, resztoratív igazságszolgáltatási szolgáltatások, a tettes és áldozat közti mediáció és felkészítés, valamint az intenzív támogatás, és számos egyéb szociális, kulturális és oktatási program, amelyek mind-mind a fiatalok reintegrációját tűzték ki célul. Mindezek ellenére a többi európai országhoz képest Skóciában igen magas a börtönbüntetés aránya.

Ezzel párhuzamosan *Észak-Írország* is egyre nagyobb figyelmet fordított a saját igazságszolgáltatási rendszerén belül a fiatalok által elkövetett bűncselekményekre. Habár Észak-Írország egy viszonylag kis területű entitás az Egyesült Királyságon belül, mégis saját, önálló fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszere van, amelyet a közelmúltban jelentős változások jellemeztek.³¹⁰ A fiatalok igazságszolgáltatásában ezek a változások a 2002-es Igazságszolgáltatásról szóló törvényben³¹¹ nyilvánultak meg. A legfontosabb változások közé tartoznak: a fiatalok igazságszolgáltatása céljainak kidolgozása; az új közösségi és felügyeleti programok³¹² beépítése a rendszerbe; a fiatalok resztoratív elvek alapján működő konferenciarendszerének létrehozása.³¹³

Észak-Írországban a resztoratív megoldások bevezetése az igazságszolgáltatás fiatalokat célzó rendszerébe radikális változást jelent a bűnözésére adott korábbi válaszokhoz képest. A híres "konferencia-rendszer" a 2002-es Igazságszolgáltatásról szóló Törvény negyedik fejezeteként került hivatalosan az alternatív megoldások közé. Erre vonatkozóan az észak-ír jogalkotó úgy vélte, külön normát kell alkotni, azért, hogy

---

³⁰⁹ Ez a megoldás viszont egy tipikus brit szemlélet. A büntetés-végrehajtási intézetek illetékességi területén található helyi önkormányzatokkal való együttműködés Anglia és Wales tekintetében már alapos kifejtésre került. Ezt a mintát a skót büntetés-végrehajtási rendszer is előszeretettel alkalmazza.

³¹⁰ O'Mahony, D. és Campbell, C: Mainstreaming Restorative Justice for Young Offenders through Youth Conferencing: The experience of Northern Ireland, *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 97.old.

³¹¹ Hivatalosan: Justice (Northern Ireland) Act of 2002 c.26.

³¹² Az új felügyeleti (felügyeleti gondozási) programnak köszönhetően, a 2002-es Igazságszolgáltatásról szóló Törvény megtiltotta azoknak a 10-13 éveseknek a szabadságvesztéssel járó büntetését, akiket eddig a bíróság ilyen büntetéssel súlytott. Az ilyen korú gyerekeket nem lehet idősebbekkel egy intézményben elhelyezni, nekik a törvény szerint inkább a gyermekgondozási rendszeren belül kell helyet találni. (lásd: Justice (Northern Ireland) Act of 2002 c.26., s.56.)

³¹³ O'Mahony – Campbell, 2006, 98.old.

megfelelő szinten lehessen ezt a megoldást alkalmazni. Így tehát a Fiatalok Konferenciájának Szabályzata³¹⁴ (2003) tartalmazza a konferenciák összehívására és lebonyolítására vonatkozó eljárási szabályokat. A konferenciarendszer új, fontos szerepet jelöl ki az ügyészségnek és a Fiatalok Bíróságának, mivel előre láthatólag a – törvény rendelkezései alapján – a konferenciarendszer³¹⁵ lesz az elsődleges reakció a vád alá helyezett fiatalok jelentős részének.³¹⁶ A megelőző és alternatív megoldások sokasága mellett az észak-ír büntető igazságszolgáltatás is alkalmazza a szabadságvesztés büntetés különböző típusait. Az egyik ilyen jellegű intézményük a Javítóiskola (Children Detention School), amelyben a 15 éves, és ennél fiatalabb bűnelkövetőket zárják,³¹⁷ a másik pedig a Fiatalok Börtöne.³¹⁸ A javítóiskolák célja, hogy oktatásban és nevelésben részesítsék a gyerekeket, továbbá gondoskodjanak ezen gyerekek reintegrációs lehetőségeiről.³¹⁹

---

³¹⁴ Hivatalosan: The Youth Conference Rules of 2003 (Northern Ireland) (Érdeemes megjegyezni, hogy ez a jogszabály bevezette a Fiatalok Konferenciaszolgálatát (The Youth Conference Services) 2003. decemberében kísérleti jelleggel, amelynek célja felkarolni és segíteni a helytelen magatartású fiatalokat, éppen ezért kezdetben elérhető volt minden Greater Belfast (legmagasabb bűnelkövetői rátával rendelkező környék) környékén élő 10 és 16 év közötti fiatal számára. (lásd: O'Mahony – Campbell, 2006, 100. old.)

³¹⁵ A megbeszélés (konferencia) egy találkozót foglal magában, ahol a fiatalnak lehetősége nyílik mérlegelni az eseményeket, és kártérítést felajánlani az áldozatnak. Az okozott sérelmeket megvitató párbeszédet követően kidolgozzák a „konferencia-tervet”. Ez a terv „szerződés” formájában készül el, beleértve azt is, hogy mi történik, ha a fiatal nem tesz eleget a vele szemben támasztott követelményeknek. Az egyetértés és megállapodás a kulcsfontosságú a „szerződés” létrehozásakor, és az, hogy a fiatal hozzájáruljon az abban foglaltakhoz. Ideális esetben a „szerződés” valamilyen resztoratív következménnyel zárul, ami tekintettel van mind az áldozat, mind az elkövető és az egész társadalom szükségleteire. Érdekessége – a kanadai és egyéb konferenciákkal ellentétben – az észak-ír megoldásnak, az ügyvéd szerepe ezeken a megbeszéléseken. Az ügyvédnek ugyanis nem szabad megvédenie az ügyfelét. Csak tanácsadási jogkörrel bír, mivel neki is teljes mértékben részt kell vennie a megbeszélés folyamatában. (lásd: O'Mahony – Campbell, 2006, 101. old.)

³¹⁶ Két fajta megbeszélésre biztosít a törvény lehetőséget: az elterelőt és a bíróság által elrendeltet. Az ügyész csak ott tart megbeszélést, ahol különben bírósági eljárást indítana. Az elterelő megbeszélés (diversionary youth conference) inkább egyfajta utólagos közbenjárás a törvényszegés megakadályozására ott, ahol már korábban is kapcsolatba került az illető fiatal a bírósággal az igazságszolgáltatással. Az elterelő megbeszélésnek két előfeltétele: az elkövető hozzájárulása az eljárásnak, illetve a bűncselekmény beismerése. Ha ezek a feltételek nem állnak fenn, akkor az ügyet az ügyészség elé utalják annak eldöntésére, hogy folytassák-e az eljárást. Ha igen, akkor az ügyet a rendes bírósági eljárás keretében tárgyalják. A bíróság által elrendelt konferencia (court-ordered youth conference): esetében is az eljárásnak való hozzájárulás és a beismerő vallomás előfeltétele a megbeszélésnek. Az észak-írországi rendszer jellegzetessége, hogy a bíróságnak kötelező megbeszélésre küldeni a gyanúsított fiatal! Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy majdnem minden fiatalnál a megbeszélés során foglalkoznak. A bíróság általi elrendelés kötelező jellege rávilágít arra, hogy a fiatalok konferenciarendszere tudatosan áll a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének középpontjában. Más országokban, ahol a megbeszélés elrendelése szabad mérlegelés tárgyát képezi, ott ennek alkalmazása általában igen ritka, ami a resztoratív módszereknek az igazságszolgáltatási rendszer periferiájára való kiszorulásához vezet. (lásd: O'Mahony – Campbell, 2006, 102-103. old.)

³¹⁷ Ezek az intézmények az Oktatási Minisztérium felügyelete alá tartoznak.

³¹⁸ Hivatalosan: Children Detention Centre; Jelenleg Észak-Írországon két nagy, fiatalok részére fenntartott intézet működik: a 16. életévüket betöltött fiúkat „elszállásoló” St. Patrick Intézet, Dublinban, amit az ír börtönszolgálat tart fenn a 21 év alatti fiatalok őrzésére. A 17. életévüket betöltött lányokat pedig a Dochas Központban tartják őrzésben.

³¹⁹ Seymour, M: Transition and Reform, Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 135. old.

2.4. Kanada

Kanada fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszere nem sokban különbözik az angliaitól. A két ország fiatalkorúakkal foglalkozó igazságszolgáltatási rendszere ideológiailag számos hasonló vonást mutat, persze szembetűnő különbségek is akadnak. Például, mint láttuk Angliában és Walesben a fiatalkorúakkal foglalkozó igazságügyi szakemberek játsszák a kulcsszerepet, míg Kanadában a jogászoké és a gyermekgondozással foglalkozó szakértőké a főszerep. Angliában és Walesben a beavatkozás fő célja a visszatartás, Kanadában viszont a viselkedés szankcionálása. Ugyanígy az elmúlt évtizedekben számos érdekes hasonlóság volt megfigyelhető az Egyesült Államok és Kanada jogrendszerében is, mind az alapul szolgáló filozófia, mind pedig a gyakorlat terén. Azonban az elmúlt időszak gyökeres változásokat eredményezett a kanadai fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében, ezáltal alapvető különbségeket eredményezve a két állam jogrendszere között. Valóban, szükség is volt a változásokra, mivel Kanada két nagy problémával küszködött már hosszú évek óta: az egyik, hogy a fiatalkorúak bírósága kevésbé komoly súlyú ügyekkel volt leterhelve, a másik probléma pedig, hogy túl gyakori volt a szabadságvesztés büntetés kiszabási gyakorlata fiatalok esetében, ami főként az egyéb büntetési alternatívák hiányával volt összefüggésben.³²⁰ De nem csupán Angliával és Amerikával való összehasonlítása során észlelhetünk különbségeket, hanem az országon belül is lényeges eltérés figyelhető meg a gyakorlati jogalkalmazás terén az egyes kanadai tartományok között.³²¹

Angliához hasonlóan, 1998-ban Kanada szövetségi állam bevezette a *Fiatalkorúak büntető törvényét* (továbbiakban: YCJA).³²² Ez a törvény az 1984-es *Fiatalkorú*

---

³²⁰ Doob, A; Sprott, J.B: Youth Justice in Canada, in: Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives, Crime and Justice: Vol. 31. Chicago, University of Chicago Press, 2004, 185-186. old.

³²¹ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn? Comparative Youth Justice, Critical Issues, Ed by: John Muncie, Barry Goldson; SAGE Publications, London, 2006, 507.old

³²² Hivatalosan: Youth Criminal Justice Act. 2002. február 4-én az Alsóház megszavazta a C-7-es, fiatalkorúak büntetőjogi törvényét. (továbbiakban: YCJA). Az új törvény a korábbi fiatalkorú bűnelkövetők törvényét (YOA) helyettesíti és 2003. április 1-én lépett hatályba hosszú előkészületek után.

*bűnelkövetők törvényét*³²³ (továbbiakban: YOA) váltotta fel, nagyobb hangsúlyt fektetve a bűncselekményre, mint az elkövetőre, ugyanakkor azonban törvényes kereteket biztosítva az igazságosabb és hatásosabb igazságszolgáltatáshoz a fiatalok részére.³²⁴

A YCJA számos olyan problémát boncolgat, amelyet a jelen Európájának fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó törvénytervezetek, alternatívák, reformtörekvések és kezdeményezések is megfogalmaznak. Hasonló módon a többi nyugati országhoz, Kanadában is felmerült a büntetőjogi felelősségi korhatár csökkentésének kérdése.³²⁵ A YCJA alapján a kanadai jogalkotók korai beavatkozást tesznek lehetővé a fiatalok bűnelkövetők körében és lehetőséget nyitnak abban is, hogy a tágabb közösség komoly szerepet játsszon a bűnözés megelőzésében és közösség-alapú módszerek fejlődésében. A bírói eljáráson kívüli alternatív módszerek használatának elterjesztése – álláspontjuk szerint – nemcsak a fiatalok bűncselekmények súlyosságát csökkentheti, hanem lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy jobban összpontosíthassanak a komolyabb esetekre.³²⁶ A YCJA célul tűzte ki – a fentiekén kívül – a bírói eljáráson kívüli módszerek használatához kapcsolódó útmutatás elkészítését is, beleértve a fiatalok bűnelkövetők részéről az áldozat felé történő jóvátételt, valamint azon lehetőség megnyitását az áldozatok számára, hogy a döntéshozatal folyamatában részt vegyenek.³²⁷ Ennek egyik legtipikusabb kanadai formája a „konferencia” intézménye,

---

³²³ Hivatalosan: Young Offenders Act. A YOA előzményét egy szinte 80 évig érvényben levő fiatalok büntetőjogi törvénye jelentette, elsőként a világon, az úgynevezett Juvenile Delinquents Act (1908-1984). Ezen törvény lényege abban állt – a kezelésoorientált büntetésfilozófiai irányultsága mellett – hogy kimondta a fiatalok bűnözés tulajdonképpen a rossz nevelés, rossz irányítás következménye, és ezek a fiatalok elkövetők nem bűnözők, hanem eltévedt, elveszett, rosszul nevelt gyerekek. A 70-es évek végére a treatment ideológiától elforduló Kanada előtérbe helyezte és a fiatalok büntetőjogának elméleti alapjává tette a büntetőjogi felelősség, a felrőhatóság és a társadalom védelmének elveit, azaz megalapozta a neoklasszikus büntetőjogi irányzatot a YOA hatályba lépésével. (lásd: Lőrincz József: Nemzetközi Tendenciák a Fiatalok Büntetés-Végrehajtásában, IM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1992, 66. old.)

³²⁴ Érdemes megjegyezni, hogy az új törvény újfajta megközelítést tett lehetővé a következő területeken: a különböző területek és tartományok jelentős mértékben megnövelt pénzügyi támogatása, bűnmegelőzési stratégiák kidolgozása, ezzel kapcsolatos hatékony program szervezése, újítások, kutatások, közművelési kapcsolatok kiépítése egyéb szektorokban (mint iskolarendszer, gyermekjólét és mentális egészség), bennszülött közösségek fejlesztése, és a törvények tartományonkénti és területenkénti megfelelő foganatosítása.

³²⁵ Mindazonáltal, azt a törekvést, hogy csökkentsék ezt a büntetőjogi felelősségi alsó korhatárt – ami 12 év volt – nem követték a törvényhozók, így a 12 évnél fiatalabb gyermekekkel továbbra is szociális szervezetek és ifjúságvédelmi szolgálatok foglalkoznak. (lásd: Smandych, Russel: Canada: Re-penalization and Young Offenders' Rights, in: Comparative Youth Justice, ed: SAGE Publications, London, 2006, 51. old.)

³²⁶ YCJA Explained (a törvény indoklása és magyarázata): Department of Justice of Canada, www.justice.gc.ca; lekérdezés 2007. szeptember 12.)

³²⁷ YCJA Explained (a törvény indoklása és magyarázata): Department of Justice of Canada, www.justice.gc.ca/youth/sentences; lekérdezés: 2007. szeptember 12.)

amely talán a legismertebb – büntetés-végrehajtási intézeten kívüli – már jónéhány éve működő kanadai jogintézmény.³²⁸ Ebben a vonatkozásban, a Szövetségi Kormány pénzügyi támogatást bocsátott a regionális hatóságok rendelkezésére, amelyet a fiatalok igazságszolgáltatás terén felmerülő kezdeményezések fejlesztésére fordíthattak, támogatva ezáltal is a szabadságvesztés büntetés melletti egyéb alternatívák kidolgozását.

Az új törvény többek között a bírósági eljárásen kívüli intézkedések közé sorolja a helyreállító igazságszolgáltatás intézményeit is. Mint írja: “Az első alkalommal – nem erőszakos bűncselekményt elkövető – felelősségre vonható személyek esetében feltételezhetően a bírósági eljárásen kívüli intézkedések is megfelelőek. A bírósági eljárásen kívüli intézkedések céljai közé tartozik az áldozatnak és a társadalomnak okozott kár helyreállítása; az áldozat számára a döntésekben való részvételi lehetőség felkínálása; az intézkedések tett-arányosságának biztosítása; valamint a családok bevonásának előmozdítása”³²⁹ A törvény taxatív módon felsorolja és magyarázza, hogy milyen típusai, elemei által kívánja megvalósítani a bírósági eljárás helyett alkalmazható intézkedéseket.³³⁰ Ezen kívül a YCJA 19. §-a felhatalmazza az eljáró rendőrt és az ügyészt, hogy konferenciát hívjanak vagy hívassanak össze a megfelelő bírósági eljárásen kívüli intézkedési lehetőségek megismerése céljából. Ezt nevezik bíróságon kívüli szankció-programnak (továbbiakban: EJS).³³¹ A törvénnyel első vagy – meghatározott esetekben³³² – második alkalommal összetűzésbe kerülő fiataloknak

---

³²⁸ YCJA 19§.(1) bek. (lásd: Írország és Észak-Írország esetében ez a jogintézmény már alapos elemzésre került.)

³²⁹ A YCJA 6., 8. és 10.§.- ainek törvényi magyarázata: Department of Justice of Canada, www.justice.gc.ca; lekérdezés: 2007. szeptember 12.)

³³⁰ Ezek a következők: A Rendőrség részéről: 1.a fiatalokot nem hivatalos figyelmeztetésben részesítik; 2. hivatalos rendőri figyelmeztetést alkalmaznak; 3. a fiatalokot társadalmi programban való részvételre utasítják; 4. a fiatalokot bírósági eljárásen kívüli különböző szankció-programokban való részvételre utasítják. Az Ügyészség részéről: 1. hivatalos vádhatósági figyelmeztetés (hivatalosan: Crown caution); 2. vagy a fiatalokot bírósági eljárásen kívüli szankció-programban való részvételre utasítja. A vádhatóság természetesen dönthet a vád felfüggesztéséről is, és ennek következtében a fiatalokot társadalmi programban való részvételre utasíthatja.

³³¹ Hivatalosan: Extrajudicial Sanctions Program; Minden, EJS programban résztvevő fiatalnak alá kell írnia – a már fent is említett – megállapodást vagy szerződést, ami a fiatalokot igazságügyi bizottsága egyik tagjának felügyelete alá helyezésén kívül, legfeljebb további három feltételt tartalmazhat az alábbiak közül: személyes vagy írásbeli bocsánatkérés az áldozat(ok)tól; személyes szolgálat az áldozat(ok) irányába; maximum 60 órányi közösségi szolgálat non-profit közösségeknél vagy állami szerveknél; dolgozat/plakát készítése; az áldozat(ok) tulajdonának visszaszolgáltatása, kártérítés; közösségi tanácsadason vagy programon való megjelenés és részvétel (pl.: AADAC; az öslakosok kulturális, vallási tevékenységeiben való közreműködés; az áldozat és a fiatal elkövető közti kibékítési programban való részvétel; adomány egy bejegyzett jótékonyági intézménynek.) A bírósági eljárásen kívüli szankciókról szóló szerződés időtartama maximum három hónap lehet.

³³² Azokat az első vagy második alkalommal törvénysértést elkövető fiatalokat, akik a törvényben felsorolt bűncselekmények valamelyikét követik el, automatikusan a bírósági eljárásen kívüli szankció-programban való részvételre kell utasítani, hacsak a vádhatóság úgy nem véli, hogy nyomós ok miatt az

ajánlják fel ezt a lehetőséget a hivatalos bírósági eljárás helyett. A programra akkor kerülhet sor, ha az adott törvénysértés kapcsán a fiatal elismeri a felelősségét, és szabadon beegyezik a részvételbe. Ebben az esetben – a brit és amerikai rendszerből már ismert – úgynevezett “szerződésben” kötik ki, hogy a fiatal személynek mit kell tennie, hogy kielégítse a program követelményeit. A szerződésben foglalt kötelezettség lehet közmunka, kártérítés és/vagy a tettes és áldozata közti kibékítés. A program célja, hogy csökkentse a hivatalos büntető-igazságszolgáltatási lépések alkalmazását.³³³ A szankciók megállapításánál szem előtt kell tartani a fiatal körülményeit, mint például a korát, napközbeni iskolába járását vagy más nappali programjait és azt a rendelkezésre álló időt, amit a megállapodásban foglaltak teljesítésére tud fordítani. A megállapodás felülvizsgálható, ha a fiatal körülményei megváltoztak és képtelen teljesíteni a megállapodásban leírt feltételeket (pl.: az anyagi körülmények olyan irányú változása, ami terhessé teszi a fiatalnak a kártérítés megfizetését, vagy olyan betegség, sérülés, ami megnehezíti a személyes vagy közösségi szolgálat teljesítését.) Azokat a fiatalokat, akik szándékosan elmulasztják a teljesítést, vagy nem tartják magukat a megállapodásban foglaltakhoz (beleértve az áldozattal kötött személyes megállapodást is), kizárják a programból, és a vádhatóság képviselőjéhez utalják.

A kanadai rendszer is alkalmazza a fiatalkorúak igazságügyi bizottságait,³³⁴ ám ezek közel nem annyira széleskörű hatáskörrel bírnak, mint angol társaik. A fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló törvény (YCJA) értelmében, ezen bizottságok³³⁵ segítségével kaphatunk átfogóbb képet arról, hogy mi történik a fiatal életében – megvizsgálva a környezetet, amiben a törvénysértést elkövette, meghatározva az e szempontból fontos problémákat, tekintettel az elkövető családjára, a közoktatásban való részvételére és iskolai teljesítményére, valamint a negatív hatású befolyásokra.

A büntetés elkülönítő és megtorló funkciójának visszaszorítása és a nevelő, javító funkció előtérbe kerülése a fiatalkorúak esetében rendkívüli jelentőségű. Kanadában

---

adott fiatal programban való részvétele nem kívánatos. A program szempontjából, az ugyanazon tettekből eredő több törvénysértést egy törvénysértésnek kell tekinteni. A fiatalkorú másodszori elkövetőnek tekintendő, ha előzőleg már bűnösnek találták egy, a Büntetőtörvénykönyvben vagy a kábítószerhasználat szabályozásáról szóló törvényben szereplő törvénysértés kapcsán, vagy ha korábban már bejegyezték a szankció-programba. (lásd: törvény magyarázata: www.justice.gc.ca; lekérdezés: 2007 október 11.)

³³³ Egy másik lényeges feltétel azonban, hogy a fiatal személynek legalább 12, de legfeljebb 18 évesnek kell lennie a törvénysértés elkövetésekor. (lásd: YCJA)

³³⁴ Doob – Sprott, 188.old

³³⁵ Bala, Nicolas és Roberts, Julian: Canada's Juvenile Justice System: Promoting Community based Responses to Youth Crime. Ed. Hart Publishing, Oregon, 2006. 49. old.

azok a nevelési lehetőségek és gyakorlatok, amelyek a fiatalkorúak szabadságvesztés büntetése alatt nyernek alkalmazást, sokkal több kérdést vetnek fel, és válaszokban sincs hiány. Az új törvény, megpróbálja kikerülni a szabadságvesztés büntetést, mint megoldást a fiatalkorú bűnözésre.³³⁶ Az újabb büntetési formák bevezetésével YCJA lehetővé tette a fiatalkorúak bíróinak, hogy több megoldás közül választhassanak a fiatalkori bűncselekmények megítélése során.³³⁷

Minden szabadságvesztés büntetés elsőrendű célkitűzése az, hogy a fiatalkorú személy reintegrációját segítse és megakadályozza abban, hogy újból bűncselekményt kövessen el.³³⁸ Ennek érdekében a YCJA bevezetett egy kétszintű büntetési rendszert, amelynek értelmében minden egyes szabadságvesztési időtartamot egy, a büntetés részét képező felügyeleti időtartamnak kell követnie a közösségbe való visszatérés során.³³⁹ Tehát a kanadai szabadságvesztés büntetés első időszakában sor kerül a tényleges büntetés intézményesítésére, a büntetés második részében azonban átváltható ez a rendszer úgynevezett közösségi felügyeletre.³⁴⁰

A YCJA szabadságvesztésre vonatkozó alapelvei között kiemelt helyet foglalnak el a reintegrációs szabadságvesztés és felügyelet³⁴¹ fogalmai, és céljuk, hogy attól a pillanattól kezdve, amikor a fiatalkorú személy megkezdí szabadságvesztés büntetésének letöltését, minden erőfeszítés arra irányuljon, hogy reintegrációja a közösségbe sikeres legyen.³⁴² A YCJA 83.§ (2)/c. pont kihangsúlyozza, hogy a „visszaszoktatást célzó őrizet” fogalmába beletartozik, hogy a fiatal valamikor el fogja hagyni az őrizetet és vissza fog térni a társadalomba, valamint, hogy a sikeres visszaszoktatásra és az újbóli elkövetés megelőzésének megvalósítására a legmegfelelőbb módszer a folyamatos kapcsolattartás a szülők, az érintett személyek és a társadalom bevonása. Mivel a család bevonása a körülményektől függően nem mindig

---

³³⁶ Bala, Nicolas és Roberts, Julian: Canada's Juvenile Justice System: Increasing Community-based Responses to Crime, „Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology” Amsterdam, (25-28 august) 2004. (Conference Paper, 11. old.)

³³⁷ Ide tartoznak a következők: 1. Megrovás.; 2. Intenzív védelmi és felügyeleti rendelkezés; 3. Kötelező megjelenés; 4. Felfüggesztett szabadságvesztés felügyelet; 5. Intenzív rehabilitáció felügyelet.

³³⁸ YCJA 83.§.

³³⁹ Smandych, Russel: Canada: Re-penalization and Young Offenders' Rights, in: Comparative Youth Justice, ed: SAGE Publications, London, 2006, 53. old.

³⁴⁰ Lásd a brit modellel való hasonlatosságot; A YCJA kidolgozott egy olyan kötelező feltételrendszert összefoglaló szabályzatot, amely minden fiatalkorú személyre alkalmazandó, amíg közösségi felügyelet alatt áll. (lásd: Smandych, 2006, 54. old)

³⁴¹ Hivatalos megnevezés: re-integrative custody and supervision

³⁴² Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn? Comparative Youth Justice, Critical Issues, Ed by: John Muncie, Barry Goldson; SAGE Publications, London, 2006, 508.old

lehetséges vagy kielégítő, nagyon fontos, hogy előmozdítsák, illetve fenntartsák a kapcsolatot azokkal, akik támogatást nyújthatnak a fiatalnak.³⁴³ Ez a megközelítés együtt jár a szabadságvesztésre vonatkozó szabályok újrafogalmazásával, amely ily módon a szabadságvesztéssel és közösségi szolgálattal letöltendő büntetés programjai és szolgáltatásai közötti folyamatosságon, valamint a szabadságvesztését letöltött fiatalok személyes kritikus átmeneti időszak alatti támogatásán alapul. Ennek érdekében, hogy egyértelmű irányutatást nyújtsanak a szabadságvesztését vagy közösségi szolgálatát töltő fiatalok számára, és hogy egész Kanada területén biztosítsák az ellentmondásmentes gyakorlatot, a YCJA 5. fejezete (83-109. szakaszok) tartalmazza azokat az alapelveket, amelyek kifejezetten a fiatalok szabadságvesztése és közösségi szolgálata alatti reintegratív kezeléseket szabályozza.

A törvény értelmében, amikor egy fiatal személyt szabadságvesztésre ítélik, kijelölnek mellé egy *ifjúsági munkást*,³⁴⁴ hogy együtt dolgozzon a fiatal személyel és segítse reszocializációs törekvéseit.³⁴⁵ Ez a segítség valójában annak a reintegrációs tervnek az elkészítését foglalja magában, amely meghatározza azokat a kulcsfontosságú támogatásokat és hatékony programokat, amelyek segítségével maximális esélyeket szerezhet az adott fiatal a közösségbe való visszailleszkedéséhez. A fiatal személy büntetésének közösségi felügyeleti része alatt is az ifjúsági munkás gyakorolja a felügyeletet, és támogatást nyújt a törvényben meghatározott feltételek és a reintegrációs terv figyelembe vételével. Az új szabályozás értelmében bővítették a lehetőséget, így például a fiatalok eltávozási engedélyt is kaphat rehabilitációjának megkönnyítéséhez és a közösségbe történő végleges reintegrációjához.³⁴⁶

Minden fiatal ellen hozott ítélet, ami őrizeti formát³⁴⁷ követő közösségi felügyeletet ír elő, tartalmazza a felügyelethez kapcsolódó feltételeket.³⁴⁸ A feltételek

---

³⁴³ Junger-Tas, 2006, 508. old.

³⁴⁴ Hivatalos megnevezés: youth worker

³⁴⁵ YCJA: 5. fejezet, 90 §. (1).

³⁴⁶ A fent említett cél mellett természetesen ezen eltávozási engedélyek orvosi okokból, kivételes körülmények miatt, indokolt esetekben vagy egyéb okokból is adhatók. Az eltávozási engedélyek 30 napos időtartamra vonatkoznak.

³⁴⁷ Jelen esetben az „őrizet”, „őrizeti forma” vagy „őrizet alatt levő” kifejezések – a törvény értelemszerű fordításának kapcsán – az intézetben végrehajtott szabadságvesztés büntetést feltételezi.

³⁴⁸ Kétfajta felügyelet létezik; habár mindkettő feltételekhez kötött, a fő különbség köztük az, hogy a YCJA kit jogosít fel a feltételek meghatározására. Az első a „rendes” őrizet és felügyelet részét képezi, ami esetében a feltételeket a tartományi igazgató (provincial director) határozza meg az őrizetből való kimenekedést megelőzően; a második, választható felügyelet az őrizeti és felügyeleti formák másik három

meghatározásakor figyelembe kell venni: a fiatal személy szükségleteit; a leghatékonyabb programokat, amik segítségével a fiatal maximalizálhatja a társadalomba való visszailleszkedésének esélyeit; az elkövetett törvénysértés jellegét; és azt, hogy a fiatal képes-e eleget tenni a feltételeknek. A büntetés őrizeti részének lejárta előtt, az adott fiatakorúnak meg kell jelennie a fiatakorúak bírósága előtt, hogy meghatározzák a közösségi felügyelet feltételeit.³⁴⁹ Minden őrizeti és felügyeleti részből álló ítéletnél fennáll annak a lehetősége, hogy a fiatalnak őrizet alatt kell maradnia, és nem léphet tovább a büntetés közösségi felügyeleti szakaszába, ha azt állapítják meg, hogy jelentős mértékben fenn áll annak a kockázata, hogy újabb bűncselekményt fog elkövetni. A fiatakorúak bírósága végzésben rendelheti el a további intézetben tartást a büntetés teljes idejére vagy annak egy részére nézve.³⁵⁰

---

fajtájának részét képezi, ami esetében a feltételeket a fiatakorúak ügyeiben eljáró bíró határozza meg az őrizetből való kiengedést megelőzően.

³⁴⁹ Ebben az esetben a bíróság köteles az alábbi nyolc feltételt együttesen kiszabni; és ezeken felül választhat még az opcionális feltételek közül néhányat (vagy akár mindet), beleértve azt is, hogy a fiatal eleget tesz az utasításban előírtaknak (105. paragrafus). A kötelező kitételek a következők:

- nem zavarja meg a közrendet, és jó magaviseletet tanúsít (105(2)(a))
- megjelenik a fiatakorúak bíróságán, ha a bíróság úgy rendeli (105(2)(b))
- szabadon bocsátását követően azonnal jelentkezik a tartományi igazgatónál, azután a tartományi igazgató vagy a fiatakorúak bírósága által kirendelt személy felügyelete alá kerül (105(2)(c))
- azonnal értesíti a tartományi igazgatót, ha a rendőrség letartóztatja vagy kérdőre vonja (105(2)(d))
- megjelenik a rendőrségen vagy bármely más megnevezett személy előtt, ha a tartományi igazgató arra utasítja (105(2)(e))
- tájékoztatja a tartományi igazgatót a tartózkodási helyéről, és mindennemű ezzel kapcsolatos változásról (105(2)(f))
- nem tart a birtokában vagy a tulajdonában semmiféle fegyvert, lőszert, tiltott eszközt, robbanóanyagot, kivéve azokat, amelyekre a rendőrség felhatalmazást adott (105(2)(g))
- eleget tesz minden ésszerű utasításnak, amit a tartományi igazgató bármelyik feltételre vonatkozóan szükségesnek tart annak érdekében, hogy megelőzzék az adott kitétel megszegését, vagy hogy megvédjék a társadalmat (105(2)(h)).

Ezekon felül, a bíróság választhat az alábbi feltételek közül:

- szabadon bocsátásakor a fiatal közvetlenül a hivatalos tartózkodási helyére vagy bármely másik, az utasításban megnevezett helyre utazik (105(3)(a))
- célzott lépéseket tesz, hogy megfelelő munkát szerezzen, illetve munkában maradjon (105(3)(b))
- iskolába, vagy más olyan tanítási, illetve képzési intézménybe jár, ahol a kínált programokat a bíróság a fiatal számára megfelelőnek találja (105(3)(c))
- szülőnél, vagy más – a bíróság által erre alkalmasnak talált – felnőtt személynél tartózkodik, aki hajlandó gondoskodni a fiatalról, illetve eltartani őt (105(3)(d))
- a tartományi igazgató által meghatározott helyen tartózkodik (105(3)(e))
- az utasításban megnevezett bíróság vagy bíróságok illetékességi területén belül tartózkodik (105(3)(f))
- a fiatal eleget tesz az utasításban előírt feltételeknek, amelyek figyelemmel vannak a fiatal szükségleteire, és előmozdítják a társadalomba való visszailleszkedését (105(3)(g))
- a fiatal eleget tesz minden más, a bíróság által megfelelőnek vélt és az utasításban leírt feltételnek, beleértve a fiatal jó magaviseletére vonatkozó, és az újabb törvénysértések elkövetésének megelőzését célzó feltételeket is (105(3)(h)).

³⁵⁰ A bíróságnak ilyenkor tárgyalást kell tartania, ahol kihallgatják az (intézeti)igazgatót, a fiatal és a szülőt is. Az igazgatónak azért van szerepe, mert jelentést kell benyújtania a bíróságon, ami tartalmazza mindazokat az információkat, amelyek a fentebb említett tényezőkhöz kapcsolódnak, és amikről az igazgató úgy véli, hogy a bíróságnak segítséget nyújthat.

Az új törvény (YCJA) célkitűzései számos lényeges újdonságot foglalnak magukba. Az egész jogszabály alapja egy újszerű megállapításra épül, miszerint a bűnözés megelőzése a bűnös magatartás kiindulópontjánál levő körülmények „megtámadása” által érhet el eredményeket. A YCJA időszerűségét mutatja az is, hogy állami feladatként nevesíti a fiatalok bünelkövetők rehabilitálását, valamint a közösségbe való reintegrálását. A YCJA nemcsak kimondja, hogy a fiatalokat meg kell büntetni, hanem egyértelműen kiemeli azon célkitűzéseket is melyek szerint törekszik azok rehabilitációjára is.³⁵¹

A 80-as években a kanadaiak néhány tartományban bevezették az úgynevezett közösségorientált intézeti elhelyezést.³⁵² Ezek olyan zártintézeti elhelyezések voltak, amelyek “differenciált és progresszív végrehajtási” rendszerükkel egyaránt biztosították a fiatalok fokozott felügyeletét, de ugyanakkor a szabad élet felé vezető átmenetet is. A szigorú magatartási előírásokkal és követelményekkel rendelkező intézetek az iskolai oktatásra helyezték a hangsúlyt. Ez a megoldás is – mint sok más elődje és utódja – bizonyos időfaktor esetében volt eredményes.³⁵³ Ezzel párhuzamosan került alkalmazásra az úgynevezett vadonban táborozás volt. A vadonbeli táborok természetesen sok kanadai számára nagyon vonzóak. Azért nagyszerű ez az ötlet, mert a tábor egy körülzárt terület, amely a menekülést valószínűtlenné teszi, ily módon nincs szükség börtön hangulat fenntartására.³⁵⁴ Az a közös bennük, hogy intenzív programokat szerveznek, amelyekbe a csoportterápia is beletartozik, munkatapasztalatokat is biztosítanak, és a fiatalok mindig kis csoportokban ugyanazon célért dolgoznak együtt, sőt ezek folytatásaként hasonló jellegű utógondozási programokat kínálnak.³⁵⁵ A vadonbeli táborozást számos állam alkalmazza, így például egy Ontario-ban végzett vadonbeli tapasztalati program, az ACTION³⁵⁶ nevű program abból a célból készült, hogy segítse a fiatalokat önbecsülésük kifejlesztésében csoportmunkába és problémamegoldási feladatokba való bevonásukkal. Ezt mind természeti környezetben tették. A korábbi tapasztalatok azt

---

³⁵¹ Bala, N. és Roberts, J.V.: Canada's Juvenile Justice System: Increasing Community-based Responses to Crime, „Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology” Amsterdam, (25-28 august) 2004. (Conference Paper: 17. old.)

³⁵² Hivatalosan: Community based centers

³⁵³ A vizsgálatok kimutatták, hogy a fiatalok magatartása legalább 6 hónap bentartózkodás után mutatott változást (lásd: Lőrincz József: Nemzetközi Tendenciák a Fiatalok Büntetés-Végrehajtásában, IM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1992, 68. old.)

³⁵⁴ Már is felismerhető az amerikai csizmatáborok elemeinek hatása.

³⁵⁵ Smandych, Russel: Canada: Re-penalization and Young Offenders' Rights, in: Comparative Youth Justice, ed: SAGE Publications, London, 2006, 57. old.

³⁵⁶ Accepting Challenge Through Others and Nature

mutatták, hogy a hasonló programok sikeresek voltak a kitűzött célok elérése és a viselkedés megváltoztatása szempontjából. Azonban számos tanulmány azt is kifejezésre juttatta, hogy a vadonbeli táborok programjai elég komoly fizikai kihívásokat rejtenek magukban és ebből kiindulva nem minden fiatal bírta akár erővel, akár pszichikailag elviselni a nyomást.³⁵⁷ A “camp programs” állandó nevelői felügyelet mellett tábori körülmények közötti szellemi és fizikai igénybevételt jelent. A fiatalok fárasztó erdei és vízitúrákon vesznek részt, túlélő képzésben részesülnek, a mindennapi vadonbeli élet alapjait sajátítják el. Ezeknek a kihívásoknak a lényege abban áll, hogy ezáltal javítsák a fiatalok önbizalmát és önértékelését (természetesen ez feltételezi a programokban való eredményességet), azáltal, hogy képesek a testi és lelki nehézségek árán is elérni céljukat. A program alkalmazóinak véleménye, hogy a közös élmény, a nehézségek összekovácsolják a fiatalokat és hosszabb-rövidebb távra alapvető változásokat idéz elő a fiatal hozzáállásában. Ezek azonban – az erre irányuló vizsgálatok eredményeiből kiindulva – 4-6 hónap elteltével elhalványulnak.³⁵⁸

Egy másik – amerikai hatást tükröző – érdekes program került bevezetésre például Vancouver területén. A Key Program Inc³⁵⁹ által indított projekt, amelyet a híres Massachusetts-programról mintáztak,³⁶⁰ szerint a fiatalkorú személyeket a közösségben napi 24 órában a hét minden napján megfigyelik. A mindennapi programok között van

---

³⁵⁷ Smandych, Russel: Canada: Re-penalization and Young Offenders' Rights, in: Comparative Youth Justice, ed: SAGE Publications, London, 2006, 63. old

³⁵⁸ Lőrincz József: Nemzetközi Tendenciák a Fiatalkorúak Büntetés-Végrehajtásában, IM Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1992, 66 old

³⁵⁹ Key's egy olyan szervezet, amelynek célja a bajba került fiatalok és családjaik megsegítése. A Key fenntart közösségi otthonokat (group homes) és működtet különböző büntetés-végrehajtási intézetekben programokat, valamint egy egyedülálló – szövetségi forrásból finanszírozott – olyan jellegű intézetet, amely a bíróság előtti megjelenés esetén a fiatalkorúakat elhelyezi egy-két napra. (federally funded overnight alternative lock-up facility for youths making a court appearance). Ezenkívül számos nevelési, oktatási, tanácsadási programot szervez. (bővebb információért: lásd: www.key.org/juvenilejustice.asp; lekérdezés: 2007. november 4.)

³⁶⁰ A massachusetts-mintájú modell program: Ez a program, melyet Massachusetts-ben indítottak a 70-es évek elején. A programot állami intézményekben vezették be (képességfejlesztő iskolákban). A fő célkitűzés az volt, hogy terápiás közösséget hozzanak létre ezekben az intézményekben. Összesen körülbelül 1000 fiatalkorút helyeztek át állami képességfejlesztő iskolákból a közösségi programok valamelyikébe. A rendszer már 30 éve működik és sikert könyvelhet el. Amikor egy fiatalkorú belép ebbe a rendszerbe, az államban lévő öt területi iroda valamelyikéből kap egy személyi ügyintézőt. Ez a gondozó készíti el a fiatalkorú nevelésének tervét több szempont figyelembevételével, többek között a klinikai és nevelési kiértékelések, családi előélete, büntetett vagy büntetlen előélete és a jelenleg elkövetett bűncselekmény súlyossága alapján. Amikor a fiatalkorú a bentlakásos program vége felé jár, az eseti gondozó szervezi meg számára a közösségi szolgáltatásokban való részvételt, úgymint a kábítószer- vagy alkohol elvonókúrát vagy tanácsadást, mint szabadlábra helyezésének elengedhetetlen feltételét. Amennyiben a fiatalkorú nem tud beilleszkedni a közösségi életbe, akkor visszahelyezhető egy biztonságosabb intézménybe. (Roberts, 2004, 341. old.)

az iskolai oktatás, munkáltatás, csoportterápia. Sokan közülük részt vesznek az áldozat rehabilitációjában is.³⁶¹

A fiatalok elítéltek átnevelésére tett kísérletek egyik tipikus kanadai megoldása az úgynevezett Boscoville-School. A Montreal melletti, Boscoville-i intézet gyakorlatias szempontok alapján ötvözte a fiatalok reszocializációjának észak-amerikai és nyugat-európai tapasztalatait.³⁶² Az intézet összesen 91 fő elhelyezésére alkalmas, a montreali törvényszék illetékességi területéről fogadja be a 15 és 18 év közötti bűnelkövető fiatalokat. A javítóintézeti rendszerű, nyitott jellegű intézet lényege az intézeti élet és követelmények önkéntes elfogadása. A fiatalokat 16 fős csoportokra osztják, minden csoport mellé kijelölnek 5 nevelőt és néhány fős kiegészítő személyzetet. A befogadás után 8 hetes megfigyelési szakasz következik, amelynek befejeztével megállapítják a további kezelés programját. Az adott fiatalok különböző kezelési stádiumokon kell végigmennie és azokon megfelelnie, mint pl: az alkalmazkodás, belső kontroll kifejlesztése, konstruktív munkavégzés stb. Az intézet nevelési rendszerének középpontjában az iskolai oktatás áll, amely a "beutaltak" idejének 30%-át veszi igénybe. További 25%-ot a beutaltak fizikai, többségében sporttevékenysége teszi ki, amely nem fizikai adottságok fejlesztését, hanem sokkal inkább az agresszivitás levezetését szolgálja. A fiatalok szakszerűen irányított önkormányzatot alakítanak, amelyet választott képviselők közül álló közösségi tanács vezet. Az intézet vezetése azonban nemcsak az elítéltekre figyel, hanem rendkívüli jelentőséget tulajdonít a nevelői állomány felkészültségének, összetételének így a személyzeti állomány többsége 3 éves szakosított, főiskolai szintű képzés után kerülhet csak az intézetbe.³⁶³ A program hatékonyságáról szóló vizsgálatok Boscoville esetében is eltérőek, az viszont egyértelműen megállapítható, hogy eredményesebb reszocializációs vonal érvényesül.³⁶⁴

Ezek a központok – mint látjuk – olyan programokat működtetnek, amelyek felügyeletet és támogatást nyújtanak azon fiataloknak, akik közmunka büntetésüket töltik, előzetesen vannak vagy szabadlábon védekeznek, illetve azok részére akik éppen átkerülnek az őrizeti szintről a közösségi felügyeleti szintre.

---

³⁶¹ Junger-Tas, 2006, 504. old.

³⁶² Lőrincz, 1992, 69. old.

³⁶³ Lőrincz, 1992, 69. old.

³⁶⁴ Hackler, I: Book review. Canadian Journal of Criminology. No. 1984/(26), 367. old.

A szakszerű kezelési és reszocializációs programok mellett Kanadában az új törvény kapcsán felmerült a munkáltatás problematikája is. A törvény szerint a fogvatartotti munkáltatás lehetséges, ahol megoldható, viszont sem a felnőtt, sem a fiatalok fogvatartottaknak nem fizetnek az őrizet ideje alatt végzett munkáért és egyéb tevékenységeikért.³⁶⁵ A szabadlábon lévő, felügyelet alatt álló fiatalok megtarthatják a munkájukat és tanulási lehetőségeiket, de minden este vissza kell térniük a felügyeleti létesítményükbe. Az alacsony kockázatot jelentő elítéltekből álló munkáscsoportok tartják fenn és újítják fel a helyi parkokat, rekreációs intézményeket, temetőket és táborhelyeket; festik és tatarozzák a klubházakat és közösségi létesítményeket; rendet tartanak a kiránduló és síelő helyek mentén; takarítanak az utakon és azok mentén; levágják a fűvet és eltakarítják a havat az idősebbek, és azok házánál, akik maguk képtelenek erre. Segítenek továbbá a tartományi katasztrófavédelemi szervezetek az árvizek és az erdőtüzek leküzdésében.³⁶⁶ A magasabb kockázatú csoportba sorolt elítéltek részére is engedélyezett az intézetben belüli munkavégzés. Ezek a fogvatartottak a mindennapi feladatokat látják el (takarítás, mosás, belső udvar rendben tartása), konyhai, étkezdei vagy könyvtári kiegészítőként dolgoznak, vagy speciális munkaprogramokban vesznek részt (pl. bútorok összeszerelése, gyermekjátékok készítése a rászorulóknak, stb.). Így például a Calgary-i Fiatalok Javító Központban³⁶⁷ kerékpárjavítási oktatás és munkalehetőség, valamint a vakokat és gyengénlátókat segítő „Operation Eyesight Universal” Alapítvány megrendelésére egyéb munkafolyamatok is zajlanak.³⁶⁸

Az új törvény már évtizedek óta tartó elégedetlenség és kísérleti periódus végét jelenti Kanadában. A fiatalok igazságszolgáltatásának szövetségi és tartományi szintű eltérő, sokszor ellentmondó és megosztó szabályozásában a YCJA úgy tűnik egységet teremtett. Világosan megfogalmazott alapelvek és irányvonalak mentén elkezdődött egy olyan folyamat, amely valós és eredményes alternatívát látszik biztosítani a növekvő fiatalok bűnözéssel szemben. A kanadai és más országokbeli tapasztalatok azt mutatják, hogy a bírósági eljárás mellett eső intézkedések hatékonyabb reakciót váltanak ki, azaz visszafogják a fiatalok bűnözését. A YCJA elsőrendű célkitűzése a

---

³⁶⁵ “Adult and young offenders are not paid for any work or program activities while incarcerated. Open-custody young offenders may maintain employment or school programs in the community but return to the custodial facility each evening.”(lásd: YCJA törvényt magyarázat: www.justice.gc.ca/youth/; lekérdezés: 2007 november 5.)

³⁶⁶ Smandych, 2006, 60 old.

³⁶⁷ Hivatalosan: Calgary Correctional Centre, Alberta, Canada

³⁶⁸ Bala – Roberts, 2006, 21. old.

bírósági eljáráson kívül eső intézkedések hatékonyságának növelése és annak előmozdítása, hogy kellő időben történjen meg a beavatkozás, amely a fiatalkori bűnözés mértékét és súlyosságát csökkenti. A bírói eljáráson kívüli intézkedések mellett hasonló jelentőségteljes elemeket is tartalmaz a törvény, mint például a helyreállító igazságszolgáltatás alapelveinek érvényre juttatását, vagy a fiatalkorú bűnelkövetővel szembeni elvárást az áldozattal szemben elkövetett bűncselekmény jóvátételére vonatkozóan.

3. A kontinentális Európa országai

3.1. Bevezetés

A fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének nemzetközi kitekintésében első csoportként bemutatott angolszász rendszeren alapuló országok után Európa központja felé haladva az alapvetően „igazság”-orientált tendenciák helyett a „jólét”-orientált és humánus megközelítés válik dominálónak. Ezen, második bemutatásra kerülő csoport, a kontinentális Európa országainak és azok fiatalkori igazságszolgáltatásának rövid áttekintése során egyértelművé válik az államok kemény küzdelme a védelem és megtorlás, segítség és büntetés, reszocializáció és társadalmi biztonság paradox viszonyrendszerében. Mint ahogy a bevezetőben is kifejtésre került, a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének és azon belül a szabadságvesztés büntetés reszocializációs szerepének vizsgálatában nem mindig lehet követni a jogrendszerek hagyományos csoportosítását. Ezért a kontinentális Európa jogrendszerének bemutatása során a fejlődési tendenciák és a követett büntetőfilozófiai irányelvek alapulvételével az alábbi csoportokat mutatom be: 1. Benelux államok (Hollandia, Belgium, Luxemburg), 2. németajkú országok (Németország, Ausztria és Svájc), valamint 3. újlatin országok (Franciaország, Olaszország, Spanyolország és Portugália).

3.2. Benelux államok

A Benelux államok kifejezés egy nyugat-európai államcsoportot jelöl, amely Belgium, Hollandia és Luxemburg nevének rövidítéséből alakult ki. A 20. század közepétől egyre szorosabbá vált a három állam kapcsolata. 1947-ben a Belga Királyság, a Holland Királyság és a Luxemburgi Nagyhercegség megkötötte a Benelux-szerződést, amelyet sokan az Európai Unió előfutárának tekintenek. A három ország még a második világháború során határozta el a Benelux Unió felállítását, de a háború hátráltatta a terv részletes kidolgozását és véghezvitelét. 1949-ben a három állam együtt lépett be a NATO-ba, 1951-ben az Európai Szén- és Acélközösség alapító tagjai voltak, majd 1957-ben szintén együtt csatlakoztak az Európai Gazdasági Közösséghez. 1958-ban a hágai szerződéssel létrejött a Benelux Gazdasági Unió, amely garantálta az áruk, a tőke, a munkaerő és a szolgáltatások szabad áramlását a három tagállam között, valamint 1960-tól egységes útlevelet vezettek be.

A szoros kapcsolat ellenére a három ország büntető-igazságszolgáltatási rendszerében, azon belül is a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések kapcsán lényeges különbségeket találunk. Hollandiában az angolszász rendszer hatásait figyelhetjük meg, míg Belgium és Luxemburg a francia és germán elemeket kombinálja. Mindezek ellenére ezt a történelmi-területi egységet egy csoport keretében mutatom be.

3.2.1. Hollandia

Hollandia jóllehet királyság, a kontinens egyik legrégebbi demokratikus állama, amely szinte fél évezredes büntetés-végrehajtási múlttal rendelkezik. A büntetés-végrehajtási strukturán belül a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének elemei között elsősorban az angolszász minta lelhető fel. Ennek számos magyarázata lehet, minket viszont egyetlen tény érdekel: az angolszász rendszert és büntetőfilozófiát alkalmazó és követő országok között Hollandia kiemelt helyen szerepel. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ezekben az országokban a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere mindenben megegyezik egymással,³⁶⁹ vannak különbségek a rendszer egyes elemeinek kiemelésében. Érdekes párhuzam, hogy ezen országok – miközben elfogadják az általános „méltó büntetés” filozófiáját – elsőként vezették be az alternatív szankciókat (Kanada, az Egyesült Királyság és Hollandia), a helyreállító igazságszolgáltatást (Észak-Írország), valamint a megelőző és elterelő eljárásokat (Írország, Hollandia és az Egyesült Királyság).³⁷⁰

Hollandia és Írország világviszonylatban is a rehabilitációs irányzat minta-országainak számítanak. Ez a filozófiai és gyakorlati irányultság a legközelebb a neo-treatment típusú ideológiához áll.³⁷¹ A belső büntető- és fegyelmi rendszer, a jutalmazás és a büntetés egyaránt nevelési célokat szolgál. Könyvtárakat, tantermeket, tanműhelyeket működtetnek az oktatás, képzés, nevelés elősegítésére. A lelkészek, nevelők, szociális munkások és az egészségügyi személyzet, valamint a pszichológusok tevőleges szereplői a reszocializációs rendszernek. Emellett a fogvatartottak érdeklődése és igénye

---

³⁶⁹ Alapvető különbségek például a személyi és tárgyi feltételek, a differenciálási elvek, a külvilággal tartható kapcsolat milyensége és mennyisége, valamint az utógondozói rendszer minősége és határfoka (lásd: Ruzsonyi, Péter: Európai börtönnevelési irányzatok; In: Börtönügyi Szemle, 2003/4. szám, BVOP, Budapest, 53. old.)

³⁷⁰ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 505. old.

³⁷¹ A treatment ideológia: meghatározatlan tartamú büntetés, elítéltek osztályozásából, illetve pszichológiai alapokra támaszkodó kezelési programokból áll (lásd: Vókó, György: Magyar büntetés-végrehajtási jog, Dialóg-Campus kiadó, 2006, 382. old.)

határozza meg a tevékenységrendszer pontos irányát.³⁷² Ugyancsak a brit modell nem leplezett átvétele Hollandia részéről az Anti-szociális Viselkedési Rendelet is, amelyet éppen napjainkban kezdenek el alkalmazni.³⁷³ Az ASBO olyan viselkedési formákat tart antiszociálisnak, amelyek „még” nem számítanak büntetőjogi cselekménynek, mint például a szóbeli zaklatás (harassment) vagy megfélemlítés (intimidation), túlzott zajongás, garázda viselkedés, vandalizmus, falfirkák készítése, alkohol fogyasztás (különösen a törvény által megszabott életkor alatti személyek esetében), koldulás, az utcákon való szemetelés és a többi. Az ilyen magatartás büntethető azzal, hogy eltiltják a fiatalokat az adott területre való belépéstől, bizonyos személyekkel való kapcsolatteremtéstől.

Hollandia nagyon sokáig a humanitárius börtönügy sikeres modellje volt, mind a holland társadalom, mind pedig az elítéltek szempontjából. A szabadságvesztés-büntetést kivételes büntetési nemmé szorították vissza, általánossá vált a rövid tartamú szabadságvesztés kiszabása, így hosszú ideig Hollandia a világ legalacsonyabb fogvatartotti rátájával rendelkező állama lett.³⁷⁴ Azonban a magas bűnözési hullám elérte Hollandiát is, a társadalom toleranciaszintje és támogatása rohamosan csökkent, ami elvezetett egy olyan „hibrid” rendszer kialakulásához, amely a büntető-jóléti (penal-welfare) és a „kulturális kontroll” (culture control) elemeit egyesíti.³⁷⁵ Hogy ez valójában mit is jelent, illetve miként jutott erre a változásra a holland igazságszolgáltatás, az történelmi és társadalmi gyökerekből eredeztethető.

3.2.1.1. Történelmi áttekintés és szervezeti felépítés:

Az 1800. előtti időszakban a holland büntetőjogot és végrehajtási joganyagot túlnyomórészt a jogbizonytalanság és a szigorú, elrettenésre koncentráló büntetések jellemezték. Tulajdonképpen az első börtön létrehozásában pont egy fiatal esete játszott közre, ugyanis 1589-ben Amszterdamban a bíróság megtagadta, hogy egy fiatal tolvajt – az akkoriban szokásos – halálbüntetéssel sújtson, ehelyett a bűnelkövető nevelését és

---

³⁷² Ruzsonyi Péter: Európai börtönnevelési irányzatok. In: Börtönügyi Szemle, 2003/4. szám, 52. old.

³⁷³ Anti-Social Behavioral Order; ASBO; lásd: Anglia elemzésénél

³⁷⁴ 1976-ban 100.000 lakosra csupán 22 fogvatartott jutott. (lásd: Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 397. old.)

³⁷⁵ Beijerse uit, Jolande és Swaeningen van, René: The Netherlands: Penal-welfarism and Risk management; In: Comparative Youth Justice; Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 65. old.

javítását rendelte el.³⁷⁶ Ezek után jöttek létre Amszterdamban, majd ezt követően minden nagyobb városban a „fegyelmezési házak” (Tuchthuiz). A nők és nehezen kezelhető fiatalok számára fonóházakat nyitottak, a fegyelmező intézetek nevelési és javítási céljait pedig a beutaltak kemény munkája által kívánták elérni. A folyamatos fejlődés első komoly „jogi állomása” az 1809-es holland Btk. volt. Bár csupán 2 évig volt hatályban a törvény a halálbüntetés mellett bevezette a szabadságvesztés büntetés lehetőségét. Közvetlenül ezután, 1811-ben lépett hatályba a francia megszállás következtében a Code Pénal, amely amilyen gyorsan jött, olyan gyorsan is távozott, a francia uralommal együtt.³⁷⁷ A számos tervezet és próbálkozás eredményeként, valamint a „klasszikus iskola” termékeként 1886-ban hatályba lépett az új Btk., amely immár három főbüntetésként a börtön-, a fogház- és a pénzbüntetést nevezte meg. Ezen új irányzat szellemében kerül a figyelem középpontjába a gyermekek és fiatalok bűnözésének kérdése, természetesen a nevelés gondolatának és fontosságának előtérbe helyezése mellett. Ugyancsak 1886 óta működtek kifejezetten fiatalok részére fenntartott speciális büntető-nevelő intézetek is, úgynevezett Rijksopvoedingsgestichten-ek, amelyek szervezeti és működési szabályozása az 1905-ös holland Gyermek Törvény részét képezte.³⁷⁸

Az első és második világháborút követően, egészen az 1960-as évek végéig a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének alapjai változatlanok voltak, elsődlegesen a védelem és a nevelés jelentette a legfontosabb irányvonalat. Az 1905-ös törvény értelmében a fiatalok börtönbüntetése továbbra is elsődleges céljának a reszocializációt tartotta, minimálisra csökkentve a büntetés repressziós jellegét. E cél elérésére bevezettek két új típusú intézetet: a Borstal-intézetet,³⁷⁹ brit mintára, Tucht school név alatt, maximum 6 hónapos időtartamra; valamint a „Kötelező nevelési intézetet” (Dwangopvoeding), amelyben 12 és 23 év közötti fiatalokat helyeztek el.³⁸⁰ Ezek mellé az intézetek mellé 1965-ben bevezették továbbá az elzárást (korte arreststraf),³⁸¹ majd pedig a speciális

---

³⁷⁶ Nagy Ferenc, 1990, 203.old.

³⁷⁷ Nagy Ferenc, 1990, 205. old.

³⁷⁸ Beijerse uit, Jolande és Swaaningen van, René: The Netherlands: Penal-welfarism and Risk management; In: Comparative Youth Justice; Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 67. old

³⁷⁹ Lásd Anglia elemzésénél: Az angoloknál 1902-ben megnyitott intézetben nagyon szigorú rezsim szerint folyt a fogvatartás, különösen nagy hangsúlyt fektettek az oktatásra és a fegyelemre. A szabályok megszegése esetén a fizikai fenyegetés is engedélyezett volt. Érdekesség, hogy Írország is átvette és alkalmazta a Borstal elemeit, valamint hasonló alapelven működő intézetek megjelentek néhány észak-amerikai államban is „fiúiskola” ("school for boys") név alatt. (www.britannica.com/eb/topic-234761/Gladstone-Committee; lekérdezés: 2007. november 11.)

³⁸⁰ Beijerse – Swaaningen 2006, 67. old.

³⁸¹ Legalább 4 óra és legfeljebb 14 napi tartamban volt alkalmazható.

szükségletű fiatalok részére a Pibb-et, azaz mentálisan sérül fiatalkorú elkövetők intézetét.

Az elmúlt időszakban Hollandiát is megérintette egy nagyobb bűnözés hullám. Ennek konkrét eredménye a fiatalkorúak büntetőintézeteiben elhelyezhető elítéltek számának megháromszorozódásában is tetten érhető.³⁸² A kényes helyzet megoldására a holland jogalkotó 2002-ben két – a szakma szerint kétes eredményűnek minősíthető³⁸³ – törvényt alkotott: a rendőrségi fogdáknak való elhelyezés meghosszabbításáról, illetve a kábítószer-kereskedőkkel kapcsolatos eljárási cselekményekről.³⁸⁴ Ugyancsak az elmúlt évek újításainak tudhatóak be olyan intézkedések, mint az „éjszakai fogvatartás”, amely lehetőséget biztosít a fiataloknak, hogy az éjszakai „bent-lét” után, reggel elmenjenek iskolába (külső oktatási intézményekben tanulhatnak) és büntetésük teljes időtartamára azt az oktatási programot követhessék, amely minden szabad gyerek részére biztosított, illetve iskola után az intézmény által rendezett programokon részt vehessenek.

Mivel azonban egy rehabilitációs irányzatú országról van szó, mindenképpen szót kell ejteni az alternatív büntetések működtetéséről is. A szankcionálás ezen típusa is kiválóan bizonyítja az angolszász hatást. Jellegzetes átnevelő programokat vezettek be a fiatalkorúak számára, amelyeket két különálló csoportra osztották: a nem-igazságszolgáltatási alternatívák, valamint az igazságszolgáltatási alternatívák csoportjára. A nem-igazságszolgáltatási alternatívák egyik jellemvonása, hogy azoban korlátozottan vesznek részt a rendőrség, illetve az igazságszolgáltatás más szervei.³⁸⁵ Hollandiában a Gyermekgondozási és Védelmi Tanács működteti a nem-igazságszolgáltatási szankciók érvényesítésének rendszerét. A Tanács célkitűzése, hogy a gyermekek érdekeit tartsa szem előtt, védelmezze azokat és fellépjen az esetleges veszélyek felmerülésekor. Egy kiváló példa ezen eltérítés működésére a – már Európaszerte ismert és alkalmazott – „HALT program.”(az „Állj” program lényege a vanadlizmus megfékezése). Hollandiához hasonlóan nagyon sok nyugat-európai országban komoly problémát jelentett a vandalizmus növekedése. A rendőrség és az igazságszolgáltatás annyira túlterhelt volt, hogy a legtöbb esetben – még tettenérés

---

³⁸² Ezek szerint az adatok szerint 1990-ben 700, 2003-ban viszont már közel 2.400 férőhellyel operált a holland fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. Ezeknek a fiataloknak pedig közel a fele pszichológiai és pszichiátriai kezelésre szoruló elkövetőként kerül beutalásra ezekbe az intézetekbe. (lásd: Beijerse – Swaaning 2006, 69. old.)

³⁸³ Beijerse – Swaaning 2006, 69. old.

³⁸⁴ Beijerse – Swaaning 2006, 70. old.

³⁸⁵ A fiatalokat olyan civil szervezetek, nem állami intézmények felé irányítják, amelyek segítséget nyújtanak a büntetőeljáráson kívül. Ezeket az alternatívákat valódi eltérítésnek nevezik.

esetén is – ritkán kezdeményeztek eljárást. Abban a néhány esetben, amikor mégis sor került a vádemelésre, ennek eredménye vagy egy megrovás vagy – a szülők által kifizetett – pénzbüntetés lett. 1981-ben Rotterdam városa belefogott egy olyan kampányba, amelynek célkitűzése a vandalizmus megelőzése, illetve visszaszorítása volt, így jött létre a HALT program, amely azokat a 12 és 18 év közötti fiatalokat célozta meg, akiket vandalizmus vádjával tartóztattak le. A vandáloknak azt a lehetőséget kínálták fel, hogy elkerülhetik a büntetőeljárást, azzal a feltétellel, ha maguk hozzák helyre az okozott kárt, helyreállítják a lerombolt létesítményt vagy letisztítják az általuk festett falfirkákat.³⁸⁶ Az alternatív mintának ez a nevelőszándékú, a fiatal bűnelkövetők felelőssé tétele az általuk tanúsított viselkedésért, az évek elteltével más jellegű bűncselekmények esetében is alkalmazást nyert. Rotterdam után Amszterdam, Hága és számos nagyváros csatlakozott ehhez a programhoz, kiterjesztve nemcsak területi hatáskörét, de különböző bűncselekményekre alkalmazhatóságának körét is, valamint bevonták a központi és helyi hatóságokat a finanszírozásba.

Az alternatív szankciók másik rendszere az igazságszolgáltatási alternatív büntetések. Ez a hagyományos, jól ismert alternatívák csoportját jelenti, és szintén angolszász modellen alapul. A legáltalánosabb alternatív büntetés a közösségi szolgálat, amely viszont ma már magában foglalja a helyreállító igazságszolgáltatás alapelemeit is.³⁸⁷ Amszterdamban, Rotterdamban és Hágában működnek az úgynevezett nappali kiképző centrumok, amelyek fiatalkorúak és fiatal felnőttek számára működtetett intézetek, olyan átnevelési projektekkel, mint,³⁸⁸ szexuális felvilágosítás, áldozat-empátia, elhelyezkedési és karrier-tanácsadási, valamint egyéni kezelési programok.³⁸⁹ Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy napjainkban zajlik – talán jelen értekezés lezárását követően hatályba is lép – a már említett ASBO (Anti-Social Behavioral Order)

---

³⁸⁶ Rutten, Michael A.G: Egy alternatív válasz az ifjúsági bűnözésre. In: Magyar Jogászegylet Vándorgyűlése 2001. utókiadvány, 56. old.

³⁸⁷ Manapság rengeteg ilyen program működik Hollandiában. Részletes kifejtésük helyett a legfontosabbak és legeredményesebbek rövid felsorolására szorítkozom, ilyen:

a.) „Gyakorlati tapasztalat” projekt: társadalmi szituációk felismerése és kezelése, konfliktus kezelés, agresszió kezelés;

b.) a rotterdami „Cashba” projekt: három hónapos tanfolyam, amely súlyosabb bűncselekményt elkövetett fiatalokat vesz célba, heti 5 nap intenzív programokkal, folyamatos oktatás, társadalmi kiképzés, szakmunkásképzés, szabadidős programok megszervezése stb.;

c.) valamint a „Deventer projekt”: amely ugyancsak a bűnelkövető fiatalok „kemény magját” célozza meg általában visszaesőket (vagyon elleni bűncselekmények esetére koncentrálna, de nem kizárólag), reggel 7-től 11 órán keresztül tartó programsorozat, 6-12 hónapig tart. (lásd: Rutten, Michael: id.mű, 63. old.)

³⁸⁸ Alapvető ismeretterjesztő és felvilágosító programok a mindennapi élethez, számlák befizetése, vásárlás, higiénia, pénzmegtakarítás, hagyományteremtés családon belül stb.

³⁸⁹ Van der Laan, Peter: Just Desert and Welfare: Juvenile Justice in the Netherlands; In: International Handbook of Juvenile Justice; Ed: Springer, The Netherlands, 2006, 158. old.

bevezetése és rendszerének kialakítása Hollandiában. Az ASBO, amely lényegét tekintve a HALT rendszer egy további lépcsőfokának is tekinthető, nem idegen a holland fiatalkorúak rendszerének elemeitől. Mint ahogy az elmúlt másfél évtized alatt egyértelművé vált az alternatív büntetések működésének eredményessége, úgy szükségeltetik majd legalább ennyi idő az újszerű eszközök bevezetésének és hasznosságának megállapítására is. Mindezek mellett azonban a hollandoknak újra sikerült egy érdekes perspektívát kreálniuk, azáltal, hogy akár az alternatív szankciók, akár az ASBO, és különböző elterelési-, diverziós vagy bűnmegelőzési programok sokasága nem elsődlegesen a börtönbüntetések használatának csökkentését tűzte ki célul – ez csak másodlagos funkció – hanem igazából az a fő cél, hogy a törvény nevelő módon adjon választ a bűnözésre, és változtassa meg a személy viselkedését.³⁹⁰

Hollandia büntetés-végrehajtási intézetei, illetve a fiatalkorúak börtönei az Európa Tanács felmérései szerint más nyugat-európai országokban jóléti nevelési intézeteknek (magyar vonatkozásban: javítóintézeteknek) minősülnének.³⁹¹ Ma Hollandiában 6 állami és 8 a magánszféra által működtetett intézet létezik, Angliával és Wales-el ellentétben a magánkézben levő intézetek fenntartói csakis non-profit szervezetek lehetnek.³⁹² A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonása 12 éves kortól kezdődik egészen 17 éves korig, azonban kivételes esetekben a 16 és 17 éves fiatalkorúakra alkalmazni lehet a felnőttekre vonatkozó szabályokat, és fordítva, azaz a 18 és 20 év közötti fiatal felnőttekre alkalmazni lehet a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat, ha az adott fiatal értelmi képessége alapján, ez a célszerű.³⁹³ A büntetés-végrehajtási intézményi rendszer működésére Hollandia bevezette a Büntető Intézetek Nemzeti Irodáját (Dienst Justitiële Instellingen, továbbiakban DJI). Az országszerte több mint 85 irodával és 19.000 szakemberrel rendelkező DJI Hollandia legnagyobb büntetés-végrehajtási intézeti szervezete, amely biztosítja a rövid és hosszú távú börtönbüntetésre ítélték elhelyezését. Mint az Igazságügyi Minisztérium felelős szerve, a DJI biztosítja

---

³⁹⁰ Rutten, 2001, 60. old.

³⁹¹ „The Netherlands on the other hand classify their so-called treatment centres as “youth prisons”, which in other countries possibly could have been classified as “welfare institutions” (lásd: EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;

³⁹² „Netherlands six state-run institutions, eight private-run institutions (non profit)” (lásd: EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;

³⁹³ Van der Laan, Peter: Just Desert and Welfare: Juvenile Justice in the Netherlands; In: International Handbook of Juvenile Justice; Ed: Springer Netherlands, 2006, 145. old.

nemcsak az elítéltek büntetésének végrehajtását, illetve a különböző szankciók alkalmazását, de a fogvatartottak mindennapi életét is. Tulajdonképpen a szervezet a brit mintát követi, olyannyira, hogy hasonlóan angol társához független a minisztériumtól, különálló tanácsadó szervként vesz részt a munkában, viszont költségvetési szempontból a minisztériumnak van alávetve. A DJI három fő csoportra oszlik:

- a Börtön Szolgálatra (Prison Service), amely a fogvatartási intézetek és börtönök működtetését biztosítja;
- a Fiatalkorúak Büntetési Intézeteire, amely a fiatalkorúak részére fenntartott fogvatartási és kezelési központokat működteti, valamint
- a mentálisan sérült elítéltek részére fenntartott fogvatartási klinikákat és elme-megfigyelő intézeteket működtető szektorra.³⁹⁴

A DJI a fiatalkorúak esetében mind az állami, mind pedig a magánszektor által fenntartott intézetekben jelen van és helyeket tart fenn. A DJI továbbá biztosítja a 12-17 év közötti fiatalkorúak büntetési intézeteinek, illetve nevelési intézeteinek működtetését. Ebben a feladatkörben különbséget tesznek a fiatalkorúak fogvatartási- és a kezelési központjai között.³⁹⁵ Fiatalkorúak fogvatartási intézeteiben helyezik el az előzetes letartóztatásban levő fiatalokat és azokat, akiket a bíróság börtönbüntetésre ítélt. Ezekben az intézetekben a hangsúly a fiatalok általános értelemben vett nevelésén van. Minden intézet részére a DJI megadja a lehetőséget, hogy saját elképzelése szerinti nevelési programokat alkalmazzon, a kötelezően megjelölt oktatási és képzési tevékenységek mellett. A kezelési központokban olyan fiatalokat helyeznek el, akik bizonyos „fejlődési rendellenességgel” küszködnek és ennek következtében követték el a bűncselekményt. Ezeket az intézeteket a hollandok „PIJ”-nek nevezik.

---

³⁹⁴ Az elkövetőket kezelik gyengeelméjűség, drogfüggőség, szexuális bűncselekmények, hiperaktivitás és egyéb problémák miatt. Hollandiában 14 kezelőközpont van, melyek közül mindegyik különböző területre specializálódott, például: különleges oktatás biztosítása a munkapiaci esélyek növelése érdekében (fiúk, zárt/nyílt); fogyatékos fiúk, szexuális bűnözők, pszichiátriai kezelés (fiúk zárt/nyílt); viselkedészavar, egyéni terápia, fogyatékosági problémák, pszichoterápia (fiúk és lányok, zárt/nyílt); szexuális bűnözők, pszihodinamika, társadalom szélén levők csoportja, drogfüggők, és adaptációs csoport (lányok és fiúk zárt/nyílt);büntett elemzés, családterápia, és pszichoterápia [fiúk, zárt/nyílt]. (lásd: Henkes, Barbara: *The Role of Education in Juvenile Justice in Eastern Europe and the Former Soviet Union*; Colpi Paper nr.2., Ed. Open Society Institute, Hungary, 2000., 35. old.)

³⁹⁵ Érdekeségük, hogy ugyancsak angol mintára, ezekben az intézetekben azok a gyerekek is elhelyezhetőek, akiket úgynevezett védelmi-civil intézkedések: Felügyeleti Rendelet (lásd angoloknál: Supervision Order) vagy Gyám Rendelet (Care Order) alapján helyeznek el. A Felügyeleti Rendelet (hollandoknál: „OTS”) csakis abban az esetben alkalmazható, ha teljesen kizárt annak a lehetősége, hogy a veszélyeztetett gyermek otthon maradjon vagy abban a környezetben, ahol ennek a veszélynek van kitéve, valamint sem bentlakásos otthonban, sem gyerekközhelyen nem lehet elhelyezni. (www.dji.nl/hipe/uploads/071015133232/Corporate_brochure_engels.pdf; lekérdezés: 2007. december 2.)

Az 1995-ös holland fiatakorúak igazságszolgáltatási törvénye formálisan kibővítette a szankciók alkalmazásának lehetőségét számos alternatív büntetést is nevesítve, valamint összevonta a fiatakorúakra vonatkozó szabadságvesztés büntetés módjait a fiatakorúak börtönére, a fiatakorúakra vonatkozó szabadságvesztési intézkedéseket pedig a fiatakorúak nevelőintézetére. A nevelőintézetek befogadóképessége az elmúlt tíz évben a duplájára növekedett. Ma Hollandiában a nyitott és biztonsági fiatakorúak nevelőintézeteiben több mint 2.000 helyet tartanak fenn és használnak ki. Bár pontosan az lenne a célja ezeknek az intézeteknek, hogy megfelelő környezetben, szülői bevonás mellett, biztonságos keretek között segítsenek ezeknek a fiataloknak a reszocializációban, a holland szakemberek szerint ezeknek az intézeteknek egyre inkább börtön jellege van.³⁹⁶

3.2.1.2. Nevelés a holland fiatakorúak intézeteiben

A holland büntetés-végrehajtás három általános alapelve fogalmaz meg: a reszocializáció, a fogvatartottak fizikai és pszichés egészségügyi ellátása, valamint a munkavégzési kötelezettség alapelve. A holland büntetés-végrehajtási intézményrendszer hagyományosan a reszocializáció és a rehabilitáció feladatrendszerére épül. Ennek megfelelően működtetnek fiatalok részére fenntartott képzési- és pszichoterápiás kezelési programokat az intézeteken belül. A reszocializáció, mint az intézmények legfontosabb feladata, olyan kötelezettségekkel is kiegészül, mint a fogvatartottak külső kapcsolatainak ápolására teremtett lehetőség, az alapvető életszükségletek adekvát kielégítése, valamint az emberi alapjogok érvényesülése.³⁹⁷

Mint látjuk az elítéltek kezelése és nevelése a holland büntetés-végrehajtás szilárd alkotóeleme. A büntetés-végrehajtási intézetekben a hangsúlyt már a múlt század eleje óta az elítéltek társadalomba való visszaillesztésére helyezték. Az általános és középiskolai oktatásban való részvétel magas aránya (átlagosan 60%), a tanfolyamok és szakképzések célszerű és időszerű működtetése (mindig az éppen aktuális munkaerőpiaci kereslet igényeihez igazítva), az általános emberi életminőség javítását

---

³⁹⁶ Van der Laan, Peter: Just Desert and Welfare: Juvenile Justice in the Netherlands; In: International Handbook of Juvenile Justice; Ed: Springer Netherlands, 2006, 160. old.)

³⁹⁷ Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004., 398. old.

szolgáló felvilágosító és ismeretterjesztő programok működtetése (higiénia, egészséges táplálkozás és életvitel, szexuális felvilágosítás, háztartási tevékenységek, stb.) és nem utolsósorban a munkáltatás az elítélt szabadulása utáni életének megkönnyítését tartják szem előtt.

A szabadságvesztés büntetés alatti kezelési és nevelési, csoportos és egyéni programok működtetésének bemutatása egy külön értekezés teljes tartalmát kitenné, éppen ezért kiemelve a legfontosabb – és hazánk intézeteiben is fel-felbukkanó – nevelési programokat, röviden fogom vázolni ezek mibenlétét. A kezelési rezsimek és a napi programok meghatározásánál a fiatalkorúak részére fenntartott szabadságvesztés büntetési intézetek figyelemmel kell legyenek számos fontos kérdésre, ilyenek:

- az elítéltek differenciálása és a kategóriák közötti különbségek (lényeges szempont a kisebbségi fogvatartottak érdekeinek figyelembe vétele);
- a börtönrezsimek típusai, nevezetesen: speciális gondozás, drogfüggőség, fokozott biztonság és nevelési-programok;
- az elítéltek kezelése és orvosi ellátása, ezen kezelések felügyelete, valamint az elítéltek visszahelyezése, reintegrációja a társadalomba.³⁹⁸

Említettem korábban, hogy a DJI lehetőséget biztosít arra, hogy az intézetek, rezsimektől és büntetési céltól függően saját maguk alakítsák ki vagy válasszák ki azt a nevelési megoldást, programot, szemléletet, amely által segítenek a fiataloknak visszailleszkedni a társadalomba. A holland intézetek döntő többsége egy – hazánkban is immár jól ismert, és alkalmazott – módszert használja, az EQUIP programot. Az EQUIP módszer tulajdonképpen része egy lényegesen kiterjedtebb és komplexebb nevelési programnak az úgynevezett ART (Agression Replacement Training) programnak.³⁹⁹ Bár nevéből arra lehetne következtetni, hogy ez egy agresszió kezelési terápia az ART ennél sokkal összetettebb. Három fő részből áll:

- Skill-streaming (the behavioral component of ART), azaz Szociális Készségek (ART viselkedési komponense)
- Anger Control Training (the emotional component), azaz Indulatkontroll-tréning (az emocionális komponens)

---

³⁹⁸ Van der Sande, Peter: A holland büntetés-végrehajtás tevékenysége a nemzetközi együttműködés terén. In: Börtönügyi Szemle, 2004. 1. szám, 43. old.

³⁹⁹ Az ART programot az 1980-as évek közepén Arnold Goldstein dolgozta ki, és azonos címmel könyv formájában adta ki. Ma már több, mint 1,2 millió példány kelt el a világon belőle és több mint 20 ország büntetés-végrehajtási intézeteiben használják nap mint nap reszocializációs alapprogramként teljesen vagy részlegesen valamely komponensét. (lásd: www.goldstein.nl; lekérdezés: 2007. november 30.)

- Moral Reasoning Training (the values component), azaz Erkölcsi Érvelés (az értékekkel összefüggő komponens).

A Goldstein „structured learning therapy” (strukturált tanulási terápiája) olyan módszertan, amely a (szociális) interperszonális készségek növelésére helyezi a hangsúlyt. A készségek elsajátításával arra törekszik, hogy a résztvevő autonómiáját, belső kontrollját, a megfigyelési képességeit, kommunikációja pontosságát, a frusztráltsággal szembeni toleranciáját és ambícióit növelje, hogy jobban boldoguljon a (mindennapi) élet által támasztott igényekkel szemben. Mintaállítás, viselkedési gyakorlatok, szociális megerősítők és transzfer-tréning alapján megtanítják a készségeket a résztvevőknek. Eredetileg nem kifejezetten szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltek számára készült a program, hanem elsősorban iskolákban, különböző szociális intézményekben való tréningeztetésre, viszont a sorozatos sikerek után bevezették a módszert a legtöbb holland felnőtt- és fiatalokorúak intézeteibe, illetve az alternatív szankciók tréningkurzusai alkalmával is használják az egyes komponenseket.⁴⁰⁰ Mivel az ART önmagában hatalmas anyagot ölel fel, mindhárom komponensből kiemeljük azokat a fő irányvonalakat és tréningeket, amelyeket a holland fiatalokorúak intézetében alkalmaznak és amelyek a leginkább eredményesnek bizonyultak a fiatalok reszocializációját és személyiségfejlődését illetően:

1. A Szociális Készségfejlesztési Tréning (holland rövidített elnevezése: SOVA)⁴⁰¹: Goldstein ‘strukturált tanulási terápiája’ egy olyan programnak az alapját képezi, amely képessé teszi az elítélteket, hogy strukturált módon reakciókról, reakciók következményeiről, valamint az önhatásról szóló információkat gyűjtsenek. A szociális készségfejlesztési tréning minden alkalommal csak egy képesség megtanítására irányul. Az ART-tanterv intézeti típusában 10 képességet neveznek meg: panaszkodás, mások érzelmeinek a megértése, valaminek a megbeszélése, dühre való reakció, verekedésből való kimaradás, segítség másoknak, vádolás kezelése, csoportnyomás kezelése, érzelmek kifejezése, valamint a kudarc kezelése. A képességek kiválasztását, valamint annak sorrendjét a résztvevőkkel együtt lehet megállapítani. A résztvevők száma határozza meg a szociális készségeket fejlesztő tréning összejöveteleinek időtartamát. Általában 10 hetes intenzív terápiát szerveznek, de a program hossza az adott helyzettől

⁴⁰⁰ Goldstein, A.P.; Glick, B és Gibbs, J.C.: Agression Replacement Training (ART); Ed. Research Press, 1998. lásd: www.aggressionreplacementtraining.org/; lekérdezés: 2007. december 3.)

⁴⁰¹ Jelen pillantban több mint 60 intézetben működik a SOVA program Angliában és Walesben is (lásd: <http://www.sova.org.uk/projects.htm>; lekérdezés: 2007. december 9.)

függően változhat. Jelen formájában a legtöbb holland fiatalok intézetében a SOVA tréning alkalmait heti három találkozásban állapították meg. Emellett természetesen párhuzamosan működtetik a másik két komponens is.⁴⁰² A legjobb esetben a tréninget 2 tréner tartja, a résztvevők száma 5-8 fő. A fiatalok esetén a befogadás után a nevelési terv részeként meg lehet állapítani az elélt beutalását egy vagy több képességet fejlesztő tréningre, ha a nevelő, illetve maga a fiatal kéri, illetve úgy látja, hogy a megcélzott, a programban megtanulandó képességet nem megfelelően kezeli. A fiatalokat általában 2-3 képesség elsajátítására javasolják, nem szükséges mind a 10 képességi terápian való részvétel. A SOVA képességfejlesztési gyakorlatai: imitáló szerepjáték (megmutatják a képességnek az alkalmazási lehetőségeit), anticipáló szerepjáték (a mintaállítást és a viselkedési gyakorlatot teljesen olyan helyzetekre hangolják, ahogy azt az egyéni résztvevő gondolja, hogy a közeljövőben várható lesz), rekonstruáló szerepjáték (a résztvevőnek lehetősége nyílik arra, hogy rekonstruálja azt a múltbeli helyzetet, amelyben nem sikerült, vagy csak részben sikerült alkalmazni a képességét) és transzfer-tréning (amellyel azt próbálják elérni, hogy a megcélzott képességet ne csak a tréning keretein belül mutassák be, hanem azon kívül is, és ne csak a terápia tartamára, hanem utána is).⁴⁰³

2. Az Indulatkontroll-Tréning (holland rövidítése: TCB) a Goldstein módszer emocionális komponense. Az amerikai Adelphi Egyetem⁴⁰⁴ kutatócsoportja fejlesztette ki az ART második részét. Míg a szociális képességről szóló rész megtanítja a résztvevőket arra, hogy az agresszív fellépés helyett mi mást tudnak tenni, a második, érzelmekre orientált komponens azt is tanítja, hogy mit ne tegyenek. A cél az, hogy az önkontroll/önuralom javuljon és hogy az agresszió csökkenjen vagy kezelhetővé váljon. A résztvevőket arra tanítják, hogy (veszekedésszerű) helyzetekben ne reagáljanak agresszióval. Az Indulatkontroll-tréning összejövele általában 45-50 percig tart, hasonló számú résztvevővel és alkalommal, mint a SOVA képzés. Az Indulat-kontroll tréning a hagyományosan alkalmazott agressziókezelési tréning egyik továbbfejlesztett változata, azonos elemekkel és összetevőkkel.

3. Az Erkölcsi Érvélest-fejlesztő Tréning (holland rövidítése: TMR) összejövelei az előző két programnál valamivel hosszabbra szoktak nyúlni (90 perc). A kezelés abból indul ki, hogy az antiszociális viselkedés az (érett) erkölcsi érvelés terén tapasztalható

---

⁴⁰² Lásd: a Teylingereind-i intézet terve (<http://www.teylingereind.nl/>)

⁴⁰³ Goldstein, A.P.; Glick, B és Gibbs, J.C.: *Agression Replacement Training (ART)*; Ed. Research Press, 1998. lásd: www.aggressionreplacementtraining.org/; lekérdezés: 2007. december 3.

⁴⁰⁴ A New York-i Adelphi Egyetem Viselkedéselemzési Kutatócsoportja által kidolgozott program (lásd: <http://education.adelphi.edu/departments.php>)

lemaradásnak, valamint az egocentrikus cselekvés hajlamosságának a megnyilvánulása. A sikeres programnak a célja a fejlődési lemaradás csökkentése vagy eltüntetése. Ahhoz, hogy ez létrejöjjön szükséges, hogy az antiszociális fiataloknak rövid időn belül nagy mennyiségű lehetőséget kell adni, mégpedig olyanokat, amelyek társadalmi szempontból perspektívát nyújtanak. Ilyenkor az ART egy iskolai vagy munkarehabilitációs programnak a részét képezi a börtönben. Néhány program kisebb mértékben “szakértőkből álló csoportok” közötti vitákra is hagyatkozik, amelyekben társadalmi erkölcsi dilemmákat, vagy problémás helyzeteket beszélnek meg azzal a céllal, hogy rávegyék a fiatalokat az „előregondolkodásra”, a lehetséges perspektívákkal való foglalkozásra. Az összejövetelek témái szólhatnak a normákról és értékekről, mint például a kortársakkal vagy a családdal való kapcsolat, hogyan lehet ellenállni a dohányzásnak vagy a kábítószer használatnak, de téma lehet az öngyilkosság megelőzése is. Az intézeti tapasztalatok szerint még a súlyosan antiszociális fiatalokból álló csoporton belül is hajlanak inkább arra, hogy pozitív, felelősségteljes és érett módon reagáljanak a problémás helyzettel összefüggő kérdésekre.⁴⁰⁵ Ez a program a már említett és a továbbiakban alapos elemzésre kerülő EQUIP módszer továbbfejlesztett változata.⁴⁰⁶ A legtöbb problémás helyzetet – az intézeti alkalmazásra – az ART a fiúk részére fejlesztette ki, de könnyen lehet lányok számára is átalakítani.

A holland Teylingereind⁴⁰⁷ magas biztonsági fokozatú javítóközpontban (12-18 év közötti fiúk részére fenntartott intézet) az iskolai oktatás a napi tevékenységek fő részét teszi ki. A 72 fogvatartott fiatalat hat fős csoportokra osztják, ezek jelentik az „osztályokat”. Abban az esetben viszont, ha egyéni oktatás szükségessége áll fenn – mivel az oktatási szintek, az intelligenciájuk és a speciális szükségleteik nagyon

---

⁴⁰⁵ Például egy negatív döntést hozó résztvevő, aki a döntését alátámasztja, alulmaradhat egy inkább érettebb érveléssel szemben. Ő ezt konfliktusnak fogja fel, úgy érzi, hogy kibillentik egyensúlyából, ha végül is csatlakoznia kell a többség álláspontjához. Ha az éretlenebb érvelés még erősebb, akkor ennek a kiegyensúlyozatlanságnak döntő szerepe lehet az érettebb érvelés megtanulásában. Bár a problémás helyzetek általában egy “helyes” vagy “társadalmi szempontból kívánatos” megoldást tartalmaznak, még nem kell, hogy a helyes válasz annyira kézenfekvő legyen. Például a csoport úgy dönt, hogy ha barátok elkötnék egy járművet és mennek vele egy kört, akkor az egy pozitív dolog, mert “valami jót csinálsz a barátoddal”. Ugyanez érvényes abban a helyzetben, ahol a barát kábítószer-kereskedő, azaz „díler”. A helyes válasz lenne a barát “beárulása”, de a csoportnak lehet ez egy dilemma, hiszen nem szabad beárulni egy barátot, mert az elutasítandó. (lásd: Goldstein, A.P; Glick, B és Gibbs, J.C.: Aggression Replacement Training (ART); Ed. Research Press, 1998. lásd: www.aggressionreplacementtraining.org/; lekérdezés: 2007. december 3.)

⁴⁰⁶ Potter, Granville Bud; Gibbs, John C. és Goldstein, Arnold P.: Equip Implementation Guide, Teaching Youth to Think and Act Responsibly Through a Peer-Helping Approach; Ed. Research Pr. Pub, US., 2001, 47 old.

⁴⁰⁷ Sassenheim városában (nem messze Leidentől) található intézet 120 férőhelyes, 12-18 év közötti fiatal bűnelkövetők fogvatartására kialakított intézet, jeles képviselője az EQUIP módszernek Hollandiában (lásd: http://www.teylingereind.nl/bin/45e6dc57a5060_teylingereind%20_engels.pdf; lekérdezés: 2007. december 9.)

különböznek –, ez is biztosított az intézetben. Az intézmény szemléletmódja arra irányul, hogy kialakítsa a törvények, az önmegvalósítás és saját felelősség megértését és tiszteletben tartását. A kötelező iskolai oktatás és szakképzés mellett a társadalomba való „visszanevelés” eszközének az intézet az „EQUIP” módszert választotta. Az EQUIP egy pozitív csoportkultúrát stimulál, megtanít a fiúknak olyan képességeket, amelyek által erkölcsi döntéseket tudnak hozni, kezelni tudják a frusztrációikat és az agressziót, valamint társadalmi készségekre neveli őket.⁴⁰⁸ A program 10 hétig tart és három részre oszlik: a düh kezelése, társadalmi készségek, és társadalmi döntések meghozatala (erkölcsi nevelés). A befogadás után az adott fiatalkorúról elkészítenek egy nevelési tervet, amely minden, a fiatallal kapcsolatos adatot tartalmaz, az egészségügyi állapotától a kinti környezetén keresztül, a személyiségi jegyekig. Ez alapján a nevelők eldöntik, hogy alkalmas-, illetve az EQUIP csoportba való elhelyezésre mindez szükséges-e. Mivel a Teylingereind intézetben átlagosan három hónapot töltenek a fiatalok,⁴⁰⁹ ezért elsősorban a büntetés ideje az, ami döntő. A csoportba való besorolás után a fiatalok heti 3 alkalommal összeülnek és különböző viselkedési normákat, illetve helyzeteket sajátítanak el. A csoport ideális létszáma a 6-8 fő, a fiatalokkal 2 tréner foglalkozik. A módszer egyik legsikeresebb és legkedveltebb foglalkozása a harag és agresszió-kezelési tréning. Ezenkívül viszont az ART során bemutatott társas késégtréninget, szerepjátékokat, probléma megoldási tréningeket (ún. társas döntéshozatal) és számos más foglalkozást is tartanak. Végül, az intézmény biztosít egy utógondozó programot, ami a fiatal fogvatartásának utolsó heteiben kezdődik el és tart egészen a szabadon bocsátás utánig. Az utógondozó program célja a fiúk felkészítése az intézet utáni életre. Ebben az utógondozói tevékenységben a Teylingereind-i intézet jelentős segítséget kap egyes helyi és nemzeti NGO-któl.⁴¹⁰

Két másik intézetet is érdemes futólag említeni, az egyik a Glen Mills School, a másik pedig a Den Engh börtön. A Glen Mills Iskolák magán-, bentlakásos intézetek 15 és 18 év közötti fiatalkorú fiú-elítéltek részére. Az első intézetet 1826-ban hozták létre, Delaware-ben, Pennsylvániában, szinte párhuzamosan a Philadelphiai „House of Refuge”-el (lásd: USA elemzés).⁴¹¹ Az 1970-es évek közepe táján az intézet nemzetközi hírnévre tett szert különböző programjai révén, és számos országban, így 1993 óta Hollandiában is működik. Az első önálló Glen Mills Iskola modellű holland intézet

⁴⁰⁸ <http://www.teylingereind.nl/nl/>; lekérdezés: 2007. december 9.

⁴⁰⁹ A fogvatartás időtartama néhány nap és két év között változik.

⁴¹⁰ Henkes, Barbara: *The Role of Education in Juvenile Justice in Eastern Europe and the Former Soviet Union*; Colpi Paper nr.2., Ed. Open Society Institute, Hungary, 2000., 35. old.

⁴¹¹ http://www.glenmillsschool.org/aboutgms/about_4.html; lekérdezés 2007. december 3.

1999-ben nyílt meg állami támogatással; ma az egyike a 8 magánintézetnek.⁴¹² Az intézet egy különleges belső társadalmi struktúrát alakított ki, csoport-hierarhia és csoportszabályok által, egyfajta leképzéseként a társadalmi hierarhiának és a jogrendszernek. Mivel egy teljesen magánkézben levő intézetről van szó, a holland igazságügyi minisztérium minden évben 100 férőhelyet „bérel” az intézetben. A másik hasonló sikeres intézet a Den Engh,⁴¹³ amely viszont nem magán-, hanem fiatalkorúak részére fenntartott állami büntetés-végrehajtási intézet. A Den Engh alapelve a csoportos terápiák eredményessége és sikeressége, az egyéni terápiákkal szemben.⁴¹⁴ Az intézet SGS programja (Stratégie du Sociogroupe - SGS)⁴¹⁵ olyan elemeket foglal magában, ami az összetartozást, csapatszellemet, kölcsönös segítségnyújtást, egymáshoz való alkalmazkodást segíti elő. Számos olyan programjuk van, amely kirándulást, természetben való tevékenységeket, táborozást tartalmaz.⁴¹⁶

Az oktatás, szakképzés és terápiás képzések a holland fiatalkorúak büntetés-végrehajtási rendszerének középpontjában állnak. A holland igazságszolgáltatás deklarált célja a reszocializáció mint elsődleges cél megvalósítása, ezzel is alátámasztva rehabilitációs büntető-irányzatát. Mindezek mellett azonban egy másik reszocializációs elem, a holland fiatalkorúak esetében a munka. Érdekesség, hogy Hollandiában fokozatosan tért hódít az az elgondolás, miszerint a munka nem az egyetlen útja a személyiség kiteljesítésének. A munkát fontos időtöltésnek tekintik abban az esetben, ha az a szakképzés gyakorlati kiegészítéseként is biztosítható, ebben az esetben mindenképp javallot.⁴¹⁷

A holland fiatalkorúak büntetés-végrehajtása összetett és sokszínű. Európa egyik legfejlettebb igazságszolgáltatási rendszere, amelyben a nyitottság elve, a liberalizmus, az emberi bánásmód mintaeértékű, és ahol az európai normákat messzemenően teljesítik. Ugyanakkor Hollandia is ugyanazokkal a problémás és elhanyagolt gyerekekkel találkozhat intézeteiben, mint a többi állam. Itt is hangsúlyosan oda kell figyelni a kábítószer fogyasztás, a bevándorló fiatal elkövetők, az intézeten belüli erőszak, az alacsony iskolázottság és intelligencia problémájára. Figyelmet kell fordítani az elhanyagolt, önbizalom nélküli és súlyos értékrendbeli problémákkal küszködő fiatalok

---

⁴¹² <http://www.hoenderloo-groep.nl/english>; lekérdezés 2007. december 3.

⁴¹³ Den Dolder helységbe található, Utrecht tartományban

⁴¹⁴ Beijerse – Swaeningen, 2006, 75. old.

⁴¹⁵ <http://www.den-engh.nl/françois>; lekérdezés: 2007. december 3.

⁴¹⁶ <http://www.den-engh.nl/françois>; lekérdezés: 2007. december 3.

⁴¹⁷ Nagy Ferenc, 1990, 227. old.

megsegítésére és nevelésére, azért hogy ők az intézetből kikerülve a társadalom hasznos és pozitív tagjai lehessenek. A holland szakemberek már rájöttek arra, hogy a börtön nem az egyetlen, és kétségkívül nem a leghatékonyabb választás.⁴¹⁸ Hogy mi lenne a legeredményesebb megoldás, illetve a leghatékonyabb választás mind a mai napig kérdés maradt.

3.2.2. Luxemburg

A fiatalkori bűnözés hatékony kezelése fontos kérdés, amelyre a belga és luxemburgi fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere is keresi a választ.

Érdemes szót ejteni az Európa Tanács egyik legkisebb, de kétségkívül hatékonynak mondható fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszeréről, a luxemburgi fiatalkorúak büntetés-végrehajtásáról. A közel 370.000 lakosú Luxemburg 1815-ben elnyert függetlenségéig erős német, francia és belga hatás alatt állt. Igazságszolgáltatási rendszerén ez a hatás még ma is érződik, olyannyira, hogy hatályos Btk.-ja szinte azonos a Belga Büntető törvénykönyvvel.⁴¹⁹ Az 1800-as évek végén a luxemburgi jogalkotó úgy határozott, hogy a börtönökben levő fiatalkorúakat különválasztja a felnőttektől, és speciális nevelési- vagy rehabilitáló intézményekbe helyezi őket. A második világháború után a javító intézetet megszüntették és két, ma is működő intézet vette át szerepét, az egyik Dreibernban (fiúk részére) és a másik Niederfulen/Schrassigban (lányok részére). Egészen 1991-ig ezen intézmények működését az 1984. évi Börtön- és Javítóintézeti Törvény szabályozta. Ez a két intézet az Igazságügyi Minisztérium irányítása alá, valamint az ügyészség törvényességi felügyelete alá tartozott. Az 1991-ben a dreiberni fiú és a schrassigi lány javító intézeteket “Állami Szociális Nevelési Központokká” (CSEE) nevezték át, és az Igazságügyi Minisztérium helyett a Családügyi Minisztérium irányítása alá helyezték.⁴²⁰ Az új központok létrehozása új célokat is megfogalmazott, amelyek értelmében a CSEE feladata:

1. a szociális-nevelési programok, azaz a bentlakásos intézményben elhelyezett fiatalok fogadása, elszállásolása és képzése, személyre szabott oktatással, amely személyes fejlődésüket, szociális nevelésüket és a társadalomba való sikeres beilleszkedésüket eredményezi.

---

⁴¹⁸ Rutten, 2001, 52. old.

⁴¹⁹ Van Kalmthout, Anton, M. és Tak, Peter, J.P.: Sanctions-Systems in the Member-States of the Council of Europe; Part I.; International Penal and Penitentiary Foundation, 1996, 603. old.

⁴²⁰ <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/eac609c0480e9bc3802565a80042e4f0?Opendocument>; lekérdezés 2007. december 1.

2. Tanácsadás: a fiatalkorúak olyan tevékenységekbe történő bevezetése, ami a munka világába való beilleszkedésüket támogatja és elősegíti álláskeresésüket, valamint szociál-pszichopedagógiai tanácsadást is tartalmaz, erkölcsi és vallási támogatást, és a korábban bent tartozkodó fiatalok és szüleik számára is biztosít szociális tanácsadást az intézményen kívül;
3. valamint a fiatalok felügyeletének és védelmének biztosítása.

A luxemburgi intézetek oktatási- és szakmai képzés terén megfogalmazott célkitűzései: a szabad élethez messzemenően hasonló lehetőségek megteremtése általános iskolai, felkészítő, speciális és szakközépiskolai oktatásra, valamint „házon belüli” szakmai képzésre. Jelenleg a CSEE részben nyitott egységeket üzemeltet. A bentlakók beiratkozhatnak iskolába vagy munkát vállalhatnak a központon kívül. Egy másik érdekesség, hogy 1998 óta működik Luxemburgban a Mediációs Központ. Ez a központ többszáz fiatalkorúakkal kapcsolatos közvetítői eljárást folytatott le, és bevezette a helyreállító igazságszolgáltatás gyakorlati megvalósulását Luxemburgban. Ma a közvetítői eljárás – bár nincsen külön jogszabály rá – alapeleme a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának.⁴²¹

3.2.3. Belgium

A mediáció és a hozzá kapcsolódó eljárások a 90-es évektől kerültek a belga igazságszolgáltatás érdeklődési körébe, mára pedig Belgium már rendelkezik a közvetítői eljárásra vonatkozó jogszabállyal is.⁴²² Tulajdonképpen az 1996-ban kirobbanó Dutroux ügy⁴²³ kapcsán a belga kriminál-politika érzékenysége és érdeklődése az áldozatközpontúság fele fordult.⁴²⁴ Ehhez az érzékenységhez szorosan társult az a tény is, hogy húsz év alatt szinte duplára nőtt a börtönpopuláció Belgiumban, s ezáltal egy olyan helyzet alakult ki, amelyben új megközelítést kellett

---

⁴²¹ Schroeder, Paul: Victim-Offender Mediation with Juveniles in Luxembourg; In: Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe, Ed. Springer Netherlands, 2005, Part Three, 3 old.

⁴²² Government of Belgium. Law of 22 June 2005 on mediation

⁴²³ 1995 és 1996 között Marc Dutroux belga állampolgár elrabolt megkínzott, megerőszakolt és végül halálra éheztetett több 8-19 év közötti lányt. A borzalmas körülményektől hangos ügy kezdete óta számos érdekes fordulat következett be, melynek kapcsán népszerű politikusok, közéleti személyiségek és a királyi család tagjai közül is néhányan a rendőrség figyelmébe kerültek különböző pedofil-ügyletek miatt. A 2004-ben életfogytiglanra ítélt Dutroux ügye kapcsán számos, a rendőrséggel kapcsolatos korrupciós ügylet, a nem-megfelelő eljárási szabályok, a kijátszható intézkedések és procedurák miatt a belga igazságszolgáltatás, és azon belül a büntetés-végrehajtás is megújulni kényszerült. Ennek végeredménye a 2005. január 12-i Büntetés-végrehajtási Törvény megszületése.

⁴²⁴ Daems, Tom és Robert, Luc: Victims, Knowledge(s) and Prisons: Victims Entering the Belgian Prison System; In: European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 14/3. 2006, 256. old.

találni – az elterelés és megelőzés mellett – a reszocializáció megvalósítására. 1996-ban az akkori igazságügyi miniszter, Stefaan De Clerck⁴²⁵ egy White Paper (Fehér Könyv – tervezet) keretében bevezette a helyreállító igazságszolgáltatás (továbbiakban: HI) intézményét a börtönökben.⁴²⁶ Ezen rendelet szerint 1997. október 1-étől 6 belga börtönben – 3 flamand és 3 vallon felnőtt intézetben – megindult a HI programjainak működtetése. A programok felügyeletére minden egyes börtönben kötelezően kijelöltek egy úgynevezett helyreállító igazságszolgáltatási tanácsadót (restorative advisor), függetlenül az intézet típusától vagy létszámától, akinek az volt a feladata, hogy bevezesse az új „helyreállító szervezésű börtönrendszert” (restorative organizational prison structure). Az immár több mint 10 éve működő tanácsadók munkája a következőkből áll: ismeretterjesztő programokat működtetnek a HI-vel kapcsolatosan a fogvatartottaknak és a börtönszemélyzetnek, illetve a külső mediációs szervezetekkel való kapcsolattartást elősegítik és szorgalmazzák.⁴²⁷ Törvényi szintre 2005. januárjában megjelent Büntetés-végrehajtási Törvény⁴²⁸ keretén belül emelkedett a tanácsadók státusza. A helyreállító igazságszolgáltatás intézményének bevezetése a börtön falain belül, már Anglia és Wales esetében is elemzésre került. Az új helyreállító trendnek ez a fajta megközelítése komoly szervezeti és jogalkotási átalakításokat feltételezett. Természetesen az első működőképes HI program az áldozatközeli szemlélet formájában jelent meg, amely érdekessége, hogy nem, mint alternatív szankció vagy kiegészítő szankció, hanem mint egyfajta szemléletváltás, a reszocializációs nevelés szükséges hozzávalója kapott szerepet.⁴²⁹ A VIP (Victim In Perspective) név alatt bevezetett program célja összetett. Elsősorban egyfajta felvilágosítást tartanak a bűncselekmények következményeiről, az áldozatokra való hatásáról, illetve megpróbálják fejleszteni az elítéltek empátiás készségét. Mindezeket terápiás, csoportos kezelésekkkel, helyzetelemzésekkel, szerepjátékokkal és gyakran konkrét esetek bemutatásával is szemléltetik (meghívják áldozatokat, hogy meséljék el a velük történeteket). Továbbá a VIP megpróbálja kifejleszteni a felelősségvállalás, és egyáltalán a tett-következmény felismerésének képességét az elkövetőkben. Ennek a fiatalok esetén van fokozottan kiemelkedő jelentősége. Ezen programok szervezésében elkülönítik a szexuális

---

⁴²⁵ Aki mellel a Dutroux ügy kapcsán később lemondani kényszerült.

⁴²⁶ Hivatalosan: Oriëntatienota strafbeleid en gevangeniswezen (azaz „White Paper” (Fehér Könyv) a Büntetőpolitikáról és a bebörtönzésről (Brüsszel 1996)

⁴²⁷ Fontos megjegyezni, hogy ezek a HI programok 1995 óta működnek Belgiumban, mint alternatív szankciók, különös tekintettel az úgynevezett VIP programra (Victim In Perspective). A Dutroux ügy után a szakemberek és főleg a politika úgy vélte, ez a szemlélet a börtön rácsain belül is kell hogy érvényesüljön, ezért kezdődött el ennek a programnak az átírányítása.

⁴²⁸ Penitentiary Act of 12 January 2005.

⁴²⁹ Daems, Tom és Robert, Luc: Victims, Knowledge(s) and Prisons: Victims Entering the Belgian Prison system; In: European journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 14/3. 2006., 258. old.

bűncselekmények miatt elítélt fogvatartottakat (számukra egy másfajta megközelítés szükségeltetik).⁴³⁰ A VIP program keretében az elítéltnél újra felelevenítik az elkövetett cselekményt. Az elítélt újra végigjárja a bűncselekménnyel kapcsolatos körülményeket, azaz, hogy mikor döntötte el, hogy el fogja követni, hogyan tervezte el a bűncselekményt, vagy milyen indíttatásból tette meg, miért választotta pont azt az áldozatot, hogy érezte magát utána. Ezeknek a helyzetelemzéseknek azért van jelentőségük, hogy kiderüljön mik az elkövető érzékeny pontjai, hogy aztán azok alapján lehessen megkezdni az újraformálását.

Az új belga Büntetés-végrehajtási törvény 9. fejezet 2 §-a immár, mint reszocializációs feltétel szabályozza a helyreállítás intézményét, sőt részletes elemzésbe bocsátkozik arra vonatkozóan, hogy a nevelési tervnek része kell, hogy legyen az áldozat-elkövető mediációs eljárásra vonatkozó javaslat, valamint a kárjövátétel esetleges vonatkozásai. (3 §.) A 82. fejezet továbbá pedig, a kárjövátétel módozatait is tartalmazza, a börtönmunka, illetve az ebből levonásra kerülő kártérítés vagy más helyreállító munkálat elvégzése által.⁴³¹ Természetesen a HI, illetve programjaiban való részvétel nem kötelező, az önkéntesség elvén működik, azonban a fogvatartottak jogainak tiszteletben tartása mellett, abban az esetben, ha egy elítélt nem kíván részt venni ezeken a programokon komolyan csökken az esélye a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségére. Ugyanis amikor az elítélt bekerül az intézetbe nevelőjével összeállítanak egy „reintegrációs tervet”, amelyben rögzítik, hogy milyen tevékenységekben vesz részt, iskolai tanulmányokat folytat, szakképzést tanul, egyéb önképző vagy személyiségfejlesztő csoportba jár, illetve a VIP programokat látogatja, a terápiákon részt vesz. Ezen reintegrációs terv természetesen folyamatosan az elítélt fejlődését is követi és a feltételes szabadságra bocsátásának elbírálása – intézet által tett javaslat – kapcsán jelentős szerepet kap. Ezáltal minden elítélt érdeke, hogy részt vegyen benne. Ennek a „bátorításnak” a jogszabályi szintre emelése a feltételes szabadságra bocsátásról szóló törvény 3. fejezet 3 §.-ban került szabályozásra.⁴³² A belga perspektívát és új mediációs törvényt⁴³³ látszik megerősíteni az Európa Tanács új

---

⁴³⁰ Daems – Robert, 2006, 262. old.

⁴³¹ www.restorativejustice.org/resources/world/europe1/alldocs/index_html/belgium; lekérdezés: 2007. december 7.

⁴³² Law on conditional release of 5 March 1998.

⁴³³ Government of Belgium. Law of 22 June 2005 on mediation. According to the Belgian law of 22 June 2005, a mediation process can be started on the request of persons who have a direct interest in a criminal procedure, and this is possible during the whole criminal procedure. Also mediation after trial, during execution of the sentence is not excluded. (azaz: a mediációs törvény rendelkezései értelmében a mediációs eljárást bármely – a büntetőeljárásban érdekelt – személy kérelmezheti az eljárás egésze során.)

rendelete is, a Rec(2006)8, amelyet 2006 június 14-én fogadtak el, és amely hangsúlyozza az áldozatorientált szemlélet fontosságát és a mediációs eljárások alkalmazását, mivel nemcsak az elkövetőt, de a legtöbb esetben az áldozatot is „rehabilitálni” kell a társadalomba.⁴³⁴

Északi szomszédjával, Hollandiával ellentétben, Belgiumnak nagyon kevés fiatalkorúak részére fenntartott intézménye, és csak egy állami javítóintézete van a 14-18 éves fiúk számára. Flandria⁴³⁵ 246 férőhellyel rendelkezik, míg az ország franciául beszélő felében 5 – meglehetősen kicsi – fiatalkorúak részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézmény működik.⁴³⁶ A 10 tartományból álló Belgium szétagoltsága sokszor befolyásolja a fiatalkori bűnözésre adott válaszban is az államot. A jogi szabályozás szempontjából szövetségi szinten vannak meghatározva a fiatalkori büntető igazságszolgáltatás szabályai, ennek végrehajtása viszont – főleg ami a nevelési intézkedéseket illeti – tartományi szinten kerül szabályozásra. Ez azt jelenti, hogy minden egyes tartomány saját rendelkezéseinek megfelelően hajtja végre a fiatalkorúak bírósága (tribunal de la jeunesse et le juge d’instruction) által kiszabott nevelési intézkedéseket.⁴³⁷ Jelen pillanatban Belgiumban többféle szabályozás is rendelkezik a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásáról⁴³⁸, ilyen az: „Együttműködési megállapodás a három régió között a fiatalkorú bűnelkövetők ideiglenes zárt

---

Ez azt jelenti, hogy a büntetőeljárás befejezése után, a büntetés végrehajtása során is lehet kezdeményezni, illetve lefolytatni mediációt.

⁴³⁴ Recommendation Rec(2006) 8. of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2006 at the 967th meeting of the Ministers' Deputies)

⁴³⁵ 1993 óta Belgium aszimmetrikus szövetségi alkotmányos monarchia. Ez azt jelenti, hogy az ország területi alapon és nyelvi-kulturális alapon 3-3 egységre oszlik, amely mindegyikének (elméletileg) önálló képviselő és törvényhozása (parlamentje), illetve végrehajtó hatalma (kormány) van. Ezek a szubszidiaritás elve alapján működnek, és csak az országos jellegű kérdésekben van a szövetségi kormánynak és parlamentnek hatásköre. Területi alapon Belgium 3 régióra (Brüsszel, Flandria és Vallónia), azon belül 10 provinciára vagy tartományra oszlik.

⁴³⁶ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 524. old.

⁴³⁷ Van Dijk, Catherine; Dumortier, Els és Eliaerts, Christian: Survival of the Protection Model? Competing Goals in belgian Juvenile Justice; In: International Handbook of Juvenile Justice; Ed: Springer Netherlands; 2006, Part II., 187. old.

⁴³⁸ A belga fiatalkorúak ítélete lehet: a.) egy magán nevelési intézményben való elhelyezés; b.) a tartományi fiatalkorúak börtönébe való elhelyezés, amely lehet: félig nyitott és zárt intézet; c.) pszichiátriai intézetben való elhelyezés. (Belgiumban nincsenek fiatalkorúak részére fenntartott pszichiátriai fogvatartási intézetek, ezért nagyon ritkán rendelik el ezt a fajta kezelést, már csak azért is, mert a felnőttek részére fenntartott intézetek megtagadhatják a fiatal befogadását, így ha mégis elrendelik, akkor is egy fiatalkorúak börtönébe kerül (az ottani lehetőségekhez képest elkülönített részlegbe vagy cellába).

intézetekben való elhelyezéséről,⁴³⁹ az Everberg törvény,⁴⁴⁰ és a 2006. évi fiatalkorúak jóléti és kezelési törvénye.⁴⁴¹

Az alternatív büntetési nemek alkalmazása a belga fiatalkorúak igazságszolgáltatásában a nyugat-európai tendenciákhoz viszonyítva eléggé alacsony.⁴⁴² Elsősorban a közösségi szolgálat, a nevelési tréningeken való részvétel és a mediáció az, ami inkább elrendelésre és alkalmazásra kerül. Mindenképpen említésre érdemes a nevelési tréningek sokasága és sokszínűsége. 2002-ben csak a Flamand Kormány támogatása által, több mint 12 olyan szolgálat működött, amely hozzávetőleg 780 fiatal számára biztosította az elrendelt nevelési tréningen való részvétel alternatív szankciójának végrehajtását. Ezek a tréningek lehetnek rövid távú (10-50 órás), vagy hosszú távú (több hónapos, vagy akár 1 éves) programok is.⁴⁴³ Azok a fiatalkorúak, akik viszont olyan súlyú bűncselekményt követtek el, amelyre nem lenne elegendő alternatív szankcióval reagálni, a fiatalkorúak intézeteiben kerülnek elhelyezésre.⁴⁴⁴ Manapság Belgiumban kétféle intézeti elhelyezés létezik: a regionális közösségi fiatalkorúak fogvatartási intézetei (ezek a tartományok által működtetett, elsősorban javító-nevelő célú fiatalkorúak fogvatartási intézetei), illetve a fiatalkorúak szövetségi központja. Ez utóbbi egészen új, 2002-ben nyílt meg, és a belga fiatalkorúak igazságszolgáltatásának új fejezetét nyitotta meg. Az Everberg De Grubbe Központ⁴⁴⁵ nevet viselő intézmény

---

⁴³⁹ The cooperation agreement concluded between the federal state and the germanophonic, French and Flemish language communities concerning closed centres for provisional placement of juvenile offenders. (lásd. EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Cooperation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev)

⁴⁴⁰ Law of 1st March 2002 concerning preliminary detention of juvenile offenders (the Law Everberg);

⁴⁴¹ The Law amending the juvenile welfare and treatment of juvenile offenders legislation of 13 June 2006.

⁴⁴² Az ügyészség részéről 2001 évben az összes fiatalkorúakkal kapcsolatos ügy 4,2%-ában került sor alternatív szankció alkalmazására, a bírósági szakban elrendelt alternatív szankciók aránya az összes elrendelt büntetőjogi szankcióhoz képest csupán 16%-ban jelent meg. Ez a tendencia az elkövetkezendő években sem javult. (lásd: Van Dijk, Catherine; Dumortier, Els és Eliaerts, Christian: Survival of the Protection Model? Competing Goals in belgian Juvenile Justice; In: International Handbook of Juvenile Justice; Ed: Springer Netherlands; 2006, Part II., 207. old.)

⁴⁴³ A nevelési tréningeket általában 5 nagy csoportra osztják: a szociális készségek tréningre, a kábítószer ellenes tréningre, agresszió-kezelési tréningre, áldozat-empátiás tréningre és visszaillesztési tréningre lásd: Van Dijk, Catherine; Dumortier, Els és Eliaerts, Christian: 2006, 209. old

⁴⁴⁴ Put, Johan és Walgrave, Lode: Belgium: From Protection Towards Accountability? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 117. old.

⁴⁴⁵ A központot – nagyon rövid idő alatt (pár hónap) – létesítették Brüsszel mellett, Everberg városában. Ez a 2002. március 1-i – Everberg Törvény – alapján létrehozott és működtetett egyetlen szövetségi fiatalkorú börtön. Az intézetbe olyan minimum 14 életévüket beltöltött fiúk kerülnek, akiknél alapos gyanú szerint súlyos bűncselekmény elkövetése kerül majd megállapításra (olyan bűncselekmény, amely a felnőtteknél legalább 5 évi szabadságvesztéssel büntetendő), továbbá sürgős, komoly és kivételes

kifejezetten olyan 14 és 18 év közötti fiatal fiúk részére került kialakításra, akiket súlyos bűncselekmények elkövetésével vádoltak.

3.3. Németajkú országok

A nyugati polgári államok büntetőpolitikájában a 90-es évekre kettős fejlődési irány körvonalazódott: az egyik irány, amely főleg az Egyesült Államok kriminálpolitikájában gyökerezik, a jóléti társadalom válságának feloldását, az erkölcsi rend helyreállítását a börtönbüntetések széleskörű alkalmazásával kívánta megvalósítani. A másik irány Nyugat-Európára jellemző, ahol a növekvő bűnözésre a szabadságvesztés büntetésen kívüli alternatívák fokozott alkalmazásával kívánnak reagálni. Ennek háttérében a végrehajtandó szabadságvesztés hátrányainak nyilvánvalóvá válása, a túlzsúfolt börtönök negatív hatásai, az igazságszolgáltatás tehermentesítése, a sértett érdekeinek, továbbá az emberi szabadságjogoknak az előtérbe állítása és garantálása húzódik meg.⁴⁴⁶

A kontinentális Európa országaiban még mindig inkább a „jóléti”-orientáció a jellemző.⁴⁴⁷ Ez talán a németajkú rendszerek fiatalokat és fiatal felnőtteket kezelő elemeiben nyilvánul meg a legjobban, de hasonló megközelítés figyelhető több nyugat-európai államban is.⁴⁴⁸ A történelem folyamán elsősorban Németország, de szorosan a nyomában Ausztria és Svájc is kifejlesztettek egy – a bűnelkövetőkkel szembeni – alapvetően humánus megközelítést, ami a tiszteletre, a degradáló, stigmatizáló jelenségek csökkentésére, valamint az emberi jogok tiszteletben tartására épül.

---

körülmények állnak fenn, úgy mint a fiatal közveszélyessége, továbbá más intézetben való elhelyezésre lehetőség nem adott. (lásd: Put – Walgrave, 2006, 119. old.)

⁴⁴⁶ Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 389. old.

⁴⁴⁷ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 527. old.

⁴⁴⁸ A fejlett államok fiatalokúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatási rendszere alapvetően kétféle modellt sajátított el: az egyik a jóléti modell (welfare model), amely a fiatalkorúak érdekeire, szükségleteire koncentrál, önálló szabályozással és a nevelésre összpontosító céllal, az állami beavatkozás széles körét emeli ki, és amelyet az amerikaiak „nemes egyszerűséggel” *parens patriae* modellnek hívnak. Ez a modell kifejezetten Németország, Ausztria, és Hollandia szankciórendszerében ismerhető fel. A második irányzat az igazságszolgáltatási modell (justice model), amely a generálprevencióra, a cselekmény súlyára helyezi a hangsúlyt, és különös figyelmet szentel a formális eljárás fontosságának a büntetőjog klasszikus alapelveire építve. Azért érdekes ez a modell, hiszen az igazságszolgáltatási modell és a jóléti modell együttesen jelentkezik a német fiatalkorúak büntetési rendszerében. (lásd. Kaiser, Günther: Jugendstrafrecht oder Jugendhilfe? Tendenzen in der Entwicklung des Jugendstrafrechts. In: Zeitschrift für Rechtspolitik. 1975/8. 212. old.) Kaiser később még egy harmadik modellt is említ a „konfliktus megoldó modell – Konfliktlösungsmodell, amely a későbbi restoratív igazságszolgáltatási modell előfutárának számít.

Ugyanezt a humánus megközelítést találjuk meg még fokozottabban a fiatalkorúak esetében. A németajkú országok ugyanis felismerték a szabadságvesztés büntetés összetett jellegét, főleg a fiatalkorúak esetében, valamint azt, hogy az izoláció látens funkciója olyan egyéni és társadalmi károkat okoz, amelyek miatt érdeklődően kell fogadniuk egyéb alternatívákat is.⁴⁴⁹ Az elmúlt évek folyamán ezek az országok számos olyan – fiatalkorúakra vonatkozó – újításokat vezettek be, amelyek egyértelműen a szabadságvesztésen kívüli “egyéb módszerek” bevezetését is érintik.

3.3.1. Németország

2002. szeptemberében jelentős vita alakult ki a német *Juristentag*⁴⁵⁰ ülésén azzal kapcsolatban, hogy “Vajon a német fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere korszerű-e?”. A főkérdés a nevelés, mint eszköz használatának eltörlése volt, ugyanakkor viszont a különálló fiatalkori igazságszolgáltatási rendszer fenntartása mellett az arányos megtorló intézkedések eszköztárának bővítése került megvitatásra.⁴⁵¹ A nevelés “*leitmotiv*”-ának, vezérelvének eltörlése ötletét *Hans-Jörg Albrecht*, a Max-Planck-Institut, Külföldi és Nemzetközi Büntetőjog Intézetének (Freiburg) igazgatója fogalmazta meg. Az eltörlésre vonatkozó javaslat és érvelés szinte minden résztvevő tiltakozását kiváltotta.⁴⁵² Albrecht konkrét javaslatai közül néhány azonban felkeltette a *Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen*⁴⁵³ (továbbiakban: DVJJ) érdeklődését és összegyeztethetőnek találták a szervezet által megfogalmazott – fiatalkorúakra vonatkozó – törvényjavaslataikkal. Egyébként ez a szervezet jelentős befolyással bírt a fiatalkorúakra vonatkozó tendenciák és reformintézkedések területén

---

⁴⁴⁹ Dünkel, Frieder: Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 251 old.

⁴⁵⁰ A Német Ügyvédi Kamara által szervezett kétévenkénti találkozó.

⁴⁵¹ Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen 2002; Deutsche Juristentag; Albrecht, H.-J.: Ist das deutsche Jugendstrafrecht noch verfassungsgemäß? Gutachten für den 64. Deutschen Juristentag. Munich, 2002 (lásd: www.djt.de; lekérdezés: 2007. október 22.).

⁴⁵² Dünkel, F.: Jugendstrafrecht – Streit um die Reform. Anmerkungen zum Gutachten von H.-J. Albrecht zum 64. Deutschen Juristentag, Munich, 2002. Neue Kriminalpolitik, vol. 14; 90-91.old.; (szerz. megj.: valamint utalás: Streng, F. (2002): Referat zum 64. Deutschen Juristentag. In: Ständige Deputation des Deutschen Juristentages (Ed.): Verhandlungen des vierundsechzigsten Deutschen Juristentages. Vol. II/1. és Walter, M. (2002): Das Jugendkriminalrecht in der öffentlichen Diskussion: Fortentwicklung oder Kursänderung zum Erwachsenenstrafrecht? Goldammer's Archiv für Strafrecht, vol. 149: 431. old.; mindkét szerző hasonló tiltakozást fogalmazott meg. (A művek eredeti források hiánya miatt nem idézhetők)

⁴⁵³ A német fiatalkorúak bíróságának bírái, fk-s ügyészek, a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában és a jóléti intézményeikben közreműködő szociális dolgozók és kriminológusok nemzeti szervezete. (Bővebb információ: www.dvjj.de)

az utóbbi 30 év folyamán.⁴⁵⁴ A DVJJ koncepciója szerint a nevelés továbbra is a speciális prevenció eszköze kell, hogy legyen és emellett szükséges megőrizni és kiterjeszteni az építő jellegű megoldások hatókörét, mint amilyenek a mediáció, vagy a közösségi szankciók. Ebben az összefüggésben a közösségi szankciók rendszerének rekonstruálása, valamint a fiatalkorúak börtönbüntetésének és előzetes letartóztatásba helyezésének jelentős csökkentése támogatást nyert a találkozó résztvevői körében.⁴⁵⁵ De valójában, hogyan is jutott el a német fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében munkálkodó szakemberek ennyire ellentmondásos és ellentétes irányú lehetőségek megfogalmazásához?

3.3.1.1. Történeti áttekintés és szervezeti felépítés

A német jogtudomány már a múlt század elején megkísérelte az ifjúságvédelemnek, valamint a fiatalkorúak büntetőjogának összekapcsolását egy egységes joganyagba.⁴⁵⁶ Németország európai szinten az elsők között vezette be a megtorló büntetési nemek helyett a nevelés alapú intézkedések lehetőségét, valamint emelte fel a büntetőjogi felelősségi korhatárt. (12-ről 14 évre.)⁴⁵⁷ De ezen eredmények elérését hosszas folyamat előzte meg, és legalább ennyire hosszú is követte. A XIX. században ugyanis a német területeken az abszolút büntetőjogi teória elterjedése: Kant, Hegel és Feuerbach tanainak hatása, a büntetés-végrehajtásban a javítás gondolatával szemben az igazságos megtorlás és generálprevenció eszméje volt az uralkodó. Ez – többek között – abban nyilvánult meg, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben a hangsúlyt a rendre, a tisztaságra, a pontosságra és a katonai jellegű fegyelemre helyezték.⁴⁵⁸ Talán az első elmozdulás IV. Frigyes Vilmos porosz király 1848-ban építtetett büntetés-végrehajtási intézete volt. Ez, a Berlin-Moabitban épített intézet a londoni pentoville-i intézet mintájára készült és a szabadságvesztés, mint javítás elgondolásának elvét testesítette meg.⁴⁵⁹ A nevelés elve ezekben az intézetekben a jólismert pennsylvaniai rendszert⁴⁶⁰

---

⁴⁵⁴ Dünkel, F.: *Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice*; In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 260 old.

⁴⁵⁵ Dünkel, 2006, 261. old.

⁴⁵⁶ Lőrincz József: *Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában*. IM-BVOP, Budapest, 1992., 72. old

⁴⁵⁷ Junger-Tas, J.: *id.mű*, 516. old.

⁴⁵⁸ Nagy Ferenc: *Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése*. BVOP, Budapest, 1990., 75. old.

⁴⁵⁹ Hasonló minta alapján épült a badeni Bruchsalban cellabörtön. A továbbiakban ez a két börtön szolgált a következő létesítmények mintájául is. (lásd: Nagy Ferenc, 1990, 75.old) Ezt a németek „klónozásnak” hívják és mind a mai napig alkalmazzák. A „klónozás” lényege, hogy felépítenek egy „donor” intézetet, majd ennek mintájára, közel hozzá, ugyanolyan jellegű, sajátosságú, kivitelezésű „klónt” hoznak létre

követte. Ezek voltak az első lépések a német nevelésorientált büntetés-végrehajtás útján, amit aztán a XX. század elején született tanácsi alapelvek és rendeletek is megerősítettek. Így a 20-as évek elején a német végrehajtási elméletekben előtérbe került a nevelés fontossága és a visszaesés megakadályozásának gondolata. Hasonló utat követett az 1923-as “Birodalmi Tanácsi Alapelvek” megalkotása, amely a fokozatos végrehajtás (angol és ír minta nyomán) bevezetését szorgalmazta.⁴⁶¹ Logikus következmény volt tehát a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozásnak a nevelés-orientált átalakítása is. Ezen kategória büntetőjogi jogkövetkezményeinek kialakítására és azok végrehajtására szintén jelentős hatással bírt az angol-amerikai irányzatok elterjedése,⁴⁶² amelyek Németországnak ösztönzést adtak a gyermek- és ifjúságvédelem, valamint a fiatalkorúak sajátos igazságszolgáltatási rendszere párhuzamos (jóléti és igazságszolgáltatási) fejlesztésében.⁴⁶³ Tulajdonképpen ennek a fejlődésnek a törvényi szabályozása lelhető fel az 1922. évi Fiatalkorúak Jóléti törvényében,⁴⁶⁴ majd az 1923. évi Fiatalkorúak (Bírósági) Igazságszolgáltatási törvényében (továbbiakban: JGG).⁴⁶⁵ A fiatalkorúak jólétorientált szemléletű igazságszolgáltatása azonban mégsem fért meg teljesen a német mentalitással. A kompromisszumos megoldás egy olyan “vegyes”

---

máshol. (lásd: Bencze Béla, Csada Krisztina, Király Krisztina: Nemzetközi szakmai konferencia Alsó-Szászországban. In: Börtönügyi Szemle, 2006. 3 szám, 91.old)

⁴⁶⁰ Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004., 27 old: „A pennsylvaniai rendszer (...) a legtokéletesebb volt a maga nemében. Nemcsak a társadalomtól szigetelte el az elítélteket, de megvédte őket a közös elzárásból származó káros hatásoktól is. Éjjel-nappal magánzárka, séta elkülönített sétaudvarokban, az istentisztelet és az iskolai tanítás külön fülkéből hallgatása, munkatiltalom.”

⁴⁶¹ Nagy Ferenc, 1990, 76. old.

⁴⁶² Például, Angliához hasonlóan már 1908. óta néhány bíróság, mint például a berlini, frankfurt am main-i vagy cologne-i, külön bírósági tárgyalótermeket hozott létre, amelyek a fiatalkorú bűnelkövetők eseteit tárgyalták. Sőt az első, csak fiatalkorúak számára kialakított intézet az észak-amerikai reformatory mintájára a Mosel menti Wittlich-ben létesült 1912-ben. Jellemző, hogy a porosz állam a reformatory rendszer olyan elemét emelte ki, mint a fiatalkorúak katonai jellegű gyakorlatoztatása. (lásd: Lőrincz, József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992, 73. old.)

⁴⁶³ Lőrincz, 1992, 72. old.

⁴⁶⁴ Hivatalosan: Fiatalkorúak Jóléti Törvénye (JWG – Jugendwohlfahrtsgesetz 1922); Az 1922-es Fiatalkorúak Jóléti Törvénye olyan klasszikus törvény volt, amely a “*parens patriae*” elv szellemében tette lehetővé a fiatalkorú bűnözés elleni fellépést. Az állam helyettesíti azokat a szülőket, akik nem tudják, vagy nem akarják teljesíteni nevelési köteleységüket. A nevelési intézkedések hasonlóak voltak, ha nem teljesen ugyanazok, mint a későbbi Fiatalkorúak (Bírósági) Igazságszolgáltatási Törvényében foglaltak, például, ami a felügyeleti-, illetve gondozási rendelkezéseket illeti, vagy azokat az intézkedéseket, amik a szülők nevelési képességeit javítják, például a kiskorú személy nevelőszülőkhöz való áthelyezését vagy bentlakásos intézménybe helyezését.

⁴⁶⁵ Hivatalosan: Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Törvénye (JGG – Jugendgerichtsgesetz 1923); “Jugendgerichtsgesetz” szó szerinti fordítása (Fiatalkorúak Bírósági Törvénye). Ez speciálisan a fiatalkorúak részére kialakított bírósági tárgyalótermekben tevékenykedő bírók kinevezésére nyúlik vissza olyan nagyvárosokban, mint például Berlin, Cologne vagy Frankfurt. A “Jugendgerichtsbewegung” (“fiatalkorúak bíróságának létrehozására irányuló mozgalom”) jelentős befolyást gyakorolt az 1923-as JGG törvény megalkotására; Az 1923-as törvényt Gustav Radbruch szerkesztette Franz von Liszt elméletei alapján és egyik legnagyobb lépése a büntethetőségi korhatár 12-ről 14 éves korra való felemelése volt. (lásd Schaffstein, F. és Beulke, W.: Jugendstrafrecht. Ed. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Cologne, , 14th ed, 2002., 34 old.)

rendszert hozott létre, amely magába foglalta a nevelési intézkedések és jogi garanciák elemeinek kombinációját, valamint egy olyan eljárásjogi megközelítést, amely inkább az igazságszolgáltatási-modellre volt jellemző.⁴⁶⁶ Az 1923-as JGG nem hozott létre új “fiatalkorúakra vonatkozó büntetőtörvényt”. Ez a jogszabály tulajdonképpen olyan fellépések, megtorló intézkedések speciális rendszere, amelyet fiatalkorú bűnelkövetők esetében alkalmaznak és néhány speciális eljárásjogi szabályt foglal magában a fiatalkorúak bírósági eljárására vonatkozóan. Amitől mégis fiatalkorúakra vonatkozó törvény jelleget kapott az, hogy a felnőttek általános büntetőtörvényével összehasonlítva az 1923-as törvény első ízben tette lehetővé a nevelési intézkedések alkalmazását büntetés-végrehajtás helyett,⁴⁶⁷ különösen pedig a börtönbüntetés elkerülése végett, annak ellenére, hogy a törvényben és módosításaiban nem találunk határozott előírást a nevelési alapelvekre vonatkozóan.⁴⁶⁸

Egyes szakértők szerint a német rendszerben nagyon sokáig nem lehet nevelésről beszélni, hiszen a német büntetés-végrehajtási törvények rendelkezései még csak nem is tartalmazták magát a kifejezést sem. A kezelés (Behandlung) szóhasználat az elterjedt, amely fogalom nem csupán az orvosi értelemben vett terápiás beavatkozást jelenti, hanem az elítéltekkel való, különböző jellegű, foglalkozást is.⁴⁶⁹ Az 1923-as újítás harmadik alapköve a büntetőjogi felelősség kitolása 12 évről 14 éves korra.⁴⁷⁰ Napjainkban a büntetőjogi felelősség korhatárának leszállítása újra felmerült Németországban (inkább retorikus vagy szimbolikus értelemben, főleg a választások idején), és elsősorban a Keresztény Demokratikus Pártok (CDU/CSU) konzervatív politikusaitól származott a gondolat, de arra, hogy a politikai pártok többsége ezt jóváhagyja, kevés esély volt.

A történelem azt mutatja, hogy a “nevelés” kifejezés pontos tisztázásának hiánya – bizonyos ideológiák szerint – egy teljesen más értelmezéshez és a nevelési elv eltérő használatához vezethet.⁴⁷¹ Az 1940-es igazgatási rendelet és a JGG 1943-as első – a

---

⁴⁶⁶ Dünkel, F.: *Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice*; In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 249.old.

⁴⁶⁷ A törvényben ez a “Erziehung statt Strafe” jelszót kapta.

⁴⁶⁸ Dünkel, 2006, 249. old.

⁴⁶⁹ Nagy Ferenc: *Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése*. BVOP, Budapest, 1990, 121. old.

⁴⁷⁰ Ezzel kapcsolatban megemlíthetjük, hogy az 1933-tól 1945-ig tartó náci rendszerben a 12 és 14 év közötti fiatalkorúakat bizonyos bűncselekmények elkövetése vagy törvénysértő magatartásuk miatt újra büntethetőnek nyilvánították. (lásd: Dünkel, 2006, 250. old.)

⁴⁷¹ A nácik a nevelést úgy értelmezték, mint nevelés büntetés által (és nem büntetés helyett!), így a nevelésnek egy bizonyos elnyomó/represszív értelmezése maradt fenn.

nemzetiszocializmus ideológiájának megfelelő – módosításával bevezetett úgynevezett “fegyelmezési intézkedések”, különösen a rövidtávú fogvatartási központok⁴⁷² kialakítása, hűen mutatják be a náci időszak elnyomó “*Zeitgeist*” ideológiáját. A második világháború után a törvényhozó szervek megtartották ezeket az intézkedéseket, mivel úgy találták, hogy más európai törvénykezésben is megtalálhatók (például a brit fogvatartó központokban). A náci rendszer reformjai olyannyira kétértelműek voltak, hogy olyan nevelési újításokat is tartalmaztak, amelyeket az azt megelőző Weimardemokrácia korszakában hoztak létre.

Az 1960-as évek végén a társadalmi és politikai mozgalmak és változások hatására számos, a fiatalok büntetőjogi jogkövetkezményeivel és azok végrehajtásával, kapcsolatos vita merült fel. A legfőbb bírálat a Fiatalok Jóléti Törvényében meghatározott zárt intézményeket (“otthonok”), a Fiatalok (Bírói) Igazságszolgáltatási Törvényében szereplő fegyelmezési intézkedéseket, különösen pedig a fiatalok legfeljebb négy hétig tartó fogvatartásával kapcsolatos rendelkezéseket érte. Az 1970-es évek elején a reformmozgalom egy egységesített jóléti (welfare) modell érdekében harcolt (az igazságszolgáltatási modell klasszikus megtorló intézkedéseinek legmesszemenőbb kizárásával).⁴⁷³ Ezt az irányzatot és javaslatot 1974-ben már el is vetették a német szakemberek, és a további reformjavaslatok egyfajta dualisztikus megközelítést céloztak meg a jóléti és igazságszolgáltatási modellek között.⁴⁷⁴

A fiatalok igazságszolgáltatási rendszere az 1970-es évek óta fontos változásokat élt meg. A 20-as évektől elkezdődött ifjúságvédelmi és büntetőjogi összeolvadás, majd a 60-as évek reform mozgalmi nyomán 1974-ben megjelent az új Fiatalok Bírói Törvénye (Jugendgerichtsgesetz).⁴⁷⁵ Témánk szempontjából lényeges eleme az új JGG-nek, hogy a fiatalokra vonatkozó büntetőjogi jogkövetkezményeként: a nevelő intézkedéseket, a fegyelmező eszközöket és a fiatalok büntetését határozza meg.⁴⁷⁶ A nevelő intézkedések a magatartási előírásokból, a nevelési segítségnyújtásból és a javítónevelésből állnak.⁴⁷⁷ Fegyelmező eszközként alkalmazható a bírói megrovás,

---

⁴⁷² Maximum négy hetes időtartamra ezekben a központokban rövid, erős sokkhatásos beavatkozásokkal próbálták „jó útra téríteni” a bűnelkövetőket. (lásd: Dünkel, 2006, 250. old.)

⁴⁷³ Dünkel, 2006, 252. old

⁴⁷⁴ Schaffstein, F. és Beulke, W.: Jugendstrafrecht. Ed. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Cologne, 14th ed, 2002, 41. old.

⁴⁷⁵ Lőrincz, 1992, 72. old.

⁴⁷⁶ Lásd: JGG. 1974: 5. §.

⁴⁷⁷ Lásd: JGG. 1974: 9. §.

a bírói kötelezés és az elzárás.⁴⁷⁸ A fiatalkorúak büntetése pedig a fiatalkorúak szabadságvesztés büntetését, azaz a Jugendstrafe-t jelenti, amely lehet: határozott tartamú (6 hónaptól 5 évig, de meghatározott esetekben maximum 10 évig terjedő); határozatlan tartamú (átlagosan 6 hónap és 4 év között) és határozott tartamú elítélés nevelőhatás céljából.⁴⁷⁹ Az 1974-es JGG a fiatalkorúak nevelésének alapintézményeiként a “rendet, munkát, az oktatást, a testedzést és a szabadidő hasznos eltöltését” jelöli meg.⁴⁸⁰ Rendelkezik továbbá arról is, hogy a fiatalkorúak szakmai képzését megfelelő tanműhelyekben kell biztosítani, valamint előírja, hogy a nevelés célját a fogvatartás rezsimjének enyhítése útján, lehetőleg a nyitott végrehajtási forma alkalmazásával kell elérni.⁴⁸¹

Természetesen mára már az 1922-es JWG és 1974-es JGG is lényeges változásokon ment keresztül. Érdekesség viszont, hogy ameddig a JWG-t 1990-ben egy modern szociális jóléti törvény váltotta fel (a *Sozialstaat* koncepcióját követve),⁴⁸² a JGG rendelkezéseinek változtatása viszont sokáig bármiféle módosítás nélkül történt meg, úgynevezett “gyakorlatban alkalmazott reform” (“*Jugendstrafrechtsreform durch die Praxis*”) alapján, ami azt jelenti, hogy a területen dolgozó szociális munkások, szakemberek, fiatalkorúak ügyészei és bírái által kifejlesztett innovatív elgondolások megvalósításai voltak.⁴⁸³

Bűncselekmények elkövetése esetén a JGG intervencióit a “szubszidiaritás” (“*Subsidiaritätsgrundsatz*”), illetve a “minimális beavatkozás” elve jellemezi.⁴⁸⁴ Ez azt jelenti, hogy szabadságvesztés büntetést csak akkor szabhatnak ki, amennyiben az

---

⁴⁷⁸ Az elzárás, nem hagyományos értelemben vett szabadságvesztés-büntetés, hanem egy rövid (max. 6 napos), vagy hosszú (négy-hetes) elzárás. A Jugendarrest lényege az elrettentés.

⁴⁷⁹ Lásd: JGG. 1974: 18. §., 19. §., 21. §.

⁴⁸⁰ Lásd: JGG. 1974: 91. §.

⁴⁸¹ Lőrincz, 1992, 74. old.

⁴⁸² Az új törvény szerint az ifjúsági jóléti szervezeteknek támaszként, segítségként kell közreműködniük. Az elnyomó nevelési intézkedéseket, mint például (zárt) bentlakásos gondozó intézményekben (otthonokban) való fogvatartást, eltörölték. Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején néhány zárt jóléti intézményt ismét megnyitottak (körülbelül 150 helyet néhány tartományban – ami hozzávetőleg a jóléti rendszer elhelyezési intézkedéseinek 0,2 %-át teszi ki. (lásd: Sonnen, B.-R.: Juristische Voraussetzungen des Umgangs mit Kinderdelinquenz. DVJJ-Journal, 2002. vol. 13, 330. old.)

⁴⁸³ Dünkel, 2006, 251. old.

⁴⁸⁴ A JGG törvény alkalmazása olyan bűncselekményekre korlátozódik, amelyek az általános büntetőtörvényben (Strafgesetzbuch - StGB) kerültek meghatározásra. A Fiatalkorúak Jóléti Törvénye (JWA) akkor alkalmazható, amikor a gyermek vagy fiatalkorú személyes fejlődése során “veszélybe kerül” és a JWA törvény által biztosított segítségre vagy intézkedésekre szorul. Az intézkedéseket a becsült nevelési szükségletek alapján választják ki. Ezek az intézkedések részben megegyeznek a JGG törvényében előírtakkal (például szociális nevelési tanfolyamok, speciális gondozás). A bentlakásos gondozás mindkét törvényben szerepel. Amennyiben a fiatalkorúak jóléti intézményei a gyermeket vagy fiatalkorú személyt ilyen intézménybe szeretnék helyezni (a szülők akarata ellenére) a családjoggal foglalkozó bírósági bírótól kell engedélyt kérni.

elkerülhetetlenül szükséges (ultima ratio) és csakis a „proporcionalitás” elvének betartása mellett. Emellett a fiatalkorúak bíróságának megtorló intézkedései elsősorban nevelési vagy fegyelmezési intézkedések lehetnek. A törvény 1990-es reformja Németországban egyre több jogi lehetőséget kínált a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában. A jelenlegi törvény a fiatalkorúak vagy fiatal felnőttek alternatív büntetésére, vagy más szociális és/vagy nevelési intézkedések alkalmazására helyezi a hangsúlyt.⁴⁸⁵ Az áldozatnak okozott kár jóvátételére irányuló erőfeszítések vagy az áldozat-elkövető közötti mediáció egyenrangú szintre emelkedett a nevelési intézkedésekkel.⁴⁸⁶ Az 1990. augusztus 8-án elfogadott, a JGG-t módosító törvény⁴⁸⁷ tovább bővítette a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott büntetőjogi intézkedések széles skáláját, bevezetve olyan új közösségi szankciókat, mint a közösségi szolgálat, a gondozási rendelkezések (*„Betreuungsweisung”*), a szociális tréningkurzus és a mediáció. A fiatalkorúak bíróságának nevelési intézkedéseire vonatkozó rendelkezések különböző formáit alkalmazzák a fiatalkorú bűnelkövetők mindennapos életére vonatkozóan azzal a céllal, hogy megfelelő nevelést kapjanak, és hogy megelőzzék a bűnelkövetés lehetőségét.⁴⁸⁸ Ily módon a bíró megtilthatja bizonyos személyekkel való kapcsolatfelvételt, meghatározott helyeken való tartózkodást,⁴⁸⁹ valamint fegyelmezési intézkedésként formális figyelmeztetést, közösségi szolgálatot, pénzbírságot és egy- vagy két hétvége időtartamú, de legfeljebb négy hetes speciális „ifjúsági” fogvatartó központban (*„Jugendarrest”*)⁴⁹⁰ történő elhelyezést is elrendelhet.⁴⁹¹

Egyértelmű tehát, hogy az 1990-es Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Törvényének (JGG) reformintézkedései kiemelték az elterelés fontosságát, valamennyi hivatalos büntetést a minimális beavatkozás elvére alapozták, a bebörtönzést tekintve az utolsó

---

⁴⁸⁵ Lásd: JGG (90-es módosítás): 45. §. (1) és (2)

⁴⁸⁶ Dünkel, F.: *Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice*; In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 258. old.

⁴⁸⁷ Hivatalosan: *Erste Gesetz zur Änderung des Jugendgerichtsgesetzes*; 1990. december 1-én lépett hatályba.

⁴⁸⁸ Németországban az intézkedések 69 %-át az elterelő eljárások teszik ki. 1990 óta azonban nőtt a fiatalkorúak bebörtönzési aránya, nem a súlyosabb büntetések miatt, hanem mert növekedett azon fiatalok száma, akiket támadás vagy utcai rablás miatt ítélték el (a fiatalkorúak börtönében levők 89 %-a 18-25 év közötti, míg 11%-uk 14-18 év közötti. Lásd: Junger-Tas, 2006, 517. old.)

⁴⁸⁹ Lásd: JGG (90-es módosítás): 10. §.

⁴⁹⁰ Már említett „rövid, éles, sokkoló”, maximum 4 hétig tartó elzárás, amit a 14-17 évesek esetében alkalmaznak (lásd: Junger-Tas, Josine: *Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn?* In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 528. old)

⁴⁹¹ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): *Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures*; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev; question 2.3.

lehetőségnek.⁴⁹² A törvény hatályát tekintve nem húz szigorú határvonalat az egyes életkorban levő elkövetők közé, ugyanis meghatározott feltételek esetében a hatálya kiterjed az úgynevezett – 18-20 év közötti – fiatal felnőttekre. Ez azonban nem újkeletű rendelkezés, ugyanis 1953 óta minden 18-21 év közötti fiatal felnőttet a fiataikorúak bíróságának hatáskörébe helyeznek és ezt az eljárásmodot 2000 óta Spanyolország, 2001 óta pedig Ausztria és Litvánia is alkalmazza.⁴⁹³

Mivel az előző országok esetében a szabadságvesztés büntetés alatti reszocializációs nevelési törekvéseken kívül más, alternatív reintegrációs lehetőségekről is szót ejtettünk, Németország esetében is – a teljesség igénye és lehetősége nélkül – egy pár mondat erejéig felvázoljuk az egyik legérdekesebb, és a magyar rendszer eszközeitől idegen, nevelési programot: a szociális tréningkurzust. A szociális tréningkurzus alkalmazására vonatkozó rendelkezések alapján⁴⁹⁴ ez a reszocializációs program a nevelő csoportmunka egyik formájának tekintendő, és elsődleges célja a “kinti” nevelési folyamatban bekövetkezett deformációk felfedezése és orvoslása. A szociális tréningkurzus, mint az elzárás helyettesítésére alkalmas szankció, többféle formában is megjelenhet: gyakorlati és tapasztalati kurzus (Übungs- und Erfahrungskurse), öntapasztalati kurzus (Selbsterfahrungskurse), támogató és nevelő kurzus (Stützungskurse und Erziehungskurse). A kurzuson való részvételt elrendelheti akár a fiataikorúak bírósága, de akár diverziós döntésen is alapulhat.⁴⁹⁵ Diverzió esetében mind az előzetes eljárások, mind pedig a tárgyalás során lehetősége van az ügyészségnek az eljárás megszüntetésével együtt ezen nevelési intézkedés előírására. Időtartamát tekintve a kurzus lehet rövidebb időtartamú (3 délután vagy egy hétvégére szóló), lehet átmeneti (egy hetes kurzus), illetve lehet ennél hosszabb időtartamú (de

---

⁴⁹² A német fiataikorúak büntetési rendszere a következő szintekből épül fel: A JGG alapján abban az esetben, ha egy fiataikorú személy bűncselekményt követ el akkor a bíróság által kiszabható szankció – a proporcionalitás elvének figyelembe vételével – három félek lehetnek: 1.) nevelési intézkedések (Erziehungsmaßregeln - §.5 I. JGG, §.9 JGG); 2.) fegyelmezési intézkedések (Zuchtmittel - §.5. II. JGG, §.13. JGG) és 3.) fiataikorúak szabadságvesztés-büntetése (Jugendstrafe - §5.II. JGG, §.17. JGG). A JGG a szankciók közül a nevelési intézkedéseknek biztosít nagyobb teret és elsőbbséget, amennyiben ezen szankciók alkalmazása nem lenne kielégítő, csupán akkor kerülhet sor a fegyelmező eszköz vagy szabadságkorlátozó büntetés alkalmazására. A nevelési intézkedések lehetnek: különböző el- és kitiltások (helyekről, helységekből, személyekkel való kapcsolattartástól), meghatározott képzés- és munkahely elfogadása, szociális tréningkurzusok, mediáció, közlekedési oktatáson való részvétel stb. A fegyelmező eszközök alkalmazására tradicionális represszív szankciófajta, amely magába foglalja a megrovást, bírói kötelezést (kárjótételre, bocsánatkérésre, pénzfizetésre, közhasznú tevékenységre) és az elzárást. Az elzárás máris egy érdekesebb és témánk szempontjából lényeges elem, ugyanis a német JGG szerint elzárás alkalmazható szabadidő elvonásként, rövid tartamú elzárásként (max. 4 nap), illetve tartós elzárásként (egy-négy hét között) (lásd: Dünkel, F: 2006, id.mű, 259. old).

⁴⁹³ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 528. old.

⁴⁹⁴ JGG. 10.§ 1.(6.)

⁴⁹⁵ JGG. 45.§ és 47.§

maximum 6 hónap). A kurzusok alkalmával olyan csoportfoglalkozásokra kerül sor, amelyek során a fiataloknak segítenek az önmegismerésben, saját hibáik elismerésében (agressziókezelés) és azokon való változtatásban, céljaik megfogalmazásában és azok megvalósulásához vezető út megtalálásában, valamint akadályok leküzdésében. Ezen túlmenően olyan programokat szerveznek, amelyek során a fiatal felismerheti képességeit, tehetségét és lehetőségeit.⁴⁹⁶ Bár ezek a programok mind-mind arra hivatottak, hogy a bűnelkövető fiatal mentalitásában változást eredményezzenek, egyes szakértők szerint nem igazolt, hogy megfelelően hosszú tartamú szocializáció és változatlan életkörülmények mellett a tréningkurzus mélyreható változásokat idézne elő,⁴⁹⁷ bár kétségtelenül – a visszaesési arányok statisztikai adatai alapján – alátámasztott tény, hogy a szociális tréningkurzus egyik típusa, az “agresszióellenes kurzus”,⁴⁹⁸ kifejezetten hatékony és eredményes programnak bizonyult (amit a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok esetébeni alkalmazása során is igazolva látnak a szakemberek).

3.3.1.2. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása és a nevelés kérdése a német fiataikorúak intézeteiben

A JGG 17.§ (2) szakasza rendelkezik a fiataikorúval szembeni szabadságvesztés büntetés kiszabásáról. Csak és kizárólag abban az esetben lehet ilyen súlyú büntetést⁴⁹⁹ kiszabni az adott fiatalra, ha egyértelmű, hogy a nevelési és fegyelmezési intézkedések nem kielégítőek vagy megfelelőek. Mindezek mellett a német szabályozás különösen nagy hangsúlyt fektet a bűncselekményt elkövető fiataikorú háttérének feltérképezésére, így például külön értelmezést adnak olyan, a nevelés szempontjából releváns elemekre, mint a káros hajlam, amely elsősorban elégtelen nevelést és kedvezőtlen környezeti befolyást feltételez, valamint emeli a fiataikorú társadalomra veszélyességét. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof) állásfoglalása alapján a káros hajlam, olyan súlyos nevelési hiányosság, amely azt a veszélyt hordozza, hogy tartós nevelő intézkedések nélkül a fiatal (szociológiai és pszichológiai vizsgálatok, valamint a

---

⁴⁹⁶ Brings, Hans: Ambulante Maßnahmen als Reaktion auf Straffälligkeit von Jugendlichen und Heranwachsenden in der Stadt und dem Kreisgebiet Aachen. In: Zentralblatt für Jugendrecht. Nr. 1998/9. 370. old.

⁴⁹⁷ Albrecht, Peter-Alexis: Jugendstrafrecht. Ed. Becks, München, 1993, 178. old.

⁴⁹⁸ Hivatalosan: Anti-Agressions Kurs, Konflikttraining

⁴⁹⁹ A szabadságvesztés generális minimuma 6 hónap, a maximum pedig öt év. Abban az esetben, ha a cselekményhez kapcsolódó speciális maximum felnőttek esetében meghaladja a 10 évet, akkor a generális maximum fiataikorúak esetében 5-ről 10 évre emelkedhet.

fiatal előélete alapján alaposan feltételezhető) további bűncselekményeket fog elkövetni.⁵⁰⁰

“Németországban a büntetés-végrehajtási feladatok szövetségi szintű törvényben vannak meghatározva, azonban a feladatokhoz szükséges intézetek kialakításáért és a feladatok egyéni kivitelezéséért a tartományok felelősek a történelmileg fennálló decentralizáció elvének érvényesülés érdekében.”⁵⁰¹ A fiatalkorúak esetében a büntetés-végrehajtás legfontosabb ilyen feladata, a nevelés. A német büntetés-végrehajtásában az újraegyesülés óta alapvető változások figyelhetők meg. Az öt új tartományban kiépítették a büntetés-végrehajtás új szervezetrendszerét és a tartományi bíróságoknál büntetés-végrehajtási tanácsokat hoztak létre. Az újraegyesítés újkeletű feladatai miatt a 80-as években elkezdett reform lendülete némileg lelassult, de ennek ellenére a végrehajtás feltételeiben általános javulás tapasztalható.⁵⁰² Ez a javulás érzékelhető a szabadságvesztés büntetés egyik céljának, a nevelésnek az alkalmazása terén is.

A német Btk. szerint: „A kezelés (nevelés) jelentősége, hogy bármely formáját is alkalmazzák célja a szabadulás előkészítése kell hogy legyen. Megerősíti azokat a képességeket, készségeket és akaratot, amelyek azt segítik elő, hogy a büntetés letelte után az egyén ne kövessen el újabb bűncselekményt, kialakuljon benne egy szociális felelősségtudat és sikerüljön elkerülnie a társadalom káros hatásait és elősegítse a szabad életbe való visszailleszkedését.”⁵⁰³ Az alábbiakban – értekezésem szűkebb témájára szorítkozva – rövid áttekintést adunk néhány német intézet nevelésre, reszocializációs kezelésre irányuló törekvéseiről, majd kiemelünk egy intézetet, amelyben részletesen bemutatjuk ezen reintegratív programokat. Választásom az adelsheimi, a hamelni, a rockenbergi és a göttingen-leinberg-i fiatalkorúak részére fenntartott, szabadságvesztés büntetés végrehajtására kijelölt intézetekre esett, valamint a Vechta-i fiatalkorúak börtönének nevelési és reszocializációs programjaira.

---

⁵⁰⁰ Váradi Erika: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetőjogrendszerében, különös tekintettel a német jogterületre. In: Ünnepi tanulmányok II. Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Miskolc, Bíbor Kiadó, 1997. 130. old.

⁵⁰¹ Fliegaufer Gergely: A büntetés-végrehajtási klasszifikáció működése Németország Észak-Rajna-Vesztfália tartományában. In: Börtönügyi Szemle, 2003.évi 4.szám, 92. old.

⁵⁰² Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 400. old.

⁵⁰³ Német Btk. 4.§ (6).

Az adelsheimi⁵⁰⁴ fiatalkorúak intézete egy 446 fős összbefogadású zárt intézet.⁵⁰⁵ A tartományi igazságügyi kormányzat az intézet kezelési rendszerének középpontjába a fiatalkorúak iskolai- és szakmai képzését és az úgynevezett „élménypedagógiai” programok alkalmazását állította. Eszerint iskolai oktatásban, amely általános- és középiskolai szintű, valamint a szakmai képzésekben közel 300 fiatalkorú vesz részt. A szakmai képzések profilja általában a rendelkezésre álló idő tartamától függ, így a hosszabb büntetési tartamú⁵⁰⁶ fiatalkorúak esetében akár gyáripari (szerszámkészítő, marós, esztergályos, géplakatos, épületlakatos, villanyszerelő), akár kézműipari (asztalos, festő és lakkozó, pék, hentes, szakács) szakképzésben is részesülhetnek, míg a rövid tartamú ítélettel rendelkezők⁵⁰⁷ elsősorban a mezőgazdasági jellegű képzésekben vehetnek részt.⁵⁰⁸ Egy másik lényeges eleme az intézetnek a sportolási lehetőségek biztosítása. A fiatalkorúak hetente 2-12 óra tartamban vesznek részt különböző testnevelési tevékenységeken, sőt a területi sportegyesületek tagjaiként sportversenyekre is eljárhatnak. Az intézet “különleges és sikeresnek értékelhető programként szervezi meg a fiatalkorúak számára az olyan megpróbáltatással járó, de ugyanakkor nagy élményt nyújtó eseményeket, mint a több napos sí-, hegymászó-, kerékpár- és kajaktúrákon, valamint a tengeri mentőszolgálatban való részvételt.”⁵⁰⁹ Az oktatás, szakképzés, sportolási lehetőségek és különböző programok egyértelmű célja, hogy a társadalmi életbe való visszavezetést megkönnyítsék. Szintén ezt a célt szolgálja az 1980-ban nyílt Alsó-Szászországi, hamelni fiatalkorúak intézete.⁵¹⁰ Nyitásakor az intézet Európa legmodernebb fiatalkorúak részére fenntartott börtönének számított. Az intézet zárt jellegű, több mint 600 fő befogadására alkalmas, Németország egyik legnagyobb büntetés-végrehajtási intézete. Az épületegyüttes 12 kis részlegre tagolt,

---

⁵⁰⁴ Adelsheim Baden-Württemberg tartományban található, az intézetet 1974-ben nyitották meg.

⁵⁰⁵ Ebben az intézetben működik viszont egy 25 fő elhelyezésére szolgáló nyitott részleg is. Az itt lakó fiatalok lehetőséget kapnak arra, hogy naponta 17 órától éjjelig eltávozzanak a városba. Saját kulccsal rendelkeznek és saját ruhájukat viselhetik. (lásd: Lőrincz, József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992, 81. old)

⁵⁰⁶ Átlagosan 2–3,5 év

⁵⁰⁷ Átlagosan 1–12 hónap

⁵⁰⁸ Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992., 82. old.

⁵⁰⁹ Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992., 82. old.

⁵¹⁰ 2005 decemberében tett látogatása alkalmával a CPT külön felhívta a figyelmet a hamelni fiatalkorúak intézetének “szuicid megelőzési programjának” sikerességére és felszólította a német hatóságokat ezen program széleskörű alkalmazására: (lásd: 138. pont The CPT would like to highlight the substantial - and successful - efforts made at Hameln Juvenile Prison to reduce suicide risks. These efforts - a special suicide prevention programme - were based on multidisciplinary work by the doctor, the psychiatrist, the psychologists and the prison officers; as a result, there had been no suicides over the past three-and-a-half years, whereas there had previously been at least two successful suicides per year in the establishment. The CPT invites the authorities of all other Länder to consider the introduction of such a programme in all German prisons.” (Report to the German Government on the visit to Germany carried out by (CPT) from 20. November to 2 December 2005)

mindenik maximum 60 férőhely kapacitással. Az önálló részlegekben előzetesen letartóztatottak, újonnan befogadottak, szociálterápiás kezelésben, kábítószerelvonásban és különleges gondozásban részesítettek elhelyezése valósul meg. A nevelés alapvető eszközei itt is az oktatás, a szakképzés és a munkaterápiás foglalkoztatás. Az intézet kezelési rendszerében kiemelt helyet foglalnak el a kábítószerelvonó és a szociálterapeutika keretében ellátott szexuálterápiás kezelések.⁵¹¹

Szintén szélekörű reszocializációs programjairól ismert, illetve még a 90-es évek közepén is Európa egyik legmodernebb intézeteként ismert, rockenbergi fiataikorúak intézete, a múlt század elején, 1907-ben épült. A folyamatosan újítgatott és modernizált intézet 14-18 éves, közel 200 fiataikorú (14-18 éves) elítélt elhelyezésére alkalmas. Az intézet “végrehajtási profilja – egyben nevezetes kísérleti modellje – a lakócsoportos végrehajtási szisztéma.”⁵¹² A lakócsoportokban való elhelyezés elsősorban életkori szempontok szerint történik, lényeges hangsúlyt fektetnek ugyanis az iskolai oktatás fontosságára. Ezekkel a csoportokkal egy szociális munkásból és 5-6 állandó segítőmunkatársból álló csapat, úgynevezett “team” foglalkozik, akik a fogvatartottak közvetlen közelében dolgozva felismerik azok szükségleteit, igényeiket, viselkedési mintáikat és problémáikat. A “team” széles hatáskörrel bír, ugyanis indokolt esetben az adott problémához szükséges specialistákat, orvosokat, pszichológusokat, szakoktatókat vonhatnak be a nevelési folyamatokba, illetve a fiataikorúak rezsimkönnyítésével, eltávozással, szabadságolás engedélyezésével, valamint fegyelmi büntetések kiszabásával⁵¹³ kapcsolatos döntésekre is jogosultak. A lakócsoportok nevelői légkörét továbbá az is javítja, hogy sem az alkalmazottak, sem pedig a fogvatartott fiatalok nem hordanak egyenruhát, a saját⁵¹⁴ ruhájukat használják.⁵¹⁵

---

⁵¹¹ Lőrincz, 1992, 83. old. Általában az ide beutaltak 9 hónapnál hosszabb tartamú ítélettel rendelkeznek, és kábítószer, alkohol vagy gyógyszerfüggő fiataikorúak. A kezelés 7 hetes vizsgálati időszakkal kezdődik, ezt egy három hónapos csoportos és egyéni kezelési szakasz követi. A kezelés végeztével a fiataikorút rövidebb eltávozásra bocsájtják és segítenek felvenni a kapcsolatot a kinti gyógyintézményekkel, önszegélyező csoportokkal. A szexuálterápiás kezelést értelemszerűen az erőszakos nemi bűncselekmények elkövetőire alkalmazzák. A terápia célja az úgynevezett “Férfiszerez-szeminárium”, amely során a tradicionálisan erőszakosnak feltételezett férfiszerez-felfogást próbálják megváltoztatni.

⁵¹² Ez azt jelenti, hogy az fogvatartotti összlétszámot 10-10 fős lakócsoportokra osztják, azonban ez nem jelent közös elszállásolást is, ugyanis minden fogvatartott külön, egyszemélyes zárkában kerül elhelyezésre. (lásd: Lőrincz, József: Nemzetközi tendenciák a fiataikorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992., 84. old)

⁵¹³ Természetesen ezek csupán az enyhébb jellegű fegyelmi büntetések döntéseire vonatkoznak, mint például a 3 napig terjedő szabadidős-foglalkozástól való eltiltás.

⁵¹⁴ Kivéve természetesen, ha munkát végeznek. Ebben az esetben, ugyanis kötelező a formaruha viselete.

⁵¹⁵ Lőrincz, 1992, 85 - 86. old.

Egy lényegében eltérő, mégis hasonló elemeket és vonásokat tartalmazó másik Alsó-Szászországi büntetés-végrehajtási intézet, a Göttingen-Leinebergben található fiatalkorúak nyitott intézete. Az intézet eredetileg is fiatalkorúak nevelőintézeteként működött, ez került 1982-ben átalakításra és immár 156 férőhellyel és nyitott jellegével fogadja azokat a fiatalkorúakat, akik elsőbűntényesként legfeljebb 3 évig terjedő szabadságvesztés büntetésüket töltik, főképp gondatlanul elkövetett, illetve közlekedési bűncselekmények miatt. Eredeti jellegéből adódóan, valamint annak köszönhetően, hogy a nevelőintézet személyi állományának döntő többsége itt maradt az átalakítás után is, egy jól kvalifikált, alapos felkészültségű és jelentős tapasztalattal rendelkező szakember-gárda segítségével kerül sor az iskolai, szakmai és szabadidős programok és képzések megszervezésére. A biztonsági felszerelések nélkül és minimális őrizet mellett működő intézetben egy rövid befogadási és ismerkedési időszak után a fiatalkorút a megfelelő végrehajtási részlegbe helyezik. Három ilyen részleg került kialakításra Göttingen-Leinebergben: a rövid tartamú ítéletesek részlege, a naponkénti kijárók részlege, és az iskolai, valamint szakmai képzésben részesülők részlege.⁵¹⁶ Az intézet szakszerű szociál-pedagógiai, pszichológiai, pszichiátriai szolgáltatásokat biztosít a fiatalok számára, valamint kialakított egy – mára már jól működő és eredményesnek tartott⁵¹⁷ – úgynevezett „export-import” modellt. Ennek a modellnek a lényege, hogy a környéken található iskolákkal, tanműhelyekkel, munka- és közművelődési helyekkel kialakítottak egy olyan kapcsolati rendszert, amelyek a viszonyosság alapján a kijáró fiatalkorúak számára biztosítják a programokat és cserébe az intézet saját sportcsarnokát, uszodáját és kulturális termét a környékbeli intézmények, valamint a lakosság használhatják.⁵¹⁸

Teljesen természetes ezen intézetek esetében az iskolai oktatás, a szakképzések, a szocializációs tevékenységek, a nevelési programok jelenléte. A legtöbb intézetben már a 70-es évektől bevezetésre kerültek a kábítószer-fogyasztó fiatalok kezelésére kialakított programok és részlegek. A német szakemberek felismerték, nyugat-európai kollegáikhoz hasonlóan, hogy a társadalomba való visszaillesztés alapját feltételezi ezeknek a függőknek a gyógyítása és olyan lehetőségek formálása, amely a visszaesés esélyét, akár a bűnözés, akár a függőség tekintetében minimálisra csökkenti. A kábítószer-fogyasztó fiatalok kezelését gyakran inkább a pedagógia, a közösségi

---

⁵¹⁶ <http://www.jugendanstalt.de/frame.htm> (lekérdezés: 2007. november 19.)

⁵¹⁷ Lásd: angolszász államok kapcsolati törekvései a helyi önkormányzattal, illetve a külső szervezetekkel, iskolákkal, reszocializációs programjaik eredményessé tétele érdekében.

⁵¹⁸ Lőrincz, 1992, 86. old.

munkaterápia, a sport- és egyéb szabadidős tevékenység, eszközeivel próbálják megoldani, mint pszichológiai beavatkozásokkal. Bár a pszichológiát egyáltalán nem nélkülöző, sőt pszichológiai és pszicho-szociológiai programok tömkelegét alkalmazza, hasonlóan széleskörű programokkal büszkélkedhet a Vechta városában található fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézete is.⁵¹⁹

A Vechta-i büntetés-végrehajtási intézetet 1904-ben építették és az idők folyamán sokféle célt szolgált. Tulajdonképpen 1977 óta működik, mint fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézete, viszont ma már nők részére fenntartott intézettel, anya-gyermek körlettel, felnőtt férfiak előzetes házával, valamint egy nyitott részleggel is rendelkezik.⁵²⁰ Az intézet Haus I. elnevezésű egységében található a fiatalkorú férfi bűnelkövetők büntetésének zárt végrehajtási körlete. A 136 férőhelyes részlegben a – bűncselekmény elkövetésekor – 23. életévüket be nem töltött fiatal férfiak kapnak elhelyezést.⁵²¹ Ugyanebben az egységben kap helyet a fiatalkorúak és fiatal-felnőttek előzetes letartóztatásának foganatosítása, 21 éves életkoruk betöltéséig, illetve ugyancsak ebben az objektumban találhatóak az intézet alapvető közigazgatási egységei, mint a foglalkoztatási, személyzeti, építkezési, biztonsági, munka- és gazdasági egységek. A Haus II. elnevezésű egység Vechta városának citadellájában helyezkedik el. Ezt a részleget kifejezetten a fiatalkorú fogvatartottak nyitott elhelyezésére alakították ki, mintegy 77 férőhellyel. Az 1862-ben kialakított épület – elkülönítve bár, de – magába foglalja Vechta városának javító-nevelő intézetét is, összesen 32 férőhellyel. Ebbe a javítóintézetbe kerülnek azok a fiatalkorú fiúk, akiknek a bűnelkövetői tevékenysége kapcsán, a bíróság döntése értelmében elegendő a nevelő célzatú javítóintézeti elhelyezés, a börtön helyett.

---

⁵¹⁹ 2006. június 26-30 között nemzetközi szakmai konferenciára került sor „Nők és fiatalkorúak büntetés-végrehajtása” témakörben a Vechta-i büntetés-végrehajtási intézetben. Ezen a konferencián a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet képviselőjében számos magyar végrehajtási intézet delegáltja, így a pécsi Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetének Parancsnoka, dr. Bencze Béla bv. al-ezredes is, a delegáció vezetőjeként vehetett részt. A szakmai konferencia alkalmával és a kölcsönös tapasztalatcsere kapcsán az intézet vezetői tájékoztatókat, különböző szakprogramok részletes leírását és az Alsó-Szászországi büntetés-végrehajtási szervezet munkáját ismertető anyagokat adtak a delegáció vezetőjének. Ezen információk szűkkörű bemutatására sor került a Börtönügyi Szemle, 2006/3. számában: Bencze Béla; Csada Krisztina; Király Krisztina: „Nemzetközi szakmai konferencia Alsó-Szászországban” cím alatt, azonban az alapos bemutatás céljából ezen cikk és a kapcsolódó anyagok feldolgozásával próbáltam egy – témánk szempontjából – releváns képet adni a német fiatalkorúak büntetési intézetének reszocializációs tevékenységéről. Ezért is és mindennemű segítségéért külön köszönet illeti a delegáció vezetőjét, dr. Bencze Béla bv. alezredest, aki ezeket a forrásokat a rendelkezésemre bocsátotta.

⁵²⁰ Bencze Béla; Csada Krisztina; Király Krisztina: Nemzetközi szakmai konferencia Alsó-Szászországban. In: Börtönügyi Szemle, 2006/3. szám, 93. old.

⁵²¹ A hazai szabályozással ellentétben (18., illetve 21. életév) a német jogban a bűncselekmény elkövetésekor be nem töltött 23 éves kor számít a végrehajtás során. Ez a fiatalkorúság az előzetesek esetében 21.-ik életévük betöltéséig számít. (lásd: Bencze, Csada, Király, 2006, 93. old.)

A vechtai intézet szakemberei⁵²² szerint a 14 és 20 év közötti életkor gyakran a legaktívabb korszakot jelenti, hiszen ebben az időszakban következik be a legtöbb változás az ember életében. Ennek az időszaknak a végén fejeződik be a tényleges személyiség kifejlődése. A fiatal bűnelkövetők esetében ennek a speciális életszakasznak különös jelentősége van, hiszen ők ezt az időszakot a külső, reális ingerektől elzárva, megfosztva vagy korlátozva élik meg. Éppen ezért a fiatal bűnelkövetők büntetés-végrehajtási kezelésének legfőbb célja a személyiség fejlődésének elősegítése. A fiatal bűnözők identitással, önkép megismeréssel kapcsolatos kérdéseik, azaz, hogy “Ki vagyok? Mit akarok? Fontos vagyok-e? Mit tudok? Mire vagyok alkalmas?” mind-mind a befogadást követően kerülnek napvilágra, és merülnek fel. Nem meglepő tehát, hogy a Vechta-i intézet pszichológus végzettségű igazgatója egy szerteágazó és többlépcsős, széleskörű reszocializációs programrendszert működtet, eredményesen.

A körletek kiépítése során az intézetben átlátták, hogy az egyéniségük megtalálásának fázisában ezek a fiatal emberek fontos fejlődési feladatok előtt állnak és speciális szükségleteik vannak. Ennek érdekében a fogvatartottak részére olyan környezetet teremtettek, ahol ezek a kezelési sajátosságok optimálisan kivitelezhetőek, természetesen figyelembe véve az intézet rendjét és biztonsági tényezőit is. A vechtai intézet 10 elkülönített részleget hozott létre abból a célból, hogy a különböző szükségletekkel rendelkező és nehézségekkel rendelkező, küszködő fiatalokat a megfelelő szinten és mértékben tudják segíteni. Minden fiatal bűnelkövető fogvatartott 2-3 hét időtartamra bekerül a “*Befogadó részlegre*”. Ez az első elkülönített részleg. Az itt tartózkodás alatt végeznek el minden vizsgálatot, legyen az orvosi, pszichológiai, nevelési felmérés, személyiségi jegyek, intellektus, képzettségi szint vizsgálata, és megállapítják a szükséges nevelési-kezelési terv elemeit. Ezen tervben foglaltak szerint azok a fiatalok, akik a büntetésük során szakmát tanulnak majd, illetve első büntényesként kerültek az intézetbe, és éretlen személyiségjegyekkel rendelkeznek, a második, vagyis “*Szociális Kompetenciák Előkészítése*” részlegbe kerülnek. Az idősebb fiatalok bűnelkövetőket, akik viszont szociálisan kevésbé alkalmazkodóak szociálisan és életvezetési gondjaik vannak, a harmadik azaz “*Életvezetési csoport*” részlegébe helyezik el. Kialakításra került továbbá külön körlet azoknak a fogvatartottaknak is,

---

⁵²² A vechtai büntetés-végrehajtási intézet vezetői: Rainer Karsten igazgató, pszichológus, valamint dr. Manfred Krohn, igazgatóhelyettes, vezetési tanácsadó.

akik bár szociálisan megfelelő módon tudnak viselkedni, viszont bizonytalanok és céltalanok a szabadulás utáni terveiket illetően. Ez a körlet a terápiák tekintetében azonos programokat alkalmaz az úgynevezett IV. számú csoporttal, akiknek a tagjai olyan fogvatartottak, akik önmagukban bizonytalanok, védelemre, segítségre szorulnak, érvényesülési problémákkal és viselkedésbeli zavarokkal küszködnek. Ezek a *“Bizonytalanok”* és a *“Védelemre szorulóok”* csoportjai. Ezen kívül önálló elhelyezést biztosítanak a *“rövid ítéleteseknek”*, akiknek az ítélete maximum 1 év a várható szabadulás időpontjáig, illetve a *“Képzési Körletnek”*, ahol olyan fiatalkorúakat helyeznek el, akik valamilyen képzésben vagy szakképzésben vesznek majd részt. Mindkét körlet célja, hogy felkészítsen a szabadulás utáni életre, illetve olyan légkört teremtsen, ami elősegíti a fiatalok fejlődési törekvéseit. Természetesen külön részleg került kialakításra azon fiatalok részére, akik szomatikus és pszichés betegségekben szenvednek. A *“szomatikus és pszichés betegségekben szenvedő fogvatartottak körletének”* kialakítását az a tény indokolta, hogy a fogvatartott fiatalkorúak hozzávetőleg 10%-a folyamatos pszichiátriai kezelésben részesült. Ezért szükség volt egy olyan részleg kialakítására, ahol a normális börtönviszonyok között romló állapotú fiatalokat el tudják helyezni, ezt a romlást meg tudják állítani, valamint a különböző kezelések folytán javítani próbálnak az állapotukon.

Ugyancsak nevelésre van szükségük azoknak a fogvatartottaknak, akiket az úgynevezett *“Szociálterápiás”* körleten helyeztek el. Ide azok a fiatalok kerülnek, akiket a bíróság hosszabb időtartamú büntetésre ítélt vagy akik már többször követtek el bűncselekményt és – a körletben alkalmazott speciális terápiás eszközökre van szükség reszocializációs törekvéseikben. A részlegben egyéni, csoportos, illetve a személyiségükre és a bűncselekményre adaptált kezelési programban vesznek részt a fogvatartottak.⁵²³ A német büntetés-végrehajtási rendszer kapcsán számunkra különös érdekességként szolgál ez a szociálterápiás körlet. A vechtai fiatalkorúak részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézetben a körletre azok a fiatalkorúak kerülnek, akiket a bíróság több mint 2 éves szabadságvesztésre ítélt és a várható szabadulás időpontja előtt legalább 18 hónapnak kell eltelnie.⁵²⁴ A vechtai intézetben a szociálterápiás körleten 25 férőhely van, ezeket 3 különböző lakócsoportra osztják szét. A felvételnél a fiatalot a három csoport valamelyikébe utalják és szabadulásáig az adott csoportban kell maradnia. Minden csoportnak külön vezetője van. A kezelési

---

⁵²³ Bencze, Csada, Király, 2006, 94. old.

⁵²⁴ Indokolt esetben az utóbbi feltétel lehet 18 hónap alatti is, de minimum 12 hónapnak kell eltelnie.

módszerek bázisa a problémaelemzés. A csoportos- és egyéni terápiákat egyaránt alkalmazzák, a bekerülés után egy egyéni beszélgetés keretében minden egyes fogvatartottról egyéni fogvatartási- és nevelési tervet készítenek. A lakócsoporthoz fontos szerepet töltenek be ebben a körletben, hiszen ezek a társadalmi együttélés „tanulómezői”, amelyek lehetővé teszik, hogy az itt elhelyezettek elsajátítsák a szociális kompetenciákat, és megtanulják a konfliktuskezelést. Az utolsó a felsorolásban és egyes esetek kapcsán a lépcsős rendszerben is a végén helyezkedik el a *“Nyitott körlet és az EVSZ”*. Ide azokat a fiatalokat helyezik el, akik megfelelőek arra, hogy nyitott körletre kerülhessenek. A csoportba kerüléskor figyelembe veszik a személyiségüket, az elkövetett bűncselekményt és az ítélet időtartamát is.

Magyarországhoz hasonlóan a német intézetekbe bekerülő fiatal bűnelkövetők túlnyomó többsége nem rendelkezik a korának megfelelő iskolai végzettséggel, illetve szakképzettséggel és nagyrésztük életében alig rendelkezett munkahellyel. Az vechtai intézet három alapelem megvalósulásában: a munkában, az iskolában, valamint a továbbképzésekben látja a fiatal elkövetők reszocializációjának sikerességét. Ezért az intézetben iskolarendszerű oktatás keretén belül Alap I, Alap II., ASA-képzés és Sek I. képzés folyik,⁵²⁵ valamint a szakképesítések közül a fiúk esetében az autószerelő, autófényező, festő, kőműves, fafeldolgozó, asztalos, finommechanikus, hegesztő, szakács és konyhai kisegítő szakképzéseket lehet elsajátítani, a lányok esetében⁵²⁶ pedig – a megfelelő időtartamú ítélettel rendelkezőknek – egy 24 hónapos szakácsnőképzésre lehet jelentkezni, illetve 4-12 hónapos konyhai kisegítő képzésen vehetnek részt a hölgyek.⁵²⁷ Ezekről a képzésekről sikeres vizsga esetén természetesen bizonyítványt is kiállítanak.

Az oktatáson és szakképzésen kívül a harmadik elem a munkáltatás. A fiatal bűnelkövetők többféle munkát végezhetnek képességeiknek megfelelően. A lányok a szabászat, műanyag áruk gyártása, csomagolás, illetve intézetfenntartási munkákat (konyhai, raktári munka, takarítás) végeznek. A fiúk részére általában változó a munkáltatás, de állandó jelleggel működik a házi takarítók, kertészkedők munkáltatása.

---

⁵²⁵ Az Alap I., II. képzések, a hazai viszonylatban alapfokú képzéseknek felelnek meg; az ASA-képzés egyfajta munka-iskola-szakképzés alapú iskolai továbbképzést jelent. Ezt a képzést más európai országokban is alkalmazzák, mint például: Ausztria, Svájc, Liechtenstein, vagy Málta; (bővebb információ: <http://www.asa-programm.de>, lekérdezés: 2007. november 21.) a Sek I. képzés pedig a főiskolai képzés, felsőfokú képzés biztosítását jelenti.

⁵²⁶ A vechtai büntetés-végrehajtási intézet női részlegében, lány fiatalok fogvatartottakat is elhelyeznek.

⁵²⁷ A delegáció ottjártakor a szakácsnő-képző tanfolyamnak 18 résztvevője volt. (lásd: Bencze, Csada, Király, 2006, 92. old.)

A munkaterápiás foglalkoztatás keretén belül – éppen aktuálisan – 8 fogvatartott dolgozhatott, ők ugyanis fizikai vagy pszichiátriai zavarok miatt nem-, vagy csak korlátozottan munkaképesek.

A fiatalkorúak elhelyezése, csoportosítása, a kultúrájuknak, értelmi szintjüknek és lelkiállapotuknak megfelelő kezelése komoly kihívások elé állítja gyakran a büntetés-végrehajtási intézeteket.⁵²⁸ A legtöbb helyen a figyelem döntően az iskolai oktatás-képzés megszerzésére irányul, ami a későbbi munkahelyen való megfelelést hivatott szolgálni. Azonban ahhoz, hogy az immár iskolázott és szakképzett fiatalokat úgy tudják reintegrálni a társadalomba, hogy ezek a fiatalok egészséges lelkiületű és szemléletű emberekként éljék tovább életüket, alapvetően csoportos és egyéni programokra is szükség van. Éppen ezért a vechtai fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézete 6 speciális személyiségfejlesztési- és segítő csoportot is működtet. Ezeket a csoporttréningek a fogvatartottak heti több alkalommal, de legalább 3-szor látogatják. Az első ilyen csoport az anti-alkoholisták csoportja, amelyet azon fiatalok részére alakítottak ki, akik már a bekerülés előtt is súlyos alkoholfüggőségben szenvedtek vagy alkohol problémáik adódtak. A csoportterápia célja, hogy feltérképezzék az egyéni élettörténeteket, a motivációkat és helyzeteket, amik az alkoholfogyasztáshoz vezettek. Az anti-alkoholista csoport szoros együttműködésben végzi terápiás tevékenységét a más függőségben szenvedő fiatalok csoportjával. Sőt, az elmúlt években a fiatal generáció, sokkal inkább komoly kábítószer és gyógyszerfüggőségben szenved, mint alkoholproblémákban. Egy másik kiemelkedően fontos jelentőséggel bíró csoport, a „Feszültség oldó csoport”. Ezt a csoportot döntő többségében azok a fiatalkorúak látogatják, akik alvászavarral, különféle félelmekkel küszködnek, pszichoszomatikus panaszai vannak és általában impulzívan viselkednek. A csoportban az úgynevezett

---

⁵²⁸ Németországban az igazságszolgáltatási rendszer számára jelentős problémát jelentenek a fiatal bevándorlók és az etnikai kisebbségek tagjai. Az erőszakos bűncselekmények jelentős részét az előbb említett kategóriákba tartozó személyek követik el. 1984 és 1997 között a rendőrség által nyilvántartott fiatalkorúak vagy fiatal felnőttek (14 és 21 év közöttiek) által elkövetett bűncselekmények 83%-át külföldi állampolgárok követték el. Ezen külföldi állampolgárok nagy része Németországban született. Ebben a török kisebbség jelentős szerepet tölt be. Tanulmányok azt mutatják, hogy a fiatalkorúak korosztályában a török kisebbség körében kétszer olyan gyakori a bűncselekmények száma, mint a német fiatalok körében. Ha összehasonlítjuk a különböző etnikai kisebbségi csoportokat, a menekültek jelentős szerepet töltöttek be a bűncselekmények számának növekedésében, a bűnelkövetési arány emelkedésében, az előzetes letartóztatásban lévő és a börtönbüntetésre ítélt személyek számának növekedésében. Ez a probléma jelentősen lecsökkent az 1993-as bevándorlási törvény módosítása következtében, amely nagymértékben visszaszorította a bevándorlást, de nem állította meg. [lásd: Pfeiffer, C. et al. (1998): Ausgrenzung, Gewalt und Kriminalität im Leben junger Menschen: Kinder und Jugendliche als Täter und Opfer. Sonderdruck der DVJJ zum 24. deutschen Jugendgerichtstag (Special print of Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen e. V., DVJJ). Hannover: DVJJ., 81. old.]

Jacobsons-féle módszert alkalmazzák, amely szerint az egyéni megfigyelési képesség kialakítását helyezik előtérbe, vagyis ennek a módszernek a segítségével a fiatalok megtanulják felismerni és kezelni a stresszhelyzeteket.⁵²⁹ A „Személyiségfejlesztő csoport”, azoknak a fiatalokéknak van fenntartva, akiknél már a befogadáskor elkészített jellemkép alkalmával is kiderült, hogy bűnelkövetői tevékenységük személyiségfejlődésük valamely szakaszában bekövetkezett probléma során nyilvánult meg. A szabadságvesztés büntetés alatt egyértelműen torzulhat és károsodhat az ember személyisége, ez a fiatalok esetében fokozottan fennáll, ezért ennek a csoportnak a szerepe abban nyilvánul meg, hogy olyan módszereket dolgoz ki és alkalmaz, amelyek a társadalmilag elfogadott személyiség kialakulásához vezetnek. A „Konfliktuskezelő tréning” alkalmával, mintegy csatlakozva az előző csoporthoz, olyan fiatalokkal foglalkoznak, akiknek konfliktuskezelési gondjaik vannak, hibás az önkontrolljuk, az énkép-védelmi mechanizmusuk, illetve más jellembeli hiányosságokkal küzdenek. A csoportos tevékenység során megtaníttják a fiataloknak, hogy hogyan alakítsanak ki stabil önképet, egyéni felelősségérzetet, illetve megtaníttják a hagyományos konfliktuskezelési koncepciókat, növelik a szociális kompetenciát és az öntudatot, és ezáltal kialakítanak egy megfelelő konfliktuskezelési képességet a fogvatartottakban.⁵³⁰ Természetesen ezek mellett a csoportos tevékenységek mellett rendszeres egyéni-pszichológiai beszélgetések is zajlanak, kiemelten kezelve azokat a fiatalokat, akik személyiségzavarral vagy viselkedési problémákkal küzdenek, valamint működik egy úgynevezett O.A.S.E (Oázis) csoport is, amelyben az erőszakos bűncselekmény miatt büntetésüket töltő fiatalok részére működtetnek terápiás tevékenységet. Ebben a csoportban tulajdonképpen arra helyezik a hangsúlyt, hogy feldogozzák az elkövetett erőszakos, agresszív cselekményeket és olyan készségeket fejlesszenek ki, mint az empátia, introspekció (önmegfigyelés), önmaguk és mások elfogadása.

A csoportfoglalkozások sokasága és sokszínűsége kiterjed természetesen a szexuális bűncselekmények elkövetőinek kezelésére is. Ezt a vechtai intézet az úgynevezett „BPS” csoportként nevesíti, ahol a szexuális bűncselekményeket elkövetett fiatalokékat próbálják jobb belátásra bírni, a bűncselekményt kiváltó okokat feltérképezni és a visszaesési lehetőségeket a minimálisra csökkenteni. Ezek mellett az egyéni és csoportos kezeléseket mellett az intézet működteti a lelki gondozást is, eszerint félnapos munkarendben dolgozik egy evangélikus és egy katolikus lelkipásztor, illetve

---

⁵²⁹ Bencze, Csada, Király, 2006, 94. old.

⁵³⁰ Bencze, Csada, Király, 2006, 95. old.

egyéb más – a kinti világban nélkülözhetetlen – ismereteket is elsajátíthatnak alkalmanként a fiatalok.⁵³¹

Egyértelmű tehát, hogy a vechtai intézet, mint a német bünelkövető fiatalok részocializációs programjainak jeles képviselője, felismerte, hogy ezek a fiatalok a legtöbb esetben súlyos szocializációs és személyiségzavaros problémákkal küzdenek. A programok célja, hogy feltérképezzék a bűncselekményt kiváltó okokat, adott szituációkra megfelelő stratégiákat, modelleket tanítsanak a fiataloknak, csökkentsék a visszaesési rizikófaktorokat, és nem utolsósorban diplomát, tudást, képzettséget adjanak a kezükbe. A fiatal bünelkövetők esetében a hiányzó iskolai végzettség megszerzése, valamilyen szakma kitanulása nagyon nagy jelentőséggel bír. Ugyancsak lényeges hangsúlyt fektet az intézet a szabadidős tevékenységek megszervezésére. Ezeknek a fő célja az, hogy a fogvatartott a szabadidejét hasznosan töltsse, hogy segítsék a szabadulás előkészítését és kialakítsák azt a képességet, hogy a szabadidejüket strukturáltan, illetve hasznosan töltsék el. Ezen programok középpontjában a fogvatartottak képességei, illetve erősségei állnak, és azt juttatják kifejezésre, hogy ők is érhetnek el egyéni sikereket.

Az intézet továbbá hangsúlyt helyez az egészséges életmód kialakítására is, ugyanis a legtöbb fiatal ismeretei alapvetően hiányosak a saját testéről, az egészség megőrzésével kapcsolatos teendőkről, táplálkozási szokásokról. Ezért fontos az intézet részéről olyan programok eseti működtetése, mint a testápolás és higiénia, egészséges táplálkozás, illetve a pszichikai érzékenység és a testi reakciók közötti összefüggések megismertetése. Ezeket a programokat, testközpontú gyakorlatokkal, szexuális felvilágosítással, egészségügyi-, illetve egyéb higiéniai tanácsadással oldják meg.

A legtöbb kriminológiai, illetve pszichológiai kutatás azt igazolja, hogy az erőszakos bűncselekmények esetén, általában és leggyakrabban az erőszakra vagy törvényszegésre való hajlam a családi háttérből származik. Ugyanakkor a vechtai intézetben, de tulajdonképpen az összes német fiatalok intézetében fontosnak tartják a családdal, hozzátartozókkal való kapcsolattartást, éppen ezért meg kell ismerni a fiatal családi kapcsolatait, kinti környezetét, gyermekkori tapasztalatait. Amellett, hogy a

---

⁵³¹ Ilyen foglalkozások keretében rendeznek például „adósság kezelést“, azaz megtanítták a fiatalokat, hogy hogyan kell kezelni a pénzt, mire mennyit érdemes költeni, hogyan lehet takarékoskodni, mit lehet elérni a takarékosággal, milyen hátrányai vannak az adósságnak stb.

kapcsolattartás a szabadságvesztés büntetése alatti nevelési és terápiás megoldások eredményre juttatásában is jelentős fontossággal bír, nem szabad elfelejteni arról sem, hogy az adott fiatal büntetése letöltése után ebbe a családba, illetve ebbe a közvetlen környezetbe fog visszatérni. Ez a kérdés pedig nemcsak reszocializációs nevelésének folyamatát érinti, hanem legalább ekkora fontossággal bír a szabadulást követő utógondozás alkalmával is. Ennek hatékonysága érdekében a legtöbb német büntetés-végrehajtási intézet együttműködik különböző szervezetekkel, akik segítséget tudnak nyújtani az utógondozásban, mint például a szociális befogadótér előkészítése (elidegenedett családi kapcsolatok helyreállítása, illetve különböző integrálódási problémák megoldása a hosszú időtartamú büntetést kitöltő fiataloknál), szállás biztosítása, pszicho-szociális utógondozás, valamint munkahelyi lehetőségek kiaknázása.

Mint ahogyan az angolszász államok esetében is röviden kitértünk a helyreállító igazságszolgáltatás egyes elemeire, Németország kapcsán is meg kell jegyezni, hogy hosszabb ideje jelentős figyelmet szentel ennek a modellnek. Németországban az 1980-as évek közepén születtek az első mediációs kezdeményezések és nem sokkal később, az 1990-es évek elején a fiatalokúakkal foglalkozó intézmények 60%-ában már működött a mediáció a gyakorlatban.⁵³² Az 1990-es reform alkalmával a törvényhozás felismerte az “új közösségi szankciók” fejlődését és hasznosságát, így konkrét jogszabályi rendelkezések megalkotásával tette lehetővé azok további, és széleskörű alkalmazását. Németországban mára már a mediációt úgy emlegetik, mint “a represszív hagyományos szankciók legígéretesebb alternatíváját”.⁵³³ A tettes-áldozat közvetítés a büntetés-végrehajtási intézetekbe is meggyökerezett. A vechtai fiatalkorúak intézete a felsorolt szociális munkája mellett komoly figyelmet szentel az elkövető és sértett közötti közvetítésnek, valamint a felelősségvállalás kialakításának.

A JGG egyesíti a jóléti modell javító-nevelő intézkedéseit és az igazságszolgáltatási modell eljárásjogi garanciáit, alapelveit, kiemelve a szankciók eredményességének legfontosabb elemét: a nevelés elsőbbségét.⁵³⁴ A nagy tiszteletben álló Franz von Liszt

---

⁵³² Dünkel, 2006, 261. old. (1995-ben egy országos felmérés során összesen 368 mediációs eljárást számoltak össze, ami 1992 óta 68%-os növekedést jelentett.)

⁵³³ Bundesratsdrucksache No. 464/89:44.: www.bundesrat.de/SharedDocs/Beratungsvorgaenge/2007.html; lekérdezés: 2007. november 15.)

⁵³⁴ Dünkel, F: Jugendstrafrecht in Europa – Entwicklungstendenzen und Perspektiven. In: Frieder Dünkel (Hrsg): Entwicklungstendenzen und Reformstrategien im Jugendstrafrecht im europäischen Vergleich. Mönchengladbach, Forum Verlag Godesberg, 1997, 581. old.

nem sokkal 1900 után kijelentette, hogy a jó szociális politika a legjobb kriminálpolitika – és ez a XXI. században is megállja a helyét. A bűnmegelőzés az utóbbi 20 évben jelentős mértékben fejlődött Németországban. Sikeres tervek születtek, például az erőszakos és xenofóbián alapuló bűncselekmények megelőzésével kapcsolatban, jónéhány városban és közösségben.⁵³⁵ Ez a fejlődés nem vonja el a figyelmet a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének és reformjainak szükségességéről, de utat mutat a bűncselekmények okainak kezelése felé, hiszen a fiatalkorúak igazságszolgáltatása csak kiegészítő szerepet kap ebben a körben és nem oldhatja meg az olyan általános társadalmi problémákat, mint a szegénység, munkanélküliség, vagy diszkrimináció. Németország fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatása jelen pillanatban fordulópont előtt áll, ugyanis a Szövetségi Alkotmánybíróság elrendelte, hogy legkésőbb a 2007-es év végéig, azokat a szabályokat, amelyek a fiatalkorúak büntetőjogi szankcióira, intézkedéseire vonatkoznak, kötelező módon külön törvényben kell megfogalmazni.⁵³⁶

3.3.2. Ausztria

Nem szükségeltetik külön magyarázat arra, hogy miért is említjük „egy kalap alatt” Németország és Ausztria fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerét. Bár a teljesség igénye és lehetősége nélkül röviden bemutatásra került a német rendszer, igaztalan lenne azt állítani, hogy csakis azonosságok vannak a két ország fiatalkorúakra vonatkozó szabályozása között. Mégis tekintsük át mi az, ami ezt a két országot összeköti, és miben is áll az osztrák fk-s rendszer különlegessége.

Ismert tény, hogy az alapelvek érvényre juttatása és a célkitűzések megvalósítása érdekében a két ország jogrendszerében a jogalkotó egyrésztől önálló büntető-igazságszolgáltatási kódexben szabályozza a fiatalkorúakra vonatkozó speciális anyagi-, eljárási- és büntetés-végrehajtási rendelkezéseket, másrésztől a fiatalkorú személy büntetőjogi felelősségre vonását az életkori határokon túl további, speciális

---

⁵³⁵ Dünkel, Frieder: *Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice*; In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 264. old.

⁵³⁶ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): *Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures*; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev; question 2.3.: „The Federal Constitutional Court ruled in May 2006 that measures which interfere with prisoners’ fundamental rights require a statutory basis also with regard to the execution of youth court sentences of imprisonment, and placed parliament under the obligation to create such a basis by the end of 2007.”

büntethetőségi feltételekhez köti; végül pedig a kódexek végrehajtására a fiatalkorúak részére elkülönült büntető-igazságszolgáltatási fórumrendszert működtet.⁵³⁷ Mind az osztrák, mind a német büntetőjog a tizennegyedik életévüket betöltött, de tizennyolcadik életévüket el nem ért személyeket tekinti fiatalkorúaknak.⁵³⁸ Szintén mind a német, mind az osztrák büntetőjog a fiatalkorú büntethetőségének feltételéül szabja, hogy a cselekménye jogellenességének felismeréséhez és az ezen felismerésének megfelelő magatartás tanúsításához szükséges *erkölcsi és szellemi fejlettséggel* (német büntetőjog), illetve *érettséggel* (osztrák büntetőjog, a megkövetelt érettség hiánya büntethetőségi akadály) rendelkezzen. Az eltérő szakmai vélemények közötti távolság csökkentésére mindkét jogrendszer létrehozta a *Jugendgerichtshilfe* (JGH)⁵³⁹ intézményét, amely egyrészt a büntetőeljárás kezdetétől képviseli a fiatalkorú terheltet a nevelő és gondozó célok érvényesítése érdekében, másrészt szakmai segítséget nyújt a büntetőjog alkalmazásához az ügyészségek és a bíróságok részére.⁵⁴⁰

3.3.2.1. Történeti áttekintés, szervezeti felépítés és a nevelés kérdése az osztrák fiatalkorúak intézeteiben

Ausztria büntetőjogának kodifikálása a XVIII. századra vezethető vissza.⁵⁴¹ A jelenleg hatályos büntető törvényt megelőző büntetőjogi szabályozás 1852-ből származik. Bár – természetesen – többször módosították ezt a jogszabályt, mégis tulajdonképpen 1975-ig hatályban maradt.⁵⁴² Ugyancsak a XIX. században született meg az osztrák büntetés-végrehajtási törvény is, az 1840-es években komoly törekvések voltak megfigyelhetőek a börtönügyi reformok terén. Ezen reformok érdekessége, hogy több német szakember,

---

⁵³⁷ Csemáné Váradi Erika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről; Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (írott formában megtalálható a: <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>; lekérdezés: 2007. november 24.)

⁵³⁸ Fontos megjegyezni, hogy tulajdonképpen az osztrák büntethetőségi korhatárral kapcsolatosan releváns a törvény szerint 16. életév is, mivel csakis súlyos bűncselekmény elkövetése esetén lehet ezt a korhatárt lecsökkenteni 14 évre. (lásd: ÖJGG: Sec.4; 2. §, amely kimondja, hogy: „a fiatalkorú bűnelkövetőt nem lehet elítélni, abban az esetben ha 16 év alatti, az elkövetett bűncselekmény nem súlyos, és a ÖJGG alkalmazása nem szükséges ahhoz, hogy az újabb bűnelkövetést megelőzzék.”)

⁵³⁹ A JGH többek között környezettanulmányban tárja fel a fiatalkorú családi és személyi körülményeit, kihallgatja a fiatalkorút és a környezetében élő tanúkat, valamint felkutatja az egyes bűncselekmények okait, sőt JGH szakemberei az ügyészi, illetve a bírósági eljárásban maguk is tanúként kötelesek közreműködni.

⁵⁴⁰ Csemáné Váradi Erika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről; Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (írott formában megtalálható a: <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>; lekérdezés: 2007. november 24.)

⁵⁴¹ Kangalpunta, K. – Joutsen, M et al.: Profiles of criminal justice systems in Europe and North America 1990-1994. Ed. HEUNI, Helsinki, 1999, 25. old.

⁵⁴² Van Kalmthout, Anton, M. – Tak, Peter, J.P.: Sanctions-Systems in the Member-States of the Council of Europe. Part I., International Penal and Penitentiary Foundation, 1996, 365. old.

köztük Würths, tanulmányúton járt Angliában. Az ez időben zajló angol börtönügyi reform mélyen érintette ezeket a német szakembereket, így hazatérve az angolszász elemeket próbálták saját jogrendszerükre alkalmazni.⁵⁴³

A fiatalokúakra vonatkozó, hatályos „Fiatalokúakra vonatkozó büntető-igazságszolgáltatási törvény” (Österreich Jugendgerichtsgesetz, továbbiakban: ÖJGG) 1988. október 20-án született és a rákövetkező év január 1-től lépett hatályba.⁵⁴⁴ A korábbi jogtörténeti előzményekre is figyelemmel a törvény alapelvnek tekinti a nevelés fontosságát és a hagyományos büntetési formák közül a szabadságvesztés ultima ratio jellegét. Az ÖJGG azzal a kettős céllal operál, hogy mind a fiatalokúak által elkövetett bűncselekmények jelentős csökkenését eredményezze, mind pedig a bűncselekmény áldozatai számára igazságot szolgáltatson.⁵⁴⁵ További célkitűzése a törvények,⁵⁴⁶ hogy az *ultima ratio* elv alkalmazásának alapján, a fő hangsúly a speciális elrettentésre (*Spezialprävention*) kerüljön.⁵⁴⁷ Így már az 1985-től kezdődő modellkísérletek nyomán, amelyek Bécs, Hallein, Salzburg és Linz területére is kiterjedtek, egyre inkább alkalmazásra kerültek és megerősödtek kárjótételi tendenciák, intézmények is.⁵⁴⁸

Azonban az utóbbi években, az osztrák jogalkotás bizonyos értelemben visszafelé mozdult el.⁵⁴⁹ A törvényhozás felismerte, hogy ebben a korosztályban a bűnözési hajlam időszakosan megemelkedhet a felnőtt társadalomba való beilleszkedés

---

⁵⁴³ Nagy Ferenc: Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése. BVOP, Budapest, 1990, 3. old.

⁵⁴⁴ Bundesgesetz von 20. Oktober 1988. über die Rechtspflege bei Jugendstraftaten. In: Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. 1988.

⁵⁴⁵ Bruckmüller, Karin: Austria: A Protection Model. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 283. old.

⁵⁴⁶ Ausztria azt is leszögezte, hogy egy, a gyermek bizalmát élvező felnőttnek jelen kell lennie minden rendőrségi kihallgatáson, valamint az eljárást megelőző bírói meghallgatásokon. Fontos tény, hogy Ausztriában, akárcsak Svédországban, létezik egy ombudsman a fiatalok jogainak védelmére. (lásd: Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 516-517. old)

⁵⁴⁷ Másik nagyon fontos szempont a fiatalokúakkal foglalkozó gyámügyi, valamint fiatalokúak jóléti hatásainak folyamatos együttműködése a jobb és hatékonyabb bűnmegelőzés érdekében. Ebből kifolyólag a fiatalokú bűnözők büntetőjogi bírósága nem csak büntetőjogi esetekkel foglalkozik, hanem a fiatalokúak szociális jóléti kérdései is a feladatkörébe tartoznak. A nagyobb városokban létrehozták az elkülönített fiatalokú bíróságok rendszerét ezen feladatok ellátására, míg az ország többi részében a hagyományos büntetőjogi bíróságokon belül hoztak létre külön részlegeket. (lásd: Bruckmüller, 2006, 283. old.)

⁵⁴⁸ Várad Erika: Alternatív szankciók és elterelési lehetőségek Ausztriában. In: Büntetőjogi Kodifikáció. 2002/2. 12. old.

⁵⁴⁹ A 2001-es törvénymódosítás következtében az ÖJGG hatálya alá tartozók életkori korhatárát 18 szállították le. Azzal érveltek a módosítás mellett, hogy az 1988-as törvény a sokkal enyhébb és rugalmasabb törvénykezési rendszerhez engedett hozzáférést azon korosztály számára, akik körében úgy ítélik, hogy sokkal magasabb a bűnözési hajlam. Ezen rendelkezés szigorúságának kompenzálására speciális szabályozást vezettek be a „fiatal felnőttek”, azaz a 18 és 20 év közöttiek részére.

nehézségei következtében. A büntetés mellett vagy helyett alkalmazott nevelés kérdésére is fokozott figyelem fordult, ehhez viszont a családjogi- vagy fiatalkorúak jóléti szervezetei közreműködését kívánták bevonni.⁵⁵⁰ A társadalomba való beilleszkedés szempontjából az osztrákok is határozottan hasznosak tartják a szabadságvesztés ideje alatt felkínált munkavégzési vagy tanulási lehetőségeket. A szabadságvesztésüket töltő fiatalkorúak olyan feladatokat hajtanak végre, amelyeknek komoly nevelési értékük van. Az ÖJGG 58. szakasza lehetővé teszi a tanműhelyek felállítását, azért, hogy a fiatalkorúak megismerkedhessenek bizonyos szakmák és foglalkozások mibenlétével és körülményeivel.⁵⁵¹

A törvény értelmében az osztrák fiatalkorúak intézményeiben működik egy úgynevezett „mentor-rendszer“, amely azt jelenti, hogy minden büntetését töltő személy mellé felügyelőt helyeznek, aki figyelemmel kíséri fejlődését. Így minden konfliktus és probléma elméletileg idejében felismerésre és megoldásra kerül.⁵⁵²

Ausztriában 1969-ben lépett hatályba a büntetés-végrehajtási törvény.⁵⁵³ Annak ellenére, hogy a törvény tudatosan kerüli a „kezelés“ kifejezést még az orvosi, pszichoterápiás vagy szociálterápiás gondozást igénylő fogvatartottak esetében is, a rendszer alapvető célja mégis csak a reszocializáció. Az osztrák büntetés-végrehajtási törvény hármas célt határoz meg:⁵⁵⁴ az első elem a speciálprevenció (reszocializáció), a második a társadalom védelmének biztosítása, a harmadik pedig az alkalmazott büntetés intő, figyelmeztető jellegének érvényre juttatása. Ezáltal a reszocializáció mellett a generálprevenció és a bűnösségkiegyenlítés aspektusa is helyet kapott.⁵⁵⁵ A reszocializáció nevelés útján történő megvalósítása Ausztriában is komplex probléma, amelynek elemei például a programtervek, anyagi finanszírozás, személyi állomány bővítés és továbbképzés kérdése. Az osztrák börtönökben a fogvatartottakról úgynevezett végrehajtási tervet készítenek, amely tartalmazza a fogvatartott

---

⁵⁵⁰ Ezért az osztrák törvényhozók világos választ adtak egy nemzetközi szinten is sokat vitatott kérdésre: a fiatalkorúak büntetőjogi törvénye csak a konkrét elkövetett bűncselekményre való reakcióra korlátozódik, így a kiskorúak nevelésén keresztül történő védelme a fiatalkorúak jóléti szervezetei, illetve a gyámügyi bíróság feladata marad.

⁵⁵¹ Löschnig-Gspandl, M.: Időtöltés Ausztriában: Jogi aspektusok. Európai Kriminológiai Folyóirat, Büntetőjogi törvény és büntetőjogi igazságszolgáltatás, 9 Kötet, 4. kötet / 2001. április, Kiadó: Brill Academic Publishers, 2004, 281 old.

⁵⁵² Bruckmüller, Karin: Austria: A Protection Model; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 284. old.

⁵⁵³ Hivatalosan: Strafvollzugsgesetz (StVG); Bundesgesetz vom 26. März 1969 über den Vollzug der Freiheitsstrafen und der mit Freiheitsentziehung verbundenen vorbeugenden Maßnahmen 1969.

⁵⁵⁴ StVG: 20. § (1) bek.

⁵⁵⁵ Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 399. old.

„önéletrajzát“, kinti környezetét, előéletét, az eljárás kapcsán releváns tényeket, a meghallgatásról felvett jegyzőkönyveket, büntetés-végrehajtás formáját, a foglalkoztatást, nevelői teendőket, orvosi kezeléseket, a külvilággal való kapcsolattartás rendjét és az őrzésre vonatkozó teendőket.⁵⁵⁶

A büntetés végrehajtása során valamennyi végrehajtási intézkedéssel arra kell törekedni, hogy azoknak nevelő hatásuk legyen az elítéltekre. Az ÖJGG 53. § és 58. §-a egyértelműen a nevelési reszocializációs funkció fontosságát emeli ki, valamint a fiatalkorúak szabadságvesztésének két meghatározó elemét: a munkát és az oktatást. Az oktatás és szakmai képzések súlypontja az osztrákok esetében is a szakmunkás képzésre helyeződik, amely nem csupán az intézetbeli fiatalok igényei, hanem a piaci követelmények szerint is folyamatosan alakul.⁵⁵⁷ A munkavégzés, illetve a tanulás minden fiatalkorú számára kötelező tevékenység.⁵⁵⁸ Lehetőség van az elemi és általános iskolai tanulmányok befejezésére, valamint a középiskolai oktatásba és esetleg a levelező felsőoktatásba történő bekapcsolódásra.⁵⁵⁹

A fiatalkorúak és fiatalfelnőtt fogvatartottak esetében a kialakult korrekciós rendszer a felnőttekénél lényegesen enyhébb. Esetükben központi szerepet játszik a szakképzés és a környezettel való minél szorosabb együttműködés.⁵⁶⁰ Ezt a szerepet tűnik megerősíteni a Gerasdorf-i fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézete is. Ebben a – kifejezetten szigorúnak minősülő – külön-intézetben a hat hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztés büntetésre ítélt fiatalok kerülnek. Az intézetben a hangsúlyt az oktatásra és a munkáltatásra helyezik,⁵⁶¹ de emellett a külvilág fele való nyitás – mint reszocializációs nevelési módszer – alkalmazott kísérettel vagy anélkül már napi gyakorlattá vált.⁵⁶² A központ 11 különböző szakmai képzést kínál.⁵⁶³ Ugyancsak ebben

---

⁵⁵⁶ Gartner István és Oltyán István: Szomszédolás. Gondolatok az osztrák bv. jogról és büntetés-végrehajtásról. In: Börtönügyi Szemle, 1998/1. szám, 62-63. old.

⁵⁵⁷ Nagy Ferenc: 1990, 40. old.

⁵⁵⁸ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev; question 2.3.:” Furthermore, they should be educated for a profession, which is in line with their skills and abilities and their previous work and predilection.”

⁵⁵⁹ Ruzsonyi, Péter: Európai börtönnevelési irányzatok. In: Börtönügyi Szemle, 2003/4. szám, 52. old.

⁵⁶⁰ Ruzsonyi, 2003, 52. old.

⁵⁶¹ Nagy Ferenc, 1990, 47. old.

⁵⁶² Ruzsonyi, 2003, 52. old. és Nagy Ferenc, 1990, 47. old.

⁵⁶³ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 28. September 2006; pc-cp/docs 2006/pc-cp (2006) 08 rev – 3.e PC-CP (2006) 08 rev3; question 2.3.

az intézetben, de valójában a többi fiatalkorúak részére fenntartott osztrák intézetben is súlyos és egyre csak fokozódó probléma a kábítószer fogyasztás és gyógyszerfüggőség. Ennek megoldására az osztrákok bevezettek egy úgynevezett „metadon-programot“, amelyhez a kábítószer- és gyógyszerfüggő fogvatartottak önkéntesen, bizonyos kedvezmények fejében csatlakozhatnak és viszonzásul lemondanak ezen szerek fogyasztásáról, valamint rendszeres vizeletvizsgálatnak vetik alá magukat.⁵⁶⁴

További nehézséget jelent az intézeten belüli erőszak, illetve az erre való hajlam, a viselkedésbeli zavarok, személyiségi rendellenességek és súlyos önértékelési és felelősségvárás-problémák. Ezek megoldására – német kollegáikhoz hasonlóan – az osztrák büntetés-végrehajtási szakemberek is számos terápiás, személyiségfejlesztő, agressziókezelő, viselkedéselemző, szociális-kompetencia csoportot, egyéni és csoportos nevelési tevékenységeket alkalmaznak. Lényeges hangsúlyt fektetnek a sportra, mint energiát levezető és csapatépítő tevékenységre, éppen ezért a fogvatartottak rendszeres sportmérkőzéseket játszanak a helyi csapatokkal.⁵⁶⁵

Érdekességképpen megemlíteném az egyes intézetekben levő szociálterápiás részlegek kialakítását német mintára. Ez Ausztria esetében azért érdekes, hiszen ezeket a szociálterápiás részlegeket fiatalkorúak esetében (is) szexuális bűnelkövetők reszocializációs terápiás kezelésére alakították át.⁵⁶⁶ Azok a fogvatartottak vehetnek részt ezen a kezelésen, akik több mint 2 év szabadságvesztés büntetést kaptak szexuális jellegű bűncselekmény elkövetése miatt. A terápia: egyéni és csoportos terápiából, áldozat-empátiás szociális csoportból, konfliktuskezelési csoportból, szexuális felvilágosítás csoportból, valamint pszichiáter segítségével – súlyosabb esetekben – különböző szakcsoportokból áll.

Egyértelműen megállapítható tehát, az ÖJGG megalkotói átlátták, hogy a fő hangsúly a fiatalkorú bűnelkövetők tágabb értelemben vett kezelésén van, amely igazodik a korosztály korlátozott felelősségvisseléséhez.⁵⁶⁷

3.3.3. Svájc

---

⁵⁶⁴ Gartner István – Oltyán István: Szomszédolás. Gondolatok az osztrák bv. jogról és büntetés-végrehajtásról. In: Börtönügyi Szemle, 1998/1. szám, 68. old.

⁵⁶⁵ Ruzsonyi, 2003, 52. old.

⁵⁶⁶ Például: Kaisheimi büntetés-végrehajtási intézet szociálterápiás részlege.

⁵⁶⁷ Bruckmüller, 2006, 287. old.

Németország és Ausztria után következzen egy másik példa a jellegzetesen „jóléti megközelítésre”, a svájci Fiatalkorúak Büntető Igazságszolgáltatásának Törvénye (*Jugendstrafgesetzbuch* - JStGB), amely 2007-ben lépett hatályba.⁵⁶⁸ Ezen törvény hatályba lépéséig a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozás a svájci Büntetőjogi törvénykönyv része volt,⁵⁶⁹ ezért is volt szükség egy olyan új törvényre, amely kifejezetten védelmi (protektív) és nevelő (edukatív) elveken alapszik.⁵⁷⁰

Svájc egy kis ország, amelynek lakossága 7 és fél millió fő, ebből közel 1 millió a 7 és 18 év közötti gyermek és fiatalkorú. A büntetőjogi felelősségrevonás alsó korhatára nagyon sokáig a legalacsonyabb volt Európában, 7 év, ezt azonban a jogalkotó az új törvény kapcsán 10 évre emelte,⁵⁷¹ illetve a nagykorúság határát 18 éves korba (változatlanul) állapította meg. A törvény számos más újítást is bevezetett, illetve több már létező intézményt erősített meg.⁵⁷² Svájc esete továbbá azért is érdekes, mert az ország megpróbálta egyesíteni a védelmi rendszert (protection system) a megfelelő eljárási modellel (due process model), mindazok mellett, hogy számos negatív hatás érte, mint például a problémás régiókból – volt Jugoszlávia és Albánia területéről, Indiából, Afrika számos országából történő illegális bevándorlás, valamint ezen bevándorlók által elkövetett bűncselekmények magas száma.⁵⁷³

Svájc büntető-igazságszolgáltatási rendszere az ország föderatív hagyományait tükrözi. A 26 autonóm kantonból álló Svájc büntetőjoga, Ausztriához hasonlóan hosszú múltra

---

⁵⁶⁸ Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 518. old.

⁵⁶⁹ Csaknem 20 éven keresztül készült az új fiatalkorúak büntető-igazságszolgáltatási törvénye, ahhoz, hogy 2003. június 20-án a svájci parlament elfogadja, 2007-es hatályba lépéssel. (lásd: Zermatten, Jean: The Swiss Federal Statute on Juvenile Criminal Law. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 295. old.)

⁵⁷⁰ Zermatten, Jean: The Swiss Federal Statute on Juvenile Criminal Law. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 300. old.

⁵⁷¹ Azon eredeti szándék ellenére, hogy 12-re emeljék.

⁵⁷² Például: A fiatalkorúak bírója mind polgári, mind pedig a büntetőjogi ügyekben eljárhat. A 16 évnél idősebb fiatalok számára megítélhető büntetés tartamát az addigi maximum 1 évről 1-4 évig terjedőre módosították. A 4 éves maximumot azonban csak olyan erőszakos bűnözők esetében szabták ki, akik súlyos és szándékos bűncselekményt követtek el. Figyelemre méltó a tény továbbá, hogy nem sokkal ezelőtt Svájcban csupán nyílt intézetei voltak és csak nemrég kezdett bele a különféle zárt intézmények építésébe, legyenek azok fiatalkorúak, vagy felnőtt fogvatartottak részére kialakított intézetek. Érdekesség továbbá az is, hogy bár Svájc támogatja az alternatív büntetési módszereket, mindeddig csak a közösségi szolgálatot és különféle mediációs programokat vezetett be, azaz még mindig hiányzik például egy professzionális próbaidős rendszer, elsősorban a képzett szociális munkaerő hiánya miatt. (lásd: Junger-Tas, 2006, 518. old.)

⁵⁷³ Svájcban átlagosan 54%-os a külföldi elítéltek aránya, ami európai összehasonlításban a legmagasabb arány (lásd: Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 402. old.)

tekint vissza.⁵⁷⁴ 1789-ben jött létre „az egy és oszthatatlan helvét köztársaság”, amelyben a liberalizmus eszméinek hatására 1799-ben megalkották az első büntetőtörvénykönyvet. Ez a Btk. jelentős előrelépésnek számított, amely megszüntette a halálbüntetést, valamint a testi büntetések alkalmazását.⁵⁷⁵ Így tehát a szabadságvesztés büntetés központi szerepet kapott.⁵⁷⁶ A helvét büntönügy az ezidőben dívó „felvilágosult gondolkodásmód talaján állt és a speciális prevenció eszméje hatotta át”, melynek értelmében a büntető intézetekbeli kíméletes bánásmód és minden fogvatartott „testi és lelki erejének erősítése”, az értelmes munka biztosítása és az elítéltek szakmai képzése lett a büntetés-végrehajtás feladata.⁵⁷⁷ A büntető intézetek szervezeti kialakítása a kantonok hatáskörében maradt és a büntetés-végrehajtás szövetségi szintű törvényi szabályozására sem került sor, annak ellenére sem, hogy az 1848-as alkotmány államszövetségé alakította Svájcot.⁵⁷⁸ A büntetőjog területén az alkotmány csupán néhány vonatkozásban adott törvényhozási kompetenciát a szövetségnek, tehát a kantonok önállósága a büntető anyagi-, eljárási- és végrehajtási jog tekintetében fennmaradt.⁵⁷⁹

A svájci fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések a Btk. 82-99. cikkeiben voltak megtalálhatók. A fiatakorúak büntetőjogi szankciórendszere két alapelemre épült, az egyik az életkor⁵⁸⁰, a másik a kezelésre-nevelésre szorultság. A fiatakorúak csoportját még egy, a fiatal-felnőtt (18-23) kategóriával is kiegészítették.⁵⁸¹ A büntetés-végrehajtás céljára vonatkozó előírást a Btk. 37.§ (1) bekezdése adja: „(..) büntönbüntetés végrehajtásának az elítéltre nevelőleg kell hatnia és a polgári életbe való visszaillesztését kell elősegítenie.”

---

⁵⁷⁴ Kängalpunta, K. – Joutsen, M et al.: Profiles of criminal justice systems in Europe and North America 1990-1994. Ed. HEUNI, Helsinki, 1999, 435. old.

⁵⁷⁵ Érdekesként a büntető-igazságszolgáltatási rendszer a francia nyelvterületű és a nyugati részén Svájcban a Francia – Code Napoléon – modellt alkalmazta, míg a német nyelvterületű kantonok vagy a német vagy az Osztrák-Magyar modelleket alkalmazták. (lásd: Kängalpunta – Joutsen, 1999, 435. old.)

⁵⁷⁶ Nagy Ferenc: Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése. BVOP, Budapest, 1990, 130. old.

⁵⁷⁷ Nagy Ferenc, 1990, 130. old.

⁵⁷⁸ Van Kalmthout, Anton, M. – Tak, Peter, J.P.: Sanctions-Systems in the Member-States of the Council of Europe. Part I., International Penal and Penitentiary Foundation, 1996, 305. old.

⁵⁷⁹ A kantonok gondoskodnak arról, hogy a fiatakorú elzárására alkalmas helyiségek vagy intézetek rendelkezésre álljanak, valamint, hogy a nevelőintézetekbe utalt fiatakorúak számára lehetőség nyíljon a szakmai képzésekre és nevelésre. (lásd: Nagy Ferenc, 1990, 152. old.)

⁵⁸⁰ Az új törvény alapján már a svájci büntetőjog – német és osztrák társaihoz hasonlóan – sem egyedül az elkövető életkorát tekinti a büntetőjogi jogalanyiség kritériumának, azaz a fiatakorú cselekménye jogellenességének felismeréséhez, valamint a felismerésének megfelelő cselekvéshez szükséges belátási képességgel kell rendelkezzen ahhoz, hogy felelőssége egyáltalán vizsgálható legyen.

⁵⁸¹ Nagy Ferenc, 1990, 134. old.

A 2007. év január 1. napján viszont hatályba lépett a svájci fiatalok új és önálló büntető törvénykönyve, és az e körüli reform súlypontját képező felelősségi szabályok, illetve szankciórendszer újszerű tendenciát hozott ezen a téren. Mint említettük, hogy a büntethetőség korhatára nagyon hosszú ideig a gyermekek iskolakötelezettségének alsó korhatárához igazodott, a jogalkotó az új szabályozás alkalmával azonban a tízévesnél fiatalabb gyermekek büntethetőségét kizárja.⁵⁸² Az új jogszabály alapos reformot hajtott végre a szankciórendszeren is, bár továbbra is támogat olyan korábban is létezett alapelveket, minthogy a fiatalokkal szemben a büntetőjogi intézkedések (*Schutzmaßnahmen*, védelmi intézkedések) feltétlen elsőbbséget élveznek a büntetőjogi büntetésekkel szemben, azonban lényegesen differenciáltabb megközelítést érvényesít azáltal, hogy a különböző szankciófajták egymás mellett, járulékosan is kiszabhatók, továbbá a végrehajtásuk mind részlegesen, mind egészében véve felfüggeszthető.⁵⁸³

A nevelés vonatkozásában az új *Jugendstrafgesetzbuch* (JStGB) alapelveként rögzíti a fiatalok védelmének és nevelésének elsődlegességét és előírja, hogy a velük szemben indított eljárások során családi körülményeikre és személyiségük fejlődésére különös figyelmet kell fordítani. E cél megvalósítása érdekében a fiatalok büntető-igazságszolgáltatási hatóságai kötelesek széleskörűen együttműködni a civiljogi és gyámügyi szervekkel.⁵⁸⁴ A szabadságvesztés büntetés alatt a fiatal részére kötelezően elérhetővé kell tenni az iskolai oktatás, a szakmai képzés, az egyéni és csoportos nevelési és reszocializációs programok, valamint a foglalkoztatás lehetőségét. Mindezek mellett az új jogszabály lényegesen nagyobb hangsúlyt fektet az intézeteken kívüli, elterelő, bűnismétlést megelőző és reintegráló módszerek, programok működtetésére. A büntetőügyek bíróságon kívüli lezárásának lehetősége és alternatív szankciók alkalmazása korábban is lehetséges volt a svájci fiatalok büntetőjogában,

---

⁵⁸² A tízévesnél fiatalabb elkövetők büntetendő cselekményei január 1. óta a gyámügyi szervek hatáskörébe tartoznak abban az esetben, ha e cselekmények a gyermek fejlődésében és nevelkedésében meglévő hiányosságokra vezethetők vissza (lásd: Dénes Veronika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről. Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (írott formában megtalálható a: <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>; lekérdezés: 2007. november 26.)

⁵⁸³ „Főszabályként a fiatalok elkövetőre kiszabható szabadságvesztés büntetés generális maximuma egy év. Az új törvény azonban a tizenhat évesnél idősebb fiatalok súlyos cselekményeit maximum négy évig tartó szabadságvesztés büntetéssel fenyegeti. A bíróság átváltoztathatja a három hónapot meg nem haladó tartamú, ténylegesen kiszabott szabadságvesztés büntetést azonos tartamú közérdekű munkakötelezettséget előíró intézkedésre. Pénzbüntetéssel, illetve adminisztratív eljárásban kiszabott pénzbírsággal, vagy helyszíni bírsággal kizárólag keresőképes fiatal sújtható.” (lásd: Dénes, 2007.)

⁵⁸⁴ Dénes Veronika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről. Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (írott formában megtalálható a: <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>; lekérdezés: 2007. november 26.)

a JStGB azonban megerősítette ezeket, valamint intézményes keretek közé terelte a mediációt. A JStGB ismertetett szabályai nem annyira a fiatakorúak büntetőjogi jogalanyiségének cizellált kimunkálásával hívják fel magukra a figyelmet, mintsem inkább a rendkívül differenciált, nagymértékben egyéniesíthető és az egyes szankciótípusok kombinálhatóságát és átjárhatóságát biztosító büntetési rendszer kialakításával.⁵⁸⁵

3.4. Újlatin országok

3.4.1. Bevezetés

Mielőtt belekezdenénk egy újabb ország-csoport fiataljainak büntetőjogi és büntetés-végrehajtási rendszerének elemzésébe, egy kis lingvisztikai fejtegetésbe kell, hogy bocsátkozzunk, hiszen tisztázni szükséges, kiből áll az elemzésre váró „újlatin országok” csoportja, mit takar az elnevezés és hogyan alakult ki. Azért van erre szükség, mert ma már a különböző jogrendszerekkel kapcsolatos tudományos értekezések és ismeretterjesztő tanulmányok sokasága használja ezt a gyűjtőfogalmat, anélkül, hogy pontosan behatárolnák jelentését. Az „újlatin” kifejezés nagyon hosszú időre nyúlik vissza. A *Romania* (nem tévesztendő össze Romániával), ritkábban *Latin-Európa*, összefoglaló elnevezés azon – egykori Római Birodalomhoz tartozó földrajzi – területeket, illetve országokat jelöli, ahol valamilyen újlatin (roman) nyelvet beszélnek, vagy beszéltek. Az elnevezés a 4. századból származik, ugyanis a latin nyelvre a hagyományos *lingua Latina* mellett olykor a *lingua Romana*, vagyis a „római nyelv” elnevezést használták, amikor Róma hatalmát, műveltségét, valamint a latin nyelv eredetét és fontosságát akarták kihangsúlyozni más nyelvekkel (főként a göröggel) szemben. Hagyományos értelemben Romániához, azaz Latin-Európához tartozott az egész Római Birodalom területe, annak legnagyobb kiterjedése idején. A mai értelemben vett Romániához tartozik viszont (Keletről Nyugat felé haladva): Moldova, Románia és a Balkán-félsziget egyes részei (ahol különböző keleti újlatin nyelveket beszélnek), valamint Olaszország, Svájc (két újlatin nyelve az olasz és a rétoromán dialektusok, mindkettő hivatalos), Franciaország és a hozzá tartozó Korzika szigete, valamint az Ibériai-félsziget (Spanyolország, Portugália, Andorra) és a hozzá tartozó Baleár-szigetek. Az 1971-ben tartott Québec-i, illetve az 1977-es Rio de Janeiró-i

---

⁵⁸⁵ Dénes, 2007.

„Romanisztikai Kongresszusok” óta hivatalosan is megjelölték a *Romania Nova*, vagyis „Új-Róma” egyik részét képező úgynevezett „nyugati Újlatin” területeket és nyelveket. Ettől kezdve használjuk hivatalosan az újlatin kifejezést a francia, olasz, spanyol és portugál országok együttes csoportjára.⁵⁸⁶

A kontinentális Európa országaiban a fiatalok védelmének hagyománya sokkal erősebb, mint az angolszász rendszerben, annak ellenére, hogy ezekben az országokban is folyamatosan változik a tendencia, haladni kell a fiatalkorú bűnözés által diktált irammal és azok megtorlására szolgáló, valamint megjavítására irányuló trendekkel. Az újlatin országok büntetés-végrehajtási rendszere és azon belül a fiatalkorú elkövetők szabadságvesztés büntetésének egyik fő céljaként szabályozott reszocializációs nevelés alapelveként jelenik meg a büntetési elem és az elrettentés fokozatos érvényesítése mellett.

3.4.2. Franciaország

A francia büntetés-végrehajtás igen régi múltra tekint vissza. Már XIV. Lajos idejében léteztek különböző fogvatartási helyek, sőt az 1670-ben kiadott Büntető Perrendtartási Kódexben (Code Criminelle) a király fontos szerepet szánt az úgynevezett „büntetések tárházának”, ahol a börtönbüntetést hajtották végre.⁵⁸⁷ Innen már egyenes út vezetett az egyre sokasodó fegyenctelepek létrehozására, amelyek elsősorban a gályarabság helyetti kikötőimunka-büntetésüket töltők elhelyezésére szolgáltak. Az 1791-es Code Penal már kiemelt helyen szabályozza a börtönbüntetést, sőt megjelenik a munka és a nevelés fontossága is. Az elkövetkezendő évek és évtizedek folyamán ez a fajta folyamatos fejlődési tendencia vezet el tulajdonképpen ahhoz a – napjainkban is zajló – börtönfejlesztési programhoz, amelynek mára már deklarált célja több mint 13 ezer új férőhely létrehozása. Egyértelmű tehát, hogy bár a 70-es évek közepétől ismerik és használják a franciák az alternatív büntetések sokaságát, sőt állandóan modernizálják a

---

⁵⁸⁶ Annak ellenére, hogy ide tartozna még számos kelet-európai (pl. Románia), nyugat-európai (pl. Svájc) vagy éppen dél-Amerikai, sőt kanadai (Québec), afrikai vagy óceániai terület is, ahol második hivatalos nyelvként használják a helyi nyelvek mellett valamely újlatin nyelvet. Bizonyos újlatin nyelvek (spanyol, portugál, francia) a középkori gyarmatosítások folytán Európán kívüli területeken is elterjedtek. (lásd: Gargallo Gil, José Enrique – Bastardas, Maria Reina et (coords.): *Manual de lingüística románica*, Ariel Lingüística, Barcelona, 2007.)

⁵⁸⁷ Davola József: A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész). In: *Börtönügyi Szemle*, 2006./2. szám, 91. old.

bűnmegelőzési és büntetőeljárás kívüli programjait, mégis az új börtönfejlesztési program elsődleges célja a szabadságvesztés büntetés végrehajthatóságának elősegítése.

„Napjainkban a francia börtönök izoláló funkciójukat teljesítve mintegy közösségi élettérként is működnek, amely igyekszik előmozdítani a fogvatartottak társadalomba történő visszaillesztését, az aktív közösségi életet: a munkát, az oktatást, a szakképzést, a kulturálódást és a sportolást.”⁵⁸⁸ Franciaországban jelenleg a büntetés-végrehajtás szabályait a 2001-ben hatályba lépett Büntetőeljárás törvény V. fejezete tartalmazza. Az új szabályozás négy súlypontra koncentrál: a fogvatartás általános feltételeinek javítására, a hosszú idejű büntetéssel sújtottak osztályozására,⁵⁸⁹ valamint a végrehajtó intézmények differenciálására és a bűnelkövetők visszailleszkedését támogató munka erősítésére.⁵⁹⁰

A francia fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerében alapvetően az 1945. február 2-án hozott rendelet (*Ordonnance*)⁵⁹¹ – azóta számos alkalommal módosított változata – dominál, amely magában foglal számos fiatalkorúak esetében alkalmazandó speciális alapelvet és mérsékeli a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségét, valamint előtérbe helyezi a nevelő szándékú módszerek alkalmazását.⁵⁹² Ezek az elvek még mindig érvényben vannak, annak ellenére, hogy számos próbálkozás született a megváltoztatásukra. (például a 2002. szeptember 9-i módosítás).⁵⁹³ Figyelembe véve a francia törvényhozásban létező védelmi elvet, a kifejezetten „nevelő szándékú büntetés” fogalma a 2002-ben megjelent törvény keretei között nyeri el méltó helyét.⁵⁹⁴ Ugyanekkor került megszilárdításra a büntethetőségi korhatár 13-18 év közötti

---

⁵⁸⁸ Davola, 2006, 94. old.

⁵⁸⁹ A hosszabb szabadságvesztésre ítélték körében komoly differenciálás érvényesül az elítélt személyisége, életkora, előélete, szellemi és testi állapota alapján. Erre a célra országos orientációs központot hoztak létre a Párizs közelében levő Fresnes-ben. Ez az egészségügyi intézmény a Fresnes-i Nemzeti Orientációs Központ nevet kapta, és feladata a fogvatartottak megfigyelése és szakértői vélemények elkészítése, amelyek alapján hozza meg az egyéniesített kezelési tervet.

⁵⁹⁰ Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 407. old.

⁵⁹¹ Publication au JORF du 4 février 1945. Ordonnance n°45-174 du 2 février 1945 (lásd: www.legifrance.gouv.fr/texteconsolide/PJFAP.htm - 133k; lekérdezés: 2007. november 27.)

⁵⁹² Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 515. old.

⁵⁹³ N.217 (SEPTEMBRE 2002): LE TRAITEMENT JUDICIAIRE DE LA DELINQUANCE DES MINEURS APRES LA REFORME DE L'ORDONNANCE DE n°45-174 du 2 février 1945.

⁵⁹⁴ A francia büntetés kiszabási folyamat, fiatalkorúak esetén, több lehetőségből állhat: a fiatalkorúak bírāja vagy: nevelési intézkedést rendel el (10-18 évesek részére – lásd: 2002 módosítás: 15. § (1) bek.), vagy 13 és 18 évesek részére: pénzbüntetést, felügyeletet (liberté surveillée), közösségi szolgálatot (16 és 18 év közöttiek részére), különböző javító-nevelő létesítményekbe való elhelyezést, elektromos nyomon követést (monitorizálás), valamint szabadságvesztés büntetést (13-16, valamint 16-18 év közötti korosztálynak differenciáltan) ítélt meg.

megállapítása.⁵⁹⁵ A francia fiatalok bünelkövetők szabadságvesztés büntetésének aránya eléggé alacsony. Fiatalok csak elkülönített börtönrészlegben vagy speciálisan fiatalok számára kialakított büntetés-végrehajtási intézményekben tölthetik börtönbüntetésüket.⁵⁹⁶ A francia rendszer kétfajta intézetet működtet: a nyitott nevelési intézményeket (centres d'action éducative en milieu ouvert),⁵⁹⁷ illetve az ún. „biztonságos nevelési központokat” (centres éducatifs renforcés (CER)).⁵⁹⁸ Ezek a központok olyan fiatalok gondozására és nevelésére kerültek kialakításra, akik bűncselekményt követtek el vagy magas a kockázati esély arra, hogy bünelkövetésre vetemedjenek, mivel rossz körülmények között, a társadalom peremén élnek és a visszaesés vagy a bebörtönzés veszélye fenyegeti őket. A központok célkitűzése a társadalomról való leválás elleni munkálkodás, nevelési módszerekkel,⁵⁹⁹ valamint a megszokott környezetén kívül eső új életmód felfedésén keresztül olyan körülmények létrehozása, amelyek teljesen megváltoztatják a fiatalok életszemléletét, elképzelését és látásmódját a felnőttek világáról és a társadalmi életről.⁶⁰⁰ A központok által működtetett nevelési programokat 3-6 hónapos időtartamra szervezik, az elítélt 13 és 18 év közötti fiatalokat pedig 5-7 fős csoportokban helyezik el.⁶⁰¹ A franciák továbbá létrehoztak ún. „sürgősségi elhelyezési központokat” is (centres de placement immediate-CPI),⁶⁰² amelyek lehetővé teszik a veszélyeztetett fiatalok azonnali elhelyezését.

„A szabadságelvonó büntetés a társadalom védelmét és az elítélt büntetésének biztosítását szolgálja, előnyben részesíti az elítélt lehetséges visszaillesztését a társadalomba.”⁶⁰³ Franciaországban a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok reszocializációs programjainak, családi kapcsolatainak fenntartásának, a befogadási és próbára bocsátási teendők, illetve az utógondozási tevékenységek működtetője az úgynevezett „Befogadási és Próbára-bocsátási Szolgálat” (továbbiakban BPSZ). A BPSZ 1999-ben jött létre, jelen pillanatban 101 ilyen szolgálat működik

⁵⁹⁵ Wyvekens, Anne: The French Juvenile Justice System. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 173. old.

⁵⁹⁶ Van Kalmthout, Anton, M. – Tak, Peter, J.P.: Sanctions-Systems in the Member-States of the Council of Europe. Part I., International Penal and Penitentiary Foundation, 1996, 71. old.

⁵⁹⁷ Wyvekens, 2006, 184. old.

⁵⁹⁸ Jelenleg 47 CER működik Franciaországban.

⁵⁹⁹ Lásd: www.justice.gouv.fr; lekérdezés: 2007. november 27.

⁶⁰⁰ Wyvekens, 2006, 185. old.

⁶⁰¹ A „zárt” kifejezést nem fizikai értelemben vett zártságot jelent, hanem azt a tényt, hogy az elhelyezés az ítélelhozói felügyelet keretein belül történik. 2003. óta 6 ilyen intézmény működik. (lásd: Wyvekens, 2006, 186. old.)

⁶⁰² Ezek a központok 1999. óta működnek, és jelen pillanatban összesen 37 ilyen intézet van Franciaországban.

⁶⁰³ Francia Alkotmányügyi Tanács 1994-es határozata (lásd: Davola, 2006, 92. old.)

Franciaországban, megyénként egy szervezettel. A szolgálat feladata az intézeten belüli problémák kezelése körében: a reszocializációs programok, oktatás, közösségi-, kulturális- és sporttevékenységek, szakképzés, kapcsolattartás megoldása, büntetések testreszabásának elősegítése (differenciálás), a büntetések letöltésére és a szabadulásra felkészítő egység általi tevékenység, valamint az intézeten kívüli körben: biztosítja az eljárás alá vont személyek ellenőrzését (monitorizálás), közösségellenes cselekedetek megelőzését (bűnmegelőzési programok) stb.⁶⁰⁴

A francia fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetekben levő elhelyezése általában hármasszerkezetű: van egy tevékenységi szektor, egy lakó- és egészségügyi szektor, valamint egy közösségi szektor. A foglalkoztatás, munkáltatás külön kategóriába tartozik, ugyanis az intézeten belüli munka a fogvatartottak önkéntességén alapul, ami azt jelenti, hogy nem kötelező és egyetlen fogvatartott sem kötelezhető akaratán kívüli munkavégzésre. Ennek ellenére motiválják a fogvatartottakat,⁶⁰⁵ illetve a munkavégzés során szerzett kedvező minősítés jó esélyeket biztosít a szabadulás utáni munkahelykeresés során.⁶⁰⁶ A munkáltatás vagy az intézettel szerződésben levő magánvállalatok által kijelölt helyeken vagy pedig az intézeten belül zajlik, általában az e célra létesített büntetőintézeti üzemekben.⁶⁰⁷ Az intézetek hangsúlyt helyeznek a fiatalok alapoktatásának működtetésére, ebben a BPSZ „Oktató egysége” működik közre, hasonlóan a szakképzések és a más szabadidős és sporttevékenységek szervezésében és működésében is.

3.4.3. Olaszország

Hasonló irányvonal mentén haladnak az olasz fiatalkorúak szabadságvesztés büntetése során alkalmazott nevelési tendenciák is. Olaszországban a büntetés-végrehajtási törvény 1975-ben jelent meg és helyezte új alapokra a büntetés-végrehajtás működését.⁶⁰⁸ A fiatalkorúak igazságszolgáltatásának szabályozását, azon belül pedig a

---

⁶⁰⁴ Davola József: A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész). In: Börtönügyi Szemle, 2006./2. szám, 94. old.

⁶⁰⁵ Európai szinten a francia fogvatartottak bére az egyik legmagasabb.

⁶⁰⁶ Érdekes, hogy döntő többségében a börtönmunka magánkézben van a franciáknál, előnyét élvezve ezáltal a széles spektrumú munkalehetőségeknek, például: erdő- és fakitermelés, asztalosmunka, raklapkészítés, konfekció, bőrmunka, fémipari, lakatos, nyomdai munka, könyvkötészet, informatika, fényképezés, stb.

⁶⁰⁷ Davola József: A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész). In: Börtönügyi Szemle, 2006./2. szám, 97. old.

⁶⁰⁸ Norme sul'ordinamento penitenziario e sulla esecuzione delle misure private e limitative della libertà No. 354. 26. luglio 1975.

szabadságvesztés büntetésre vonatkozó rendelkezéseket Olaszországban egy kormányrendelet és egy elnöki rendelet tartalmazza.⁶⁰⁹ 2002 márciusában a Miniszter Tanács (Consiglio dei Ministri) elfogadott két törvénytervezetet, amely alapjaiban fogja átírni a fiatalkorúakra vonatkozó eljárási és végrehajtási szabályokat. A benyújtott javaslatok, azon belül is az Igazságügyi miniszter által előterjesztett törvényjavaslat⁶¹⁰ lényege a családjogi és a gyermekvédelmi szabályok egyesítése, javasolja a büntetések szigorítását és a büntetési tételek megemelését, valamint egy egységes fiatalkorúak bíróságának létrehozását.⁶¹¹ A fiatalkorúak büntetés-végrehajtási rendszerének átdolgozása ezen javaslatok kapcsán sem került napirendre, mindazon által, hogy természetesen a szabadságvesztés büntetés ultima ratio jellege Itáliában is alapelvnek számít. Olyannyira igaz ez, hogy a szabadságelvonás alternatívájaként⁶¹² bevezették a pártfogó felügyeletet, mint önállóan alkalmazható szankciót, a részleges szabadság intézményét és a soron kívüli szabadlábra helyezés intézményét.⁶¹³ Hasonlóan más nyugat-európai rendszerekhez számos olyan intézményt működtetnek,⁶¹⁴ amelyek elsődleges célja a fiatalkorú bűnelkövető átnevelése, reszocializációja.

Témánk szempontjából ezek közül a intézmények közül jelentősége a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteinek van, ahol 14-21 év közötti fiatalkorúak töltik büntetésüket. Az olasz fiatalkorúak intézeteiben az első és legfontosabb szempont az

---

⁶⁰⁹ Decreto Legislativo 28 luglio 1989 n. 272 Norme di attuazione, di coordinamento e transitorie del decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988, n. 448, recante disposizioni sul processo penale a carico di imputati minorenni. (továbbiakban: DL. 1989); illetve: Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988 n. 448 Approvazione delle disposizioni sul processo penale a carico di imputati minorenni. (továbbiakban: DPR 1988.)

⁶¹⁰ "Proposta del Ministro della Giustizia (Roberto Castelli); lásd: <http://www.giustizia.it/minori/indice.htm>; lekérdezés: 2007. november 28.

⁶¹¹ Castelli miniszter szerint ez a bíróság járna el minden olyan ügyben, amely a család vagy a fiatalkorú vonatkozásában felmerülne. (<http://www.giustizia.it/minori/indice.htm>; lekérdezés: 2007. november 28.) A büntetési tételek megemelése azt eredményezné, hogy a jelenlegi 3 hónap – max. 18 év szabadságvesztés büntetési tételt ennél magasabbra emelnék (EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;)

⁶¹² Például abban az esetben, ha a bíróság olyan büntetést hozna, amely a 2 év szabadságvesztést nem haladja meg, a bíró dönthet úgy, hogy alternatív büntetésként alkalmazza inkább a részleges szabadság intézményét (semidetenzione) vagy az ellenőrzött szabadság intézményét (libertà controllata). A bíróság ilyenkor figyelembe veheti az elkövető fiatal személyiségét, munka- vagy tanulói jogviszonyát, családi körülményeit, és megbánást mutató viselkedését. Ezen esetekben is, azonban, szükséges a fiatal részére kiszabni bizonyos nevelési intézkedéseket (esigenze educative del minorenne) lásd: art. 30 del D.P.R. 448 del 22 settembre 1988.

⁶¹³ Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004, 407. old.

⁶¹⁴ Centro per la Giustizia Minorile (Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Központja); Centro di Prima Accoglienza (Befogadási Központ); Istituto Penale Minorenne (Fiatalkorúak Börtöne); Comunità per Minori (Fiatalkorúak Közössége); Ufficio Servizio Sociale per Minorenne (Fiatalkorúak Szociális Szolgálat); Scuola di Formazione del Personale per i Minorenne (Fiatalkorúakkal foglalkozó Szakemberek Továbbképzési Központja)

általános oktatás és szakképzés megvalósítása. Hasonlóan más nyugat-európai fiatalok intézeteinek oktatási színvonalához, Olaszországban is az intézetbe kerülő fiatalok iskolai végzettsége hiányos, tudásuk korlátolt és jóval elmarad az életkoruknak megfelelő szinttől.⁶¹⁵

Egy egységes oktatási és felzárkóztatási rendszer működtetését szorgalmazzák az olaszok, ennek értelmében meghatározott számú és értékű (kreditpontú)⁶¹⁶ tanóra keretében a kinti általános oktatáshoz hasonlóan készítik fel a fiatalokat.⁶¹⁷ Az oktatás keretében – érdemes kiemelni – hangsúlyt helyeznek a számítógép-kezelési és informatikai készségek fejlesztésére. Külön részként kezelik az iskolai oktatástól (Settore Scholastica) a szakképzést (Settore dei Corsi Professionali). Számos szakképzési tanfolyam, továbbképzés, szakmunkásképzés folyik az intézetekben. Ezek száma általában az intézet forrásainak mértékétől függ. Elsődleges célja az olasz büntetés végrehajtásnak, hogy olyan szakképzéseket nyújtson a fiatalok részére, amelyek majd a munkapiaci elvárásoknak és keresletnek is megfelelnek, érvényesülési és ezáltal reintegrációs esélyeiket növelve. Hasonló hangsúlyt helyeznek a szabadidős tevékenységekre, illetve különböző kulturális és sport programokra is. Az olasz fiatalok intézetei ezen programok megszervezésére, finanszírozására és egyáltalán a működtetésre számos „külsős segítséget” vesznek igénybe. Nemcsak a helyi önkormányzatok, hatóságok, állami szervek segítségére számítanak, hanem országos civil-szervezetekkel, magáncégekkel, alapítványokkal, sportklubokkal próbálnak meg kapcsolatot teremteni.⁶¹⁸

A fiatalok bűnözés kapcsán azonban érdemes kitérni több olyan problémára is, amellyel számos európai ország vonatkozásában találkozhattunk. Az első ilyen probléma – főleg a nyugat-európai államokban – a bevándorlás kérdése. Olaszországban, Németországban, Svájcban hasonlóan nagyarányú a bevándorló népesség és azok bűnelkövetői tevékenysége. Ez az életmód a fiataloktól sem

---

⁶¹⁵ Giuseppe, Milan: Disagio giovanile e strategie educative. Ed. Città Nuova, Roma, 2001, 180. old.

⁶¹⁶ art. 41. § (D.P.R. 230/2000 módosítás)

⁶¹⁷ Ezen egységes program keretében a következő oktatási egységekre bontják az iskola oktatást: felzárkóztató kredit értékű tanórák (recupero crediti), rendes tanórák (corsi modulari), középiskolai oktatás (secondo ciclo): azon belül EDA-scuola secondari de grado I. és EDA alfabetizzazione primaria (lásd: Servizio IV dell'Ufficio I della Direzione Generale per l'attuazione dei provvedimenti giudiziari: „Negli Istituti Penali per i Minorenni secondo semestre 2004 e primo semestre 2005; www.giustizia.gov.it/minori/area_penale/dgm-convegno-padova-programma.doc; lekérdezés: 2007. november 28.)

⁶¹⁸ Alapvetően állandó partnereknek minősülnek a következő intézmények: l'Unione Italiana Sport per tutti (U.I.S.P), l'Associazione Italiana Cultura e Sport (A.I.C.S.), Ente Teatrale Italiano (E.T.I.), Centro Sportivo Italiano- Associazione di promozione sportiva (C.S.I.), Associazione Ricreativa Culturale Italiana (A.R.C.I) stb. (lásd: <http://www.giustizia.it/minori/indice.htm>; lekérdezés: 2007. november 28.)

idegen, éppen ezért az olasz büntetés-végrehajtás is szembesül azokkal a problémákkal, amelyek egy – nem ebben a társadalomban felnőtt, vagy nem a nyugati-kulturkörből és hagyományú környezetből érkező – külföldi fiatal reszocializációja felvet.⁶¹⁹ Egy másik komoly probléma a kábítószer- és gyógyszerfogyasztás magas aránya, valamint a függőségi kezelések és terápiák működtetésének fontossága (*attività di educazione alla salute e di prevenzione dell'uso di sostanze stupefacenti*). Úgy tűnik a börtön lassan, nemcsak szociális problémák megoldására, pedagógiai és iskolai-ismeretterjesztő, valamint szakmai ismereteket adó oktatási programok működtetésére vagy éppen lelki segítségnyújtásra szakosodott intézményként működik, hanem komoly egészségügyi teendőkkkel is szembesül. Az elvonó és függőségi kezelés általában orvos, pszichiáter, pszichológus és számos más szakember bevonását igénylő egészségügyi tevékenység, amelyet az intézet keretén belül meg kell oldani.⁶²⁰

Ugyancsak lényeges figyelmet kell fordítaniuk az olasz intézeteknek az életmód kialakítása és az egészséges szemlélet kifejlesztése terén, s ezáltal eljutunk a különböző programok működtetéséhez is, mint amilyen a testi higiénias felvilágosító programok (*progetti di educazione corporea*), interkulturális ismeretterjesztő programok (*attività di educazione interculturale*), vallásgyakorlás, stb.

Az oktatás, szakképzés, szabadidős- és sportprogramokon, valamint a csoportos programokon kívül, egy lényeges elem maradt az olasz bv tarsolyában, ez pedig a munkáltatás (*Settore delle attività lavorative*). Természetesen a munkáltatás Olaszország esetében is felveti azokat a kérdéseket, amelyekkel már korábban is találkozhattunk. A fiatakorúak munkáltatása, foglalkoztatása itt sem akkora mértékű, mint amelyet azt az olasz hatóságok és közvélemény szeretne. Ennek ellenére lehetőség esetén a munkáltatás zajlik és ezt mind a fogvatartottak, mind pedig a személyzet pozitívan kezeli. Fiatakorúak esetén a munkáltatás általában a következő ágazatokra terjed ki: kertészeti munkálatok, mosodai, alkatrész-összerakási, takarítási-, nyomdai tevékenységek stb.⁶²¹

---

⁶¹⁹ Alba, Imprudente: La devianza minorile nella società multietnica e multiculturale. In: *Il diritto di famiglia e delle persone*, nr. 4, ottobre-dicembre, 2001, 1769-1770. old.

⁶²⁰ Giuseppe, Milan: *Disagio giovanile e strategie educative*. Ed. Città Nuova, Roma, 2001, 181. old.

⁶²¹ Servizio IV dell'Ufficio I della Direzione Generale per l'attuazione dei provvedimenti giudiziari: „Negli Istituti Penali per i Minorenni secondo sem. 2004 e primo sem. 2005; (lásd: www.giustizia.gov.it/minori/area_penale/dgm-convegno-padova-programma.doc; lekérdezés: 2007. november 28.)

Az olasz fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének tendenciáját – az angolszász elemzésnél tapasztal „külvilág” fele való nyitás is jellemzi. 2006. februárjában a Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Részlege (Dipartimento Giustizia Minorile)⁶²² által közzétett tervezet kapcsán felmerült annak a szükségessége, hogy a fiatalkorúak intézetei szorosabb együttműködésbe és párbeszédbe kapcsolódjanak a helyi önkormányzatokkal, helyi hatóságokkal, ezzel is elősegítve a fiatalok nevelési feladatait.⁶²³

3.4.4. Spanyolország és Portugália

A XX. század folyamán a spanyol és portugál fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása a kontinentális hagyományoknak megfelelően a *modelo tutelar*, azaz jóléti modell tendenciáit követte. Ez a modell a 70-es években egy büntetőpolitikai krízis áldozata lett, főleg az 1978-as Spanyol Demokratikus Alkotmány életbelépése után.⁶²⁴

A különböző típusú spanyolországi fegyházakról, végrehajtási jellegű intézményekről az első írásos bizonyítékok 1564-ből származnak. Ezekben az intézetekben helyezték el – különválogatás nélkül – a bűncselekmények elkövetése miatt gyanúsított vagy elítélt személyeket, a szegényeket, a koldusokat és prostituáltakat egyaránt.⁶²⁵ Ahhoz képest, hogy szinte fél évezrede működtet a spanyol igazságszolgáltatás szabadságelvonás céljára fenntartott intézeteket, az első büntetés-végrehajtásról szóló törvényük, a Lex General Penitenciaria (továbbiakban: LPG) csak 1979-ben jelent meg.⁶²⁶ Azonban mind az Alkotmány, mind pedig az LPG tartalmazza, hogy a „szabadságelvonó büntetéseknek és biztonsági intézkedéseknek az átnevelésre és a társadalmi

---

⁶²² Dipartimento per la Giustizia Minorile – az Igazságügyi Minisztérium alá tartozó Főosztály (összesen 4 főosztály van a: Dipartimento per gli Affari di giustizia (Igazságügyi Ügyek Főosztálya); Dipartimento dell'organizzazione giudiziaria del personale e dei servizi Igazságszolgáltatási rendszer Főosztálya); Dipartimento dell'Amministrazione Penitenziaria (Büntetés-végrehajtási Főosztály)

⁶²³ Circolare n. 5391 del 17 febbraio 2006, Roma, presentazione delle circolari per gli USSM (Uffici di servizio sociale per i minorenni - Fiatalkorúak Szociális Szolgálatai) e gli IPM (Istituto Penale Minorene (Fiatalkorúak Börtöne)) (lásd: <http://www.giustizia.it/minori/indice.htm>; lekérdezés: 2007. november 28.)

⁶²⁴ De La Cuesta, José L.: The New Spanish Penal System on Delinquency. In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems, Ed. HART Publishing, Oregon, 2006, 99. old.

⁶²⁵ Nagy Ferenc: Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése. BVOP, Budapest, 1990, 237. old.

⁶²⁶ Ezelőtt a törvény előtt csupán végrehajtási rendeletek, illetve igazgatási előírások alapján működtek ezek az intézmények. Az 1979 évi 1. számú törvény (26. szeptember 1979.), a Lex General Penitenciaria a spanyol büntetés-végrehajtási jog törvényi szintű szabályozásának első formája.

visszatagolásra kell irányulniuk...”⁶²⁷ Ez az alapelv jellemzi és követi végig a büntetés-végrehajtási jog és szervezet működését és fejlődését mind a mai napig.

A fiatakorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere hosszú ideig a felnőttekre vonatkozó szabályrendszer része volt, mind Spanyolországban, mind pedig Portugáliában.⁶²⁸ 1999. szeptemberében Portugáliában, majd pedig 2000. januárjában Spanyolországban azonban gyökeres változás következett be a fiatakorú bűnelkövetők anyagi, eljárásjogi és végrehajtási szabályozásában. Portugáliában a fiatakorú bűnelkövetők részére 1999. szeptemberében hatályba lépett a fiatakorúak Nevelési Törvénye, a Lei Tutelar Educativa (továbbiakban: Lei TE).⁶²⁹ Ez a törvény részletesen meghatározza azokat a nevelési intézkedéseket, amelyek a 12 és 16, illetve a 16 év⁶³⁰ feletti (egészen 21 éves korig) fiatakorúak részére alkalmazni lehet,⁶³¹ továbbá a reszocializációs elven alapuló nevelő intézetek (centro educativo) és börtönök (pena de prisão) működésével kapcsolatos alapelveket, valamint a fiatakorúak igazságszolgáltatási eljárásának lefolyását, annak eszközeit, illetve az ítéletek végrehajtását. Portugáliában – hasonlóan más nyugat-európai államokhoz felismerték a megelőzés és elterelés fontosságát. Bár a Lei TE nem tér ki rá *expressis verbis*, mégis a törvény indoklásában utalást találhatunk arra, hogy mennyire fontos ezeknek a programoknak és diverziós tevékenységeknek a működtetése.⁶³²

---

⁶²⁷ 1978. évi Alkotmány 25. § (2) bek.; 1979 évi LPG 1.§.

⁶²⁸ Portugália Angliával folyamatosan versengve, Nyugat-Európa legnagyobb bűnözési rátájával rendelkező országa (100.000 lakosra 125 elítélt tartozik)

⁶²⁹ Szó szerinti fordítása: A Gondoskodó Nevelés Törvénye; 1999. július 2-án fogadta el a portugál parlament, és 1999. szeptember 2.-tól hatályos.

⁶³⁰ A büntethetőségi korhatár 16 év. (lásd. EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;)

⁶³¹ Lei TE 4.§. (1): ezek az intézkedések: megrovás (admoestação); járművezetés vagy járművezetői engedély megszerzésének (főleg motorbicikli, robogó stb) tilalma (privação do direito de conduzir ciclomoteres ou obter permissão para conduzir ciclomoteres); kártérítés megfizetése (reparação ao ofendido); pénzbüntetés vagy közösségi szolgálat (realização de prestações económicas ou de tarefas a fovor da comunidade); viselkedési normák meghatározása (imposição de regras conduta); nevelési programokon való részvételre kötelezés (frequência de programas formativos); pártfogó felügyelet alá helyezés (imposição de obrigações) és javító nevelő intézetbe helyezés (internamento em centro educativo) (lásd: www.verbojuridico.pt/legisl/1999/199_166.html; lekérdezés: 2007. június 20; hivatalos jogszabályszoveg)

⁶³² www.verbojuridico.pt/legisl/1999/199_166.html; lekérdezés: 2007. június 21.) 2004 óta a portugálok bevezették az úgynevezett „Szomszédi Gondoskodás” intézményét. Kiválasztanak egy csoport fiatalot, akik potenciális bűnelkövetői környezetben élnek és különböző programok által kiképzik „környékfigyelőknek” őket (neighbourhood tutors), akik odafigyelnek a többi gyerekekre, iskolákban, közösségi házakban tartanak majd programokat ezzel megteremtve a lehetőségét annak, hogy több fiatal odafigyel a bűnmegelőzésre, mivel saját társaik által, vagy más fiatalokon keresztül kapnak információkat. Egyes környékeken ezeket a figyelőket az iskolák pszichológusai, szociális munkásai mellé is be szokták osztani különböző nevelési trainingek megtartásához. A csoportos tevékenységeken és előadásokon kívül, a figyelők sportrendezvényeket szerveznek, szabadidős programokkal és szórakoztató

Spanyolországban a 2000. évi 5. törvény, azaz a Ley que regule la responsabilidad penal del menor. (ford: Törvény, amely szabályozza a Fiatalok Bűntetőjogi Felelősségét) jelentette ugyanezt a változást.⁶³³ A 2001. január elsején hatályba lépett törvény első és legszembetűnőbb újítása a büntetőjogi korhatár módosítása volt. Korábban fiataloknak tekintették a 12 és 16 év közötti fiatalokat, azonban az új törvény hatálybalépésétől ez a korhatár a 14 és 18 év közötti fiatalokra módosult.⁶³⁴ Az új törvény megkövetelte egy új rendszer felállítását, amelyben az európai trendeknek megfelelően a szociális szervezetekkel, a gyermekvédelemi szervekkel szoros együttműködésben dolgoznak a büntető igazságszolgáltatás képviselői, a fiatalok bírái, ügyészei, valamint a végrehajtási intézetek. Az új törvény továbbra is fontos szerepet szánt a Comunidades Autónomas számára,⁶³⁵ így a jogszabály alkalmazása a tartományokra van bízva.⁶³⁶ Annak ellenére, hogy bevezetésre kerültek a helyreállító igazságszolgáltatás alapelvei is, az alkalmazás tartományonként eléggé változó és néhol működésképtelen, ami az anyagi források hiányával függ össze.⁶³⁷ A törvényen a későbbi évek folyamán kisebb módosításokat végeztek, amelyek inkább az általános elrettentési elvekre helyezték a hangsúlyt.⁶³⁸

---

tevékenységekkel próbálják bevonni a környék fiataljait. (lásd: http://www.eukn.org/eukn/themes/Urban_Policy/Social_inclusion_and_integration/Education/Neighbourhood-tutors-for-youngsters-Lisbon_1008.html; lekérdezés: 2007. december 1.)

⁶³³ Az 1995-ös Spanyol Btk. 19.§-ában szabályozott fiatalok büntetőjogi rendelkezései részeként: „Artículo 19. (1) Los menores de dieciocho años no serán responsables criminalmente con arreglo a este Código. (A 18 év alatti fiatalok büntetőjogi felelősége nem ezen törvénykönyvben meghatározott rendelkezések értelmében kerül megállapításra.) (2) Cuando un menor de dicha edad cometa un hecho delictivo podrá ser responsable con arreglo a lo dispuesto en la Ley que regule la responsabilidad penal del menor. (Ford.: Abban az esetben, ha egy fiatalkorú bűncselekményt követ el, felelőségre vonásának szabályai a Fiatalok büntetőjogi felelőségrevonásáról szóló törvény értelmében kell, hogy történjen.)

⁶³⁴ A törvény különben a 14 és 18 éves fiatalok között is differenciál, ugyanis a 9. § 4-5. pontjaiban foglaltak értelmében a 14 és 16 év közöttiek, valamint a 16-18 év közötti fiatalok büntetésének kiszabásánál is különbséget kell tenni. Például míg a büntetőjogi intézkedések maximum 2 évre hozhatóak (közmunka esetén 100 óra, hétvégi fogvatartás esetén 8 hétvégén keresztül), addig a 16 év felettiek esetében ez lehet maximum 5 év is (200 óra közmunka, és akár 16 hétvégi fogvatartás is) Lásd: 5/2000. 9. § 4-5.

⁶³⁵ Spanyolország bár egységes állam, mégis 17 régióra van felosztva, amelyek politikai autonómiával rendelkeznek. Ezeket hívjuk: Spanyol Autonóm Községeknek, azaz Comunidades Autónomas. A 17 régió nem azonos státusszal rendelkezik, vannak olyan hagyományosan történelmi régiók, mint a baszk, katalán, galíciai, és andalúz, ahol a hatáskör lényegesen szélesebb, mint a többi 14 régióban. A büntetés-végrehajtás nemzeti főigazgatósága Madridban székel, hatásköre egész Spanyolországra kiterjed.

⁶³⁶ Rechea Alberola, Cristina – Molina, Fernández Esther: Continuity and Change in the Spanish Juvenile Justice System. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 327. old.

⁶³⁷ De La Cuesta, José Luis: The New Spanish Penal System on Delinquency; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems, Ed. HART Publishing, Oregon, 2006, 103. old.

⁶³⁸ Mint például a hosszabb időre szóló elzárások komoly bűncselekmények esetében. (lásd: Rechea Alberola – Molina, 2006., 328. old.)

Az új spanyol törvény szabadságvesztés-büntetésre vonatkozó rendelkezései a 2006. decemberében hatályba lépett, új rendelettel egészültek ki. A Real Decreto 1774/2004.⁶³⁹ négyféle intézeti elhelyezést tesz lehetővé a fiatalok számára: a zárt-rezsimű elhelyezés (Internamiento en régimen cerrado), a félig-nyitott rezsim (Internamiento en régimen semiabierto), a nyitott rezsimű elhelyezés (Internamiento en régimen abierto) és a terápiás intézeti-beutalás (Internamiento terapéutico).

Hasonló nyitott, félig-nyitott és zárt büntetés-végrehajtási intézetekkel rendelkezik Portugália is, amelyeket úgynevezett „Institut de réinsertion sociale”, azaz Reszocializációs Intézet(ek) néven működtetnek.⁶⁴⁰ Az intézeti elhelyezés nyitott, félig-nyitott és zárt jellegéből adódóan, a reszocializációs programok és tervek is különböznek.⁶⁴¹ Az intézetek különösen nagy hangsúlyt fektetnek a beutalt fiatalok szocializációs fejlődésének elősegítésére. A törvény részletesen kifejti annak szükségességét, hogy az intézeti elhelyezés a kinti élet körülményeihez kell, hogy hasonlítson, minimálisra kell csökkenteni a negatív karcerizációs hatást, valamint biztosítani kell mindazokat az oktatási és képzési lehetőségeket, amelyekhez egy szabad fiatal hozzáférhet (Lei TE: 159.§)

A spanyoloknál a zárt rezsimű elhelyezés azon fiatakorúak esetében kötelező, akik súlyos, szándékos bűncselekményt követtek el és/vagy más intézkedés nem lenne elegendő vagy arányos a fiatal társadalmi átnevelése szempontjából,⁶⁴² a félig nyitott és nyitott intézetekben viszont olyan fiatalok kerülnek elhelyezésre, akik bár az intézetben laknak, számos külső tevékenységben vesznek részt, külső programokra járnak, legyen az munkáltatás vagy a társadalmi nevelés különböző formái. A terápiás intézeti beutalást pedig olyan fiatalok esetén rendeli el a bíróság, amikor kábító- vagy bódító szerektől való függőség, vagy más komoly pszichikai betegségben szenved az elítélt.⁶⁴³ A szabadságkorlátozó intézkedések között említi továbbá a törvény a hétfégi

---

⁶³⁹ Real Decreto 1774/2004, de 30 julio, por el que se aprueba el Reglamento de la L.O. 5/2000, reguladora de la responsabilidad penal de los menores

⁶⁴⁰ Portugália jelen pillanatban 10 zárt, 12 félig-nyitott és 14 nyitott fiatakorúak részére fenntartott intézettel rendelkezik. Lásd: EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;)

⁶⁴¹ A zárt intézetbe azokat a fiatakorúakat helyezik, akik több feltétel együttes teljesülése esetén több mint 5 év szabadságvesztés büntetést kapnak, a nyitott és félig-nyitott intézetben a 3 hónap és 2 év közötti szabadságvesztés büntetésüket töltőket helyezik el számos feltétel figyelembe vételével. (lásd: Lei TE. 17.§.)

⁶⁴² Rechea Alberola – Molina, 2006., 343. old.

⁶⁴³ De La Cuesta – José Luis, 2006., 108 old.

fogvatartást,⁶⁴⁴ a közösségi terápiás kezelést,⁶⁴⁵ valamint a „Nappali Központ” látogatását.⁶⁴⁶ A törvény elrendeli, hogy bármilyen jellegű intézetbe kerül is a fiatal, a szabadságvesztés büntetés helyének a szabad élethez való körülményekhez messzemenően hasonlítania kell, annak érdekében, hogy a börtön negatív hatását minimalizálni tudják és ezzel a reszocializációs nevelés pozitív hatása növekedhessen.⁶⁴⁷

A szabadságvesztés büntetés alatti nevelés kérdése a többi nyugat-európai országhoz hasonlóan Spanyolországban és Portugáliában is az oktatás, szakképzés és munkáltatás alapkövetelményére épül. Az oktatás a zárt intézményekben az elemi- és középiskolai tanulmányok – külső segítség bevonásával történő – működtetését foglalja magában, a szakképzések a munkapiaci elvárások tükrében indított, jól ismert szakmai programok és tanfolyamok formájában jelenik meg, a munkáltatás pedig fiatalok esetén még nehezebb, mint a felnőtt elítélteknél.⁶⁴⁸

Spanyolországban az általános oktatás fontosságát annak törvényben rögzített kötelezővé tétele igazolja. A Real Decreto 1774/2004. 37. § (1) bek. rendelkezéseinek megfelelően az intézet feladata és kötelessége biztosítani a fogvatartott fiatal számára a kötelező általános iskolai tanulmányok elkezdését vagy folytatását. Sőt az intézet köteles külső oktatási intézmények együttműködése által olyan diplomát vagy igazolást kibocsátani, amely nem tartalmazza a kibocsátás helyét, ezzel is elősegítve a fiatal reszocializációs esélyeit.

---

⁶⁴⁴ Abban az esetben, ha egy fiatal kevésbé súlyos bűncselekményt követ el, akkor a bíróságnak lehetősége van a Hétfégi Fogvatartás (Permanencia de fin de semana) intézkedésének elrendelésére. Ez azt jelenti, hogy meghatározott számú hétfégen (max 36 órát) a fiatal vagy a saját otthonában (lakhelyelhagyási tilalom formájában) vagy pedig egy erre a célra kijelölt központban kell, hogy letöltse büntetését. Az elmúlt években ezt az intézkedést nevelési programok látogatásának kötelezettségével is kiegészítették. (lásd: Rechea Alberola – Molina, 2006., 343. old)

⁶⁴⁵ Abban az esetben, ha a fiatalok által elkövetett bűncselekmény jellege nem követeli meg az intézeti elhelyezést és a bűncselekmény elkövetéséből vagy körülményeiből arra lehet következtetni, hogy azt kábítószer vagy egyéb függőség, illetve pszichikai betegség hatása alatt követte el a fiatalok, akkor közösségi terápiás kezelés (Internamiento cautelar) alkalmazható. (Rechea Alberola – Molina, 2006., 344. old.)

⁶⁴⁶ A Nappali Központ lényege, olyan nevelési és reszocializációs programok működtetése, amely által a bűnelkövető fiatal életszemlélete, gondolkodásmódja megváltozhat. A Központ látogatására kötelezés, ezeken a programokon való részvételt feltételezi. Természetesen a törvény mindhárom intézkedés esetében részletesen rendelkezik arról, hogy ki, mikor, milyen körülmények között, milyen bűncselekmények esetén és mennyi időre kerül az egyes intézkedés hatálya alá.

⁶⁴⁷ 5/2000: 55.§.

⁶⁴⁸ Franciaországhoz hasonlóan Spanyolországban sem kötelező a munka. Ennek ellenére adott esetben a munkáltatási lehetőséggel általában élnek a fogvatartottak. (lásd: Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004., 411. old.)

A munkáltatással kapcsolatosan az egyik fő probléma a produktív, értelmes munkáltatás hiánya. A fiatalok a legtöbb esetben az intézeten belüli takarítási és konyhai kisegítői munkákat végzik. A nyitott és félig nyitott intézetek esetében egyszerűbb a külső munkaszerzés, de ezeknek sincs állandó jellege.⁶⁴⁹ Portugáliában arra törekedve, hogy hasznos tevékenységekkel való foglalkoztatási lehetőséget teremtsenek a fogvatartottaknak, a büntetés-végrehajtás országos igazgatósága a Gazdasági Minisztériummal való együttműködésben úgynevezett „büntetés-végrehajtási gazdasági övezetek” létrehozását tervezi, olyan feltételeknek a büntetés-végrehajtási intézetekben való megteremtésével, amelyek külső magánvállalkozások számára gyártó-termelő berendezések elhelyezését teszik lehetővé.⁶⁵⁰

Spanyolország esetében pedig fontos megjegyezni, hogy a Real Decreto 1774/2004. a munkáltatással kapcsolatosan is világos feltételeket határoz meg. Eszerint csupán azok a fiatalok dolgozhatnak, akik a munka törvénykönyvében megjelölt életkort elérték és csakis akkor, ha ezen munka alkalmával munkabérben részesülnek.⁶⁵¹ Sőt a részletes szabályozás tartalmazza azokat a feltételeket is, amelyek a 18 év alatti fiatalok elítéltek munkáltatásához hozzátartoznak, mint például az éjszakai munka tilalma, a maximum 8 órás munkaidő, a túlóra tilalma, a munkáltatás előtérbe helyezésének tilalma az oktatással szemben, minimum 48 óra folyamatos szabadnap hetente, stb.⁶⁵² Az új spanyol fiatalok végrehajtási rendelete továbbá összeköti a munkáltatást a szakképzések intézeti működtetésével. A rendelet 53. §-ának (5) bek. szerint a munkáltatás célja elősegíteni a fiatal szabadulása utáni beilleszkedését a munkaerőpiacra, ez ügyben pedig kifejezetten javasolt olyan munkáltatás folytatása, amely a szakképzés gyakorlati kiegészítése lehet.⁶⁵³ Az oktatás, szakképzés és munka mellett a spanyolok bevezették a rövidtávú elbocsátás reszocializációs szempontú szabályozását is. Ezek a „Permisos de salida”, azaz kijárási engedélyek, jól meghatározott feltételek mellett, azon fiatalok esetében alkalmazható, akik reintegrációs fejlődése ezt, mint következő lépést indokolja. A nyitott és félig nyitott

---

⁶⁴⁹ Pérez, García: La evolución del sistema de justicia penal juvenil; In: Actualidad Penal, 2000/32. (lásd: <http://revista-laleypenal.laley.es/> lekérdezés: 2007. november 29.)

⁶⁵⁰ Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón; In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004., 411. old.

⁶⁵¹ Real Decreto 1774/2004: 53.§ (1)

⁶⁵² Real Decreto 1774/2004: 53.§ (4)

⁶⁵³ Real Decreto 1774/2004: 53.§ (5)

intézetekből a kijárást lényegesen egyszerűbb és engedékenyebb szabályozás rendeli.⁶⁵⁴ Zárt intézet esetén a büntetési idő első harmadában szigorúan tilos a kijárási engedélyezése, abban az esetben viszont, ha ezen idő eltelté után a fiatal magaviselete és szociális fejlődése indokolja, a reszocializációs terv megvalósulása érdekében engedélyezhető 4-12 napi elbocsátás.⁶⁵⁵ Ezekon a lehetőségeken kívül az intézetek alkalmazhatnak nevelési célzattal hétféligi kimenőket is (Salidas de fin de semana).

Az új rendelet jelentőséget tulajdonít az intézkedések végrehajtása során a kárjövátétel és a mediáció fontosságának is. A 15. § (1) bek. kiegészíti a Ley Orgánica 5/2000 51. § (2) bekezdését és a meghatározott feltételek fennállása esetén mediációs eljárás lefolytatását rendeli el, illetve kárjövátételre kötelez. A spanyol intézetek – az angolokhoz hasonlóan – a törvény szabályozása értelmében a helyi önkormányzatok és hatóságok, illetve a külső szociális szervezetek és a magánszféra segítségére számít a reszocializációs alapelvek és annak elvárásai megvalósítása érdekében.⁶⁵⁶

A portugál Gondoskodó Nevelés Törvénye, valamint a XXI. század első spanyol fiatalok törvénye mindent összevetve tulajdonképpen azt a helyzetet vázolja, amivel a kontinentális Európa törvényhozói is küszködnek, azaz a szigorúbb intézkedéseket követelő fiatalok bűnözés helyzetével, szemben a szabadságvesztés büntetés eredménytelenségének és sikertelenségének problematikáját. A „büntessünk szigorúan, de ne börtönnel” megközelítés, az alternatív büntetési módok, a helyreállító és kárjövátévesztő kezdeményezések, a sokszínű nevelési programok, mind-mind azt a célt szolgálják, hogy két önmagának néha ellentmondó gondolatot egyesítsenek: a fiatal megbüntetését és a fiatal segítségét.

---

⁶⁵⁴ Real Decreto 1774/2004: 45.§: nyitott intézet esetén évente összesen 60 napra, félig nyitott esetben pedig 40 napra lehet kijárási engedélyt elrendelni, kivéve ha ez az időszak a kötelező iskolai oktatás idejére esne.

⁶⁵⁵ Real Decreto 1774/2004: 45.§ (7).

⁶⁵⁶ 5/2000. tv 55§. (2): “...y la colaboración y participación de las entidades públicas y privadas en el proceso de integración social, especialmente de las más próximas geográfica y culturalmente.” (ford: együttműködés kialakítása a helyi hatóságokkal és a privát szférával a társadalmi integráció megvalósítása végett)

4. A Skandináv országok fiatalkorú bűnelkövetőinek nevelése

4.1. Bevezetés

Az angolszász és kontinentális csoporthoz sorolt országok után röviden kitérnék egy területében kisebb, de jogrendszerében és jogi megoldásaiban élen járó csoport bemutatására: Skandináviára.⁶⁵⁷ A négy skandináv országnak nagyon hasonló a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszere. Az angolszász rendszert követő országokkal való kapcsolatuknak köszönhetően azok büntetőjogi filozófiájának sajátos elemei Svédországban és Dániában is megfigyelhetők.⁶⁵⁸ Ezen új hangsúlyok ellenére azonban ezek az országok hűek maradtak a jóléti hagyományaikhoz, a büntetésbeli mérsékletességükhöz, az intézményesítés mellőzéséhez és a kezelő jellegű beavatkozások hangsúlyozásához.⁶⁵⁹ Kiemelt szempontként kezelik a gyermekek és fiatalok által elkövetett törvénysértések okainak feltérképezését és ezen okok elhárítását. A 15 évesnél fiatalabb bűnelkövető vagy szabálysértő gyermekeket Szociális Jóléti Bizottságok (szociális szervezetek) gondjaira bízják, messze eltávolítva őket a büntetőeljárás és következményei stigmatizáló és maradandó nyomaitól.⁶⁶⁰ A büntethetőségi korhatár 15 életévben való megállapítása is egyfajta kitolt életkor annak érdekében, hogy lehetőség szerint megelőzzék a fiatal generációk bevonását a büntető igazságszolgáltatásba. Ennek érdekében olyan különböző módszerek segítségével próbálják megoldani a fiatalkori bűnözés kérdését, mint: pénzbírság, drogprevenció vagy függőségkezelési terápián való részvétel, vagy közösségi-reszocializációs

---

⁶⁵⁷ Skandinávia Svédország, Norvégia, Finnország és Dánia gyűjtőneve, de a magyar szóhasználatban gyakran Izlandot és Feröert is beleértik. A skandináv, vagy északi országok történelme már a kezdetektől összefonódott. Az itt élő germánok már az első államszerű szerveződések kialakítása során együttműködést hirdettek meg. Ez a történelmi és társadalmi egységre való törekvés adja, hogy ezen országokat egy csoportba soroljuk. (lásd: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Skandin%C3%A1via>; lekérdezés: 2007. december 11.)

⁶⁵⁸ Gyakorlatban ez azt jelenti, hogy nagy hangsúlyt fektetnek az elkövetett bűncselekményre, valamint a fiatalkorú tetteiért való felelősségvállalására és az arányosság elvére egyaránt. (lásd: Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 520. old)

⁶⁵⁹ Kyvsgaard, B.: Youth Justice in Denmark, In: Youth Crime and Youth Justice Comparative and Cross-National Perspectives. Crime and Justice, vol. 31, University of Chicago Press, 2004., 391. old.

⁶⁶⁰ Amikor 15 évesnél fiatalabb gyermekeket gyanúsítanak bűncselekmény elkövetésével, a rendőrség őrizetbe veheti őket, de azonnal értesítenie kell a szociális jóléti bizottságot. Ez utóbbi feladata eldönteni, hogy mi a teendő miután felmérték, hogy milyen intézkedésre van szükség. A gyermek szükségletei diktálják a döntést, nem csupán a cselekmény súlyossága. A szociális beavatkozások közé tartozik a családok tényleges, gyakorlati támogatása, családterápia, valamint – a szülők beleegyezésével – az otthonon kívüli elhelyezés egy nevelőcsaládnál vagy nevelőotthonban. A gyermekek és fiatalok biztonságos elhelyezést kaphatnak, bár ez többnyire megfigyelési célból történik. (Sarnecki, J. és Estrada, F.: Juvenile Crime in Sweden; A Trend report on Criminal Policy, the Development of Juvenile Delinquency and the Juvenile Justice system. In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, 25-28 August 2004. – lásd: <http://www.crime-research.org/news/30.08.2004/594/>; lekérdezés: 2007. december 11.)

programokon való részvételre kötelezés elrendelése. Amennyiben a cselekmény súlyossága vagy az elkövető személye miatt az ügy mégis bíróság elé kerülne, a skandináv rendszer lehetőséget biztosít számos különféle alternatív büntetés kiszabására.

4.2. Svédország

A 20. század folyamán Svédországban is kialakult az a nézet, miszerint a fiatalkorú bűnelkövetőket különleges csoportként kell kezelni, a rájuk vonatkozó szabályokat, velük szemben alkalmazandó intézkedéseket el kell határolni a felnőtt bűnelkövetőkétől.⁶⁶¹ Ez a kezdeményezés már 1902-ben több törvény kapcsán kifejezésre jutott, sőt már akkoriban a 15 és 17 év közötti bűnelkövetőket speciális kategóriaként kezelték és a börtönbüntetés helyett más megoldásokat (mint például a szigorú felügyelet) kerestek a megbüntetésükre. 1935-ben a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat kiterjesztették a 18 és 21 év közötti fiatal felnőttekre is. Ugyanakkor létrehozták a fiatalkorúak börtönét azon fiatalok számára, akikkel a fiatalkorúak társadalmi jóléti rendszerének keretein belül nem tudtak foglalkozni vagy hatástalannak, eredménytelennek látszott a velük való foglalkozás. A fiatalkorúak börtönön belüli gondozása, nevelése határozatlan időre szólt, tehát a börtönbüntetés idejét nem előre határozták meg az elkövetett bűncselekmény alapján, hanem a fiatalkorú személy nevelési szükségleteit vették figyelembe.

A második világháború után a szigorú felügyeletet eltörölték és az intézeti nevelés lépett a helyébe, amelyre egy úgynevezett közösségi otthon keretében került sor. A börtönbüntetés kiszabásának lehetősége továbbra is jelentősen korlátozott volt, ami a 18 éven aluli fiatalokat illeti.⁶⁶² A svéd szakemberek egyre jobban felismerték az intézeti élet, a karcerizáció negatív következményeit a fiatalkorúak későbbi életében és ezért a fiatalkorúak jóléti intézményeit, illetve azok megelőző és támogató intézkedéseit részesítették előnyben. A fiatalok intézménybe helyezését csak a legvégső esetekben alkalmazták. Az 1962. évi svéd Btk-ban a fiatalkorúakra kiszabható sajátos

---

⁶⁶¹ Sarnecki, J. és Estrada, F.: Juvenile Crime in Sweden; A Trend Report on Criminal Policy, the Development of Juvenile Delinquency and the Juvenile Justice System. In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, 25-28 August 2004. – lásd: <http://www.crime-research.org/news/30.08.2004/594/>; lekérdezés: 2007. december 11.)

⁶⁶² Róluk már ebben az időszakban is a gyermekgondozási (gyám) rendszeren belül kellett gondoskodni a szabadságvesztés büntetési rendszer helyett. A 15 és 17 év közötti fiatalkorúak számára a fő célkitűzés az volt, hogy ne a bűnelkövetők igazságszolgáltatási rendszerébe, hanem a gyermekgondozási rendszerbe tartozzanak

szabadságelvonnással járó szankció, a fiatalkorúak fogháza volt. Ez az intézmény – csakúgy, mint a skandináv államokban általában – magán viselte a treatment-ideológia hatását.⁶⁶³ A treatment-ideológiát a 70-es évektől kezdődően erősen bírálták. A vita a bűncselekmény és a következményei közötti arányosság hiányára koncentrált, valamint a fiatalkorúak körében jellemző 80%-os visszaesési arány problémájára.⁶⁶⁴ A szakemberek véleménye szerint a pozitív hatás csak akkor volt várható, ha a gondozásban részesülő személyt a kezelés motiválta.⁶⁶⁵ Az 1970-es években, hosszú viták után, eltörölték a határozatlan tartamú büntetés minden formáját és hangsúlyossá tették, hogy a szabadságvesztés büntetés alkalmazására igen kivételes esetekben kerülhet csak sor. Ugyanakkor megfogalmaztak egy – a reszocializáció definíciójának szempontjából lényeges elemet – új megközelítést, miszerint törekedni kell az elítéltek társadalomba való visszahelyezésére, nevelésére, de ez nem a pszichés torzulások kezelését, hanem elsősorban a reális életkörülmények rendezését kell, hogy jelentse.⁶⁶⁶

1974-ben sor került a svéd büntetés-végrehajtási reformra,⁶⁶⁷ amelynek következtében a fiatalkorúak fogházát, mint sajátos végrehajtási módot megszüntették. 1981-ben bevezették az új büntetés-végrehajtási törvénykönyvet⁶⁶⁸ és elkezdődött egy olyan időszak, amelyet a folyamatos reformok jellemeztek. A szigorú megfigyelést, mint büntetőjogi intézményt a *Fiatalkorúak Gondozásáról szóló Törvény különleges rendelkezései* (továbbiakban: LVU)⁶⁶⁹ szabályozzák.⁶⁷⁰ Az LVU eredetileg az 1982-ben hatályba lépett Szociális Törvény fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseinek kiegészítését szolgálta,⁶⁷¹ azonban a 80-as évek második felében a törvényt több alkalommal revidiálták azzal a céllal, hogy az igazságszolgáltatás fellépését a

---

⁶⁶³ Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. Kiadó: IM–BVOP, Budapest, 1992., 55. old.

⁶⁶⁴ Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. Kiadó: IM–BVOP, Budapest, 1992., 55. old.

⁶⁶⁵ Sarnecki, Jerzy: Responses to Juvenile Crime: The Swedish System; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006., 201. old.

⁶⁶⁶ Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. Kiadó: IM–BVOP, Budapest, 1992., 55. old.

⁶⁶⁷ Ennek eredménye az 1974. évi: „1974:203 The Prison Treatment Act” (hivatalosan: 1974:203 Lag om kriminalvård i anstalt)

⁶⁶⁸ 1981: 774 The Enforcement Code” (hivatalosan: 1981:774 Utsökningsbalken)

⁶⁶⁹ Act with Special Provisions on the Care of Young People (hivatalosan: Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, röv: LVU) Ez a törvény hivatalosan 1980-ban lépett hatályba, azonban egy alapos módosítás után 1990-ben új formát kapott azonos név alatt.

⁶⁷⁰ A szigorú felügyeletre vonatkozó intézkedéseknek mindazonáltal követniük kell a szociális ellátásokról szóló törvény (hivatalosan: 2001:453 Socialtjänstlag) gondolatmenetét. (<http://www.sweden.gov.se/>; lekérđ.:2008. január 2.)

⁶⁷¹ Ärlig, Linda: Taking of children into care in Sweden; In accordance with the Law on the ward of minors (LVU); lásd: http://www.nkmr.org/english/taking_children_into_care_in_sweden.htm; (lekérdezés: 2007. december 29.)

bűncselekményekkel szemben gyorsabbá és áttekinthetőbbé tegyék. Így ennek a folyamatnak egy következő állomása az 1998-ban hatályba lépett Fiatalkorúak Intézeti Gondozásának Végrehajtásáról szóló törvény volt (továbbiakban: LSU),⁶⁷² amely rendelkezései kimondták, hogy a fiatalkorú elkövetőt börtönbüntetés helyett speciális gondozási intézetekben lehet elhelyezni.⁶⁷³

Az immár szépszámu rendelkezések megkövetelték egy felügyeleti és működési intézményrendszer kialakítását is, amely 1993-ban jött létre Intézményes Nevelés Országos Hivatala néven (továbbiakban: SiS).⁶⁷⁴ A SiS tevékenysége kapcsán lényegesen csökkent a fiatalkorúak bebörtönzésének aránya,⁶⁷⁵ és a fiatalok szabadságvesztését az úgynevezett Intézményes Nevelési Intézetekben (Family home; Home for residence and care, hivatalosan: HVB) – hazai viszonylatban erős túlzással a javítóintézetek státuszához hasonló intézetekben – hajtják végre.

Svédországban – más nyugati országokkal összehasonlítva – a szociális szervezetek, gyermekgondozási- és gyermekvédelmi hatóságok sokkal nagyobb szerepet játszanak a fiatalkorú bűnelkövetők kezelésében. A svéd szociális- és gyermekvédelem állami intézményeire az elmúlt évtizedekben a büntető igazságszolgáltatás fokozatosan áthárította a bűnelkövető fiatalok egyes kategóriáinak kezelését és megsegítésének feladatait.⁶⁷⁶ Három nagy kategóriába csoportosították őket: a 15 év alatti fiatalok (gyermekek) kategóriája, a 15 és 17 év közötti fiatalok, valamint a 17 év feletti fiatalok csoportja.

---

⁶⁷² Hivatalosan: Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård, rövid: LSU

⁶⁷³ Svédország híres az olyan megoldásairól is, miszerint a 90-es évek elején a fiatalkorú bűnelkövetőket egy hajóútra vitték, azzal a megfontolással, hogy ezáltal kiszakítják a kriminalitást előidéző környezetükből és quasi elzártan, de mégis szabadon egy megfelelő reszocializációs nevelést hajtanak rajtuk végre, a hajóút ideje alatt. A visszaeső és komoly bűncselekményeket elkövetett fiatalok luxushajókázása a közvélemény ellenállását váltotta ki, így ezt az „alternatív megoldást” kénytelen volt a svéd igazságszolgáltatás mellőzni. (lásd: Sarnecki, Jerzy és Estrada, Felipe: Juvenile Crime in Sweden. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 499. old.)

⁶⁷⁴ National Board for Institutional Care (Sluten ungdomsvård – en uppföljning; Institutional care of youths) (Hivatalosan: SiS)

⁶⁷⁵ 2006-ban csupán 7 fiatalkorú bűnelkövetőt ítéltek börtönbüntetésre, mind a 7 elítélt 17 évet betöltött, fiatal fiú. (How many prisoners are under the age of 18? In 2006, 7 juveniles were sentenced to prison. All were 17 years of age and male. No woman under the age of 18 was sentenced to prison in 2006. (Lásd: www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/Basic%20Facts%2007.pdf; lekérdezés: 2008. január 2.)

⁶⁷⁶ Sarnecki, Jerzy: Responses to Juvenile Crime: The Swedish System; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006., 201. old.)

Svédországban a 15 év alatti fiatal bűnelkövetők tekintetében a bűncselekményre adott válaszreakció legfőképpen ezeknek a szociális intézményeknek a hatáskörébe tartozik.⁶⁷⁷ A svéd szociális törvény (továbbiakban: SoL)⁶⁷⁸ szerint ezen korosztály által elkövetett bűncselekmények kezelése társadalmi-jóléti problémának minősül.⁶⁷⁹ Ezeknek az intézményeknek fő feladata azon intézkedések megtétele, amelyek a bűnelkövető fiatalokat visszatartja bűncselekmények elkövetésétől.⁶⁸⁰ Ezek a szociális intézmények a SoL rendelkezései alapján végzik munkájukat, amely kimondja, hogy az intézkedések célja a fiatalok személyi bűncselekmény elkövetésére irányuló magatartásának, kiváltó okainak megszüntetése, az érintett személy, szülei, környezete és a szociális intézmények együttműködése segítségével.⁶⁸¹ A SoL törvény értelmében a szociális intézmények helyi szociális-jóléti tanácsokat hoznak létre, amelyek hatásköre kiterjed azon döntések meghozatalára is, amelyek egy fiatalok bűnelkövető társadalmi gondozásba vételével kapcsolatosak.

A második csoport, a 15 és 17 év közötti (bizonyos esetekben még a 17 és 20 év közötti) fiatalok bűnelkövetők esetében a felelősségre vonás és intézkedések kiszabása megoszlik a szociális intézmények és a bíróságok között; a 17 és 20 év közötti fiatalok bűnelkövetők esetében pedig a felelősségre vonás a bíróságok hatáskörébe tartozik.⁶⁸²

---

⁶⁷⁷ A tizenöt éves aluliak esetében a szociális intézmények vállalják a felelősség nagy részét. A 15 és 17 év közöttiek esetében (bizonyos esetekben egészen húsz éves korig bezárólag) a hatáskör és felelősség megoszlik a bírói hatóságok és a szociális ellátási intézmények között. 18 és 20 éves kor között pedig a bíróság dönt az esetükben. (lásd: Sarnecki, 2006, 193. old.)

⁶⁷⁸ Szociális Törvény, hivatalosan: „, 2001:453 Socialtjänstlag” (röv. SoL) Ez a törvény eredetileg 1982-ben lépett hatályba azonos néven, azonban 2001-ben mélyrehatóan módosították.

⁶⁷⁹ Sarnecki, 2006, 202. old.

⁶⁸⁰ Néhány évvel ezelőtt Svédországban heves viták folytak arra vonatkozólag, hogy a szociális szervezeteknek kell-e átvállalni a felelősséget a fiatalok bűnelkövetők kezelésével kapcsolatban. Az indítvány ellenzői azt kifogásolták, hogy amennyiben a társadalmi szervezetek célja a fiatalok megsegítése, az nem történhet a fiatalok bűnelkövetők beleegyezése nélkül. Az is kétkedést ébresztett, hogy a társadalmi szervezetek felhatalmazása a megtorló intézkedések alkalmazására lehetetlenné tenné a szociális munkások és a “klienseik” közötti bizalmi kapcsolat kialakulását. A korlátozó intézkedések támogatói úgy vélték, hogy bizonyos esetekben, például kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények vagy antiszociális viselkedés tanúsítása esetében a kényszerű intézkedések megtétele csak az eljárás kezdeti szakaszában válik szükségessé. Végül olyan kompromisszum született, amely szerint a kényszerű intézkedések alkalmazása jelentősen korlátozott mértékben áll a szociális szervezetek rendelkezésére. (lásd: <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=94>; lekérdezés: 2007. december 19.)

⁶⁸¹ Abban az esetben, ha kiemelkedően antiszociális magatartás esete áll fenn, amely veszélyezteti a fiatalok személyi fejlődését, akkor a Fiatal Személyek Gondozásáról szóló Törvény Különleges Rendelkezéseit kell alkalmazni (Act with Special Provision on the Care of Young People, hivatalosan: Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, röv: LVU).

⁶⁸² Sarnecki, 2006, 193. old.

1999-ben a svéd törvényhozás megalkotta a fiatalkorúakra vonatkozó új jogszabályát a *Fiatalok Zárt Intézeti Gondozásáról* szóló törvényt (LSU),⁶⁸³ amelynek értelmében a 18 év alatti fiatal elkövetők továbbra is csak kivételes és ritka esetben kerülhetnek börtönbe.⁶⁸⁴ Ehelyett az Intézményes Nevelés Országos Hivatala (SiS) munkájának köszönhetően ma a svéd fiatalkorú bűnelkövetők biztonsági intézményes gondozási otthonokban töltik büntetésüket.⁶⁸⁵ Ezek az otthonok lényegesen jobban segítik a fiatalok reszocializációs nevelését, fejlődésük megfelelő folyamatát és mellőzik a karcerizáció kiváltotta súlyos személyiségi és pszichés problémákat. Az LSU rendelkezései értelmében az intézeti elhelyezés lényege a nevelésben van, így a fiatalkorúak intézményes nevelésben eltöltött idejét az általuk elkövetett bűncselekmény súlyossága mellett a reszocializációs folyamat hosszúsága határozza meg, amely lehet minimum tizennégy nap és legfeljebb négy év közötti időtartam.⁶⁸⁶ Az ítélet megszületése után az adott fiatal a SiS „kezébe” kerül, azaz ez a hivatal fogja megállapítani, hogy milyen nevelésre van szükség, milyen intézetbe kerül és mikorra várható a szabadulás időpontja.⁶⁸⁷ A SiS által kijelölt intézetbe érkezés után a fiatal a biztonsági részlegbe kerül. A biztonsági részlegből való áthelyezés szükségességét havonta felülvizsgálják. Ha megfelelőnek tartják, akkor a fiatalt egy nyitott részlegbe helyezik, illetve egy nyitott intézetbe szállítják át, a reszocializációs igényeinek megfelelően. Az intézetbe való bekerülés után közvetlenül minden egyes fogvatartottal külön elkészítik a reszocializációs tervét, ebben a tervben meg kell határoznia magának a fiatalnak (igény esetén nevelői segítséggel), hogy milyen lépéseket kell tennie a megváltozás, megjavulás és a helyes útra térés érdekében, illetve tervet kell készítenie a szabadulás utáni életének felvázolására is.⁶⁸⁸ A nyitott intézetből a fiatalokat gyakran kiengedik, főleg otthoni látogatásra. Ezeknek az eltávozásoknak nagyon komoly reszocializációs hatást tulajdonítanak.

---

⁶⁸³ Hivatalosan: Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård, röv.: LSU

⁶⁸⁴ Sarnecki, 2006, 198. old.

⁶⁸⁵ „A fiatalkorú bűnelkövető a Svédországi Intézményes Gondozás Országos Tanácsától (Hivatalától) kapja meg a szabadon bocsátása kezdőnapjára vonatkozó döntést. Lásd: : EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;)

⁶⁸⁶ Az 1997-ben bevezetett szankció a 15-17 éves fiatal bűnelkövetők részére készült, és „fiatalkori őrizet” (youth custody) nevet viseli, ami biztos elhelyezést jelent súlyos bűncselekmények elkövetése esetén és két héttől 4 évig terjedhet. A fiatal bűnelkövetőket azonban, amilyen hamar csak lehet, nyílt intézményekbe kell áthelyezni. (Lásd: Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What conclusions Can be Drawn? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 520. old)

⁶⁸⁷ A SiS a fiatalkorúak esetében úgy működik, mint Angliában és Walesben a Youth Justice Board.

⁶⁸⁸ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=148>; lekérdezés: 2008. január 2.

Egyértelmű tehát, hogy a gondozás, nevelés koncepciója kerül hangsúlyos pozícióba, mivel az otthonokban eltöltött időt a fiatalkorúak gondozására és a velük való megfelelő bánásmódra fordítják. Az elsődleges szempont a fiatal igényeinek megfelelő intézetbe való elhelyezése, ugyanakkor a lakóhelyhez közeli elhelyezés fontosságát is elismerik. Azért, hogy az adott fiatal a legjobb és rászabott segítségben és terápiás programban részesüljön számos szempontot vizsgálnak. Természetesen elsősorban az elkövetett bűncselekmény természetéből lehet következtetni a probléma forrására, azonban a büntetés hosszúságát, a fiatalkorú bűnelkövető szökésre való hajlamát és a lehetséges erőszakos viselkedését is figyelembe veszik.

A svéd rendszer fenntart úgynevezett különleges tanúsítvánnyal rendelkező otthonokat is – hátrányos helyzetű fiatalkorú bűnelkövetők gondozására. Az itt elhelyezett fiatalkorú személyek életkora intézményenként különböző, valamint valamennyi ezen intézményekben lakó fiatalkorú személy komoly pszicho-szociális problémákkal küzd, mely gyakran keveredik bűnelkövetői viselkedéssel. Néhány intézmény specializálódott, azaz például olyan fiatalkorú személyekkel foglalkozik, akiknek agresszív magatartászavaraik vannak, személyiségzavarral küszködnek vagy szenvedélybetegek. Ezen intézmények keretében bizonyos fiatalkorú bűnelkövetők úgynevezett különleges biztonsági részlegekben kerülnek elhelyezésre. Ezeket a speciális igényű fiatalokat nem lehet az általános gondozási otthonokban elhelyezni, ugyanis általában valamilyen szenvedélybetegségtől vagy függőségétől szenvednek, illetve pszichoszomatikus problémáik vannak, ezért különleges bánásmódra és elhelyezésre van szükségük.⁶⁸⁹ A SiS által részükre kialakított új egységek a biztonságos fogadó részlegek és biztonsági-gondozási részlegek. Ezen részlegek teljesen más irányból közelítik meg a fiatalkorúak gondozását, így jobban tudnak igazodni azok egyedi igényeihez, szükségleteihez.⁶⁹⁰

Mint említettem a fiatalkorú bűnelkövetők mindig a biztonsági részlegekben kezdik meg büntetésük letöltését, ahol az egyéni gondozási szükségleteiket teljes mértékben figyelembe veszik. Az átnevelésükre és gondozásukra kijelölt intézményekben ugyanakkor nagy hangsúlyt fektetnek a gondozói-nevelői személyzet számára és képzettségére is. Az ilyen intézetekben a személyzet aránya átlagosan háromszorosa a

---

⁶⁸⁹ E célból a svéd jogalkotó létrehozta a Kábítószerfogyasztók és Függők Gondozásának Törvényét (hivatalosan: Lag om Vård av Missbrukare i vissa fall; rövid: LVM), amely ezen a részlegek és intézetek működését szabályozza.

⁶⁹⁰ <http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=148>; lekérdezés: 2008. január 2.

börtönökben lévő személyzet számának (körülbelül három gondozó személy jut minden egyes fiatalkorú bűnelkövetőre, míg a börtönökben egy fogva tartottra átlagosan 1 nevelő jut).⁶⁹¹

Az LSU értelmében ezen intézmények keretén belül a gondozási és nevelési módszereknek megoldási lehetőségek széles skáláját kell magukban foglalni, hogy képesek legyenek a fiatalkorú bűnelkövetők sokoldalú problémáit kezelni. Így például szociális szakmai továbbképzések, szülőkkel való együttműködés, tudatos viselkedésformálási módszerek, hasznos szabadidős tevékenységek és egyéb egyéni vagy csoportos programok és terápiák alkalmazására és működtetésére kerül sor.⁶⁹² Az intézeti gondozási módszerek konkrétan magukban foglalnak környezeti terápiát, funkcionális családterápiát, tudatos magatartásformáló terápiát és vagyon elleni bűncselekmények esetén⁶⁹³ egy 12 lépésből álló elterelő módszert. Néhány otthon rendelkezik sürgősségi és vizsgálati részleggel is, ahol a gondozási tevékenység arra irányul, hogy a romboló hatású életviteli mintákat kiküszöböljék és biztosítsák a szóban forgó fiatalkorú bűnelkövetők számára a szükségleteikhez legjobban illeszkedő gondozási módszert.⁶⁹⁴

A gondozási intézmények lényeges hangsúlyt helyeznek az oktatásra is. Az iskolai oktatás magában foglalja az általános iskolai és középiskolai ismeretek megszerzését, valamint szakirányú továbbképzéseket a munkaerőpiac aktuális igényeinek megfelelően. A fiatalok számára azt is lehetővé teszik, hogy megkezdett iskolai tanulmányaikat a szabadulás után ezen keretek között befejezhessék. A kötelező iskolai oktatás az Országos Nevelési Bizottság (Swedish National Agency for Education) ellenőrzése alá esik, amely szigorú elbírálásban részesíti a tanári és gondozói kar létszámát és kompetenciáját. Ezen kívül a Büntetés-végrehajtási és Pártfogó Felügyelői Szervezet folyamatosan felügyeli a más jellegű oktatási, nevelési programok működtetését és ellátását.

---

⁶⁹¹ Van, amikor ez a szám még magasabb, Svédország ugyanis híres arról, hogy a személyzet és fogvatartottak aránya 105%-os a személyzet javára. Ami a fogvatartotti létszámot illeti fiatalkorúak esetén: 2000. és 2001. év folyamán körülbelül 100 fiatalkorú volt, akiket biztonsági gondozó központokba helyeztek el, ezeknek 85%-a a bűncselekmény elkövetése idején 15 és 17 év között volt. (<http://www.sweden.gov.se/sb/d/584>; lekérdezés: 2007. december 26.)

⁶⁹² Sarnecki, 2006, 202. old.

⁶⁹³ Mivel a fiatalkorúak esetében is magas a vagyon elleni bűncselekmények aránya a teljes bűnözési rátához viszonyítva, annak szinte 70%-át teszik ki. (Lásd: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/6158/a/71692>; lekérdezés: 2008. január 2.)

⁶⁹⁴ Sarnecki, 2006, 203. old.

Hasonlóan jelentős szerepet tulajdonítanak a munkáltatásnak is. Bár a fiatalok ritka esetekben dolgoznak, ha mégis, akkor szigorú szabályozás alá esnek a munkáltatás feltételei, elsősorban piacorientált munkáltatás folyik, arra fordítva kifejezett figyelmet, hogy ezáltal egyfajta többlet képzést is nyújthassanak, szakmai tudást is átadhassanak az adott fiatal részére. Általában üzemi, mezőgazdasági és erdőgazdálkodási munkálatok folynak, a munkákból származó termékeket pedig KrimProd néven adják el (ez egyfajta márkanév, védjegy).⁶⁹⁵ A munkavégzés Svédországban munkabérral jár, hasonlóan azonban a tanulásban és a más tevékenységekben való részvételért is ösztöndíjban részesítik az elítélteket. Ezt elsősorban a reszocializációs nevelés egyik motiváló eszközeként tartják nyilván, ennek értelmében hozzávetőleg 10 SEK (svéd korona)/óra munkadíj jár a munkavégzésért.⁶⁹⁶

A gondozási intézményeken kívül a szabadságvesztés büntetés rendkívül ritka⁶⁹⁷, ámde mégis létező formája a börtönbüntetés. Ez a csakis különleges esetekben alkalmazható büntetési nem, nincs külön jogszabályban nevesítve, a Büntetőeljárás törvénykönyv és a Büntetés-végrehajtási törvénykönyv külön fejezeteként (speciális rendelkezéseként) került szabályozásra.⁶⁹⁸

2006. május 30-án a Riksdag⁶⁹⁹ elfogadott egy, a fiatalok bűnelkövetők igazságszolgáltatásával és kezelésével kapcsolatos javaslatot, amelyet a svéd kormány dolgozott ki. A javaslat elsődleges célja a fiatalok bűncselekményeit számonkérő szervezetek továbbfejlesztése, valamint a 15 és 21 év közötti elkövetők speciális kategóriájának reszocializációs programfejlesztése. A javaslat a számos újítás mellett, különösen nagy hangsúlyt fektet a megelőzésre, a kriminális életvitel kialakulásának megakadályozására. A 2007. január 1-től érvénybe lépett⁷⁰⁰ új szabályozás értelmében a 15 és 17 év közötti fiatalokra kiszabható büntetőjogi intézkedések és szankciók köre

---

⁶⁹⁵ These products are sold under the brandname of KrimProd. (lásd: www.kriminalvarlden.se/upload/Informationsmaterial/Basic%20Facts%2007.pdf; lekérdezés: 2008. január 2.)

⁶⁹⁶ Európán belül Svédországban költenek a legtöbbet a fiatalok bűnelkövetők elhelyezésére és reszocializációjára: Svédország: € 693.50 / nap / fiatalok (2005); ehhez képest például Finnországban € 125 / nap / fiatalok (2005).

⁶⁹⁷ Mint említettem, 2006 például összesen 7 fiatalok személy került börtönbe.

⁶⁹⁸ EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS, Council for Penological Co-operation (PC-CP): Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06;

⁶⁹⁹ A Svéd Parlament hivatalos neve.

⁷⁰⁰ Egyetlen kivétellel: a közvetítői eljárásra vonatkozó rendelkezések – amelyek a jogszabály részét képezik – a hatásköri leosztások miatt 2008. január 1-től léptek érvénybe.

bővült, valamint egyes szervek hatásköreinek átszervezése is észlelhető.⁷⁰¹ A javaslat bevezet olyan intézményeket, mint a „Speciális összekötő tiszt” (pártfogó),⁷⁰² amelynek feladata a fiatalkorú különleges szükségleteinek és speciális igényeinek megoldása, segítése. A jogalkotó ezen pártfogók feladatának elsősorban a különböző szervenvelbetegségben szenvedő és függő fiatalok/ fiatal bűnelkövetők/visszaesők/frissen szabadultak megsegítését, nyomon követését tartja, ugyanakkor különös figyelmet kíván szentelni a kriminalitás szempontjából veszélyeztetett területeken, környékeken élő fiataloknak is.⁷⁰³

A javaslat egy másik lényeges újítása az áldozat-elkövető közti mediáció bevezetése. A Mediációs Törvény⁷⁰⁴ 2002 óta van hatályban Svédországban. Azért, hogy a mediációs eljárások hatékonyabban és szélesebb körben elterjedjenek, a javaslat értelmében 2008. január 1-től a megyeközpontok (erre a célra kijelölt bizottságai) hatás- és felelősségi körébe kerültek a fiatalkorú bűnelkövetők (21 év alattiak) esetei is.

Az utóbbi évtizedekben kialakult fiatalkori bűnözés és a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni intézkedések alapvetően humánus szemlélete Svédországban a mai napig változatlan maradt annak ellenére, hogy a hatóságok egyre jobban hajlanak az erőteljesebb fellépésre.⁷⁰⁵ Hasonló mentalitás tükröződik másik két jelentős skandináv állam esetében is: Dániában és Finnországban.

---

⁷⁰¹ Fiatalkorúakra kiszabható büntetések az új szabályozás alapján: 1. Szociális gondozási otthonba való elhelyezés: ez azt jelenti, hogy a 15 és 17 év közötti fiatal elkövetőket abban az esetben, ha a bűncselekményük súlya nem éri el a börtön vagy intézeti elhelyezés szükségességét, akkor ilyen szociális otthonokba való elhelyezésük alatt kapják meg azt a segítséget, nevelést és kezelést, amelyre szükségük van. Ez az otthonba való elhelyezés összekapcsolható a napi bírság (day fine) és a közösségi munka szankcióival is. Az új szabály ezt az intézeti elhelyezést „fiatalkorú gondozásnak” (youth care) nevezte el. 2. Az új szabály bevezette, mint önálló szankciót a közösségi szolgálat intézményét fiatalkorúak esetén. 3. a javaslat meghagyta a pénzbüntetés, a börtönbüntetés és az intézeti gondozási nevelés szankcióit is, annyi pontosítással, hogy kivételesen különleges okok szükségesek ahhoz, hogy a 18 év alatti fiatalkorút börtönbe helyezték el, és alapos érvek szükségesek ahhoz, hogy a 18-20 év közötti fiatalkorú elkövetőket is ilyen büntetésben részesítsék. Minden más esetben, a bűncselekmény súlyának megfelelően, a szabadságkorlátozó intézeti elhelyezés csakis a gondozási intézetekben lehetséges.

⁷⁰² <http://www.sweden.gov.se/sb/d/6158/a/71692>; lekérdezés: 2008. január 2.

⁷⁰³ Fact sheet produced by the Ministry of Justice. Printing and Graphic Reproduction Centre, Stockholm, Sweden, October 2006. Article no. Ju 06.06e (lásd: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/6158/a/71692>; lekérdezés: 2008. január 2.)

⁷⁰⁴ Hivatalosan: Mediation Act (2002: 445.)

⁷⁰⁵ Sarnecki, Jerzy: Responses to Juvenile Crime: The Swedish System; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006., 205 old.

4.3. Dánia

Dániában – Svédországhoz hasonlóan – a XX. század elejére tekint vissza a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási szabályozása. Az 1930-as Büntetőtörvénykönyv (1933-ban lépett hatályba) számos különleges megtorlási intézkedést vezetett be, amelyek a gondozás, nevelés alapelvén működtek. A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásban megjelent a fiatalkorúak börtöne, amely a 15 és 21 év közötti fiatalokra vonatkozott, azzal a szándékkal, hogy átnevelje és gondozza ezt a bűnözésre való hajlammal rendelkező korosztályt. A fiatalkorúak börtönbüntetésre ítéltése határozatlan időre szólt, de minimálisan 1 év és maximum 3 év hosszú lehetett. Napjainkban, Dániában lényegében nem létezik csakis fiatalkorú személyekre vonatkozó törvény, illetve különálló fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere.⁷⁰⁶ Kizárólag a büntetőjogi szempontból felelősségre nem vonható gyermekek (15 év alattiak) részére létezik olyan rendelkezés, amely azok jogállását szabályozza bűncselekmény elkövetése esetén, azzal, hogy a szociális jóléti hatóságok hatáskörébe utalja őket. A 15 és 17 év közötti fiatalok, valamint a 18 és 20 év közötti fiatal felnőttek ügyeivel az általános bíróságok foglalkoznak. Mindazonáltal létezik átfedés a 15 és 17 év közötti fiatalkorú személyekre vonatkozó társadalmi jóléti rendszer és a felnőtt bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer között, mivel a 18 év alatti fiatalkorú bűnelkövetőket a társadalmi jóléti rendszer keretein belül is lehet kezelni (bizonyos esetekben egészen 21 éves korig).⁷⁰⁷ Hasonlóan a svéd rendszerhez Dánia is erős szociális jóléti alappal biztosítja a fiatalkorú elkövetők büntetésének végrehajtását. A büntetőjogi szankciók melletti szociális intézkedések mind-mind azt a célt szolgálják, hogy távol tartsák a fejlődésben levő személyiségű fiatalokat a végzetes stigmatizációjú börtönök világától és olyan intézményekbe helyezték őket, amelyek kettős szereppel: a biztonságos őrizet és a gondoskodó, nevelő segítség, szerepével bírnak.⁷⁰⁸

A fejlődés, amelyet a fiatalkorú bűnelkövetők elleni megtorló intézkedések bejártak a múlt század elejétől napjainkig, elvezettek egy átlátható és egyértelmű célokat megfogalmazó rendszer kialakulásához. Dániában is, Nyugat-Európa más országaihoz hasonlóan, felmerült a szigorítás, megtorlás előtérbe helyezése. A fiatalkorú

---

⁷⁰⁶ Jepsen, Jorgen: Juvenile Justice in Denmark: From Social Welfare to Repression; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006., 218. old.

⁷⁰⁷ Jepsen, Jørgen: 2006., id.mű., 213. old.

⁷⁰⁸ Vestergaard, Jørn: A Special Youth Sanction. In: Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, Copenhagen, vol 5. 2004, 63 old.

bűnelkövetők demonstratív elítélését és a keményebb intézkedéseket követelő politikai állásfoglalás azon a felfogáson alapul, hogy tekintettel arra, hogy a fiatalkori bűnözés és különösen az erőszakos bűncselekmények száma jelentősen megnövekedett a *laissez-faire* kriminálpolitikai szellemből kifolyólag, sokkal erőteljesebb és szigorúbb megtorló intézkedésekre, valamint a társadalom biztonsága védelmének előtérbe helyezésére van szükség.⁷⁰⁹

Hasonlóan a svéd szomszédhoz a dán gyermek- és fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere is többszintes tagozódású. Mint említettem, a 15 év alatti gyermekek bármilyen törvénytörő cselekedetének kezelése, a szociális jóléti hatóságok feladatkörébe tartozik.⁷¹⁰ A 15 és 17 év közötti, illetve a 18 és 21 év közötti fiatalok büntetőjogi eseteit a rendes bíróságok tárgyalják. Dániában nincsen külön fiatalkorúak bírósága.⁷¹¹ Abban az esetben, hogyha egy fiatalkorút a rendes bíróság ítéli el,⁷¹² akkor a Büntetés-végrehajtási és Pártfogó Felügyeleti Igazgatóság⁷¹³ jelöli ki számára a büntetés letöltésének helyét. A dán fiatalkorúak büntetési intézményei is biztonsági felügyeleti otthonokra és börtönökre tagolhatóak. A biztonsági felügyeleti otthonok a svéd intézményes nevelési intézetekhez hasonló szerepet töltenek be. Ma már a 15 és 17 év közötti fiatalok esetében, ha a bíróság börtönbüntetést szabna ki, ezekben az intézetekben való elhelyezést jelölheti ki büntetésül.⁷¹⁴

Egy másik lényeges eleme a dán rendszernek, hogy a börtön és a biztonsági felügyelet mellett, a fiatalkorút pszichiátriai vagy más fogyatékoságokat kezelő – speciális fiatalkorú bűnelkövetők részére fenntartott – kórházakban, intézményekben lehet elhelyezni szükség esetén.⁷¹⁵

---

⁷⁰⁹ Jepsen, 2006, 219. old.

⁷¹⁰ Azon gyermekek esetében, akiknél nem alkalmaznak büntetőjogi megtorló intézkedést, de mindenképpen olyan határozat születik, hogy az adott környezetből el kell távolítani, a helyi önkormányzatok jóléti tanácsai, más néven Gyermekek és Fiatalkorúak Tanácsa (CYB) járnak el. (lásd: Jepsen, Jørgen: 2006, id.mű, 218. old)

⁷¹¹ Jepsen, Jørgen, 2006, 218. old.

⁷¹² Bizonyos – a törvény által felsorolt – esetekben a 15 és 17 év közötti fiatalok is kerülhetnek a szociális jóléti hatóságok felügyelete alá és az ilyen esetekben ezek a szervek járnak el. (lásd: Jepsen, Jørgen: 2006, id.mű, 218. old.)

⁷¹³ Hivatalosan: Kriminalforsorgen

⁷¹⁴ Az 1998. évi Büntetés-végrehajtási Törvény 78. szekció, 2 fejezete alapján

⁷¹⁵ Az a tapasztalat, hogy egyre több bűnelkövető fiatal szenved valamilyen pszichoszomatikus betegségben vagy elme- illetve személyiségzavarban. Ezen fiatalok kezelése a biztonsági felügyelet és börtönök keretén belül nem megoldott, így számukra speciálisan erre a célra létrehozott intézetek, kórházak szükségesek. (lásd: www.kriminalforsorgen.dk/English/ProgrammeAndPrinciples/; lekérdezés: 2008. január 3.)

A skandináv mintának megfelelően a börtönbüntetés csakis a legvégső és kifejezetten szélsőséges esetekben alkalmazható.⁷¹⁶ Éppen ezért a fiatalok döntő többsége biztonsági felügyeleti otthonokban tölti büntetését, amelynek szabályait a Büntető Törvénykönyvhöz tartozó 2001-es Fiatalkorúakra vonatkozó Megtorló Intézkedések Rendelete tartalmazza.⁷¹⁷

A biztonsági felügyeleti otthonok reszocializációs nevelési programjának elve: a szociopedagógiai és pszichoterápiai természetű megközelítés, illetve hogy a fokozatosan növelt szabadság a fiatalok bűnelkövető gondozása és nevelése során elért haladás függvénye.⁷¹⁸ Ennek ellenére a bíró a kezdeti szakaszban biztonsági részlegbe helyezheti a fiatalok személyt legfeljebb 16 hónapos időtartamra (amit 2 havonta felülvizsgálják), elsősorban az elkövetett bűncselekmény súlyossága vagy a bűnelkövető fiatalok személy problémás háttere alapján. Az itt tartózkodó fiatalok gondozását szigorúan alávetik a biztonság követelményének. Működnek olyan biztonsági részlegek is, amelyek külön felhatalmazást kaptak arra, hogy a fiatalok bűnelkövetők legveszélyesebb kategóriájába tartozó személyeket is elhelyezzék. Ezen belül is léteznek további különlegesen elkülönített egységek és cellák a legmakacsabb és szökésre leginkább hajlamos fiatalok számára. Ezek a biztonsági részlegek bizonyos mértékig alternatívái a börtönöknek.⁷¹⁹ Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek a részlegek a legnagyobb mértékben hivatottak különböző etnikai származású fiatalok bűnelkövetők elhelyezésére is. Dániában is folyamatos problémát jelent az Európa-szerte növekvő bevándorlási hullám és az ebből kialakuló idegengyűlölet jelenléte,⁷²⁰ valamint az a tény, hogy az etnikai kisebbségek köréből,

---

⁷¹⁶ A 15 és 17 év közötti korosztály szempontjából a 2002. évi adatok alapján 16 fiatal töltötte büntetését szabadságvesztés büntetési intézetekben, ebből 5 fiatalok helyi börtönökben, 4 fiatal a Koppenhága-i börtönben, (az úgynevezett "Vestre Prison"-ban), 1 fiatal a Herstedvester-i fiatalok részére kialakított pszichiátriai fogvatartó intézetben, 1 fiatal nyitott börtönben és 5 pedig a Ringe-i zárt börtön kifejezetten fiatalok részére kialakított szárnyában töltötte büntetését. (Lásd: Jepsen, Jørgen, 2006, 219. old)

⁷¹⁷ Ezt a rendeletet 2001-ben vezették be, abból a célból, hogy szabályozza a biztonsági felügyeleti intézetekben való tartózkodást. A rendelet értelmében ezekben az intézetekben a 15 év feletti fiatalok maximum 14 hónapos időtartamot tölthetnek el. (lásd: EUROPEAN COMMITTEE ON CRIME PROBLEMS (CDPC), Council for Penological Co-operation (PC-CP): 2007.

⁷¹⁸ 2001-ben Dánia bevezetett egy új, kifejezetten fiatalokra alkalmazandó büntetési módszert, amely egy hármas lépcsőzetű, időben hozzávetőleg két évre terjedő fokozatos reszocializáló jelleggel bíró megoldás: az első fázisban a fiatal a biztonsági intézetbe küldik, ezt követően egy nyílt intézetbe kerül áthelyezésre (ez eltarthat másfél évig), az utolsó fázist pedig szabadlábon töltheti, de konstans felügyelet alatt és utógondozási programokon való részvétel mellett. Ez alatt a két év alatt az elkövetőnek intenzív szocializációs, oktatási és munkavállalási tréningeken kell részt vennie. (lásd: Jepsen, 2006, 240. old.)

⁷¹⁹ Jepsen, 2006, 232. old.

⁷²⁰ Dániának is megvoltak a maga bevándorló botrányai, az egyik legismertebb a 2002-ben történt nemi erőszak ügye, amikor egy a Koppenhága központjában található nyilvános wc-ben egy dán nőt megerőszakolt egy kisebb csoport bevándorló fiatalok. A botrány következtében a dán kormány

súlyos vagy többszörös bűncselekményt elkövető (általában visszaeső) fiatalok súlyos társadalmi, emocionális problémákkal küzdenek, valamint általában nagyon alacsony intelligenciával rendelkeznek. Közöttük sokkal többször fordul elő szökési kísérlet, valamint ellenállás a gondozásba, nevelésbe való bevonásuk vagy szocio-pedagógiai kezelésük ellen, a nem kisebbségi elítéltekkel is konfliktusos kapcsolatban állnak, valamint az őket gondozó személyzettel szemben elkövetett erőszak vagy bántalmazás is sokkal magasabb százalékban fordul elő.⁷²¹ Természetesen a szocio-pedagógiai kezelések és különböző terápiás nevelések mellett ezekben az intézményekben folyamatos iskolai oktatás folyik, különböző szakképzések és tanfolyamok szervezésére kerül sor, minden intézet egyéni döntése szerint.⁷²²

Fontosnak tartom említés szintjén felvázolni a dán fiatalok büntetőintézményeinek legfontosabb elemeit is. Elsősorban meg kell jegyezni, hogy a dán büntetőintézmények két típusa különül el: nyílt és zárt intézetek. 1999. januárjáig a büntetőintézményekre ítélt 15 és 17 év közötti fiatalok büntetőintézményeket különleges büntetőintézmény részlegekbe helyezték, a felnőtt büntetőintézményekbe, de ezektől teljesen különválasztva. Egy részüket speciális fiatalok részére kialakított részlegekben, más részüket pedig a koppenhágai büntetőintézményben⁷²³ helyezték el. 1999. és 2002. között átlagosan 13-14 fiatalok büntetőintézményekben töltötték büntetésüket büntetőintézményben, ugyanazon időben, ebből átlagosan 7-8 személy töltötte jogerős szabadságvesztési büntetését és a maradék 6 pedig előzetes letartóztatásban volt, tehát a büntetőintézményben fiatalok fogvatartotti ráta Svédországhoz hasonlóan Dániában is alacsony. 2003-ban a számok jelentősen magasabbak voltak: 32 fő 18 éven aluli fiatalok büntetőintézményben volt büntetőintézményben, akik közül tizenketten jogerősen elítéltek voltak, húszan pedig előzetes letartóztatásukat töltötték. Az utóbbiakat általában a koppenhágai büntetőintézményben helyezték el vagy az otthonuk közelében található helyi büntetőintézményben tartották fogva.⁷²⁴

---

javaslatot tett a nemi erőszak és bántalmazás büntetési tényállásának szigorítására, ami a 2003-as Btk-módosítás kapcsán érvénybe is lépett. Mindez azonban nem tudta megállítani, vagy akár lelassítani a bevándorlók elleni gyűlöletet és ellenszenvet.

⁷²¹ Jepsen, 2006, 250. old

⁷²² A relatív rövid időre való tekintettel, amit a fiatalok ezekben az intézetekben eltöltenek, nincs konkrét törvényi szabályozása a programok és tevékenységek működtetésének, minden ilyen tevékenység az intézet belső szabályzata szerint kerül meghatározásra. Lásd: www.kriminalforsorgen.dk/English/ProgrammeAndPrinciples/; lekérdezés: 2008. január 3.)

⁷²³ A Koppenhága-i büntetőintézmény a 19. század óta működő, Dánia legnagyobb büntetés-végrehajtási, mindhárom kategóriájú (férfi felnőtt, női felnőtt és fiatalok) elítéltek részére fenntartott intézménye.

⁷²⁴ Jepsen, 2006, 232. old.

A büntetés-végrehajtási intézetek egyénre szabott gondozási programot kötelesek kidolgozni a fiatalok számára a fiatalok motivációjának és hátterének figyelembe vételével. Ezért minden egyes fiatal részére szakmai- és személyiségfejlesztő programok, napi életvitellel kapcsolatos tréningek, kiegészítő iskolai oktatás és egyéb tevékenységeken való részvétel kerül felajánlásra. Ennek megfelelően a befogadás után a fiatalok egyik első tevékenysége a nevelési terv elkészítése a nevelőjével együtt. A fiatalok aktívan bevonják a reszocializációs folyamatokba és azok konkrét összeállításába, meghatározásába.⁷²⁵ A börtön személyzetének legalább kéthetente újra kell tárgyalnia a fiatalok bűnelkövető helyzetét érintő kérdéseket, megvizsgálni a nevelési tervben foglaltak szerinti haladást és döntést hozni azt illetően, hogy esetleg felmerült-e egy másik intézménybe vagy részlegbe való áthelyezés szükségessége.⁷²⁶

A zárt börtönbüntetés letöltésére ítélt 15 és 17 év közötti személyek a Ringe-i állami börtönben töltik szabadságvesztésüket a fiatalok bűnelkövetők részére elkülönített speciális részlegben. A svéd rendszerrel sokban hasonló programok mellett, azonban fontos megjegyezni, hogy a dán fiatalok börtöneiben zajló iskolai oktatáson való részvételt, tanulást minden esetben ösztöndíjjal jutalmazzák. Amennyiben munkáltatás lehetséges és azt a fiatalok vállalja, így még arra is külön bérezést kap. Ezek az ösztöndíjak és munkadíjak a szabad árakhoz és díjazáshoz szorosan közelítő mértékűek.⁷²⁷ Egy másik motivációs eszköz a tanulás és munkáltatás intézeteken kívüli engedélyezése (ez természetesen csakis a nyitott börtönökben lehetséges), viszont ezeknek szigorú feltételei vannak. Hivatalosan „frigang”-nak, azaz eltávozásnak (iskolai és munka célból) hívják.⁷²⁸ A dán büntetés-végrehajtási intézetekből történő elbocsátást követően a fiatalok egy gondozási program keretében tovább folytatják a reszocializációs nevelési tervük utolsó fázisát. Ebben a legnagyobb szerepe a Pártfogó Felügyeletnek van.

4.4. Norvégia és Finnország

Norvégiában és Finnországban hasonló elvekkel és megoldásokkal találkozhatunk, mint

---

⁷²⁵ http://www.koebenhavnsfaengsler.dk/Funktioner/billedserie_01.asp; lekérdezés: 2008. január 4.

⁷²⁶ Jepsen, 2006, 232. old.

⁷²⁷ Abban az esetben például, ha a fiatalok megbetegszik és ebből kifolyólag nem tudja folytatni ideiglenesen a tanulást vagy munkát, úgynevezett „beteg-pénzt”, azaz quasi táppénzt kaphat. (Lásd: <http://www.kriminalforsorgen.dk/English/ProgrammeAndPrinciples/>; lekérdezés: 2008. január 3.)

⁷²⁸ <http://www.kriminalforsorgen.dk/English/ProgrammeAndPrinciples/>; lekérdezés: 2008. január 3

Dániában. Norvégia szempontjából különlegességnek számít, hogy már az 1980 évek elejétől Leirben úgynevezett Fiatalkorúak Igazságszolgáltatási Mediációs projektek kezdtek meg működésüket. Pár éven belül Norvégia 81 közösségi mediációs központot hozott létre, évente mintegy 400, első bűncselekményét elkövető személy elterelésével. A norvég országgyűlés 1991-ben elfogadta a mediációról szóló jogszabályt, hivatalossá téve a közösségi mediációs központok hálózatát.⁷²⁹ Két éven belül a közösségi mediáció továbbterjedt Norvégia határain, minthogy a finnországi Vantaa-ban megkezdtek a mediáció kísérleti alkalmazását a fiatalkorúak eljárásaiban, ahol a program munkatársait mediátorra képezték, és akként alkalmazták.⁷³⁰

De nem volt ez így mindig. Finnország az egyetlen olyan skandináv állam, amely hosszú időn keresztül a szovjet mintát követte, ezáltal előtérbe helyezve a hagyományos büntető igazságszolgáltatást és mellőzve a dekarcerizáció és diverzió adta lehetőségeket.⁷³¹ Ez a szemlélet csupán a 60-as évek közepén kezdett megváltozni és mára már az akkori adatokhoz mérten 90%-al csökkent a fiatalkorúak börtönpopulációjának aránya, a bűnözés lassú, de folyamatos növekedése ellenére.⁷³² Csatlakozva a már említett skandináv hagyományokhoz, a finn büntethetőségi korhatár is szintén 15 éves korban került megállapításra. Jelen pillanatban a finn fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és igazságszolgáltatási szabályokat – bár külön törvény nem szabályozza, csupán speciális rendelkezések vonatkoznak rájuk – a 2005 évi. 767. számú Szabadságvesztés-Büntetési Törvény, illetve ennek 2006 évi 509. számú rendelete tartalmazza. Ezen jogszabály I. fejezet 5. cikke rendelkezik részletesen a 15 év feletti, de 21 év alatti bűnelkövető fiatalokkal való bánásmódról, eljárásokról és feladatokról.

---

⁷²⁹ Falck, S.: The Norwegian community mediation centers at a crossroads. In H. Messmer and H.-U. Otto (Eds.). *Restorative Justice on Trial. Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation International Research Perspectives*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 1992., 139. old.

⁷³⁰ Livari, J.: The process of mediation in Finland: A special reference to the question 'How to get cases for mediation?' In H. Messmer and H.-U. Otto (Eds.). *Restorative Justice on Trial. Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation-International Research Perspectives*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 142 old.

⁷³¹ Lappi-Seppälä, Tapio: Finland: Model of Tolerance? In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 189. old

⁷³² Finnországban a bebörtönzöttek száma tartósan és folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. Az 1950-es évek elején a finn fogvatartotti ráta még négyszer magasabb volt, a többi skandináv államénál, ma már Finnország Európa egyik legalacsonyabb fogvatartotti rátájával rendelkező állama. Mindezek oka, nem a csökkenő bűnözési ráta, hanem a pénzbüntetés és közérdekű munka gyakori alkalmazásának eredménye. (lásd: Lőrincz József: *Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón*. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004., 406. old.)

Ma a finn fiatalok bünelkövetők büntetési rendszere a 70-es években működtetett nagy javító-reformáló intézetekről áttért a kicsi, otthonos 10, maximum 20 fős egységekre. Ezek mellett az intézetek mellett természetesen működnek a fiatalok büntetőintézetek, amelyek csakis zárt intézeteként működnek,⁷³³ és maximálisan 4 évre lehet ezekben az intézetekben elhelyezni fiatalokat.⁷³⁴ Azok a fiatalok, akik súlyos, szándékos, életellenes bűncselekményeket követnek el a felnőttek büntetés-végrehajtási intézeteiben töltik büntetésüket (természetesen a részükre kialakított elkülönített részlegekben). A bűncselekményt elkövetett vagy bajba került fiatalok kezelésére vonatkozóan, Finnországban sok fiatal helyeznek el bennlakásos intézmények számos fajtájában, mint például: javítóintézetekbe, gyermek- és fiatalotthonokba, valamint családsegítő otthonokba. Ugyanakkor messze a legtöbb – közel 4000 – fiatalot kezelnek pszichiátriai intézetekben.⁷³⁵

Mint kiderült teljesen elkülönült fiatalok igazságszolgáltatási rendszer nem alakult ki a skandináv országokban. A gyermekek és fiatalok személyes szükségleteinek, érdekének és jogainak biztosítása érdekében azonban érvényesülnek kivételes, az általános büntetés-végrehajtási rendszertől eltérő szabályok. Ezek közös jellemzője az, hogy a fiatalokkal szemben a börtönben letöltendő szabadságvesztés helyett szociális jóléti intézkedéseket alkalmaznak, valamint, hogy a fiatalok börtönbüntetésre ítéletét csak rendkívüli esetekben alkalmazzák. A börtönben letöltendő szabadságvesztés büntetésének alternatívája Svédországban és Dániában a biztonságos szociális intézményekben való elhelyezés, míg Finnországban és Norvégiában a gyermekekkel szembeni közbelépési (elterelési) eljárások alkalmazása.

---

⁷³³ 2003. évi adatok szerint 62 fiatalok töltötte büntetését börtönben: ebből 59 fiú és 3 lány. Ez a 62 fiatal az intézeti elhelyezettek 2/3-át teszi ki, a maradék 1/3 pedig javító-nevelő bentlakásos otthonokban tölti büntetését. (lásd: Lappi-Seppälä, Tapio: Finland: Model of Tolerance? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 179. old)

⁷³⁴ A felnőttek részére kialakított börtönöknek van nyitott típusa is, azonban fiatalok részére fenntartott börtönök csakis zárt intézetek, éppen ezért a finnek sorozatosan elmarasztalták, amiért gyakran helyezik el fiatalok elítélteiket felnőtt intézetekben. Ezzel a megoldással Finnország megsérti a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény, valamint az Európai Emberi Jogi Egyezményt. Amikor Finnország elfogadta ezeket az egyezményeket, a ratifikálás alkalmával egy átmeneti rendelkezést fogalmaztak meg, miszerint elfogadják, hogy fiatalokat felnőtt intézetbe nem lehet elhelyezni, de a rugalmasabb megoldások érdekében az abszolút tilalmat (absolut prohibition) nem fogadják el. Ez az átmeneti rendelkezés azóta is érvényben van. (Lásd: Tapio: Finland: Model of Tolerance? In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 182. old)

⁷³⁵ Henkes, Barbara: The Role of Education in Juvenile Justice in Eastern Europe and the Former Soviet Union; Colpi Paper nr.2., Ed. Open Society Institute, Hungary, 2000., 27. old.

5. Közép-Kelet-Európa uniós országai

5.1. Bevezetés

A közép-kelet-európai országok tekintetében általában felmerül a kérdés, hogy melyik nyugat-európai állam vagy jogrendszer az, amelynek hatása és megoldásai visszaköszönnek egy-egy ország jogszabályaiban. Nem baj ez, hiszen „okos, ki más kárából tanul” – mondja a közmondás, de bár tanulnának belőle! Ebből a szempontból talán Közép- és Kelet-Európa országait két nagy csoportra lehetne osztani: egyrészt Németország és Ausztria jóléti rendszere és annak hatása tükröződnek egyes közép-kelet-európai országok fiatalok bünelkövetőinek igazságszolgáltatásában alkalmazott jogi megoldásaiban; másrészt viszont a francia (latin) hatás, illetve az amerikanizáció folyamatának egyes elemeit és eszközeit vélhetjük felfedezni. Igaz viszont, hogy ezek a hatások, „külföldről” érkező know-how, elméleti koncepciók és gyakorlati technikák csakis akkor működhetnek, ha illeszkednek az adott ország büntetőrendszerével kapcsolatos közvéleményhez és politikai akarathoz.⁷³⁶ Tipikus és érdekes példa erre, hogy a kommunizmus bukását követően, ezek az országok nem vették át maradéktalanul az Egyesült Államok kíméletlen igazságszolgáltatási irányvonalait a fiatalok igazságszolgáltatásában, még a folyamatosan növekedő bűnözési arány ellenére sem, pedig logikusan ez volt a várható.

Megvizsgálva ezen országok fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerét, amely a szigorú szabadságvesztés büntetés, javító-nevelő intézkedések és intézetek számos típusa mellett diverziós módszereket és alternatív büntetéseket egyaránt alkalmaz, azt láthatjuk, hogy nemcsak a nyugat-európai hatás érezhető, hanem az Európai Tanács hatása is. Hatások, melyek nagyon fontosak abban, hogy kialakuljon egy egységes alap és szabályrendszer. Például valamennyi európai uniós tagállam nemzeti törvényhozása elfogadta az Európai Börtönszabályokat és a fogvatartottak emberi jogait deklaráló dokumentumokat. Ezek a szabályok és jogok kell, hogy alkossák minden európai börtönszolgálat munkájának alapját. Természetesen ezzel együtt vannak különbségek, és lesznek is, a börtönszolgálatok, a börtönbüntetés eltérő megítélése szempontjából, a fiatalok bűnözésének értékelése és megoldásai között, mivel ezek mind az egyes országok kultúrájával, közvéleményével, politikai

---

⁷³⁶ Van der Sande, Peter: A holland büntetés-végrehajtás tevékenysége a nemzetközi együttműködés terén. In: Börtönügyi Szemle, 2004. 1. szám, BVOP, Budapest, 42. old.

értékrendjével, igazságszolgáltatási gyakorlatával és a bűnözési magatartás kezelésével függenek össze, attól függetlenül, hogy a közös európai standardokat vallják magukénak.⁷³⁷

Mivel a közép-kelet-európai térség jelentős számú országot foglal magába, itt csupán arra van módunk, hogy – a teljesség igénye nélkül – áttekintsük az Európai Unióhoz 2004-ben és 2007-ben csatlakozott országok fiatalkorúakra vonatkozó büntető igazságszolgáltatásának leglényegesebb elemeit, és egy kissé mélyrehatóbban bemutassuk három kiválasztott ország: Csehország, Lengyelország és Románia ezen különleges kategóriára vonatkozó jogi megoldásait.⁷³⁸ Közép-Kelet-Európa országaiban az elmúlt időszak a folyamatos javítgatások, módosítások és reformok korszaka volt. A volt kommunista államok a diktatúra bukása után, hol így, hol úgy oldották meg a fiatalkori bűnözés problémáját és a megbüntetett fiatalok reszocializációját. Csehország például új különálló törvénykönyvet alkotott bűnelkövető fiataljai részére, Lengyelország már 1982 óta külön jogszabályban szól a fiatalok büntetőügyeinek anyagi és eljárásjogi kérdéseiről, Szlovénia⁷³⁹ szigorú feltételekhez kötötte a börtönbüntetés alkalmazását, Románia és Bulgária az EU-s csatlakozás alapkövetelményének megfelelően az igazságszolgáltatás modernizálása és átláthatósága érdekében, alapvető módosításokat hajtott végre ezeken a területek is.

5.2. Csehország és Lengyelország

Csehországban 2004. január 1-én lépett hatályba az új fiatalkorúakról szóló törvény. A *Fiatalkorú Bűnelkövetők Felelősségéről és a Fiatalkorúak Bíróságáról* szóló törvény az első különálló fk-s kódex Csehországban. Az új jogszabály a cseh Btk. és

---

⁷³⁷ Van der Sande, Peter: A holland büntetés-végrehajtás tevékenysége a nemzetközi együttműködés terén. In: *Börtönügyi Szemle*, 2004. 1. szám, BVOP, Budapest, 42. old.

⁷³⁸ Döntésem és választásom a 2004-ben csatlakozott országok közül azért esett Csehországra és Lengyelországra, mivel a csehek pár éve fogadták el különálló fk-s kódexüket (aminek folyamata nálunk is éppen zajlik), Lengyelország viszont a legnagyobb csatlakozott ország, s mint ilyen komoly fk-s bűnözési létszámmal küzd. A 2007-ben csatlakozott EU-s tagállamok közül Romániát tárgyalom részlesen, mivel 2000 és 2003 között a Temesvár-i Megyei Büntetés-Végrehajtási Intézetében a bv. ügyész gyakornokaként dolgoztam, valamint román nyelvtudásom lehetővé tette eredeti források felhasználását.

⁷³⁹ Szlovéniában a fiatalkorúak börtönbüntetésének kiszabásához két nagyon szigorú feltételnek együttesen kell fennállnia: az egyik, hogy a fiatal 16 és 18 év közötti legyen, azaz 16 év alatti fiatalok nem lehet börtönbüntetésre ítélni; a másik, hogy olyan súlyos szándékos bűncselekményt kövessen el a fiatal, amelynek büntetési tétele 5 év vagy annál magasabb. Minden más esetben nevelési intézetbe lehet elhelyezni a fiatalot. (lásd: Filipčič, Katja: *Welfare versus Neo-Liberalism: Juvenile Justice in Slovenia*; In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006, 409. old)

Büntetőeljárás Törvénykönyv egyes rendelkezéseit váltja fel. A törvény a büntethetőségi korhatárt 15 évben állapította meg. A 15 év alatti törvénysértést elkövető fiatal a törvény a család- és gyermekvédelmi hatóságok körébe utalja. A törvény rendelkezései különösen nagy hangsúlyt helyeznek az egyéni esetvizsgálat fontosságára, a gyermek beszámíthatóságának megállapítására, annak személyiségi és érzelmi fejlettségére, de ugyanakkor számos szempontot érvényesítenek az áldozat jogainak és érdekének szem előtt tartására és az alternatív – büntetőeljárást elkerülő – megoldások alkalmazására. A törvény a különálló fiatalkorúak bíróságának létrehozásával előírja az erre szakosodott bírák, ügyészek, felügyelő tisztek, közvetítők továbbképzését és speciális felkészítését. A jogszabály 3 csoportba sorolja fiatal bűnelkövetők megbüntetésére alkalmazható módszereket: nevelési módszerek; védelmi módszerek; büntetési módszerek. A börtönbüntetés alkalmazása csakis a legvégső és legkülönlegesebb esetekben lehet megoldás a fiatal büntetésére. A törvény alapvetően nagy szerepet szán a párfogói szolgálatoknak, kibővíti azok hatás- és feladatkörét. Szakemberek véleménye szerint az új törvény Európa egyik legliberálisabb – fiatalkorúak részére készült – jogszabálya.⁷⁴⁰

Lengyelország nagyon hosszú idő után 1918-ban nyerte vissza államiságát az első világháború lezárultával. Ebben az időszakban a független lengyel állam egyik legelső törekvése az volt, hogy megteremtse a saját büntető- és polgári törvénykönyveit. Végül az első ilyen Btk. 1932-ben született meg és korának legmodernebb büntetőjogszabályaként tartották számon Európában. Ez a törvénykönyv külön fejezetben rendelkezett a fiatalkorúak speciális kategóriájáról és létrehozta a különálló fiatalkorúak bíróságát is.⁷⁴¹ A következő Btk. és Be. hatályba lépésére 1969-ben került sor, ezek a jogszabályok azonban nem tartalmaztak különálló rendelkezéseket a fiatalkorúak részére,⁷⁴² így továbbra is az 1932-es Btk. és 1928-as Büntetőeljárás törvénykönyv maradt hatályban ezen kategória szabályozására.

---

⁷⁴⁰ Váلكov, Helena: New Czech Juvenile Penal Code; Lásd: www.quovadisiii.uni-bremen.de/pdf/WS2/WS2Valkova_T.pdf; lekérdezés: 2008. január 4.

⁷⁴¹ Közvetlenül a függetlenség elnyerése után máris felállították a különálló fiatalkorúak bíróságait az ország legnagyobb városaiban, ezt követően számuk folyamatosan nőtt. (lásd: Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach; The Juvenile Justice System in Poland; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 364. old)

⁷⁴² Egyetlen kivétellel: az 1969-es Btk. rendelkezéseinek lehetőséget teremtettek, hogy a 16 évet betöltött fiatalkorú súlyos, szándékos bűncselekmény elkövetése esetén felnőtt bíróság keretében kapja meg ítéletét.

Végül 1982. október 26-án a lengyel parlament elfogadta (1983. májusi hatályba lépéssel) a “Fiatalok eseteinek eljárásáról” szóló törvényt (továbbiakban Fiatalok törvénye). Nevével ellentétesen a jogszabály nemcsak az eljárásjogi aspektusokat szabályozza, hanem anyagi jogi rendelkezéseket is tartalmaz. A törvény két kevésbé jelentős módosítással (1995 és 2000) jelen pillanatban is hatályban van.⁷⁴³ A törvény különös hangsúlyt helyez a nevelési és szociál-rehabilitációs elemekre. Részletesen szabályozza a javítóintézeti nevelést, 21 éves korra emeli az intézetben elhelyezhető személyek életkori korhatárát és határozatlan időtartamúvá teszi az intézeti elhelyezést.⁷⁴⁴

A jogszabály fiatalok bíróságait a családjogi kérdésekkel foglalkozó bíróságok szervezetébe integrálja, így 1983-tól a bűnelkövető fiatalok ügyeit a speciális családjogi bíróságok tárgyalják. Lengyelországban az 1990-es évek közepe táján fordult a figyelem a mediáció, mint alternatív megoldás felé. A helyreállító igazságszolgáltatás egyes elemeinek a fiatalokra vonatkozó jogszabályokba és a gyakorlatba való átültetése ugyanakkor elég lassan és nehézkesen indult el. Ennek oka – többek között – a társadalom ellenállása, ugyanis általánosnak tekinthető az a vélekedés, hogy az egyre több, és egyre súlyosabb bűncselekményeket elkövető személyek nem érdemelnek alternatív megoldásokat.⁷⁴⁵ A szigorúbb büntetésekért⁷⁴⁶ kiáltó társadalom és politikai ellenzék nyomása ellenére a törvény nagyobb módosítások nélkül jelenleg is hatályos.⁷⁴⁷

---

⁷⁴³ Krajewski, Krzysztof: The Juvenile Justice System in Poland; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006., 155. old.

⁷⁴⁴ A javítóintézetbe való elhelyezést kimondó határozatot a családjogi bíróság (fiatalok bírósága) hozza meg, ugyancsak ennek hatásköre a feltételes szabadságra bocsátás is. (lásd: Krajewski, Krzysztof, 2006, 165. old.)

⁷⁴⁵ Ezek, a törvény által felsorolt, egyéb intézkedések: a kárjótétel, bocsánatkérés az áldozattól, az áldozat részére történő egyéb ingyenes munka vagy tevékenység; közösségi tevékenység, iskolai oktatásban való részvétel vagy munkavállalás a bíróság által kijelölt helyeken; nevelési vagy terápiás tréningeken való részvétel; párfogó felügyelet alá helyezés, nevelési intézetekbe való elhelyezés, stb (lásd: Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach; The Juvenile Justice System in Poland; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 369. old.)

⁷⁴⁶ Az 1982-es törvényt végül 1995-ben módosították, mintegy válaszként azoknak, akik a hatályban levő törvényt „túl enyhének” találták. Azonban mind a törvénymódosítás, mind pedig az 1997-es Büntető Törvénykönyv csak korlátozott változásokat vezetett be, melyek közül a legfontosabb a büntetőjogi felelősségrevonási korhatár lecsökkentése 16-ról 15-re a nagyon súlyos esetekben, valamint a fiatalok bűnözők felnőtt bíróságra való áthelyezési lehetőségének kiszélesítése.

⁷⁴⁷ Az 1995. évi módosítás szerint ha egy 17 évet (indokolt esetben 16 évet) betöltött fiatalok javítóintézeti elhelyezése során olyan bűncselekményt követ el, amelyet börtönbüntetéssel sújtanak, akkor vagy az ítélet után azonnal börtönbe kerül, vagy 21 éves koráig a javítóintézetben marad, és 21 éves kora után átszállítják a börtönbe. A családjogi bíróság (fiatalok bírósága) ebben az esetben eldöntheti, hogy a fiatalok reszocializációja szempontjából melyik intézet és büntetési mód a legmegfelelőbb. 1997-ben egy újabb módosítás történt, a büntethetőségi korhatárt 16 évről 15 évre csökkentették a lengyel Btk.-ban. 2000-ben pedig újra a Fiatalok törvényét módosították a célból, hogy megfeleljen a

Ezen jogszabály értelmében a 13. életévüket betöltött fiatalkorúakat bűncselekmény elkövetése esetén javítóintézetben lehet elhelyezni.⁷⁴⁸ A fiatal elleni büntetőeljárás és ítélet meghozatala a családjogi bíróság hatáskörébe tartozik. Abban az esetben, ha az elkövető fiatalkorú betöltötte 15. életévét és súlyos, szándékos bűncselekményt követett el,⁷⁴⁹ akkor a családjogi bíróság döntése értelmében az ügy áthelyezhető a rendes büntető bíróságra.⁷⁵⁰ A családjogi bíróság (fiatalkorúak bírósága) számos egyéb intézkedése mellett javító intézeti nevelésre ítélni a fiatalkorút. Ebben az esetben a 2004 óta működő *fiatalkorúak nevelési központjában* helyezik el a fiatalt. Ezek a központok azután jöttek létre, hogy az 1982-es törvény által működtetett javítóintézetekben előfordult, hogy szociális – és nem büntető – okokból elhelyezett gyerekekkel (árvák, ideiglenesen gyámság alá helyezett) együtt helyezték el a fiatalkorú bűnelkövetőket. A fiatalkorúak törvényéhez kapcsolódó 2004-es rendelet ezen a helyzeten kívánt változtatni. A fiatalkorúak nevelési központjai az Oktatási Minisztérium felügyelete alatt működnek, ide határozatlan időtartamra kerülnek be a bűnelkövető fiatalok, de legkésőbb a 18. életévük betöltésével (kivételes és indokolt esetben 21. év)⁷⁵¹ szabadon kell őket engedni.⁷⁵²

Ezek a központok kifejezetten nevelési és reszocializációs tevékenységeket végeznek. A kislétszámú központok elsődleges célja a fiatalok helyes értékrendjének kialakítása, szakmai és iskolai ismeretek elsajátítása és a társadalomba való visszatéréshez illetve az ottani helytálláshoz szükséges felkészítés.⁷⁵³ Az intézetek lehetnek nyitott, félig-nyitott és zárt rendszerűek. Ezekben a központokon kívül a lengyel Igazságügyi Minisztérium működtet úgynevezett *korrekciós házakat* (javítóintézeteket), amelyek a régi javítóintézetek szerepét látják el úgy, hogy legtöbb esetben mentálisan sérült,

---

nemzetközi elvárásoknak. Ekkortól került nagyobb hangsúly az áldozatok jogainak védelmére, a mediáció és alternatív eszközök bevezetésére. (lásd: Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach; The Juvenile Justice System in Poland; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 370. old)

⁷⁴⁸ 3. § 1982. évi Fiatalkorúak Törvénye

⁷⁴⁹ 10. § (2) bek. 1997. Btk

⁷⁵⁰ A rendes büntetőjogi bíróságokra való áthelyezés, valamint a felnőtt büntetések alkalmazása csak nagyon súlyos bűncselekmények esetében lehetséges. Mind a rendőrségnek, mind pedig az ügyésznek korlátozott a hatásköre, mivel a fiatalkorúak bírója kompetens az eljárás minden fázisában, ő vezeti az előzetes meghallgatásokat, ő hozza az ítéletet. (Stando-Kawecka, 2006, 371. old.)

⁷⁵¹ 73§. (1). bek. 1982. évi Fiatalkorúak Törvénye

⁷⁵² Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach; The Juvenile Justice System in Poland; In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006, 371. old

⁷⁵³ Krajewski, Krzysztof: The Juvenile Justice System in Poland; In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006., 181. old.

személyiségzavarral küszködő, alkohol- vagy kábítószerfüggő, illetve HIV pozitív gyerekek kezelését végzik.⁷⁵⁴ 1996-ban, 2000-ben és 2004-ben is a CPT látogatást tett néhány nevelő központban, korrekciós házban, fiatalkorúak részére fenntartott rendőrségi fogdában és egyéb gyermekjóléti intézményben. A bizottság minden alkalommal kifogásolta a konstruktív tevékenységek hiányát, a nevelési programok minőségi és mennyiségi hiányosságait.⁷⁵⁵ Többek között ezen elemek bővítését is kívánja a lengyel jogalkotó az új Fiatalkorúak Törvényébe iktatni, éppen ezért 2003 végén az Igazságügyi Minisztérium létrehozott egy bizottságot abból a célból, hogy előkészítsenek egy új, fiatalkorúakról szóló törvénytervezetet.⁷⁵⁶ Ezen bizottság munkája még a kezdeti fázisban van.

5.3. Románia

A két újonnan csatlakozott EU-s tagállam, Bulgária és Románia szintén a fiatalkorúak igazságszolgáltatása kialakításának elején jár. Bulgáriával kapcsolatosan érdekesség, hogy az első bolgár Büntetőtörvénykönyv az akkor hatályos magyar Btk. mintájára készült.⁷⁵⁷ A bolgár fiatalkorúak igazságszolgáltatásának szabadságvesztés-büntetés végrehajtására ma egyetlen (250 férőhelyes) börtönben, illetve 2 kisebb javító-intézetben van lehetőség. Ezek az országok kevésbé tekintik ultima ratióknak a szabadságvesztés büntetést, mint a nyugat-európai országok. Romániában⁷⁵⁸ 1999-ben minden egyes fiatalkorúakra kiszabott – szabadságkorlátozó – ítélet börtönbüntetést

---

⁷⁵⁴ Stando-Kawecka, 2006, 370. old.

⁷⁵⁵ Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 15 October 2004. („Children spent the day in a pleasantly decorated activity room. However, activities were limited to watching TV/video, playing table tennis or board games, drawing, reading books/magazines and talking with staff about various topics of general interest. No form of structured schooling was provided. As to physical education, it consisted essentially of outdoor exercise, which apparently was not offered every day and frequently lasted less than one hour; occasional football or volleyball games were organised.” Ford: A gyerekek napjaikat kellemesen dekorált (szép) tevékenységi helységekben töltik. Ennek ellenére a tevékenységek TV-nézésben, filmvetítésben, asztaliteniszezésben, rajzolásban, könyv/folyóirat olvasásban, illetve a személyzettel való általános témájú társalgásban kimerülnek. Semmilyen formájú szervezett iskolai oktatásban nem vesznek részt. A testnevelési tevékenységek is korlátozottak, láthatóan néha naponta 1 óránál is kevesebb szabadlevegőn tartózkodás és kinti tevékenység engedélyezett; esetenként futbal és kézilabda játékokat szerveznek.

⁷⁵⁶ A lengyel kezdeményezés többek között az új cseh fk-s törvény létrejöttének is tulajdonítható, bár lengyel szakemberek szerint fontosabb lenne egy szigorúbb, büntetőbb megközelítésű törvényt kidolgozni. (lásd. Váلكová, Helena: Jugendstrafrechtsreform in Tschechien in Sicht? In: Monatsschrift für Strafrechtsreform und Kriminologi; vol. 84, no. 5; 408 old.)

⁷⁵⁷ Bulgária szuverenitásának kivívása után 1878-ban elkezdte saját büntető jogrendszerének felépítését. Az első bolgár Btk. 1896-ban lépett hatályba és az orosz, valamint a magyar hatályos Btk. alapján készült. (Kangalpunta, K; Joutsen M. et: Profiles of criminal justice system in Europe and North America 1990-1994; Ed. HEUNI, Helsinki, 1999, 60 old.)

⁷⁵⁸ A börtönök itt hatalmas kapacitással működnek: 2 intézet 500 és 1.000 közötti létszámú; 2 másik intézet pedig 1.000 fölötti létszám befogadására alkalmas.

rendelt el, egyetlen javítóintézeti elhelyezésre sem került sor.⁷⁵⁹ Ebből egyértelműen levonható az a következtetés, hogy a börtönbüntetés favorizálása ezekben az országokban a – nyugaton már oly divatos – nevelési intézetekkel szemben, kétségkívül hátráltatja a fiatalok reszocializációs lehetőségeit.

A román büntetés-végrehajtásra vonatkozó írásos emlékek már 1380-ban említik, hogy a törvényszéki bírák döntése értelmében a bűnelkövető „gazembereket” sóbányaaknában dolgoztatták büntetesként. Az emberölésért, rablásért, útonállásért elítélt férfiakat csak akkor engedték feljönni a bányákba, amikor letelt a büntetésük.⁷⁶⁰ Ebben az időszakban a nemesek (bojárok) által elkövetett bűncselekményeket kolostorba zárással büntette a törvény.⁷⁶¹ Az 1700-as évek végén a Havasalföld-i uralkodók törvényben rögzítik, hogy a nőket külön kell elhelyezni a férfiaktól, fiatalokat a felnőttektől. A XIX. században pedig elkezdődik egy hatalmas börtönépítési hullám, amelynek következtében számos intézet jelenik meg, többek között a ma fiatalok részére fenntartott javítóintézetként működő târgu ocna-i központ is. Ez tulajdonképpen – abban az időben börtönként működő – első olyan román intézet, amely az auburni rendszert alkalmazta, és bevezette a valláson keresztül történő erkölcsi nevelést. Az első büntetés-végrehajtási törvény 1930. január 1-én lépett hatályba és döntő többségében az angol progresszív rendszert alkalmazta, külön fejezetben tárgyalva azonban a „Nevelési intézkedések”-et.⁷⁶² A II. világháború után Románia igazságszolgáltatása szovjet hatás alá kerül, ennek az időszaknak számos, a büntetések végrehajtására vonatkozó, „újítása” volt, amelyet az 1989-es rendszerváltás után a román büntetés-végrehajtás csak nehezen tudott helyrehozni. Nem is késlekedtek, hiszen a jogalkotó 1990. októberében megalkotta a Büntetés-végrehajtási Intézetek Rendszeréről szóló 21/1990-es törvényt. Ezen jogszabály következtében a börtönszolgálatok átkerültek a Belügyminisztériumtól az Igazságügyi Minisztérium ellenőrzése alá, és elkezdődött a bv-rendszer reformja, amelynek elsődleges célja volt a fogvatartási rendszer humanizálása, az emberi méltóság tiszteletben tartása, a diszkrimináció eltörlése, az étkeztetés minőségi és mennyiségi javítása, az elítéltek jogainak, valamint a rendszer átláthatóságának a

---

⁷⁵⁹ Kalmthout, A.M; Roberts, J és Vinding, S: Probation and Probation Services in the EU accession countries. An European Perspective. Nijmegen: Wolf Legal Productions. 2005, 277. old.

⁷⁶⁰ Brezeanu, Ortansa: Pagini din istoria criminologiei românești; In: Studii de Drept Românesc nr. 1-2/2005, 19. old.

⁷⁶¹ Ezek általában a XIV. században voltak jellemzőek a híres Vlad Țepeș uralkodása alatt, aki rendszeresen a Bukarest melletti Snagov-i kolostorba záratta politikai ellenfeleit. (Brezeanu, Ortansa: 2005, id.mű., 19 old.)

⁷⁶² „Măsuri de educație”; lásd: Barbu, Gabriel-Silviu és Șerban, Alexandru: Drept execuțional penal. Ed. All Beck, București, 2007., 87. old

biztosítása.⁷⁶³ Ezen reform eredménye a 2006-ban megszületett büntetésekről és más intézkedésekről szóló törvény és kormányrendelet.⁷⁶⁴

Romániának nincs különálló fiataikorúakra vonatkozó törvénye és nincs kifejezetten fiataikorúakkal foglalkozó igazságszolgáltatási rendszere sem. A büntethetőségi korhatár 14 évben került megállapításra. A büntető törvénykönyv az, amely szabályozza a fiataikorú bűnelkövetők elleni intézkedések és büntetések mibenlétét. Ennek értelmében a román fiataikorú bűnelkövetők ellen négy nevelési intézkedést foganatosíthatnak: a megrovást,⁷⁶⁵ az ellenőrzött szabadságot,⁷⁶⁶ javító-nevelő intézeti elhelyezést⁷⁶⁷ és kezelő-nevelési intézeti elhelyezést.⁷⁶⁸ Az utóbbi két esetben a bíróság határozatlan időre szabja ki az intézkedést, amelyet évente felülvizsgálják.⁷⁶⁹ Ami a fiataikorúak részére kiszabható büntetéseket illeti, ezek lehetnek: pénzbüntetés és börtönbüntetés.⁷⁷⁰

Románia az elmúlt évek folyamán nagyszabású igazságügyi reformfolyamatot kezdett el, amelyet elsősorban a saját belső rendszerének megtisztítására (a régi rendszer elemeitől), valamint az Európai Unióhoz való csatlakozásának feltételeként kezdeményezett.⁷⁷¹ Ez a reformfolyamat komoly külső segítséggel valósulhatott meg, melyben számos pályázat, nyugati-országok kormányai, nemzetközi szervezetek, illetve

---

⁷⁶³ Barbu-Serban, 2007, 88.old.

⁷⁶⁴ A törvény hivatalos neve: Legea nr. 275/4. iulie 2006. privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (ford: 275/ 2006. július 4. Törvény a büntetésekről és a büntetőeljárás alatt foganatosítható egyéb intézkedésekről); valamint hivatalosan: Hotărârea Guvernului nr. 1897 din 21.12.2006 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 275/4. iulie 2006. privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (ford: 1897/2006. december 21. Kormányrendelet a 275/2006. számú, Büntetésekről és a büntetőeljárás alatt foganatosítható egyéb intézkedésekről szóló törvény gyakorlatba ültetésének rendelkezéseiről.)

⁷⁶⁵ Btk. 102. § Cod Penal Român

⁷⁶⁶ Btk. 103. § Cod Penal Român

⁷⁶⁷ Btk. 104. § Cod Penal Român

⁷⁶⁸ Btk. 105. § Cod Penal Român (érdekessége ennek az intézkedésnek, hogy nincs ilyen intézet Romániában, a törvény indoklása szerint azért került bele mégis, mivel az erre kijelölt szerveknek szándékában áll létrehozni mentálisan sérült, pszichoszomatikus és egyéb betegségekben szenvedő bűnelkövető fiataikorúak részére különálló kezelő-nevelési intézeteket. Ezek létrehozására valószínűleg a közeljövőben kerül sor.)

⁷⁶⁹ Ez azt jelenti, hogy a javítóintézetben történő elhelyezését követő első évben az intézet véleménye alapján megszüntetheti a bíróság az intézkedését, illetve továbbra is érvényben tartja, és mindezt évente újra megvizsgálja. Egy fiataikorú egészen 18 éves koráig maradhat javítóintézetben, abban az esetben viszont, ha a fiataikorú olyan iskolai, szakmai vagy terápiás nevelésen vesz részt, amely kifejezetten az intézethez köti, és az intézet javaslata szerint nem érett még a társadalomba való visszahelyezésre, az adott fiatal javítóintézetben tartózkodását maximum 20 éves koráig meg lehet hosszabbítani, ezután azonban szabadon kell bocsátani. (lásd: Barbu-Şerban, 2007., 139. old)

⁷⁷⁰ Btk. 109. § Cod Penal Român (ezek a büntetések a felnőttek részére kiszabható tétel maximum felében kerültek megállapításra)

⁷⁷¹ Constantinescu, Aura és Brezeanu, Ortansa: Violența domestică; In: Revista de Drept Penal nr 2/2007., 78. old.

az EU Bizottsága is jelentős szereppel bír.⁷⁷² Az egyik legjelentősebb ezirányú program 2004-ben indult Franciaország és Románia igazságügyi minisztériumainak közös partnerségével, egy PHARE Program keretén belül.⁷⁷³ A projekt elsődleges célja: a jogszabályi rendszer megváltoztatása; az Igazságügyi Minisztérium, az Országos Pártfogó Szolgálat és a BVOP keretén belül kifejezetten fiatalok számára specializálódott osztályok, csoportok létrehozása; az ország 5 legnagyobb városában úgynevezett „pilóta-központok” létrehozása, amelyek a fiatalok bünelkövetők igazságszolgáltatási folyamatait követik; a fiatalokkal foglalkozó bírák, ügyészek, pártfogók és egyéb szakemberek továbbképzése és ilyen továbbképzési központok létrehozása.⁷⁷⁴ Ami a jogszabályi rendszert illeti, a román jogalkotó megalkotta a Gyermek Védelméről szóló 272/2004. törvényt, valamint módosította a bíróságok szervezetéről és működéséről szóló jogszabályokat. Ezek következményeképpen 2004. novemberében létrejött az első fiatalok- és családjogi bíróság Brassóban (Braşov). Ennek a kezdeményezésnek a folytatását, azaz különálló bíróságok, speciális részlegek, valamint egy vegyes (fiatalokkal kapcsolatos polgári és büntető) bírósági rendszer működtetését kívánják megvalósítani lehetőség szerint az összes megyeközpontban.⁷⁷⁵ 2005 óta folyamatosan zajlanak az egyeztetések az új Büntető törvénykönyv megalkotásáról, amelyben a fiatalok részére speciális szabályokat kívánnak rögzíteni, kifejezett hangsúlyt fordítva a büntetések nevelési oldalára, valamint – a lehetőségekhez mérten – az intézeti elhelyezés elkerülésére.⁷⁷⁶ 2005 májusában ennek a

---

⁷⁷² Románia folyamatosan különböző programokban vett részt a büntetés-végrehajtási rendszerének megújítása és újjáépítése céljából, ezek a programok 2003-tól kezdtek beérni. A teljesség igénye nélkül néhány ilyen program: 1. PHARE Projekt 2003/005-551.04.16., amely a fiatalok igazságszolgáltatásának javítását célozta, mintegy 2.300.000 euró összegben; 2. PHARE Projekt 2003/005-551.04.17., amely a büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységének javítását szolgálta, 5.000.000 euró összegben; 3. Prison Star Projekt, amely a román állam és a holland igazságügyi minisztérium közös programja 160.000 euró összegben, a Craiova-i fiatalok büntetés-végrehajtási intézetének, reszocializációs központjának működtetésére. Ezen kívül számos nemzeti és nemzetközi szervezettel (pl: „Asociația Română Antidrog” (Román Kábítószerellenes Szövetség), Fundația „Salvați copiii” („Mentsék meg a gyermekeket” Alapítvány), Asociația pentru justiția minorilor „Jean Valjean” („Jean Valjean” A fiatalok igazságszolgáltatásáért Alapítvány) stb. működik együtt; (lásd: román BVOP hivatalos honlapja: www.anp-just.ro/linfopub/prog_str_der.htm; lekérdezés 2008. január 9.)

⁷⁷³ PHARE RO 2003/IB/JH-09, „Sprijin pentru îmbunătățirea justiției pentru minori în România” (ford: Támogatás Románia fiatalok számára vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerének fejlesztése, javítása érdekében) (lásd: www.just.ro/Portals/0/Directiile%20MJ/A.1.%20Programe%20Phare%20incheiate.doc; lekérdezés: 2008. január 9.)

⁷⁷⁴ www.just.ro/Portals/0/Directiile%20MJ/A.1.%20Programe%20Phare%20incheiate.doc; (lekérdezés: 2008. január 9.)

⁷⁷⁵ A projektben feltüntetett terv alapján a helyi bíróság szintjén működtetnek fiatalok és családjogi bíróságokat; a megyei bíróságok és az ítéletláblák szintjén működtetnek specializált szekciókat fiatalok részére; ahol viszont nincs lehetőség ezen különálló bíróságok, vagy szekciók létrehozására (kis esetszám vagy egyéb okok miatt) ott tanácsokat hoznak létre (ezek szervezete és működése nem került részletezésre a projektben).

⁷⁷⁶ Az EU elvárásainak megfelelően Romániának 2007. március 31-ig hatályba kellett volna lépnie az új Btk-t, azonban ez az igazságügyi miniszter személyében beállt változások miatt csúszott. Az előző miniszter nevééről elhíresült Stănoiu-kódex az új miniszter szerint teljesen lehetetlenné tenné a büntető

projektnek köszönhetően a román BVOP létrehozta a Fiatalok Elítéltekkel foglalkozó Főosztályát,⁷⁷⁷ amelynek keretében kifejezetten fiatalok számára szakosodott személyzet (jogászok, szociális munkások, pszichológusok, szociológusok) dolgozik. Egy évvel később, 2006 áprilisában az Országos Pártfogó Szolgálat hozott létre egy hasonló osztályt a további célkitűzéssel, hogy erre a helyi szolgálatok keretében is – záros határidőn belül – sort kerítsen. A projekt utolsó fázisaként elkészítették a fiatalok igazságszolgáltatásának 2007-2010-es „Általános Működési Tervét”,⁷⁷⁸ amely szerint 2010-re a fiatalok szabadságkorlátozó intézeteiben teljeskörű nevelési és pszichoszociális asszisztenciát működtetnek, kibővítik a programokat és felemelik az erre szánt anyagi források összegét a költségvetésben. Mindezekre az elképzelésekre, a létrehozott szervek működésére és aktív tevékenységére jelen pillanatban a román fiatalok intézeteinek valóban nagy szükségük van. Annak ellenére, hogy vitathatatlanul történtek előrelépések a szervezeti rendszer átalakítását tekintve, sőt jogszabályi reformok is születtek, ezek még mindig kevésbé érezhetőek konkrétan a fiatalok börtöneinek és javítóintézeteinek helyzetében.

Mint említettem Románia 2006-ban fogadta el az új, 275/2006-os Büntetésekről és azok végrehajtásáról szóló törvényét. Az egészen friss jogszabály az Európai Börtönrendszerek, az EU-s elvárások, az Európa Tanács egyéb javaslatai, valamint a nemzetközi elvárások figyelembevételével készült.⁷⁷⁹ A törvény hatályba lépését szinte azonnal követte a 1897/2006-os kormányrendelet, a törvény rendelkezéseinek gyakorlatba ültetéséről. Az jogalkotó azonban továbbra sem kívánt külön foglalkozni a javítóintézetek sorsával az új törvény keretén belül, így a fiatalok ellen fogatosítható ezen intézkedés továbbra is egy 1972-es elnöki rendeletben kerül szabályozásra.⁷⁸⁰ Érdeemes megjegyezni, hogy Romániában az Igazságügyi

---

igazságszolgáltatás működtetését. Az új miniszter által előterjesztett tervezet egy sokkal enyhébb szabályozást tartalmaz, illetve az eddigiektől eltérően nem a francia, hanem a német, svájci, olasz, spanyol és portugál Btk-k mintájára épül. (lásd: www.gardianul.ro/2007/03/03/eveniment-c2/macovei_isi_pune_in_dezbatere_publica_noul_cod_penal-s90985.html; lekérdezés: 2007. december 11.)

⁷⁷⁷ Amelyet decemberben átnevezett: „Sebezhető személyek (fiatalok és fiatal felnőttek) pszichoszociális és nevelési Szolgálat”-ra (hivatalosan: Serviciul educativ și de asistență psihosocială pentru persoanele vulnerabile, între care minorii și tinerii majori)

⁷⁷⁸ Hivatalosan: Plan Operațional General (lásd: www.anp-just.ro/Strategie/Strategie%20dezvoltare%20SP.pdf)

⁷⁷⁹ A törvény hivatalos neve: Legea nr. 275/4. iulie 2006. A törvény az EU-s csatlakozás utolsó büntetőterületi jogszabályaként lépett hatályba a kihirdetéstől számított 90. napon, eltörölve ezáltal a több, mint 33 éve hatályban levő 23/1969 (1973-ban lépett hatályba) számú büntetés-végrehajtási törvényt.

⁷⁸⁰ Hivatalosan: Decret Prezidențial Nr: 545 din 30/12/72 privind executarea măsurii educative a internării minorilor infractori într-un centru de reeducare (ford.: Elnöki Rendelet 545/1972. december 30. a fiatalok bűnelkövetők javító-nevelő intézeti elhelyezéséről)

Minisztérium alá tartozik a Büntetés-Végrehajtási Intézetek Országos Parancsnoksága, és ez felügyeli mind a fiatakorúak részére fenntartott börtönöket, mind pedig a javító-nevelő intézeteket.⁷⁸¹

Romániában jelen pillanatban 2 fiatakorúak részére fenntartott börtön és 3 javítóintézet működik.⁷⁸² Az új törvény értelmében a fiatakorú bűnelkövetőket el lehet helyezni felnőtt büntetés-végrehajtási intézetek speciálisan kijelölt részlegeiben is, de csakis akkor, ha az adott fiatakorú előzetes letartóztatásban van, vagy bár jogerős szabadságvesztés büntetésre ítélték, egy másik bűncselekmény elkövetése miatt éppen zajló büntetőeljárás alatt van, és ezért az eljáró bírósághoz legközelebb eső felnőtt intézet fiatakorúak részére kialakított részlegében kerül – ideiglenesen – elhelyezésre.⁷⁸³

A román büntetés-végrehajtási jog- és szervezetrendszer – hasonlóan a megismert nyugat-európai rendszerekhez – elsődleges céljának ezen fiatakorúak nevelését, rehabilitációját, a társadalomba való visszahelyezését tartja. Ennek megvalósítására nevelési, kulturális és terápiás programok, valamint pszichológiai tanácsadás és szociális asszisztencia folyik az intézetekben.⁷⁸⁴ Különösen nagy figyelmet fordítanak az iskolai oktatásra. Minden büntetés-végrehajtási intézet lehetőséget biztosít elítéltek számára az elemi-, általános- és középiskolai tanulmányaik elkezdésére/folytatására.⁷⁸⁵ Az intézet igazgatójának engedélye szükséges abban az esetben, ha a fiatakorú felsőoktatási intézmény távoktatási vagy levelező tagozatán szeretne továbbtanulni.⁷⁸⁶ Ennek költségei a fogvatartottat terhelik. Az intézetekben elért eredmények

---

⁷⁸¹ A román BVOP rendszerén belül az Országos Parancsnok vezetése alá 3 parancsnok-helyettes tartozik, ezek közül a Büntetés-végrehajtási Intézetek biztonágáért és működéséért felelős helyettes parancsnok két főosztály feletteseként működik: 1. Bv intézetek működése; 2. pedig a Nevelési és Pszichoszociális Főosztály. Ez utóbbi alá tartoznak a Nevelési Szolgálat, valamint a Pszichoszociális Igazgatási osztály, amelyek a javítóintézetek működésével kapcsolatos feladatokat látják el; (lásd: www.just.ro/MeniuStanga/OrganisationDetails/OrganisationChart/tabid/83/Default.aspx; lekérdezés: 2008. január 3.)

⁷⁸² Román Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, hivatalos honlap (Direcția Generală a Penitenciarelor, Administrației Naționale a Penitenciarelor) www.anp-just.ro/penit_mt.php; lekérdezés: 2008. január 7.

⁷⁸³ 13. § (2) Legea nr. 275/2006.

⁷⁸⁴ 64. § (2) Legea nr. 275/2006.

⁷⁸⁵ A törvény értelmében az iskolai oktatás működtetése az Oktatási és Kutatási Minisztérium feladatai közé tartozik, ő választja ki a tanári kart, illetve jelöli ki az iskolát, amely az oktatást ellátja, pályáztatja az új (tanári) állásokat, és ő is biztosítja azok bérezését. (lásd: 65. §. (2) Legea nr. 275/2006)

⁷⁸⁶ Abban az esetben viszont, ha a fogvatartott úgy kerül az intézetbe, hogy már egy felsőoktatási intézmény hallgatója, az intézet vezetője csupán a levelező vagy távoktatás munkarendjének megállapításában dönthet, ugyanis fontos reszocializációs elemnek minősíti a román jogalkotó az iskolai (felsőoktatási) oktatást, így sokkal nagyobb eséllyel helyezkedik majd vissza a társadalomba az a fiatal, aki büntetése alatt is folytathatja tanulmányait. Természetesen ezen esetek száma rendkívül alacsony. (lásd: Ristea, Ion: Minor. Arestarea preventivă. In: Revista de Drept Penal, 2005/ nr. 2., 56. old.)

függvényében oklevelet kapnak az elítéltek, ez lehet az iskolai végzettséget elismerő oklevél, szakmai tudást-, szakirányú továbbképzést, nyelvismeretet, számítógépkezelési ismereteket, illetve más jellegű ismereteket igazoló oklevél.⁷⁸⁷ Annak érdekében, hogy megfelelő szintű iskolai és szakmai oktatást biztosíthassanak a fiatalok részére, a román Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (e fejezetben a továbbiakban: BVOP)⁷⁸⁸ mind az iskolai oktatásra, mind pedig a szakmai és szakiskolai oktatásra úgynevezett Protokoll-Egyezményeket köt az illetékes minisztériumokkal és hatóságokkal. Ennek értelmében a fiatalok iskolai oktatásáról – az intézetek jogi hátterét,⁷⁸⁹ rendjét és működését szabályozó jogszabályok,⁷⁹⁰ valamint az általános oktatásról szóló törvény⁷⁹¹ rendelkezései mellett – az Oktatási és Kutatási Minisztérium és a román BVOP 2001-ben protokoll-egyezményt írt alá: „Protokoll a szabadságkorlátozó intézetekben elhelyezett fogvatartottak iskolai oktatásáról és szakmai képzéséről”.⁷⁹² Ez az egyezmény az Oktatási Minisztérium 3528/2001. rendeletként lépett hatályba és egyaránt vonatkozik a börtönbüntetésre, valamint a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalok helyzetére. Hasonlóan a „Szakmai képesítések és szakirányú képzések működtetésére” protokoll-egyezmény született 1998-ban, majd 2000-ben a BVOP és a Szociális és Munkaügyi Minisztérium között is, annak érdekében, hogy a munkaerőpiaci keresletnek megfelelő szakképzéseket, tanfolyamokat szervezzenek az intézeteken belül, a fiatalok reszocializációs esélyeinek növelése érdekében⁷⁹³

Az iskolai oktatásról szóló egyezmény 2. § szerint a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben és javító-nevelő intézeteiben folyamatosan kell működtetni az elemi (I.-IV) és általános (V.-VIII.) oktatást,⁷⁹⁴ ezen kívül biztosítani kell a szakképzéseket, valamint a mesterképző és szakmunkásképző tanfolyamokat. Ez utóbbiak esetében minden intézet a saját infrastruktúrájának, helyiségeinek, eszközeinek és technikai személyzetének (mesterek) lehetőségei alapján, a fiatalok igényeinek és a munkaerőpiac

---

⁷⁸⁷ Az oklevelet az intézethez tartozó iskola állítja ki, szigorúan tilos feltüntetni az oklevélen a fogvatartott státuszát. (lásd: Crișu, Atanasasiu: *Tratamentul infractorului minor în materie penală* ed. a 2-a; Ed. CH Beck, București, 2007., 67. old.)

⁷⁸⁸ Hivatalosan: Direcția Generală a Penitenciarelor, Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP)

⁷⁸⁹ Új bv törvény: Legea nr. 275/2006.

⁷⁹⁰ Új bv törvényhez tartozó rendelet: Hotărârea Guvernului nr. 1897 din 21.12.2006

⁷⁹¹ Oktatási törvény: Legii învățământului nr. 84/1995.

⁷⁹² Protocol nr. 2410/C.- 2001. 10.22.- „PROTOCOL privind asigurarea școlarizării și profesionalizării persoanelor aflate în custodia Direcției Generale a Penitenciarelor” (www.anp-just.ro/penit_mt.php; lekérdezés 2008. január 7.)

⁷⁹³ Protocol nr. 775/ 1998 (04.21); Protocol nr. 709/2000. (04.20)

⁷⁹⁴ A román jogszabályok alapján a kötelező iskolai oktatás a 8. osztályig tart. (Oktatási törvény: Legii învățământului nr. 84/1995.)

elvárásainak megfelelően választhatja ki képzéseit.⁷⁹⁵ Abban az esetben, ha a fogvatartottak közül van olyan, aki/akik középiskolai oktatást igényel(nek), akkor az intézet osztályt indít, ha van megfelelő létszám, azaz 8 hallgató. Ha nincs elegendő létszám, akkor magántanulói jogviszonyban biztosítják a tanulás lehetőségét.⁷⁹⁶ Az iskolai oktatás rendje és időbeli elosztása a nemzeti tantervnek megfelelően, illetve a kinti iskolákhoz hasonló rendben zajlik.⁷⁹⁷ Az egyezmény részletesen tartalmazza ezen szabadságkorlátozó intézmények napirendjének és oktatásrendszerének elemeit. A délelőtti órákra kötelezően előírják az iskolai oktatást, míg a délutáni időszakban kerülhet sor a személyiségfejlesztő és különböző viselkedésalapú terápiás kezelésekre, nevelési, kulturális, sport, rekreációs és kézségfejlesztési programokra igény és szükség szerint.

Ehhez hasonlóan a „Szakmai képesítések és szakirányú képzések működtetésére” létrehozott protokoll-egyezmény is megfogalmazza azokat az elvárásokat és képzéseket, amelyet biztosítani kell a fogvatartott fiatalok reszocializációja érdekében. A szakmunkás képzésekre, tanfolyamokra a jelentkezés feltétele a minimum elemi, azaz 4. osztály elvégzése; a mester-képzésekre viszont minimum általános, azaz 8. osztály a kötelező.

Az új 275/2006. büntetés-végrehajtási törvény 19. §-a szerint a fiatalok számára alkalmazható szabadságvesztés-büntetési intézetek lehetnek: nyitott, félig-nyitott és zárt intézetek. Egyes intézeteken belül többféle rezsim is érvényesülhet. A két működő fiatalok börtönében jelen pillanatban csak a zárt rendszer érvényesül, egyfajta félig-nyitott rendszer tapasztalható a szabadulás előtt álló fiatal fogvatartottak részlegének esetében.⁷⁹⁸ A törvény egy másik lényeges rendelkezése (11. § (5) bek.), hogy lehetőség szerint a fiatalok a lakóhelyéhez legközelebb eső intézetben kell elhelyezni, azért, hogy a reszocializációjában hozzátartozói is részt vehessenek.⁷⁹⁹

---

⁷⁹⁵ Art. 2. (2) Protocol nr. 2410/C.

⁷⁹⁶ Art. 11. Protocol nr. 2410/C.

⁷⁹⁷ Art. 6. (1) Protocol nr. 2410/C.

⁷⁹⁸ Ezek a részlegek hasonlóak a Magyarországon alkalmazott Enyhébb Végrehajtási Szabályok (EVSZ), illetve a szabadulás előtt állók körleteihez, azonban az ide bekerülés elbírálása és ezen körletek működtetése az intézet döntése és lehetőségei szerint változik. A törvény az intézet hatáskörébe utalja ezen körletek kialakítását, de nem teszi kötelezővé. (lásd: Crisu, Anastasiu: *Tratamentul infractorului minor în materie penală*, ed. a 2-a.; Ed: CH Beck; București, 2007., 146. old)

⁷⁹⁹ Mivel csupán 2 börtön működik fiatalok szabadságvesztés-büntetése céljából, így eléggé nehéz ezen rendelkezés alkalmazása. (lásd: Rusu, Marcel Ioan: *Internarea într-un centru de reeducare*; In: *Revista de Drept Penal nr 2/ 2007.*, 67. old.)

Romániában 2 fiatalkorúak részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézet működik, az egyik a Craiova-i Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete,⁸⁰⁰ a másik pedig a Tichilești-i Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete.⁸⁰¹ A Craiova-i Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete 1992-ben jött létre a 265/1992-es Kormányrendelet alapján. Tulajdonképpen az intézet átalakult, ugyanis a rendszerváltás előtt az ilyen jellegű intézményeket Fiatalkorúak Átnevelési és Munkáltatási Speciális Iskoláinak nevezték.⁸⁰² Az intézet 600 fő elhelyezésére alkalmas, jelen pillanatban hozzávetőleg 300,⁸⁰³ 14 és 20 év közötti fiatalkorú tölti szabadságvesztés büntetését.⁸⁰⁴ A fiatalok napirendje az Oktatási Minisztériummal kötött protokoll-egyezmény elvárásainak megfelelően került kialakításra.⁸⁰⁵ A folyamatos fluktuáció mellett is általában a fiatalok 80-85%-a vesz részt valamilyen oktatási programban: elemi vagy általános képzésben; szakmunkásképzésben vagy mester-képzésben. A Craiova-i intézet saját iskolával rendelkezik, azaz nem egy külső oktatási intézmény tanárai járnak be tanítani, hanem saját iskolát és tanári kart tart fenn.⁸⁰⁶ Az iskolai oktatáson kívül a délutáni órákban lehetőség szerint naponta, de átlagosan hetente 3-szor nevelési és reszocializációs programokon vehetnek részt az elítéltek. Ezeket a programokat civil szervezetek és más szervek segítségével működteti az intézet.⁸⁰⁷ Különösen nagy hangsúlyt fektet az intézet a művészeti tárgyak oktatására, készségek fejlesztésére. 2003-ban működtettek az intézet egy belső rádióadást is, amelyben maguk a fiatalok állították össze a programokat, azonban ez jelenleg anyagi források hiányában szünetel.⁸⁰⁸ Az intézet

---

⁸⁰⁰ Craiova, Olténiában található (Románia déli része), Dolj megye központja.

⁸⁰¹ Tichilești, Munténiában található (Románia keleti része), Brăila megye egyik községe. A község nem tévesztendő össze a Tulcea megyei azonos nevű faluval, amely híres arról, hogy Európában egyedülként ma is működtetnek lepra-kórházat. (Ez fontos tényező, hiszen előfordult már, hogy nemzetközi gyermekvédő szervezetek tiltakoztak a büntetés-végrehajtási intézet újra megnyitása ellen tekintettel a kórházra. Utólag kellett a román államnak értesítenie őket, hogy az intézet egy másik megyében van. (lásd: <http://www.neogen.roultimul-lazaret/183977/2>; lekérdezés 2007. november 24.)

⁸⁰² Hivatalosan: Școala Specială de Muncă și Reeducare a Minorilor;

⁸⁰³ www.anp-just.ro/penit_mt.php; lekérdezés 2008. január 7.

⁸⁰⁴ Az új bv törvényhez tartozó rendelet értelmében fiatalkorú elítélteket egészen 21 éves korukig lehet fiatalkorúak részére fenntartott intézetekben elhelyezni, ez után kötelezően át kell szállítani egy felnőttek részére fenntartott intézetbe. Ez alól a szabály alól egyetlen kivétel, ha az adott fiatal olyan iskolai, szakmai vagy terápiás képzésben, kezelésben vesz részt, amely indokolja a fiatalkorúak intézetében maradását, akkor az intézet javaslata alapján a fiatalkorú ott tartózkodása maximum 25 éves koráig meghosszabbítható. (lásd: Hotărârea Guvernului nr. 1897 din 21.12.2006; Art. 132. § (3) bek.)

⁸⁰⁵ A napirend a következő: 6.30-kor ébresztő; reggeli készülődés; 7.00: ellenőrzés; 7.00-7.30: reggeli; 7.30-12.30: iskolai program; 12.30-13.00: ebéd; 13.00-18.00: egyéb tevékenységek; 18.00: vacsora; 19.00: esti ellenőrzés; 19.30-21.30: esti program (olvasás, TV, szabadidő); 21.00: villanyoltás; (lásd: www.anp-just.ro/unitati/pmt_craiova.htm; lekérdezés: 2008. január 7.)

⁸⁰⁶ Titian, Dana: Cauzele cu minori în materie civilă și penală - Practica judiciară; Ed. Hamangiu, București, 2006. 92. old.

⁸⁰⁷ A Craiova-i börtön állandó kapcsolatban van az UNICEF, World Vision nemzetközi szervezetek helyi érdekeltségeivel, valamint számos román civil szervezettel;

⁸⁰⁸ Titian, Dana: Cauzele cu minori în materie civilă și penală - Practica judiciară; Ed. Hamangiu, București, 2006. 93. old.

vezetése szerint a legkomolyabb hiányosság, amivel küszködnek, az a szabadulás utáni segítségnyújtás hiánya. Az úgynevezett „post-penális asszisztencia” (ítélet letöltése utáni segítségnyújtás) létrehozásának fontosságát már számos esetben hangsúlyozták a román szakemberek.⁸⁰⁹ Mind a craiova-i, mind pedig a tichilești-i intézet legnagyobb problémái közé sorolja, hogy reszocializációs nevelés utolsó fázisaként információt, segítséget kellene nyújtaniuk a szabaduláshoz készülődő fiatalok számára, arra vonatkozóan, hogy az intézetből való távozásuk után hová fordulhatnak lakhatás, oktatás, munkáltatás, valamint egyéb szükség esetén. Ennek hiánya feltételezi, hogy az intézeten belüli nevelési munka feleslegessé válik egy idő után, hiszen a fiatal segítség nélkül nem tud integrálódni.⁸¹⁰

Ennek megoldásaként az új kormányrendelet 2. §-a létrehozta az „Áldozatok védelmét és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációját elősegítő Szolgálatot.”⁸¹¹ Országos szinten 41 ilyen szolgálat működik a bíróságok mellett, azzal az elsődleges céllal, hogy konkrét segítséget és támogatást nyújtsanak a szabadult fogvatartottak részére.⁸¹² Ezen pártfogó szolgálatok a jogszabály szerint külön figyelmet fordítanak a fiatalkorú elítéltek (főleg a 25 év alattiak) támogatására már az intézeti tartózkodás utolsó időszakában.⁸¹³ Ezekon a szolgálatokon kívül számos civil szervezet működtet szabadult elítéltek megsegítésére és támogatására programokat, mint például a Kolozsvár-i „Prison Fellowship Centre”, amelyet egy volt elítélt alapított és vezet. A központ nevelési és tanácsadási programokat szervez, szakképzéseket működtet és a szabadult elítéltek munkahelykeresésében játszik jelentős szerepet.

2006 végén a “Cuvântul care zidește” (ford: A szó, ami épít) Alapítvány⁸¹⁴ iskolai oktatás keretén belül komoly szerepet vállalt a craiova-i intézetben levő elítélt fiatalok

---

⁸⁰⁹ Brezeanu, Ortansa: *Minorul si legea penala*, Ed. All Beck, Bucure, 2007., 114. old.

⁸¹⁰ Brezeanu, Ortansa: *Minorul si legea penala*, Ed. All Beck, Bucure, 2007., 115. old

⁸¹¹ Hivatalosan: *Serviciul de protecție a victimelor și reintegrare socială a infractorilor*.

⁸¹² A szolgálatok a bíróságok mellett működnek, nem rendelkeznek külön jogi személyiséggel éppen ezért finanszírozásukat a bíróságok költségvetéséből látják el, ami a legtöbb esetben csak a személyzet, ott dolgozók bérét fedezi. Így az Szolgálat kénytelen civil szervezetek és uniós finanszírozás, pályázatok útján megteremteni a működéséhez és programjai működtetéséhez szükséges alapot. Anyagi források hiányában a szolgálat megfelelő működése sokszor kétséges. (lásd: Brezeanu, Ortansa: *Justitia pentru minori si integrarea europeana*; In: *Studii de Drept Romanesc* nr 3-4/2007., 55. old.)

⁸¹³ Rusu, Marcel Ioan: *Internarea intr-un centru de reeducare*; In: *Revista de Drept Penal* nr 2/ 2007, 40 old.

⁸¹⁴ Az alapítvány 2001-ben jött létre Olténia Ortodox Érsekségének patronálása mellett. Az egyház és Craiova ortodox püspöke által támogatott alapítvány elsődleges célja a szegény és hátrányos fiatalok megsegítése, oktatása, nevelése. Ennek kapcsán került sor 2006-ban a Craiova-i Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében az oktatásában való közreműködésre. (<http://www.cuvantulcarezideste.ro/index.htm>; lekérdezés: 2008. január 7.)

nevelésében és képzésében. Három olyan osztályban folytattak írás és olvasás tanítást, amelyet az alapítvány maga rendezett be e célra.⁸¹⁵ Ezen az oktatáson az intézmény 30 diákja vehetett részt, velük párhuzamosan 3 tanár foglalkozott. Mindezek mellett az alapítvány elindított egy képzőművészeti képzést, tehetségfejlesztő és készségfejlesztő órák keretén belül. Az órák keretében a fiatalok ikonokat, keresztek és különféle egyházi jellegű tárgyakat készítenek. A képzőművészeti műhelyben, amelyet szintén az alapítvány alakított ki, összesen 10 elítélt tevékenykedett, az ő munkájukból 2007. augusztusában egy kiállítást szerveztek a Craiova-i Művészeti Galériában. Az alapítvány továbbá bevezetett egy úgynevezett “munka általi terápiás” programot, amelynek keretében hangsúlyt helyeztek a fiatalok praktikai készségeinek fejlesztésére, (pl.: barkácsolás, különböző szerelgetések stb.) Ezekon a programokon 20 fiatal vett részt. A hiányolt utógondozás megoldása, illetve a szabadulásra felkészítés érdekében egyéni és csoportos tanácsadást szerveztek. Az alapítvány tagjai, papok, civilek, szakemberek, beszélgettek el a programba bevett 32 fiatallal, tanácsokat adva és segítséget ajánlva a szabadulás utáni időszakban.⁸¹⁶

Hasonló rendszer működik a Tichilești Fiatalokorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében is. A börtön 1958-ban jött létre, mint a Brăila-i Felnőtt Intézet speciális részlege. Önállóságát csupán 2002-ben nyerte el. Az intézet Bukarest, Moldva, Dobrogea, valamint Munténia 20 megyéjének fiataljait fogadja. Az intézetben hozzávetőleg 350 fiatalt tartanak fogva, ennek döntő többsége 17 és 21 közötti fiatal, a fogvatartottak 70%-a visszaeső.⁸¹⁷ Az intézetben általában 20 felnőtt elítélt is tartózkodik, ők látják el az intézet körüli munkálatokat, természetesen külön vannak elszállásolva és szinte soha nem találkoznak a fiatalokkal.⁸¹⁸ Az intézet minden egyes fiatal esetében megpróbál egy nevelési tervet összeállítani. Azért is fontos ez, hiszen az új bv törvény immár, mint kötelezettséget írja ezt elő.⁸¹⁹ Ebben a nevelési tervben – a jogszabály által előírtak mellett – a fiatal beleegyezésével kiválasztják azokat a programokat, amelyek a társadalomba való visszahelyezését leginkább elősegítenék. Ez a terv folyamatosan változhat, minél inkább megismerik a nevelők a fiatalt, annál inkább válik majd nyilvánvalóvá mire is van szüksége. Azon fiatalok, akik valamilyen erőszakos bűncselekményt követtek el, automatikusan bekerülnek az úgynevezett “Redagres”

---

⁸¹⁵ Megfelelő modern táblákkal, tanulást elősegítő egyéb eszközökkel. (www.cuvantulcarezideste.ro/index.htm; lekérdezés: 2008. január 7.)

⁸¹⁶ www.cuvantulcarezideste.ro/index.htm; lekérdezés: 2008. január 7.

⁸¹⁷ www.anp-just.ro/unitati/pmt_tichilesti.htm; lekérdezés: 2008. január 7.

⁸¹⁸ www.anp-just.ro/unitati/pmt_tichilesti.htm; lekérdezés: 2008. január 7.

⁸¹⁹ 78. § 275/2006. tv.

programba. Ezen agressziókezelési és erőszakos magatartászavarok kezelésére működtetett program keretében jelenleg kb. 80 fiatal korú vesz részt.

A craiova-i intézethez hasonló napirenddel működik ez a börtön is, hiszen ezen intézet is az Oktatási Minisztériummal kötött protokoll-egyezmény egyik tagintézete. Ennek megfelelően a Nemzeti Tantervbe foglalt tantárgyakat tanulják a fiatalok, ismereteiknek és az értelmi szintjüknek megfelelően. Az intézetben különös hangsúlyt helyeznek a matematika, állampolgári ismeretek, technológia és testnevelés tantárgyakra. Átlagosan 4 elemi osztály működik, kb. 16-17 fős osztálylétszámmal. A teljesen írástudatlan gyerekekből évente az intézetben 2 teljes osztályt tudnak indítani. Az általános oktatásban (V-VIII.) pedig átlagosan 65 fogvatartott vesz részt (2-2 osztály, V-VI; és 1-1 osztály VII-VIII.). Azok az elítéltek, akik befejezték az elemi és általános iskoláikat szakmunkás képzésben vehetnek részt. 2006-ban 4 szakmunkás osztály indult, összesen 45 résztvevővel: asztalos, hegesztő, esztergályos és villanszerelő szakmákban. A fogvatartottak maguk dönthették el melyik szakma elsajátítását választják.⁸²⁰ Az intézet kérésére 2007 nyarán a Brăila Megyei Munkaügyi Szervezet tájékoztatást nyújtott a megye legkeresettebb szakmáiról: textilipari szakmunkás, kőműves és festő-mázoló. Az intézet törekszik arra, hogy ezeket – a munkaerőpiac által keresett – szakmákat, illetve oktatásukat biztosíthassák a fogvatartottaik részére. A rövidebb tartamú büntetésüket töltők részére az intézet egy 3-6 hónapos szakácstanfolyamot is működtet, amelyen átlagosan 5-10 fiatal vesz részt. Ezt a tanfolyamot a Romániában OKJ-s képzésként ismerik el.

Az intézet ezen kívül a társadalomba való visszailleszkedés megkönnyítése érdekében 10-12 nappal a szabadulás előtt speciális tanácsadást tart a szabaduló fiatalnak, amely során elmondják milyen intézményekhez fordulhat segítségért. Emellett az intézet a Brăila-i városi bíróság mellett működő Szolgálatától is számos esetben kért segítséget a szabadulás előtt álló fiatalok tanácsadására.

A tichilești-i intézetben a craiova-i intézettel ellentétben folyik munkáltatás. A Brăila megyei kisközség büntetés-végrehajtási intézetének több mint 100 hektár termőföldje van, valamint nagy gazdasággal is rendelkezik (sertés, marha, szárnyasok, lovak, stb.) A fiatalok gyakran segítenek a földművelésben, valamint sokan közülük előszeretettel

---

⁸²⁰ www.anp-just.ro/unitati/pmt_tichilesti.htm; lekérdezés: 2008. január 7.

foglalkoznak az állatokkal.⁸²¹ A jogszabály kimondja, hogy csakis a 15 év feletiek végezhetnek fizikai munkát, abban az esetben, ha ezt ők maguk kérik és a szüleik, illetve törvényes képviselőjük beleegyezését adják.⁸²² A 16 évet betöltött fiatalok esetében nincs szükség a törvényes képviselő beleegyezésére, csupán a fiatalok kérésére.⁸²³ A tichilești-i intézet továbbá néhány alkalommal segített a községhez tartozó tó (Lacul Sărat), illetve Történelmi Múzeum körüli munkálatokban (kertészkedés, levelek összetakarítása stb.). Ebből a tevékenységből származó összegeket az intézet labdák és más sporteszközök vásárlására fordította. Hasonlóan a craiova-i intézethez, a képzőművészeti műhelyekben készült tárgyakat (babák, játékok, népművészeti tárgyak) a fiatalok a Brăila-i Árvaház és Gyermekotthon⁸²⁴ részére adták át.

A próbálkozások és az intézet vezetőinek, munkatársainak erőfeszítése ellenére a szűkös költségvetésű büntetés-végrehajtási intézetek általában, a fiatalok intézetei pedig még inkább, igényelnék a törvényi változások után, az infrastrukturális reformokat.⁸²⁵ A tichilești-i intézet közel 50 éves épületegyüttesén meglátszanak az idő nyomai.⁸²⁶ A fogvatartottak 10 ágyas (5 emeletes-ágy) cellákban vannak elhelyezve, hetente kétszer (szerdán és szombaton) engedélyezett a fürdés, a vizesblokk cellánként számítva 2 török wc-ből, illetve 4 vízcsapból áll, amelyek azonban egy közös-helyiségben vannak elhelyezve. A cellákban a szűkös elhelyezés (általában egy cella 50m²) mellett 2 fogvatartottra jut egy szekrény, valamint egy tv készülék is található szobánként.⁸²⁷ Az ágyak matracai általában nagyon elhasználtak, régiek.

Ezeknél lényegesen jobb állapotban vannak a román javítóintézetek, annak ellenére, hogy mind intézményrendszerük, mind pedig épületeik szintén régiek.⁸²⁸

---

⁸²¹ Plesa, Carmen: Tichilești - Satul cu puscărie; In: Jurnalul Național 2005. dec. 02; <http://www.jurnalul.ro/articole/32241/tichilesti-satul-cu-puscarie>; lekérdezés: 2008. január 10.)

⁸²² Lásd: 57. § (3) bek. 275/2006.

⁸²³ Lásd: 57. § (4) bek. 275/2006.

⁸²⁴ Hivatalosan: Casa de Copii Brăila

⁸²⁵ Crisu, Anastasiu: "Tratamentul infractorului minor" Ed: ALL Beck; București, 2006., 116 old.

⁸²⁶ 1995-ben az intézetet le akarták bontani. Már a bontási engedélyt is kiadta az önkormányzat, de nem volt rá anyagi forrás, így megmaradt. (lásd: Plesa, Carmen: Tichilești - Satul cu puscărie; In: Jurnalul Național 2005. dec. 02; <http://www.jurnalul.ro/articole/32241/tichilesti-satul-cu-puscarie>; lekérdezés: 2008. január 10.)

⁸²⁷ A különböző nemzetközi szervek látogatásai alkalmával a fiatalok arról panaszkodtak, hogy a tv-ben csakis TVR1. (hivatalos román állami adó) program megy, annak adása pedig unalmas. (lásd: Romániai Emberi Jogokat Védő Egyesület (APADOR-CH) rendszeresen látogatja az intézetet; www.apador.org/; lekérdezés: 2008. január 8.)

⁸²⁸ Az első javítóintézet a híres Alexandru Ioan Cuza fejedelem idejében jött létre 1862-ben Havasalföldön. Ebben az időszakban a 8 és 20 év közötti fiatal „rosszalkodókat” a kolostorok, rendházak

Jelenleg a javítóintézeti elhelyezés szabályozását az 1972. évi 545. Elnöki Rendelet tartalmazza.⁸²⁹ Ennek tudható be, hogy a mai napig, mind civil, mind pedig katonai személyzet látja el a feladatokat,⁸³⁰ struktúráját és működését tekintve pedig nagyon hasonló a fiatalokúak börtöneihez. Románia 3 javító-nevelő intézetet működtet: a Găești-i,⁸³¹ a Târgu Ocna-i⁸³² és a Buziaș-i⁸³³ javító-nevelő központokat. Ezen intézetek összesen közel 2.000, 14 és 18 év közötti fiatalokú elhelyezésére alkalmasak. Abban az esetben, ha az intézet véleménye szerint a 18 életévét betöltött fiatalokú nem a megfelelő, pozitív magatartást tanúsította, akkor a bíróság elrendelheti a fiatal intézeti tartózkodásának meghosszabbítását 20 éves korig.⁸³⁴

A három intézet közül a „legfiatalabb” és ezáltal legmodernebb, a nemzetközi elvárásoknak is megfelelő intézet, a Buziaș-i nevelőközpont. Ennek – a későbbiekben kissé bővebb – bemutatása mellett, néhány szóban jellemezném a másik két intézet reszocializációs tevékenységét is. A găești-i és târgu ocna-i intézetek már a kommunizmus alatt működtek, hol büntetés-végrehajtási feladatokat láttak el, hol árvaházak, gyerekotthonok kaptak helyet az épületekben, de mindig fiatalokkal kapcsolatos tevékenységeket folytattak.⁸³⁵

A găești-i intézet mind lányok, mind pedig fiatalokú fiúk elhelyezésére alkalmas. Átlagosan 150-200 fiatalokú tartózkodik az intézetben (ennek átlagosan 5-10%-a lány).

---

mellett kialakított helyiségekben helyezték el. (Brezeanu, Ortansa: Pagini din istoria criminologiei romanesti; In: Studii de Drept Romanesc nr 1-2/2005, 21. old.)

⁸²⁹ Ezt a rendeletet a rendszerváltás óta 2 alkalommal módosították, mindkét módosítás elsősorban a nevelési és oktatási programok és kötelezettségek körét bővítette. Az egyik az 1990. évi 586. számú Kormányrendelet (hivatalosan: Hotărârii de Guvern nr. 586/1990), a másik pedig a 2005. évi 251. számú Kormányrendelet (hivatalosan: Hotărârii de Guvern nr. 251/2005).

⁸³⁰ Ez a gyakorlatban úgy nyilvánul meg, hogy az igazgató általában civil, a helyettese (aki az őrzés-védelemmel van megbízva) pedig katonai funkciót lát el. (lásd: Rusu, Marcel Ioan: Internarea intr-un centru de reeducare; In: Revista de Drept Penal nr 2/ 2007., 49. old.)

⁸³¹ Hivatalosan: Centrul de reeducare Găești; Găești Románia déli részén, Munténia térségében, Dâmbovița megyében található. Az eredetileg korrekciós intézetet 1966-ban hozták létre, mivel a két magyar megyében: Kovászna és Hargita (Szentgyörgyön és a Csíkszereda melletti Nyíresalján (Felsőlok – Gyímes) elhelyezett fiatalok intézeteit 1963, illetve 1965-ben megszüntették. A ma működő három intézet közül a Găești a legrégebbi s mint ilyen infrastruktúráisan is legelmaradottabb. (Lásd: Brezeanu, Ortansa: Pagini din istoria criminologiei romanesti; In: Studii de Drept Romanesc nr 1-2/2005., 23. old.)

⁸³² Hivatalosan: Centrul de reeducare Târgu Ocna: Târgu Ocna városa, Románia keleti részében található, Moldvában, Bákó megyében. Az intézetet 1956-ban hozták létre. Először fiatalokúak korrekciós intézeteként működött, majd szabadságvesztés-büntetés végrehajtására is használták, végül pedig visszaalakult javító-nevelő intézetté. (lásd: Brezeanu, Ortansa: Pagini din istoria criminologiei romanesti; In: Studii de Drept Romanesc nr 1-2/2005., 25. old.)

⁸³³ Hiv.: Centrul de reeducare minori Buziași: Buzias, avagy Bodzás régi magyar város, Temesvártól 30 km-re.

⁸³⁴ Btk. 104. § Cod Penal

⁸³⁵ Brezeanu, Ortansa: Reeducarea minorului infractor; In: Revista de Drept Penal nr 4./2006., 78. old.

A büntetés-végrehajtási intézetekkel ellentétben a bent tartózkodó fiatalok 60%-a 14 és 16 év közötti. 2006-ra a bent tartózkodó fiatalok száma lényegesen csökkent, míg 1998-ban több, mint 500 fiatal töltötte büntetését gæşti-en, addig 2006-ban ez a szám már 117 fiatalra csökkent.⁸³⁶

A fiatalokat 4 és 6 ágyas szobákban helyezik el, teljesen elkülönített egységeket működtetve a lányok részére (szobák, ebédlő, fürdőhelyiség). Az intézet keretén belül saját iskola működik „5. számú Speciális Általános Iskola” néven.⁸³⁷ Az iskolában 5 osztályban elemi oktatás folyik, 4 osztályban általános (ebből 1 osztály lányok részére). Az iskolázottsági arány valamivel magasabb, mint a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben tapasztalható, de itt is az életkoruknál lényegesen alacsonyabb szint jellemző. Azok a fiatalok, akik elvégezték a 8. osztályt 2 éves szakiskolába járhatnak, amely lakatos, autószerelő és építkezési segédmunkás szakképesítést nyújt számukra. Lányok részére pedig a 8. osztály után kész- és kötött-árú készítő kurzusokat működtetnek.⁸³⁸ Az Oktatási Minisztériummal és a Szociális és Munkaügyi Minisztériummal kötött protokoll-egyezmények a javítóintézetek esetében is külön rendelkezéseket tartalmaznak. Ezen rendelkezések értelmében a kötelező iskolai oktatás reggel 8.00 és 12.00 vagy 13.00 óra között zajlik, 14.00 és 18.00 óra között pedig sporttevékenység, szabadidős tevékenység és egyéb programok zajlanak. Az intézet a testnevelésóra mellett naponta legalább 1 órát szán szabadidős sporttevékenységekre, tapasztalataik alapján ez a fiatalok kifejezett kérése.⁸³⁹ A fiúk a lányokkal hetente egyszer (szerdán) találkozhatnak, ekkor szerveznek nekik közös programokat. Az intézet működése óta immár hagyománnyá vált minden évben a „Gólyabál”

---

⁸³⁶ Annak ellenére, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetekbe kerülése Romániában sem csökkent, sőt folyamatosan növekszik. A román fiatalok igazságszolgáltatása sokkal inkább alkalmazza a szabadságvesztés büntetés kiszabását, mint a javítóintézeti elhelyezést. (lásd: Brezeanu, Ortansa: Reeducarea minorului infractor; In: Revista de Drept Penal nr 4./2006, 79. old.)

⁸³⁷ Probléma volt a gæşti-i intézettel kapcsolatban, hogy az iskolát elvégző fiatalok nem tudtak oklevelüknek megfelelően elhelyezkedni, az iskola elnevezéséből („speciális”) könnyen rá lehet jönni, hogy hol végezte a fiatal tanulmányait. Éppen ezért az intézet kérelmezte az Oktatási Minisztériumtól az iskola nevének megváltoztatását (elsősorban a speciális jelző kivételét, másodsorban pedig egy román íróról, költőről, más közismert személyiségről kérte elnevezni az iskolát). Azért is fontos ez, hiszen a javítóintézeti elhelyezés intézkedését nem tüntetik fel az erkölcsi bizonyítványban, így a fiatal nagyobb eséllyel helyezkedhet vissza a társadalomba. (www.anp-just.ro/unitati/cr_gaesti.htm; lekérdezés 2008. január 8.)

⁸³⁸ Évente álagosan 1 olyan fiatal van, aki középiskolai tanulmányokat folytat. 2006-ban egy lány került az intézetben 10-ikesként (azaz II. gimnazistaként, társtettes egy rablásban), az ő számára az intézet lehetővé tette, hogy naponta egy kísérő mellett a város középiskolájába kijárjon. A tankönyvek és egyéb oktatás költségeit a bentlakó lány rokonai állták. (lásd: www.apador.org/; lekérdezés: 2008. január. 8.)

⁸³⁹ www.apador.org/; lekérdezés: 2008. január 8.

megszervezése az abban az évben érkezett újoncok részére. Ezek a bálók nagy népszerűségnek örvendenek a bentlakók körében.⁸⁴⁰

Az intézet két focipályával, egy kosár-, kézi és röplabda pályával rendelkezik, asztaliteniszezési lehetőséget és különböző testedzési-gépekkel és eszközökkel felszerelt sporttermet is biztosít a fiatalok részére.⁸⁴¹

2003-ban az intézet 4 alkalommal szervezett táborozásokat: 10 fiatalt vittek el a Fekete-tenger partjára, Costinești-re; 7 fiatalt vittek el egy temesvár-i táborozásra a „Keros” alapítvány segítségével; 8, illetve 12 fiatalt vittek el a Dâmbovița, illetve Buzau megyebeli táborhelyekre. Ezen táborozások alkalmával a fiatakorúakat más iskolából hozott gyerekekkel együtt engedték részt venni a programokon. A 37 fiatalt iskolai eredményeik és jó magaviseletük szerint válogatták ki a tanárok. A központ továbbá gyakran szervez programokat az intézeten kívül a városban, valamint a „Hit általi rehabilitáció”⁸⁴² program keretén belül több alkalommal került sor templomok és kolostorok látogatására.

Az intézet fontosnak tartja, hogy azok a fiatalok is, akik elkülönített büntetésben részesülnek a házirend megsértése miatt, részt vegyenek az iskolai oktatásokon. A délutáni órákban pedig ezekkel a fiatalokkal a pszichológus foglalkozik az úgynevezett „nevelési intézkedés sorozatos rendszabálysértést elkövető fiatalok részére” program keretében.⁸⁴³ Ez a program egyfajta agressziókezelési tréning, amelyre – a lehetőségekhez mérten – hetente többször is sor kerülhet. 1999-ben a CPT látogatást tett a găești-i intézetben. Ezen látogatás alkalmával a Bizottság elsősorban azt kifogásolta, hogy az elvárásokkal ellentétben nem biztosított a minimális 4m² személyenkénti elhelyezés a szobákban.⁸⁴⁴ Az intézet azóta ezen probléma megoldására 20 m²-es szobákban maximum 4 fiatalt helyez el.⁸⁴⁵

---

⁸⁴⁰ Chelemen, Eugen: Minorii din penitenciarul Gaesti se iubesc doar miercurea, dupa-amiaza; In: Adevărul; 2003. 10. 08; http://www.adevarul.ro/2003-10-08/Invatamant/minorii-din-penitenciarul-gaesti-se-iubesc-doar-miercurea-dupa-amiaza_55654.html; lekérdezés 2008. január 8.

⁸⁴¹ Mindezek ellenére ritkán veszik igénybe a fiatalok a terem adta lehetőségeket, inkább a nyitott szabadidős tevékenységeket favorizálják. (www.apador.org/; lekérdezés: 2008. január. 8.)

⁸⁴² Ezt a programot a helyi ortodox parókia vezetője szervezi a Megyei Egyházi Püspökség támogatásával. (lásd: www.patriarhia.ro/Site/Organizare/structura.html; lekérdezés 2008. január 8.)

⁸⁴³ Hivatalosan: „Modului de intervenție educativă pentru minorii cu abateri repetate”

⁸⁴⁴ Rapport au Gouvernement de la Roumanie relatif à la visite effectuée en Roumanie par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants du 24.01 au 5.02 1999.

⁸⁴⁵ Ez a létszám azért is lehetséges, mivel – mint említettem – lényegesen csökkent az intézkedés alá esők létszáma az elmúlt 5 évben.

A Târgu Ocna-i Javító-nevelő Központ is szintén a régi híres fiatalkorúak nevelési intézetei közé tartozik.⁸⁴⁶ A központ 2006. augusztusában ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját. Bár az intézet az összes moldvai megye, valamint Bihar, Máramaros, Kolozs, Beszterce, Kovászna és Hargita megye fiatalkorú bűnelkövetőit fogadja, átlagosan mégis kevesebb bentlakója van, mint a găești-i intézetnek.⁸⁴⁷ A központ csak fiatal fiú elítélteket fogad, szervezeti és működési szabályai azonosak a többi javítóintézettel. Érdekessége a központnak, hogy az épületben egy katonatiszt-képző középiskola is működik. Az intézet saját iskolát működtet „7. számú Speciális I.-VIII. Általános Iskola” néven, valamint egy „2. számú Szakiskola” is működik a központban. Az írástudatlan vagy elemi osztályokba sorolt bentlakók száma ebben az intézetben is magas, a VI-VIII. osztályba járó fiatalok nagyon alacsony száma miatt előfordul, hogy magánhallgatói jogviszony alapján végzik az iskolát. Ezeknek a fiataloknak azonban az intézet lehetőséget biztosít különböző szakmák elsajátítására, mint például: lakatos, asztalos, pincér. Az intézet együttműködik a megyei Munkaügyi Hivatallal annak érdekében, hogy olyan képzéseket indítsanak, amire a munkaerőpiacon szükség van.⁸⁴⁸

A găești-i intézethez hasonlóan a központ lehetőséget teremtett nyári táborozásokban való részvételre a fiatalok részére, valamint múzeumokban, kolostorokban és templomokban való látogatásokat szerveznek, 15 bentlakó pedig rendszeresen részt vesz a găești-i intézettel közösen szervezett futballmérkőzéseken. Az intézet tehetséges bentlakóinak munkáit (rajzok, festmények, szobrok, ikonok, üvegfestett tárgyak) külső szervezetek segítségével ki szokták állítani vásárokon, galériákban, művészeti fesztiválokon. A központ együttműködik továbbá Târgu Ocna város általános iskoláival

---

⁸⁴⁶ Jelen téma kutatójának szempontjából azért érdekes ez az intézet, mert ezen központ létrehozása előtt a Csíkszeredai (az értekezés írójának szülővárosa) Megyei Börtönben kerültek elhelyezésre azok a fiatalkorúak, akiket végül ebbe az intézetbe szállítottak át. A Csíkszereda-i Ügyészség mellett működő börtönt 1923-ban hozták létre, eredetileg felnőtt bűnelkövetők részére került kialakításra, de fiatalkorúakat is elhelyeztek az épületben. A 23 cellából álló 1898-ban készült (kifejezetten börtönnek épült) épületben nehézkes volt a túlszűfolt, fiatalokkal, súlyos bűncselekményes elkövetőkkel, előzetes letartóztatásban levőkkel tarkított intézet rendjének és működésének lehetővé tétele. 1947-től az intézet a politikai foglyok büntetési intézetévé válik, ekkor átszállítják a fiatalkorúakat a közeli Nyíresalja (Paltinis) gyimesi község korrekciós intézetébe, majd rövid időn belül az ocna-i nevelőintézetbe. (Lásd: Brezeanu, Ortansa: Pagini din istoria criminologiei romanesti; In: Studii de Drept Romanesc nr 1-2/2005., 23. old.)

⁸⁴⁷ 2004-2006 között átlagosan 70-80 fiatal fiú került elhelyezésre az intézetben. (www.apador.org/; lekérdezés: 2008. január. 8)

⁸⁴⁸ Ennek értelmében a 2007-08-as évben: zöldségtermelő, gyümölcsstermelő, zöldövezet rendbentartó, kertész és víz-gázszerező képzéseket fognak indítani. (lásd: www.anp-just.ro/unitati/cr_tgocna.htm; lekérde.: 2008. január 8.)

és évente többször szerveznek közös „Diákok Klubját” (Clubul Elevilor), ahol különböző vetélkedőkre, programokra, játékokra kerül sor.⁸⁴⁹

A központ „ProLib” néven működtet reszocializációs programot szabadulás előtt álló bentlakók részére. Ez a program egy hónappal a szabadulás előtt kezdődik, tanácsadás, segítségnyújtás a családtagok felkeresése, munkahely vagy iskola keresési lehetőségek kiaknázása, valamint „lelkifelkészítés a szabadulásra” programokból áll. A „ProLib” programmal váltakozva ugyanakkor a Bákó megyei Pártfogó Szolgálat „7 lépés” programot működtet az intézetben a szabadulás utáni alkalmazkodás elősegítésére. Ezen 7 lépés keretében felkutatják a hozzátartozókat, pontos információt adnak azoknak a szervezeteknek, hatóságoknak az elérhetőségéről, akikhez fordulni lehet, felkutatják a bentlakó képzettségének megfelelő munkalehetőségeket (kérést írnak a megyei Munkaügyi Hivatalnak a fiatal elhelyezkedésének segítése érdekében), iskolai oktatási lehetőségeket, valamint igény esetén szociális juttatások megszerzésében segédkeznek (lakásigénylési, segélyigénylési papírok kitöltéséhez stb.)

Végül pedig Románia legmodernebb és legfelszereltebb fiataikorúak részére kialakított, reszocializációs elvekre épülő intézete, a Buziaş-i Javító-Nevelő Központ.⁸⁵⁰ A Temesvár közelében levő Bodzás (Buziaş) városában 2004. július 1-én léphettek be az első fiataikorúak az új intézetbe. A központ 19 helyiségből áll: hálósobák, ebédlő, oktatási központ, szakképzési műhelyek, konyha, könyvtár, kézségfejlesztő és művészeti klubok, sportterem, sportpálya, adminisztrációs egység és egyéb használati helyiségek. Az intézet ugyanakkor elsőként az országban kialakított egy külön részleget a fiataikorúak messzebből érkező hozzátartozói részére, egy éjszakás elszállásolás lehetőségeként.⁸⁵¹ Az összesen 120 férőhelyes központ Románia legkisebb javítóintézeti egysége, amely 4 nagy épületrészre van felosztva, mindegyik épületrészben 5 szoba található, jelenleg 3 és 4 ágyas elrendezéssel, szobánként saját vizesblokkal. Ez a berendezkedése és strukturális felépítése az intézetnek is a családias, otthonos hangulatú rehabilitációs intézkedés lényegét takarja. A központ alapelve ugyanis, hogy nem a fiatal izolálására van szükség, hanem annak védelmére és segítésére, ahhoz hogy kialakuljon benne egy egészséges, társadalmi- és személyes felelősség és értékrend.⁸⁵²

⁸⁴⁹ www.apador.org/; lekérdezés: 2008. január. 8

⁸⁵⁰ Hivatalosan: Centrul de reeducare minori Buziaşi.

⁸⁵¹ Serpe, Florin: Centrul de reeducare minori Buziaşi. In: PodiumArt; 3 old. www.podiumart.com/centrul_minori_buzias/biography.html; lekérdezés: 2008. január 9. (szerz. megj: a cikk szerzője a Buziaş-i intézet igazgatója, pszichológus)

⁸⁵² www.anp-just.ro/unitati/cr_buzias.htm; lekérdezés: 2008. január 9.

A lakóhelyhez legközelebb eső intézményben való elhelyezés elve alapján, a Bodzás-i intézet 13 megye, 14 és 18 év közötti fiatalok bűnelkövetőit fogadja. Az intézet félignyitott (hivatalosan az első ilyen intézet Romániában), amely lehetőséget teremt a hasonló korú, szabad fiatalokkal való közös programok szervezésére és ezáltal fokozatos reszocializációs lépések megtételére.⁸⁵³ Az intézet kitűnik társai közül azzal is, hogy a biztonsági személyzet nem visel egyenruhát, nem hord fegyvereket vagy más fegyelmező eszközöket; valamint az intézet ablakain nincsenek rácsok.

A központ által szervezett nevelési és reszocializációs tréningeket és programokat 7 nagy érdeklődési körre bontják: egészségügyi nevelés (higiénia); ismeretterjesztő és kulturális nevelés; kifejezés készség és szabadidő hasznos eltöltése tréningek; rekreációs és sporttevékenységek; hobby tevékenységek; erkölcsi nevelés – értékrend kialakítás; valamint az önálló gondolkodás és személyiség kialakítására vonatkozó tréningek (személyiségformáló tréningek). A fiatalok napirendje mellett az intézet hangsúlyt fektet arra, hogy megtanítsa és megszoktassa őket az önmaguk számára szükséges tevékenységek rendszeres elvégzésére, azaz önkiszolgálós rendszer van az étkeztetésnél, saját maguk mossák, vasalják ruháikat, tisztán tartják a szobáikat, tantermeiket, műhelyeiket. Az intézet vezetője, Florin Serpe, pszichológus szerint „át kell térniük a javítóintézeteknek a büntetési szerepkörrel a reszocializációs nevelési-kezelési szerepkörre, ahhoz, hogy lényegesen csökkenteni tudják a visszaesést.”⁸⁵⁴

A Buziaș-i intézet annak érdekében, hogy sikeresen, eredményesen tudja a fiatalok értékrendjét megváltoztatni, személyiségét formálni, hiányosságait pótolni, de ugyanakkor szemléltetni azt is, hogy hibát követett el, aminek következményei vannak, egy három lépcsős rendszert vezetett be. Az első szinten a fiatalok befogadása áll. Mindenekelőtt a befogadáskor a fiatalok részére egy úgynevezett „Fejlődési és Értékelési Tervet” (Dosar de evaluare și dezvoltare personală”) készítenek, amelyben minden adat megtalálható a fiatalokkal kapcsolatban (személyes adatai, hozzátartozóinak adatai, elérhetőségük, az elkövetett bűncselekmény és azzal kapcsolatos körülmények, előző bűncselekmények (ha vannak), iskolai végzettséget igazoló oklevelek, egyéb információk). Ezen kívül a megérkezését követően elkezdnek egy fejlődési tervet, amelyet a fiatalok nevelője vezet és rendszeresen információkat és javaslatokat kap a pszichológustól, a reszocializációs programok vezetőjétől, a

---

⁸⁵³ Serpe, 2008, 3. old.

⁸⁵⁴ Tenche, Călin: La Buziaș a fost edificat cel mai modern centru de reeducare a minorilor din țară; In: Agenda; Nr. 21/22 mai 2004 (<http://www.agenda.ro/2004/21-04-senz1.htm>; lekérdezés 2008. január 9.)

szociális munkástól, illetve bárkitől az intézet keretén belül, aki a fiatal fejlődéséhez kapcsolódik. Folyamatosan nyomon követik a hozzátartozókkal való kapcsolattartást, figyelik a társaival való viselkedését, a felügyelőkkal szembeni magatartását; nyomon követik az iskolai tevékenységét, eredményeit és igényeit, illetve tehetségét eszeleges mesterségek, művészetek művelése iránt.⁸⁵⁵

Az intézetbe érkezését követően a fiatalok általában 21 (3 hét), de maximum 30 napra egy „befogadási részlegbe” helyezik el. Ez az adaptációs idő – tapasztalat szerint – szükséges ahhoz, hogy a fiatal megszokja hol van, miért, milyen szabályok vannak, amikre ezentúl oda kell figyelnie, milyen jogai és kötelezettségei vannak, kik fognak vele foglalkozni, hol zajlanak a mindennapos tevékenységek, stb. Ez az időszak arra is jó az intézet szempontjából, hogy alaposan megvizsgálják a fiatal: egészségügyi szempontból,⁸⁵⁶ pszichológiai tesztekkel végzik rajtuk,⁸⁵⁷ valamint saját fejlődési tervet készítenek róluk. Indokolt esetben ez a 21 nap meghosszabbítható, addig amíg a fiatal biztonságosan át lehet helyezni a következő csoportba és szintre, a javító-nevelő szintre.

Itt már elkezdődik a fiatal nevelésének és reszocializációjának tulajdonképpeni folyamata: a nevelési folyamat és a terápiás-kezelési folyamat.⁸⁵⁸ A nevelési folyamat tevékenységei alá tartoznak az iskolai oktatás, szakképzések, szabadidős tevékenységek, különböző körök, klubok tevékenysége (gitárkör, bibliakör, sakk-kör stb). A terápiás-kezelési folyamat alá tartoznak pedig a különböző személyiségfejlesztési és magatartásformáló programok (agressziókezelés, kapcsolatépítő tréningek, kézségfejlesztés, értékrend kialakítás, jövőkép stb.) A második szint alkalmával a fiatal tevékenységét és viselkedését rendszeresen rögzítik a Fejlődési és Értékelési Tervben.

Az iskolai tevékenység Buziaşon az oktatásról szóló törvény értelmében, valamint a már említett 2410/C/2001-es román BVOP és Oktatási Minisztérium között létrejött protokoll-egyezmény szerint zajlik. A többi intézethez hasonlóan az elemi (I-IV.) oktatásban van a legtöbb bentlakó, lényegesen kevesebb az V-VI. osztályban tanulók

---

⁸⁵⁵ Serpe, Florin: Centrul de reeducare minori Buziaşi. In: PodiumArt; 6 old. www.podiumart.com/centrul_minori_buzias/biography.html; lekérdezés: 2008. január 9.

⁸⁵⁶ Mivel a fiatalok nagy százaléka rossz körülmények között élt kint is, ezért ezalatt az idő alatt mindenfajta egészségügyi problémával kezelik őket, az egyszerűbb tisztálkodási hiányosságokból következő gondoktól (tetű, rüh, bolha) a komolyabb betegségekig (tüdőgyulladás, bőrbetegségek, fertőzések).

⁸⁵⁷ Ezek alapján sorolhatják be őket a megfelelő nevelési csoportokba.

⁸⁵⁸ Serpe, Florin: 2008, id.mű.

száma és csak ritkán fordul elő VII.-VIII, illetve IX. osztályt végző fiatal. Azok a fiatalok, akik már a 4. osztály elvégzésével kerülnek be az intézetbe gyakran kéri az általános iskolai tanulmányok helyett a szakmunkásképzésbe való felvételüket. Hasonlóan a büntetés-végrehajtási intézetekhez és a másik két javítóintézethez, ebben a központban is a 775/1998, valamint 709/2000 protokoll-egyezmények alapján van lehetőség ezirányú képzések működtetésére. Az intézet ezen kívül 3-6 hónapos időtartamú OKJ-s képzéseket is tart: szakács, pincér, konyhai segéd szakon.

A szabadidős tevékenységek döntő többsége a jól felszerelt, erre a célra kijelölt helyiségekben zajlik: ezek lehetnek sporttevékenységek (gyakran rendeznek foci- és asztalitenisz bajnokságokat egymás között), képzőművészeti körök, különböző klubok és más tevékenységek. A lehetőségek sokszínűsége ellenére a fiatalok gyakran csupán TV-nézéssel töltik idejüket, ezért a nevelőknek különböző motiváló és biztató módszereket kell kitalálniuk (jutalmazás, édességek, nyeremények kilátásba helyezése, versenyek szervezése).

A terápia-kezelési folyamat tulajdonképpen a fiatal lelkiállapotával, pszichológiai jellemével és személyiségfejlődésével foglalkozik. Az intézet külön osztályt működtet a reszocializációs programok és a fiatal nevelésének érdekében. Ezen az osztályon 3 pszichológus, több vezető-nevelő, nevelő, szociális asszisztens és felügyelő-pedagógus dolgozik. Rájuk kívül az intézet alkalmazásában van egy reszocializációs programokat vezető nevelő is, aki kifejezett ilyen irányú szakképesítéssel rendelkezik.⁸⁵⁹ Jelen pillanatban az intézet kognitív-magatartási terápiákat (agressziókezelés, kapcsolatépítő tréning); művészetterápiás kezeléseket és egy úgynevezett Ludoterápiás kezelést is alkalmaz.⁸⁶⁰ Bár még csak most indult be a központ 2005 és 2006 nyarán máris táborozást szerveztek a gyerekek részére, továbbá a jövő évi tervek szerint kulturális programokat (színház, koncert, kiállítás), valamint különböző kirándulásokat is szándékoznak szervezni – az anyagi lehetőségek mértékében – a fiatalok részére. A szakemberek álláspontja szerint minél inkább látja a fiatal azt, hogy más alternatívái is vannak a bűnözésen kívül, annál inkább hajlamos a változásra.⁸⁶¹

---

⁸⁵⁹ Serpe, 2008.

⁸⁶⁰ A Ludoterápia általában kis gyerekeken alkalmazott pszichoterápiás módszer. Egy játék keretében megpróbálják feloldani a gyerek félelmeit, rettegéseit, azért hogy reálisan láthassa a világot. (lásd: <http://pt.wikipedia.org/wiki/Ludoterapia>; lekérdezés: 2008. január 9.)

⁸⁶¹ Rusu, Marcel Ioan: Internarea intr-un centru de reeducare; In: Revista de Drept Penal nr. 2/2007., 53.old.

A harmadik és egyben utolsó szint, a szabadulásra való felkészítés csoportja. Az intézet 2 hónappal a szabadulás előtt helyezi el ebbe a csoportba a fiatalot, aki az elhelyezésétől kezdődően kifejezetten olyan terápiás és tanácsadási programokon vesz részt, amelyek megkönnyítik a beilleszkedését. Itt elsősorban a reszocializációt elősegítő szervezetek, a munkaügyi hivatalok, gyámhivatalok, pártfogó szolgálat illetékeseit keresik meg, illetve ezek elérhetőségét adják meg a fiatal részére. A központból való távozás előtt minden fiatalnak elkészítik a „Fejlődési és Értékelési Terv” értékelési részét. Ebben helyt kapnak a fiatal jövőbeli tervei, a kockázati tényezők és helyzetek, valamint javaslatok a fiatal pártfogására és támogatására. Ezt az értékelést mind a szabaduló személy, mind pedig az illetékes hatóságok részére megküldik.⁸⁶²

2007. szeptember 3-án a román BVOP és az Oktatási, Kutatási és Ifjúsági Minisztérium, valamint az Igazságügyi Minisztérium között egy újabb protokoll-egyezmény megkötésére került sor. Az egyezmény a 2001-es azonos tartalmú egyezmény felrészítése. „Protokoll a BVOP intézeteiben található fogvatartottak iskoláztatásáról” egyezmény, továbbra is az Oktatási Minisztérium feladat- és felelősségi körébe utalja az intézetek iskolai oktatásának megszervezését, a tanárok biztosítását, az oklevelek kiállítását. Az intézetek szerepe a helyiségek kialakítása, a fiatalok osztályokba sorolása és felügyelete az oktatás alatt, valamint a szakképzésekhez szükséges műhelyek és eszközök biztosítása. A protokoll egyik lényeges eleme – a réggel ellentétben – hogy növelt gyakorisággal rendeli el a helyi/megyei Oktatási Felügyelet (Inspectorat Școlar) ellenőrzési feladatainak gyakorlását.⁸⁶³ Az új büntetés-végrehajtási jogszabályok, a számos Phare program és abból származó EU-s elvárás, a folyamatos párbeszéd és együttműködés az illetékes minisztériumokkal, valamint az intézetek költségvetésének kilátásba helyezett növelése, mind-mind hozzájárul egy európai szintű fiatalok intézményrendszer megvalósításához.

Románia fiatalokúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszere, azon belül pedig a szabadsághatároló intézkedések és büntetések végrehajtására kijelölt intézetek az elméletben nagyszériúen működnek. Az intézetek valójában mindent elkövetnek annak érdekében, hogy az európai elvárásoknak megfelelően biztosítani tudják a fogvatartottak részére az őket megillető jogokat, programokat, segítséget. A román jogalkotás az elmúlt néhány évben felzárkózott az európai színvonalhoz tartozó

⁸⁶² Brezeanu, Ortansa: *Minorul și legea penală*, Ed. All Beck, București, 2007., 93. old.

⁸⁶³ *Protocolul privind școlarizarea persoanelor aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor*,; <http://www.anp-just.ro/frame.php?page=anunturi.php>; lekérdezés: 2008. január 9.)

országok sorában. Azonban az intézetek működése még mindig nem üti azt a szintet, amely elegendő lenne ahhoz, hogy kielégítse mindazokat az igényeket és szempontokat, amelyek az európai büntetés-végrehajtás, és azon belül az európai fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának megfelelnek. Mindezen problémák elsődleges forrása az anyagiak hiánya.

6. Következtetések

A fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményeket befejezésük után megváltoztatni már nem lehet. A büntetőjog a maga eszközeivel és lehetőségeivel lép fel a fiatalkorú elkövetők ellen, illetve azok javítása érdekében. Tizenkilenc ország fiatalkorúakra vonatkozó jogrendszerét áttekintve számos hasonlóságot és különbséget figyelhettünk meg. Minden egyes ország hagyományainak, kultúrájának, társadalmi-, politikai-, és gazdasági helyzetének figyelembevételével próbálja megoldani ezen speciális kategória felelősségre vonását. Az egyes jogrendszereknek a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási struktúráját, az e körben alkalmazott megoldásait alapul véve – állspontom szerint – alapvetően négy nagy csoport képezhető.

a) Az első csoport az *angolszász országok csoportja Skócia nélkül, viszont, kiegészülve Hollandiával*. Ez alapvetően „igazság”-orientált csoport, amelynek képviselői nagy hangsúlyt fektetnek a fiatalkorúak felelősségre vonhatóságára, a „méltó büntetés” elvére, és a szülői szerepre. Érdekességük és jellegzetességük, hogy bár elfogadják a „méltó büntetés” filozófiáját – széles körben bevezették az alternatív, intézeton kívüli szankciókat, a helyreállító igazságszolgáltatás elemeit, valamint a megelőző és diverziós eljárásokat.

b) A második csoport többnyire a *kontinentális Európa országait* foglalja magába, amelyek a jólét-orientált elvek alkalmazását tartják szem előtt. Ez talán abban mutatkozik meg leginkább, ahogyan a fiatalokat és a fiatal felnőtteket kezelik. A nyugat-európai országok, mint például Franciaország és Belgium jogrendszere erős jóléti hagyománnyal rendelkezik, bár időről-időre felmerülnek törekvések ennek megváltoztatására, és megtorló jellegű elemek bevezetésére.

c) A harmadik csoportot a *skandináv országok és Skócia* alkotják. A négy skandináv országnak nagyon hasonló a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszere. Az angolszász országokkal való kapcsolatuknak köszönhetően a „just desert” filozófiája főként Svédországban nagy jelentőséggel bír, és a méltó büntetés elvének néhány elemét Dániában is megfigyelhettük. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ezek az országok nagy hangsúlyt fektetnek az elkövetett bűncselekményre, a fiatalkorú tetteiért való felelősségvállalására és az arányosság elvére egyaránt. Ezen új hangsúlyok ellenére azonban ezek az országok hűek maradtak a jóléti hagyományaikhoz, mérsékelt

büntetésekhez és a kezelő jellegű beavatkozások hangsúlyozásához. Az erős brit hatás ellenére ide tartozik a skót kihallgatási rendszer és jóléti szemléletmód is.

d) A negyedik csoportba *Közép-Kelet-Európa* országait sorolhatjuk. Számomra roppant érdekes, hogy az 1990 évek végére megnövekedett bűnözési ráta ellenére ezek az országok nem vették át az Egyesült Államok kíméletlen igazságszolgáltatási irányvonalait a fiatalkorúak felelősségre vonásában. Ugyanakkor ezek az országok sem függetleníthetik magukat a nemzetközi tendenciáktól, az elmúlt években ezekben az országokban érződik talán a legerősebben a nyugat-európai modellek és a nemzetközi szervezetek hatása.

III. RÉSZ

A fiatalok reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt Magyarországon

1. Történelmi áttekintés

1.1. Bevezetés

„Jövők választását a múltnak jelenben folyó megértése lényegesen befolyásolja. A büntetés-végrehajtás megismerésében is igaz, hogy a jövő tervezése a történelmi múlt ismeretét igényli, mert csak annak tudományos elemzése alapján hagyományozhatók át értékek. A büntetés-végrehajtás fejlődésének történetéről az elmélet és a gyakorlat kölcsönhatására figyelemmel a hazai és egyetemes múltba elhelyezéssel kaphatunk teljesebb képet.”⁸⁶⁴

A büntetés-végrehajtási jog, mint önálló jogágazat egy hosszú történelmi fejlődés eredményeként jött létre. A szabadságvesztés büntetés és annak végrehajtási intézménye valójában több évszázados múltra tekint vissza, mégis a jogtörténetben alig van nyoma annak, hogy akár az ókorban, akár a középkorban konkrét szabályok rendelkeztek volna a végrehajtás menetéről, avagy például az elítéltek ellátásáról. „A börtön – polgári átalakulásokat megelőző – történetében értelmetlennek látszik a büntetési funkció éles elválasztása az előzetesen fogva tartottak őrzésétől, de ugyanilyen hiba lenne, ha ezt az intézményt csak a politikai vagy ítéletre váró foglyokhoz kötnénk.”⁸⁶⁵

A büntetés az emberiség történelmének kezdeteitől létezik. Az első törzsi csoportokban a közösség vállalta fel mindazon dolgok büntetését, amelyeket ők maguk bűnnek ítélték meg. Miközben az emberek fokozatosan áttértek a letelepedett életmódra, kialakult az a vallási és világi elit, amely létrehozta a viselkedésre vonatkozó erkölcsi és társadalmi törvénytárakat, és ezáltal a büntetéseket is, ezen szabályok megszegőire. A nagy és összetettebb emberi társadalmak megjelenése előtt még feltehetőleg nem létezett merev társadalmi hierarchia. A viselkedési normákat és az erkölcsi értékeket nemzedékről nemzedékre adták tovább, annak függvényében, hogy melyek voltak a törzs

---

⁸⁶⁴ Vókó, 2006, 19. old.

⁸⁶⁵ Kabódi Csaba – Mezey Barna: A büntető rendszer alapfogalmai. ELTE-ÁJK Jegyzet, Budapest, 1997, 81. old.

szempontjából a legelőnyösebb szabályok. Ezekben az egyre összetettebb közösségekben megjelent az igény a politikai és jogi szervezetek létrehozására, és az állam fokozatosan magára vállalta a büntetés, vagy legalábbis az ítélkezés szerepét.⁸⁶⁶

A büntetés mindig is tükrözte az adott társadalmi kor sajátosságait, annak uralkodó felfogását, s ezáltal mindig olyan büntetéseket fogadott el, amelyek megfeleltek az adott történelmi időszaknak. „Amióta a társadalomban kisebb-nagyobb közösségekben él az ember, kénytelen tekintettel lenni másokra. Alkalmazkodnia kell másokhoz; ezt várják tőle embertársai. Ezek a várakozások az idők folyamán megszilárdultak, szabályokba rögzültek. E normák lényegében az emberek viselkedésére vonatkoznak, ezért ezeket viselkedési szabályoknak nevezzük... Kezdetben e viselkedési szabályok csak az emberek tudatában éltek. A társadalom egyes tagjai tisztában voltak azzal, mit várnak tőlük a többiek. Ha nem aszerint viselkedtek, helytelenítették magatartásukat, megvetették, esetleg ki is közöcsítették őket.”⁸⁶⁷

Jogi büntetés azonban csak olyan társadalomban képzelhető el, amely már ismeri a jogot.⁸⁶⁸ A törvényt megszegő cselekedetet pedig meg kell torolni, ahhoz, hogy a rend helyreállhasson. A törvények maguk „mindenekelőtt a szankció kilátásba helyezett fenyegetésével igyekeztek útjába állni a társadalomellenes cselekedeteknek”⁸⁶⁹

A szabadságvesztés – mivel az ókorban a szabadságot nem tartották számon, mint alapvető jog vagy érték – sokáig nem volt jelen, mint megtorlás a jogi kultúrában. Nem mellékes az sem, hogy tagadhatatlanul a legrágább végrehajtást igénylő szankció, s mint ilyen csupán egy hosszú többévszázados fejlődés következtében juthatott csak el oda, hogy a társadalom eltartsa, ellássa az amúgy is társadalomellenes magatartást tanúsított elkövetőt.

1.2. A feudalizmus idősza

A börtönügy és a büntetés-végrehajtási jog harmonizációjáról elsősorban attól a kortól érdemes beszélni, amikor a modern börtönök és a büntetés végrehajtására vonatkozó polgári szellemű jog kialakulása megtörténik. Ennek ellenére köztudott, hogy a börtön

---

⁸⁶⁶ Lyons, Lewis: A büntetés története. Magyar Könyvklub Kiadó, Budapest, 2005, 11. old.

⁸⁶⁷ Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 1997, 19. old.

⁸⁶⁸ Zlinszky János: Római büntetőjog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1991, 18. old.

⁸⁶⁹ Imreh István: A törvényhozó székely falu. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1983, 111. old.

intézményének meggyökeresedése nem a legújabb korok eredménye. A középkor évszázadaiban az államhatalom, az uralkodó elit meglehetősen híján volt az információkat áramoltató csatornáknak. A nép nevelésének, a jogkövetésre szoktatásnak, a bűnözéstől való visszatartásnak aligha akadt lehetősége. Kézenfekvő és hatásos eszközökhöz nyúl tehát az igazságszolgáltatás: a büntetések végrehajtásának nyilvánosságához. A kivégzések során órákig tortúráztatott elítélt szenvedése a rossz, a bűn és a büntetés elmúlhatatlan szoros kapcsolatának példázata. A börtön a maga elszigetelt világával nem szolgálta ezt a célt.⁸⁷⁰

Ennek ellenére vitathatatlan tény, hogy a börtön, mint intézmény végig jelen van a magyar büntető joggyakorlat történetében és fellelhető III. András, Luxemburgi Zsigmond, Jagelló Ulászló, Habsburg Miksa dekrétumaiban. Megjelenik számos ítéletlevélben, valamint a nagyváradi istenítéleti jegyzőkönyv⁸⁷¹ is bizonyítja már a XVI. századot megelőző elterjedtségét.⁸⁷² A leggyakrabban előforduló tömlöc és árestum mellett a börtön, fogság, toronyba zárás, várfogság, kalitka, kaloda, pellengér használata igazolja a magyar büntetési nemek változatosságát.⁸⁷³ A feudalizmus korában a büntetés végrehajtásának változó társadalmi megítélését a liberalizmus fogházjavító mozgalma sem tudta teljesen kiiktatni. A börtönügy modernizálásának akadályozása nagymértékben bizonyította azt, hogy minden társadalomban csakis olyan szankciónemek alakulhatnak ki, melyek megfelelnek a kor szemléleti feltételeinek, gazdasági lehetőségeinek és értékfelfogásának.⁸⁷⁴

A magyar börtönügynek a polgári átalakulást megelőző történetében a kormányzat egy ízben kísérletezett központi fegyintézet felállításával: 1772-ben Szempcen megnyitottak egy javítóházat (Domus Correctoriát) gróf Esterházy Ferenc egykori kastélyában. A később Tallósra (1785), majd a szegedi vár kazamatáiban (1831) helyezett intézetek több felvilágosodott törekvés otthonává váltak. Emberibb körülmények, tisztességes ételmezés, „javító munka”: ezekkel próbálkozott az államhatalom. Az igyekezet nem tartott sokáig, bebizonyosodott, hogy a felvilágosult börtönügy jelentős költségvetési

---

⁸⁷⁰ Mezey Barna: Középkori tömlöctől a modern büntetés-végrehajtási intézetekig. ELTE, Budapest, 2000, 11. old.

⁸⁷¹ A Váradi Regestrumként ismert jegyzőkönyvtöredék közel 400 jogesettel igazolja, hogy a börtön létező intézmény volt. (lásd: Vókó, 2006, 29. old.)

⁸⁷² A városi jogok a XIV. századtól ismerték, a bíróságok pedig rendszeresen szabtak ki carcet. Ugyanakkor viszont váraink szinte nélkülözhetetlen részeként jelen vannak a tömlöcök is. (lásd: Mezey, 2000, 12. old.)

⁸⁷³ Beliznay Kinga: Erdély. Szabadságvesztés a feudalizmus korában. Börtönügyi Szemle 1995/3. szám, 75. old.

⁸⁷⁴ Mezey Barna: Büntetés-végrehajtás a feudalizmusban. ELTE, Budapest, 1999, 155. old.

tételt képez. Így a modern magyar börtönügy és büntetés-végrehajtási jogharmonizáció kezdetét Mária Terézia és II. József büntető törvényeitől számoljuk.⁸⁷⁵ Ezidőtájt a fiatakorúak büntető rendszere nem is merült fel, mint kérdés. Az „ifjak” bűneit legtöbbször az erkölcstelenség, szüleikkel szembeni tiszteletlenség formájában rögzítik a korabeli dokumentumok.⁸⁷⁶

1.3. A reformkor és a polgári korszak

A XIX. század 30-as és 40-es éveiben a társadalmi haladásért vívott harc egyik kulcskérdése Magyarországon is az igazságszolgáltatás reformja volt. Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Széchenyi István, Szalai László és sokan mások felkeltették az érdeklődést a magyar büntetési rendszer megreformálása iránt. Így történhetett, hogy az 1840. évi V. törvénycikkkel kiküldött Országos Választmány elkészítette 1843-ban a „Börtönügyi codex-javaslatot.” A magyar börtönügy fejlődése szempontjából végtelen kár, – mondja Finkey Ferenc – „hogy ezt a kitűnő munkálatot, mely a magyar börtönügyet egycsapásra Európa egyik legjelesebben kiépített rendszerére emelte volna, a bécsi Udvari Kancellária szűkkeblűsége nem engedte törvényerőre jutni.”⁸⁷⁷

A javaslat előirányozta a törvényhatósági (megyei, városi) fogházak és börtönök, valamint kerületi, azaz országos börtönök építését. A szabadságharc leverését követően Magyarország kénytelen volt elfogadni az „osztrák polgárosítás” részeként az 1852-től hatályba léptetett osztrák birodalmi büntető törvénykönyvet. A Habsburg kormányzat ezáltal azonban pótolni kényszerült a rendszer működtetéséhez szükséges feltételeket és létrehozni a magyar fegyintézetek hálózatát.⁸⁷⁸ 1854 és 1858 között Magyarországon hat országos fegyház nyitotta meg kapuit (Illaván, Lipótváron, Vácott, Munkácson, Mária-Nosztrán és Nagyenyeden). A nagy reformmunkálatok a kiegyezés második liberális generációjára maradtak és gyors ütemben megindult a polgári jellegű állam apparátus és jogrend kiépítése.⁸⁷⁹

---

⁸⁷⁵ Mezey Barna: Középkori tömlöctől a modern büntetés-végrehajtási intézetekig. Tanulmány, ELTE, 2000, 16. old.

⁸⁷⁶ Domokos Andrea: Büntetőjogi szabályok az erdélyi törvénykönyvekből (1540-1848). In: Jogtudományi Közlöny, LIV. évfolyam, 2000. november, 472. old.

⁸⁷⁷ Finkey Ferenc: A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete 1619-1914; (Sárospatak, 1948), A Jogászok a Kultúráért Alapítvány, 2000, 31. old.

⁸⁷⁸ Lőrincz József – Nagy, Ferenc: Börtönügy Magyarországon. BVOP, Budapest, 1997, 33. old.

⁸⁷⁹ Az 1869. évi IV. törvény ugyanis az igazságszolgáltatást elkülönítette a közigazgatástól, megszüntette a törvényhatóságok bírói hatalmát, s az 1871. évi XXXIII. törvény alapján a törvényhatóságok átengedték a börtöneiket és azok felszerelését az újonnan szervezett bíróságok, majd a királyi ügyészek részére. A hazai, központosított büntetés-végrehajtási rendszer kialakulását innen lehet számítani. (lásd:

Egy hosszadalmas és tekervényes reform előkészítése után megszületett az 1878. évi V. törvény, amelyet a szakirodalom kodifikátora után, Csemegi Kódexként tart számon. A Csemegi Kódex döntő változást hozott a szabadságvesztés büntetés szerkezetében. Bevezette az Európában akkor már elfogadott fokozatos rendszert, a magánrendszer helyett.⁸⁸⁰ A szabadságvesztés több nemét (fegyház, börtön, államfogház, fogház és elzárás) állapította meg és létrehozott több új intézményt (magánzárkás intézeteket, börtön, közvetítő- és javító intézeteket). Csemegi elméletének sajátossága, hogy megalapozza és magyarázza a büntetési rendszert, annak céljait, a büntetés kiszabásának elveit. Mindezek mellett – értekezésem szempontjából – mégis az igazán nagy áttörést a Csemegi Kódex a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései által érte el.

1.4. A Csemegi kódextól a második világháborúig

A Csemegi kódex megjelenése előtt a fiatalkorúakra mind a büntetőjogi felelősség, a büntetési rendszer, mind pedig a büntetés-végrehajtás tekintetében általában a felnőttekre érvényes szabályok vonatkoztak.⁸⁸¹ A kódex sem kezelte a fiatalkorút külön kategóriaként, csupán a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok egyikének tekintette: „A ki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának tizenkettedik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt, azon cselekményért büntetés alá nem vehető.”⁸⁸² Az ilyen kiskorúval szemben javítóintézeti nevelés volt elrendelhető.⁸⁸³

A kódex továbbá külön szabályokat tartalmazott a fiatalkorú fogházra ítélt büntetésének végrehajtására. E rendelkezések kapcsán a törvény indoklása

---

Mezey Barna: A magyar börtönügy „hosszú” 19. évszázada. In: Börtönügyi Szemle, XXIV. évf./ 4. szám, 9. old.)

⁸⁸⁰ A XIX. század második felében a klasszikus büntetőjogi iskola büntetésstanától elszakadó új felfogás alakult ki, amely a börtönbüntetés célját az erkölcsi javításban és a reszocializációban jelölte meg. Ez volt a fokozatos (progresszív) rendszer, melynek célkitűzése, hogy a bűnelkövetőket fokozatosan vezették vissza a szabad életbe. (lásd: Bognár Barbara: A XIX. század börtönrendszerei. In: Tanulmányok a magyar börtönügy történetéből. Jogtörténeti Értekezések, ELTE, Budapest, 1998, 89. old.)

⁸⁸¹ Bár az 1843-as Börtönügyi tv. javaslat említést tesz a fiatalkorúakról és előkészületei során felmerült ugyan a nyugat-európai, javító iskolák gondolata, ezek azonban mégsem kerültek bele a javaslatba. (lásd: Lőrincz József: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. Duna-Mix Kiadó, Vác, 1998, 10. old.)

⁸⁸² 1878. évi V. tc: 84.§.

⁸⁸³ Az ilyen intézkedéssel kapcsolatosan csak az volt a probléma, hogy nem nagyon léteztek javítóintézetek ebben az időszakban Magyarországon, ugyanis az első erre a célra létrehozott intézet 1884-ben jelent meg Aszódon, 1886-ban Kolozsváron, 1890-ben Rákospalotán, valamint 1895-ben Székesfehérváron. (lásd: Lőrincz, József: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankcióinak végrehajtása. Kandidátusi értekezés, Budapest, 1993, 5. old.)

egyértelműen megfogalmazza a fiatalkorúakra alkalmazandó büntetés célját, ami nem más, mint a nevelés-javítás. A fiatalkorúak különösen fogékonyak a nevelésre, de ugyanakkor a negatív értelemben vett nevelés is hatással lehet rájuk. Éppen ezért különösen körültekintőnek kell lenni a fiatalkorú elkövetők megbüntetésekor, ugyanis ennek során a szankció nevelő-javító szerepe fokozott hangsúlyt kap. Ezzel magyarázza az indokolás, hogy a fiatalkorúnak ugyanazon cselekményért tulajdonképpen súlyosabb büntetést kellett kiállnia – hiszen adott esetben az egész büntetést magánelzárásban töltötte ki – mint az idősebb elkövetőknek. Ebben a szisztémában a fiatalkorút teljesen el lehetett különíteni a többi fogolytól, és ennek előnye az volt, hogy így kizárták a többi fogolynak a fiatalkorúra ható negatív befolyását.⁸⁸⁴ Mivel a kódex négyféle büntetés-végrehajtási fokozatot ismert (fegyház, börtön, államfogház és fogház) és a fiatalkorúak ezek közül bármelyikbe kerülhettek, külön szabály rendelkezett arról, hogy „Az előbbi szakasz szerint büntetendő egyének (szerz. megj.: 12-16 évesek) szabadságvesztés-büntetésük egész időtartama alatt a többi fogolytól elkülönítendőek.”⁸⁸⁵ Mindezek ellenére ez az elkülönítés valójában ritkán valósult meg. A kódexben nem kapott központi szerepet a nevelés szükségessége sem, bár azt számos külön rendtartás hangoztatta. A nevelés elsődlegesen a morális meggyőzést jelentette, mely feladat egyértelműen a lelkészekre hárult.

A törvény valójában ugyanazokat az elveket képviselte a fiatalkorúak tekintetében, mint amely a kódex egészét jellemezte. „A fiatalkorúak büntetőjogi helyzetét szabályozó rendelkezések szervesen illeszkednek a klasszikus büntetőjog intézményeinek rendszerébe...a büntetési rendszer és a büntetés-végrehajtás tekintetében lényegében azonosak az elbírálási szabályok a kódex általános, a felnőttekre vonatkozó rendelkezéseivel.”⁸⁸⁶

A büntető eljárásjog szabályait az 1896. évi XXXIII. Tcz., a Bünvádi Perrendtartás (Bp.) tartalmazta. Bár hasonlóan a Csemegi kódexhez, ez a törvény sem tartalmazott külön előírásokat vagy szervezetrendszert a fiatalkorúak részére, mégis megjelenik benne a „fiatalkor”, mint a tárgyaláson „védői részvételre okot adó” körülmény.

---

⁸⁸⁴ Szalóki Gergely: A Csemegi kódex fiatalkorúakra vonatkozó szankciói. In: Jogelméleti Szemle, 2006/4. szám (http://jesz.ajk.elte.hu/2006_4.html; lekérdezés: 2008. január 15.)

⁸⁸⁵ 1878. évi V. tc: 86.§.

⁸⁸⁶ Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. KJK kiadó, Budapest, 1961, 9-10. old.

Hasonlóan a Csemegi kódexhez, a Bp. is rendelkezik a fiatalkorúak elkülönítéséről az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság elrendelése kapcsán.⁸⁸⁷

A fiatalkorúak különleges büntetőjogi kezelésének intézményei a XIX-XX. század fordulóján a kriminológiai iskolák hatására jelentek meg.⁸⁸⁸ A klasszikus büntetőjogi elvekkel⁸⁸⁹ szemben megjelentek a pozitivista kriminálpolitika képviselői. A bűnözés és azon belül főleg a fiatalkorúak arányának növekedése olyan új irányvonalat követelt, amely szerint nem a bűnösség és az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlya, hanem a személyi veszélyesség kell, hogy a büntetőjogi intézkedések alapját képezze. A pozitivista szemlélet szerint a büntetést váltja fel a személyi veszélyességre alapozott társadalmi – pedagógiai, orvosi, szociológiai – intézkedések rendszere, a határozott tartamú büntetést pedig az elszigetelés és az átnevelés határozatlan tartamú intézkedéseinek rendszere.⁸⁹⁰ E szemlélet tulajdonképpen a fiatalkorúak büntetőjogi kezelésének területén volt a legsikeresebb. A megjelenő humánus intézmények, az állami szociálpolitika, az „ifjúságnevelés” és „ifjúságvédelem” részben feloldotta a klasszikus büntetőjog merevségét és a nevelő-javító intézkedések bevezetésével egyfajta dualista megoldást vezetett be.⁸⁹¹ Ennek Magyarország szempontjából legnyilvánvalóbb formája az I. Büntetőnovella, amely a szociológiai iskola eszmevilágát képviselve szembefordult a klasszikus tanokkal.

Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, (I. Büntetőnovella) feladatául tűzte ki, hogy a kódex hatálybalépése óta eltelt harminc év alatt továbbfejlődött büntetőjogi gondolkodást törvényi szinten jeleníti meg. A novella a fiatalkorú bűnelkövetők esetében alkalmazott szabadságkorlátozó büntetések és intézkedések körében csupán két eszközt ismer: a javító nevelést és a fiatalkorúak fogházát.

Javító nevelést a bíróság akkor alkalmazhatott, ha a fiatalkorú az eddigi környezetében erkölcsi romlásnak vagy züllésnek van kitéve, illetőleg ha bármely más okból értelmi fejlődése veszélyeztetve volt, és emiatt szükséges környezetéből kiemelni. A

---

⁸⁸⁷ Bár már az 1795. évi Btk. javaslatában is megfogalmazódott az a követelmény, hogy a fiatalkorúakat „másként” kezeljék, a gyakorlatbeli alkalmazása váratott magára. Valójában a 1896. évi Bp. esetében sem kapta meg ez a szabályozás a neki kijáró hangsúlyt. (Gláser István: A szabadságvesztés büntetés végrehajtása. KJK. kiadó, Budapest, 1975, 294-295. old.)

⁸⁸⁸ Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992, 7. old.

⁸⁸⁹ Mint: nullum crimen et nulla poena sine lege; a bűncselekmény objektivista szemlélete; a bűnösség elve; a büntetés arányosságának elve;

⁸⁹⁰ Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja. Akadémia kiadó, Budapest, 1981, 87. old.

⁸⁹¹ Lőrincz, 1992, 8. old.

javítónevelés relatíve határozatlan tartamú intézkedés, mivel a bíróság csak alkalmazását írta elő, tartamát nem szabta meg. Ezzel szemben a fiatalkorúak fogházbüntetésére egészen súlyos bűncselekmény elkövetésekor került sor, amikor a fiatalkorú olyan fokú „erkölcsi züllöttségről tett tanúbizonyságot”, amely szükségessé teszi a fogház kiszabását.⁸⁹² Egyébként e büntetés szabályozása kapcsán is középpontba – eltérően a felnőttek fogházára vonatkozó szabályoktól – a megtorlás helyett a nevelés kerül.

A novella fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseit a 15-32. §-a tartalmazza, melyek megalkotása a magyar büntetőjogban régóta fennálló elvárásként jelent meg. Hiányát tulajdonképpen már a Csemegi kódex megszületésekor rögtön a kódexszel szembeni kritikaként állították.⁸⁹³ Újdonságnak számított az is, hogy a novella – abban az esetben, ha a gyermek környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve – mélyebbre ható intézkedéseket tett lehetővé, amelyek akár a családi jogokat is érinthették.

Az indoklás szerint a felnőttekkel együtt elhelyezett fiatalkorúak visszaesésének száma nagyon megemelkedett, ezt pedig elsősorban a külön intézet hiányának tudta be a jogalkotó. A külön elhelyezés megoldásától a visszaesés csökkenését várták.⁸⁹⁴ Ezen intézmények szerepe a fiatalkorú nevelése szempontjából abban is megnyilvánult, hogy a jogszabály értelmében minden fiatalkorúak fogháza mellé úgynevezett felügyelő hatóságot kellett felállítani.⁸⁹⁵ Ezen hatóságok a bíróság részére javaslatokkal élhettek a fiatalkorú helyzetére vonatkozóan, például a bíróság – akár az ítéletében, akár később a felügyelő hatóság javaslatára – dönthetett akként, hogy a fogházbüntetés „kiállása után” a fiatalkorút még javító nevelésben részesíti, ha ettől a fiatalkorú további jelentős javulása várható.⁸⁹⁶ „A bíróság oly esetekben, midőn megrögzött, makacs, erősebben romlott, rosszakaratú büntetett fiatalkorú kerül eléje,...fogházat alkalmaz, szóval megtöri, hajlíthatóvá teszi azt a gyermeki lelket,...s ha elég – a további fejlődést

---

⁸⁹² A bíróság a fiatalkorút akkor ítélte fogházra, ha a kódex különös része szerint halállal, fegyházal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő cselekmény miatt vonták felelősségre. A fogházbüntetés legrövidebb tartama ebben az esetben tizenöt nap, leghosszabb tartama öt év, viszont ha a fiatalkorú tizenötödik életévét betöltötte, és halállal vagy fegyházal büntetendő cselekményt követett el, akkor tíz évig terjedhetett a fogház. (lásd: Szalóki, 2006.)

⁸⁹³ A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezésekkel kapcsolatban nemcsak a Csemegi kódexet, hanem a kihágásokról szóló 1879. évi XL. tc.-et is, és mindezekkel kapcsolatban a Bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXIII. tc.-et is módosították.

⁸⁹⁴ 1908. évi XXXVI. tc. 27.§-ához fűzött indokolásában. Mindez annak ellenére került szabályozásra, hogy akkoriban a fiatalkorúak számára külön fogház nem működött, vagyis a büntetési rendszer egy visszatérő elemét látjuk ismét: a törvénytörő, illetve a tényleges állapotok nem esnek egybe. (Balog Arnold: Fiatalkorúak fogházai. In: Jogtudományi Közlöny, 1908/41. szám, 321. old.)

⁸⁹⁵ 1908. évi XXXVI. tc. 31. § (1) bekezdés

⁸⁹⁶ 1908. évi XXXVI. tc. 28. §

illetőleg inkább a fejlesztést a környezetre...bízza, vagy a mennyiben...arról győződik meg, hogy a most már idomítható matéria gyökeres erkölcsi alakítása csakis huzamosabb intézeti kezeléstől várható,... elrendeli... hogy a fiatakorú a fogházbüntetés kiállása után utólag még javító nevelésben részesíttessék.”⁸⁹⁷ Ezt nem halmazati büntetésnek, hanem a fiatakorú és a társadalom érdekében szükséges állami intézkedésnek és nevelésnek deklarálta a jogalkotó.

A novella továbbá kitolta a korhatárt az addigi 12-16 évről, 12-18 évre, ami az értelmi és erkölcsi fejlettség vizsgálatát illeti, melynek oka, hogy a törvény szerint a tizennyolc éves elkövetőt is inkább még nevelni kell, a büntetések megtorló szegmensét ekkor inkább mellőzni érdemes.⁸⁹⁸ Átalakult továbbá a büntetések és intézkedések rendszere is. A nevelő jellegű büntetések kerültek előtérbe, a börtön- és pénzbüntetés fiatakorúakra való kiszabásának lehetősége megszűnt, a fogház és az államfogház (fiatakorúak fogháza)⁸⁹⁹ pedig csak végső eszközként, ultima ratioként kerülhetett alkalmazásra.⁹⁰⁰

Az 1908. évi XXXVI. tc. fiatakorúak fogházbüntetésének mértékére vonatkozó szabályozását az 1913. évi VII. törvénycikk szigorította. Bár a fogházbüntetés maximuma továbbra is 5 év maradt, ha a fiatakorú 15. életévét betöltötte, és a kódex határozott tartamú fegyházbüntetést állapít meg az elkövetett bűncselekményre, akkor a fogházbüntetés generális maximuma tíz év; ha a fiatakorú tizenötödik életévét betöltötte, és cselekményére a kódex halálbüntetést vagy életfogytig tartó fegyházat állapít meg, a generális maximum tizenöt évre emelkedett.⁹⁰¹

Az 1913. évi VII. törvénycikknek mégis a lényege a fiatakorúak bíróságának felállításában van. „Minden királyi törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre van, fiatakorúak bíróságát kell alakítani.”⁹⁰² Ha a fiatakorú terheltek nagy száma, illetve

---

⁸⁹⁷ Angyal Pál: Fiatakorúak és büntetőnovella. Pécs, 1911, 76. old.

⁸⁹⁸ A fiatakor felsőhatárának felemelése előtt a jogalkotó tanulmányozta e tekintetben a korabeli büntetőtörvénykönyveket Európában, valamint az orvostudomány akkori eredményeit, mely szerint egy tizennyolc éves ember általánosságban nem rendelkezik azzal az erkölcsi és értelmi fejlettséggel, amely a teljes büntetőjogi beszámíthatósághoz szükséges. (lásd: Szalóki, 2006.)

⁸⁹⁹ A fogházban letöltendő büntetés részletes szabályait a 27300/1909. IM rendelet tartalmazza. A 27200/1909 IM rendelet pedig részletezi a javító-nevelés célját, a pedagógiai tennivalókat, az intézeti életrend részletes előírását, az iskolai- és munkaoktatás fontosságát, szabadságolást, fenytéseket, kísérleti kihelyezést és a kibocsátást. Ez utóbbi rendelet a Bn. végrehajtási rendeleti közül kiemelt jelentőséggel bírt.

⁹⁰⁰ 1908. évi XXXVI. tc. 26. §

⁹⁰¹ 1913. évi VII. tc. 68. §

⁹⁰² 1913. évi VII. tc. 1. §

egyéb ok indokolta, egyes járásbíróóságoknál is volt lehetőség a fiatalkorúak bíróságának létrehozására.⁹⁰³ A fiatalkorúak büntetésére vonatkozó átfogó szabályozás alapelve a javítás, a nevelés volt. Az 1913. évi VII. törvény miniszteri indoklása egyértelművé tette a törvényelőkészítők szándékát: „Mint hogy kevés kivétellel minden emberben megvan a lehetőség, hogy jókor kezdett, kellő gondozás mellett testileg egészséges, értelmileg művelt és erkölcsileg erős legyen: e lehetőséget valósággá, virtuális erővé kell kifejleszteni a veszélyeztetett gyermekekben és fiatalkorúakban is...A gyermeket és fiatalkorút egyaránt nevelni kell, akár normális viszonyok között él, akár erkölcsileg veszélyeztetett vagy züllésnek indult, akár pedig bűncselekményt követett el.”⁹⁰⁴

A fiatalkorúakkal való különleges bánásmód megosztotta a szakma képviselőit. Voltak, akik kételkedéssel fogadták a fiatalkorúakra alkalmazható javítóintézetben elhelyezés eredményességét. Voltak azonban olyanok is, akik úgy vélték, a fiatal korban levő bűnelkövető egyénekre előnyösebb javító intézkedéseket alkalmazni: „A karakter teljes elfajulásáról csak ott lehet szólni, a hol már a physiologiai teljes értettség bekövetkezett. A hol azonban gyermekről van szó, tehát a hol a fejlődés befejezéshez nem jutott, ott teljes elzüllésről nem lehet szólni.”⁹⁰⁵

Bár a nyugat-európai államok többségében a javító intézetek a belátási képességgel nem rendelkező fiatalkorú bűnelkövetők befogadására kerültek kialakításra, a magyar szakemberek egy része nem tekintette igazán büntetésnek, és sajnálta „rápazarolni” a büntetés-végrehajtás rendszerének működtetésére szánt – amúgy is oly kevés – anyagi forrásokat. Valójában ez utóbbi volt az elsődleges oka, amiért a javítóintézetek létrehozása oly vontatottan haladt.⁹⁰⁶ Az első javítóintézetek Aszódon, Kolozsváron, Rákospalotán (lányok részére), Székesfehérváron, valamint Kassán kerültek felállításra. Az öt intézet befogadóképessége mindösszesen 980 férőhely volt, amely akkoriban az elhelyezés nyugodt és bőven elegendő lehetőségét biztosította.⁹⁰⁷ Végre a nevelés elve került a középpontba, az igazságügyi kormányzat ugyanis arra törekedett, hogy a javítóintézet alkalmassá váljon a preventív feladatra, azaz az ide beutaltak sikeres javítására. Ugyanakkor az is fontos volt, hogy az intézetek jellegükben, rendjükben hordozzák azokat a kényszerelemeket, amelyek az alkalmazandó pedagógiai

---

⁹⁰³ A törvénycikk által meghatározott esetekben a fiatalkorú ügyében eljárhatott a rendes bíróság is.

⁹⁰⁴ 1913. évi VII. tc. indoklása

⁹⁰⁵ Vargha Ferenc: A gyermekkorban levő bűnösök. In: Magyar Jogászegyleti Értekezések, XII: kötet, 1. füzet, Budapest, 1895.

⁹⁰⁶ Lőrincz, 1998, 11. old.

⁹⁰⁷ Lőrincz, 1998, 11. old.

beavatkozásoknak mintegy a keretét szolgálják.⁹⁰⁸ „Ez intézetekben nem a büntetés a vezérlő elv, hanem a szigorú fegyelem, a kényszerelbánás kereteibe beilleszkedett nevelés és oktatás. Tapasztalati tény az, hogy az alapjukban megromlott, züllő fiatalokúakkal szemben a szentimentális jólelkűség még kevésbé vezet eredményre, mint a könnyörtelen szigorúság.”⁹⁰⁹

Mindezek mellett azonban a javítóintézetek intézményi és működési megjelenése megalapozta a fiatalokúak reszocializációs nevelésének, mint célnak a fontosságát. Az első, fiatalokúak különválasztását szabályozó törvénycikkek mellett megjelent a Királyi Javítóintézetek Alapszabályai (továbbiakban: Alapszabályok), amely meghatározta az intézet feladatát, működési rendjét és a „növényekkel” kapcsolatos teendőket.

Az intézetek feladata „...a kebelükbe fogadott egyéneket vallásosságban és polgári erkölcsökben nevelni, iskolai oktatásban részesíteni s őket a komoly munkássághoz, s illemes magaviselethez szoktatni.” (19.§) Ugyanakkor fontos, hogy „a felügyelő személyzet sose tévessze szem elől azt, hogy az intézet nem büntetés-végrehajtására rendelt hely, s hogy ennél fogva az ifjak nem bűnhődés, hanem elhanyagolt vagy megromlott erkölcsük megjavítására és fejlesztése végett vannak felügyeletükre és őrizetükre bízva.” (20.§.) Az Alapszabályok szinte minden olyan elemét tartalmazták a javítóintézetek feladatainak, amit még ma is alkalmazunk. Előírták a befogadási időszak alatti elkülönítést,⁹¹⁰ a kategorizálást, az iskolai oktatás kötelező mivoltát, a nevelési programok- (elsősorban vallás-erkölcsi alapon), valamint a munka nevelőcélnak való alkalmazását.

A javító nevelés végrehajtásának legfigyelemreméltóbb új intézménye az úgynevezett „családi rendszer” volt. Az Alapszabályok értelmében a befogadási elkülönítés leteltével a növendéket „életkorának és erkölcsi állapotának” leginkább megfelelő

---

⁹⁰⁸ Lőrincz, 1998, 12. old.

⁹⁰⁹ Ranschburg, Pál: A gyermeki elme fejlődése és működése. Budapest, 1905, 157. old.

⁹¹⁰ Bár tény, hogy akkoriban ezt azért tartották fontosnak, hogy a fiatal „lehiggadjon”, „kezelhetővé váljon”, míg manapság a szabályok ismertetése, az aklimatizáció és adaptáció az elsődleges szempont. Közös azonban, hogy már akkoriban is ez idő alatt az igazgató, az ún. „családfő”, a lelkész és az orvos napi rendszerességgel meglátogatta a fiatalot, azért hogy ki tudják alakítani a számára leghasznosabb és leginkább alkalmazható nevelési stratégiát (manapság nevelési tervet). E látogatások azt a célt is szolgálták, hogy tanácsokkal lássák el a fiatalot, felkészítsék őt az intézeti életre. (lásd: Lőrincz, 1998, 12. old.)

„családba” osztották be.⁹¹¹ A család általában 20-30 főből állt, a növendékek nevelésével pedig a „családfőt” bízták meg. A családfő csakis szakavatott pedagógus lehetett. Minden új növendéket először egy úgynevezett kísérleti családba osztottak be, ahol megfigyelték őt és kioktatták az intézeti élet legfontosabb tudnivalóira. Ezután olyan családba helyezték, „amelyben az általa élethivatásul választott munkanem van meghonosítva, s amely családban intézeti neveltetésének egész ideje alatt állandóan egy és ugyanazon családfőnek keze alatt maradt.”⁹¹²

Az Alapszabályok részletesen tárgyalja a nevelés eszközeit és azok fontosságát is. A valláserkölcsi nevelés, az iskolai oktatás, a tisztaságra, rendre és fegyelemre szoktatás, munkára nevelés a növendékek reszocializációjának alapját jelentik. A valláserkölcsi nevelés a hittanórák, etika oktatása, szertartásokon való részvétel, lelkeszi tanácsadason való részvétel biztosítását jelentette. Az iskolai oktatás tekintetében az Alapszabályok szerint: „az ismeretfejlesztés és értelmi haladás megkedveltetése az elaljasodás egyik hatalmas óvszere lévén, az iskolai tanításra a javítóintézetekben kiváló gond fordítottatik.” Ez annyit jelentett, hogy minden növendék tanköteles volt.⁹¹³ A munkára nevelést pedig a „jellemképzés segédeszközének” tartották. Ennek érdekében már az intézetek telepítésekor különös gondot fordítottak arra, hogy kielégítő feltételek álljanak rendelkezésre a növendékek mezőgazdasági, illetve ipari foglalkoztatásához. Az intézetek helyi viszonyai és a környezet szükségletei szerint rendezték be a kéziipari műhelyeiket. A munka irányítását és oktatását ipartestületi tagok látták el, akik jogosultak voltak növendékeiknek tanonclevelet és munkakönyvet kiállítani. A növendékek teljesítményük alapján havonta munka-jutalomdíjba részesülhettek. A jutalomdíj nagyságát a növendékek szorgalmától és magatartásától tették függővé.⁹¹⁴

Az egyetlen komoly probléma az idő múlásával a javítóintézetek korlátozott befogadóképessége lett. Míg a létrejöttük után bőven a befogadható létszám alatt volt a növendékek száma, addig a XX. század első éveiben ez az arány megváltozott és nyilvánvalóvá vált, hogy a javítóintézetek képtelenek elhelyezni a növekvő létszámú fiatalok bünelkövetőit. Ehhez az is hozzájárult, hogy mivel határozatlan idejű volt a javítóintézeti elhelyezés, ezért teljesen kiszámíthatatlan volt a fluktuáció. A büntetés-

---

⁹¹¹ Királyi Javítóintézetek Alapszabálya: 29.§.

⁹¹² Kun – Ládai: A fiatalok kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon. Budapest, 1905, 64. old.

⁹¹³ Az intézetben a hit- és erkölcsstan, olvasás, írás, magyar nyelv, beszéd és fogalmazási gyakorlatok, földrajz, történelem, alkotmánytan stb. tantárgyakat tanítottak. Az itt szerzett végzettséget egyenértékűnek tekintették a másutt megszerezhetővel. (lásd: Lőrincz, 1998, 13. old.)

⁹¹⁴ Lőrincz, 1998, 15. old.

végrehajtási intézetekben elhelyezett fiatalkorúak továbbra is a felnőtt intézetekben kerültek elhelyezésre. A fiatalkorúak elkülönítésének szükségességét egyre inkább felismerték a szakemberek, az iskolai oktatás megfelelő biztosítása, a munkáltatás és munkaoktatás céljának kielégítésére, és nem utolsósorban a „bűnfertőzés” (kontágium) veszélyének kiküszöbölése miatt. Mindezek ismeretében a kormányzat elkezdett egy úgynevezett fogháztelepítési tervet. Az első ilyen fiatalkorúakat befogadó fogház a Kassai Kerületi Fogház volt 1905-ben.⁹¹⁵

Az új fogház már magán viselete a kor jellegzetes kriminológiai irányzatát. A foglyokat komoly differenciálásnak vetették alá, külön csoportba kerültek a vagyon elleni bűncselekmények miatt elítélt fiatalok, az első büntényesek, a visszaesők, az egyéb bűncselekmények miatt bűnhődők, illetve a városi csavargók. A javítóintézetekhez hasonlóan előtérbe került az iskolai oktatás fontossága, mégis a legnagyobb figyelem továbbra is a munkáltatásra fordult.⁹¹⁶ A helyi feltételek elsősorban a mezőgazdasági munkálatokat tették lehetővé, de figyeltek arra hogy a munkaerőpiaci szempontokat is kövessék. A munkáltatás haszonelvűsége és az utógondozás ésszerű összekapcsolásának figyelemreméltó példáját nyújtották, amikor a fogház a szabadultak otthon elkészített termékeit a saját piaci csatornáin keresztül értékesítette.⁹¹⁷

Egyértelműen ez az időszak az erkölcsi javítás és a reszocializáló nevelés kriminálpedagógiai elemeinek megalapozását jelentette. „A nevelést azonban, mint a fiatalok elkövetőkkel szemben a legfőbb és voltaképpen egyetlen célt, azért kell hangoztatnunk, mert a fiatalok fiziológiai szempontból is még nemcsak rászorulnak a testi, értelmi és erkölcsi edzésre, de ezt a szükséges fejlesztést, a nevelést tőlük nincs jogunk és okunk megtagadni azért, mert büntetést követtek el. A kultúrállam, amely a népnevelést kötelezőnek tekinti, köteles különlegesen gondoskodni a bűn útjára tévedt gyermekek és ifjak felneveléséről, nemcsak emberiség, de elsősorban közbiztonsági, mondhatnók önvédelmi szempontból, mert ha az ily rosszerkölcű, elhagyatott vagy már züllés útjára kerülő fiatalokat engedjük neveletlenül felnőni, vagy éppen a felnőtt büntetésekkel együvé zárjuk őket a rendes fogházakba, ez esetben a kétszerkettő négy

---

⁹¹⁵ Ide a 16 és 20 év közötti fiatalok kerülhettek. A 12 és 15 év közötti fiatalokat javítóintézetben helyezték el. (lásd: Lőrincz, 1998, 19. old.)

⁹¹⁶ A Kassai fogházban a fiatalkorúakat három csoportba osztották: 1. csoport: írni, olvasni és számolni tudó elítéltek; 2. csoport: rövid tartamos analfabéták (a rövid tartamú büntetésűeket csak olvasni és a nevüket aláírni tanították meg); 3. csoport: hosszú büntetésű analfabéták (őket írni, olvasni és a négy alapműveletre tanították meg) (lásd: Kisida Erzsébet: Börtönoktatás. In: Börtönügyi Szemle 1999/1. szám, 105. old.)

⁹¹⁷ Lőrincz, 1998, 19. old.

bizonyosságával a fiatal bűnösök legnagyobb részéből igazi büntettek fognak kifejlődni, akiket pedig okos, helyes neveléssel még szinte megközelítő biztonsággal meg lehetett volna mentenünk.”⁹¹⁸

A két világháború közötti Magyarország büntetőjogát három lényeges tendencia jellemezte. Egyik az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság alatt történt jogi konzekvenciáinak levonása, a másik a 20. század büntetőjogi reformgondolatainak jogszabályi megfogalmazódása, a harmadik pedig a militarizálódás és a háborús feszültség megjelenésének jogi vonatkozásai. Mindhárom hatás komoly változásokat idézett elő a büntető anyagi jog, a büntetés-végrehajtási jog és gyakorlat körében.⁹¹⁹

Az I. világháború és a forradalmak vérvesztéseit elszenvedő Magyarország a húszas évek elején újra kénytelen volt belefogni a gyermek- és fiatalkorúak helyzetének javításába. Amíg a nyugati országok szinte észrevétlenül dolgozták fel a gyermeklelkeken esett háborús károkat a már bejáratott jól működő intézményrendszerükkel, addig az újra megkeményedő és klasszikus büntetőjog sáncai mögé visszavonuló magyar kriminálpolitika nem tudott mit kezdeni a fiatalkorú bűnelkövetők nevelésével.⁹²⁰ A fiatalkorúak különleges kezelését szabályozó törvények bár érvényben voltak, a háborús évek alatt azonban tartalmilag, pedagógiailag kiürültek. Bár Trianon után az ország jelentős anyagi erőket fordított a kulturális élet frissítésére, ebből a gyermek- és ifjúságvédelem, a fiatalkorúak intézeteinek támogatása teljesen kimaradt.⁹²¹ Hasonlóan a fogházak helyzetéhez a javítóintézetek működése is a két világháború alatt egyfajta stagnálást mutat, a tevékenységek elsűrűltek, hatékonyságuk csökkent, háttérbe szorultak a tudatos, szakszerű kriminálpedagógiai elemek, a „családi légkör” pozitív hatása eltűnt az intézetekből, és felerősödtek a represszív elemek.⁹²²

---

⁹¹⁸ Finkey Ferenc: Büntetés és nevelés. Magyar Tudományos Akadémia kiadványa, Budapest, 1922, 79-80. old.

⁹¹⁹ Mezey Barna: Új határok között. Büntetés-végrehajtás a két világháború közötti Magyarországon. In: Börtönügyi Szemle, 2000/V. szám, 95. old.

⁹²⁰ A Nemzetközi Büntetőjogi és Börtönügyi Bizottság az 1920-as években felállította a minimális követelményeket, amelyeket az elítéltek emberséges és szociális kezelése szempontjából minden kulturállamnak kötelessége volt betartani. A bizottságban részt vett államok – köztük Magyarország – és a Népszövetség is elfogadta az 1929-ben „Alapelvek az elítéltek kezelésére” címen kiadott nemzetközi dokumentumot, amely a korabeli leglényegesebb börtönügyi követeléseket foglalta össze. (lásd: Vókó, 2006, 47. old.)

⁹²¹ Lőrincz, 1998, 62. old.

⁹²² Annak ellenére, hogy ekkor már 5 állami és 11 magán javítóintézet működött Magyarországon, a befogadóképességük 2000 – 2500 fő volt, átlagosan pedig 550-600 növendék került be évente. (lásd: Lőrincz, 1998, 63. old.)

Egyértelműen ezt az időszakot – a gazdasági recesszió következtében a zárt intézetek költségvetési támogatásának csökkenő tendenciája, a javítóintézetek pedagógiai „kiürülése”, a rigid légkör nyomán – a fiatalkorúak igazságszolgáltatása virágkorán való túljutás jellemzi. Még egy utolsó kapaszkodónak tűnt az 1938. évi XVI. törvénycikk, amely az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről, valamint a fiatalkorúak büntetési rendszerét ért módosításról szól, mely törölte a fiatalkorúakra kiszabható büntetések közül az államfogházatot, és helyette a fogházbüntetést írta elő.⁹²³

1.5. A szocializmus időszaka

A II. világháború után a nyugat-európai kriminálpolitika átalakításában markáns szerepet játszott az úgynevezett társadalomvédelmi (defense sociale) irányzat. A klasszicizmus elméleti dogmatizmusával, gyakorlati tehetetlenségével szembeni oppozícióból megszületett irányzat a bűnözést társadalmi problémaként kezelve „jogiatlan” büntetőpolitikai elképzeléseket fogalmazott meg.⁹²⁴ A mozgalom az 50-es években megújult, egyfajta mérsékeltebb társadalomvédelmi irányzatot alakítva ki, amely a pozitív, az elkövető integrálásával járó reszocializációt tűzte ki céljául. A büntetés speciál-preventív vonásait kihangsúlyozó irányzat különösen a büntetés kiszabása és végrehajtása terén küzdött a túlzó jogi formalizmus felszámolásáért, szakértelemmel helyettesítéséért.⁹²⁵

Magyarországon a második világháborút követően a Bn. és a kapcsolódó rendeletek rendezése érdekében megalkották a Budapesti Fiatalkorúak Bíróságának megalkotásáról szóló 1947. évi XXXIX. törvényt. Valójában ez az új jogszabály nem hozott lényeges változást, annak ellenére, hogy egy olyan szervezeti önállósággal rendelkező bíróság létrehozatala volt a célja, amely csakis fiatalkorúak ügyeivel és azok megsegítésével foglalkozott volna.⁹²⁶ Ugyancsak 1947-től az igazságügyi kormányzat azt az álláspontot képviselte, hogy a büntetés-végrehajtás nem lehet az állam számára veszteséges. A rabmunkáltatást beillesztették a tervgazdaságba. 1948-ban létrehozták az Igazságügyi Minisztérium Gazdasági Igazgatóságát, amely a rabmunkáltatás gazdasági részletterveit dolgozta ki és hajtotta végre. Ugyanebben az évben államosították az elítélteket foglalkoztató vállalatokat, előírták a büntetőintézetektől való különválásukat, azonban

⁹²³ 1938. évi XVI. tc. 4.§. (2) bekezdés

⁹²⁴ Nagy Ferenc: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. KJK., Budapest, 1986, 77. old.

⁹²⁵ Lőrincz, 1992, 9. old.

⁹²⁶ 1947. évi XXXIX. törvény indoklása. Ez a törvény tulajdonképpen az utolsó kísérlet volt egy önálló szervezettel működő, kizárólag a fiatalkorúak ügyeivel foglalkozó bíróság működtetésére.

azt is, hogy az intézetek kötelesek megfelelő számban munkaerőt biztosítani ezen vállalatok részére. Ez az intézkedés a fiatalok fogházait is érintette.

A negyvenes évek végének politikai fordulata után a büntető anyagi- és eljárásjog jelentős átalakítására került sor.⁹²⁷ 1950-ben megjelent a Csemegi kódex általános részét felváltó Bt. (1950. évi II. tv.), valamint új törvény szabályozta a büntető perrendtartást is (1951. évi III. tv.). A fiatalok büntető anyagi- és eljárásjogi szabályait egy önálló jogszabály, az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet (továbbiakban: Ftvr.) tartalmazta.⁹²⁸ Az Ftvr. szembefordult azzal a kriminálpolitikai irányvonallal, amely a bíróságot szociálpolitikai, gyermekvédelmi szervvé tette. A gyermekvédelem végrehajtója a tanácsapparat lett, a bíróságok pedig a büntető felelősségre vonás szerveivé váltak. A törvényerejű rendelet által bevezetett dualista jogkövetkezmenyi rendszer szimbolizálta a nevelési intézkedések és a büntetések kettősségét. A nevelő intézkedések körében előírta többek között a javító nevelést és a gyógypedagógiai intézetbe utalást; a büntetések között pedig a szabadságvesztés és a pénzbüntetés kapott helyett. A nevelő intézkedések súlyának emelése érdekében 1954-ben megalkották a 1954. évi 23. tvr., amely két korcsoportra osztotta a fiatalokat 12-14 és 14-18, az előbbiek esetében pedig kizárta a büntetések kiszabásának lehetőségét. Az ötvenes évek végétől végbemenő pozitív gazdasági kül- és belpolitikai folyamatok mellett a büntetőpolitika kiegyensúlyozottabbá és konszolidáltabbá vált.⁹²⁹ Ezidőtájt Európában a fiatalok reszocializálását egy új ideológia alapjaiban találták meg.

A pozitivisták büntetési elméletek jelentős visszhangra találtak Észak-Amerikában a XX. század második harmadától, magukat humanistáknak és rehabilitacionistáknak nevező, főleg pszichológusokat, pszichiátereket és szociológusokat egyesítő körökben. Az irányzat hívei hangsúlyozták, hogy a bűnelkövetők jelentős része munka- és pszichoterápiás kezeléssel gyógyítható. A pszichológiai, pszichiátriai tanok pönológiai térhódítása *treatment-ideológia* néven indult el a második világháború után és terjedt el

---

⁹²⁷ A büntetés-végrehajtás is jelentősebb változásokon ment keresztül. 1952-ben a szabadságvesztés végrehajtását és a végrehajtás irányítását kivették az igazságügyi minisztérium hatásköréből és azt a belügyminisztérium hatáskörébe helyezték át. A büntetőintézetek központi irányítására megszervezték a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát, az elítéltek munkáltatásának irányítására pedig a Közérdekű Munkák Igazgatóságát (KÖMI). Az 1955. évi Bv. Szabályzat rögzítette az egynemű végrehajtási rendszert, céljának tekintette a nevelést, mellőzte a testkínzó, fájdalmakat okozó fegyelmi fenytéseket, konkrétan megjelölte az elítéltek kötelességeit.

⁹²⁸ Az önálló szabályozás azonban nem jelentette a fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásának a felnőttektől való eltávolodását, sőt éppen ellenkező irányú tendencia volt tapasztalható. (lásd: Lőrincz, 1998, 142. old.)

⁹²⁹ Lőrincz, 1998, 151. old.

a kontinensen megalapozva a „jóléti” államkoncepciót és a „gondoskodó” büntetőpolitikát.⁹³⁰ Újra az átnevelés került előtérbe, ezúttal azonban pszicho- és szocioterápiás eszközökkel.

A növekvő visszaesés, a büntetőintézetek túlszűfolttsága,⁹³¹ a gazdasági recesszió azonban mind-mind hozzájárultak az ideológiától való elforduláshoz és egy neoklasszikus irányvonal megjelenéséhez.

Magyarországon tovább folytatódott a kodifikációs folyamat. 1961-ben hatályba lépett az új Btk., amely továbbra is a nevelő jellegű „befolyásolást” tartotta elsődleges szempontnak, annak ellenére, hogy a Btk. miniszteri kimondta: „a fiatalok büntetéseinek elbírálásánál az általános büntetőjogi elvek érvényesülnek”. A nevelő intézkedések közé sorolt javítóintézeti nevelés az 1961-es Btk. legsúlyosabb, határozatlan időtartamú, fiatalokkal szemben kiszabható nevelő intézkedése volt. A főbüntetések közül a szabadságvesztés büntetés időtartamára tett változtatásokon kívül a 97.§ (1) bek. meghatározza azt is, hogy „különös gondot kell fordítani a fiatalok erkölcsi nevelésére, valamint oktatására.” E cél megvalósításához a törvény újfent a fiatalok önálló bv. intézeti elhelyezését deklarálja. (97.§ (2) bek.) A Btk. 1966. évi Novellája a „fiatalok átnevelhetősége szempontjának” figyelembe vételével két végrehajtási fokozatot állapít meg: a börtönt és a munkahely fokozatot. Ez utóbbit az 1971. évi Novella – a ma is használatos – börtön és fogház fokozatokra változtatta.⁹³² Ekkor már működött a Btk. 97.§ (2) bekezdése szerint elvárt különálló fiatalok büntetés-végrehajtási intézete, Tökölön.

Az 1966-ban hatályba lépő első magyar Bv. tvr. a fiatalok szabadságvesztés büntetésének végrehajtásáról speciális, kiegészítő jellegű szabályokat tartalmazott. Ezek alapján az oktatásban, szakképzésben való részvétel kötelező volt, jogosulttá tette a fiatalok a kapcsolattartásra, művelődésre, öntevékeny vagy szervezeti munkába való bekapcsolódásra. Az iskolai oktatás a fiatalok büntetőintézete hatásrendszerének egyik legeredményesebb szektoraként jellemezhető.⁹³³ Hasonló jelentőséggel bírt a

---

⁹³⁰ Lőrincz, 1992, 9. old.

⁹³¹ Ami annak volt köszönhető, hogy a treatment ideológia előnyben részesítette a hosszú, illetve határozatlan időtartamú börtönbüntetések alkalmazását, a célból, hogy idejük legyen a hatékony kezelés és a személyiség átalakításának sikeres befejezéséhez.

⁹³² Ez a Novella azonban már nem a nevelés prioritását, hanem a társadalom védelmének fontosságát vallja és bevezeti a szabadságvesztés büntetés fiatalokra alkalmazandó formáinak szigorítását. (1971. évi 28. tvr.)

⁹³³ Lőrincz, 1998, 165. old.

munkáltatás is, amely a Bv. tvr. szerint „az elítélt nevelését, testi, szellemi erejének fenntartását, szakmai gyakorlottság megszerzésével a társadalomba való beilleszkedés” (22.§) alapja volt. Megfogalmazták, hogy a munkának, foglalkoztatásnak akkor van pedagógiai jelentősége, ha társadalmilag is, egyénileg is értelmes és hasznos tevékenység, ha értéket hoz létre és így alkalmas arra, hogy a fiatalkorúban kialakítsa, illetve elmélyítse saját társadalmi hasznosságának tudatát.⁹³⁴ A fiatalkorúak nevelése a szocialista pedagógiának abból az elvi tételéből indult ki, hogy a nevelési eljárások alanya és közege nem közvetlenül az egyén, hanem a közösség. A makarenkói iskola tanítása szerint a nevelő a követelményeket az egész közösséggel szemben támasztja és egyidejűleg gondoskodik arról, hogy a közösség legérettebb tagjai e követelményeket elsajátítsák és megerősítve közvetítsék a többi tag fele.⁹³⁵

Magyarországon a 60-as években meginduló kriminológiai, szociológiai és pszichológiai kutatások egyik kiemelt területe volt a fiatalkori bűnözés okainak, feltételeinek és az ellene kiépítendő eszközöknek a vizsgálata. Ezek a kutatások megkísérelték a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási folyamatainak, a büntetőintézet valóságos viszonyainak feltárását, valamint ennek alapján a reszocializáció, rehabilitáció fontosabb kritériumait kriminálpedagógiai programba foglalni. Ennek a programnak, mint elméleti hipotézisnek az volt a lényege, hogy a büntetőintézetek alkalmassá tehetők az egészséges nevelési helyzet megteremtésére, az erkölcsi személyiség átrendezésére, azaz a fiatalkorúak átnevelésére. A program kiemelte a perspektívát nyújtó szakképzéseket, érzelmi- és közösségi neveléseket, illetve ezeknek az életkori sajátosságokra vonatkozó fontosságát.⁹³⁶

Ennek ellenére az 1966-os szabályozás nem volt alkalmas fiatalkorúak e szempontok alapján történő felkarolására és különválasztására a felnőttektől. Ez a hiányosság oda vezetett, hogy a fiatalkorúak intézetének formai jegyekben kifejeződő különállásával megelégedve „nem indultak meg a fiatalkorúak sajátos kezelésével kapcsolatos módszertani próbálkozások, kísérletek”⁹³⁷ Ebben az időszakban a fiatalkorúak tipizálásában, csoportképzésekben a nevelési szempontok helyett inkább a termelési és

---

⁹³⁴ Lőrincz, 1998, 166. old.

⁹³⁵ Büntetés-végrehajtási jog. Főiskolai jegyzet II. kötet (szerk. Hazai Tibor); Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1977, 155-156. old.

⁹³⁶ Lőrincz, József: Távlatok. Fejlesztési vázlat a fiatalkorúak hazai büntetés-végrehajtásához; In: Börtönügyi Szemle, 13. évf./1. szám, 1. old.

⁹³⁷ Lőrincz, József: Távlatok. Fejlesztési vázlat a fiatalkorúak hazai büntetés-végrehajtásához; In: Börtönügyi Szemle, 13. évf./1. szám, 2. old.

biztonsági szempontok léptek előtérbe. Míg az iskolai oktatás a legeredményesebb szektorként tündökölt, a szakmai képzés feltételeinek kialakítása már jelentős nehézségekbe ütközött.⁹³⁸ A 70-es évek közepétől megindult kodifikációs folyamat kapcsán egyértelművé vált, hogy a változások az állami intézmények működésének fenntartására és a legszükségesebb kiigazításokra korlátozódnak.

Az 1979. évi 11. számú tvr. előkészítése során a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának elkülönített szabályozása fel sem vetődött. A 80-as évek elején a szabadságvesztésre ítélt fiatalkorúak létszáma hirtelen nagyon megugrott, amit a költségvetési támogatás és fejlesztés nem bírt követni, így a fiatal fogvatartottak helyzete megromlott. Ugyanakkor a javítóintézetek ezidőtájt a büntetési rendszer legvitatottabb intézményei voltak. Bár az 1979-es Bv. Kódex a javítóintézeti nevelést felvette az intézményei közé és ezáltal eme intézkedés végrehajtása első ízben került törvényi szintű szabályozásra, azonban számos kiegészítő rendeletre volt szükség ahhoz, hogy működését biztosítsák.⁹³⁹ A szabályozásban továbbra is a javítóintézeti nevelés hagyományos funkciója a fiatal bűnözői életútjának megszakítása, a káros környezetből való kiemelés és zárt intézeti, kényszerrel is biztosított nevelési program végrehajtása, valamint: „a fiatalkorú nevelése, oktatása és szakmai képzése által annak elősegítése, hogy helyes irányba fejlődjen és a társadalom hasznos tagjává váljon.”⁹⁴⁰ A kiegészítő rendeletek számos olyan – a fiatalkorú utólagos reszocializációját elősegítő – rendelkezést meghatároztak, mint a javítóintézeti nevelés elrendelése esetén személyiségvizsgálat céljából átmeneti intézetben való elhelyezés, korrekciós csoportok létrehozása (a nehezen kezelhető, magatartási zavarokkal küszködő növendékeknek), pszichopedagógiai csoportok (pszichopátiás, narkomániás, szuicid hajlamokkal rendelkező növendékek részére). Az iskolai oktatás mellett a 80-as években a szakmai képzés jelentette a klasszikus reszocializációs eszközt. Az intézetek meglátása szerint a kisipari, szolgáltató jellegű munkafoglalkoztatás és ezek „készség elsajátító tanfolyamokon” való oktatása, (mint a: háziasszonyképző, szabó-varró, zöldségtermelő, parkgondozó, gépiró a lányoknál; hegesztő, esztergályos, szoba festő-mázoló a fiúknál) a növendékek visszailleszkedési esélyeit növelik a munkahely biztosításával.

---

⁹³⁸ A vállalati rendszerű munkáltatás általánossá válásával az intézet érdekeltsége a kooperáló vállalatokkal való együttműködést helyezte előtérbe, így a szak-, illetve betanított munkás képzés profilját és kereteit majdnem teljesen a vállalatok szűkös igényei és szükségletei diktálták. (lásd: Lőrincz, J.: Távlatok. Fejlesztési vázlat a fiatalkorúak hazai büntetés-végrehajtásához; In: Börtönügyi Szemle, 13. évf./1. szám, 2. old.)

⁹³⁹ 6/1980 OM rendelet; 1985/1969 MM utasítás

⁹⁴⁰ Bv. Kódex: 105.§ (1) bek.

Az 1980-as évek végére érzékelhető volt az európai jogállamiság eszmeáramlatának hatása. Nyugat-Európában a treatment ideológiától való elfordulás után a klasszikus elvekhez kötődő hagyományok, a cselekmény társadalomra veszélyességének értékelése és az eljárási garanciák fontossága dominált. A börtönártalmak felismerése nyomán számos országban elkezdődött egy intenzív küzdelem a börtönnépeség csökkentése érdekében. Ezzel összefüggésben előtérbe kerültek a bűnözés megelőzésére irányuló erőfeszítések, amelyekben elsősorban az ENSZ és az Európa Tanács töltött be jelentős szerepet. A fiatalkorúakat érintő törekvések közül egyre inkább a büntetőeljárás non-intervenció (be nem avatkozás), illetve a diverzió (elterelés)⁹⁴¹ szélesedő alkalmazása terjedt el, amelyek a börtön deszocializáló és stigmatizáló szerepét hivatottak csökkenteni. Mindezek következtében egy új modell, a társadalmi újrabeilleszkedés irányzata terjedt Európában. E modell képviselői azt vallják, hogy az elkövető megromlott közösségi kapcsolatait magában a közösségben és a közösség által kell helyrehozni, ugyanis csak így lehetséges a társadalmilag elfogadott magatartásmintákat gyakoroltatni, továbbá csak így kerülhető el a káros stigmatizáció és a bűnözői én-kép, öntudat rögzülése. Ehhez a modellhez kapcsolódik szorosan egy, a 70-es évek óta folyamatosan fejlődő jóvátételi nézet, amely a tettes-központú kezelési rendszert kiterjeszti az áldozatra és társadalomra is. A jóvátétel a tettes, az áldozat és a társadalom közti interakciós folyamat, amely „begyógyítja a kriminális konfliktus okozta sebeket és kibékíti az érintetteket.”⁹⁴² A jóvátétel konkrét jogi intézményeként a mediációs eljárás jelent meg, amely során a felmerült konfliktus megoldását, „vissza-társadalmiasítását”, egy tettes-áldozat közös megegyezést lehet kialakítani.

1.6. A rendszerváltást követő időszak

Magyarországon már az 1980-as évek végétől folyamatosan téma volt a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható büntető szankciók reformja. A 90-es évek elején az általános büntetőjog korrekciója – a fiatalkori bűnözés mennyiségi növekedése, a nemzetközi szervezetek ajánlásai, a börtönök túlszűfolttsága ellenére – nem érintette a fiatalkorúak ügyeit. A késedelem okaként felmerülő érvek a megfelelő anyagi-

---

⁹⁴¹ A diverzió – bírói bűnösség-megállapítást megelőző – a formális büntetőeljárástól való olyan elterelés, amely a gyanúsított nem büntetőjogi programban való részvételéhez vezet. Főleg a fiatalkorúak ügyeiben, növekvő népszerűségét az indokolja, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények eseteiben elősegíti az ügyek gyorsabb és csekélyebb költségkihatásokkal járó intézését, egyúttal a sértett érdekeinek sikeresebb érvényesítését. (lásd: Lőrincz, 1992, 14. old.)

⁹⁴² Lőrincz, 1992, 15. old.

eljárásjogi koncepciók hiányára, valamint a gyermek- és ifjúságvédelem intézményrendszere átalakításának szükségességére mutattak. Ehhez csatlakoztak a fiatalkorúval szembeni szabadságvesztés büntetés ultima ratio jellegének figyelmen kívül hagyása, az alternatív büntetési rendszer hiánya, differenciált elbírálás és büntetéskiszabás mellőzése, valamint – ami értekezésünk szempontjából a legfontosabb – a reszocializációt szolgáló intézményi háttér hiánya.⁹⁴³

Bár lassan kialakult az a felfogás, hogy a garanciális elveken felépülő rendszernek alapvető szüksége a fiatalkorú bűnelkövetőkkel kapcsolatos szociális célok és funkciókat is ellátó igazságszolgáltatási rendszer kialakítása, ennek irányába azonban nem sok lépés történt. A fiatalkorúak helyzetével kapcsolatos jogszabályi módosítások elsősorban a szabadságvesztés időtartamát, az előzetes letartóztatás problematikáját – illetve a nemzetközi szerződések és egyezmények hatására – az alapelveket érintették. Ugyancsak a 90-es években merült fel a változtatás szükségessége az életkori határok tekintetében is. Kérdés volt, hogy az alsó korhatárt – tekintettel a 12-13 éves korosztály magas bűnözői arányszámra – nem kellene-e lejjebb szállítani. Ugyancsak felmerült illetve egy úgynevezett fiatal felnőtt kategória kialakítása is.⁹⁴⁴ Egyértelmű tehát, hogy a 90-es évek fokozott reformhangelése, valamint a jogállamiság megszilárdításának törekvése (a nemzetközi követelmények elvárásai által) mégsem érte el azt az eredményt, amelyet a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási rendszere megkövetelt. Ennek okai a fiatalkorúakra vonatkozó szankciórendszer szűkös választékában, a fiatal személyi körülményeihez igazodó büntetés kiszabás korlátozottságában, a végrehajtási infrastruktúra – tárgyi, személyi feltételek – több évtizedes elmaradásában keresendők.⁹⁴⁵

E történelmi áttekintés szűkre szabott terjedelmével nem vállalkozhat arra, hogy a megérdemelt alaposággal bemutassa, csupán arra, hogy felvázolja azt a néhány jelentős eseménysort, amely alapvetően meghatározta a magyar bűnelkövető fiatalkorúak nevelésével és reszocializációjával kapcsolatos történelmi fejlődési irányt. Nehéz elképzelni hatékony büntető igazságszolgáltatást korszerű büntetés-végrehajtás nélkül. A büntetések pusztán hátrányozó jellege fölött elszállt az idő. A nevelés és a rehabilitáció módszereinek a jogállamiság követelményei között kell érvényesülniük. A

---

⁹⁴³ Lévay Miklós: A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható büntető szankciók reformja. In: Magyar Jog, 1994/6. szám, 340. old.

⁹⁴⁴ Gibicsár Gyula: A gyermek- és ifjúságvédelem helyzete és feladatai – ügyészi szemmel. In: Valóság, 1994/11. szám, 43. old.

⁹⁴⁵ Lőrincz, 1998, 226. old.

hátrányozást a nevelés eszközeként kell felfognunk, mint amiben kifejezésre jut a büntetés visszatartó hatása is. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának fejlődéstörténeti elemzéséből egyértelműen kiderül, hogy ezen fiatalok személyes szükségleteire épített átalakító nevelés sem elméletileg, sem pedig gyakorlatilag nem elegendő ennek a folyamatnak a megállítása és esetleges visszafordítására.

2. Rövid kitekintés a javítóintézetek helyzetére

Jelen értekezés szűkebb témája a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalkorúak reszocializációs nevelése és annak eszközei. A nemzetközi kitekintésünk alkalmával azonban nyomon követhető volt, hogy a legtöbb civilizált nyugati államban a javító-nevelő, edukációs központokat, intézeteket részesítik előnyben. A börtön ultima ratio jellege szükségessé teszi egy olyan intézmény egyre hangsúlyosabbá válását, amely egyszerre látja el az ideiglenes izoláció és a nevelés funkcióját, ezért térünk ki röviden a magyar javítóintézetek rendszerére és bemutatására.

A javítóintézeti nevelés feladata a fiatalkorú nevelése, oktatása és szakmai képzése a célból, hogy helyes irányba fejlődjék, és a társadalom hasznos tagjává válják.⁹⁴⁶ A javítóintézeti nevelés során a fiatalkorú jogosult életkori szükségleteinek megfelelő ellátásra, gondozásra, egészségügyi és mentálhigiénás ellátásra, intézeti jogainak és kötelezettségeinek megismerésére, hozzátartozóival való levelezésre, látogatók fogadására, vallási és lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására és annak gyakorlására, oktatásban/képzésben való részvételre, érdeklődésének megfelelő szabadidős tevékenységre. A jogai mellett kötelezettségei is vannak, így a fiatalkorú köteles a számára kijelölt csoportban nevelkedni, az általános iskolai tanulmányait a tanköteles korban túl is folytatni, az eredményes nevelése érdekében az intézet dolgozóival együttműködni, valamint az intézet rendjét megtartani. Az intézet teljes ellátást biztosít a fiatalkorú számára, és ellátja gondozását, nevelését, felügyeletét, továbbá oktatását, képzését, munkafoglalkoztatását, valamint az ügyeivel kapcsolatos adminisztrációs feladatokat.⁹⁴⁷

---

⁹⁴⁶ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról: 105.§

⁹⁴⁷ 30/1997. (X. 11.) NM Rendelet a javítóintézetek rendtartásáról: 2.§ (2) bek.

A fiatalok javítóintézetbe való elhelyezése kapcsán a fő hangsúly egyértelműen a reszocializáció kell, hogy legyen.⁹⁴⁸ A rendelet szerint az intézetben folyó nevelés céljait az Szervezeti és Működési Szabályzat határozza meg. Ide tartozik a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarainak enyhítése, pszichés állapotának rendezése, iskolázottságának, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítés. A nevelés során kiemelten kell foglalkozni az alkohol és a kábítószer veszélyeivel, valamint a szexuális élet problémáival.⁹⁴⁹ A nevelő egyéni nevelési tervet készít a fiatalok számára, ahol figyelembe kell vennie a befogadásakor készített szakértői vizsgálatok megállapításait, családi kapcsolatairól beszerzett tájékoztatást, az intézetbe kerülése előtt készített pedagógiai, pszichológiai véleményeket, valamint a befogadást követően tapasztalt viselkedését és az egyéni beszélgetések során szerzett információkat. Abban az esetben, ha a fiatalok egyéni pszichológiai gondozásra is szüksége van, akkor a pszichológus egyéni gondozási tervet készít.

A rendelet szellemében az intézetben olyan kompenzáló és korrigáló nevelést kell a fiatalok számára biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalok megelőző életútja hiányainak pótlására és a fiatalok bűnelkövetésének hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására. A javítóintézeti nevelés középpontjában az egyéni fejlesztés és a csoportos foglalkozás áll. Az *egyéni fejlesztési tervek* objektív alapját a nevelési követelmények adják. Ahhoz, hogy az általánosan megfogalmazott elvárások alapján egyénre szabott tervet lehessen készíteni, elengedhetetlen a növendék megismerése. A *csoportos foglalkozások* színtere a javítóintézeti csoport. A csoportok befogadóképessége általában maximum 12 fő, ez megegyezik azzal a törekvéssel, hogy a gyermekvédelmi intézményekben a hagyományos, nagy intézeti csoportformát a kisebb csoport, az egyénre irányuló fejlesztés váltsa fel. A sok szempontból sérült fiatalok alacsony toleranciatűrő képességének is vélhetőleg ez a forma felel meg.⁹⁵⁰ Továbbá az intézetek a nevelés fontos eszközének tekintik a jutalmazást (dicséret, tárgyjutalom, korábbi büntetés elengedése, kulturális vagy sportprogram biztosítása,

---

⁹⁴⁸ 1997 óta a fiatalok előzetes letartóztatásának végrehajtását a javítóintézetekben hajtják végre. Természetesen mindazok a jogok, ami a többi fiataloké is megilletik, az előzetesek esetében is érvényesülnek, azonban bizonyos korlátozásokkal, mint például: az előzetes letartóztatásban levő javítóintézetben elhelyezett fiatalok csak megfelelő ruházat híján kell ruházattal ellátni, zsebpénzben nem részesül, intézeten kívüli oktatásban, munkafoglalkoztatásban nem vehet részt, kimenő, eltávozás, szabadnap, betegszabadság nem engedélyezhető stb. (lásd: A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény)

⁹⁴⁹ 30/1997. (X. 11.) NM rendelet: 23.§

⁹⁵⁰ Rác – Lénárd, 2008.

kimenő, eltávozás vagy szabadság engedélyezése) és a fegyelmi büntetéseket (megrovás, kimenő, eltávozás, szabadság megvonása, zárt jellegű intézeti elhelyezés). Lényeges hangsúlyt helyeznek az intézetben folyó oktatásra és képzésre, amelyek célja a fiatalok iskolai hiányosságainak pótlása, megkezdett tanulmányainak folytatása, a munkaerő-piaci esélyeit növelő képzettség megszerzése. A javítóintézeti nevelésre utalt alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkező fiatalok – amennyiben tankötelezettségük fennáll – általános iskolai oktatásban részesülnek. Amennyiben annak feltételei fennállnak, az intézet biztosítja a középiskolai tanulmányok folytatását is. Az általános iskolát befejező fiataloknak viszont biztosítják a szakképzés lehetőségét. A javítóintézet a növendékek számára a szabadidő értelmes eltöltéséhez is segítséget nyújt, például érdeklődésének megfelelő szakkörök működtetésével, kulturális programok szervezésével, sportolási lehetőség biztosításával. Az intézet lehetőséget teremt a kábítószerélvező fiatalok részére a leszokáshoz szükséges kezelésre. Az intézetből való elbocsátást az utógondozó készíti elő.

Mint a reszocializáció egyik leglényegesebb eleme, az intézet szorgalmazza, hogy a fiatalok a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozóival megfelelő kapcsolatot tartson, azaz elősegíti, hogy a növendék kapcsolata ne szakadjon meg azzal a környezettel, ahová az intézkedést követően fog visszatérni. Ennek érdekében a javítóintézeti nevelésre utalt fiatalok számára utógondozót jelölnek ki, aki felkeresi a családot, a gyermekjóléti szolgálatot, a pártfogót, felveszi a kapcsolatot a munkaügyi központtal. A fiatalok nevelésében és a társadalomba való beilleszkedésének elősegítésében fontos szerepe van a gyámhatóságnak, a hivatásos pártfogónak, az erre szakosodott szociális, karitatív és öntevékeny szervezeteknek, valamint a fiatalok szülőjének, gyámjának vagy más hozzátartozójának. Az intézetből történő elbocsátás előkészítésében pedig különösen nagy szerepe van az utógondozónak. Az intézet utógondozó részleget működtethet azon elbocsátott fiatalok számára, akik a családjukba nem térhetnek vissza, és az elbocsátás idejére nem sikerült számukra lakhatási lehetőséget biztosítani és megélhetési feltételeket teremteni, illetve itt helyezhető el az a fiatal is, aki tanulmányait szeretné befejezni az intézeti oktatásban, képzésben.⁹⁵¹

A *javítóintézeti nevelés* tehát, olyan büntetőjogi intézkedés, amely azon fiatalok bűnelkövetők részére került elrendelésre, akiknek eredményes nevelése érdekében – tekintettel személyi körülményeikre és az általuk elkövetett bűncselekményre – intézeti

---

⁹⁵¹ 30/1997 (X. 11.) NM rendelet: 57.§

nevelés szükséges. A javítóintézeti nevelés tartama egy évtől három évig terjedhet. Valójában a javítóintézeti nevelés kettős szerepet tölt be a magyar jogrendszerben, egyrészt büntetőjogi intézmény, joghátrány, melyet a bűncselekmény elkövetője szenved el, de nevelő hatásának kiemelkedő szerepe miatt egyfajta visszaterelő mechanizmus is: fő célja a társadalmi együttélés készségének sikeres kialakítása, a reszocializáció elősegítése bűncselekményt elkövető fiatalok esetében. Javítóintézeti nevelés azoknál a fiataloknál alkalmazható, akiknél elegendő az intézkedés alkalmazása, a bűncselekmény tárgyi súlya nem teszi szükségessé büntetés kiszabását, viszont mégsem maradhat abban a környezetben, ahol eddig élt, mivel a további nevelés feltételei ott nem biztosítottak.

A fiatalokkal szemben elrendelhető intézkedések körében, a javítóintézeti nevelések száma évek óta csökken. Az arra alkalmas ügyekben és személyekkel szemben ugyanis gyakorta azért nincs lehetőség ezen nevelő célzatú intézkedés alkalmazására, mivel az eljárás elhúzódása miatt a vádlott életkora azt már nem teszi lehetővé.⁹⁵² Hosszú idő óta a 2006-os esztendő volt az első olyan év, amelyben több javítóintézeti nevelés került elrendelésre, mint az azt megelőző évben.(2006: 199; 2005: 189;)⁹⁵³ A javítóintézeti nevelés intézkedésének végrehajtására ma Magyarországon négy intézet hivatott: Aszód, Debrecen, Budapest – Szőlő utca, valamint Rákospalota-i lánynevelő javítóintézet.

a) Az **aszódi intézet** az ország legrégebbi intézete, 120 éve létesítették, jelenleg a jogerősen javítóintézeti nevelésre ítélt fiúk számára biztosít elhelyezést 200 férőhelyen. Illetékességi területe egész Magyarországra kiterjed. Az intézetben közel 180 személy foglalkozik kizárólag a gyerekekkel, így az intézet nyitottságát a pedagógusok, gyógypedagógusok, pszichológusok együttműködése és motivációs készsége biztosítja folyamatos párbeszéd által a fiatalok és a dolgozók között. Az intézet önálló iskolával rendelkezik, úgynevezett Általános Iskola, Szakiskola és Speciális Szakiskola néven, amely önálló jogi személyként bejegyzett intézmény. Mivel a neveltek kor szerinti megoszlását tekintve dominál a 16-17 éves generáció, szűk réteg a 14-15, illetve a 18-

---

⁹⁵² Lajtár, István: A kiskorúak bűnözésének, a fiatalok igazságszolgáltatásának időszerű kérdéseiről, illetve a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyész szakterület büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti munkájának tapasztalatairól. Legfőbb Ügyészség által szervezett konferencián elhangzott előadás, Balatonlelle, 2007. szeptember 3.

⁹⁵³ Legfőbb Ügyészség: Gyermek- és Ifjúságvédelmi Önálló Osztály: A gyermek- és fiatalok bűnözésének 2006. évi adatairól, a büntetőügyekben kifejtett szakági tevékenység főbb mutatóiról.

19 éveseké és iskolai végzettségükre jellemző, hogy többségük nem fejezte be általános iskolai tanulmányait, így a 4-5. osztály neveltjei vannak a legtöbben.

Az intézet pedagógiai, szakmai célja, hogy a gondozására bízott növendékek számára a jogszabály által előírt feltételek és kötelezettségek mellett, biztosítsa az optimális motivációs szintet, valamint a személyiségelv alapján egyéni, reális pedagógiai programmal valósítsa meg ezen fiatalok személyiségfejlesztését. Ennek érdekében kialakítottak egy differenciált pedagógiai struktúrát a növendékek társadalmi reintegrációjának segítésére. A rendszer elemei: az otthoncsoportok, melyek a "Pedagógiai Program" alapján megfogalmazott egyedi munkatervek szerint működnek (szocializációs szintekre épülő programok); a pszichopedagógiai csoport, ahol a peremhelyzetre került, markánsabb karaktertorzulást mutató, illetve alkohol- vagy drogfüggő fiatalok terápiás gondozása valósul meg; a zárt csoport, ahol súlyos magatartászavart mutató, agresszív, az intézet általános rendjét többször megsértő növendékek korrekciós nevelését elősegítő programok zajlanak; valamint az intézet működtet még egy gyógypedagógiai részleget is, amely az enyhe fokban értelmi fogyatékos fiúk reszocializációját valósítja meg.

A pedagógiai struktúra valamennyi színtere átjárható minden irányban, kivéve a befogadó csoport, ahol egy hónap időtartam alatt ismerkednek meg a neveltek jogaikkal, kötelességükkel, oktatási-képzési lehetőségeikkel, a szokásrenddel. Továbbá szintén ebben a csoportban kerül sor a személyiségvizsgáló megfigyelésekre, amelyek alapján irányítják a növendékeket a számukra legkedvezőbbnek ítélt közösségbe. 1992-től az intézet működtet egy Utógondozás Alapítványt és Gondozó Házat azon volt intézeti neveltek részére, akik társadalmi beilleszkedését az intézményi nevelés megszűnése után is szükségesnek látja segíteni.⁹⁵⁴

b) A **debreceni intézetben** 80 férőhelyen előzetes letartóztatásra, 24 férőhelyen jogerős javítóintézeti nevelésre szolgáló részleg működik. Az intézmény történetéhez hozzátartozik, hogy korábban lánynevelőként funkcionált. Az 1995-ös törvénymódosítással alakították át javítóintézetnek fiúk számára, majd 2002-ben az előzetes letartóztatásból kikerülő gyermekek elkezdett nevelésének továbbfolytatása érdekében az intézetben belül kialakították a jogerős javítóintézeti nevelésre szolgáló részleget. A munkatársak nagy része pedagógus végzettségű.

---

⁹⁵⁴ Bővebb információ: lásd: www.aszod-afi.hu

Az intézet hasonlóan Aszódi társához számos fronton próbálja segíteni neveltjeit. Az egyik különlegessége az intézetnek az úgynevezett AVP (Alternatívák az Erőszakkal Szemben) (konfliktuskezelő) tréning, melyen nemcsak a neveltek, de a dolgozók is részt vehetnek. Az intézet hangsúlyt fektet az iskolai oktatásra, a fiúk egyharmada átlagosan kevesebb mint 5 osztállyal rendelkezik, egyharmada 5-8 osztályt végzett, 30%-uk elvégezte a 8 osztályt. A fiatalok átlagéletkora 16 év. Az elmúlt 5 év alatt kb. 600 gyerek került az intézetbe, ebből 6-7 analfabéta. Az analfabétizmus nem szellemi adottságuk folyománya, mivel az intézetben 2-3 osztályt is elvégeznek, hanem az alapoktatás hiányosságait, a család odafigyelésének, a tudásnak mint értéknek a hiányát mutatja, illetve a gyermek sorozatos iskolai kudarcainak következménye.⁹⁵⁵

c) A Budapest-i *Szőlő utcai* intézet 1996. május 1-jétől működik jelenlegi formájában. Az intézet illetékességi területe elsősorban a főváros, Pest megye és a Dunántúl. 100 férőhely biztosított az intézetben, jórészt 100%-os kihasználtsággal működik, de előfordul, hogy létszámon felüli a neveltek száma. Az intézmény az előzetes letartóztatásban lévő fiatalok számára biztosítja, hogy életkori sajátosságainak megfelelő környezetben kapjanak elhelyezést, iskolába járjanak, dolgozzanak, és olyan nevelőintézeti foglalkozásokon vegyenek részt, melyek egy általános iskolás, illetve középiskolás korú fiatalnak a délutáni elfoglaltságot jelentik. Emellett személyes problémáikat megbeszélhetik a velük foglalkozó pedagógusokkal. Gyakran egy, esetenként több éves kihagyás után kerülnek iskolapadba. Tudásuk lényegesen eltér a bizonyítványukban dokumentált évfolyam minimum követelményeitől. Iskolai kudarcok sorozatát élték át és ezáltal a tanulás iránti motiváltságuk alacsony. Az intézet speciális helyzete meghatározza az oktatás körülményeit, szervezésének módját: a növendékek az év bármely napján érkezhettek és távozhatnak, bekerülésük és távozásuk nem igazodik a hagyományos szorgalmi időszakhoz, a kinti iskolák szeptembertől szeptemberig tartó tanévéhez. Így ennek következtében az oktatás folyamatos, az iskolába történő bekerülés, illetve kikerülés ideje előre meghatározhatatlan. Az általános iskolát befejezett, illetve a felsőbb osztályokba járó növendékek részére tanfolyami képzéseket indítanak. Egy-egy növendék párhuzamosan több tanfolyamon is tanulhat. Tanfolyamok: palántanevelő, kéziszővő, kisállat-gondozó, számítógép kezelői, alapfokú festő-mázoló.

---

⁹⁵⁵ Lásd: <http://www.dji.hu/>; lekérdezés: 2008. január 22.

Ezekon kívül az intézet még működtet különböző szociálpedagógiai csoportokat, ilyen például: a híres Ágacska rendszer.⁹⁵⁶ Az "Ágacska" egyik fő jellegzetessége, hogy a tagok – legyenek felnőttek (nevelők) vagy növendékek – egyenlő jogokkal, kötelezettségekkel rendelkeznek. Egy totálisan zárt, tekintélyvel, pontos előírások szerint működő intézményben ez az a csoport, ahol szabadon lehet véleményt nyilvánítani. Az "Ágacska" évek óta bizonyítja létjogosultságát, az elemzések során nyilvánvalóvá vált, hogy rendkívül széles spektrumú eszközt, módszert sikerült formálni. Az "Ágacska-játékok" nagyban segítik a növendékek csoportbeli beilleszkedését, az intézet egészéhez, elvárásaihoz, követelményrendszeréhez történő alkalmazkodását. A növendékek egymás iránti és a felnőttek felé történő elfogadását. A csoportok műsorai, az egymás közti versenyek erősítik a csoportidentitást, amelyen belül az egyén szerepe meghatározó, de alá is rendelődik a közös cél elérésének, a közösen elért siker örömeinek, melynek a nevelő is résztvevője, részese.

d) A *rákospalotai intézetbe* előzetes letartóztatásban lévő és jogerős javítóintézeti nevelésre ítélt lányok kerülnek. Az intézetben 78 férőhely áll rendelkezésre az Alapító Okirat szerint, ebből 8 utógondozó. Két előzetes és két jogerős csoportban kerülnek elhelyezésre a fiatalok. Az intézeti létszám megfelel annak az aránynak, amely a fiatalok bűnözésben a lányok/fiúk aránya (10-90 %). A rendezett környezettel – a nevelés részeként – a lányokat arra kívánják ösztönözni, hogy önmagukra és környezetükre igényesek legyenek. Az egészséges családmódel megismertetése érdekében a munkatársak beosztását igyekeznek úgy szervezni, hogy egy csoportban egy férfi és egy nő dolgozzon.

A Rákospalotai Javítóintézetben az időt folyamatos oktatásra használják fel. A folyamatos iskola a gyakorlatban azt jelenti, hogy a szokásos nyári szünet két hétre rövidül. Így a nyári szünet ideje alatt is van lehetősége a fiataloknak felkészülni a vizsgákra. Az intézeti élet másik nagy területe a csoportélet. Az intézet álláspontja szerint a nevelők munkája a szocializációs hiányosságok pótlásától a jövőre való

---

⁹⁵⁶ A befogadás után minden növendék kap egy kis levelet és felkerül az Ágacska. Az "Ágacska" története: "Az intézet egy vastag fatörzs, melynek gyökerei mélyen benyúlnak a földbe, szívják a tápanyagot, hogy a fa mindig erősebb és nagyobb lehessen. Vastag ágak nőnek rajta, annyi ahány csoportja van az intézetnek. Ezekon az ágakon új és új kis levelek hajtanak ki, hiszen mindig van új résztvevője az "Ágacska-nak". A kis levél varázserővel bír, mert eszébe juttatja minden tagnak, hogy bármikor visszajöhet, segítséget, támogatást kérhet. „Kimondásra kerül, hogy ez a varázserő a szeretet.” (www.bpjavitó.hu/2007. december 23.)

felkészülést a napi élet apró momentumain keresztül igyekeznek megvalósítani. Legkevésbé a direkt, oktató, tájékoztató módszer tűnik hatékonyak.⁹⁵⁷ Az intézet igazgatónőjének véleménye szerint a lányok esetében az egyik legnagyobb probléma a bizalom és az önbizalom hiánya. Elsősorban ezzel kell nekik megküzdeni nap mint nap, hiszen ez a helyzet gyakran vezet olyan önleértékeléshez, aminek következménye az érzelmek nélküli, alávetett szexuális szolgáltatás. Szeretetéhségük jó áldozata az őket kihasználó férfiakkal, és egyre gyakrabban az erre szakosodott nőknek. Az intézet éppen ezért kifejezetten olyan önismereti tréningek, programok működtetésére koncentrál, amelyek során a lányok elsajátíthatják a valós és normális élethelyzeteket.

Az intézet vezetője szerint: „A szakma szívesen használja a reszocializáció kifejezését munkánkra, amit én erősen megkérdőjeleznék. Ha ennek a fogalomnak a valódi tartalmát nézzük, akkor véleményem szerint mi nem visszailleszteni szeretnénk az elhagyott társadalmi közegbe, hanem korrigálni, pótolni kívánjuk a megkezdett szocializációs mechanizmust. De növendékeink élő társadalmi közegből kerültek hozzánk, jó vagy kevésbé sikeres szocializációs út után. Az intézmény arra próbál vállalkozni, hogy ami kimaradt ebből az útból, azt pótolja, ami nem illeszkedik a társadalmi elvárásokhoz, azt korrigálja. Vannak, akik a szűk családi, lakókörnyezeti életben jól szocializáltak mondhatók, de azon kívül nem találják helyüket. Olyan bizalom deficittel érkeznek a kamaszkor zűrzavarába, hogy csak rossz válaszokat tudnak adni a kihívásokra, gyakran elébe mennek a vélt sérelmeknek.”⁹⁵⁸

Mind a röviden bemutatott jogszabályi elvárások, mind pedig az intézetek működése tükrében fontos jövőbeli irányvonal lehetne a javítóintézetek szerepének növelése. Egyértelmű, hogy ezek az intézetek amellet, hogy relatív elszigetelt rendszerben, a fegyelem és a kötött napi program által nevelik a fiatalokat, valamint nagy hangsúlyt fektetnek az alaptanulmányok befejezésére, illetve a továbbtanulásra, szakmák elsajátítására, gyakorlatilag kellőképpen nyitott szellemiségűek is egyben ahhoz, hogy a káros és visszafordíthatatlan folyamatokat és hatásokat kivédjék. Az intézetek által működtetett csoportos nevelő célzatú foglalkozások olyan elemeket is tartalmaznak,

---

⁹⁵⁷ B. Aczél Anna: A gyermek és fiatalok elkövetők integrációjának jövője a helyreállító igazságszolgáltatás szellemében a javítóintézeti tapasztalatok alapján. (lásd: <http://www.bunmegelozes.hu/index.html?pid=47>; lekérdezés: 2008. január 18.)

⁹⁵⁸ B. Aczél Anna: A gyermek és fiatalok elkövetők integrációjának jövője a helyreállító igazságszolgáltatás szellemében a javítóintézeti tapasztalatok alapján. (lásd: <http://www.bunmegelozes.hu/index.html?pid=47>; lekérdezés: 2008. január 18.)

amelyek célirányosan azt a fiatal bűnelkövető kategóriát érintik, akiknek erre valóban szükségük van, valamint olyan többlet információtartalmú programokat szerveznek, amelyek észrevétlenül is lekötik és felkeltik ezen fiatalok érdeklődését (pl: az intézetek tartalmasnak és hasznosnak tartják a cigányságtörténeti órákat, a szexuális felvilágosítási tanácsadást, a különböző sportfoglalkozásokat). Ugyanakkor az intézet és a nevelők mintegy közvetítőként szolgálnak a fiatal és családja között. Gyakori tapasztalat, hogy ezen közvetítés által kerül sor az első igazi beszélgetésre a fiatal és rokonai között, akár az elkövetett cselekménnyel, a múltbéli eseményekkel, családi konfliktusokkal, akár a jövőbeli visszatérés lehetőségével kapcsolatosan.

3. Reszocializációs nevelés a szabadságvesztés büntetés intézeteiben

3.1. Bevezetés

A fiatakorúak szabadságvesztés büntetésének végrehajtásával kapcsolatos kérdések megoldása jelentősen átalakult az utóbbi évtizedekben. A fiatakorúak felnőttkorúakétól eltérő büntetőjogi megítélését és büntetés-végrehajtási kezelését életkori sajátosságaik teszik szükségessé. „A társadalomnak igen fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy a jövő nemzedéke hazáját szerető, munkát becsülő, egészséges, művelt állampolgárokból álljon.”⁹⁵⁹ Az, hogy mindezeket az elvárásokat milyen intézményesített rendszerben érhetjük el, illetve ezen rendszer keretén belül milyen eszközök, módszerek, jogok és kötelezettségek szükségesek az elvárások beteljesítésére képezik a jelen értekezés tárgyát.

A nemzetközi és hazai tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a fiatakorúak büntetési rendszere elsősorban a nem szabadságvesztés büntetéssel járó jogkövetkezmények lehetőségeit kell, hogy nyújtsa. Az alternatív büntetések megteremtik a fiatakorú önkéntességének és együttműködésének a végrehajtás során nehezen nélkülözhető alapjait. Másfelől lehetőséget teremtenek, hogy a bűnelkövetéshez vezető környezeti, életviteli okok, személyiségi hibák, oktatási, szakképzési hiányosságok csökkenjenek, netán gyógyításra, kezelésre, az áldozat és a közösség kártalanítására kerüljön sor.⁹⁶⁰

---

⁹⁵⁹ Belovics E. – Lajtár I. – Pacsek J. – Vókó Gy: A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. (Vókó, György: V. fejezet), HVG-ORAC kiadó, Budapest, 2001, 244. old.

⁹⁶⁰ Lőrincz, József: Távlatok. Fejlesztési vázlat a fiatakorúak hazai büntetés-végrehajtásához. In: Börtönügyi Szemle 13 évf./1. szám, 6. old.

Az utóbbi időszakban számos végrehajtási irányelv került megfogalmazásra, annak érdekében, hogy az elvárt és deklarált reszocializációs elvet biztosítani tudják és sikeressé tegyék. Az eltérő végrehajtási koncepciókat Ruzsonyi Péter három csoportra osztja: a megtorló, a neo-treatment és az intervenciós (beavatkozás) kezelési formákra. A megtorló kezelés legtipikusabb formája a csizmatábor, a neo-treatment végrehajtási forma az elítéltek viselkedésének és nézeteinek konformabbá tételét, a beilleszkedéshez szükséges készségek kialakítását és továbbfejlesztését tartja szem előtt; az intervenciós végrehajtási forma pedig a deklarált reszocializáció, de időnként represszív tendenciákat is elfogadó végrehajtás rendszereként jelenik meg. Természetesen nem lehet teljesen elválasztani egyiket a másiktól, letisztult formában egyik forma sem jelenik meg.

Magyarországon a fenti csoportokat ötvöző vegyes rendszer érvényesül, amelyre az intervenciós kezelési forma a legjellemzőbb, mivel lényegi sajátossága, hogy célja a reszocializáció, elfogadja a nyitottság, normalizáció, felelősség elvrendszerét, módszertana azonban kiforratlan, változó, időszakonként represszív tendenciák jellemzik.⁹⁶¹

A fiatalokkal kapcsolatos megközelítésből adódóan a velük szemben alkalmazandó szankció kapcsán a törvény speciális alaptételként jelöli meg, hogy annak elsősorban nem a megtorlás vagy a generális prevenció a célja, hanem az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjenek és a társadalom hasznos tagjává váljanak. Ebből az elvi tételből az is kiderül, hogy a speciális prevenció alapvető eszköze, a fiatalok vonatkozásában a nevelés. Ennek nemcsak a büntetés kiszabása során, az adott szankció kiválasztásakor kell előtérbe kerülnie, hanem az egész büntetőeljárás át kell hatnia. További speciális rendelkezésként rögzíti a törvény a szankciók közötti kötelező alkalmazási sorrendet. Ez egyrészt azt jelenti, hogy büntetést fiatalokkal szemben csak abban az esetben lehet kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető, másrészt, hogy szabadságelvonással járó intézkedés vagy büntetés elrendelésére akkor kerülhet sor, ha a fentiekben részletezett célok más módon nem érhetők el.

A Bv. Kódex az elítéltek nevelése címszó alatt alapvető jelentőséggel határozza meg a szabadságvesztés végrehajtásának feladatát, azaz, hogy: „fenntartsa az elítélt

---

⁹⁶¹ Ruzsonyi Péter: A fiatalok elkövetők intézeti kezelésének nemzetközi tendenciái. In: Börtönügyi Szemle 2002/2-3. szám, 119. old.

önbecsülését, fejlessze a felelősségérzetét és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulás utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre.”⁹⁶² Az elítéltek nevelésének legfontosabb mozzanata az érintettek célszerű foglalkoztatásának, a rendelkezésre álló idő konstruktív eltöltésének megszervezése, annak céljából, hogy elősegítse az elítéltek szellemi és fizikai erejének fenntartását, valamint olyan alap- és szakműveltség megszerzését, amelynek révén növekszik az esélyük a szabadulás utáni visszailleszkedésre.⁹⁶³ A Kódex szerint a feladat végrehajtása érdekében fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés feltételeit. A fiatalkorú elítéltek esetére a jogszabály egyértelműen fogalmaz: „a szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére” [48.§ (2) bek.]. Mindezeknek az elvárásoknak az eszközeként jelenik meg az oktatás és képzés; a műveltséget, fizikai képességet, művészeti tehetséget, sport, szakköri és egyéb lehetőségeket összefoglaló szabadidős tevékenységek; a sérült, lelki támogatásra, személyiségfejlesztésre szoruló, tudatmódosító szerek hatása alóli gyógyító, pszicho-szociális és terápiás rehabilitációs programok; a társadalmilag hasznos termelőmunka végzése; valamint a visszailleszkedéshez nélkülözhetetlen utógondozás. Ezeket együttesen nevelési eljárásoknak nevezzük.

A nevelési eljárás lehet közvetlen, mint a neveléssel megbízott személyeknek az elítéltekre gyakorolt személyes hatása, és lehet közvetett, mint az elítéltek egymásra gyakorolt hatásának irányítása, tevékenységük megszervezése, a közösség személyiségformálása. A büntetés-végrehajtási intézetekben folytatott nevelési eljárások három területet érintenek elsődlegesen. Mindenekelőtt az elítéltek életviszonyainak alakulására kell a legnagyobb hangsúlyt fektetniük, azaz a nevelési céloknak a megfelelő irányú hatásokat kell keletkeztetniük. A második terület az elítéltek cselekvéseinek szabályozása, azaz olyan tevékenységformák gyakoroltatása, erősítése, vagy éppen ellenkezőleg: háttérbe szorítása, csökkentése, amelyek által lehetőségeket biztosítanak az elvárt kedvező hatás elérésére. A harmadik szempont pedig az elítéltek felfogásának alakítása, amely egyben a legnehezebb is, és amely az értékrend változását, az ismeretek bővítését, a beilleszkedésre irányuló törekvések erősítését tartalmazza.⁹⁶⁴ Mind a három nevelési célterület egyazon pontból indul ki, amely tulajdonképpen az alapot, a bázist jelenti és sok esetben a reszocializációs törekvés

---

⁹⁶² 1979. évi 11. tvr. a büntetések és intézkedések végrehajtásáról; 38.§ (1) bek.

⁹⁶³ Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. BVOP, Budapest, 1997, 86. old.

⁹⁶⁴ Vókó, 2006, 270. old.

sikere vagy bukása függ tőle. Ez pedig nem más, mint a helyes irányú, reálisan és alaposan felmért és elkészített nevelési terv.

3.2. Fiatalok büntetés-végrehajtási intézetei

A fiatalok szabadságvesztés büntetése jelen pillanatban Magyarországon négy kifejezetten részükre kialakított intézetben zajlik. Az első fiatalok részére kialakított intézet: a **Tököli Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézete**. A tököli intézet eredetileg huszárlaktanya volt, azonban az 1956-os forradalom leverése után a Belügyminisztérium internálótáborra lett. Megszüntetését követően 1963-ban, az intézet alapító okirata szerint, ide költöztették az első elítélt fiatalokat. Az intézet 1971-től Fiatalok Börtöne és Fogháza néven működött. A tököli intézet országosan a legnagyobb – fiatalok befogadására alkalmas – intézet, amelyben nemcsak fiatalok elítéltek, hanem előzetesen letartóztatott fiatalok is elhelyezésre kerülnek. Időrendben ezt követte 1997-ben a **Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Kecskeméten**. A 30 fő befogadására alkalmas létesítményt Fazekas Mihály tervezte, olyan érdekes megoldással, amely lehetővé és egyben kötelezővé tette az egyágyas cellánkénti elhelyezést. A racionálisan elrendezett, sajátos formájú épületegyüttest, amely három darab, egyenként 10 személyt befogadó lakóegységből áll, eredetileg 14 és 21 év közötti fiatalok lakják. 2005-től azonban a három egységből az egyiket lányok részére nyitották meg, így teljes létszámmal ma 20 fiatalok fiú és 10 fiatalok lány elítélt dolgozik, tanul és fejlődik az intézetben. 2002-ben a 3/2002. (III. 26.) IM rendelet alapján létrejött a **Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Szirmabesenyőn**. Az új intézet a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, és Heves megyében lakó fiatalok férfi fogvatartottak szabadságvesztésével, valamint előzetes letartóztatásával összefüggő büntetés-végrehajtási feladatok látja el.

S végül 2006. május 5-én megnyílt Magyarország legújabb és legmodernebb, a nemzetközi elvárásoknak messzemenően megfelelő, 50 fő részére fenntartott **Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete Pécsen**. A PHARE projekt keretében létrejött intézet fiatalok fiúk szabadságvesztés-büntetését és előzetes letartóztatásának feladatait látja el.

Természetesen a vizsgált négy intézeten kívül más büntetés-végrehajtási intézetekben is kerülnek elhelyezésre fiatalok, azonban egy egységes modell

felvázolása és a reszocializációs javaslatok megfogalmazása érdekében kifejezetten azoknak az intézeteknek az eszközrendszerét vizsgáltam, amelyek csakis fiatalkorúakkal foglalkoznak. A négy, fiatalkorúak számára fenntartott intézetben folyó nevelési eljárások módszereit, eszközeit veszem górcső alá, vizsgálva a hasonlóságok és eltérések lényegi elmeit és eredményeit, és bemutatom mely intézet, hogyan oldja meg a nemzetközi elvárások, az Európai BörtönSzabályok és a hazai jogszabályok tükrében oly gyakran hangoztatott reszocializációs nevelést.

3.3. A befogadás

3.3.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

A fogvatartott nem tárgya, hanem alanya a szabadságvesztés végrehajtásának. Ez azt jelenti, hogy a büntetése alatt nem lehet életét, sorsát az ő saját akarata nélkül vezetni, befolyásolni, alakítani. A szabadságvesztés büntetés kettős célú izolációs hatása mellett (büntetés és társadalom védelme), lehetőség nyílik egy meghatározott időintervallum pozitív és hasznos kihasználására. Ezt a lehetőséget kell tudatosítani a fogvatartottban és vele együtt kell megtervezni a lehetőségeket, előnyöket felvázolni, a választásokban segíteni, majd mindezeket kivitelezni és feldolgozni ahhoz, hogy potenciálisan biztosíthassuk számára egy más fajta életesélyét. „Az elítélteket egyéni büntetés-végrehajtási programjuk kidolgozásában való részvétellel bátorítani kell, és amennyiben lehetséges, a részvételükkel kell a programot elkészíteni.”⁹⁶⁵ Ez jelenti tulajdonképpen az egyéniesítés, osztályozás és csoportosítás folyamatait, azaz az individualizáció, klasszifikáció és differenciálás elveit.

A gyakorlatban az egyéniesítést és a csoportosítást a megfelelően differenciált hálózat teszi lehetővé, amely különböző jellegű intézetekből áll, illetve egy-egy intézeten belül különböző jellegű részlegek működnek.⁹⁶⁶ A kialakított csoportokon belül is az egyes fogvatartottakkal való egyéni foglalkozás különös jelentőséggel bír. Minden szabadságvesztésre ítélt személy esetében minél előbb, személyiségének vizsgálata alapján az egyéni szükségleteiről, képességeiről és adottságairól nyert információk után

---

⁹⁶⁵ Rec (2006) 2. Európai Börtönügyi Szabályok: 103.(3); 104.(2)

⁹⁶⁶ Csordás Dóra – Csordás Sándor: Az emberközpontú és közösségi irányultságú börtönrendszerek főbb jellemzői. In: Börtönügyi Szemle 2007/1. szám, 19. old.

el kell készíteni a „kezelési programot”.⁹⁶⁷ Mindezek a vizsgálatok és információk pedig a befogadás alkalmával kerülnek összesítésre.

A befogás lényege kétoldalú: egyrészt a kijelölt időn belül a fogvatartott fiatalnak lehetősége van megismerni az intézet működését, elsajátítani annak szabályait és felkészülni a letöltendő büntetés érdemi időtartamára. Másrészt a nevelőknek, pszichológusoknak idejük van kiismerni a fiatalot, és a neki leginkább megfelelő nevelési programot összeállítani. A jogszabályok értelmében a fiatalok nevelési tervének elkészítéséhez mindenekelőtt a fogvatartott sokoldalú megismerésére van szükség: „A fiatalok felkészítő részlegbe való helyezése kötelező, róla a környezettanulmányt a pártfogó felügyelői szolgálattól be kell szerezni,”⁹⁶⁸ valamint minden olyan hatóságtól, szervtől, személytől, akit a törvény nevesít. A 0116/1998. (IK. Bv. Mell.2.) Országos Parancsnoki intézkedés tartalmazza azokat a szabályokat, amelyek a nevelési feladatok végrehajtásának eljárási szabályairól szól. Eszerint a felkészítő részlegben való tartózkodást a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság dönti el.⁹⁶⁹

Az intézetbe bekerülő fiatalok egészségügyi, pszichológiai, munkaalkalmassági vizsgálatát, valamint a nevelési programjának kialakítását a *felkészítő* vagy *befogadó* részlegben látják el. A fiatalok ebbe a részlegbe 30 nappal helyezik el, ezt az időszakot az intézet parancsnoka indokolt esetben további 30 nappal meghosszabbíthatja. A részlegben tartózkodó fiatal részére a pszichológus vagy nevelő a rendelkezésére álló relatív rövid idő alatt olyan nevelési programot, tervet kell készítsen, amely részletesen tartalmazza azt, hogy milyen intézkedéseket, eszközöket kell igénybe venni a reszocializációs neveléshez. Ugyancsak ez idő alatt ismertetik a fiatallal az intézet házirendjét, napirendjét, a magatartási szabályokat, a munka, oktatás, kedvezmények, illetve jogainak és kötelezettségeinek mibenlétét. „A nevelés sikerét nagymértékben befolyásolja az, hogy ezeket az eszközöket hogyan használják fel az elítéltek magatartási készségeinek, érzelmeinek és jellemvonásainak megváltoztatása, pozitív irányú fejlesztése céljából.”⁹⁷⁰ Az egyénre szabott nevelési folyamat a tulajdonképpeni „nevelési tervben” konkretizálódik. Ezen terv alapján kezdi el a fiatalok tanulmányait,

---

⁹⁶⁷ Nemzetközi kézikönyv az Alapvető Minimum Szabályok a Fogvatartottakkal Való Emberséges Bánásmódról, az ENSZ 1955-ben Genfben tartott kongresszusán elfogadott ajánlás gyakorlati alkalmazásáról.

⁹⁶⁸ 6/1996. (VII.12.) IM rendelet: 209.§ (1) bek.

⁹⁶⁹ 6/1996. (VII.12.) IM rendelet: 30.§

⁹⁷⁰ Vókó, 2006, 271. old.

szakképzését, kerül elhelyezésre a neki megfelelő csoportokba, közösségekbe, kap orvosi-, pszichológiai- vagy egyéb kezeléseket.

A nevelési szint megállapítására két esetben elengedhetetlenül szükség van: a befogadáskor és a szabaduláskor. Az egyénre szabott nevelés terv lényege, hogy nem azonos intenzitással koncentrálnak a különböző személyiségjegyekre, hanem azokat a jegyeket próbálják meg fejleszteni, amelyek a társadalomba való visszailleszkedést, illetve az ottani viselkedést befolyásolják. Ebből kifolyólag a befogadáskor a neveltségi szintet nem kizárólag aszerint mérik, hogy milyen ismeretekkel, tudással, képzettséggel érkezik a gyerek, hanem a magatartás minősége, stabilitása, a viselkedés-ösztönző, mozgó emberi kapcsolatok jellege alapján. Ennek meghatározására – az elítélt beleegyezésével – számos pszichológiai vizsgálatnak vetik alá, amelyek során feltárják az elítélt személyiségét, elképzeléseit a büntetés tartama alatti és a szabadulás utáni időszakra, valamint megállapítják a személyére alkalmazható módszereket és eszközöket. A nevelési terv mellett a fiatakorúról egy összefoglaló jelentés is készül, melyben rögzítik a fiatal életútját, a bűncselekmény elkövetésének körülményeit (az elkövető véleménye szerint – annak céljából, hogy felmérjék belátja-e tettét, illetve ez milyen hatása van rá), szociális helyzetét, családi állapotát, társadalmi kapcsolatait, baráti körét, iskolai-, szakmai végzettségét, foglalkozását, munkaképességét, érdeklődési körét, szokásait, szabadulás utáni elképzeléseit. Ezen összefoglaló jelentés, a nevelési terv és a nevelő/pszichológus véleménye, javaslata alapján az elítélt a számára legmegfelelőbb csoportba kerül.

Jelen kutatás során az értekezés szerzőjének alkalma volt számos befogadás, és azon belül nevelési terv elkészítésének folyamatában részt venni. A négy magyar fiatakorúak büntetés-végrehajtási intézete hasonló módszerek és eszközök által végzi a befogadást és a nevelési terv elkészítését. A tanulmányban a gyakorlati szempontok bemutatására azért van szükség, mert az elméletben kiválóan működő, hangzatos elvek és tanok a gyakorlati megközelítésben néha téves vagy lehetetlen megoldásokat szülnek. Éppen ezért tartottam kifejezetten fontosnak az alkalmazott nevelési tervek alapelemeinek elméleti vázolását, majd folyamatának gyakorlati tapasztalat útján szerzett bemutatását.

A magyar fiataikorúak részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézetek befogadási procedurája az úgynevezett „PHARE twinning”⁹⁷¹ (továbbiakban: twinning rendszer) program kapcsán kialakított klasszifikációs rendszer alapján valósul meg. Ebbe a rendszerbe tartoznak mindazok a kérdőívek, jelentési minták, intelligencia tesztek, amelyek előkészítik az egyszerűbb, átláthatóbb nevelési rendszer működtetését. A „twinning rendszer” alapján begyűjtött információkat, adatokat, ismereteket a személyiségi jogok és az adatvédelmi követelmények figyelembe vétele mellett az elhelyezéshez, a nevelési terv elkészítéséhez, az oktatás-képzés, munkáltatás megszervezéséhez használják fel elsősorban. Mindezek mellett azonban kiváló alapot nyújtanak a személyre szabott további kezelésekhez, programokhoz, mint a dropprevenció, EQUIP-módszer, szakköri foglalkozások, sporttevékenységek.

Érdekesség, hogy eredetileg 2003-ban a Szirmabesenyő-i Fiataikorúak Bv. Intézete kezdte el elsőként a PHARE twinning kísérleti programot. A klasszifikációs értékelés lehetőséget biztosított a fogvatartottak alapos megismerése által az intézetben zajló kezelési igények, egyéni szükségletek, modern nevelélmélet és adekvát ellátási körülményeket ötvöző, gyors-reagálású, dinamikus és flexibilis fogvatartás létrehozására.⁹⁷² A klasszifikáció szempontjai közé soroljuk az alábbiakat:

- a) a fogvatartott kriminológiai háttérét, azaz hogy erőszakos bűncselekményt követett-e el, visszaeső-e;
- b) a fogvatartott szociológiai háttérét: neme, életkora, családi háttere, kapcsolattartás, ítélet hossza, munkatapasztalatok;
- c) a fogvatartott kezelési szükségleteit (orvosi, pszichológiai, pszichopedagógiai)
- d) a fogvatartott személyiségjegyeiből fakadó terápiás szükségleteit (szuicid hajlam, fogyatékoság, pszichés zavar, agressziókezelési deficit, labilis

---

⁹⁷¹ A magyar büntetés-végrehajtás az Európai Unió csatlakozás jegyében a börtönök túlszűfoltóságának csökkentése, valamint az ott folyó munka színvonalának emelése érdekében kötött együttműködést a holland büntetés-végrehajtás szervezetével. Az EU-s és holland partnerség következtében két nemzetközi program indult be: az uniós PHARE, valamint a holland MATRA programok. A PHARE projekt 2003. áprilisában indult és három fő részből tevődött össze: a klasszifikáció bevezetése (elítéltek osztályozása); a rehabilitáció beindítása és egy konstans párbeszéd kialakítása a fiataikorúakat fogvatartó intézetek és civil szervezetek között. Ugyancsak a PHARE program része volt egy több millió eurós befektetés, amelynek eredménye a pécsi intézet megalakulása. A programot a Holland Külügyminisztérium hozta létre, mely egy közel 165 millió forint összegű támogatással jár. A kiírt pályázatot a Holland Helsinki Bizottság (NHC) nyerte el, majd a program 2001. szeptember 1-jén indult. Az NHC kéthavonta készít jelentést a Holland Külügyminisztériumnak az elvégzett feladatokról. A holland Matra program egyik szerves része a Twinning. A szó ikerítést jelent, és jelentősége abban mutatkozik meg, hogy a Twinning partnerek egymás intézeteibe látogatnak el, azaz tapasztalatcseréken és tanulmányutakon alapuló, a központi irányító szerv bevonása nélkül kapcsolatot tartanak.

⁹⁷² Homonyikné Bertha Laura – Joó László: Klasszifikációs gyakorlat a szirmabesenyői Fiataikorúak Regionális Bv. Intézetében. In: Bürtönügyi Szemle 2004/4. szám, 26. old.

személyiség, alkohol- és droproblémák, szexuális problémák, inverzió stb.); valamint

- e) a büntetés-végrehajtási intézet biztonsági szempontjainak figyelembe vételét (fokozat, szökési szándék, önkéntes együttműködés).

Jelen körben a twinning befogadási eljárást vizsgáljuk. A befogadási rutin az intézetekben 5 fő szintre oszlik. Az első az orvosi-egészségügyi befogadás, melynek során kiszűrik a krónikus betegségeket, pszichés zavarokat, gyógyszerhasználatot, illetve egyéb esetleges egészségügyi gondokat. A második szint ezután a nevelői befogadási interjú: itt a fogvatartott személyesebb légkörben elbeszélget a nevelőjével, minden a személyéhez és a körülményekhez kapcsolódó információról. Ezt követi a pszichológusi befogadási szint, amely során számos pszichológiai teszt közül válogathat az intézet pszichológusa és végezheti el – a fogvatartott bejegyzése folytán. A pszichológus ezen tesztek alapján méri fel a személyiségi jegyeket, úgymint érzelmi életút, családi kötődések, agressziókezelés, szorongási szint, különböző készségek, hajlamok, depresszió, stb. A pszichológusi vélemény konkrét viselkedési predikciókat is tartalmazhat. Ezen jelentés és javaslat komoly nyomást gyakorol a csoportbeli elhelyezés, nevelési programok és egyéb reszocializációs teendő elindítása céljából. A negyedik szinten a fogvatartott megfigyelésével megbízott felügyelő áll, aki rendszeresen meghatározott szempontok szerint feljegyzéseket készít a fogvatartottról, majd a twinning egyik leginkább alkalmazott jelentése (TVA-H)⁹⁷³ szerinti szociális térképet formál a fiatal magatartásáról. Mindezek együttesen a vezető nevelő elé kerülnek, aki a javaslatok és jelentések elkészítőivel együtt meghatározza a fiatal nevelési tervét, amelyet aztán a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság, mint az utolsó, ötödik szint, a fogvatartottal együtt elfogad és megbeszél. Ezen rendszert egészében egyedül a Pécsi Fiatalkorúak Regionális Intézete alkalmazza. A másik három intézet a klasszifikációs rendszer egyes elemeit, tesztjeit alkalmazza csupán, a befogadás alaposága és a reszocializációs irányok meghatározása végett.

A Pécsi Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetébe érkezve a fiatal először a bűnügyi nyilvántartó (befogadó) csoporthoz kerül, ahol a személyi adatok egyeztetése után nyilvántartási számmal látják el. A befogadáskor nyilatkoztatják a fiatal személyes adatainak kezeléséről, felhasználásáról, dohányzási szokásairól, írásos tájékoztatót kap a

---

⁹⁷³ Lásd: 14. számú melléklet

szabadságvesztés végrehajtásának rendjéről, a fogvatartottak jogairól, kötelezettségeiről, a törvényben meghatározott kényszerítő eszközök használatának a lehetőségéről, valamint a legfontosabb tűz-, munka- és balesetvédelmi előírásokról. A fogvatartott a szabadságvesztés végrehajtásának rendjéről, a fogvatartottak jogairól és kötelezettségeiről szóló jogszabályokat, valamint az intézet házirendjét a zárkában, valamint az intézet könyvtárában tanulmányozhatja, de befogadása után, személyes beszélgetés során a nevelőjétől szóbeli tájékoztatást is kap erről. A közösségbe helyezést kötelező egészségügyi vizsgálat és fürdés előzi meg. A fogvatartottaknál nem tartható tárgyakat elveszik, erről tételes jegyzéket készítenek és letétbe helyezik.

A fogvatartott által befogadásakor jogszerűen behozott gyógyszert az ápoló, munkaidőn túl a biztonsági tiszt tőle átveszi. Az intézet orvosa a befogadást követő első munkanapon meghatározza a gyógyszer további adagolását, dönt a szükséges kezelésekről, gyógyszerekről. A házirend szerint a jogerősen elítélt, a befogadását követően befogadó zárkába kerül. (A hatályos jogszabály szerint az elítélteket a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság a végrehajtás fokozatától függően felkészítő részlegbe helyezi, amelynek célja, hogy felkészítse a fiatalkorú elítélteket a szabadságvesztés büntetés zökkenőmentes letöltésére. A fiatalnak a megismerési folyamat végéig kell itt maradnia. A pécsi intézet azonban nem rendelkezik felkészítő részleggel).

A pécsi intézetben a befogadás legelső lépcsőfoka az „orvosi-egészségügyi befogadás”. Ennek során az intézet orvosa megvizsgálja a fiatalt, elsődlegesen nyilvánvaló betegségre utaló jeleket keresnek, illetve ha van bántalmazásnak nyoma, akkor látelleletet vesznek fel. A komolyabb krónikus betegségek vagy különböző fertőzések, gyulladások kiszűrése érdekében tesztek végezhetnek a fiatalon. Az egészségügyi vizsgálat alkalmával egy függőséget vizsgáló kérdőívet is kitöltetnek a fogvatartottal.⁹⁷⁴

Ezt követi a befogadástól számított legfeljebb második munkanapon belül az úgynevezett „nevelői befogadás”. Ilyenkor a nevelő szobájába viszik – „vinnék”⁹⁷⁵ a felkészítő részlegben elhelyezett fiatalt, aki elbeszélget a

⁹⁷⁴ Lásd: 10. számú melléklet

⁹⁷⁵ Hivatalosan a befogadás alatt levő fiatalkorút a felkészítő részlegben kell elhelyezni. Bár a pécsi fk-s intézet a legmodernebb és legfelszereltebb intézet a 4 közül, felkészítő részleggel mégsem rendelkezik. Az elhelyezési gondok miatt az új fogvatartott egyből a „végleges” zárkájába kerül elhelyezése, így a

fogvatartottal. A nevelő igyekszik minél több információt megszerezni a fiatalról. A befogadó beszélgetés alapja a Szabvány Adatlap,⁹⁷⁶ amelyet a nevelő a fiatal jelenlétében, az általa nyújtott adatok alapján, a beszélgetés közben tölt ki. Ezt követi az úgynevezett Fogvatartotti Alrendszerbe (FAR) történő kapcsolattartók felvezetése, azaz a nevelő ekkor veszi nyilvántartásba a fiatal által írásban megjelölt kapcsolattartók nevét, lakcímét, telefonszámát valamint rokonságuk fokát. Ezután a fiatalok át küldi a „pszichológusi befogadásra”. A nevelőnek azonban további feladata, hogy a FAR rendszerben megnevezett kapcsolattartók részére összeállítson egy úgynevezett „Hivatalos felvételi adatlapot (szülőknek, gondviselőknek)”⁹⁷⁷, valamint a SDQ szülői kérdőívet,⁹⁷⁸ amelyet ezen személyek részére címzett levélben elküldi. Az intézet tapasztalatai alapján a kapcsolattartók fele küldi vissza ezeket a kérdőíveket. Amennyiben ez megfelelően kitöltve visszaérkezik az intézethez, akkor becsatolják a fogvatartott iratanyagába.

A „pszichológusi befogadás” alkalmával az intézet pszichológusa a fogvatartott bejegyzésével különböző tesztek végéig el. Péccsett a RAVEN féle IQ teszt (a mentális színvonal meghatározására), a DUDIT (kábitószert-használati) kérdőív,⁹⁷⁹ az SDQ teszt⁹⁸⁰ és a DIA teszt⁹⁸¹ (Erős és Gyenge Oldalak kérdőív), valamint az MMPI-A teszt (amely a hipochondria, depresszió, hisztéria, pszichopátia, paranoia, pszichaszténia, skizofrénia, hipománia, szociális introverzió jeleit vizsgálja) az alapja a gyors megismerésnek.

A pszichológusi befogadás tartalma: 1. a befogadási interjú, amely tartalmazza az a.) Anamnézist (életút, családi háttér, kisgyerekkor, korai emlékek, tágabb családi viszony: nagyszülők, rokonság, a személyiségfejlődésének állomásai: iskola, társaságba való beilleszkedés, szexualitás felébredése, első partner, partnerkapcsolatok); b.) a jelen helyzetet (életkörülmények, kriminogén ártalmak, önjellemzés, elvárások a börtön és fogvatartás viszonyrendszerében, aktuális szimptomák). A tesztek

---

börtön körülményeire társai készítik fel, nem pedig a személyzet. (kutatás tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. október 31.)

⁹⁷⁶ Lásd: 9. számú melléklet

⁹⁷⁷ Lásd: 11. számú melléklet

⁹⁷⁸ Lásd: 15. számú melléklet

⁹⁷⁹ Lásd: 10. számú melléklet

⁹⁸⁰ Lásd: 17. számú melléklet

⁹⁸¹ Lásd: 16. számú melléklet

kiértékelése mellett a fiatalkorú kap egy „Pszichológia befogadási lapot”, amely a függőségek és pszichiátriai problémák esetleges voltára kérdez rá. Ezt a fiatal a pszichológusi befogadás alkalmával tölt ki.⁹⁸²

2. A befogadási interjú után a pszichológus a fent megnevezett tesztek kiértékelése kapcsán megvizsgálja a fogvatartott személyiségstruktúráját, esetleges személyiségzavarokat, az elhárítási mechanizmusok formáit, jellemzőit, majd a kapott eredmények alapján felállítja „diagnózisát” (szükség esetén differenciált diagnózist), amelyben meghatározza, hogy milyen egyéni terápiát javasol (felállítja a terápiás tervet), illetve, hogy véleménye szerint melyek a pszichológusi fejlesztés irányvonalai az illető fiatal esetében. Indokolt esetben egyéb projektív tesztet (Rorschach, Szondi, TAT) is használhat a befogadás alkalmával a személyiségi motivációk, indítékok, érzelmi, indulati, hangulati támpontok, valamint a differenciált diagnózis felállítása érdekében. Erre általában szükség is van, hiszen magas arányban jelennek meg, olyan problémák, mint a szuicid hajlam, acting-out lehetősége (indulati és érzelmi kitörés), egyéb agresszív cselekmények esélye, illetve szexuális devianciák.

Az intézet nagymértékben támaszkodik a pszichológus véleményére olyan lényeges elemekben is, mint az elhelyezés (egy- vagy többszemélyes cella), programokon, oktatási tevékenységben való részvétel, illetve gyógyszerfelírási javaslat (már megkezdett gyógyszeres terápiák folytatásaként vagy indokolt szükség esetén, amelyet természetesen egy pszichiáter erősít meg és ír fel).

Amennyiben a felvett kérdőívek és tesztek kiértékelése alapján várható, hogy a fiatalkorú fogvatartott beilleszkedésével, magatartásával problémák lesznek, azt jelezni kell a nevelő, a vezető nevelő, illetve a vezető felügyelő felé is. Amennyiben azonban a fogvatartott normális fejlődési folyamata valószínűsíthető a pszichológus és a nevelő által tapasztalt befogadás révén sor kerül a nevelési terv javaslatának elkészítésére.

Az intézetben a nevelés tervek főbb szempontjait a következő ismérvek alapján állítják össze:

1. fiatalkorú személyiségének megismerése;

---

⁹⁸² Lásd: 12. számú melléklet

2. az intézet, a körlet és a lakóközösség életébe való beilleszkedés elősegítése;
3. a zárkarend, napirend, házirend, magatartási szabályok megismertetése, betartása;
4. iskolai tanulmányok folytatásának, szakképzésének, szabadideje hasznos eltöltésének elősegítése;
5. a munkába állítása során a munkahelyre vonatkozó szabályok megismertetése, betartása, munkájának képességeihez mérteni legjobb elvégzése;
6. kapcsolattartásának szinten tartása, illetve erősítése;
7. mentálhigiénias szokások kialakítása és erősítése;
8. bűncselekményének társadalomra való veszélyességének felismertetése, nevezett etikai-morális normáinak fejlesztése oly módokon, hogy az közeledjen a társadalmi elvárásokhoz, illetve tartsa be az írott és íratlan szabályokat;
9. a szabadulásra való alapos felkészítése az intézet adott programjának keretén belül.

Mindezek után a fogvatartott elhelyezési részlegén kijelölésre kerül a „megfigyelő felügyelő”, akit az intézet vezető nevelője jelöl ki a szinten szolgálatot ellátó felügyelők közül. A megfigyelő felügyelő a befogadásól számított harmadik hónapban elkészíti az úgynevezett „Szempontok a Megfigyelési Jelentéshez” adatlapot⁹⁸³, amelyet átad a vezető nevelőnek. A folyamatos adatgyűjtéshez és a fogvatartott szociális térképének felvázolásához a megfigyelő felügyelő ez alatt az időszak alatt rendszeresen jelentéseket készít.

A vezető nevelő a nevelővel és pszichológussal együtt átnézi és értékeli az adatlapokat, a megfigyelési jelentéseket a nevelési anyagba helyezik el, annak adatait a Befogadó és Foglalkoztatási Bizottság elé tárja. Az intézet orvosa, illetve az egészségügyi ápoló szintén folyamatosan figyeli a fiatalok egészségügyi állapotát, arról egészségügyi kartont vezet.

A Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság hetente tart ülést, ekkor a bizottság elé vezetik azokat a fogvatartottakat, akik az adott héten érkeztek, akik esetében a nevelési terv módosítsa szükséges, vagy egyéb az intézet által előírt okokból. A bizottság elé tárt nevelési jegyzékek és javaslatok

---

⁹⁸³ Lásd: 13. számú melléklet

(egészségügyi karton, nevelési terv-javaslat, pszichológiai tesztek, megfigyelési jelentések) alapján a bizottság a klasszifikációs elvek figyelembe vételével dönt a fiatalkorú nevelési csoportba, biztonsági csoportba sorolásáról, valamint oktatásáról, szakképzéséről, foglalkoztatásáról. Szükség esetén orvosi, pszichológusi vagy nevelői javaslatra külön csoportba sorolhatja a fiatalkorút. Ilyen például a drogprevenációs körletben való elhelyezés. A kábítószer-prevenációs részlegbe olyan fogvatartottak helyezhetőek, akik a bűncselekményük, vagy életvitelük folytán kerültek kapcsolatba a kábítószerekkel. A prevencióban résztvevők prevenációs zárkában kerülnek elhelyezésre, szervezett programokon vesznek részt, egyben vállalják, hogy havonta önként mintát szolgáltatnak. A Bizottság más szempontok (szuicid hajlam, az átlagostól nagymértékben eltérő intelligenciaszint, agresszivitásra való hajlam) szerint is dönthet differenciált elhelyezésről.

A Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság félévente (indokolt esetben 3 havonta) felülvizsgálja a biztonsági csoportba sorolás időszerűségét, dönt a klasszifikációs szempontok szerinti elhelyezés módosításáról. A fogvatartott teljes büntetése alatt a nevelési tervet folyamatosan bővítik, felügyelői, nevelői és pszichológusi észrevételekkel, jelentésekkel. A nevelő figyeli, értékeli a fogvatartottak viselkedését, munkáját, feltételes szabadságra bocsátásához, pártfogói felügyelet alá helyezéséhez, más bv. fokozatba (enyhébb, vagy szigorúbb) helyezéséhez véleményt készít, közreműködik az intézet belső rendjének kialakításában, fenntartásában, a nevelési, biztonsági csoportba történő besorolásban. Véleményével, javaslatával látja el a jutalmazási javaslatot, kivizsgálja a fegyelmi lapot, a fogvatartottak kérelmeit, hatáskörében jutalmaz, fenyít, figyelemmel kíséri a szabadulásra való felkészülését. A zárközösségek kialakítása az elkülönítési szabályok, a büntetés-végrehajtási érdek, valamint a fogvatartottak személyiségének figyelembevételével történik. Az összetétel időnként biztonsági vagy egyéb okból, indoklás nélkül változhat, a fogvatartottak más zárkába helyezhetőek. Más nevelési csoportba történő áthelyezés is lehetséges. A más zárkába áthelyezés megtagadása fegyelmi vétség.

A pécsi, fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében a fogvatartotti klasszifikáció csoportokba történő besorolása az alábbi szempontok szerint történik:

1. A jogi helyzet szerint: előzetes – nem jogerősen elítélt – jogerősen elítélt; fk. fogház fokozat – fk. börtön fokozat;

2. A fogvatartott neme szerint: férfi-nő;

3. Az előélet, kriminalitás szerint: első bűntényes – visszaeső;

4. Iskolázottság szerint: alacsony iskolázottságú - szakmával rendelkező;

5. A pszichés állapot szerint: Átlagos, normál személyiség szerkezetű; Kóros személyiség szerkezetű fogvatartottak (neurotikus – pszichopata – értelmileg károsodott – pszichotikusok); Diszfunkcionális viselkedésűek (agresszívek, auto-agresszívek, homoszexuálisok, kábító hatású anyaggal visszaélők);

6. A börtönbeli státusz szerint: Alsó osztály: védelemre szoruló, gyengébbek, sérülékenyebbek; Átlagos: kiegyensúlyozottabb, beilleszkedőbb típus; Felsőbb-uralkodóbb típus (főnök típus, agresszív).

Ezen kategorizálás után a nevelési tervben feltüntetik, hogy melyek azok a terápiás-csoport foglalkozások, illetve egyéni terápiák, amelyekbe az adott fiatal fejlődése érdekében javasolt részt vennie. Ezen foglalkozások a reszocializációs nevelési programok kapcsán részletesen bemutatásra kerülnek. Az intézetben, amely maximum 50 férőhelyes, a kutatás időpontjában 41 fő került elhelyezésre. A háromszintes elhelyezésre szintenként egy nevelő jut, ami átlagosan 15 főt jelent egy nevelőre. Az intézetben egy főállású teljes munkaidős pszichológus dolgozik.⁹⁸⁴

*Ugyanezen „PHARE Twinning” projekt keretén belül megalkotott klasszifikációs megoldás egyes elemeit alkalmazzák a **Szirmabesenyő-i Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében**. Bár ez az intézet volt az első, amely részt vett a klasszifikációs próbamodell bevezetésében, és mind a mai napig az intézet vezetője jó és eredményes módszernek tartja a twinning klasszifikációs rendszert, ennek ellenére, csupán egyes elemeit alkalmazzák a fiatalkorúak befogadása során.*

---

⁹⁸⁴ Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Pécs; kutatás tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. április 11 – október 31. terjedő időszak, (dr. Bencze Béla alezredes, a Pécsi Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetének Parancsnoka, Igazgató-helyettese; Árgyelán Zsolt bv. őrnagy, osztályvezető; valamint Pankász Balázs, pszichológus által szolgáltatott adatok alapján)

Az orvosi-egészségügyi, majd nevelői befogadás mellett a pszichológusi befogadási eljárás hasonló minta alapján működik, mint amelyet a pécsi intézetnél ismertünk meg. Hasonlóan a pécsi intézethez a szirmabesenyői intézetben is a vezető nevelő feladatai körébe helyezték a teljes nevelési programok, javaslatok, vélemények, szempontok összesítését. Ugyancsak ő az, aki megszervezi a komplex értékeléshez szükséges egyéb információgyűjtést, csoportos értékelő értekezleteket, team-üléseket. Folyamatos kapcsolatot tart a nevelési terv belső elkészítői mellett, a nevelési programok külsős szervezőivel és a pártfogókkal.

Az intézet a kutatási időszakban lényegesen szűkebb körben alkalmazta a twinning-féle kalsszifikációt. A hivatalosan 115 fős intézetben minimum 150 fős elhelyezést kénytelenek biztosítani, így a nevelési csoportok a háromszintes épület szintjeinek számára korlátozódnak, minden szinten (fogház – börtön – előzetes) egy nevelési csoport működik. Pécsi társával ellentétben itt működtetik az úgynevezett felkészítő részleget. Az itteni elhelyezés ideje alatt végzik el azokat a szükséges teszteket és meghallgatásokat, amelyek a nevelési terv elkészítéséhez feltétlenül szükségesek. A pécsi intézetnél felsorolt különböző teszteket a szirmabesenyői intézet egy összevont kérdéssorból álló tesztbe sűrítette, amely kitöltése a tapasztalatok szerint elfárasztja az elítéltet, így gyakran eltorzult, elvárt válaszok kerülnek kiértékelésre, nem teljeskörű és valós képet adva a fiatalról. Az intézet igazgatója szerint céljuk és reményük, hogy ezen klasszifikációs modellt alkalmazni tudják majd olyan formában, mint ahogy azt 2003-2004-ben, a bevezetésekor tették. Ezen lemaradás okait az intézet elsősorban a szakszemélyzet alacsony létszámával és fluktuációjával magyarázza. Az intézetben 155 (2007.05.03-i adatok) főre 1 pszichológus jut, szintenként 1 nevelő dolgozik, ami arányaiban több, mint 50 fogvatartottat jelent.⁹⁸⁵

A Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskeméten nem alkalmazza a twinning klasszifikációs modellt. Ennek ellenére az intézet rendkívül szerencsés elosztásából kiindulva ez nem is igazán jelentkezik hátrányként. Ugyanis a 20 fiú és 10 lány elítélt nemcsak az első

---

⁹⁸⁵ Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő; kutatás tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. május 03., (Csizmadia Róbertné főosztályvezető; Nevelési Osztály; valamint Szitka Szabolcs bv őrnagy, intézetigazgató által szolgáltatott adatok alapján)

2-3 hónapban van szoros felügyelet és megfigyelés alatt, hanem effektíve az egész büntetés ideje alatt. Az intézet „méhsejt” alakú lakóegységei lehetővé teszik, hogy a fiatalok élettevékenységét egységbe szervezze és ezzel bizonyos mértékig a családi élet elhelyezési körülményeit modellezzze, amely önmagában egy nevelési csoport.

A befogadást követő 24 órán belül a befogadó nevelő ismerteti a fiatalok jogait, kötelességeit, valamint írásban általános tájékoztatást nyújt a kényszerítő eszközök alkalmazásáról, tűz- és balesetvédelmi előírások betartásáról, vallásgyakorlásról, magatartási szabályokról. Amikor az intézetbe érkezik a befogadó bizottsági meghallgatáson elbeszélgetnek a fiatalal, ezután nevelési csoportba helyezik, biztonsági csoportba sorolják, valamint tájékoztatják a munkalehetőségekről, oktatási, szakköri, kulturális és sporttevékenységek formáiról.

A nevelési csoportba történő besorolás Kecskeméten elsősorban a nemek szerinti megosztás alapján érvényesül: férfiak 1. számú, nők 2. számú nevelési csoport. A nevelők, előadók, valamint a felügyelők irányítják a csoport körleten belüli életét, szervezik (vezetik) a szakköri, oktatási, szabadidős tevékenységeket. A nevelők értékelik a fogvatartottak viselkedését, munkáját. Feltételes szabadságra bocsátáshoz, pártfogói felügyelet alá helyezéshez, más bv. fokozatba helyezéshez véleményt készítenek.

A nevelők a befogadást követő személyes beszélgetés keretében tájékozódnak a fogvatartott körülményeiről, ismerkednek személyiségével, elképzeléseivel, problémáival. Az intézetben a differenciálás során a személyzet igyekszik figyelembe venni a büntetés-végrehajtási fokozaton kívül a fogvatartottak azon tulajdonságait is, amelyek segítik a normális közösségi élet kialakulását. Az intézetnek nincsen külön felkészítő részlege. Az újonnan befogadott fiatal általában az előzetesek részére kialakított lakóegységben szokták elhelyezni a jogszabály által előírt ideig (30+30 nap). Külön részleg működtetésére nincs lehetőség, bár ez a létszámból és elhelyezésből adódóan nem is tűnt szükségesnek, hiszen egy lakóegységre egy nevelő, 2 körletfelügyelő (mindig egyszerre egy nő és egy férfi felügyelő dolgozik) jut, ami azt jelenti, hogy átlagosan 3 felnőtt jut 10 fogvatartottra. Az intézetben 1 pszichológus és egy szociális előadó is dolgozik.

A „team” rendszerű feladattevékenység részeként minden munkanap délután egyeztető beszélgetésre kerül sor az intézet vezetősége, a pszichológus, a nevelők, a szociális ügyintéző és a körlet főfelügyelői között. Ezen megbeszélések alkalmával szokott sor kerülni a fiatalok egyéni programjának és nevelési tervének meghatározására, illetve a befogadás után levő fogvatartottakkal kapcsolatos teendőkre, megfigyelések értékelésére. A kis létszám és relatív magas felügyelői arány lehetőséget biztosít az alapos megfigyelésre és jellemzésre. Az intézetbe való szállítása után a fiatalkorúval a nevelő és a pszichológus beszélget el. A nevelői befogadás hasonló elemek szerint történik, mint az előző két intézet esetében: bűncselekménnyel kapcsolatos körülmények, családi állapot és kapcsolatok; kinti környezet, iskolai végzettség, érdeklődési kör, hobbyk, függőség vagy szerhasználat. A pszichológus elvégzi a fogvatartotton a már ismertetett tesztek közül a RAVEN intelligenciaszint mérő tesztet, illetve egyéb önismereti és személyiségjegyeket, hajlamokat, zavarokat kimutató teszteket. Mindezek alapján kiállított vélemény és a körletfelügyelők megfigyelései alapján a „délutáni megbeszélések” alkalmával rögzítik, módosítják és formálják a fogvatartottak nevelési terveit és programjait.⁹⁸⁶

A Tököli Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetébe érkezett új fogvatartottak a befogadás során szóban és írásban kapnak tájékoztatást az intézet rendjéről és a szabályokról (azok akik előzetes letartóztatásukat is az intézetben töltötték, már megkapták ezt a tájékoztatást, az előzetesben való elhelyezésük alkalmával). A nevelői befogadáson a nevelő már az elsődleges információk birtokában (a rendelkezésére álló dokumentumok áttekintéséből) elbeszélget a fiatallal. Ezután a fiatalt megvizsgálja egy pszichológus és az intézet pszichiátere is. (Érdemes megjegyezni, hogy a fiatalkorúak intézetének a kutatás időpontjában nem volt saját pszichológusa és pszichiátere, a felnőtt intézetből járnak át megvizsgálni a fiatalokat, azaz összességében 800 (felnőtt+ fiatalkorú) fogvatartottra 1 pszichiáter és 2 pszichológus jut. A fiatalkorú által „hozott” környezettanulmány, a nevelői befogadásról készült javaslat, a

---

⁹⁸⁶ Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskemét; kutatás tapasztalat; helyzetértékelés –2007. március 21. – december 17.-ig terjedő időszak (Tarjányi Árpád százados, Nevelési Osztály által szolgáltatott adatok alapján)

pszichológusi és pszichiáteri vélemény alapján készítik el a fiatal „kezelési-nevelési tervét”.

Az intézet rendelkezik felkészítő részleggel, egyedülként a négy intézet közül külön a börtön- és külön a fogházra ítélt fiatalok részére. Itt a fogház fokozatban levőknek egy, a börtön fokozatban levőknek pedig két hónapot kell eltölteni. A kezelési-nevelési terv elkészülte után a fiatal a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság elé kerül, amely meghatározza az úgynevezett „végleges nevelési tervet”. A végleges nevelési terv tartalmazza: a letöltésre kijelölt körlet helyét, a nevelési csoportot, valamint a munkahelyet és munkakört. A letöltő körletek rendje attól függ, hogy a fogvatartottak melyik rezsimbe tartoznak. Valamennyi rezsimre az adott büntetés-végrehajtási fokozatnak megfelelő szabályok érvényesülnek, különbség csak az elérhető kedvezmények (elsősorban a szórakozási, kulturális és sportlehetőségek) típusát és mennyiségét illetően van. Az intézet fontosnak tartja hangsúlyozni a fogvatartottak részére a rezsimek közötti átjárhatóságot. Az átkerülést megalapozó értékelés legfontosabb szempontjai a személyiség alakulása, a munkavégzés, oktatáson való részvétel, közösségi életben való aktivitás, társakhoz és felügyelőkhez való viszony.

Az intézetben összesen 9 nevelő dolgozik, szintenként 4, kivéve az előzeteseket, ahol csak egy nevelő van. A kutatás időpontjában átlagosan 200 fogvatartott volt az intézetben (25 előzetes), így arányait tekintve 21-23 fogvatartott jut egy nevelőre. A nevelési tervhez szükséges csoportosítási rendszert itt elsősorban a rezsimbe való besorolás kapcsán alkalmazzák, így az intézet alapvetően három rezsimet különböztet meg: félig nyitott, alap- és a szigorított rezsim. Ezeket egészíti ki a börtönfokozatban az életellenes bűncselekményt elkövetők csoportja, továbbá különböző speciális csoportok, mint korrekciós csoport, gyógyítócsoporthoz, egyszemélyes zárka és enyhébb végrehajtási szabályok alá tartozók csoportja.

A szigorított rezsimen belül is van egy külön kategória, amelybe azokat a fiatalokat szokták elhelyezni, akik hosszú ítéletesek (életellenes, súlyos bűncselekmények), illetve a börtönön belül is bűncselekményt követtek el. Azokat az életellenes bűncselekményt elkövetett börtönfokozatú

fiatalkorúakat, akik viszont jól viselkednek ebben a szigorított rezsimben, meghatározott feltételek teljesülése esetén alaprezsimbe lehet áthelyezni. Az alaprezsim működtetése tulajdonképpen a legáltalánosabb. Ide a felkészítő részlegből kerülnek át a fogház/börtön (külön-külön helyre) fokozatos fiatalok. A félig nyitott fogház rezsimbe azok a fiatalok, akik kiemelkedő teljesítményt nyújtottak és kiérdemelték ezen rezsimbe való áthelyezésüket. Innen jó magaviselet esetén az EVSZ [nyitott rezsim] alá kerülnek. Az intézet működtet korrekciós csoportot (ezt is külön fogházasok és külön börtönösök részére), ahol azokat az elítélteket helyezik el, akik neveltetési és személyiségi hiányosságok következtében érzelmi problémákkal, nehezen kezelhető agresszivitással, beilleszkedési zavarokkal küszködnek. Ide a nevelési tervben megfogalmazott pszichológusi javaslat alapján lehet bekerülni és kifejezetten ezen hiányosságok és problémák kezelésére célzott terápiás programokat javasolt alkalmazni. Ezekre a programokra azonban gyakran pénzügyi hiány miatt nem kerül sor. Az intézet működtet továbbá egy gyógyító-nevelő csoportot és egy drogprevenációs körletet, amelyek bemutatására a későbbiekben kerül sor.⁹⁸⁷

3.3.2. Következtetések

A büntetés-végrehajtási intézetben megvalósított reszocializáció komplex folyamatának első lépcsője a befogadás.

Általános jellemző, hogy az elítélt fiatalok csupán abban az esetben marad ki a felkészítő részlegbe való elhelyezésből, ha az előzetes letartóztatása is ugyanebben a büntetés-végrehajtási intézetben került foganatosításra, és rajta a fent megnevezett vizsgálatokat már elvégezték. Ennek ellenére viszont a nevelési terv és annak folyamata ugyanúgy érvényes és elvégezendő rá nézve is. Nyilvánvaló tehát, hogy a nevelési terv konkrétan tartalmazza: a megfelelő csoportba való elhelyezést, az iskoláztatási formát, a munkahely és munkakör kijelölését, esetenként a terápiás-rehabilitációs csoportokba való részvételt, illetve egyéb, bánásmódot érintő fontosabb teendőket. A megfelelő csoport kiválasztása Magyarországon elsősorban a progresszív

---

⁹⁸⁷ Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl; kutatás tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. április 19., (Kövesdi Richárd főhadnagy – nevelő által szolgáltatott adatok alapján)

szisztéma megvalósulása által érvényesül, és szorosan összefügg a rezsimrendszer kialakításával. Ennek lényege, hogy a fiatalkorú a követelmények teljesítésével, az intézet rendjének, fegyelmének betartásával az intézet ideiglenes elhagyását is lehetővé tevő, félig nyitott részlegbe kerülhet. Ugyanez azonban fordítottn is igaz, azaz ha a fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény jellege, körülményei, a büntetés tartama, az intézetben tanúsított magatartása indokoltá teszi, akkor zárt vagy félig zárt részlegben lehet elhelyezni. Mindezek mellett az intézeti pszichológus vagy nevelő javaslatára úgynevezett korrekciós csoportba is helyezhetik a fiatalt, abban az esetben, ha elesettebb, társainak kiszolgáltatottabb, és ezért különös védelemre, gondozásra szorul. A jogszabályok tulajdonképpen nem korlátozzák az intézetek lehetőségeit a csoportalakítás szempontjából, hiszen minél egyénibb kezelésben részesül az adott fiatal, annál inkább esélyes az egészséges és normális életre.

Minden nevelési terv-elem elsődleges és egyetlen célja a fiatal visszailleszkedésének elősegítése és a szabadságvesztés büntetéssel járó káros hatások mérséklése. A fiatalkorú elítéltek nevelésének és reszocializációs esélyeinek első lépcsőfoka a befogadás alkalmával szerzett információk alapján összeállított nevelési program. A felkészítő részleg és eljárásai azért jelentenek fontos, hangsúlyos elemet a reszocializáció érdekében, mivel a fejlődési útvonal helyes meghatározása, a kezdeti megfelelő irányú és hozzáállású lépés, megadhatja a kezdő lökést a bűnelkövető fiatalnak, hogy újragondolja életét, konstans és pozitív segítség mellett.

Véleményem szerint a négy magyar intézet befogadási eljárása nagy vonalakban hasonló. Az intézetek betartják a hazai és nemzetközi jogszabályokat, igyekeznek megfelelni az elvárt szintnek, ami a fiatalkorúak felkészítését és szabadságvesztésük alatti csoportosításukat illeti. Ennek ellenére a kutatás folyamán komoly nehézséget jelentett a befogadási procedurák összehasonlító elemzése, abból az okból kifolyólag, hogy nincs egy egységes vizsgálati szisztéma, amely alapján le lehetne vonni olyan következtetéseket, amelyek esetleges információkkal szolgálhatnak a fiatalkorú bűnözés okaira, mibenlétére és a problémák megoldására. Kutatásom során 72 fiatalkorú fogvatartott nevelési tervét tekintetem át a négy intézetből összesen, amely a szabadságvesztésre ítélt fiatal fogvatartotti összlétszám közel egynegyede. Tapasztalatom szerint a szempontok, amelyek alapján a csoportosítás megtörténik azonos, viszont vannak olyan rendszerek, amelyek sokkal átláthatóbban és alaposabban vizsgálják a fiatalkorú bűnelkövető körülményeinek személyiségi vonatkozásait, ezáltal

pedig hatékonyabb és célirányosabb nevelési programot lehet részükre kialakítani. Éppen ezért fontos feladat lenne a befogadási eljárás során alkalmazott tesztek és kérdőívek szabványosítása minden intézetben. Persze e területen akad kivétel is, hiszen a kecskeméti intézet kiválóan helyettesíti a twinning-féle klasszifikációs elemeket, akként, hogy kis létszámával és áttekinthető építészeti sajátosságával az intézet sokkal könnyebben és alaposabban megismerheti fogvatartottjait. Ennek ellenére egy egységes rendszer kialakítása abból a szempontból lenne előnyös, hogy közös mércét, alapot biztosíthatna a fiatalkorú bűnelkövetők személyiségének és körülményeinek felmérésére; intézetváltás esetén fenntartható lenne a folyamatosság és átláthatóság; komoly információbázist jelenthetne az utógondozás szempontjából, valamint nem utolsósorban a fiatalkori bűnelkövetés tendenciájának kutatásai során fontos statisztikai, pszichológiai, szociológiai és kriminológiai következtetéseket lehetne levonni, amely a későbbi programszervezési, döntéshozatali és jogszabályalkotási munkákban térülne meg.

3.4. Az oktatás

3.4.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

„A lelki nemesítés, fokozatos javítási rendszer egyik első emeltyűje a tanítás és oktatás. Azonban bármilyen javító legyen is azon hatás, melyet a jól és célszerűen elrendezett munka a rabokra gyakorol, s bár a társaság, mely hallgatás vagy magány által a gonosztevőt rabtársainak megrontó társaságától elkülönözteti, s azt munkára oktatá, minden tett, mi még nagyobb megromlásának elkerülésére tőle függött, s igen sokat arra, hogy annak erkölcsi emelkedése valószínűvé váljék: mégis csalatkozik, ki azt véli, hogy mindezen módok mellett is célját, amennyire ez morális megjavulás lenne, más segedelem nélkül el fogja érni.”⁹⁸⁸

Az elmúlt évek folyamán számos szakember feltette már a börtönneveléssel kapcsolatos paradox kérdéseket: kompenzálhatja-e egy büntetés-végrehajtási intézet környezete a korábbi hiányokat? Kifejleszthet-e olyan tulajdonságokat, amelyek nélkül lényegében elképzelhetetlen a társadalom által elfogadható életmód? Elláthatja-e ezeket a szociális

---

⁹⁸⁸ Tóth Mór: Tanulmányok a Börtönügy Terén. Érseki Lyceum Nyomda, Eger, 1874, 101. old.

feladatokat a büntetés-végrehajtás, azaz rendelkezik-e a büntetés-végrehajtás szocializációs eszközökkel? Vannak-e egyáltalán speciális rabnevelési módszerek?⁹⁸⁹

Egyértelmű, hogy a fogvatartott neveltek egészen különleges élethelyzetben vannak. Személyiségük, jelenlétük, aktivitásuk az átlagos pedagógiai helyzetekhez képest rendhagyó. A helyszín, a zárt intézet bizonyos módszerek alkalmazását lehetővé teszi, másokat pedig kizárja. A nevelt fogvatartottak helyzete mindenképp érdekes, hiszen életük a rács mögött egymásra épülő követelmények láncolatából áll, mindent utasításra végeznek, minden tevékenységre felszólítják őket, nemcsak azzal kapcsolatosan fogalmaz meg az intézet elvárásokat, hogy mit cselekedjenek, hanem azt is megmondja, hogy hogyan tegyék. Ezek egyértelműen nem pedagógiai módszerek, hanem az intézetek működésével kapcsolatos követelmények.

A nemzetközi tendenciákkal egybeesően Magyarországon is az intézeti nevelési hatásrendszer középpontjában az elmaradt vagy hiányos szocializáció pótlására irányuló általános- és szakműveltséget nyújtó képzés fejlesztése került. Az elítéltek nevelésének kiemelt területe a célszerű foglalkoztatásuk, valamint a rendelkezésükre álló idő pozitív és konstruktív eltöltésének megszervezése. Ezen belül olyan oktatási keretek kialakítása vált célszerűvé, amelyek az értelmi funkciókon túl lehetővé teszik az elmaradt készségek és képességek fejlesztését, azaz az úgynevezett készség-tárgyaknak az oktatásba való bevitelét.⁹⁹⁰ A fogvatartottak iskolai végzettsége mindenhol a világon alacsonyabb a társadalmi átlagnál. Ez azt jelzi, hogy a bűnelkövetők többségénél a szocializációs folyamatokban zavar keletkezett. Kézenfekvőnek tűnik tehát, hogy a szabadságvesztés büntetés ideje alatt a büntetés-végrehajtási intézetek pótolják ezeket a hiányosságokat és ezáltal potenciálisan csökkentse a visszaesés lehetőségét. Azonban a nemzetközi ajánlások szerint nem lehet a fogvatartottakra ráerőszakolni az oktatás, művelődés elemeit. Ellenkezőleg, tiszteletben kell tartani és biztosítani kell számukra a szabad választás lehetőségét.

A fiatalok büntetőjogi rendszerének keretén belüli oktatási programok kidolgozása megköveteli az oktatási szakemberek bevonását. Az oktatási eszközök használata a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerben ugyanannyira tekinthető igazságszolgáltatási kérdésnek, mint jóléti kérdésnek. Mint alábbiakban majd részletesen kifejtésre kerül, a

---

⁹⁸⁹ Lásd: Szegál Boris; Ruzsonyi Péter; Módos Tamás; stb.

⁹⁹⁰ Vókó, 2006, 273. old.

büntetőjogi szankciók és az oktatás-támogatás, amiben ezek a fiatalok részesülnek, tulajdonképpen az érem két oldala, mely a fiatalok reintegrálását tűzte ki célul. Az oktatásnak átható szerepe van a fiatalok reszocializálására és társadalomba való visszaillesztésére irányuló erőfeszítésekben. A reintegrációs próbálkozásokat azon óvatos feltételezés kíséri, miszerint a fiatalokat vissza lehet vezetni egy normális, bűncselekménytől mentes élethez, amennyiben a feltételek biztosítottak. Ezek a feltételek sok tényezőt foglalnak magukba: kezdve egy egészséges társadalmi-gazdasági környezettől, a fiatal pszichológiai ellátásán keresztül, egészen az oktató és szakmai eszközök biztosításáig, amelyek segítségével új, tisztességes életet kezdhet. A fő üzenet az lehetne, hogy bár a társadalom nem fogadja el a bűnös magatartást, a fiataloknak megvan a lehetősége, hogy tanuljon, felelősséget vállaljon és visszailleszkedjen a társadalomba. Attól a pillanattól kezdve, amikor a fiatal szembekerül a törvénnyel, egészen a szabadon bocsátás napjáig vagy akár azt követően is, ezt az üzenetet kell továbbítani.

Míg az általános oktatás a diákokat teljesítményük alapján különbözteti meg, addig a speciális oktatásnak az a szándéka, hogy a veszélyben levő vagy törvénnyel konfliktusban álló fiatalok részére különleges segítséget nyújtson, ami támogatja őket a társadalmi beilleszkedésben. Ahhoz, hogy ilyen oktatást lehessen nyújtani, elengedhetetlen a fiatalok szükségleteinek és helyzetének ismerete, valamint a fejlődési célok felállítása.

Az intézményi oktatás alapvetően a következő célokat kell, hogy érvényre juttassa: felzárkóztatás; ismeretszerzés (magasabb iskolai végzettség és tudás megszerzése); tehetséggondozás (pályaválasztás, továbbtanulás lehetőségeinek és képességeinek feltárása, mint intézeti feladat); valamint a többletképzés lehetőségének megteremtése: például a nyelvoktatás, számítástechnika terén. Mindezek a célok egy irányba hatnak: az oktatás által a fiatal munkaerő-piaci esélyeinek növelése, azáltal, hogy nemcsak az oktatásban és szakma tanulásában vesz részt, hanem képessé válik a munkára.

A hatályos joganyag szerint Magyarországon az állampolgárokra vonatkozó tankötelezettség a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény (továbbiakban: Kt.) 6.§ (3) bekezdése szerint 18. életév betöltéséig terjed. A sajátos nevelési igényű tanuló

tankötelezettsége meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a huszadik életévét betölti.⁹⁹¹

Ezen törvény rendelkezései vonatkoznak a fogvatartott fiatalokorra is. A 18. életév betöltéséig tartó tankötelezettség az 1998/99-es tanévben elkezdett iskolai képzésben résztvevő fiatalokra érvényes. Azokról, akik tanulmányaikat korábban kezdték meg a Kt. 129. § (1) bekezdése a következőképpen rendelkezik: „Annak a gyermeknek, aki tanulmányait az általános iskola első évfolyamán az 1997/98. tanévben, illetve azt megelőzően kezdte meg, tankötelezettsége annak a tanévnek a végéig tart, amelyben a tizenhatodik életévét betölti. A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a tizennyolcadik életévét betölti.” Akik ez után az időpont után kezdték meg tanulmányaikat már a 18 éves korig tartó tankötelezettség szabálya [6.§ (3) bek.] alá tartoznak, ami azt jelenti, hogy ha egy fiatal 6. életévben kezdte el általános iskolai tanulmányait az 1998/99-es tanévben, akkor 2008-ban már a 18 évig tartó tankötelezettség hatálya alá esik. Ebből kifolyólag a jelenlegi fogvatartott fiatalokorra jelentős hányadának kötelező iskolai tanulmányokat folytatnia egészen 18 éves koráig. A Kt. 6.§ (3) és 129.§ szakaszainak logikai és rendszertani értelmezéséből következik, hogy mindazok, akik legkésőbb 1997/98-as tanévig nem kezdték meg általános iskolai tanulmányaikat, azok számára a tankötelezettség addig a tanévig tart, amíg a 18. életévüket be nem töltik. Értelemszerűen azok a fiatalok, akik eddig az időpontig nem kezdték meg tanulmányaikat, ezen időpont után már 18 éves korukig tankötelesek. Ez azért lényeges, mert a büntetés-végrehajtási intézetekben a fiatalok egy része egyáltalán meg sem kezdte tanulmányait, más részük egy-két osztályt végzett el. Így a 18. életévig tartó tankötelezettség irányadó azokra a fogvatartottakra is, akik 1998. szeptember 1. napja után bármikor úgy kerültek be a büntetés-végrehajtási intézetbe, hogy meg sem kezdték általános iskolai tanulmányaikat. A törvény rendelkezései szerint abban az esetben, ha speciális nevelési igényű tanulóval van szó ez a korhatár 20 éves korig kitolható.

Egyértelműen megállapítható tehát, hogy a Kt. által meghatározott felmenő rendszerben az idei évtől kezdődően a fiatalokorra fogvatartottak tankötelezettségének korhatára 18 év. Ez az új rendszer bár az alapokon nem változtat, mégis egy lényegesen kiterjedtebb oktatási munkát feltételez az intézet munkájában. Hiszen a hatályos

---

⁹⁹¹ A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. tv. (továbbiakban: Kt.) 6.§ (3) bek., amelyet a 2003 évi LXI. tv. módosított és a 2005/2006-os tanévtől lépett hatályba.

szabályozás szerint a büntetés-végrehajtás fontos nevelési feladata a hiányzó általános iskolai végzettség pótlása. A Bv. tvr. 35.§ (1) bekezdésének n) pontja alapján az elítélt jogosult általános iskolai, indokolt esetben középfokú, felsőfokú tanulmányok folytatására, valamint a vizsgákra való felkészüléshez a jogszabályban meghatározott tanulmányi és vizsgaszabadságra. A 39. § (3) bekezdése szerint indokolt esetben lehetővé kell tenni, hogy az elítélt középfokú tanulmányokat végezhesen, illetve a megkezdett felsőfokú tanulmányokat folytathassa. A képzésben részt vevőkre speciális kivételi szabály vonatkozik a végrehajtási fokozat tekintetében: „Az oktatásban vagy szakmai képzésben részt vevő fiatalkorúak – a szabadságvesztés végrehajtási fokozatára tekintet nélkül – azonos tanulmányi osztályba, illetve tanulócsoportba is beoszthatók.”⁹⁹² A 18. életévüket betöltött fiatalkorúak általános iskolai oktatásban való részvétele önkéntessé, a büntetés-végrehajtási intézetnek pedig feladatává válik, hogy a részvételben a fiatalkorúakat érdekeltté tegye. Ezt segíti elő az a szabály, amely szerint: „Az általános iskolai, illetve az első szakmai végzettséget adó iskolarendszerű képzésben részt vevő fiatalkorúakat a végzettség megszerzéséhez szükséges képzési idő alatt munkavégzési kötelezettség, és a tartására fordított költségekhez való hozzájárulás nem terheli.”⁹⁹³ Az oktatásra, képzésre a már említett 0116/1998. (IK. Bv. Mell. 2.) OP. intézkedés is tartalmaz előírást az intézetek számára. Eszerint:

1. Az elítéltek iskolarendszerű oktatását-képzését a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka által kijelölt intézetekben kell megszervezni. Az iskolarendszerű oktatásra-képzésre kijelölt intézetben a parancsnok határozza meg az indítandó tanulócsoportok számát, összetételét.

2. Az elítélteket a büntetés-végrehajtáson belüli oktatási és képzési lehetőségekről folyamatosan tájékoztatni kell, ismertetni kell az ezzel kapcsolatos jogait, kötelezettségeiket. A büntetés-végrehajtási intézetben ki kell jelölni azt a személyt, aki szervezi, koordinálja az oktatási-képzési tevékenységet. A kijelölt személy feladatai:

- a) Előkészíti, szervezi a beiskolázást és a szakképzést.
- b) Kapcsolatot tart az oktatást végző szervezettel, intézménnyel és az oktatásban résztvevő személyekkel.
- c) Megszervezi a korrepetálásokat, igény szerint a tanulószobai foglalkozásokat, az egyéni tanulást.

---

⁹⁹² A 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 211. §

⁹⁹³ 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 216. §

- d) Előkészíti a vizsgákat.
- e) Előkészíti az éves jelentéseket, az oktatási-képzési terveket.

A nevelő hívja fel az elítélt figyelmét, hogy a beiratkozáshoz szükséges okmányokat a tanítás megkezdése előtt szerezzze be, és ehhez nyújtson segítséget. Az elítélt kérelmi lapon és jelentkezési lapon kérheti felvételét az adott oktatásra-képzésre. A feltételek megléte (iskolai végzettséget igazoló okmány, orvosi és felvételi alkalmasság) esetén az elítélt kérésére és a parancsnok javaslata alapján középfokú vagy szakirányú képzés céljából más büntetés-végrehajtási intézetbe szállítható. A szabályozás szerint az általános- és középiskolai oktatásra az intézet falai között kerül sor, azonban lehetőség van az úgynevezett „externátusi rendszer” alkalmazására, amely lehetővé teszi, hogy az elítélt a parancsnok engedélyével az intézeten kívül is folytathassa tanulmányait, letehesse vizsgáit. Ebben az esetben a jogszabály szerint a külső munkavégzésre vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. A jogszabály szerint ha a lehetőségek fennállnak az intézetben alapítványi vagy egyházi iskolák működését is lehetővé kell tenni. (6/1996. IM rendelet 74.§ (2) bek.) Az oktatási-képzési célú átszállítási javaslatokat a Módszertani Igazgatóságra kell felterjeszteni. Amennyiben az általános iskolai oktatásban résztvevőknek nem érkezik meg a bizonyítványa, a beiskolázott elítélt szintmegállapító vizsgát kérhet az oktatást végző iskolától. Az iskolai tanulmányokat a fizetett szabadság alatt is folytatni kell, ha azt az elítélt az intézetben tölti. A parancsnok engedélyével a szabadult elítélt visszatérhet vizsgázni. A lehetőség igénybevételeéről szabadulása előtt nyilatkoznatni kell az érintettet. A vizsgák időpontjáról az oktatással megbízott levélben küld értesítést. Amennyiben a bv. csak részben vagy egyáltalán nem fedezi a nem alapfokú iskolarendszerű képzésben való részvétel költségeit, akkor az elítélt írásos nyilatkozatát kell kérni az általa vállalt költség mértékéről. A részvétel akkor engedélyezhető, ha a képzés fedezete biztosított. Oktatásban-képzésben résztvevő elítélt más bv. intézetbe csak akkor szállítható át, ha ott megkezdett tanulmányait folytatni tudja. Egyéb esetben a szállítás engedélyezése előtt a módszertani igazgató engedélyét kell kérni. Azt az elítéltet, akit tanulmányai folytatására szállítottak az intézetbe és azt nem folytatja, vagy abbahagyja, visszaszállítható a küldő intézetbe, a módszertani igazgató egyidejű értesítése mellett. Az intézeten kívüli tanulmányok folytatása akkor engedélyezhető, ha az elítélter az I-es biztonsági csoportba sorolták.

A fiatalok számára a tanulmányok végzésében, szakmai képzésükben érdekeltté tételét a 90-es évek közepétől folyósított ösztöndíjkeret is segíti. Azaz abban az esetben, ha az elítélt munkavégzés helyett tanulmányokat folytat, ennek idejére jogszabályban meghatározott mértékű pénzbeli térítésre jogosult, az alapfokú oktatásban, a szakképzésben vagy továbbképzésben részt vevő elítéltet – ha nem állították munkába – a képzés ideje alatt az alaplunkadíj egyharmadának megfelelő pénzbeli térítés illeti meg. A tanulmányok után járó pénzbeli térítésből hozzájárulás nem vonható le. „Ennek ellenére figyelembe kell venni azt is, hogy az elítéltek oktatása nem öncél, nem jótékonykodás, nem szamaritánus cselekedet. A befektetett pénz ellenértéke, az oktatás és képzés célja szilárd reszocializációs folyamat. Ennek következtében az oktatás minőségét, eredményességét, hatékonyságát leginkább a szabadulás utáni életpálya, az újabb bűncselekmények elkövetése, illetve a büntetlen életmód alapján lehet megítélni.”⁹⁹⁴

Az alapfokú iskolai végzettség megszerzését különösen ösztönözni és támogatni kell. Az alapfokú oktatásban résztvevők tanszereit, tankönyveit és az oktatás egyéb költségeit a bv. szervezet kötelezően biztosítja, az egyéb oktatási formákban résztvevők számára a költségek csupán biztosíthatók. Az általános iskolai, a középiskolai és a szakiskolai oktatásban résztvevők a vizsgákra, beszámolókra való felkészüléshez tanévenként a munkavégzés alól legalább 5 munkanapra fel kell menteni. A tanulmányokat folytató részére az oktatási napokon – az oktatási időt nem számítva – egy óra munkaidő-kedvezmény jár. A szabadság számításánál munkanapként figyelembe kell venni az alap- és középfokú, valamint a szakmunkás iskolarendszerű képzésben, továbbá a szakképzésben részt vevő fogvatartottaknak az elméleti oktatáson, illetve a vizsgára való felkészüléshez biztosított idő miatt a munkahelytől távol töltött időt. Az oktatási intézmény a fogvatartásra való utalás nélkül állítja ki az iskolai végzettséget, szakképzettséget vagy egyéb képzettséget igazoló bizonyítványt, oklevelet. A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája rövid-, közép- és hosszú távú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról szóló 1009/2004. (II.26) kormányhatározat alapján a büntetés-végrehajtási intézetekben levők társadalmi integrációjának elősegítése érdekében a szabadságvesztés tartama alatt meg kell

---

⁹⁹⁴ Szegál Boris: A szocializáció és a reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2007/3. szám, 35. old.

szervezni az oktatás, a szakképző, az OKJ-s képesítést adó, köztük az informatikai szakirányú képzési programokat és a kapcsolódó felnőttképzési szolgáltatásokat.⁹⁹⁵

A büntetés-végrehajtási intézetekben lehetőség van ugyanakkor magántanulóként is részt venni az oktatásban, amennyiben a hagyományos oktatás megszervezése nehézségbe ütközne, vagy a fogvatartotti részvétel az ilyen jellegű képzésekben az intézet szempontjai szerint előnytelen (illetve abban az esetben, ha a fogvatartott felsőfokú tanulmányokat folytat).

Fiatalkorúaknál az iskolai oktatásban való részvételnek lényegesen fontosabb szerepe van, mint felnőtt társaik esetében. A fiatal fogvatartottak átlagosan gyengén fejlett személyiséggel, alacsony neveltségi szinttel, sérült szocializációs folyamattal kerülnek be az intézetben. A kinti életben általában sem a lehetőségük (családi környezet, mintahiány) sem a motivációjuk nem volt meg arra, hogy komolyan vegyék az iskolai oktatást és tanulást. A kutatás során egyértelművé vált az iskolai szocializáció hiánya és ezen hiány mély hatása a személyiségük fejlődésére. A legtöbb fiatal nemcsak a tanulási folyamatokból esett ki, de az iskolai szocializáció oly fontos részét képező közösségi tevékenységeken sem vett részt (osztálykirándulás, múzeumlátogatás, színház, vetélkedők stb.). A gyerekek motiválatlanok, a tanuláshoz általában nem kapnak szülői segítséget, így az kudarcokkal, negatív élményekkel teli, fölösleges és unalmas tevékenységnek tűnik a szemükben. Az intézetekbe kerülő gyerekek zöme magántanuló volt, illetve egy-két osztályról van bizonyítványuk. A magántanulói rendszer működése önmagában ellentmondásos, hiszen azok a fiatalok is magántanulók lehetnek, akiknek nehezen megy a tanulás, akik inkább csavarogva, barátokkal összeverődve töltenék az időt. Az oktatás tartalmát meghatározó tény, hogy a tanulók tudásszintje nincs összhangban a megszerzett bizonyítvánnyal. Ennek következtében az iskolai szocializáció hiánya, a magántanulói státusz, a túlkorosság következményei, hogy a tanulók tudásszintje sem a megszerzett végzettséggel, sem életkorukkal nincs összhangban, mindez folyamatosan rombolja az iskolai oktatás szükségességének képét és elfogadását. Ezen jellemzők egyértelműen mutatják, hogy a bekerülő fiatalok kudarcélményekkel terhelt, motiválatlanul kezdik meg intézetbeli tanulmányaikat. Kulcskérdés tehát, hogy sikerül-e meggyőzni a fiatalot a tanulás, ismeretszerzés, iskolai

---

⁹⁹⁵ Novák Zoltán: A fogvatartottak oktatása, szakképzése a büntetés-végrehajtási intézetekben. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám, 52. old.

végzettség megszerzésének fontosságáról? Együttműködő lesz-e az oktatás folyamatában, vagy passzív szemlélő?

A fiatalok legtöbbször előéletében megtalálható a nagyfokú brutalitás, a nevelésre képtelen családmódel, a társadalomból kirekesztettség megélése és ennek hatására a teljes elfordulás a társadalom normáitól, a közösségi normáktól, az iskolától. Ezért van nagyon nehéz dolguk a nevelőknek, tanároknak elsősorban abban, hogy felmérjék a valós szintet (mivel a hozott bizonyítvány sokszor még orientációs pontnak is kevés), valamint segítsenek visszatérni a túlkoros fiataloknak az iskolapadba úgy, hogy az eredményes és sikeres legyen.⁹⁹⁶

Az iskolai oktatás a négy intézetben a Nemzeti alaptanterv szerinti tantárgyakat foglalja magába. Elsődleges szempont kellene, hogy legyen ezen „diákok” részére olyan kiemelt tantárgyak és kézség-tárgyak tanítása, amelyek feltétlenül szükségesek a reszocializációjuk sikeres megvalósulásához. Ennek ellenére az intézeti iskolák és oktatás a kinti szabad oktatási modell szerint működik.

Az általános oktatást az önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatot feladatai közé helyezi. A Pécsi Fiatalokorúak Büntetés-végrehajtási Intézete megnyitásának időpontjában felvette a kapcsolatot a helyi önkormányzat oktatással foglalkozó osztályával, így kijelölésre került az az általános iskola, ahol az eddigi felnőtt fogvatartottak oktatása is zajlott. Az előterjesztés idején azonban (2006. november) tanköteles fogvatartottuk nem volt (16 életévét minden fogvatartott betöltötte). Az intézet működési modellje részletesen tartalmazta azokat az elemeket, amelyek az iskolarendszerű oktatás működését biztosították volna. Azonban a kis létszámú intézet működésbe lépése óta magántanulói jogviszony alapján biztosítja fogvatartottjai részére a kötelező iskolai oktatást. Ez azt jelenti, hogy 2007. január hónaptól kezdődően az 50 férőhelyes intézetben nincs napi oktatás, hanem az önkormányzat által kijelölt általános iskola tanárai járnak be az intézetbe hetente egyszer. Az átlag szint III.-IV osztálynak felel meg. A kutatás időtartama alatt éppen aktuálisan a VI. osztályban tanul

---

⁹⁹⁶ B. Aczél Anna: Előzetes letartóztatás javítóintézeti körülmények között. In: Kriminológiai Közlemények 58. szám, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2000, 23. old.

fogvatartottak voltak a legtöbben, ezért hozzájuk hetente kétszer/háromszor is bejöttek az általános iskola tanárai korrepetálni. A kutatás időtartama alatt a 41 fogvatartottból (amelyből 15 előzetes) 12-en vettek részt iskolai oktatásban. A napirend szerint a reggeli után a magántanulói rendszerben beiskoláztak a lakózárkájukban tanulókkal töltik délelőttjüket.⁹⁹⁷ Részükre az iskolától érkezett oktató a látogató helyiségben korrepetálást tarthat. Az intézet nem kezdi el az előzetes letartóztatottak iskolai oktatását, mivel nem lehet tudni az előzetes letartóztatott szabadulási időpontját. Ebből kifolyólag akár 2 év is eltelhet úgy, hogy a fiatal nem részesül oktatásban.⁹⁹⁸ Ugyancsak nem vehet részt az iskolai és szakmai oktatásokon az a fiatal, aki a várható szabadulási időpontja miatt nem tudná a teljes oktatási évet kitölteni az intézetben. Tehát, ha valaki a várható iskolai év vége előtt vagy vizsgaidőpont előtt szabadulna, nincs lehetősége részt venni az adott oktatásban. Azok a fiatalok, akik részt vesznek a magántanuló rendszerben és sikeresen lezárnak egy vagy több iskolai évet, bizonyítványt kapnak erről, amelyben az általános iskola neve szerepel, a jogszabály értelmében utalás nélkül a fogvatartás helyzetére. Az intézet 2007-ben indított egy számítógépes tanfolyamot, amelynek folytatására azonban a későbbiek során oktató hiányában nem került sor.⁹⁹⁹

A Kecskeméti Fiatalok Regionális Intézete 1999-ben együttműködési megállapodást kötött a helyi Németh László Gimnáziummal. Az iskola vállalta az elítéltek oktatását, akár az intézeten belül, akár a saját tanóráin. Eleinte egy-két EVSZ-es fiatalok is jártak a tanórákra, azonban a tanulói létszám emelkedése miatt az elmúlt években inkább jellemző, hogy a gimnázium tanárai járnak be az intézetbe. A gimnázium biztosítja az intézet fiataljai részére a tananyagot, tankönyveket, valamint a bizonyítványokat is. A vizsgáztatások, számonkérések november, február és május hónapokban zajlanak, tehát a tanévnek trimeszteri jellege van. Az intézet a pécsihez hasonló, magántanulói rendszerben képi „diákjait”.

---

⁹⁹⁷ Lásd: 8. számú melléklet

⁹⁹⁸ Átlagosan ez 5 hónapot jelent.

⁹⁹⁹ Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Pécs; kutatási tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. április 11 – október 31. terjedő időszak, (dr. Bencze Béla alezredes által mélyinterjú keretében szolgáltatott adatok alapján)

Az intézet képviselőjének elmondása szerint a hatályos törvények által megkövetelt minimális osztálylétszám (15 fő) egy kis intézeten belül (mint Pécs és Kecskemét) nehezen vagy egyáltalán nem oldható meg. Az intézet a magántanulói rendszer eredményesebb működtetése érdekében 2003-tól megállapodást kötött a helyi Tanítóképző Főiskolával, amely Börtönpszichológia szakon tanuló hallgatói rendszeresen bejárnak az intézetbe és korrepetálják a fiatalokat. Az intézetet az elmúlt 3 évben a Human Pszicho Kht. is segítette, ők rendszeresen általános- és középiskolai szaktanárokat küldenek korrepetálásra. Az intézet heti programja szerint hétfőn és pénteken korrepetálás, illetve számonkérés zajlik 9.00 – 11.00 (általános iskola); 14.00 – 17.30 (középiskola), valamint 19.00 után egyéni tanulási időt rendelnek el a magántanulók részére. Tehát a korrepetálások hetente kétszer zajlanak mind az általános iskola, mind pedig a középiskolások részére. A következő táblázatban az intézet magántanulói rendszerében résztvevő tanköteles „diákok” 1997-2007 közötti létszáma látható:¹⁰⁰⁰

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Általános Iskola	-	-	-	-	-	-	-	-	6	5	5
Középiskola	-	-	1	3	8	5	3	4	8	8	8

Ha a Kt. szerinti 18 éves tankötelezettségi korhatárt vennénk alapul a 30 fős intézetből 27 fogvatartottnak kellene részt vennie az iskolai oktatásban. A kecskeméti intézet sem részesíti iskolai oktatásban azokat a fiatalokat, akik előzetes letartóztatásukat töltik vagy rövid tartamú szabadságvesztésre ítélte őket a bíróság. Bár az intézet maga szorgalmazná azt, hogy ezek a fogvatartottak bekapcsolódjanak a rendszerbe, ennek ellenére a lehetőség nincs meg, valamint maga a fogvatartott sem „áll rá” úgymond az iskolai oktatásra, mivel rövid büntetése miatt folyamatosan készül kifele, és az intézet munkatársainak

¹⁰⁰⁰ Az adatokat a Kecskeméti Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete bocsátotta rendelkezésre

*csak annyi idejük van, hogy különböző reszocializációs programok által személyiségbeli problémáit kezeljék, tanácsokkal lássák el.*¹⁰⁰¹

*Teljes más azonban a helyzet a **Szirmabesenyői és Tököli Fiatalkorúak Intézeteiben**. Alapvetően abból a különbségből kiindulva, hogy a létszám lehetővé teszi mindkét intézet részére a saját iskolarendszerű oktatás működtetését, Szirmabesenyőn a kutatás időpontjában 56 tanköteles fiatalkorú, Tökölön pedig ennél is több, a fogvatartottak 56%-a végzi iskolai tanulmányait.*

Szirmabesenyőn speciális felzárkóztatási program keretében mind az 56 fiatal általános iskolai tanulmányait végzi. Az oktatás a normális, kinti iskolarendszer mintájára zajlik, csak a 16 év alattiakat kötelezik iskolai oktatásra, az e fölött levőknek választható lehetőség (amivel általában nem élnek). Az általános iskolai oktatás ösztöndíjjal jár, ez havi 6.700 forint. A fiatalok a VIII. osztály befejezése után nem kívánják folytatni iskolai tanulmányaikat, inkább a szakképzések, OKJ-s képzésekben kérelmezik részvételüket.

A kutatás időtartama alatt általános iskolai tankötelezett V-VI osztályban 28 fő, VII-VIII osztályban pedig 12-13 fő vett részt. Ebben a létszámban már benne vannak azok is, akik bár nem tankötelezettek, kérelmezték tanulmányaik folytatásának lehetőségét. Az iskolai képzésben tanuló többi diák analfabéta vagy az elemi iskola osztályainak színvonalán van (átlag: 3-4 fogvatartott). Az intézetnek megállapodása van a miskolci Garabonciás általános iskolával, amely minden nap 8.30 – 12.00 óra között szervezett iskolai oktatásban részesíti a „diákokat”, majd délután 13.30-tól önszorgalmi tanulási időszakot rendelnek el ezen fogvatartottak részére.

Az iskolai oktatás szerves része a testnevelés és a művészeti oktatás: zene, rajz. Az intézet képviselői szerint ezek a fiatalok sajátos nevelési igényű gyerekek, ezért van szükség egy speciális felzárkóztatási rendszerre, amelyre a Kt. szerint többletfinanszírozás is járna, ehhez azonban az intézet nem jut hozzá.

---

¹⁰⁰¹ Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskemét; kutatási tapasztalat; helyzetértékelés –2007. március 21. – december 17.-ig terjedő időszak, (Tarjányi Árpád százados, Nevelési Osztály által mélyinterjú keretében szolgáltatott adatok alapján)

A 2003/2004-es tanévben kísérleti jelleggel digitális középiskolai oktatást indítottak az intézetben. A számítógépekkel támogatott, online távoktatásos képzés során a tanulók a hálózaton keresztül kapott feladatok megoldásával és visszaküldésével egyéni ütemterv szerint sajátíthatták el a tananyagot. Az intézet szerint rendkívüli érdeklődés mutatkozott a képzés iránt. A miskolci Földes Ferenc Gimnázium állította össze az internetes tananyagot, amely a kinti középiskolai tananyagok kiegészítő segédanyagaiként kerültek fel az internetre. A kutatás időpontjában 13 fiatalkorú vett részt ebben a digitális iskolai oktatásban. Érdekesség, hogy a tavalyi év folyamán az intézet olyan helyzetbe került, hogy 4 főiskolás fogvatartott került be, akik kérelmezték tanulmányaik folytatását. Erre az intézet parancsnoka kivétel nélkül engedélyt is adott, a „hallgatókat” a nevelési tervük alapján a lehetőségekhez mérten elkülönítették a többiektől a karcerizációs hatás minimalizálása, és a tanulmányaik megfelelő körülmények közötti folytatása végett.¹⁰⁰²

Nem volt azonban ilyen rendkívüli esetre példa, a kutatás ideje alatt, a Tököli intézetben. Hasonlóan Szirmabesenyőhöz itt is rendszeres iskolarendszerű általános oktatás zajlik. Az intézet a Tököli Általános Iskola tanáraival kötött megállapodás alapján működteti az alapfokú oktatást, ez az iskola is állítja ki a fogvatartottak részére a bizonyítványt. A kutatás időtartama alatt csak általános iskolai képzés folyt, középiskolai nem, hiszen nem volt rá igény.

Az intézet képviselője szerint ők a befogadás után javasolják a fogvatartottnak az iskolai tevékenységet, sőt az ösztöndíj lehetőségével is próbálják motiválni a fiatalokat. Hasonlóan Szirmabesenyőhöz, itt is felzárkóztatási rendszert működtetnek inkább, 2-3 hónap alatt próbálnak egy iskolai évet bepótolni. Az oktatás keretében rendkívüli népszerűségnek örvend a testnevelés óra, ezt az oktató általában futball mérkőzések szervezésével éri el, így nemcsak a fizikai erőletet és energiatúltengés problémáját oldja meg, de egyfajta versenyszellem és közösségi csapatépítés is megvalósul. A sikerélmény ezen tevékenységek kapcsán felbecsülhetetlen a fogvatartottak számára.

---

¹⁰⁰² Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő; kutatási tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. május 03., (Csizmadia Róbertné főosztályvezető; Nevelési Osztály; valamint Szitka Szabolcs bv. őrnagy, intézetigazgató által mélyinterjú keretében szolgáltatott adatok alapján)

Az intézet saját iskolaépülettel rendelkezik, saját sportpályával (gyep- és beton focipályával), illetve fedett futballteremmel, amelyet télen használnak a fogvatartottak. Az intézet képviselője szerint itt is elég nagyarányú az analfabéták száma az átlag lakosság köréhez viszonyítva, de előfordul az is, hogy a szellemi képességeik fokozottan korlátolt vagy hátrányos volta miatt nem tudnak írni-olvasni a fiatalok. Az intézet sem idegen nyelvi, sem pedig számítógépes tanfolyamot nem vont be az iskolai képzésbe.¹⁰⁰³

3.4.2. Következtetések

A kutatás időtartama alatt az iskolai-rendszerű és magántanuló oktatás témakörében egyértelműen megállapításra került, hogy az általános oktatás-képzés már régóta fontos eleme a hazai börtönügynek. Az oktatási programok, célok azonban az idők során jelentősen átalakultak, így a börtönökben folyó tanítás is. A kinti, civil életben elterjedt képzési formák, szakmák, munkalehetőségek „betörtek” a börtönökbe is, a bv. intézetek, pedig nyitottá váltak az új lehetőségekre. Gondolok itt elsősorban az idegennyelvű képzések és az informatikai (számítástechnikai) kabinetek átadására, melyek által a fogvatartottak elsajátíthatnak egy nyelvet, illetve megismerhetik a számítógépes munkát, az Interneten való eligazodást, szövegszerkesztést.

Az idegennyelvű képzés mindegyik intézetben szinte azonnal megbukott, az intézetek szerint a fiatalok döntő többségének a magyar nyelv írás-olvasásával is komoly nehézségei vannak. Ami a számítógép kezelési programokat illeti, meg kell jegyezni, hogy biztonsági okokból egyetlen intézet sem engedélyezte az internet használatához való korlátlan és felügyelet nélküli hozzáférést. A mai világban a számítógép, internet adta lehetőségek és érdekességek – kétség nem fér hozzá – vonzanák a fiatalok figyelmét, hiszen azt tapasztaltuk, hogy viszont a számítógépes játékok hihetetlen népszerűségnek örvendenek a fogvatartottak körében. Ez azt jelenti, hogy egy esetleges limitált hozzáférésű internet kapcsolat biztosítása mellett lényegesen nagyobb lenne az érdeklődés a számítógép kezelési programok iránt. A fiatalok nem találták érdekesnek, nem tudta őket kellő ideig lekötni a szövegszerkesztés. Az intézetek általában az

---

¹⁰⁰³ Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl; kutatási tapasztalat; helyzetértékelés – 2007. április 19., (Kövesdi Richárd főhadnagy – Nevelő által mélyinterjú keretében szolgáltatott adatok alapján)

„írjatok a szüleiteknek egy levelet számítógépen” típusú kezdeményezéssel próbálták beindítani az érdeklődést, de a sorozatos helyesírási hibák (aláhúzta pirossal a számítógép) vagy gépelési és technikai nehézségek a legtöbb fogvatartottból idegességet, dühöt és elfordulást váltottak ki.

Egy másik – a kutatás folyamán tapasztalt tény – hogy a fiatalkorúak esetében az ítéletek lényegesen rövidebb idejű szabadságvesztés büntetést szabnak ki egyes esetekben, mint amennyi időre a hagyományos iskolai oktatási rendszer épülni tudna. Az intézetek az oktatás és szakképzés hatékony kiterjesztésének és célszerű javításának akadályát elsősorban a rövid tartamú és általában egyre rövidülő fogvatartásnak tulajdonítják. A megoldást természetesen nem az ítéletek hosszabbításában, hanem a büntetési tartamhoz igazodó speciális oktatási- és szakképzési programok rendszerének kidolgozásában látják a szakemberek. Hasonlóan az előzetes letartóztatás és nagyon rövid tartamú szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak esetében a finanszírozási rendszer nem teszi lehetővé azoknak a fogvatartottaknak az oktatását, akik szabadulásának időpontja nem egy teljes és sikeres iskolai év befejezéséhez mérhető. Kiváló példákat találhatunk a jól ismert holland minták alapján, ahol a fiatalkorú intézetbe kerülését követő második héten elkezdik az oktatását, függetlenül státuszától vagy az ítélet hosszától. Az intézet felveszi a kapcsolatot a fiatal régi iskolájával, információkat szereznek a tudásszintjéről és a lehető legrövidebb időn belül onnan folytatják az oktatást, ahol abbamaradt, függetlenül attól, hogy be tud-e fejezni egy teljes iskolai évet vagy sem. A szabadulás után pedig így könnyűszerrel visszatérhet az iskolába. Ennek elsősorban az a szerepe, hogy lekössék a fiatal szabadidejét és lehetőséget biztosítsanak az önképzésre.¹⁰⁰⁴

Magyarországon azonban eredményorientált oktatás folyik, ami azt jelenti, hogy csakis azt az évet ismerik el, amelyet teljesen és sikeresen befejezett a fogvatartott és erről számára bizonyítvány állítható ki. Azaz hasonlóan az intézetbe érkezéskori állapothoz (amikor az iskolai végzettségüket igazoló bizonyítvány nem felel meg a tudásszintnek), az intézeti rendszer sem arra törekszik, hogy érdemi tudást adjon át, hanem arra, hogy az elvégzett iskolai évet elsősorban bizonyítvány ismerje el. Ez viszont nem mindig fedti a reális tudást és szintet. Így a gyermek folyamatos lemaradásban és csapdában van, annak ellenére, hogy esetlegesen hivatalosan minden végzettsége meglenne ahhoz, hogy sikeresen integrálódjon a társadalomba.

---

¹⁰⁰⁴ Krizsán József: Tizenévesek előzetesben. In: Börtönügyi Szemle 2005/2. szám, 32. old.

További észrevételként említeném, hogy az intézeti iskolák programjaiban kiemelt helyet kellene kapnia a tanulók értékelésének, a folyamatos visszajelzésnek, a sikerek elismerésének, a kudarc okainak felderítésének. A tapasztalatok szerint a fiatalok nagyon igénylik a visszajelzéseket, a dicséretet. Érdekes volt folyamatosan abba a helyzetbe kerülni, hogy a tanulással kapcsolatos érdeklődés kapcsán, akit ilyen jellegű jutalmaztak, azonnal hozta és mutatta dicsérő oklevelét, vetélkedőn elért díjazását, büszkén újságolta eredményeit. Sőt a cellatársak és felügyelők körében is nagyobb tiszteletet és odafigyelést tapasztaltam azon fogvatartottak részére, akik rendszeresen kiemelkedő tevékenységük kapcsán valamilyen dicséretben részesültek. A hagyományos és jogszabály által felsorolt jutalmazás mellett (mely nem képezte vizsgálatom tárgyát) mindenik intézetben rendszeresen (havonta) körlet vagy intézeti értekezletet tartottak, amelyen a kiváló teljesítményű vagy kiemelkedő tevékenységű fogvatartottakat megdicsérték. Az intézetbe bekerült növendékek nagy részére jellemző, hogy gyakran egy, esetenként több éves kihagyás után kerülnek az iskolapadba. Tudásuk lényegesen eltér a bizonyítványukban dokumentált évfolyam minimum követelményeitől. Iskolai kudarcok sorozatát élték át és ezáltal a tanulás iránti motiváltságuk alacsony. Sorozatos évfolyamismétlők, rendszertelen iskolába járók. Iskolai előmenetelük pozitív irányba történő változtatása, magasabb iskolai végzettség megszerzése nem szerepel céljaik között. Szinte egész iskolai karrierjüket túlkorosként élték meg. Egyre nagyobb számban vannak jelen a speciális módszerekkel oktató nevelő-iskolák volt tanulói, magántanulói. Az alpműveletek (írás, olvasás, számolás) sokuknak gondot okoz. Kommunikációs képességeik hiányosak.

A fogvatartottakat a szabadságvesztés büntetés tartama alatt, a befogadástól a szabadulásig olyan hatások érik, amelyek a nevelés eredményessége szempontjából lehetnek kedvezőek, közömbösek vagy károsak.¹⁰⁰⁵ Sajnos be kell vallanunk, hogy a fiatalkorú fogvatartotti összpuláció nagyrészt hátrányos helyzetű, antiszociális viselkedésű, súlyos alkalmazkodási és magatartási zavarokat, pszichés tüneteket produkáló, személyiségük fejlődésében károsodott, érzelmileg labilis fiatalokból áll. Ennek ellenére a jogszabályok alapvetően mentálisan egészséges fogvatartottakat feltételeznek. Távol álljon tőlem, hogy általánosítva mindegyik fiatalkorúra ráillesszem a mentálisan sérült jelzöt, azonban az intézetek szakemberei megerősítenek abban, hogy

---

¹⁰⁰⁵ Tüske János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Márianosztrai Fegyház és Börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2003/3. szám, 48. old.

a fiatalok legtöbbször súlyos lelki- és személyiségkárosodásban szenvednek és speciális figyelem szükségeltetik a megsegítésükre. Akkor, amikor speciális nevelési programokat szervezhet a bv. intézet (agressziókezelés, életvezetés, drogprevenció, magatartásszabályozás, önismeret, önkontroll stb.) és ezek létjogosultságát mind a jogalkotó, mind pedig a gyakorlati szakemberek elismerik és szükségesnek tartják, miért ne lehetne hasonló speciális iskolai képzésben is részesíteni a fiatalokat?

A közoktatásról szóló törvény, valamint a szabadságvesztés büntetés alatti oktatásra vonatkozó jogszabályok adta lehetőségek összehasonlítása kapcsán, illetve az intézetek részéről érkező panaszok megvizsgálása után arra a következtetésre jutottam, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek iskolai oktatásában résztvevő fiatalok fogvatartottak a Kt. szerinti sajátos nevelési igényű tanulóknak is minősülhetnének. Véleményemet a következő tényekre alapozom:

1. Sajátos nevelési igényű tanuló, az aki: testi, érzékszervi, értelmi, beszéd fogyatékos, autista, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, azaz beszéd- és enyhe értelmi fogyatéka, pszichés fejlődési zavara miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan akadályozott, továbbá beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő gyermek.¹⁰⁰⁶ A fogvatartott fiatalok ezen jellemzők közül – bár a törvény szerint csak egy is elég lenne – több kategóriába is beletartozhatnak.

2. A Kt. 120. § (1) bekezdése szerint: „a sajátos nevelési igényű tanuló, illetve a beilleszkedési, tanulási nehézséggel, magatartási rendellenességgel küzdő tanuló, szakértői vélemény alapján tanulmányait magántanulóként folytathatja.” Jelen pillanatban a négy intézet közül kettő a fogvatartottak részére magántanulói jogviszony alapján biztosítja az iskolai oktatást, annak ellenére, hogy nem ezen a jogszabályhelyen alapszik a magántanulói rendszer működtetése, hanem a jogszabály által minimálisan meghatározott osztálylétszám el nemérése miatt. A törvény minimum 15 – maximum 26/30/35 főben állapítja meg az összevont osztályok indításának létszámbeli korlátait. Erre hivatkozva a kisebb intézetek lehetetlen helyzetbe kerülnek, és nem tudnak megfelelő létszámú osztályokat összeállítani ahhoz, hogy iskolarendszerű oktatásba részesítsék a fiatalokat. Azonban a törvény két olyan engedményt is ad, amelyek együttes alkalmazása lehetővé tenné ezen kis intézetek számára az iskolarendszerű mindennapos oktatás működtetését. Az egyik szabály, hogy a sajátos nevelési igényű

---

¹⁰⁰⁶ Lásd: Kt. Értelmező rendelkezések, IX. fejezet

tanulók: „függetlenül attól, hogy a gyermek, tanuló a többi gyermekkel együtt vagy külön vesz részt iskolai nevelésben és oktatásban, (..) az iskolai osztály létszámának számításánál kettő, a testi, érzékszervi és a középsúlyos értelmi fogyatékos pedig három gyermekként, tanulóként kell számításba venni. Két tanulóként kell számításba venni a felzárkóztató oktatásban [27. § (8) bekezdés] részt vevő tanulót is.”¹⁰⁰⁷

Ez azt jelenti, hogy abban az esetben, ha a fiatalok fogvatartottakat sajátos nevelési igényű tanulóknak minősítenék, akkor egy összevont osztályban meglenne az a létszám, amivel iskolarendszerű oktatást lehetne biztosítani. Például az 5-8 osztályosok körében mindkét kis intézetben 8-10-12 fogvatartott vett részt a magántanulói rendszerben. Ha csak megkétszerezük (a törvény értelmében) ezt a számot a sajátos helyzetre vonatkoztatva máris eléri azt a létszámot, amire szükség van egy teljes és normális képzésű oktatás működtetésére. Abban az esetben viszont, ha mégsem éri el a megfelelő létszámot ezen szabály alkalmazása által, a törvény lehetővé tesz egy másik kedvezményt is. „2. A nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozók részére az iskolai osztályt, akkor is meg kell szervezni, illetve fenn kell tartani, ha ugyanazon kisebbséghez tartozó nyolc gyermek, tanuló szülője kéri.”¹⁰⁰⁸ Ebben az esetben arra van szükség, hogy a tanköteles fiatalok közül csupán négy olyan fogvatartott legyen, aki magát nemzeti kisebbségnek vallja, és így sajátos nevelési helyzetű tanulóként máris megvan az a „nyolcas” létszám, amire egy összevont osztály indításához szükség van. A kutatás alapján megállapítható, hogy az intézetekben levő fogvatartottak döntő többsége az etnikai kisebbségek közül kerül ki, és magát annak is vallja.

3. Ez a sajátos osztályformálási megoldás egyrészt a speciális nevelési igény miatt, másrészt pedig az etnikai kisebbségeknek járó oktatásszervezésre és fenntartásra vonatkozó többletfinanszírozás miatt is segíthetné az intézeteket az iskolarendszerű oktatás megszervezésében. Az önkormányzatok által az intézetek keretében megszervezett iskolai oktatás így többlettámogatáshoz is juthat a költségvetési törvény rendelkezései alapján. Ugyanakkor ez a *sajátos nevelési igényű* oktatási rendszer lehetőséget biztosít egy tágabb és rugalmasabb csoportrendszer kialakítására, mivel

---

¹⁰⁰⁷ Lásd: Kt. 3. számú melléklet: Osztály, csoport létszámhatárok, a tanórai és tanórán kívüli foglalkozások szervezésének rendje

¹⁰⁰⁸ Lásd: Kt. 3. számú melléklet: Osztály, csoport létszámhatárok, a tanórai és tanórán kívüli foglalkozások szervezésének rendje.

összevont osztályokat lehet szervezni az általános iskolában és a felzárkóztató oktatásban. [27. § (8) bekezdés]¹⁰⁰⁹

Összevont osztályt szervezni - a felzárkóztató oktatás kivételével - legfeljebb három egymást követő iskolai évfolyam tanulóiból lehet. Ha az iskolában, tagiskolában az oktatás csak az 1- 4. évfolyamon folyik, az összevont osztályba valamennyi évfolyam bevonható. Ugyanakkor az osztályok csoportokra bonthatók. A csoport több osztály, illetőleg évfolyam tanulóiból is szervezhető. Azonban a csoport maximális létszáma az osztály maximális létszámának ötven százaléka lehet. Ami a szakképzéseket illeti viszont az iskola összes gyakorlati képzésre fordított kötelező tanítási órája, szakközépiskolai és szakiskolai gyakorlati képzés esetén az előírtnál kisebb létszámú három-hat tanulóiból álló csoportban szervezhető meg, ha a szakképzés központi programja (tanterve) szerint a gyakorlati képzés kis létszámú foglalkoztatást igényel.

4. Abban az esetben, ha az intézetek mégsem élnének a törvény adta lehetőséggel és továbbra is magántanulói rendszerben folytatnák az iskolai oktatást, akkor mint sajátos nevelési igényű tanulók, a fiatal fogvatartottak heti 10 óra foglalkozásra jogosultak. Ugyanis a Kt. 52.§ (13) bekezdése szerint: „Az e törvény 120. §-ának (1) bekezdése alapján, [azaz a sajátos nevelési igényű tanuló, illetve a beilleszkedési, tanulási nehézséggel, magatartási rendellenességgel küzdő tanuló szakértői vélemény alapján - tanulmányait magántanulóként folytatja] (...) magántanulóként tanulmányokat folytatók egyéni foglalkozás keretében történő felkészítésére az iskolának tanulóként a kötelező és a nem kötelező tanórai foglalkozás megszervezésére rendelkezésre álló órakereten felül - átlag - heti tíz óra áll a rendelkezésre.” Ez azt jelenti, hogy amennyiben továbbra is magántanulóként folytatja tanulmányait a fiatal fogvatartott, úgy részére nem heti négy (mint ahogy most van), hanem tíz órás foglalkozást kell biztosítani.

5. Ahhoz azonban, hogy a fogvatartottak sajátos nevelési igényű tanulóknak minősüljenek a jogszabály szerint az intézet igazgatójának kell kérelmeznie a nevelő véleménye alapján – a megyei vagy országos szakértői és rehabilitációs bizottság véleményét – a sajátos nevelési igény megállapításáról.¹⁰¹⁰ A közoktatásban a sajátos

---

¹⁰⁰⁹ Tanév közben osztályt összevonni nem lehet.

¹⁰¹⁰ A fővárosi, megyei tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs feladatai közé tartozik: az értelmi fogyatékos, (..), illetve a pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartós és súlyos akadályozottság megállapítása vagy kizárása. Szintén a fővárosi, megyei tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs feladatok között ellátható a beszéd-, értelem-, személyiségvizsgálat feladata, amennyiben a megyei önkormányzat a feladat ellátását vállalja. Halmozottan fogyatékos gyermek, tanuló esetén a vizsgálat lefolytatása a vezető fogyatékoság szerint illetékes szakértői és rehabilitációs bizottság feladata. A gyermek, tanuló első vizsgálatát végző szakértői és rehabilitációs

nevelési igény megállapítását általában maguk az oktatási intézmények szokták kérni egyes tanulók megsegítése érdekében. Azonban abból kiindulva, hogy feltehetően a büntetés-végrehajtási intézetekbe bekerülő fiatalok előző iskolái nem kérték ezen helyzet megállapítását, viszont az intézetben belül egy ilyen rendszer mind finanszírozás szempontjából, mind pedig oktatás-szervezésileg elősegítené a fiatalok iskolai előmenetelét, ezen kategória bevezetése és rendszerének alkalmazása a büntetés-végrehajtási intézetben belül mindenképp kívánatos.

6. Ugyanakkor tapasztalatom szerint a bv. intézetek nevelői, vezetői, személyi állománya amúgy is túlzott és aránytalan adminisztrációs teher alatt dolgozik, ezért javaslom, hogy ne az intézet igazgatója, hanem a pártfogó felügyelő feladata legyen ezen vélemény beszerzése a megyei vagy országos szakértői és rehabilitációs bizottságtól. Ezt a megoldást támasztja alá, hogy már ma is a pártfogók feladata a környezettanulmány elkészítése, illetve előreláthatólag ők tesznek majd javaslatot a nevelési, magatartási szempontrendszerre.¹⁰¹¹ E körben a fiatal előző iskolájával szükséges felvenni a kapcsolatot, így egyúttal az ottani vélemény alapján, valamint a fiatal sajátos helyzetének megállapítása kapcsán kérelmezhető a bizottságnál a „sajátos nevelési igény” megállapítása, azért, hogy az intézeti elhelyezés után azonnal meg lehessen kezdeni a fiatal oktatását, továbbképzését.

7. Szintén fontos viszont megjegyezni, hogy a Kt. szerint ezen sajátos nevelési igényű tanulók tankötelezettsége meghosszabbítható legfeljebb annak a tanévnek a végéig, amelyben a húszadik életévüket betöltik, azaz lényegében a fiatalok bv. intézetben tartózkodásának teljes ideje alatt kötelező oktatásba részesülnének.

8. A fenti javaslatok mellett fontos feladatnak tartom továbbá, hogy specializált oktatási programokat működtessenek a bebörtönzött fiatalok sajátos szükségleteinek és helyzetének figyelembevételével. Vagyis az előzetes letartóztatottak és a rövid tartamú szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak részére kerüljön kidolgozásra egy speciális

---

bizottság kezdeményezi a vezető fogyatékoság szerint illetékes szakértői és rehabilitációs bizottság vizsgálatát. Ha a fővárosban, illetőleg a megyében több tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság működik, a bizottságok közötti munkamegosztást a bizottság fenntartója állapítja meg. A tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottság illetékességét az államigazgatási eljárás lefolytatására jogosult községi, városi, fővárosi kerületi, megyei jogú városi önkormányzat jegyzőjének a székhelye alapítja meg. A szakértői és rehabilitációs bizottságnál a sajátos nevelési igény fennállásának vizsgálata - ha e rendelet másképp nem rendelkezik - a szülő kérésére, illetve egyetértésével indul. (lásd: 14/1994. MKM rendelet; 10. §, 11. §, 12. §)

¹⁰¹¹ Ligeti Katalin: A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. In: Büntetőjogi Kodifikáció 6. évfolyam, 2006/2. szám, 33. old.

oktatási szisztéma, amely pótolja a leginkább hiányos területeket. Ahogyan a befogadás alkalmával felméri a fiatal szükségleteit, egyúttal megállapíthatóak lehetnének az iskolai tudásszintjének kiegészítéséhez és reintegrációjához leginkább szükséges elemek. Ezek az elemek kiterjedhetnek a legalacsonyabb szintű ismeretektől (nevének leírása, matematikai alpműveletek) egészen a magasabb szintű képzési elemekig is, (mint például állampolgári ismeretek, társadalmi készségekre való képzés, életre való felkészítés, valamint a társadalomba való beilleszkedéshez kapcsolódó tanácsadás). Ezeket a képzéseket természetesen a hosszabb idejű szabadságvesztés büntetésre ítélt fogvatartottak részére továbbra is szükséges működtetni.

9. Sajnos egyértelmű tény, hogy a hagyományos oktatási- és tantárgyrendszer nem igazán működőképes a büntetés-végrehajtási intézetben belül. Ezek a speciális igényű fiatalok a „tudásalapú társadalom jegyében” alkalmazott iskolai-oktatási rendszerben nem tudnak hasonló eredményeket produkálni, mint szabad társaik. Ennek ellenére amikor visszatérnek a társadalomba és folytatni kívánják tanulmányaikat, ugyanebbe a rendszerbe kerülnek vissza, így alapvető eltérés bevezetése esetén lehet, hogy méginkább csökkentenénk a reszocializációs esélyüket. Azonban az intézetek tapasztalatai alapján elsősorban felzárkóztatási igény jelentkezik, amit viszont hátrányos helyzetű fiatalok oktatására alkalmas alternatív módszerekkel és pedagógiai segédeszközökkel lehet a leghatékonyabban megvalósítani. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az oktatási hiányosságok, a fiatalok iskolai kudarcélményei nagymértékben megnehezítik a társadalmi integrációt; a hiányok kompenzálásában, a fiatalok felzárkóztatásában, továbbtanulásukban nélkülözhetetlen szerepet játszanak az intézmények. S ha már a büntetés-végrehajtási intézetnek ilyen szerepet is szánt a jogalkotó, akkor alapvető szempont, hogy ezt a felzárkóztatást, a tapasztalt nagyarányú funkcionális analfabetizmust és alapvető tudáshiányokat olyan szinten korrigálja, ami által a társadalomba visszatérő fiatal könnyebben beilleszkedik a koránk megfelelő oktatási vagy foglalkoztatási rendszerbe.

3.5. Szakképzés

3.5.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

A fogvatartottak szabadságvesztésének hossza, valamint a szabadulási időpontok miatt a nagyobb arányú beiskolázásra az intézetek a jelenlegi szabályozás tükrében nem

képesek. Így a magyar büntetés-végrehajtásban a hangsúly a jóval forrásigényesebb szakképzések fele fordult. A fogvatartottak szempontjából számos előnyt és elsőbbséget élvező szakképzések az alapfokú képzésre épülve, azt kiegészítve a szakemberek szerint a fogvatartottak társadalmi reintegrációját kiválóan szolgálják.¹⁰¹² Mivel a szakképzés időben rövidebb, csak a szakmai ismeretek elsajátítására korlátozódik, valamint, hogyha a munkaerő-piaci keresletnek megfelel, akkor azonnali pénzkereseti és megélhetési lehetőséget jelent, így a legpreferáltabb reszocializációs eszközök közé sorolható.

A jogszabály szerint az iskolai oktatáson kívül a bv. feladata megteremteni a szakmai oktatás feltételeit is. A Bv. tvr. 50.§ (1) bekezdése szerint: „Biztosítani kell, hogy a fiatalok szakmunkás-, illetőleg betanított munkás képzésben vegyen részt, és lehetővé kell tenni, hogy középfokú tanulmányokat folytasson.” A kilencvenes évek végén készült hivatalos felmérések szerint a fiatalok bűnelkövetők, mintegy 2-4%-a rendelkezik szakmunkás végzettséggel. A szabadulás utáni beilleszkedési nehézségek egyik jellegzetes eleme a képzetlenség. Ennek elkerülése végett a törvény kötelezővé teszi a gyámhatóság, különböző állami szervek, társadalmi szervezetek, pártfogó felügyelők, hozzátartozók és mindenki más segítségének igénybevételét, a fiatalok neveléséhez és reintegrációjának előmozdításához.

Lőrincz József szerint az intézeti foglalkoztatási rendszer középpontjába a beilleszkedéshez perspektívát nyújtó szakképzéseknek kellene kerülniük. Egy differenciált szakképzési rendszer (hosszabb tartamú szakmunkásképzés, rövidebb tartamú tanfolyami jellegű készség-fejlesztés) a fiatalok szükségletei, előképzettségük, a büntetés tartama alapján kerülne kimunkálásra.¹⁰¹³ Valószínűleg ezen elmélet helyességének és szempontjainak folytán jutottak el a fiatalok részére fenntartott büntetés-végrehajtási intézetek a rendszer kiépítéséhez, működtetéséhez és eredményességéhez. Sőt az európai börtönszabályok elvárásainak való megfelelés érdekében is a mai magyar bv. intézetek által szervezett szakképzéseket integrálták a közoktatási és állami szakképzési rendszerbe (OKJ), annak érdekében, hogy az érintettek könnyebben folytathassák képzésüket a büntetés-végrehajtási intézetből való szabadulásuk után is.¹⁰¹⁴

---

¹⁰¹² Bökönyi István: A Büntetés-végrehajtási szervezet 2002. május és 2004. október között végzett munkájáról. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám, 31. old.

¹⁰¹³ Lőrincz, 1998, 245. old.

¹⁰¹⁴ Európai Börtönszabályok: Rec (2006) 2., 28.7. szabály

A büntetés-végrehajtási intézetek rendje értelmében az elítélt szakképzésbe és továbbképzésbe való felvételét – saját kérelme alapján – a befogadási és foglalkoztatási bizottság bírálja el. Bár önkéntes alapon jelentkezett a szakképzésre, mégis a felvétele után az elítélt részvétele kötelezővé válik, ami megalapozza azt, hogy meghatározott feltételek mellett az elítélt költség-visszatérítésre kötelezhető. Ha az elítélt a szakképzést, továbbképzést megkezdte és a képzésben önhibájából nem vett részt, a felmerült költségek teljes vagy részleges megtérítésére kötelezhető. Az elítéltet erről a szabályról a képzésre való jelentkezése alkalmával tájékoztatni kell.¹⁰¹⁵

A magyar intézetekben az elítéltek szakképzését és továbbképzését maga az intézet, valamint a jogszabály által felhatalmazott külső (magán) gazdasági társaságok, alapítványok, az intézetben munkáltatóként működő egyéb szervek vagy szervezetek indíthatják. Az intézetek általában a költségvetési területen és a gazdasági társaságoknál főként rövid tartamú, belső szükségletű, valamint úgynevezett munkaerőpiaci képzést folytatnak. A fiatalok esetében az iskolarendszerű szakmai képzésbe csupán egy nagyon szűk kör vonható be, hiszen ezek a képzések több éves felkészítést és elmélyültebb szakmai gyakorlat elsajátítását igénylik. Így az fk-s intézetek elsősorban betanított munkás képzésről gondoskodnak. A 90-es évek közepétől az oktatás-képzés motivációs erejének erősítése érdekében ösztöndíjkeretet határoztak meg azoknak a fogvatartottaknak, akik részt vesznek valamilyen képzésben. Így a jogszabály értelmében a munkába még nem állított elítéltet, aki az alapfokú oktatásban, szakképzésben vagy továbbképzésben vesz részt, a képzés ideje alatt az alapmunkadíj egyharmadának megfelelő térítés illeti meg.

A szakirányú képzésben résztvevők arányát tekintve a fiatalkorú férfi elítéltek részvétele a legmagasabb. Az intézetekben folytatott kutatások alkalmával azt tapasztaltam, hogy ezen szakirányú képzésekre való jelentkezés és részvétel nagy népszerűségnek örvend. Az intézetek – nagyon helyesen – a szakirányú továbbképzéseket és szakképzéseket általában munkaerő-piaci és álláskereső tréningekkel egészítik ki, főleg a szabadulás előtt állók külön felkészítése alkalmával.

A felnőttképzési törvény¹⁰¹⁶ alkalmazásában "hátrányos helyzetű felnőtt" olyan felnőtt, akinek valamely szociális, életviteli vagy egyéb okból a képzési lehetőségekhez való

---

¹⁰¹⁵ Vókó, 2006, 290. old.

¹⁰¹⁶ 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről

hozzáférése állami támogatás nélkül az átlagosnál nehezebben valósítható meg. E réteg körébe tartozóak: tartósan munkanélküliek, 45 év feletti, nők, gyermekgondozási ellátásból kikerülők, alacsony iskolázottsággal rendelkezők, szakképzetlenek, hátrányos helyzetű térségekben élők, megváltozott munkaképességűek, fogyatékosokkal élők, romák, *nevelőintézetből, büntetés-végrehajtási intézményből kikerülők*, hajléktalanok, drog-, alkoholfüggőséggel, sértetté és bűnelkövetővé válással veszélyeztetettek. A bv. intézetekből kikerülők alapvetően tartósan zárt környezetben élő, társadalmi kapcsolataikban beszűkült emberek, akiknél szükséges a társadalmi szocializálódás, visszailleszkedés elősegítése a munkavállalási esélyek növelésével. A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény, annak végrehajtását elősegítő jogszabályok, valamint a felnőttképzésről szóló törvény és a kapcsolódó jogszabályok, valamint a felnőttképzési normatív támogatás részletes szabályairól szóló 15/2003. (II. 9.) Kormányrendelet szerint támogatás igényelhető, illetve használható fel a szakma-nélküliek esetében az első, állam által elismert, az OKJ-ban szereplő szakképesítés megszerzésére. A felnőttképzésről szóló törvény tartalmazza mindazokat a felnőttképzési tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatásokat (előzetes tudásszint felmérés, a pályorientációs- és korrekciós tanácsadás, a képzési szükségletek felmérése és a képzési tanácsadás, valamint az elhelyezkedési tanácsadás, és az álláskeresési technikák oktatása), amelyek a szakmai képzéshez kapcsolatosan nyújthatók. A törvény értelmezésében az általános célú képzés: olyan képzés, amely az általános műveltség növelését célozza, amely hozzájárul a személyiség fejlődéséhez, a társadalmi esélyegyenlőség és az állampolgári kompetencia kialakulásához.

A büntetés-végrehajtási intézményekben 1996 óta szerveznek OKJ-s szakképesítést adó tanfolyamokat, amelyre a MAT (Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete) eddig több száz millió forintot biztosított és ezáltal kb. 6000 fő képzésére adott lehetőséget. A pályázat keretében indított képzések 76%-át a regionális képző központok és 24%-át más oktatási intézmények, illetve oktatási vállalkozások, cégek szervezték. Jelenleg a Foglalkoztatási Hivatal 47 szakképző programot működtet.¹⁰¹⁷ A bv. intézetekben a fogvatartottak 62%-a 8 általános, illetve az alatti iskolai végzettséggel, továbbá 6% tényleges vagy funkcionális analfabéta, 28% pedig a 7. és 8. osztály elvégzésével teljesítheti az alapfokú végzettségét. Ez azonban a szakképző programok jó részénél már kevésnek bizonyul, hisz a 9. és 10. osztály megszerzése is szükséges a szakképzés

---

¹⁰¹⁷ Henczi Lajos: A társadalmi (re)integráció fogalmának értelmezése munkaerő-piaci szempontból. (www.szmm.hu; lekérdezés 2007. december 3.) [főosztályvezető, Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium]

megkezdéséhez.¹⁰¹⁸ Jelentős számban vannak olyan munkaügyi központok is, amelyek együttműködési megállapodást kötöttek a büntetés-végrehajtási intézetekkel a fogvatartottak munkaerőpiaci integrációja érdekében. Ennek keretében a munkaügyi központok humán szakszolgálatainak munkatársai rendszeres időközönként, illetve igény szerint munkavállalást elősegítő felkészítést tartanak a szabaduló fogva tartottak számára, tájékoztatják őket a munkaügyi szervezet szolgáltatásairól, a képzési lehetőségekről, az aktuális tanfolyamokról, a munkahelykeresést és munkába állást támogató eszközeikről. Csoportos foglalkozásokat szerveznek, ahol a résztvevők önismeretet, álláskeresési technikákat és konfliktuskezelést sajátíthatnak el.

A Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium (továbbiakban: FMM) 2005-ben elindította a "Fiatalok első munkavállalását elősegítő képzési program alkohol, drogfüggőség, sértetté és bűnelkövetővé válás megelőzésére" pályázati programot. Ennek keretében többszáz fiatal (8 általánost nem végzett, szakképzetlen) képzésére nyílt lehetőség. A szakképzésre fordított összegeket a központi költségvetés keretéből, az Országos Felnőttképzési Tanács, illetve Munkaerő-piaci Alap Irányító Testülete által biztosított keretből szokták finanszírozni. A szakképzések bővítése azonban, hasonlóan a büntetés-végrehajtás szervezetében általánosan uralkodó forráshiányokhoz, anyagi nehézségek miatt ritkán valósulhat meg. Az intézetek maguk próbálják megszervezni fogvatartottaik számára a megfelelő szakirányú továbbképzéseket, ők azok, akik rendszeresen felveszik a kapcsolatot a külső magán társaságokkal, oktatási központokkal, pályázati lehetőségeket és külső segítséget keresnek a szakprogramok és felszereléseik megteremtésére.

Az 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről 3.§-a rendelkezik az Országos Képzési Jegyzékről (OKJ) A törvény hatálya alá tartozó valamennyi államilag elismert szakképesítést az OKJ tartalmazza. Ezzel áttekinthetővé és könnyen kezelhetővé válik a szakmastruktúra. Tekintettel a szakképesítések eltérő követelményeire, a szakképzést csak differenciált módon és feltételekkel (előképzettség, képzési idő stb.) lehet megszervezni. A munkaerőpiaccal összefüggő képzési érdekegyeztetésre megalakult Országos Képzési Tanács (OKT), illetőleg a megyei (fővárosi) munkaügyi tanácsok működésével elméletileg lehetővé válik, hogy a munkaerőpiac jelzései, a társadalmi

---

¹⁰¹⁸ Az OKJ-ről szóló 37/2003 (VII.27) OM rendelet bűnmegelőzési szempontú felülvizsgálatát kezdeményezte a BVOP, hiszen a fogvatartottak 50%-a általános iskola 8. osztály végzettséggel rendelkezik, így a lista „bemeneti feltétele” kizárja őket a biztos megélhetést nagyobb eséllyel nyújtó, 10 osztály előképzettségét megkövetelő OKJ rendszerű képzésből. (lásd: Novák, 2004, 53. old)

partnerekkel kapcsolatos információk folyamatosan és közvetlenül jelenjenek meg a képzésre vonatkozó döntésekben.¹⁰¹⁹

Az iskolarendszerű szakképzés az OKJ-ben meghatározott szakképesítés tekintetében a szakképesítésért felelős miniszter által meghatározott szakmai és vizsgakövetelmény, valamint a szakmai tantárgyak, tananyagegységek (modulok) központi tanterve alapján szakmai elméleti és gyakorlati képzés keretében történik. A szakmai tantárgyak központi tanterve tartalmazza azokat az elemeket, amelyek a tananyag elsajátításához szükségesek, mint például: a rendelkezésre álló időkeret, összefüggő szakmai gyakorlat időtartama, képzési feladatok a teljesítéshez, eszköz és felszerelés jegyzék. Az iskolarendszerű OKJ-s szakképzések mellett számos más tanfolyami lehetőség is áll(hat) a fiatalok rendelkezésére. Az oktatás-képzés területén kifejezetten fontos, hogy az intézetek együttműködjenek különböző képzési intézményekkel, iskolákkal, munkaügyi központokkal.

A Pécsi Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete a működésének megkezdésétől kiemelt hangsúlyt fektetett a szakképzések működtetésére. Az intézet nyitásával a foglalkoztató helyiségben képzéssel-kezelő szakma elsajátítására alkalmas tanműhely került berendezésre. 2006 decemberétől egy helyi szakképző központ segítségével képzéssel-kezelő szakképzést szándékoztak beindítani, de a kutatás időszakában a tevékenységet oktató mester hiányában ez a tanfolyam nem működött. 2007-ben az intézet egy ipari takarító OKJ-s képzést tartott, külső segítséggel, ezen 18 fő vett részt (jogerős szabadságvesztésüket töltők 50%-os részvétele). Az ipari takarító tanfolyam a munkaügyi központok javaslata értelmében kiemelt keresletű munkakör, a nagy bevásárlóközpontok, szállodák, gyárak, ipari telepek környezetének

---

¹⁰¹⁹ A szakképzést érintő módosítások a szakképzés-fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről szóló 1057/2005. (V. 31.) Korm. határozat és a Nemzeti Fejlesztési Terv Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Programja szakképzést érintő intézkedéseinek jogszabályi feltételeit hivatottak megteremteni. A törvényekben érintett témaköröket a Kormány „100 lépés” programjának részeként a 2005. május 30-án ismertetett 14 szakképzési lépés is magában foglalja. A törvény tartalmazza továbbá az oktatás részére meghatározott célkitűzéseit: igazságos beiskolázáshoz kapcsolódóan csökkenti az iskolarendszer társadalmi egyenlőtlenségét felerősítő hatásokat (24. §, 35. §, 41. §,); megteremti a feltételeket az esélyteremtő oktatáshoz, a kistérségi együttműködéshez (31. §); támogatja a hátrányos helyzetű gyermekek felkészítését (20. §, 21. §). A törvény segíti az önkormányzatok mozgásterét, a hatékonyabb feladatszervezést (24. §, 30-31. §). A szakképzés-fejlesztési stratégia a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő tervezési rendszer és beiskolázás megvalósítását tűzte ki célul, és feladatként határozta meg a pályakövetési rendszer bevezetését. (Lásd: 2005. évi CXLVIII. törvény indokolása az oktatást érintő egyes törvények módosításáról)

ellátására és tisztán tartására képzik a fiatalokat. Az intézet képviselőinek elmondása szerint a fiatalok nagyon igénylik ezeket a tevékenységeket, érdeklődésük ezirányban messze fölülmúlja az iskolai oktatás iránti lelkesedésüket. Azonban a képzéseknek – többek között – két nyilvánvaló akadálya is van: az egyik, hogy a hivatalos OKJ-s képzésekben, tanfolyamokon való részvétel olyan iskolai előképzettséghez kötött, ami nem mindig adott a fiatakorúaknál (8. osztály, valamint egyes képzések esetén 10. osztály elvégzése a feltétele a szaktanulásnak); a másik akadály pedig, hogy szinte egyáltalán nem találunk olyan külső oktatási központot vagy társaságot, akik vállalnák ezen képzések lefolytatását az intézeten belül. Ennek okára egyértelmű válasz nem született.

Az intézet 2007 végén elindított egy festő-mázoló tanfolyamot is, 2008-ban pedig folytatni kívánják ezt a képzést, valamint település karbantartó és számítógép kezelői tanfolyamokat is indítanának. Ez utóbbira már volt kezdeményezés az iskolai oktatás keretén belül, de nagyon rövid ideig tartott, annak ellenére, hogy az intézet kiváló informatikai teremmel rendelkezik. (12 darab vadonatúj sík képernyős számítógép áll a fiatalok rendelkezésére).¹⁰²⁰

A **tököli** intézetben az általános iskolai végzettséggel rendelkezők számára az intézet különböző tanfolyamokat szervez. Az intézet 1994-ben a PHARE Foglalkoztatási és Szociális Fejlesztési Program keretében az ifjúsági oktatás és szakképzés témakörében a Hátrányos Helyzetű Fiatalok Projekt pályázatán vett részt „Szakképzéssel a reszocializációért” címmel. Továbbá az intézet szakmai és gyakorlati segítséget is kapott különböző külföldi társaságok, valamint belföldi oktatási központoktól az iskolarendszerű képzések lebonyolítása érdekében.¹⁰²¹ A kutatás időszakában az intézetben gumyszerelő és centirozó, kőműves, festő-mázoló és targoncavezető tanfolyamokra lehetett jelentkezni, de csakis azoknak, akik:

1. rendelkeznek minimum 8 általánost igazoló bizonyítvánnyal;

---

¹⁰²⁰ A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok

¹⁰²¹ Berufsförderungswerk Neumünster Germany, akik a hátrányos helyzetű fiatalok szakmai képzése terén alapprogramok és moduláris oktatási tervek mintájával segítették a szakmai fejlődést. Az ADU Oktatási és Szolgáltató Kft szerződésben vállalta az iskolarendszerű képzések működtetését. (lásd: Frank Tibor: Mérföldkő: A fiatakorúak oktatása és szakmai képzése. In: Börtönügyi Szemle 1998/1. szám, 16. old.)

2. csak egy képzésre lehet jelentkezni, ha azt elvégezte a második képzés már nem ingyenes, azaz arra már nem jelentkezhet;

3. ha a fogvatartott már rendelkezik egy ilyen OKJ-s szakmával, akkor sem jelentkezhet a tanfolyamra.

Így lényegesen lecsökken azok száma, akik igénybe vehetnék ezeket a lehetőségeket (elsősorban a 8. általános meglétének hiánya miatt). A 2007-ben indított tanfolyamokon átlagosan 5 fő vett részt (a közel 200 fogvatartottból). Az intézet képviselője szerint, amúgy sem tartoznak ezek a szakmák a legkeresettebb és leginkább elhelyezkedésre alkalmas munkakörök közé. Az intézet évente egyszer, maximum kétszer indít új tanfolyamot, ezek indítását általában a felnőttek részére indítandó szakképzésekhez kötik. Arra törekszenek, hogy olyan tanfolyamokat indítsanak, amelyek pár héttől maximum 1-2 évig tartanak, azért, hogy a fiatalok büntetési idejük függvényében el tudják végezni azokat. Az intézet képviselője szerint a 90-es évek végén az intézet sok olyan szakképzést működtetett, amelyek még ma is keresettebb szakmáknak minősülnek (kerékpárszerelő, motorkerékpár szerelő, szobafestő-mázoló és tapétázó tanfolyam, kerámiakészítő, stb). Ezekre azonban az utóbbi időben nem jutott forrás.

A kutatás alkalmával a fogvatartott fiatalokkal történő beszélgetés kapcsán egyértelművé vált, hogy ezeket a szakképzéseket a szabadulásuk után, a lakóhelyük térségében nem igazán tudják hasznosítani. Az elmondottakból az tűnt ki, hogy sokkal érdeklődőbbben fogadnának olyan tanfolyamokat, ahol szerelési munkákat (autószerelő, víz-gázszerelő), illetve közösségükhöz közelebb álló: kosárfonással, lótenyésztéssel kapcsolatos tudnivalókat sajátíthatnának el.¹⁰²²

A **kecskeméti intézet** a lehető legegyszerűbb módon oldotta meg a szakképzés, munkáltatás és önértékelés, sikerélmény pedagógiai módszerének együttes alkalmazását. Az intézet ugyanis már hosszú évek óta egy kiska- és palánta kertet működtet. Az intézet udvarán zajló tevékenységet az elején, mint szakkör folytatták, egy ideje azonban, mint tanfolyam is működik, így a fiatalok kertgondozó bizonyítványt kapnak. Az intézet szerint a növény és állatgondozás rendkívüli jelentőséggel bír a

---

¹⁰²² A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok.

fiatalok személyiségi jegyeinek megismerése kapcsán.¹⁰²³ A növénygondozás türelmet, állandó odafigyelést, öntözést, kezelést, óvást igényel. A „mindent azonnal akaró” rohanó és türelmetlen generáció kénytelen folyamatos és alapos figyelmet szentelni valaminek, aminek csak hosszú idő után lesz látható az eredménye. Mindezek mellett a fiataikorúak nagyon szeretik a kertészkedést és szívesen vesznek részt ezeken a tevékenységeken. Az intézet – mivel fiú és lány fogvatartottakat is fogad – általában olyan szakképzéseket választ, amelyeket mindkét nem esetében alkalmazhat, és koedukált formában keríthet sort a tevékenységre. Egy kiváló ötlet és lehetőség volt a helyi Vöröskereszt Szervezete által szervezett mentálhigiéniai és balesetvédelmi tanfolyam. Az okleveles tanfolyam előnye többek között, hogy aki elvégezte és kikerülése után például jogosítványt kívánt szerezni, ez esetben a jogosítványnál elismerték a tanfolyamot és nem kellett újra levizsgáznia.

Ezen kívül az intézet egy ipari takarító-tisztító és egy gipsz-stukkó tanfolyamot is indított. A lányok részére rongyszőnyeg-szövő tanfolyamot is biztosítottak, ez a 2007-es év folyamán a fiúk részére is nyitott volt. A tanfolyamokat minden esetben külsős előadók szervezték és tartották, több alkalommal a Kecskeméti Regionális Munkaerőfejlesztő- és Képző Központ, valamint a Kiskunfélegyházi Szintézis Stúdió segített. Az oktatások pályázati pénzekből valósultak meg, amelyekre a szervező társasággal együtt pályáztak.

Több alkalommal került sor rövid tartamú számítógép-kezelői tanfolyamra, amelyek Kecskeméten rendkívüli népszerűségnek örvendenek. Bár az intézetben a számítógép használat szabadon biztosított, minden lakóegység rendelkezik egy külön számítógép szobával, a kutatás tapasztalata szerint az érdeklődés és lelkesedés elsősorban a számítógépes kártya- és más játékok nyújtotta szórakozásnak szólt. A szakképzések szervezése nagymértékben az anyagi forrásoktól és a külső társaságok támogatásától függ.¹⁰²⁴

Tanfolyam:	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Elsősegély	-	12	-	-	-	10	-	-	-	-	-

¹⁰²³ A Budapesti Szőlő Utcai Javítóintézet biztosít kisállat-gondozó tevékenységet, amely hihetetlen népszerűségnek örvend a fiatalok körében.

¹⁰²⁴ A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok alapján.

Tisztító	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gipsz-stukkó	-	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Számítógép- kezelő	-	-	6	3	10	-	7	11	-	-	-
Rongyszőnyeg- szövő	-	-	-	5	-	-	-	-	-	11	11
Gyorsétkeztető	-	-	-	4	4	-	-	-	-	-	-
Idegen nyelv oktatás	-	-	-	-	-	-	-	10	1	8	-

Hasonló módon a források és külső segítség mértékétől függ a szakképzések működtetése a Szirmabesenyői Fiatalok Regionális Intézetében is. A kutatás időszakában éppen egy mezőgazdasági dísznövény-készítő tanfolyam zajlott, ebben 8 fő vett részt (a 93 jogerősen elítéltekből). Az intézet képviselőjének véleménye szerint ugyanazok a problémák, mint amelyekkel a többi intézet is küszködik (iskolai előképzettségi elvárás, munkapiaci szempontból értéktelen szakképzések, hosszú tartamú szakképzések, befejezési lehetőség nélkül). Javaslatuk például a kosárfonás, állattenyésztés, seprűkötés, kemence-építés, lángossütő tanfolyam, fonott bútorkészítés. Az intézet ezek közül a következő évben az állattenyésztési képzés részére szeretné biztosítani a helyet, számításuk szerint nyúltenyésztéssel foglalkoznának a fiatalok.¹⁰²⁵

3.5.2. Következtetések

A gyakorlati kutatás folyamán nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a fogvatartottak szakképzési és betanított munkás oktatási tanfolyamok, képzések, programok elsősorban nem a fiatalok intézeteire és helyzetére vannak szabva. Bár nem bocsátkozom találgatásokba arra vonatkozóan, hogy ezen reszocializációs eszköz milyen formában és eredményességgel zajlik a felnőtt fogvatartottak körében és intézeteiben, nyugodtan és túlzás nélkül állíthatom, hogy a fiatalok intézeteiben nem az elvárt és elvárható szinten zajlanak. Nemcsak az anyagi források hiánya – bár kétség kívül ez az első és legfontosabb probléma – hanem a jogszabályok által meghatározott képtelen és alkalmazhatatlan feltételek, a gazdasági szempontok

¹⁰²⁵ A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok alapján.

figyelmen kívül hagyása, valamint az ekörben tevékenykedő oktatási szervezetek megmagyarázhatatlan passzivitása lehetetlenné teszi azon tényező működését, amely tulajdonképpen a társadalomba való visszailleszkedés talán legerősebb eleme kellene, hogy legyen.

Egyértelmű, hogy az intézetek a jogszabály által támasztott kötelezettségnek eleget akarnak tenni: lehetőséget próbálnak biztosítani a szakmunkás- és betanított munkás képzésre. Az is nyilvánvaló, hogy a szűkös források miatt, ha sikerül egy gazdasági társasággal közösen társ pályázatot benyújtani, akkor is a pályázati pénzekből átlagosan 10-15 fő oktatására hitelesített tanfolyamokat tudnak indítani.¹⁰²⁶

A kutatás gyakorlati és elméleti aspektusait összevetve megállapítható, hogy ezen különleges kategóriájú fiatalok részére több szempontnak is érvényesülni kell, ahhoz hogy egy egységes és működőképes szakképzési rendszert felállíthassanak. Elsősorban a szakok kiválasztásánál nagyon fontos, hogy:

1. gyakorlati szempontú szakokat kell indítani (a túlzott elméleti alappal rendelkező szakok esetében a fiatalok nem mindig értik a tananyagot, valamint unalmasnak találják és ezáltal elveszítik érdeklődésüket, türelmüket);
2. gyorsan tanulható szakokat kell választani (elsősorban korlátolt időbeli oktatást kell biztosítani: 3-6, maximum 9 hónapos terjedelemben;)
3. látványos és kézzelfogható eredményt produkáló szakokat kellene indítani (olyanokat, amelyek eredménye ezen fiatalok értékrendjében is sikernek számít: gépjárműszerelő tevékenységet, állatokkal, növényekkel való foglalkozást, különböző eszköz és tárgykészítő tanfolyamokat, kertészet, catering, fodrászat, kozmetika, szépségipar).

Nagyon fontosnak tartom továbbá ezen szempontok szerinti rendszer kiépítésében azon elv figyelembevételét is, hogy a szakképzéseknek, mint reszocializációs eszköznek, kettős szerepe van: egyrészt ezek a képzések lefoglalják a fiatalt, ezáltal ideiglenesen csökkentik a karcerizációs hatást; másrészt pedig egyidejűleg reszocializációs hatást fejtenek ki, azaz tovább képeznek, szakmát adnak, esélyt biztosítanak.

Az iskolai oktatás keretében felvázolt álláspontomhoz csatlakozva, a szakképzések esetében is előnyt élveznének a fiatalok, ha a sajátos nevelési igény megállapítására sor

---

¹⁰²⁶ Antal Szilvia – Vig Dávid: A fiatalkorú fogvatartottakkal való bánásmód empirikus vizsgálata. In: Kriminológiai Tanulmányok 43. szám, 197. old.

kerülne. Mint említettem problémát jelent az intézetekben az is, hogy egy szakképzés után a következőben már nem vehet ingyenes részt a fiatal, sőt ha a büntetése előtt már OKJ-s szakképzésben részesült kint, akkor sincs lehetősége az intézeten belül újabb képzésen való részvételre. Előfordul, azonban, hogy az intézetnek sikerül egy olyan képzést indítania, amely megfelel a munkaerőpiaci elvárásoknak, lenne rá igény és a feltételeknek is megfelelne a fiatal (8-10 osztály, elegendő időtartam a szabadulásig) mégsem vehet részt a programon, mert már az intézetben vagy még kint elvégzett egy képzést. Ha viszont sajátos nevelési igényű tanulóknak nyilvánítanák őket, az oktatást érintő egyes törvények módosításáról szóló 2005. évi CXLVIII. törvény indokolása összhangot teremt a közoktatási törvénynek a második szakképesítés ingyenességére vonatkozó megváltozott rendelkezésével, azaz a sajátos nevelési igényű, illetve a hátrányos helyzetű tanulók számára a második szakképesítés megszerzése továbbra is ingyenes. (10.§ vonatkozó indokolás) Szintén ezen törvény 20.§-ra vonatkozó indokolása szerint a törvény újragondolja a felzárkóztató oktatásba történő bekapcsolódás lehetőségét. Az új rendelkezések alapján a szakiskolának lehetősége nyílik azoknak a tanulóknak a fogadására is, akik nem kívánják az általános iskolai tanulmányaikat befejezni. Ennek számos oka lehet, például a túlkorosság. Új lehetőség az is, hogy a tanköteles tanulók ne a szakiskola kilencedik évfolyamán kezdjék meg tanulmányaikat, hanem a szakképzés megkezdésére előkészítő felzárkóztató oktatás keretében. A felzárkóztató oktatásban olyan ismeretek elsajátítására van lehetőség, amelyek a szakképzés megkezdéséhez szükségesek, valamint szorosan kapcsolódnak a szakmai elméleti és a gyakorlati ismeretekhez. Ennek megfelelően lehetőséget biztosít ahhoz, hogy a szakképzési évfolyamon folytatott tanulmányokba beszámítsák a már megtanult ismereteket.

3.6. Munka

3.6.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

A nevelés egyik legfontosabb tennivalója az elítéltek célszerű foglalkoztatásának, a rendelkezésre álló idő pozitív és konstruktív eltöltésének megszervezése. Magyarországon történelmi és gazdasági okok miatt az elítéltek munkáltatása volt, és várhatóan lesz is a foglalkoztatás központi eleme.¹⁰²⁷ A munkáltatás célja, hogy

---

¹⁰²⁷ Lőrincz József – Kabódi Csaba: A szabadságvesztés-büntetés. Kriminológiai Ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll (szerk. Gönczöl-Korinek-Lévay), Corvina Kiadó, Budapest, 1999, 361. old.

elősegítse az elítélt testi és szellemi erejének fenntartását, lehetőséget adjon a szakmai ismeretek és gyakorlottság megszerzésére és fejlesztésére, és ezáltal megkönnyítse, hogy az elítélt a szabadulása után a társadalomba beilleszkedjék. Az Európa Tanács már hosszú idő óta ajánlásaiban hangsúlyozza, hogy

- az intézet fegyelmének követelményei által szabott korlátokon belül az elítéltek számára lehetővé kell tenni, hogy maguk válasszák meg, milyen típusú foglalkoztatásban kívánnak részt venni,
- az intézetekben folyó munka szervezetét és módszereit minél közelebb kell hozni a társadalomban végzett hasonló munkához, hogy felkészítsük a fogvatartottakat a rendes munkás élet feltételeire,
- a munkáltatásban érvényesülnie kell a modern munkanormáknak és technikáknak, s azokat a modern vezetési rendszerek és gyártási folyamatok keretein belül kell megszervezni.

Az új Európai Börtön szabályok a munkát szintén „pozitív elemként” említik és reszocializációs eszközként való alkalmazását javasolják. „A büntetés-végrehajtási intézetben a munkát a büntetés végrehajtási rezsim pozitív elemének kell tekinteni (..) Amennyire lehetséges, a munkának lehetővé kell tennie, hogy a fogvatartott megtartsa, vagy javítsa azt a képességét, miszerint kiszabadulása után munkával keresett jövedelemből megéljen.”¹⁰²⁸

A munkáltatás a foglalkoztatás egyik része. A fogvatartottak munkával való ellátása és az abból eredő jogviszony eltérő a szabad életviszonyokhoz képest. A fogvatartottak munkavégzése a szabadságvesztés végrehajtása során a büntetés-végrehajtási jogviszony keretében történik. A munkavégzést fiatalok esetén azok életkori sajátosságaihoz, szellemi és testi képességeihez, érdeklődésükhöz közelállónak, valamint a munkaerőpiaci szükségletekhez egyaránt alkalmazkodónak kell lennie. A Bv. kódex a fiatalok munkáltatásának a felnőttektől eltérő szabályozásra utal: „53. § A fiatalok munkáltatása a fiatalokra vonatkozó munkajogi szabályok figyelembevételével történik; külső munkában részt vehet.” A Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. évi törvény (továbbiakban: Mt.) szabályozza az életkori sajátosságokhoz igazodó normákat. Eszerint az Mt. a munkaviszony létesítésének feltételét életkorhoz köti, azaz egyértelműen meghatározza, hogy munkavállaló csak az lehet, aki a 16. életévét betöltötte. Az általános szabály alól

---

¹⁰²⁸ Új Európai Börtön szabályok, Rec(2006) 2., 26.3. szabály.

kivételt képez az általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló, aki az iskolai szünet alatt munkaviszonyt már akkor is létesíthet, ha a 15. életévét betöltötte. A 16 éven aluli fiatalok munkaviszonyának létesítéséhez azonban a munkáltatónak be kell szereznie a törvényes képviselő (pl. szülő, gyám, gondnok, vagy a nevelőintézet vezetője) hozzájárulását is. A munkáltatónak egy írásbeli nyilatkozatot kell kérni a törvényes képviselőtől, amiben kijelenti, hogy a munkaviszony létesítéséhez hozzájárul. A hozzájáruló nyilatkozat beszerzése nemcsak az első, hanem - a 16. éves életkori határig - bármely újonnan létesítendő munkaviszony megkezdése előtt szükséges.¹⁰²⁹

Ugyancsak az Mt. határozza meg, milyen eltérő rendelkezések vonatkoznak a fiatalok (fiatal munkavállalókra) a munkáltatással kapcsolatban. Ezen fiatalok munkaideje legfeljebb napi nyolc óra, illetve heti negyven óra lehet. Fiatal munkavállaló esetében egy hétnél hosszabb munkaidőkeret nem alkalmazható. Ha a fiatal munkavállaló napi munkaideje a négy és fél órát meghaladja, részére legalább harminc perc munkaközi szünetet kell biztosítani. A fiatal munkavállaló éjszakai munkára, rendkívüli munkavégzésre, valamint ügyeletre, illetve készenlétre nem vehető igénybe.¹⁰³⁰

Nyilvánvalóan a munkával foglalkoztatás keretén belül a fiatalok elítélteknél figyelemmel kell lenni az életkori sajátosságokból fakadó általános munkajogi korlátokra. Mindezek mellett azonban kívánatos, hogy a fiatalok esetében fokozottan figyeljen az intézet arra, hogy olyan munkáltatást biztosíthasson a fogvatartott részére, amely egyben szakképzést is ad. „Szakképzésre kiterjedő munkát kell felajánlani azon fogvatartottak számára, akik képesek a lehetőséggel élni, különösen pedig a fiataloknak.”¹⁰³¹

Az elítéltek munkáltatásának hazai gyakorlatában a megváltozott gazdálkodási feltételrendszerben a kritikus helyzetbe került büntetés-végrehajtási vállalatok helyébe a 90-es évek közepétől a nagyobb gazdasági önállósággal rendelkező gazdálkodó szervezetek és az igazságügyi minisztérium által e célra alapított korlátolt felelősségű társaságok léptek. A munkáltatás szervezete így két alapvető formában: a büntetés-végrehajtási intézetben a költségvetés keretén belül, és a gazdasági társaságokban látja

---

¹⁰²⁹ Mt. 72. §

¹⁰³⁰ Mt. 129/A.§

¹⁰³¹ Új Európai Börtönszabályok Rec(2006) 2., 26.5. szabály.

el az elítéltek munkával való foglalkoztatását.¹⁰³² Konkrétabban, a fiatalkorúak munkáltatására is ezen keretek között kerül sor.

Az elmúlt évek felmérései alapján a fiatal fogvatartottak 15-16%-ának tudtak az intézetek munkát biztosítani, annak ellenére, hogy a börtönök összlakosságához hasonlóan a fiatalkorúak is nagyobb arányban részt vennének a munkában.

Az elítéltek a végzett munkáért munkadíjban részesülnek. A Bv. kódex az elítéltek munkavégzésének reszocializációs tartalma szempontjából elvi fontossággal emeli ki: „az elítélt jogosult a munka mennyiségének és minőségének megfelelő jövedelemre.” (36.§) A munkadíjnak az elítélt számára az a jelentősége, hogy családjának támogatást tud nyújtani, egy részét személyes szükségleteire fordíthatja, a szabadulás idejére tartalékolhat, továbbá eleget tehet esetleges fizetési kötelezettségeinek. Az elítéltek anyagi ösztönzése a munkavégzésben való érdekeltségüket szolgálja. A munkáltató ezért anyagi ösztönzést alkalmazhat a teljesítmény növelése, illetve a végzett munka minőségének javítása érdekében. Ilyen lehet például a konkrét feladathoz kötött prémium, pénzbeli elismerés, vásárlási utalvány és tárgyjutalom. A hatályos szabályozás értelmében az elítélt ugyanakkor köteles a kijelölt munkát szakismereteinek és a képességeinek megfelelően, fegyelmezetten elvégezni, valamint a munkavédelemmel és a környezetvédelemmel kapcsolatos előírásokat megtartani (33.§ (1) d.).

A munkáltatás azonban nem tévesztendő össze a büntetés-végrehajtási intézet körüli takarítási, illetve annak működéséhez szükséges egyéb tevékenységgel. A Bv. kódex szerint a büntetés-végrehajtási intézet tisztántartását és ellátását szolgáló munkában díjazás nélkül, alkalmoszerűen részt kell vennie a fogvatartottnak. Tulajdonképpen a fiatalkorúak leginkább ezekben a munkálatokban vesznek részt. A díjazás nélküli munkavégzés ideje a napi négy órát, havonta összesen a huszonnégy órát nem haladhatja meg. A díjazás nélküli munkavégzésről az intézet nyilvántartást vezet. A fogvatartottak foglalkoztatása érdekében az intézetnél Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság működik. Ez a bizottság, dönt a befogadást követően, meghatározott idő elteltével a fiatal munkába állításáról, iskolába járásáról. A fogvatartott munkahelyének és munkakörének kijelöléséről költségvetési rendszerű munkáltatásnál dönt a bizottság, külső gazdálkodó szervnél történő foglalkoztatás esetén pedig javaslatot tesz az intézet

---

¹⁰³² Vókó, 2006, 285. old.

igazgatója felé. A külső gazdálkodó szervezetnél történő foglalkoztatást szerződésben kell rögzíteni. A munkáltatással összefüggő adatok foglalkoztatási engedélyben és munkáltatási könyvben kerülnek rögzítésre. A munkavégzéshez kapcsolódó tájékoztatás és az előírt oktatások végrehajtása a munkahelyi vezetők feladata. A munkát végző fogvatartottak munkarendjét, munkavégzéssel kapcsolatos jogait, kötelezettségeit, feladatait a részükre kiadott munkaköri leírások és a munkáltatási szabályzat tartalmazza.

A munkaviszony szempontjából fiatal munkavállaló az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be. A dolgozó fiatalkorú fogvatartottat évenként 20 munkanap fizetett szabadság, illetve 5 nap pótszabadság (utoljára abban az évben, amikor a 18. életévét betölti) illeti meg, melyet pénzben megváltani nem lehet (kivéve váratlan szabadulása esetén, ha büntetési ideje alatt a szabadságot már nem lehet részére kiadni). Az évi pihenőidő kiadásának időpontját - a nevelővel való előzetes egyeztetés alapján - a munkáltató úgy határozza meg, hogy az intézet ellátásában fennakadást ne okozzon. A fogvatartottak az általuk végzett munka fajtájától függően részesülnek munkadíjban, amely órabér formájában kerül megállapításra. A besorolásról és a munkadíjról a fogvatartottat a munka megkezdése előtt a munkáltatónak (külső munkavégzés esetén a gazdasági vezetőnek) írásban tájékoztatnia kell.

A kutatás kapcsán egyértelművé vált, hogy a fiatalkorúak esetében nagy szükség van a folyamatos, állandó elfoglaltság biztosítására. Az elítéltek sikeres társadalmi beilleszkedésének egyik alapfeltétele, hogy elismerjék a munka társadalmi szükségességét, megszokják a rendszeres és fegyelmezett munkavégzést. A jó magaviseletű, első büntetésüket töltők akár külső munkahelyen is dolgozhatnak, így nem rekesztődnek ki teljesen a társadalmi életből, amelybe nemsokára vissza fognak kerülni.¹⁰³³ Az is megállapítható, hogy a rendszeres munkavégzés rövidtávon tartalmas időtöltésként, a konfliktusok és feszültségek megelőzésére, levezetésére, új szakmai és szociális készségek elsajátítására és nem utolsósorban kereseti lehetőségként is szolgálhat. Ugyanakkor viszont a munkának nagyon komoly személyiségfejlesztő hatása is van, hiszen fejleszti a szociális teljesítmény motivációt, valódi munkatapasztalathoz segíti az elítéltet, felkelti az érdeklődését az alternatív életvezetési

---

¹⁰³³ Tüske János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben. In: Börtönügyi Szemle 2003/3. szám, 53. old.

lehetőségek iránt.¹⁰³⁴ Mindezek azonban csak akkor érvényesülnek, ha a börtön valóban tartalmaz, eredményes és értelmes munkát tud biztosítani fogvatartottjainak.

A tőköli intézetben, mint az ország legnagyobb fiatalkorúak részére (is) fenntartott intézetében, átlagosan 200 fiatalkorú tölti büntetését a rácsokon belül. A kutatás időszakában a fiatalkorúak részére semmilyen munkáltatási lehetőség nincs. Régebben az intézet mellett működött gyárak termelésének részfeladatait látták el a fiatalok, de mára már csak a felnőtt fogvatartottak egy részét tudják foglalkoztatni. Az intézet 2005-ig a Duna Papírgyár jóvoltából papírválogatás, papírszatyor készítési munkákat adott a fiataloknak, de ezt is csak a felnőttek bizonyos százalékára korlátozták. Az intézet körüli munkálatokat (gyeprendezés, udvar-, körlet-, iskolatermek-, irodahelyiségek és egyéb takarítások) biztosítanak, de ezeket is elsősorban a fogházások részére (biztonsági okokból). A fogvatartottak részére történő tálalást, mosogatást, konyhai munkákat pedig kizárólag az előzetes letartóztatásban levő fiatalok végzik. Az intézet képviselője szerint „óriási hiba hogy nem lehet őket munkával foglalkoztatni”, meglátása szerint sokkal kevesebb lenne a rendkívüli esemény, a fegyelmi, a probléma. A fiatalok nyitottak, érdeklődők, kíváncsiak és tele vannak energiával. Mindezek kielégítése és levezetése érdekében az intézetnek állandó problémát okoz kitalálni, hogy mit lehetne tenni.¹⁰³⁵

Hasonló gondokkal küszködnek a szirmabesenyői intézet munkatársai is. A kutatás időszakában az intézetben nem folyt munkáltatás. Ugyanúgy, mint Tökölön az előző években eseti jelleggel tudtak munkát biztosítani (cipőfelsőrész készítés, különböző összerakó munkálatok), de ezek már megszűntek. Az intézet folyamatosan nyitott a külső társaságok fele, véleményük szerint fizikai munkával le lehetne kötni ezen fiatalok figyelmét és energiáját, így sokkal kevesebb gond lenne velük. Hasonlóan a többi intézethez, itt is a körlet és az intézet körüli munkálatokat a fogvatartottak végzik, azonban ez a jogszabályok értelmében rövid, anyagi juttatás nélküli takarító munka. Mint, ahogy a szakképzési résznél említettem, az intézet szándékában áll egy kisebb állattenyésztő „farm” kialakítása,

---

¹⁰³⁴ Szegál, 2007, 30. old.

¹⁰³⁵ A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok alapján.

elsősorban nyulak tenyésztésével és gondozásával foglalkoznának, egyben állatgondozó szakképzést és ehhez kapcsolódó esetleges munkáltatást is végeztetnének. Mind a „farm” keretében, mind pedig a más munkáltatás megvalósítására csakis külső segítség esetén kerülhet sor. Az intézet képviselője szerint a gyári munkának, bár kétségkívül energiát lekötő hatása is van, a várt reszocializációs hatása mégsem reális. Ugyanis a fiatalok rendkívül hamar elszigetelődnek azoktól a munkáktól, amelyek monotonak, részfeladatok (és ezáltal nem látják munkájuk eredményét) és a szabad életben is rendkívül alacsony javadalmazással járnak. Természetesen végzettségük és képesítésük alapján nem az a cél, hogy túlzott elvárásokat támasszanak magukkal szemben, de mindenképpen olyan jellegű munkáltatás segít érdemben a személyiségváltozáson, amely által önmaguk hasznosságát és szükségességét igazolva látnák. Ezért is tartják jó ötletnek a növény és állatgondozó tevékenységek meghonosítását a fiatalok intézeteiben.¹⁰³⁶

Az egyetlen olyan intézet, amely ez utóbbi álláspontot valóban alá tudja támasztani, az a többéves gyakorlattal rendelkező **Kecskeméti Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete**. Bár a már említett kiska- és palánta gondozó tevékenység tulajdonképpen nem munkának minősül, azaz a fiataloknak nem jár érte anyagi juttatás, mégis nevelő hatása felbecsülhetetlen.

Az intézet házirendje részletes információkat tartalmaz a fiatalok munkáltatásával kapcsolatban. Ezek szerint a szabadságvesztés büntetés végrehajtása alatt a kijelölt helyen, a megfelelő színvonalon a fiatalok kötelesek munkát végezni. Munkavégzésért a fogvatartottak díjazásban részesülnek. A díjazásból (keresményből) kell eleget tenni az esetleges fizetési kötelezettségeknek (tartási költség, letiltás, stb.), továbbá ebből képezik a kötelező tartalékolt összeget, amelyet szabaduláskor kap meg a fiatal. A fennmaradó rész a személyes szükségletekre fordítható összeg. A testi és szellemi képességeket, szakmai képzettséget, érdeklődést, a munkaképességre vonatkozó írásos orvosi véleményt figyelembe véve, a befogadást követően, a befogadó bizottság dönt a munkáltatás módjáról,

---

¹⁰³⁶ A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok alapján.

lehetőségeiről. Egyes munkakörök betöltésének feltétele a különleges egészségügyi vizsgálat (pl.: ételosztó). Ha a beosztás szerinti napi munkaidő, vagy a rendkívüli munkavégzés időtartama a hat órát meghaladja, valamint minden további három óra munkavégzés után az elítélt részére – a munkaidőn belül, a munkavégzés megszakításával – legalább húsz perc munkaközi szünetet kell biztosítani.

Kecskeméten is részt kell vennie a fiataloknak a zárkák, a folyosók és a közös használatú helyiségek takarításában. A díjazás nélküli munkavégzés ideje a napi négy órát, havonta összesen a huszonnégy órát nem haladhatja meg. Az intézet orvosa a díjazás nélküli munkavégzés idejét az elítélt egészségi és fizikai állapotára vagy életkorára tekintettel csökkentheti. Az iskolai tanulmányokat folytató vagy szakképzésben részt vevő elítélt munkaidő beosztását úgy kell meghatározni, hogy az iskolai oktatásban, képzésben részt tudjon venni.¹⁰³⁷ Minden fogvatartott befogadáskor baleseti és tűzvédelmi oktatásban részesül, amelynek megtörténtét a fogvatartott aláírásával igazolja.

Az intézet fennállása óta folyamatosan keres munkalehetőséget fiataljai részére. Így az elmúlt 10 évben a fiatalok részére eseti jelleggel külső magánvállalkozók biztosítottak munkát: dossziéhajtogatás és készítés; papírtasak ragasztás; dobozhajtogatás; csoki-törés, azaz megmaradt télapó- és nyúl csokifigurák újrafeldolgozása (ez olyan tevékenység, melyet kifejezett lelkesedéssel végeztek a fiatalok), valamint cipővarrás, LEGO játéksomagolás és facsemete gondozás. A kutatás időszakában az intézetből csupán egy-két fiatal dolgozott a Ferroplas Kft. által működtetett mosodában (amely a II. egységben, azaz az intézeten belül működik így biztonsági szempontból eddig mellőzött fogvatartottak is részt vehetnének a munkában), ezen lehetőség bővítésére kapott ígéretet az intézet, így a 2007-2008-as évben valószínűleg a mosodai programban több fiatalnak is lehetősége lesz tevékenykedni.

Ez a cél vezérli a **pécsi intézetet** is. Munkáltatás a fiatalkorúak részére itt sem zajlik. Az intézet működése óta a fiatalok munkáltatását tulajdonképpen nem sikerült kialakítani. Az intézet működési modellje szerint a munkáltatás aktuálisan a szelektív hulladékgyűjtés körére korlátozódik. Két fiatalkorú

---

¹⁰³⁷ Lásd: 7. számú melléklet

van megbízva a napi takarítás során összegyűlt PET palackok pogácsázásával (ezt az intézet részére egy környezetvédő profilú vállalkozás által biztosított palackzsugorító segítségével lehet megoldani), ezután a megtelt zsákokat összekötik és előkészítik postázásra. Ezt a tevékenységet a fiatalok a törvény által lehetővé tett javadalmazás nélküli munkavégzés keretében folytatják. A kutatás időszakában javadalmazott munkáltatás nem folyt, bár a 2008-as évre tervbe volt véve egy olyan külső vállalkozással való együttműködés, amely hátrányos helyzetű személyek részére könnyített munkavégést biztosít. Ebben a körben a társaság a fiatalok részére hasonló könnyített munkát biztosítana. Az együttműködés feltételeiről zajló egyezkedések a dolgozat lezárásakor még folyamatban voltak.¹⁰³⁸

3.6.2. Következtetések

A piacgazdaság keretein belül a börtön – mint az elítélteket munkával ellátó szervezet – egyértelműen nagyon nehéz helyzetben van. A korszerű, igényes, nyereséges és jogszabályoknak mindenben megfelelő tevékenység megszervezése nehézségekbe ütközik. Olyan munka teremtése, amelyet a szabadulás után is tudna hasznosítani a fiatal, rendkívüli erőfeszítéseket igényel. A munkahelyek, munkalehetőségek számát sajnos nem lehet tetszés szerinti mértékben növelni. A szűkülő források miatt nincs lehetőség korszerűsítésre, profilváltásra vagy éppen reklámtevékenységre (amely ma már nélkülözhetetlen lenne a büntetés-végrehajtási gazdaságok, kft.-k esetében is). Az olcsó munkaerő szinte az egyetlen egyértelműen előnyös adottsága ez ilyen munkáltatásnak. Ugyanakkor azonban szembe kell nézni azon tényezőkkel is, mint a munkaerő képzetlensége, fluktuációja, fegyelmezetlensége, alacsony motivációs szintje stb.¹⁰³⁹

Arra vonatkozó javaslatokat megfogalmazni, hogy hogyan lehetne a mostani, munkalehetőségek nélküli helyzetet a fiatalok bünelkövetők reszocializációs esélyeinek növelése érdekében jobbra tenni, nagyon nehéz feladat lenne. Egyértelmű, hogy a fiatalok mindennapjainak szerves része lehetne a munkáltatás, amely által nemcsak az idő telne gyorsabban, a cellából való kiszabadulásra adna okot, az energiájukat lekötöni, saját jövedelemmel is rendelkeznének, megszoknának egy

¹⁰³⁸ A korábbi reszocializációs eszközöknél is idézett források által szolgáltatott adatok alapján.

¹⁰³⁹ Szegál, 2007, 30. old.

rendszeres napi rendet, teljesíteni kellene az elvárt feladatokat, de ugyanakkor egy olyan szakmát is elsajátíthatnának, amely potenciális lehetőség a kinti életben való elhelyezkedéshez. Egy jó szakmai tudással és tapasztalattal rendelkező személy ma kiválóan el tud helyezkedni. Éppen ezért van a munkáltatásnak reszocializációs eszköz jellege is, és éppen emiatt kell mindent megtenni annak érdekében, hogy megfelelő munkát tudjunk biztosítani a fiatal fogvatartottaknak.¹⁰⁴⁰

A munka társadalmi (re)integrációjának fogalma ugyanakkor magába foglalhatja nem csupán a munkáltatás megvalósulását, hanem egy olyan támogatási rendszert, amely biztosítja a fiatalok reszocializációs esélyeit ezen a téren. Gondolok itt elsősorban a munkaerőpiaci- és foglalkozási információ nyújtására, munka-, pálya-, álláskeresési-, foglalkoztatási tanácsadásra, munkaközvetítésre, valamint a foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatásokra. A fogvatartottak általában, a fiatalok meg főleg önerőből már nem, vagy nehezen tudnának visszatérni a nyílt munkaerőpiacra és megőrizni pozícióikat, hiszen piaci és szociális szempontból is a hátrányos rétegekhez tartoznak. Ennek megváltoztatására lényeges társadalmi támogatásra lenne szükség, valamint az intézetben belüli lehetőségek bővítésére. De ezen szempontok érvényesítése már „belelóg” a rehabilitációs és nevelési programok körében tárgyalt eszközök működtetésébe.

3.7. Közösségi foglalkozások

A közösségi foglalkozások körébe sorolom mindazokat a tevékenységeket, amelyek klasszikusan „kötelező”¹⁰⁴¹ intézetben belüli tevékenységek köréből kimaradtak. Nem mintha ezen foglalkozásoknak nem lenne hasonlóan nagy hatásuk a fiatalok fejlődésére, vagy mintha a jogszabályok, nemzetközi elvárások és alapelvek nem követelnék meg ezek folyamatos biztosítását és bővítését, sőt! Csupán arról van szó, hogy ez az a része bv. által meghatározott „reszocializációs célnak”, amelyet a fogvatartottak kifejezetten kedvelnek. Nem csoda, hiszen ezen programok keretében azt tehetik, amit szeretnek, játszhatnak, figyelnek rájuk, nincs terhelő feladat, nincs szigorú kötöttség, nincs bilincs, rács vagy magány.

---

¹⁰⁴⁰ 4. számú melléklet

¹⁰⁴¹ Iskolai oktatás, szakképzés, munka.

A közösségi foglalkozások az intézetek mindennapi tevékenységéhez szorosan kapcsolódnak, közülük mikor egyik, mikor másik jelent kikapcsolódást a fiatal fogvatartottaknak. Legfontosabb elemük a feszültségoldás, a személyiségfejlesztés és az önmegismerés. Ezen közösségi foglalkozásokat jelen kutatás folyamán két csoportra osztottam:

1. a művelődési és szabadidős tevékenységekre, amelyek közé tartozik: a sport, könyvtár, különböző szak- és önképzőkörök, ünnepi megemlékezések, műsorok, szellemi vetélkedők; valamint a
2. reszocializációs-nevelési programokra, amelyek tulajdonképpen a gyógyító, személyiségfejlesztő és lelki terápiai tevékenységeket foglalják magukba.

3.7.1. Művelődési és szabadidős tevékenységek

A pihenéshez, mint általános, alapvető, alkotmányos emberi joghoz mindenkinek joga van, még az elítélteknek is. Sőt sokszor az intézet falai között egy aktív és tevékeny szabadidős program nagymértékben – időlegesen – csökkentheti a negatív karcerizációs hatásokat. A pihenéshez, szabadidőhöz való jogot már az Alkotmány is tartalmazza: „Mindenkinek joga van a pihenéshez, a szabadidőhöz és a rendszeres fizetett szabadsághoz.”

3.7.1.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

A hatályos szabályozás szerint az elítélt jogosult: naponként legalább egy órai szabad levegőn tartózkodásra; pihenésre, szabadidőre, a rendszeresen végzett munka után fizetett szabadságra; önképzésre, sajtótermékek megrendelésére, a büntetés-végrehajtási intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére (36. § (1) bek. Továbbá a Bv. kódex 40. § (2) bek. szerint a szabadidő hasznos felhasználása érdekében lehetőséget kell biztosítani az elítéltek művelődésére és sportolására.

A fiatalkorúak intézetében az életkori sajátosságoknak megfelelően nagy figyelmet kell fordítani a közművelődési és szabadidőprogramok megszervezésére. Az intézet hatásrendszerének egyik kiemelt eszköze a mozgásigény kielégítését, a feszültség csökkentését szolgáló testnevelés és sportfoglalkozás. Ezen kívül a fiatalok érdeklődéséhez közel álló kreatív szakköröket, önképzésre lehetőséget kínáló programokat szerveznek az intézetek. A tapasztalatok szerint tartós a fiatalkorúak

érdeklődése a kézügyességet fejlesztő, a zenei és a praktikus ismeretekre felkészítő szakkörök és önképzőkörök iránt. A fiatalok intézetében továbbá biztosítják a rendszeres könyvtárhasználatot, a több csatorna vételére és a videofilmek vetítésére is alkalmas televíziós műsorközvetítést, rádió-hallgatást, napilapok, folyóiratok olvasását.¹⁰⁴²

A különböző és változatos kulturális programoknak, valamint a sportfoglalkozásoknak jelentős élettani és jellemalakító hatása van.¹⁰⁴³ A csoportos nevelés lehetőséget nyújt a fiatalok öntevékeny szervezeteinek eredményes működtetésére, amelyek nem nélkülözhetik a nevelő közvetlen szakszerű irányítását: „a fiatalok öntevékeny szervezetei felügyelet mellett működnek” (Bv. Szabályzat 212.§.)

a) Sport: Az új Európai Börtön szabályok a szabadidős és testmozgást elősegítő tevékenységekre komoly hangsúlyt fektetnek: „Minden fogvatartottnak lehetőséget kell kapnia arra – ha az időjárás megengedi – hogy naponta legalább egy órát szabadtéri testmozgást végezzen. (...) Szabadidős tevékenységeket – amelyek többek között sportot, játékokat, kulturális tevékenységet, időtöltést és aktív szabadidős tevékenységeket foglalnak magukba – kell felajánlani a fogvatartottnak és ez utóbbiak, amennyire lehetséges részt kell vegyenek ezek megszervezésében is.”¹⁰⁴⁴

A sport lehetősége kiemelkedően fontos valamennyi (fiatal) fogvatartott számára. Az ő mozgásigényük lényegesen nagyobb, mint a felnőtteké. Emellett a sporttevékenységek a fiatalok fizikai és pszichikai kondícióját is kedvezően befolyásolják, sőt a társas kapcsolatok megtanulásának folyamatait is megjeleníthetik.¹⁰⁴⁵

Mindegyik intézetben zajlik sporttevékenység, sőt az intézetek többsége mind szabadtéri, mind pedig fedett sportteremmel rendelkezik. A sportfajták közül a fiatalok leginkább a focit kedvelik, illetve az izomerősítő (súlyzó) tevékenységeket helyezik előtérbe. A nagyobb intézetekben a nevelő vagy sportfelelősként kijelölt felügyelő osztja be a zárkák sportolási alkalmait, emellett felügyeli a rendet a tornateremben és a sportpályán. Nagyon fontos megjegyezni, hogy az elmúlt évek mérései alapján a hazai intézetekben a fiatalok 100% arányban vettek részt testmozgás és

---

¹⁰⁴² Vókó, 2006, 297. old.

¹⁰⁴³ Lőrincz, 1998, 14. old.

¹⁰⁴⁴ Rec (2006) 2., 27. szabály.

¹⁰⁴⁵ Antal – Vig, 2005, 199. old.

sporttevékenységeken.¹⁰⁴⁶ Így a fogvatartottak havi átlagban több, mint 35-40 óra közötti időt töltöttek el testnevelési gyakorlatokkal. Egy fejlődésben levő szervezet ezt a mennyiségű sporttevékenységet meg is követeli, így az intézetek folyamatosan figyelnek arra, hogy ezen lehetőségek maximálisan kihasználásra kerülhessenek.

A sportnak és testnevelésnek jelentős szerepe van a korlátozott mozgási lehetőségek szélesítésében, az elítéltek közérzetének javításában. A sport szocializációs hatását önmagában nem szükséges magyarázni, olyan fiatalok esetében sem, akik a kinti életben kevés szocializációs folyamatban vettek részt. A sport önmagában is egy lélek- és testerősítő, kifejezett személyiségformáló hatású eszköz, s mint ilyen kiváló reszocializációs elem is egyben. A sporttevékenységek kapcsán legyen közösségi, csapat tevékenység, vagy egyéni testnevelés, minden esetben, mint egyfajta jellemerősítő hatás érvényesül.

Tapasztalataim szerint a csapatjátékokban ütközik ki igazán egy-egy fogvatartott igazi jelleme. Amikor az összetartozás, közös játék, „egy-csapat” szellemből, valaki önzésből, saját kiválóságának bizonyítására mellőzi vagy ellenzi a csapattársaival való közösséget, netán agresszív, türelmetlen, nem tanúsít mértékletességet, túlzó- másokkal vagy önmagával szembeni elvárásai vannak, vagy éppen elrugaskodóan és irreálisan értékeli a helyzetét (nem tudja helyén kezelni a sikereket és kudarccokat, azokat többnek vagy lényegesen kevesebbnek értékeli), igazából ekkor (is) szűrhető le egy alapos és reális kép a személyiségéről. Hasonlóan az egyéni testmozgás vagy sportolási lehetőségek kihasználásánál sok mindent elárul a folyamatos tevékenység igényének fenntartása, a türelem önmaga iránt, a segítőkészség mások fele, az eredményekkel való megelégedettség, a távlati célokért való kitartó tevékenykedés, illetve egyáltalán valami cél megfogalmazása.

A fogvatartottak számára rendezett sportfoglalkozások az intézetek legegyszerűbb és legolcsóbb programjainak minősülhetnének. A börtönlakók számára minden nap biztosítva van minimum 1 órás szabadlevegőn tartózkodás. Előfordul az is, hogy erről a lehetőségről lemondanak a fogvatartottak, vagy kevesebb időt szeretnének „kint” eltölteni. Az intézetnek ezért egyfajta ösztönző szerepe is kell, hogy legyen, sportvetélkedők, csapatjátékok által motiválni szükséges a fiatalokat, hogy részt

---

¹⁰⁴⁶ Hivatalos statisztikai adat; Aleku Mónika – Csordás Sándor – Pacsek József: A fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek jelenlegi helyzete. In: Börtönügyi Szemle 2006/1. szám, 71. old.

vegyenek ezekben a tevékenységekben. Mind a négy fiatalkorúak intézete rendelkezik súlyzókészlettel, labdákkal, sportudvarral, ahol a fogvatartottak nemcsak sétálni tudnak, hanem sportolni is. Az alábbi testedzéseket végezhetik a szabadlevegőn tartózkodás ideje alatt: 1. atletizálhatnak (kivéve a biztonságot veszélyeztető atletizálási számok); 2. amennyiben az intézet tud labdát vagy megfelelő eszközöket (tollas-ütők, asztalitenisz felszerelés) biztosítani, úgy különböző labdajátékokat játszhatnak a fiatalok az intézet sportudvarán. Ez azonban a biztonsági berendezéseket, eszközöket nem veszélyeztetheti.

Az egymásnak sérülést okozó – például küzdősportok gyakorlása – nem engedélyezett. A sporttevékenységeket könnyedén össze lehetne kötni különböző életvezetési programokkal, életmód-tanácsadási előadásokkal, ahová a civil szférából lehetne fitness tanácsadókat és táplálkozás-szakértőket meghívni.

b) Önképző körök: Az elítéltek között számos olyan eddig még ki nem bontakozott tehetségű személy is található, akik a börtönben szervezett alkotó-kreatív körökön való részvétele által ismerik fel tehetségüket. A hatályos szabályozás alapján az elítéltek egyebek mellett önképzésre jogosultak, amelyre a bv. intézetnek lehetőséget is kell biztosítania.¹⁰⁴⁷ Az önképzésekben való részvétel nagymértékben függ az intézetek kezdeményezőkézségétől és lehetőségeitől.

Átlagosan azonban mind a négy intézetben működik képzőművészeti szakkör: rajz, festészet, akvarisztika, kerámia, fafaragás, makett-készítés. Továbbá gyakorta működtetnek: zene szakkört; angolnyelv szakkört; roma folklór szakkört; sakk szakkört. Az ünnepek környékén vagy valamilyen ünnepségre való készülődés jegyében a manuális-készségfejlesztési szakkörök alkalmával díszek, szalvéták, díszlet, jelmez stb. készíttéssel is foglalkoznak a fiatalok. Eseti jelleggel pedig sor kerül az intézetekben irodalmi szakkör, amatőr színjátszó szakkör, tánc szakkör szervezésére is.

c) Más művelődési és szabadidős tevékenység: Mindegyik intézet fenntart és működtet saját könyvtárat. Ide a fiatalok bármikor bemehetnek, könyveket kölcsönözhetnek ki. Népszerűségnek örvendenek elsősorban a különböző folyóiratok, könnyed olvasmányok, krimi-, szerelmes- és sci-fi regények. Az iskolai oktatásban résztvevők

---

¹⁰⁴⁷ Bv. tvr. 36. §, 39. §

azonban gyakran kapnak „otthoni” feladatként különböző szépirodalmi- és verselemzéseket, amelyekhez szükséges a könyvtár használata.

Az intézetek minden ünnepet megtartanak, legyen az vallásos, állami vagy személyes vonatkozású. Jelentős állami vagy egyházi ünnepek alkalmával a fiatalok műsorral készülnek. A felkészülés a nevelők segítségével és irányításával történhet. A történelmi jellegű állami ünnepek alkalmával szellemi vetélkedőket is szoktak szervezni, amelyekre szintén a nevelők, illetve az oktatók segítségével készülnek a fiatalok. (pl: március 15., október 23.)

A tapasztalatok alapján a játékok visszahozzák a gyerekkort, a megtartott ünnepek segítenek a későbbi szokások kialakításában. A fiatalok hozzászoknak, hogy az ünnepeket díszek, finomságok és hangulat jellemzi. Célja ezáltal az intézetnek, hogy ezek az elemek rögzüljenek és a szabadulás utáni életükben igényként jelentkezzenek. Jogos lenne a kérdés, hogy egy rossz környezetből érkező és oda visszatérő fiatalok mit kezdenek egy gyöngyfűző vagy szalvétakészítő szakkörrel, vagy a Húsvét megünneplésével. Ezek az intézeten belül egyrészt elfoglaltságot jelentenek, készségeket fejlesztenek, de ugyanakkor viszont legfőképp utat mutatnak a szépre, a tisztára, az ünnepekre, azaz a társadalmi szokásokra. Egy ügyes kéz, a szépre és ízlésesre nyitott szem, az élményre kíváncsi ember meg fogja találni, hol veheti hasznát annak, amit itt megtanult.

A fiatalok részére fenntartott intézetek cellái már mind – szinte kivétel nélkül – felszereléseik között számlálják a televíziós készüléket is. A fiatalok nagyon sokat nézik a televíziót. Érdeklődésük kiterjed nemcsak a filmekre, de vetélkedőkre, sportközvetítésekre, valamint a híradóra is. Van olyan intézet, ahol minden este kötelezően meg kell nézniük a híradót (Kecskemét). Az információ hatalom a mai világban, egy jól informált, a társadalom helyzetével és problémáival tisztában levő fiatalnak több esélye van, hogy megtalálja azokat a tényezőket, amelyek által megállhatja a helyét a világban.

Az intézetek, ahol nincs lehetőség a TV biztosítására lehetővé tették a fogvatartottak részére, hogy a saját készüléküket hozzák/hozzassák be az intézetbe, ezáltal ma már a televízió készülékkel ellátott cella, nem számít jutalom elhelyezésnek. Annál inkább büntetésként szokták érvényesíteni a rendszer lekapcsolását, abban az esetben, ha a

fiatal a házirend ellen vét. Komoly büntetés ez, hiszen érinti a cellatársakat is, ezáltal azok rosszallása sokszor elrettentőbb, mint maga a fenyítés alkalmazása.

Az intézetek továbbá rendszeresen tartanak filmklubokat. Az intézet törekszik arra, hogy olyan filmeket vetítsenek, amelyek egyrésztől valamilyen nevelő célzattal is bírnak, ismeretterjesztő hatásuk is lehet, viszont lekössék a fiatalok figyelmét és érdeklődését is.

Az intézetek a szabadidős és sporttevékenységek költségigényének relatív alacsony volta miatt, széles körben tudják biztosítani a fiatalok számára azokat a programokat, amelyeknek elsősorban a dekarcerizálót, illetve izolációt csökkentő hatása egyértelműen igazolható.

A szirmabesenyői és tököli intézet a sport és testmozgásra fekteti a szabadidős tevékenységek közül leginkább a hangsúlyt. Mindkét intézet hatalmas futballpályával rendelkezik, amelynek használatát előre kell kérvényezni a nevelőnél. Az intézeti létszám miatt előfordulhat kötöttség, illetve időpontváltás, ami a sportolási lehetőségekre engedélyeztet időpontot illeti, azonban figyelnek arra, hogy lehetőség szerint mihamarabb engedélyezzék. A fiatalok általában focizásra, asztaliteniszre, tollaslabdára kérnek és kapnak engedélyt. A fiataloknak lehetőségük van nemcsak a szabadpályát, de az intézetek által fenntartott tornatermet is használni. Itt különböző izomerősítő gyakorlatok végzésére van lehetőség. Igény és lehetőség szerint szerveznek foci- és kosárlabda szakköröket, valamint rendszeresen szerveznek különböző sportvetélkedőket. Minden évben sor kerül az fk-s intézetek közötti focibajnokságra, 2007-ben a pécsi fk. intézete látogatta meg egy mérkőzés erejéig a szirmabesenyői fiatalokat. A kutatás időszakában továbbá gitárszakkör, színjátszó kör, zenekari foglalkozás („Fekete Szemecskék” együttes) is zajlott Szirmabesenyőn. Az intézetek képviselőinek elmondása szerint az elmúlt években több szakkört is szerveztek (kertészeti-, agyagozó-, sakk-, virágkötő-, kosárfonó-, könyvkötő-, bőrdíszműves szakkör) ezekre azonban nem jutott anyagi fedezet 2007-ben, de tervbe vették, hogy a következő évtől újra indulnak ezek a körök. Az intézetek minden nagyobb egyházi és

világi ünnepet ülnék, ezekre általában programokkal és előadásokkal készülnek a fiatalok.

A **pécsi és kecskeméti intézetek** viszont a kis létszámra tekintettel lényegesen egyszerűbben és gyakrabban tudnak szakköröket és sporttevékenységeket biztosítani fiataljaiknak. Mindkét intézet rendelkezik sportpályával, valamint edzőteremmel és mindkét helyen bőven működtetnek különböző szakköröket is.

Főleg Kecskemét az, ahol a fogvatartottak számára külső és belső segítséggel egyaránt olyan – a szabadidő kitöltésére alkalmas – programokat szerveznek, amelyek az életkori sajátosságoknak megfelelnek. Ilyen például a háztartási szakkör, amelynek keretén belül elsajátíthatják a háztartási gépek kezelését, egy-egy étel elkészítésének fortélyait és receptjeit. Működik még eseti jelleggel számítástechnikai szakkör, amely alapját képezte a számítógép kezelő tanfolyamoknak. Az egyházi és állami ünnepek alkalmaira irodalmi szakkör működik. A kézműves szakkör külső segítséggel kezdte meg működését 2006-ban egy fajaragóművész és egy nevelő-tanár irányításával, ahol a fiatalok különböző kézműves termékeket készítenek gipszből, fából, agyagból, rongyból és papírból. Ez adta meg az alapját a későbbi „gipszformáló műhely” megteremtésének, ahol a fiatalok gipszből különböző emléktárgyakat, emblémákat készítenek. A kertgondozó szakkör, amely a kertészeti szakképzés alapja volt, még ma is működik, itt az intézet által fenntartott kisa és palánta, valamint virágos és zöldségkerteteket alakítottak ki, azért hogy a növénytermesztés „rejtelseibe” betekinthessenek a fiatalok. Az itt termesztett zöldségeket a háztartási szakkör használja fel. A különösen ügyeskezdő fiatalokkal az intézet képzőművészeti- és rajzpályázatokon szerepelt. 2003 óta a Kecskeméti Ifjúsági Otthonnal kötött együttműködés alapján úgynevezett „Ünnepsoroló” szakkört rendeznek, ahol az ünnepekhez kapcsolódó népi készítésű tárgyakat, díszeket készítenek.

A sporttevékenységek közül a foci és a testépítés kap kiemelt szerepet a fiúk körében, a lányok kevésbé aktívak ezen a téren bár a testnevelési programokon ők is részt vesznek.

Az intézet külsős előadók segítségével gyakran szervez ismeretterjesztő szabadidős előadásokat a 2003-2007 közötti időszakban a következő

előadásokra került sor: alkohol- és drogártalmakról szóló előadások, mentálhigiénia, labdarugó bírók tartottak előadásokat, festőművészek, fotóművészek kiállítását szervezték meg az intézetben; táncscsoportok, együttesek léptek fel, valamint bibliatörténeti előadásokat szerveztek. A kutatás alatti időszakban az intézetnek több külső szervezettel is együttműködési megállapodása volt érvénybe szabadidős vagy rehabilitációs programok működtetésére, így a heti lebontású rendszer naponta jutott szabadidős tevékenység, sporttevékenység vagy rehabilitációs program, még hétvégén is. Az intézet kifejezetten büszke a gitárszakkör fejlődésére, az ismeretterjesztő szakkörre („Mi történt a nagyvilágban?” címmel hetente két alkalommal), valamint a háztartási, növénytermesztési és számítógépes szakkör tevékenységére. Minden délután legalább egy szakkör megszervezésére sor kerül. Ha figyelembe vesszük azt, hogy ebben az intézetben csupán 30 fiatalkorú tölti büntetését, a szabadidős és egyéb alternatív programokon való részvétel 100%-os lefedettséggel érvényesül. Az intézet továbbá minden teremben lehetővé tette a TV készülékek használatát, így az említett kötelező híradó követése ezen intézet keretén belül érvényesül.

Bár nem ilyen széles körben, de hasonló szellemiségben biztosítja szabadidős tevékenységeit a pécsi intézet is. Együttműködve a Baranya Ifjúságáért Kht.-vel és más külső civil szervezetekkel, az intézet filmklubot, rajzszakkört, zeneszakkört, és képkeretező szakkört működtet. A sportolásra az intézetnek egy teljesen új edzőterme van a legmodernebb berendezéssel, ennek ellenére a fiatalok mégis inkább a szabadlevegőn tartózkodást preferálják, ilyenkor foci, kosárlabda és tollaslabda játékokat játszanak. Az intézetben van egy csocsó-asztal, egy biliárd- és egy asztalitenisz asztal is, amelyek hozzátartoznak a szórakozási lehetőségek köréhez. A nevelők általában ünnepi alkalmakra szerveznek meseíró és versíró versenyeket, valamint szavalást, rajzversenyt és zenés-táncos előadásokat, amelyeket a fiatalok mutatnak be. A filmklub itt is az egyik legnépszerűbb szórakozás, ezenkívül pedig állandó készületségben van a focicsapat, ugyanis rendszeres focibajnokságok zajlanak.

A pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési Karának munkatársai havi rendszerességgel ismeretterjesztő és felvilágosító előadásokat tartanak. Az

intézet 2006 novembere óta ún. „Drogambulanciát” működtet, mivel nincs külön kábítószeres körlet, így az alapvető felvilágosítási és informálódási lehetőségeket ezen program keretében biztosítják a fogvatartottak részére. A drogprevenciós foglalkozás keretében külsős szakemberek tartanak előadásokat. Az intézet a többiekhez hasonlóan megtartja és ünnepli az egyházi és állami ünnepeket. Ilyen alkalmakkor mindig műsorral készülnek a fiatalok, lehetőségekhez mérten a hozzátartozókat is meghívják az előadásra. Mivel a műsort a látogató, illetve foglalkoztató helyiségben szervezik, így biztonsági okokból nem jelent kockázatot. Az intézet minden hónapban kiválaszt egy „világnapot” (béke napja, betegek napja, cigányság világnapja, anyák napja, víz világnapja stb.) ilyenkor a meglévő anyagokból és irodalomból a fogvatartottak egy csoportja előadást tart társaiknak és az állomány tagjainak.

A munkaszüneti napokon pedig a nevelőknél igényelhető társasjáték, sakk, illetve labdák.

3.7.1.2. Következtetések

A büntetés-végrehajtás intézetébe való bekerülése után kezdetét veszi a fiatalkorú nevelése abból a célból, beilleszkedjen a társadalomba, hasznos állampolgárrá váljék. Ennek keretében az intézetek pozitív értékeket kell, hogy közvetítsenek a fogvatartottak számára, amit ők optimális esetben elfogadnak és beépítenek személyiségükbe, értékrendjükbe. Kevésbé optimális eset az, ha a reszocializációs eszközök általi nevelés keretében semmilyen változás nem történik a fiatalkorú életvitelében, értékítéletében, avagy egy látszólagos változás után – mely szigorúan a fogvatartás időtartamára korlátozódott – a korábbi környezetébe visszatérve azon normák szerint folytatja életét, amelyek kriminalitásra szocializálták. A szabadidős- és sporttevékenységek szempontjából azonban nem elsősorban a sikeres reszocializálás a cél, hanem az éppen aktuális helyzet, azaz izoláció, karcerizáció nyomasztó hatásának csökkentése és helyettesítése. Az intézetek legtöbb esetben – mint láthattuk – kiválóan megoldják ezt a részfeladatot. Kétség kívül egyes intézetek lényegesen több érdemi és aktív szabadidős tevékenységet is szervezhetnének, viszont a feltételek adottsága szempontjából e téren nincs lényeges hiány. A kutatási tapasztalat szerint a szabadidős tevékenységek érdemei, hogy:

- hasznos és örömteli időtöltés következtében csökken az intézeten belüli feszültség;

- ugyanakkor csökken a prizonizációs hatás; valamint
  - a külvilággal való közvetlenebb, aktívabb kapcsolat elősegíti a szabadulás utáni gyorsabb és eredményesebb beilleszkedést.
- Ezen szempontok érvényesülnek a reszocializációs-nevelő programok keretében is.

3.7.2. Reszocializációs-nevelési programok

A Bv. tvr. 38. § (1) – (2) bek. szerint a szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítélt önbecsülését, fejlessze a felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre. Az előbbi feladat végrehajtása érdekében fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés feltételeit.

3.7.2.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

Hosszú ideje már, hogy a büntetés-végrehajtás nem csupán az elítéltek elzárását és őrzését biztosítja, de egyre komolyabb nevelési feladatai is vannak. A nemzetközi szabályok által megfogalmazott alapelvek azt a jogállami célt szolgálják, hogy egyazon irányvonal mentén történjen minden államban a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód és kezelés a befogadástól a szabadulásig. A legfontosabb alapelvek mindegyike elsődlegesen a fogvatartottak reszocializációs esélyeinek növelését tartja szem előtt.

A teljesség igénye nélkül és témánk szempontjából releváns alapelvek közül, említtem például:

- a) a normalizálás elvét, amely szerint a szabadságvesztés maga a büntetés, a végrehajtás nem eredményezhet ezen túlmenő hátrányt, valamint a végrehajtás körülményeit – amennyire lehetséges – a szabad élet körülményeihez kell közelíteni;
- b) a nyitottság elvét, amely megfogalmazza, hogy a büntetéssel járó nem kívánatos, káros következményeket, a személyiség negatív fejlődését előidéző mellékhatásokat ellensúlyozni, kiküszöbölni kell;
- c) valamint a felelősség és önbecsülés elvét, amelynek lényege, hogy az elítéltnak segítséget kell adni ahhoz, hogy önmagán segíteni tudjon, ezért a társadalomba

beilleszkedést megkönnyítheti az elítéltek felelősségérzetének, önbesülésének és önállóságának a fejlesztése.

Az utóbbi évtizedekben fokozatosan erősödött az igény arra, hogy olyan programokat dolgozzanak ki, amelyek a testi és szellemi képességek megtartását, fejlesztését elősegítik, valamint általuk lehetőséget kap a fogvatartott önmaga megismerésére, környezete elfogadására, egy „társadalom-konformabb” élet megvalósítására. A büntetés-végrehajtási intézeteken belül zajló önismereti, személyiségfejlesztési és szociál-adaptációs programok összességét alternatív reszocializációs eszközökként határozhatjuk meg. Alternatív, hiszen nincs – egyenlőre – jogszabályi kötelezettség ezen programok konkrét működtetésére. Bár nyilvánvalóan az összes vonatkozó jogszabály hangsúlyozza az elítéltek személyiségfejlesztési nevelésének fontosságát, valójában ennek mibenlétét, elemeit és működését nem részletezi a kellő pontossággal. Egyetlen konkrét célt határoz meg csupán, az elvárt eredményt, azaz a társadalomba való beilleszkedést.

A bv. intézeteken belüli felnőtt nevelés létjogosultságát vagy szükségességét sokan megkérdőjelezzik, de a fiatalkorúak személyiség-korrekciónak senki sem vitatja. A 90-es évektől kezdve láthatóvá vált, hogy a klasszikus börtönnevelés, mint reszocializációs tevékenység egyre kevesebb sikerrel jár, a fogvatartotti populáció folyamatosan növekvő tendenciát mutatott. Az eredményesség elmaradása miatt a nevelés szerepe a biztonsági és egyéb (döntően pénzügyi) szempontokhoz képest visszaszorult. Ezt a klasszikus nevelés fogalmat, módszertant váltotta fel a neo-treatment időszaka. Az ideológia szemléletében a fogvatartottak kezelése nem merül ki a klasszikus értelemben vett neveléssel, azzal nem szinonim fogalom. A nevelés pedagógiai értelemben véve egy céltudatos, tervszerű tevékenység, amely a hibás személyiségtartalom korrekcióját, a személyiség fejlesztését segíti elő.¹⁰⁴⁸

Természetesen a büntetés-végrehajtás nem tekinti az összes bűnelkövetőt neurotikus betegnek, azok, akik ilyen jellegű gondokkal küszködnek célszerű és megfelelő elhelyezésben részesülnek az IMEI-ben. Azonban kikerülhetetlen tény, hogy a fiatalkorú elítéltek döntő többsége súlyos alkalmazkodási zavarokkal küzd, szocializációs- és alapvető nevelési hiányosságai vannak. Ezeket a fiatalokat nem lehet szokványos nevelési eszközökkel, módszerekkel tartósan kezelni. Illetve lehet, csak

---

¹⁰⁴⁸ Módos Tamás: A reszocializáció módszertana. Duna-Mix, Vác, 2003, 52. old.

eredménytelenül. Ehhez a helyzethez járul továbbá hozzá a börtönártalmak hatása, amely nemhogy javítana, de sokszor súlyosan károsítja a már amúgy is labilis személyiséget.

Az átlagos fiatalok elítélt impulzív, alulkontrollált, szorongó, amit viszont agresszivitással leplez. Az alulkontrolláltság a szükségletek azonnali kielégítésére való törekvést takarja („azonnal a nevelővel akarok beszélni”). Az egyén a szubkultúrában a helyét erőszakkal tudja kivívni és megtartani, és ez az intézetben belül is fontos vezérelv marad. A vezéregyéniségekre jellemző vagy a magasabb intelligencia, vagy az agresszió, testi erő magas szintje. Ezzel együtt a kialakulatlan személyiség miatt könnyen sodorhatóak, befolyásolhatóak, gyenge önkontrollal és realitásérzéssel rendelkeznek. Mindezen jellemzők mellett a legtöbben hátrányos helyzetű családokból érkeznek, nehéz anyagi és szociális gondokkal küszködnek, gyakran előfordul a családban az „elítélt” minta az apa vagy testvér kapcsán. Egyes fogvatartottak olyan súlyos gyerekkori traumákkal, bántalmazással, vagy hanyagolással érkeznek, hogy a kárt helyreállítani lehetetlen. Vannak olyan fiatalok is, akik nem akarnak változtatni az életükön, hiszen számukra ez a megszokott, a normális és szeretik is ezt az életformát. Ilyen háttérrel megtörténik a baj, bekerülnek az intézetbe, ahol szembesülnek a zárt rácsokkal, szigorú fegyelemmel és főleg a hasonlóan problémás zárkatársakkal. Ebben a helyzetben az intézet nevelő hatása lényegesen lecsökken a többi körülményhez képest.

A magyar fiatalok büntetés-végrehajtási intézetei a nevelési programok kiválasztásánál mind a kárcsökkentést (dekarcerizációs hatás), mind pedig a szabad életre való felkészítést próbálják érvényesíteni. A büntetés-végrehajtás két funkciója az őrzés és a kezelés közötti egyensúly fenntartása egy nagyon kényes és komoly probléma. Egyiket sem lehetne feláldozni a másik javára, azonban nyilvánvalóan a kezelés-nevelés háttérbe szorul a biztonságos őrzés érdekében.

A fiataloknak még lezárulatlan személyiségfejlődése lehetővé teszi a közvetlen és közvetett pedagógiai hatások és befolyások érvényesítését. A fiatalok életkori sajátosságaiból fakadó társulási készség felismerése és igénye, az elítéltek életének tudatos szervezése és ellenőrzése alkalmas az egyes elítéltekre háruló nevelő hatások erősítésére. Ugyanakkor a tapasztalatok azt jelzik, hogy a fiatalok között gyakorta alakulnak ki olyan spontán csoportosulások, amelyekben a bűnözői indítékrendszer és

magatartásminták tovább élnek. A csoportos nevelés talaján lehetőség van a fiatalkorúak öntevékeny szervezeteinek eredményes működtetésére.

A büntetés-végrehajtási intézetek a foglalkozások tekintetében megkülönböztetnek egyéni és csoportos foglalkozásokat.

A) Az egyéni reszocializációs nevelési foglalkozások: A fiatalkorú fogvatartottak személyiségének változásán lehet legjobban nyomon követni az egyéni foglalkozások hatékonyságát, elsősorban a kezdeti beilleszkedési nehézségek csökkenése terén, másodsorban a rendhez, szabályokhoz való alkalmazkodásban. Az egyéni foglalkozások segítséget nyújtanak abban, hogy a fiatalok többsége szabaduláskor rendelkezzen távlati célokkal, melyek véghezvitelével remény nyílik arra, hogy a társadalom hasznos tagjává váljanak.¹⁰⁴⁹ Az egyéni foglalkozások tulajdonképpen a börtön kapuján való belépéssel kezdődnek, ugyanis a legelső egyéni foglalkozás maga a befogadás. A már részleteiben bemutatott befogadás a reszocializációs nevelés első állomása. Ekkor a legtöbb esetben a nevelő már felkészült a fogvatartottal való beszélgetésre a rendelkezésre álló iratok, adatok felhasználásával. Így rögtön szembesülhet az igazmondás-hazugság arányaival, a tagadás, az elutasítás, a dac, azaz a személyiségének nyilvánvaló jegyeivel, amelyek alapját képezik majd egy esetleges terápiás csoportba való beosztásnak (önismereti-, agressziókezelési- vagy egyéb személyiségfejlesztő tréningeken való részvételnek).

A befogadáskori megismerés egy kellően fontos mozzanat, mert erre kell, hogy ráépüljön a további kezelési-nevelési cél. A befogadás kapcsán nyert információk által – mint korábban rámutattam – a pszichológusnak döntő szerepe van a nevelés kialakítása, tervezése, megvalósítása során. A kész nevelési tervben a kötelező reszocializációs elemek mellett (iskola, szakképzés, munka) megjelennek azok a foglalkozások is, amelyek által segíteni lehet a fiatal lelkiállapotán és magatartássémáinak javításában. Az egyéni foglalkozások keretében az ilyen irányú tevékenységek egyértelműen a nevelői és pszichológusi meghallgatások, valamint a lelkeszi tanácsadás.

Mindhárom egyéni jellegű program a fiatal saját kérésére történik, előre egyeztetett időpontban. A *nevelői meghallgatások* a leggyakoribbak, sürgős esetben aznap, egyéb esetben pedig legkésőbb a következő munkanapon kerül rájuk sor egy elkülönített helyiségben, legtöbbször a nevelői szobában. A meghallgatás csakis a foglalkozásokon

---

¹⁰⁴⁹ Tüske, 2003, 54. old.

kívüli időben lehetséges. A nevelői meghallgatást bármilyen ügyben kezdeményezheti a fogvatartott saját nevelőjénél, időtartama pedig nincs korlátok közé szorítva. A nevelő kötelessége meghallgatni a fiatalt, érdemben és a ház szabályainak megfelelően segíteni, ha igényt tart erre a fogvatartott, illetve tanácsokkal, javaslatokkal ellátni arra vonatkozóan, hogy hogyan tudja a problémáját önmaga megoldani. A kutatás tapasztalatai szerint a fiatalok sokkal nagyobb arányban veszik igénybe ezt a lehetőséget, mint a felnőttek, sőt a hosszabb ideje szabadságvesztés büntetésüket töltők gyakrabban fordulnak bizalommal a nevelőjükhöz.

A *pszichológusi meghallgatások* főleg azokban az intézetekben gyakoribbak, ahol az intézet rendelkezik saját pszichológussal, illetve közvetlenebb viszony alakult ki a pszichológus és a fogvatartottak között (erre egy kiváló példát a Pécsi Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében láthatunk). A pszichológusi meghallgatás a házirend értelmében hasonló eljárásként zajlik, mint a nevelői meghallgatás. Azaz sürgős esetben aznap, de legkésőbb a következő munkanapon kerül rá sor, csakis a foglalkozásokon kívüli időben. A pszichológusi meghallgatások kevésbé gyakoriak, mint a nevelőiek, ez a tapasztalatok szerint legfőképpen a cellatársak csúfolódásának, rosszallásának elkerülése végett van így. Abban az esetben, ha a nevelő megítélése szerint akár a nevelői meghallgatás, akár azon kívüli információk szerint úgy találja, hogy a fiatalnak pszichológusi meghallgatásra lenne szüksége, ezt jelezheti, mind a fogvatartott, mind pedig a pszichológus felé, aki ilyenkor egyéni meghallgatásra hívja be a fogvatartottat. Ezen meghallgatásnak azonban nincsen kötelező jellege, az elítélt nem köteles élni ezzel a lehetőséggel. Abban az esetben, ha a nevelői vagy pszichológusi meghallgatás keretében olyan információkra vagy magatartásra derül fény, amely a fiatalkorú helyzetét, életét, testi épségét érintik (pl. öngyilkossági hajlam, zárkatárrsal való konfliktus) a nevelőnek kötelessége ezen a helyzeten az intézet adta lehetőségekhez mérten segíteni, illetve a felügyelők, főfelügyelők segítségével jobban odafigyelni a fiatal fogvatartottra. Amennyiben viszont olyan információra derül fény, ami a házszabályzat megsértésének vagy bűncselekmény elkövetésének gyanúját veti fel, a nevelőnek kötelessége meghallgatni az érintetteket és a jogszabályok értelmében eljárni.

A *lelkészi meghallgatások* és tanácsadás minden intézet egyéni programkeretének szerves része. Az egyházak évszázadok óta végzik a lelkipásztori tevékenységet a börtönökben. Az elítéltek egy jelentős része hívő és igényli a megfelelő gondoskodást. De azon elítéltek száma is jelentős, akik az intézeten belül találják meg békéjüket az

Isteni szeretetben és megbocsátásban, érzékeny és nyitottá válnak a vallás által nyújtott lelki vigasz iránt. A börtönpasztorációnak rengeteg előnye van a fogvatartottak számára: egyrészt a pszichológusi („elmebeteg”, „őrült”), illetve a nevelői meghallgatással („besúgó”, „árulkodó”) ellentétben nem vonja maga után a társak rosszallását (szinte kivétel nélkül minden fogvatartottban van egy alapvető tartás és talán ebből származó tisztelet a vallás iránt). Másodsorban a lelkészi meghallgatás egy előítéletektől mentes kapcsolat felajánlását jelenti. A lelkész bátorítja a fogvatartottakat, hogy nézzenek szembe saját élettörténetükkel, nem szidja az elkövetett hibákért. Előnye, hogy nem tud büntetni, azaz nem vonhatja el a TV nézést, nem adhat feddést vagy fegyelmit. A fiatalok, ha elkezdnek bízni a nevelőben és az valamilyen szabályszegés esetén fegyelmit alkalmaz, egyből elveszítik a bizalmukat, a pappal ez nem történik meg.

A lelkészi foglalkozások egyéni típusa hasonlóan a pszichológusi, illetve nevelői meghallgatásokhoz azok rendje szerint zajlik. Sokkal gyakoribb azonban a csoportos foglalkozás, lelki gyakorlat iránti érdeklődés, a zenés istentisztelet, az egyházi ünnepek környéki lelki előkészületek, valamint a bibliaórák. Abban az esetben, ha az intézet saját (állandó) lelkészt foglalkoztat, akkor a programok megszervezése a nevelővel való egyeztetés után az ő feladata. Amennyiben viszont látogató lelkészek és missziók kívánnak eseti jelleggel részt venni az intézet életében, ezen programok megszervezése teljes egészében a nevelő feladata. Az elítélteknek a vallási eseményeken (szertartás, hitoktatás, egyéni lelki gondozás) való önkéntes részvétele csupán kivételesen, biztonsági okból korlátozható.

A négy intézet közül mindegyikben alkalmazzák mind a nevelői, mind a pszichológusi, mind pedig a lelkészi meghallgatásokat. A nevelőkkel való kapcsolattartás egyes intézetekben, főleg a két kisebb intézetben (Pécs és Kecskemét) megfelelő szinten működik. Ez elsősorban a nevelő-fogvatartott aránynak köszönhető, másodsorban pedig nincs akkora fluktuáció a nevelői téren, mint a nagyobb intézetekben.

A nevelő és a pszichológus egyéni kihallgatást, vagy közösségi foglalkozást tarthat. Amennyiben a fiatal kíván a nevelőhöz, pszichológushoz fordulni kérésével, problémájával, nevelői kihallgatást írásban, vagy ha mód van rá, szóban kérhet. Írásos kérelmét a reggeli nyitáskor adja ki./ Nevelői és pszichológusi meghallgatás minden munkanapon van.

A két nagy intézetben (Szirmabesenyő és Tököl) mind a nevelő-fogvatartott arány, mind pedig a fluktuáció szempontjából eléggé nehezen valósul meg a nevelői kapcsolat. Ebből kifolyólag a fiatalok lényegesen kevesebb alkalommal fordulnak a nevelőhöz egyéni meghallgatás végett. A kutatás alkalmával főleg a tököli intézet fiataljai panaszkodtak arról, hogy alig szoknak meg egy nevelőt, máris másik érkezik; olyan fiatal is volt, aki évente 5-6 nevelőváltást tapasztalt, így a bizalom és kapcsolat kialakulása lehetetlen.

A legtöbb esetben azonban a nevelők túlterheltek, rengeteg adminisztrációs feladatot kell végezniük és ezáltal kevesebb idejük marad a tulajdonképpeni nevelői munkára. Minden intézetben szükség lenne a nevelői állomány bővítésére és tehermentesítésére.

A pszichológusi státuszok és tevékenységek szintén hasonló cipőben járnak. A két kisebb intézet pszichológusai a létszámhoz mértén megfelelő körülmények között végezhetik munkájukat. A kutatás tapasztalatai szerint a pécsi intézet pszichológusa kifejezetten jó viszonyt ápol a fogvatartottakkal, nagy gondot fordít a fiatalok személyiségének alapos feltérképezésére és rengeteget segít a felügyelők munkájában, azáltal, hogy jól jelzi a várható viselkedéseket. A nagyobb intézetekben, de főleg a tököli intézetben (ahol egyetlen pszichológus sem dolgozik kifejezetten a fiatalok részlegén, a felnőtt részlegről jön át kérésre vagy befogadásra) a pszichológusi meghallgatások száma elhanyagolható.

Mindegyik intézetben rendszeres látogatók a különböző egyházak. A kecskeméti intézetnek van saját református börtönlelkésze, de számos más egyház: püünkösdi, adventista, Krisztus Szeretete Egyház, illetve különböző missziók rendszeresen programokat szerveznek a fiataloknak. A szirmabesenyői intézet lelkésze evangélikus, hasonlóan a kecskemétihez itt is rendszeres látogató az Evangéliumi Börtön Misszió, Katolikus Szeretet Szolgálat és a különböző egyházi szervezetek. Pécsen és Tökölön pedig a katolikus, sionista és egyéb egyházak képviselői szerveznek lelki gyakorlatokat, bibliaórát és istentiszteleteket. Az egyházak képviselői lelki támaszkénti tevékenységük mellett számos kiadványt hoznak a könyvtárak számára, előadásokat, beszélgetéseket és zenés műsorokat szerveznek.

Az egyéni foglalkozások célja és feladata, hogy az a személy, akit a fogvatartott bizalmával megtisztelt megpróbáljon segíteni a felmerülő problémákban. A fiatakorúaknál ez a fajta „bizalom” kifejezetten fontos. A felnőtt elítéltek esetében a bizalom nagyon nehezen alakul ki, legtöbbször nem is tapasztalható a szabadságvesztés ideje alatt, míg a fiatalok a kezdeti bizalmatlanság és tartózkodás után gyakrabban szavaznak bizalmat egy közvetlen nevelőnek és megnyílnak, őszintébbek lesznek vele.

Az egyéni foglalkozásokon előtérbe kerül az egyén önmagáról alkotott pozitív énképének erősítése, a hiányzó ismeretek pótlása, a műveltség, önképzés, könyvtárhasználat igényének kialakítása az elítéltekben, közösségi tevékenységekbe való bevonás, illetve a szabadulás utáni elképzelések kialakítása és megvalósítása.

Az egyéni beszélgetések célja, hogy az intézet totális jellegéből, szigorú szabályozottságából, a nevelést kedvezőtlenül befolyásoló tényezőkből származó és a személyiséget romboló hatások gyengüljenek, továbbá pedig, hogy a szabadulás után lehetőleg olyan elképzelések és körülmények alakuljanak ki, amelyek reális lehetőséget biztosítanak a sikeres visszailleszkedéshez, a „kintmaradáshoz”.¹⁰⁵⁰ Ugyanakkor azonban az egyéni foglalkozások körében nemcsak támasznyújtás és beszélgetés zajlik, hanem ilyen alkalmakkor ismertetik, vagy tudatosítják a fiatalban a házi rend szabályait, az egyes eljárások rendjét, a jogaikat és kötelezettségeiket, a lehetőségeik kiaknázását és velük élni tudást.

B) A csoportos reszocializációs-nevelési tevékenységek: A börtönnevelésnek egyértelműen pro-szociálisnak kell lennie. A reszocializációs rezsim lényege abban áll, hogy a fogva tartottak idejét ki kell tölteni szociálisan értékes és hasznos tevékenységekkel. A büntetés-végrehajtás egyre inkább törekszik arra, hogy különböző pszichoterápiás eszközökkel segítse a fogvatartottak motivációinak megváltozását, személyiségük értékrendjét, magatartási stílusát. Ezek az eszközök elsősorban egyéni és csoportos foglalkozásokat, illetve terápiás kezeléseket foglalnak magukba. Mindezek mellett azonban nem szabad összetéveszteni a reszocializációs nevelési tréningeket, azokkal a gyógyító és rehabilitációs programokkal, amelyek a súlyos személyiségzavarban szenvedő, esetleg kóros vagy más pszichoszomatikus betegségekben szenvedő fogvatartottak segítésére, gyógyítására működnek.

---

¹⁰⁵⁰ Kárpáti Tamás: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Márianosztrai Fegyház és Börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2003/3. szám, 49. old.

Kutatásunk tárgyát azok a reszocializációs-nevelési programok képezték, amelyek a fiatal fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedésének lelki és magatartásbeli szempontjait vizsgálják és segítik, valamint olyan tevékenységek, amelyek által a szocializációs fejlődésük és nevelésük megvalósul. A kutatás alkalmával szerzett tapasztalat megosztása csupán arra szorítkozik, hogy ezeket a programokat a maguk jelentőségével, jogi szempontú megközelítésével és potenciális reszocializációs hatásával bemutassa. Sem a területi, sem pedig az elméleti korlátok nem teszik lehetővé, hogy az ilyen programokon felmerülő eseteket, szituációkat, a bennük résztvevő személyek különbözőségét, a befolyásolási célokat, személyes érdekeket és szituációs változatokat ismertessem. „Az emberi lélek oly bonyolult, s az emberi kapcsolatok annyira sokfélék.”¹⁰⁵¹

A magyar büntetés-végrehajtás az Európai Unió csatlakozás jegyében a börtönök túlzásfoltosságának csökkentése, valamint az ott folyó munka színvonalának emelése érdekében kötött együttműködést a holland büntetés-végrehajtás szervezetével. Az EU-s és holland partnerség következtében két nemzetközi program indult be: az uniós PHARE, valamint a holland MATRA programok. A PHARE projekt 2003. áprilisában indult és három fő részből tevődött össze: a klasszifikáció bevezetése (elítéltek osztályozás); a rehabilitáció beindítása, és egy konstans párbeszéd kialakítása a fiatalkorúakat fogvatartó intézetek és civil szervezetek között. Ugyancsak a PHARE program része volt egy többmillió eurós befektetés, amelynek következménye a pécsi intézet megalakulása. A programok terén mégis kiemelt jelentősége a MATRA projektnek van. A MATRA szó holland rövidítés, mely a kelet- és közép-európai országok demokratikus fejlődését elősegítő programot takar. A programot a Holland Külügyminisztérium 2001-ben indította el. A program alapvető célkitűzése, hogy a fiatalkorú fogvatartottak részére folyamatosan programokat szervezzenek a börtön falain belül, a fiatalok szabadidejét teljesen lefedjék, elsősorban reszocializációs, másodsorban dekarcerizációs okokból. A projekt első fázisában úgynevezett társkapcsolatok, twinningek épültek ki. Ezek során két intézet önállóan, a felettes szerv beavatkozása nélkül tapasztalatcserék és kölcsönös tanulmányutak keretében partnerkapcsolatot létesített egymással. Mindegyik magyar intézet „kapott egy holland társintézetet”, akitől elsősorban a szemléletét adoptálta. Mind a négy intézet bekerült a programokba és mára

---

¹⁰⁵¹ Módos, 2003, 3. old.

már két egészen jól működő programelemet el is sajátítottak: a klasszifikációt és az EQUIP módszert.

Tulajdonképpen ezen két projekt megjelenése óta beszélhetünk Magyarországon reszocializációs nevelési programokról, terápiákról.

A klasszifikáció lényegi elemeit a befogadásnál hasznosítják az intézetek. A rendszer részletes bemutatására a befogadási és nevelési terv készítésének alkalmával már sort kerítettünk. A klasszifikáció, mint a fogvatartottak alaposabb megismeréséből és kezelési igényeiknek, szükségleteiknek feltérképezéséből származó osztályozás a nevelési terv elkészítésében és a fogvatartottak a befogadástól kezdődő társadalomba való visszaillesztési folyamatának alapját jelenti. A magyar intézetek a holland mintától eltérően, nem különítették el az egyes csoportokat (az intézeten belüli stigmatizáció elkerülése végett), hanem a fogvatartottakkal való napi foglalkozások alkalmával differenciáltak. A klasszifikáció folytán kialakult központi nevelési cél elsősorban a prevenció szemlélet kialakítása volt: a kábítószer és az agresszivitás vonatkozásában. A csoportos tevékenységek során sok testmozgás, verseny, megmérettetés, strukturált szabadidő eltöltés, mentálhigiénia-, valamint egészséges életmódra nevelés és társadalmi beilleszkedési tanácsadás zajlott.¹⁰⁵²

A Szirmabesenyői Regionális Intézet 2004-ben ezt az új klasszifikációs modellt egy 100 fős fogvatartotti csoporttal kezdte. Ez akkor a fogvatartottak közel 80%-át jelentette. A 100 fiatalból vegyesen válogattak: 21 fő előzetes letartóztatott, 79 fő elítélt (39 fő börtön, 42 fő fogház fokozatú) fogvatartott került bele a csoportba. Első lépésként a befogadáskor alkalmazott tesztek alapján történt meg az osztályozás (DUDIT-teszt, kábítószer fogyasztásra, SUICID-teszt, öngyilkossági szándék lehetőségének lemérésére, BDHI-teszt, ami a közvetlen és a közvetett agresszivitást méri, a RAVEN-teszt intelligenciaszint mérésre.) Az eredmények tükrében a fogvatartottakat továbbá különböző programokba csoportosították. A befogadáskori tesztek, a bekerülést megelőző élethelyzetről és szociális fejlődésről szóló információk, az egészségügyi adatok, a nevelői interjúk, környezettanulmány összegyűjtése és kiértékelése jelenti a klasszifikációs értékelést, melynek egyenes

---

¹⁰⁵² Homonyikné – Joó, 2005, 27. old.

következménye a kezelési javaslat. Ezt a kezelési javaslatot, amely a tulajdonképpeni nevelési terv része, a biztonságalapú kockázatelemzéssel együtt félévente felülvizsgálják, és szükség esetén módosítják. Ezután a progresszív és differenciált kezelési rendszert különböző nevelési csoportokra alakítják át, „a fiatalokra jellemző személyiségjellemzők, az egyéni kezelési szükségletek, a biztonsági alapú kockázati elemzés, az egyéni teljesítmény és a motiváció befogadáskor megismert jellemzői és folyamatos értékelése alapján.”¹⁰⁵³ Ezen szempontok figyelembe vételével osztják be a fogvatartottakat különböző iskolai, szakmai, művészeti oktatásokra, személyiségfejlesztő csoportokba és szakkörökre, prevenciósz foglalkozásokra, önismereti és önkontroll tréningekre, valamint sport tevékenységekre.

A személyiségfejlesztő tematikus csoportok közül 20-40 órás időtartamban az intézet az EQUIP, a filmklub, az indulatkezelő, konfliktuskezelő és önismereti tréningeket választotta.

A klasszifikációs rendszer alapján kiválóan sikerült megismerni a fiatalokat, igényeiket és szükségleteiket. 2005-ben további 110 fiatalot fogadtak be ezzel a rendszerrel. 2006 óta ugyanakkor az intézetben a klasszifikációs rendszer befogadási procedurája továbbra is megmaradt, azonban az ebből következő javaslatok konkrét megvalósítása rendszeresen elmarad. Az intézet vezetője szerint a klasszifikációs rendszer kifejezetten jó „találmány”, relatív rövid idő alatt alaposan meg lehet ismerni azokat a fiatalokat, akikkel az elkövetkezendő években foglalkozni kellene. Fel lehet mérni annak mértékét, hogy mennyire lehet majd alakítani, kezelni, nevelni és segíteni ezen fiatalot a fejlődésében. A klasszifikációs modell lényege, hogy a befogadástól a szabadulásig nyomon követi a fogvatartott intézeti fejlődését. Szirmabesenyőn a klasszifikációhoz kapcsolódó csoportos programokat és folyamatokat egyetlen pszichológus koordinálja, ebből kifolyólag már önmagában a befogadás alkalmával elvégezendő tesztek és felmérések mennyisége leterheli a kapacitást. Így a kutatás időszakában csupán eseti jelleggel zajlottak reszocializációs nevelési programok, azok is legfőképp a szabadulás előtti időszakban levők részére. Az intézet képviselőjének elmondása szerint a nevelési programok, csoportos foglalkozások mellett

---

¹⁰⁵³ Homonyikné – Joó, 2005, 30. old.

differentiálni kellene rengeteg szempont szerint is: életkori elkülönítés, értelmi színvonal szerinti elkülönítés, gyengébb, sérülékenyebb fogvatartottakat elkülöníteni az erősebb, agresszívabbaktól; stb. Mindezekre azonban az elítélti létszámra, valamint a személyzet, főleg a nevelői, pszichológusi, szociális munkási személyzet létszámára tekintettel nincs lehetőség. A kutatás időszakában a hivatalosan 115 fő részére (3 ágyas elhelyezés) kialakított intézetben, állandó jelleggel 150 fő fölötti létszám került elhelyezésre (5-6 ágyas elhelyezés). A „nevelési csoportok” megvalósulása az épület építészeti sajátosságának megfelelően 3 szintre (fogház, börtön, előzetes) tagolódik. Azonban egyik szinten/csoportban sem működnek megfelelő alternatív reszocializációs-nevelési programok, terápiás tevékenységek.

A PHARE program által bevezetett klasszifikációs modell és mérőeszközei, tesztjei, kérdőívei csupán a kezdet egy jól működő rendszer meghonosításában. A holland kapcsolatok által nemcsak a fiatalok osztályozásában, de az osztályozás eredményeként kapott problémák megoldására egy egészen különleges rendszert is megismertek a magyar szakemberek. Ez pedig az EQUIP tréning.

Az EQUIP (jelentése: csapat) egy csoportfoglalkozás, amelybe a jól ismert klasszifikációs szempontok alapján lehet bekerülni. A hivatalos meghatározása szerint: „az EQUIP csoport két vagy több egymással olyan kapcsolatban álló ember, akiknél valamelyikük helyzetében, viselkedésében bekövetkezett változás a többiekénél is változást vált ki, mely visszahat, és az elsőnek megnevezett személynél idéz elő újabb változást.”¹⁰⁵⁴ Az EQUIP csoportba általában azok kerülnek bele, akiknél a megismerési folyamatok során gyenge pontok, gondolkodási, magatartási problémák vagy önértékelési zavarok állnak fenn. Tehát szinte minden fiatal fogvatartott könnyedén beletartozhatna ebbe a csoportba.

A tevékenység a csoportnak, mint egységnek az összekovácsolásával indul, amelyet csoportalakító foglalkozások keretében észrevétlenül kiprovokálnak a nevelők. Azaz közös élményeket fabrikálnak, közös sikereket és kudarccokat. Ezekre nem is igazán kell sokat várni, a beszélgetések, élménymegosztás gyakran vált ki reakciókat, így a csoport tagjai egymással szemben kialakítják véleményüket, elvárásaikat, mindenki egy adott

---

¹⁰⁵⁴ Krizsán József: Az EQUIP módszer. In: Börtönügyi Szemle, 2006/1. szám, 80. old.

szerepbe kerül (hallgató, vezető, tréfamester, okoskodó, kritizáló, segítőkész, stb.) Az, hogy ilyen szerepek kialakulnak, az első lépés a csoport tulajdonképpeni működésében. Az EQUIP foglalkozásokon való ideális részvételi arány 6-8 fő, velük 2 szakosodott nevelő-tréner foglalkozik.¹⁰⁵⁵

Az EQUIP módszer egy 40 órás strukturált, kognitív viselkedésterápiás tréning, amelyben az *equipment* felvértezést, tanítást, fejlesztést jelent. A kezelés tehát felvértezés a hiányzó szociális, kognitív és erkölcsi kompetenciákkal.

A foglalkozásokon ötvözik a társakat segítő csoportos módszereket, a kognitív fejlődési elméleteket és a szociális készség dramatikus fejlesztését, valamint kiemelik az egyéni felelősségvállalást. A program tiszteli a fiatalokat és a pozitívumokra motivál.¹⁰⁵⁶ A csoportok kialakítása kapcsán a fő szempont az együttműködés önkéntessége és a kezelési szükségletek elsőrendűsége, azaz nem főként az iskolai végzettség, előzetes státusz, biztonsági kockázat vagy csoport, elhelyezési körlet, végrehajtási fokozat vagy agresszivitás mértéke számít.

Az EQUIP négy nagy foglalkozási részből tevődik össze:

1. *Kölcsönös segítő foglalkozások*: ezt 10 alkalmon keresztül folytatják, és olyan elemei vannak, mint az életút bemutatás, én-közlések. Ilyenkor a fiatal elmeséli élettörténetét, családi helyzetét, gyermekkorát, a bűncselekmény konkrétumait és szubjektív helyzet értékelését. A csoport végighallgatja a fiatalot, kérdéseket tesznek föl, segítik az „én-feltárást”. Ezen foglalkozás keretében kerül feltárára a „probléma” maga is, azaz mindazok az elemek, amelyek oda vezetnek, hogy a fiatal intézetben van: drog, lopás, agresszivitás, felelősség hátrítása, befolyásolhatóság, hazugság, baráti kapcsolatok.¹⁰⁵⁷

2. *Felvértező foglalkozások és a harag kezelését célzó foglalkozások*: Az agresszivitás szóbeli és tettleges formái szinte minden fiatal fogvatartottnál megtalálhatóak. Mindig van egy kisebb, gyengébb akivel szemben erőszakosabban fel lehet lépni, le lehet szidni. Ezen a csoportfoglalkozáson, mely szintén 10 alkalmas olyan szituációs gyakorlatokat végeznek, amelyek a tipikus „én-védő kognitív torzulások” azaz a

---

¹⁰⁵⁵ Krizsán József: Az EQUIP módszer. In: Börtönügyi Szemle, 2006/1. szám, 81. old.

¹⁰⁵⁶ Homonyikné, Bertha Laura: Az agresszivitás és az agresszió csökkentése. In: Börtönügyi Szemle 2007/1. szám, 39. old.

¹⁰⁵⁷ Lásd: 3/A és 3/B mellékletek

legrosszabb feltételezése, mások hibáztatása, önérzetesség, bagatellizálás (Pl: „nem én voltam, ő kötött belém, ő ütött meg én csak védekeztem, kiprovokálta, a többiek mondták, megérdemelte stb.”), jellegű konfliktusos helyzeteket értékelnek és oldanak meg.

3. *Gondozási hibák kijavítása és a társas készségek tréningje*: szintén tíz alkalmas foglalkozás, melynek keretén belül segítenek a panaszok konstruktív kifejezésében (kommunikációs gyakorlat), a negatív kortársi nyomás elkerülésében; az önzés nélküli segítségadásban; a feszültség, vád és kudarc elviselésében; hasonlóan az előző tréninghez, ezt is szituációs játékok segítségével valósítják meg.

4. *Erkölcsei ítélet erősítése és társas döntéshozatali foglalkozások*: amely alapcélja a kompromisszumkészség, értékrend kialakítása (barátok, kockázat, pénz, hűség, drogok, kapcsolatok); valamint érvelés ellenérvelés, döntés előkészítés és helyes döntés meghozatal segítése.

A foglalkozások alkalmával többféle módszert és eszközt is alkalmaznak a tréner az éppen aktuális téma megvitatására. Ezek az eszközök lehetnek: *a kérdőív* (amelyen tulajdonságok vannak feltüntetve és meg kell jelölnie a fiatalnak, hogy önmagára ezek közül a tulajdonságok közül melyik illik és melyik nem; ezután ezt hangosan megbeszélik, mindenki hozzá kell szóljon és véleményeznie kell az elhangzottakat); *szituációs játékok* (ez elsősorban a harag és agressziókezelési tréningeken, valamint a társas készség-tréningeken érvényesül); valamint *helyzetelemzés és értékelés* (olyan eseteket vitatnak meg, amelyek reális szituációból következhetnek, de nem egyértelműen elkülöníthető a pozitív vagy negatív hozzáállás).¹⁰⁵⁸

Az EQUIP módszere mellett, hogy egyszerűnek tűnő, alapviselkedési sémákat sajátítat el a fogvatartottakkal (anélkül, hogy észrevennék), tulajdonképpen még egy másik, igen jelentős eredménnyel is bír: csökkenti a prizonizációs hatást. Arra a heti két-három alkalomra, amelyek során részt vesznek a fiatalok ezeken a programokon kiszakadnak a börtön világából, elfelejtik hol vannak, csak arra koncentrálnak, amiről a tréning szól. A tapasztalatok szerint a foglalkozások jó hangulatban zajlanak, felszabadultak, közvetlenek és minden program után megvan a téma, amit mesélhetnek, amivel lefoglalják magukat és másokat.

---

¹⁰⁵⁸ Krizsán József: Tizenévesek előzetesben. In: Börtönügyi Szemle 2005/2. szám, 34. old.

***Pécssett** 2003. novemberében indult kísérleti jelleggel az EQUIP tréning. Ekkor még a fiatalok intézete nem volt külön épületben, a megyei intézet különálló szárnyaként működött. Az első csoportba 10 fő előzetesen letartóztatott 21 év alatti férfi fiatalok fogvatartott került. Mindannyian első bűntényesek, és jellemzően 8-9. általános iskolával rendelkezők. Két nevelő kéthetente tartott foglalkozásokat az intézet beszélő helyiségében. A kitűzött feladatok között szerepelt a harag kezelése, az „én-kép” védelmének fejlesztése, alkohol, vagy kábítószer fogyasztás elkerülése, szemléletváltás elősegítése. Az előzetes letartóztatás lejáratí idejének határozatlansága miatt sajnos csökkent a csoport létszáma, de ennek ellenére folytatódott a csoportmunka. Meg kellett birkózni azzal a régi beidegződéssel, hogy a csoportban résztvevőket a társaik ne tekintsék besúgóknak. Ezt a szembenállást széleskörű felvilágosító, fáradhatatlan munkával oldották meg a nevelők.*

Az első csoporttal való foglalkozások 2004 júniusáig tartottak. Ez idő alatt az intézetben ismertté, elfogadottá vált az EQUIP. A fiatalok, akik részt vettek a foglalkozásokon láthatóan fejlődtek, türelmesebbek, toleránsabbak lettek egymás iránt, érdemi viták alakultak ki. Érezhetően csökkentek a zárkán belüli feszültségek, visszaesett a fegyelmezések száma. 2005. szeptemberétől egy újabb csoport indult, már 20 fős létszámmal. A klasszifikációs elemek figyelembe vételével ezt a 20 főt úgy választották ki, hogy mindegyikük sérült családból jöjjön (vagy elváltak vagy meghaltak a szülők), valamint mindegyik csoporttag valamilyen kapcsolatban legyen a kábítószerrel (14-en a 20-ból függők is voltak).

2006 decemberétől újra indult egy másik EQUIP csoport is. A kutatás időszakában, 2007-ben és 2008. elején nem zajlott ilyen jellegű csoportfoglalkozás az intézetben. Azonban az intézet vezetője szerint mihamarabb szeretnék folytatni a jól-bevált módszert, melyet szociális- és erkölcsi-készségfejlesztő tréningekkel akarnak kiegészíteni. Véleményük szerint a legnagyobb szükség mégis az agressziókezelési programokra van.

*A **szirmabesenyői** (akkor miskolci) intézet 2003-ban párhuzamosan a pécsivel elkezdett egy EQUIP kísérleti programot, 2006-ig több, mint 100 fiatalot vont be ebbe a programba, azonban a kutatás időszakában anyagi*

*okokra hivatkozva ennek nem volt folytatása. A másik két intézet: **Kecskemét és Tököl**, a módszer egyes elemeit alkalmazták csak, például Kecskeméten bevezették a felügyelői állomány polgári ruhában való szolgálatteljesítését (ezt utólag a szabályzatra tekintettel visszaváltották az egyenruhára), valamint bevezették az úgynevezett „család-modellt”, amelynek értelmében minden egyes körleten egy férfi és egy nő felügyelő teljesít szolgálatot, azért, hogy egyfajta családi környezetet modellezzenek. A Tököli Intézet sem zárkózott el a program egyes elemeinek alkalmazásától, de a szakszemélyzeti hiányra, anyagi források hiányára hivatkozva nincs rá lehetőségük.*

3.7.2.2. Következtetések:

Ez a program egy azok közül a nyugaton, már kipróbált és alkalmazott programok közül, amelynek kiemelt jelentőséget tulajdonítanak, és eredményeit szívszakadva várják a szakemberek. Számos kísérleti programot, csoportterápiát, kezelési tréningeket alkalmaznak külföldön, próbálkozásként ezen különleges – még menthető – kategória megsegítésére. Mert hát hogyan is lehet nevelni azt, akinél a hagyományos, alkalmazott pedagógiai módszerek jó része csődöt mondott? Mit lehet kezdeni egy olyan gyerekkel, aki egész életében a társadalom peremén élt, nincsenek pozitív mintái, hasonlítási alapja, nem ismeri az elfogadott és elvárt társadalmi normákat, illetve azoknak való megfelelés alkalmával csalódás, kudarc, negatív élmény érte. Minden ember egyedi, minden fiatal is az. Ezért egy egységes, általános sablont nem lehet számukra működtetni. Bekerülve a börtönbe, „kényszerzubbonyt” kapnak: pontos napirend, állandó bezártság, ugyanazok az arcok, csak feladatok és elvárások, fegyelem, rend, szigor. Ebben a környezetben ugyanakkor megpróbálják őket nevelni, személyiségüket fejleszteni, egyéniségüket formálni. Ilyenkor már nem lehet szocializációs alapot lerakni, ahhoz túl késő, viszont alap nélkül meg nem lehet építkezni. Éppen ezért az intézeti reszocializációs nevelés kapcsán elsődlegesen a „lyukak betömésére”, hiányzó minták és alternatív lehetőségek „bemutatására” van lehetőség. Az, hogy ezeket a fiatal elfogadja és elsajátítja, már nem az intézet döntése.

A feladatot, amelyet az elmúlt időszak ráruházott a büntetés-végrehajtásra – az elítéltek nevelését – a lehetőséghez mérten teljesítette, garanciákat vállalni nem lehet. És valóban ez a büntetés-végrehajtás feladata: megadni az esélyt és a lehetőséget arra,

hogy ezeket a „lyukakat” betömhesse és mintákat elsajátíthassa a fiatal, függetlenül attól, hogy eddig miért nem tette.

A konstruktív életvezetés megalapozását célul kitűző büntetés-végrehajtási programnak, illetve intézetnek mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a feltárt börtönártalmakat és/vagy veszélyforrásokat megszüntesse, illetve a lehető legminimálisabbra csökkentse. A felelősség elvén alapuló büntetés-végrehajtás elsődlegesen a fogvatartott felelősségérzetének felkeltését célzó módszerek használatát feltételezi. A mindenekelőtt önmagával szembeni felelősségre nevelés, nem a „kényszer nevelés” megoldást, hanem sokkal inkább lehetőségek sorát kell felkínálja a fogvatartottak részére, hogy maga válasszon a különféle rehabilitációs és (re)szocializációs célzatú programok közül.¹⁰⁵⁹

A kutatás során nyert információk és adatok alapján egyértelmű és minden kétséget kizáró tény, hogy a fiatalok fogvatartottaknak nevelésre van szükségük. Nem újszerű vagy megdöbbentő ez a következtetés, hiszen normális körülmények között minden 14-21 év közötti fiatal tanul, fejlődik, alapozza és alakítja életét. Teljesen természetes, hogy azon fiataloknak, akik a társadalom szabályainak megszegése révén intézetbe kerülnek, hasonló módon folytatniuk kell tanulásukat, fejlődésüket életük megalapozását és alakítását.

A hazai intézetekben alkalmazott klasszifikációs rendszer a kutatás tapasztalatai alapján kiváló kiinduló pontja lehet egy megfelelő nevelési folyamatnak. Amint már azt a befogadás témakörénél javasoltam nagyon fontos, hogy egy egységes és átlátható klasszifikációs rendszert alkalmazzon mindegyik intézet a fiatalok érdekében. Csakis akkor lehet egy „nevelési programcsomagot” elfogadtatni és alkalmazhatóvá tenni minden intézetben, ha egységes az alap, ha ez a „csomag” ugyanazon felmérési módszerek és mérőeszközök által kapott eredmény alapján kerül „kiosztásra”. Kiindulva abból a feltevésből, hogy minden intézetben ugyanazon klasszifikációs elemek alapján kerülnek osztályozásra a fogvatartottak, a következő reszocializációs-nevelési csoportok kialakítását és működtetését tartom fontosnak és eredményesnek:

---

¹⁰⁵⁹ Ruzsonyi Péter: A büntetés-végrehajtás korrekciós nevelés új irányzatai. Duna-Mix Nyomda, Vác, 2003, 98. old.

1. Életellenes csoport: A fiatalokú elkövetők egy része a felnőtte válással a devianciát is „kinövi”, de minél súlyosabb a bűncselekmény, annál fontosabb az azzal való szembenézés. Aki emberéletet olt ki, átlép egy olyan belső határt, aminek visszaépítése, csak hosszú munkával lehet sikeres. Éppen ezért külön csoportot javaslok működtetni az életellenes bűncselekmények elkövetői részére. Nyilvánvalóan ez nem elsősorban szocioterápiás, hanem kifejezetten pszichoterápiás csoport lenne. Tapasztalatom szerint az életellenes bűncselekmények fiatal elkövetői gyakran a büntetésük alatt szembesülnek cselekményükkel, tudatosan bennük tettük következménye. Ilyenkor a legtöbb fiatal összeomlik vagy éppen ellenkezőleg egyfajta védelmi mechanizmusként „nagyon erősnek” tarja magát. Az intézetbe való kerülése után közvetlenül – a lehetőségekhez mérten gyakorisággal – az egész büntetés időtartamára tekintettel, el kellene kezdeni egyfajta pszichoterápiás kezelést, amely által szépen lassan fel lehet építeni a „belső határt”. Természetesen ezek a fiatalok más (re)szocio-terápiás és kétség-tréningeken is részt vehetnek párhuzamosan, azonban feltétlenül fontosnak tartom azon fiatalok külön és folyamatos kezelését, akik emberéletet oltottak ki. A csoport működésére és módszerei alkalmazására pszichológus végzettségű nevelő vagy szakszemélyzet alkalmazása javasolt.

2. Szocioterápiás csoport: Azok a fiatalok, akiket a bíróság több mint 2 éves szabadságvesztés-büntetésre ítélt, és akiknek a klasszifikációs befogadás alapján nyilvánvaló szocializációs nehézségeik vannak, nehezen alkalmazkodnak, nehezen fogadják el a szabályokat, esetleg visszaesők és különleges terápiás eszközök, szociális segítségük szükségesek a reszocializációjukhoz, a szocioterápiás csoportba kerülnének. A részlegben az egyéni-, valamint személyiségi problémákra, illetve a bűncselekményre kihegyezett nevelési programokban vennének részt. A fent bemutatott EQUIP szituációs helyzetek remekül alkalmazhatóak a gyengén szocializált és pozitív mintanélküli fiatalok esetében.

3. Konfliktuskezelő csoport: Ebbe a csoportba helyezném azokat a fogvatartottakat is, akiket külön agressziókezelési tréningre javasoltak eddig a szakemberek. Akár az agresszióknak, akár az önkontroll hiánynak, különböző hártási és védelmi mechanizmusoknak ugyanaz az alapja, a konfliktusos helyzetek alternatív kezelhetőségének hiánya. A csoport azokkal a fiatalokkal foglalkozna, akiknek hibás az önkontrolljuk, az én-kép védelmi mechanizmusuk, nincs kitartásuk, türelmük, a kényelmetlen helyzetekre agresszióval reagálnak. A foglalkozás keretein belül

megtanulnák a konfliktuskezelési koncepciókat, növelnék bennük a szociális kompetenciákat és az öntudatot, így sikerül kialakítani bennük egy stabil önképet, egyéni felelősséget és egy adekvát konfliktuskezelési képességet. Ma már kifejezett pszichológiai szakága alakult ki az agressziókezelésnek. Számtalan módszert, megoldást alkalmaznak ezen a téren, éppen ezért egy ilyenfajta terápiás csoport működtetése nem ütközne pszichológiai módszerhiányos akadályokba.

4. Feszültségoldó csoport: Ebbe a csoportba sorolnám mindazokat a fogvatartottakat, akik egyrésztől önbizalomhiányosak, gátlásosak, sérülékenyebbek és érvényesülési gondokkal, viselkedésbeli hibákkal rendelkeznek. Másrésztől ugyancsak ebbe a csoportba kerülnének azok a fogvatartottak is, akik bár látszólag normális szocializációs folyamatokon nőttek fel, azonban náluk is figyelni kell a prizonizáció hatására a fejlődésükben. Itt az egyéni megfigyelési képességek kialakítását helyeznék előtérbe, és ennek a módszernek a segítségével megtanulják felismerni és kezelni a stressz helyzeteket. Ez a csoport tulajdonképpen azt a célt szolgálná, hogy elvonja a figyelmet az intézeti jellegről, ide kerülhetnének a többi csoportból átkerülő jól fejlődő személyiségű fiatalok is.

A kutatás tapasztalatai szerint a fiatal fogvatartottak különleges kategóriáját a klasszifikációs rendszer elemei alapján legalább 20 féle csoportba lehetne kezelni. Véleményem szerint ez a négy alapszoport az, amire feltétlenül szükség – és a hazai viszonylatban talán lehetőség is – van. A javasolt csoportok létrejötte és működése kapcsán azonban figyelni kell néhány alapvető szempontra:

1. A reszocializációs nevelési programok könnyen megbukhatnak, ha csak a formákat, külsőségeket vesszük át. A nemzetközi résznél bemutatott terápiás tréningek kapcsán pont azért nem kerítettem sort egyfajta összehasonlításra, mert egy más kultúrában, szocializációs környezetben felnőtt vagy fejlődő fiatal esetén nem biztos, hogy ugyanazok a módszerek működnek. Minden egyes csoportterápiás tevékenységet rá „kell húzni” a mi jogrendszerünkre, a mi fiataikorú bűnelkövetőinkre, a mi bűnözési okainkra és rehabilitációs céljainkra. Továbbá ezen programok működtetése nem szabadidős tevékenység kell, hogy legyen, hanem egy életforma kialakítása. Ugyanis semmit sem ér, ha a módszert hetente egyszer vagy kétszer előveszik 1-2 órára, aztán folytatódik az élet a megszokott módon. Fontos, hogy a nevelők, a felügyelők és a

zárkatársak ezeken a programokon elsajátított elemeket a mindennapokban is alkalmazzák, figyeljenek egymásra, legyenek türelmesek, toleránsak, kommunikatívak.

2. Már a múlt század közepén kiderült, hogy a pszichoterápia általában nem gyakorol tartós hatást az elítélt bűnözők személyiségére. A börtön nem tudja megérinteni a személyiség mélyebb struktúráit, amellet pedig egy zárt ingerszegény környezetben mindenki másképp viselkedik. Éppen ezért az olyan foglalkozások, amelyek mély pszichológiai változásokat várnak, eleve kudarcra vannak ítélve. A fiataloknál meg főleg. Róluk a „nagy lelki beszélgetések”, a bölcs kinyilatkoztatások pillanatok alatt leperregnek. Játékos, szituációs programokra van szükség, amelyek: lekötik a figyelmüket, felkeltik az érdeklődésüket és kíváncsiságukat, véleményt formálhatnak, ezáltal gondolkodásra „kényszerítik” őket, türelemmel és toleranciával fogadják társaik véleményét, így szocializálhatóak is egyben.

3. Ezeket a konkrét programokat egyrészt a lehetőségekhez mérten sűrűbbé kell tenni, másrészt pedig a csoportok létszámát az ideális 6-8 főtől maximum 15 főben kellene limitálni. Természetesen ez a kisebb intézetekben könnyebben megoldható.

4. Ezen programok működtetése a klasszikus nevelési feladatok ellátása mellett a jelenlegi személyzettel nem megoldott. A kutatás során nyert információk és tapasztalatok alapján a személyzettel kapcsolatosan három egyértelmű szükség-elem merül fel: a.) nagyobb létszám, b.) képzett szakemberek és c.) motivált személyzetre lenne szükség. A nagyobb létszám alatt elsősorban azt értem, hogy minden csoportnak külön arra a terápiás célra szakosodott vezetőre lenne szüksége. Ezenkívül legalább 10 fiatalra egy nevelő jelenléte alapvető fontosságú, a megfelelő odafigyelés és segítségnyújtás biztosítására. A képzettségi szint növelésén, azt értem, hogy fontos lenne a nevelők rendszeres továbbképzése, specializált személyzet alkalmazása a reszocializációs programok működtetésére és minden intézetben létszámfüggően pszichológusok és szociális munkások alkalmazása. Ami pedig a motivációs szintet illeti, az intézeteken belüli fluktuáció bizonyítja a leginkább ennek a rendkívül emberpróbáló munkának a nem megfelelő javadalmazását. A büntetés-végrehajtás személyi állománya olyan sajátos környezetben és feltételek között végzi munkáját, amely egyedülálló és minden más munka és hivatás jellemzőitől különbözik. A társadalomtól elszigetelt munkahelyi környezet, az állandó belső biztonsági rendszer működtetése, a környezetben levő személyek legtöbbször szándékos, erőszakos,

antiszociális magatartása és az ebből következő állandó fenyegetettség feszültsége rendkívüli hivatástudatot és lelki erőt igényel. A nevelők leterheltsége néha lehetetlenné teszi a reszocializációs folyamatok legfontosabb jellemzőinek biztosítását: a folyamatosságot, következetességet, segítségnyújtást.

5. Továbbá a fent megjelölt reszocializációs nevelési csoportokba való beosztásnál figyelni kell arra, hogy mennyire receptív a fiatal ezekre a foglalkozásokra. A nevelési tevékenységek eredményessége nagyon nagy mértékben attól is függ, hogy éppen hol tart a fiatalok büntetési idejében (ha még az elején, akkor semmiben nem akar részt venni – motiválni kell; ha a végén, akkor már nagyon készül kifele – a szabadulásra kell felkészíteni kifejezetten ilyen célú programok keretében). A börtönök biztonsági előírásai és szabályai sokszor megnehezítik a nevelési programok gyakorlatba ültetését és eredményességét; a kor, tapasztalat, neveltetés, iskolázottság, szenvedélybetegségek és egyéb személyes és helyzetbeli tényezők határozzák meg a receptivitást a börtönnevelési programokra. Ezek osztályozására kiváló a klasszifikációs rendszer.

Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy a fent vázolt négy alapszint mellett mindenképpen működtetni kell egy „Drogprevenciós részleget” és egy „Szabadulásra felkészítő részleget”, valamint meg kell oldani a pszichikai bántalmakkal küszködő fiatal fogvatartottak helyzetét is.

3.8. Drogprevenció és gyógyító-nevelő tevékenység

3.8.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

Álláspontom szerint minden intézetben kötelezően működtetni kellene *drogprevenciós részleget*. A fiatalok bűnözésén belül kedvezőtlen képet mutat a kábítószerrel visszaélést elkövetők számának alakulása. Fiatalok részvételével az elmúlt évben több, mint két és félszer annyi ilyen bűncselekményt követtek el, mint négy évvel korábban. A kábítószer fogyasztásra elsősorban szórakozóhelyeken, diszkókban, csoportosan kerül sor. A fiatalok ma már gyakran nem csak a kábítószer megszerző fogyasztók, de terjesztői is a drognak, sajnálatosan előfordultak már a gyermekkor alig meghaladó életkorban lévők között kábítószerfüggők is. A kábítószer mellett a többi szenvedélybetegség terjedése is egyre inkább megfigyelhető a

fiatalkorúak körében. Az alkohol, a dohányzás, a kávé, mint „klasszikus drogok” mellett jelen vannak a játékgépek, sőt a számítógép-függőség is.¹⁰⁶⁰

Az intézetekben folytatott kutatások arra engednek következtetni, hogy a drogprevenációs körletek kialakítása új feladat még a büntetés-végrehajtásban. A négy intézetből csupán a Tököli Fiatalkorúak Intézete rendelkezik kifejezetten erre a célra létesített drogprevenációs körlettel, a másik három intézet, külsős segítséggel, úgynevezett „Drogambulanciákat” működtet.

A tököli intézetben 2003-ben alakították ki a drogprevenációs részleget, amely három különálló zárkát, egy közösségi helyiséget és egészségügyi helyiséget jelent. A zárkákat úgy alakították ki, hogy ösztönző jelleggel, a normál zárka körülményektől lényegesen jobb körülményeket biztosítsanak (TV, hűtőszekrény, videó, magnó stb.) Továbbá ezen körleten élők részére havonta több csomagfogadási lehetőség, hosszabbított látogatási idő áll rendelkezésre. A csoport heti 2 alkalommal ül össze kimondottan prevenációs programok működtetésére, a kutatás időszakában csupán 3 fővel, de maximálisan 8-12 fővel dolgoznak. Az intézet erre szakosodott egyik nevelője tartja a programokat. Elmondása szerint a „drog-csoportban” olyan gyakorlatokat is végeznek, amelyek kézségfejlesztő és szocioterápiás tevékenységeknek minősülnek. Elmondása szerint a beérkező fiatalok nagyon nagy százaléka próbálta már valamelyik kábítószerrel, és egy jelentős hányada magát függőnek is vallja. Az intézetben belül is fordult elő, hogy gyógyszerrel (a legkedveltebb a Rivotril), öngyújtó gázzal, illetve egyéb bódító szerrel kábították el magukat a fiatalok. Előfordul, hogy a körletre bekerülő fiatalok fegyelemsértés miatt kikerülnek a normál részlegre, de volt olyan fogvatartott is, aki maga kérte áthelyezését egy másik cellába, hisz úgy érzi „meggyógyult”. A rendszeres illetve rajtaiütésszerű drogtesztek eredménye az, ami döntő a maradást illetően.

A másik három intézet: Szirmabesenyő, Kecskemét, Pécs által működtetett drogambulanciák elsősorban előadások, filmvetítés, drogellenes nap szervezése által próbál fellépni a kábítószer ellen. Ezeket a programokat külsős szervezetek, alapítványok által szervezik. A kábítószerrel

---

¹⁰⁶⁰ Lajtár István: A kiskorúak devianciája és a média összefüggései. Konferencia előadás, 2006.

kapcsolatos vagy azoktól függő fiatal fogvatartottakat gyógyító-nevelő csoportba sorolják.

A büntetés-végrehajtási intézetekben felállítandó drogprevenciós körletek, részlegek működtetése egy külön dolgozat terjedelmét és témáját érdemelné meg. Éppen ezért csupán érintőlegesen és nem mint kifejezett reszocializációs-nevelési eszköz tárgyalom (bár az is). Néhány észrevétel azonban elkerülhetetlen.

Elsősorban a 1-1/54/2003. számú BVOP Intézkedés, a 2-1/1/2003. számú Módszertani útmutató és a 6/1996. IM rendelet 2002. évi módosítása értelmében minden intézetben ki kellene alakítani egy olyan drogmentes körletet (körletrészt), ahol a fogvatartottak oly módon töltik le hátralevő büntetésüket, hogy garantálják, nem fogyasztanak semmilyen bódító- vagy kábító szert, valamint önként vállalják, hogy havonta legalább egy alkalommal vizeletmintát adnak drogteszt elvégzése céljából. Számos, felnőttek részére fenntartott intézetben működik az osztrák mintát követő „Metadon-program”. Amint azt, a nemzetközi kitekintés, osztrák elemzésénél is említettem, ezen program keretében, amelyhez a kábítószer- és gyógyszerfüggő fogvatartottak önkéntesen, csatlakozhatnak, a fiatalok lemondanak ezen szerek fogyasztásáról, rendszeres vizeletvizsgálatnak vetik alá magukat és ezért bizonyos kedvezményeket kaphatnak az intézettől.¹⁰⁶¹ A felnőtteknél működő „metadon-részlegek” bevezetése minden fiatalkorú intézetben tehát nem jelenthetne újdonságot, sem nehézséget. Ezekben a csoportokban kellene elhelyezni azokat a fogvatartottakat, akiket kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt ítélték el; akikről a befogadás során kábítószer fogyasztásra utaló jelek, adatok merültek fel (például a DUDIT teszt eredménye); valamint akiket a bv. intézetben kábítószer-kereskedelem vagy fogyasztás miatt felelősségre kellett vonni.¹⁰⁶²

A drogprevenciós körlet működtetése mellett gyakori közös programokat és előadásokat lehet szervezni a többi fiatalkorú elítélttel is, ez utóbbiak esetében megelőző jelleggel. Míg a körleten a kábítószer-fogyasztó fiatalok pszichés rehabilitációja, elterelési folyamatok, krízisállapotok oldása, valamint függőségi kezelések zajlanak, addig a külső előadók előadásain, filmvetítéseken, prevenciós programokon való részvételre a

---

¹⁰⁶¹ Gartner István – Oltyán István: Szomszédolás. Gondolatok az osztrák bv. jogról és büntetés-végrehajtásról. In: Börtönügyi Szemle, 1998/1. szám, 68. old.

¹⁰⁶² Vogel Attila: A drogprevenciós részleg működése a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. In: Börtönügyi Szemle, 2005/2. szám, 41. old.

többi fogvatartottat is lehet ösztönözni, szabadidős programként működtetni. Minél inkább tudatosul ezen szerek káros hatása, annál kevesebb az esélye annak, hogy más fiatal is hozzányúl a droghoz. Ezen részlegek működése és speciális programok szervezésére tett észrevételek – reményeim szerint – egy következő kutatás tárgyát képezik majd.

Az intézeteken belül még van egy olyan csoport, amely egyszerre mindenhová és sehová sem tartozik. Ez a *gyógyító-nevelő csoport*. Álláspontom szerint a szomatikus és pszichikai betegségekben szenvedő fiatalok részére nem az intézetben kell külön csoportot kialakítani, hanem őket külön – speciálisan erre a célra kijelölt – intézetben kellene elhelyezni. A külföldi kitekintés kapcsán láthattuk, hogy a legtöbb civilizált nyugat-európai államban a személyiségzavarban szenvedő fiatalokat elkülönítve vagy más intézetbe helyezik el. Sem a környezet, sem a gyógyító-nevelő csoport, sem pedig a személyzet nem alkalmas egy büntetés-végrehajtási intézetben arra, hogy ezeket a beteg gyerekeket ellássa. A legtöbb esetben ezen fiatalok nem is fejlődnek, állapotuk romlik, kezelésük minimális. Mind a négy intézetben volt olyan fiatal (nem is egy!), aki, az intézet képviselői szerint komoly pszichiátriai-problémákkal küszködik, kezelését, gondozását nem tudják az intézet keretén belül megfelelően megoldani.¹⁰⁶³ Ezek a fiatalok a többi gyerekekkel együtt vannak elhelyezve, ritkán oldható meg az elkülönítésük.

A hivatalos felmérések szerint évente a fiatal bűnelkövetők kb. 10%-a egyszer már folyamatos pszichiátriai kezelésben részesült. Ezek a fiatalok általában rá is szorulnának a kezelésekre, az intézetben belül is. Éppen ezért lenne oly nagy szükség vagy egy külön intézet vagy pedig az IMEI vagy más bv. kórház külön szárnyának létrehozására, ahol ezeket a fiatalokat kezelni lehetne.

3.8.2. Következtetések

A jelen alfejezet kapcsán a legfontosabb következtetések e következők:

- a) a fejlett nyugati országok mintájára minden intézetben kötelezően működtetni kellene drogprevenációs részleget,

---

¹⁰⁶³ Jelen pillanatban mindegyik intézet a legsúlyosabb esetekben a fiatalok a Tököli kórházba vagy az IMEI-be küldi kivizsgálásra. Itt a pszichiáter gyógyszeres kezelést ír fel, ami az esetek döntő többségében erős nyugtató és szedáló jellegű készítmény. Ezután pedig visszaküldi a fiatal az intézetbe.

- b) a szomatikus és pszichikai betegségekben szenvedő fiatalok részére nem az intézetben kell külön csoportot kialakítani, hanem őket külön – speciálisan erre a célra kijelölt – intézetben kellene elhelyezni.

3.9. Szabadulásra való felkészítés

A végső célt, a társadalomba való visszaillesztést, már a befogadástól kezdődően szem előtt kell tartani, így tehát a büntetési időt egyfajta felkészülési időnek foghatnánk fel, amikor a szabadulásra felkészítő csoport a problémafeltárást, a problémamegoldást, az ismeretátadást és tanácsadást, illetve a kézség fejlesztést célozza meg.¹⁰⁶⁴ A büntetés-végrehajtás és az utógondozás feladatai szorosan kapcsolódnak egymáshoz. Már a végrehajtás ideje alatt is messzemenően figyelemmel kell lenni az utógondozásra, meg kell tenni az előkészítő intézkedéseket az utógondozás eredményessége érdekében. „a legtokéletesebb büntetőeljárás vagy a legjobban szervezett és működő végrehajtás sem érhet el komoly eredményeket, ha nincs utógondozás.”¹⁰⁶⁵

3.9.1. A hatályos szabályozás és a gyakorlat

A büntetés végrehajtás célja – annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba beilleszkedjen és tartózkodjon újabb bűncselekmények elkövetésétől – csak részben valósítható meg a végrehajtás ideje alatt. Az utógondozásra vár már a feladat, hogy a büntetés-végrehajtás során kialakított pozitív készségek realizálását, a reszocializációt – vagy amint a nyugati kriminológiai irodalom használja az utóbbi években, az integrációt – biztosítsa.¹⁰⁶⁶ A hatályos szabályozás szerint az utógondozás célja az, hogy a szabadságvesztésből szabadultnak segítséget nyújtson a társadalomba beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez (113. §). A szabadságvesztésből szabadult elítélt segítséget és támogatást kérhet, különösen a munkába állásához, a letelepedéséhez, szállás biztosításához, a megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléséhez és gyógyító eljáráshoz. Az utógondozást ez ügyben a pártfogó felügyelő végzi, a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek közreműködésével. A büntetés-végrehajtási intézet megállapítja, hogy az elítélt a szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeresen

¹⁰⁶⁴ Pál Ildikó: Nyitott szellemben. In: Börtönügyi Szemle 1998/1. szám, 20. old.

¹⁰⁶⁵ Lukács Tibor: Feljegyzések az élők házáról. Gondolat kiadó, Budapest, 1979, 286. old.

¹⁰⁶⁶ Vókó György: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat időszzerű kérdései. In: Acta Criminalia I. PTE-ÁJK, Pécs, 2004, 41. old.

munkát végezni; elősegíti, hogy az elítélt rendezze a szabadulása utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit. A feladatok teljesítése érdekében a büntetés-végrehajtási intézet az elítéltet meghallgatja, szükség esetén megkeresi azt a pártfogó felügyelőt, akinek az illetékességi területén az elítélt letelepedni kíván, hogy nyújtson segítséget a letelepedéséhez és a munkába állásához, illetőleg a megkezdett tanulmányok folytatásához. Abban az esetben, ha a szabadságvesztésből szabadult személynek nincs megfelelő munkahelye és szállása, segíteni kell az olyan munkáltatónál való elhelyezkedését, amely szállást is nyújt. A szabadult személyt a helyi önkormányzat külön jogszabály szerinti szociális segélyben vagy kölcsönben is részesítheti.

Az új Európai Börtönügyi Szabályok külön részben foglalkoznak az elítélt fogvatartott szabadításával és arra való felkészítésével. A Szabályok értelmében az elítélt fogvatartottnak alkalmas időben és szabadulásuk előtt segítséget kell kapniuk kifejezetten ilyen célra kialakított eljárások és programok révén, amelyek lehetővé teszik számukra a börtönélet és a közösségben folyó, belső törvényeket tisztelő élet közötti átmenetet. (107.1. §) Ez a cél a szabadulásra történő felkészítő program vagy ellenőrzés melletti feltételes szabadon bocsátás révén érhető el, amelyet hatékony szociális segítség kísér. (107.3. §)

A büntetés-végrehajtási hatóságoknak szorosan együtt kell dolgozniuk a szociális szolgálatokkal és azokkal a szervezetekkel, amelyek kísérik és segítik a szabadult fogvatartottakat abban, hogy megtalálják a helyüket a társadalomban, különösen a családi élet újrakezdésével és munka találásával. (107.4. §) Ezen szociális szolgálatok és szervezetek képviselői számára biztosítani kell, hogy mindenkor bejuthassanak a büntetés-végrehajtási intézetbe, amikor az szükséges és megbeszéléseket folytathassanak a fogvatartottakkal annak érdekében, hogy segítsék felkészülésüket szabadulásukra és megtervezzék a büntetés letöltése utáni segítségnyújtást. (107.5. §) A Miniszrei Bizottság 2003(22) a feltételes szabadon bocsátásra vonatkozó ajánlásával összhangban segíteni kell az elítélt fogvatartottnak a törvények megtartásával a társadalmi beilleszkedésben. A szabadulásra felkészítő programoknak erre a célkitűzésre kell összpontosítaniuk, kapcsolatokat kell kialakítaniuk a közösséggel. A Szabályok által említett szervezetek elsősorban a pártfogói felügyeleti szolgálatokat foglalják magukba, mert ha egy fogvatartott feltételesen szabadul, különösen fontos,

hogy a büntetés-végrehajtási hatóságok együttműködjenek a feltételes szabadulás felügyeletével megbízott szervezettel.¹⁰⁶⁷

A fiatakorúak utógondozásának, pártfogó felügyeletének előkészítéséhez különösen fontos társadalmi érdek fűződik, ennek megfelelően mindez a felnőttekétől eltérő jogi szabályozás által történik. A fiatakorúak nagyobb támogatásra, ellenőrzésre rászorultsága miatt a kötelező pártfogó felügyelet elrendelését a törvény szélesebb körben határozza meg.¹⁰⁶⁸ A pártfogó felügyelő a büntetés-végrehajtási intézetben felkeresheti az elítéltet és tanácsot adhat a társadalomba való beilleszkedéséhez; a büntetés-végrehajtási intézetnek a megkeresésére, illetőleg az elítélttel történt megbeszélés alapján segítséget nyújthat az elítélt letelepedéséhez és munkába állásához; szükség esetén segíti az elítélt családi kapcsolatainak helyreállítását. A pártfogó felügyelő az intézkedésének eredményéről még az elítélt szabadulása előtt tájékoztatja a büntetés-végrehajtási intézetet, a tájékoztatást a büntetés-végrehajtási intézet közli az elítélttel.

A börtönpártfogás a gyakorlatban lényegében arról szól, hogy a bv. intézet székhelye szerint illetékes megyei igazságügyi hivatal pártfogó felügyelője az elítéltek csoportjai számára tart foglalkozásokat, illetve egyéni meghallgatásokat (az elsőről jegyzőkönyv készül) az utógondozás céljainak, tartalmi elemeinek megvalósítása érdekében.¹⁰⁶⁹ A börtönpártfogást végző pártfogó felügyelő megkeresésére, az elítélt lakó-, tartózkodási helye szerint illetékes megyei (fővárosi) igazságügyi hivatal pártfogó felügyelője közreműködik. A börtönpártfogolás tapasztalatai szerint a pártfogó felügyelő javaslatot készít a bv. intézet felé, a szabadulók pártfogó felügyeletének előkészítésére. Ebben bemutatja intézkedéseinek eredményét, erre vonatkozó megkeresés esetén tájékoztat a volt, vagy leendő munkáltatónál történő elhelyezkedés esélyeiről. A szabaduláskor a lakhely-, tartózkodási hely szerint illetékessé váló pártfogó felügyelő részére írásban összegzi tapasztalatait.

---

¹⁰⁶⁷ Rec(2006) 2. számú ajánlás

¹⁰⁶⁸ Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Duna-Mix, BVOP, Budapest, 1998, 102. old.

¹⁰⁶⁹ A büntetés-végrehajtási intézetben büntetésüket töltő elítéltek látogatása a büntetés-végrehajtási intézet székhelye szerint illetékes megyei hivatal kijelölt pártfogó felügyelőjének a feladata. Az elítélt szabadulása után a lakóhelye (tartózkodási helye) szerint illetékes megyei hivatal végzi az utógondozást. (lásd: 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról 39. § (1) bek.

Lényegében a börtönpártfogás célja a hatályos szabályozás értelmében, hogy a fiatalkorút tájékoztatassa az esetleg elveszett iratai pótlásának módjáról, ha szükséges, egészségügyi, szociális intézményi ellátásának vagy elhelyezésének, munkavégzési, illetve tanulmányok folytatásának lehetőségeiről, valamint letelepedésének, szállásának vagy lakhatásának, tanácsadó vagy felvilágosító programokon való részvételének szabályairól és módjáról. A jogszabály szerint az Igazságügyi Hivatal ezen célok megvalósítása érdekében, nem vállalkozási tevékenység keretében, a programok szervezésére közösségi foglalkoztatókat működtethet.¹⁰⁷⁰

A fiatalkorúak esetében a szabadulásra való felkészítés a reszocializációs nevelés egyik központi eleme. Főleg a több éves szabadságvesztés büntetésre ítélt fiatalok esetében rendkívül fontos, hogy minél zökkenőmentesebben térjenek vissza a társadalomba. Az egyik ilyen lehetséges megoldás az átmeneti csoport. Az átmeneti csoportot, mint büntetés-végrehajtási jogi intézményt az 1979. évi 11. tvr. hozta létre a hosszú időtartamú szabadságvesztés okozta nehézségek kompenzálására. A jogintézményt az 1993. évi módosítás részletezi, mely legfőképpen az Európai Börtönszabályok normáit volt hivatott életbe léptetni a hazai börtönügy területén, azaz hogy minden fogvatartottnak joga van olyan intézkedésekben és programokban részesülni, amelyek célja segíteni őket visszatérni a társadalomba, a családi életbe és a munkába. Ennek érdekében meghatározott eljárásokat és speciális tanfolyamokat kell működtetni.

A fiatalkorú szabadítása előkészítésében az intézetnek fontos teendői vannak. A szabadulók gyakran kerülnek rendezetlen körülmények közé, ezek pedig a külső hatásokra fogékony személyeknél a büntetés-végrehajtási kezelés alatt elért eredményeket könnyen romba dönthetik. A 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 218. § szerint: „A szabadulás előtt az intézet - a pártfogó felügyelővel együttműködve - fokozott figyelmet fordít a fiatalkorú lakáskörülményeinek a rendezésére, az elhelyezkedés elősegítésére, a tanulmányok folytatására, az esetleges szociális ellátások és gondoskodás igénybevételére vonatkozó tájékoztatás megadására.” A szabadításkori teendők eltérőek aszerint, hogy a szabaduló betöltötte-e a 18. életévét, avagy nem. A szabadításkor nagykorú elítélt esetén a pártfogó felügyelet, és az utógondozás a felnőtt korúakkal azonos rendelkezések szerint történik. Az említett rendelet szerint: „Ha a fiatalkorú a várható szabadulásakor a tizennyolcadik életévét még nem tölti be, az intézet a pártfogó felügyelettel kapcsolatos intézkedés érdekében értesíti a fiatalkorú

---

¹⁰⁷⁰ 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet, 41. § (4) bek.

lakóhelye szerint illetékes pártfogó felügyelői hivatalt. Ha a fiatalkorú nem a korábbi lakóhelyén kíván tartózkodni, az intézet azt a pártfogó felügyelői hivatalt is értesíti, amelynek illetékességi területén a fiatalkorú a szabadulása után letelepedni szándékozik. Ha a fiatalkorút a szabadságvesztés foganatba vétele előtt átmeneti nevelésbe vagy tartós nevelésbe vették, a szabadulás előtt a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot is értesíteni kell a fiatalkorú elhelyezésének elősegítése érdekében. A fiatalkorút szabadulásakor a területi gyermekvédelmi szakszolgálat által megjelölt személynek kell átadni. Ha az átvételre megjelölt személy nem jelenik meg, a fiatalkorút a fogva tartás helye szerint illetékes megyei (fővárosi) ideiglenes elhelyezést biztosító gyermekotthonba kell szállítani.” (220. §)

A jogi szabályozás – Vókó György szerint – a fiatalkorúakon túlmenően további korosztályok vonatkozásában már nem tartalmaz az általánostól eltérő végrehajtási rendelkezéseket, ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a végrehajtás során a jogszabályi rendelkezések keretei közötti kezelések ilyen szempontból történő differenciálása megvalósuljon.¹⁰⁷¹

Az utógondozás célja, hogy a szabadságvesztésből szabadulónak a társadalom védelme érdekében, az ismételt bűnelkövetés megelőzése céljából segítséget nyújtson a reintegrációhoz és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez. 2003 óta az utógondozás már a szabadulás várható időpontja előtt hat hónappal megkezdődik. A segítségnyújtás a szabadulás után is folytatódhat, ha azt a volt elítélt a szabadulás után kéri. A pártfogó többek között segít a lakhatási kérdések megoldásában, a munkahelykeresésben, iratok beszerzésében és egyéb hivatalos ügyek elintézésében. A pártfogó az utógondozottat a szolgálattal együttműködő egyházi, karitatív vagy egyéb szervezetekhez irányíthatja, indokolt esetben kis összegű segélyben részesítheti. Az utógondozás egyszerre szolgál szociális és bűnmegelőzési célokat is, mivel a visszaesés egyik fő oka a fenti viszonyok rendezetlensége és a kilátástalanság érzése, amelyen a pártfogó az utógondozott közreműködése mellett változtatni képes. Az utógondozás másik, fontos területe a terhelt családjának felkészítése az elítélt visszafogadására. A javítóintézetben és a büntetés-végrehajtási intézetben végzett utógondozói feladatokat az intézet székhelye szerint illetékes pártfogó felügyelő, míg a szabadulás utáni segítségnyújtást és a család felkészítését a lakóhely alapján illetékes megyei hivatal

---

¹⁰⁷¹ Vókó, 2006, 299. old.

pártfogó felügyelője végzi. Az utógondozásban részesülők száma évente, országosan mintegy 2.200 fő.¹⁰⁷²

A mai magyar fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben eltérő módon készítik fel a fiatalokat a szabadulásra. Vannak intézetek, amelyek tájékoztató füzeteket készítenek és adnak a fiataloknak, van ahol külsős szervezetek és alapítványok segítségével készítik fel a fiatalokat lelkileg a visszatérésre; a pártfogó felügyelői szolgálat munkatársai végzik rendszeresen ezirányú tevékenységeket, illetve a törvény adta lehetőségekkel élve könnyített rendszerbe kerülnek a fogvatartottak.

Pécsett az intézet működési rendje értelmében a szabadulásra való felkészítésre a következő szabályok vonatkoznak: 1. Minden szabadulót az úgynevezett „szabaduló zárkába” kell elhelyezni a szabadulása előtt. 2. Tisztázni kell a fiatalokkal, hogy hol fog lakni. 3. A szabadulásakor szülőnek vagy törvényes képviselőnek kell őt átadni. Amennyiben a szabadulásakor nincs ott az őt fogadó személy, akkor a gyámhatóság által kijelölt lakásonba kell a fiatalot szállítani, a későbbiekben ők rendelkeznek felőle. 4. A szabadulásra való felkészítés időszakában (1-3 hónapig) a helyi munkaiügyi központ munkatársa munkaerő-piaci tréning megtartásával segít a szabadulót munkahely keresésében. Ilyenkor segítenek a fiatalnak olyan alapvető helyzetek és információk elsajátításában, mint önéletrajz készítés, interjúval való részvétel szabályai stb. 5. A pártfogók részére már a szabadulás előtt lehetőség nyílik adott munkahely, illetőleg iskola megkeresésére. 6. A szabadulás előtti utolsó időszakban (személytől, ítélettől és lehetőségektől függően) az intézet különböző módon és időtartamban engedélyezi, hogy a fogvatartott elhagyja az intézetet. Ilyen alkalmakkor szoktak nevelői kísérettel moziba menni, intézeten kívül látogatót fogadni, rövididejű eltávozásra menni, valamint a szabadság egy részét otthon tölteni. 7. A szabadulás előtt a fiatalot az intézet ellátja az évszaknak és időjárásnak megfelelő öltözékekkel is, hiszen a legtöbbször az a ruha, amiben bejönnek már méretben sem jó rájuk.¹⁰⁷³

¹⁰⁷² <http://www.kih.gov.hu/alaptev/partfogo/tevekenysegu/ug>; lekérdezés: 2008. január 23.

¹⁰⁷³ Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet, Pécs: A Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetének Működési Rendje. Pécs, 2006.

A pécsi intézet a kutatás időszakában rendelkezett a házirendben is feltüntetett szabaduló zárkával. Mindezek mellett az intézet egy közel 50 oldalas, színes, animációs képekkel ellátott érdekfeszítő tájékoztató füzetet ad minden egyes szabaduló elítélt részére. A kiadvány a „Fogvatartottak társadalmi reintegrációja” című program keretében az IM Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága támogatásával készült. Mindenek előtt az „Útmutató” elmagyarázza a fiatalnak a Baranya megyei Munkaiügyi Központ szolgáltatásainak mibenlétét, a támogatási formákat és hatósági tevékenységeket. Az útmutató a fiatalok számára érthetően, és színes rajzokkal kísérve magyarázza el, hogy hogyan lehet hozzáférni az állásinformációkhoz, hogyan kell elkészíteni egy önéletrajzot, kísérőlevelet, hogyan kell viselkedni telefonon és személyesen egy állásinterjún. Információkat tartalmaz arra nézve, hogy: mi a munkaszerződés, mire kell odafigyelni a munkavállalás alkalmával, milyen nyilatkozatok kérhetők a munkáltatótól, valamint részletesen elmagyarázza a munkaviszony időtartamát, próbaidő szabályait, a munkaszerződés módosítását, a munkavégzés szabályait: a munkáltató és a fiatal jogait és kötelezettségeit, a szabadság, betegszabadság, munkabér, és végül a munkaviszony megszűnésének eseteit és hozzájuk kapcsolódó jogok és kötelezettségek mibenlétét. Mindezek mellett tájékoztatást nyújt a munkaerőpiaci szolgáltatásokról: közvetítés, pályaválasztási tanácsadás, képzési és rehabilitációs tanácsadás, illetve részletes címlistát ad a munkaiügyi központokról és szolgáltatókról. A tájékoztató kiegészítő része elmagyarázza, hogy hogyan lehet egyéni vállalkozást indítani, mi az erkölcsi bizonyítvány, valamint hogyan működik a pártfogó felügyelői szolgálat. Az intézetben a kutatás időszakában az egyik elítélt esetében egy érdekes helyzet állt fenn. A fiatal jelentkezett és felvételt nyert a festő-mázoló OKJ-s szakképzésre, azonban a képzés befejezése előtt megkapta a kedvezményes szabadulás lehetőségét és kérelmezte az intézet parancsnokánál, hogy a szabadulását követően visszajárhasson az intézetbe befejezni tanulmányait. Az intézet a kérelmet elfogadta, így a fiatal szabadítását követően is visszajárt a képzési napokon és befejezte, megszerezte a bizonyítványát.

A kecskeméti intézetben a fiúkhöz minden hónap első hétfőjén, a lányokhoz minden hónap első csütörtökjén jön a pártfogó. Az új elítéltek ilyenkor tájékoztatást kapnak a pártfogói munkáról, a szabadulás előtt állók pedig egyéni problémáikat beszélhetik meg a pártfogóval, aki ha szükséges felveszi a kapcsolatot a fiatal lakhelyéhez tartozó illetékes pártfogói szolgálattal. Az intézet a hatályos jogszabálynak megfelelően jár el a szabadításnál. Ők nem ragaszkodnak ahhoz, hogy minden esetben valaki jöjjön a fiatalért, mint a pécsi intézet esetében. Az intézetben konkrét szabadító zárka nem működik, mivel egyszemélyes az elhelyezés. A szabadítás előtti időszakban azonban, mind a pszichológus, mind a nevelő, mind pedig a pártfogó fokozottan foglalkozik a fiatallal, utánajárnak az esetleges lehetőségeinek, munkát keresnek, családjával felveszik a kapcsolatot, csoportos kimaradásban, rövidtávú eltávozásban, intézeten kívüli látogató fogadásban részesülhet.

A tököli intézetben a szabadulásra történő felkészítés keretében általános magatartási és viselkedési szabályokat, álláskeresési technikákat, a munkaiügyi központok, pártfogó felügyelet, valamint a polgármesteri hivatalok által nyújtható támogatásokat, segítségeket és továbbtanulási lehetőségeket vázolnak fel a fiataloknak. A szabadulásra való felkészítést a helyi pártfogó felügyelet égisze alatt végzik, egy csoport keretében. A csoport igényeinek megfelelően változhatnak a tematikák, más témakörök is megvitatásra kerülhetnek. Az elmúlt 2 évben például rendszeresen téma volt: a kábítószer-problémával kapcsolatos információk, mint például tévhitek, a Btk. vonatkozó részeinek megismertetése, a függőség kérdése stb. Ugyanakkor drogkonzultációs központok, valamint rehabilitációs otthonok elérhetőségeit adják meg a fiataloknak.¹⁰⁷⁴

A csoport részére továbbá hozzáférhetővé tesznek egy olyan kiadványt („Tájékoztató füzet szabadulás előtt álló fogvatartottak részére”), amelyben minden szükséges információt és elérhetőséget megtalál, így ha a szabaduláskor konkrétan nincs is szüksége segítségre, de utána már lenne, ebben az útmutatóban megtalálja azokat a szervezeteket, akikhez fordulhat, illetve ő maga intézheti szociális jellegű problémáit a füzetben

---

¹⁰⁷⁴ Kőszegi Szilvia: A fiatakorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka. In: Börtönügyi Szemle 2005/2. szám, 39. old.

található útmutató alapján. A kutatás időszakában a csoport működése folyamatos volt. Érdekességként jelölném meg, hogy a szabadulás előtt álló fiatalok (2007. első félévében) a szociális-segély kérelem kitöltésében és hozzátartozóval való kapcsolatfelvételben kértek a leginkább segítséget az utógondozóktól.

3.9.2. Következtetések

A reszocializációs nevelési programok tréningek végső célja az, hogy a nevelés, mint személyiségformáló eszköz egyénileg eredményes és társadalmilag értékes legyen a fogvatartott szabadulása után. Tehát ilyenkor már előtérbe kerül a szabadulásra történő felkészítés is egyben. A szabadulásra felkészítésben jelentős szerepet játszanak az intézetbe bejáró civil szervezetek, a különféle – nevelők által tartott – csoportfoglalkozások. A különféle civil szervezeteknek, utógondozói hálózatnak lenne szerepe abban, hogy a helyes irányú reszocializáció menjen végbe, mert a szabadulást követően a bv. intézeteknek már sem jogkörük, sem hatáskörük nincs ténykedni.

A kutatás alkalmával tapasztaltak alapján a következő megállapításokra jutottam. Minden fiatalok intézetében két alapvető intézkedést tartok nélkülözhetetlennek a szabadulásra való felkészítés kapcsán:

- a) az egyik egy szabadulásra való felkészítési csoport (továbbiakban: SZFCS) kialakítását,
- b) a másik pedig egy tájékoztató kiadvány elkészítését.

a) Az SZFCS fontosságát nem kell magyaráznom. Ugyanakkor különbséget kellene tenni a hosszú idejű szabadságvesztés büntetésüket töltők és a rövidebb szabadságvesztésre ítélték között. A határt az 1 éves szabadságvesztés büntetésnél húznám meg.

Ad 1.) Az egy év alatti szabadságvesztésre ítélt fiataloknak elsődlegesen reintegratív programokra van szükségük, azaz munkahely, iskola keresése, a családdal való kapcsolatfelvétel és elhelyezés, esetenként lakhatási segítség, illetve egy pártfogó rendszeres felügyelete szükséges. Ezek a fiatalok a büntetésük végrehajtása alatt részeselek azokban a programokban, amelyek az esetleges személyiség- vagy magatartásbeli zavarait kezelik. Az egy évnél rövidebb büntetésüket töltők esetében nem feltétlenül szükséges egyfajta lelki felkészítés a szabadulásra. Ezen fiatalok

esetében konkrét, célirányos segítségre van szükség, azaz a végzettségnek megfelelő munkahellyel, vagy iskolai tanulmányok folytatásához oktatási intézménnyel való kapcsolatfelvétel, valamint a szülők, gyámok, hozzátartozók megkeresése, mindenképp egy olyan rokonnal való kapcsolat kialakítása, aki vállalja a fiatal elszállásolását. Ezen kategória részére az SZFCS keretén belül állásinterjúk tréningek, munkaszerződés minták, adó-, járulék és egyéb igazolási minták kerülnének bemutatásra, valamint szabadságolásra, munkaidőre vonatkozó információk kerülnének megbeszélésre.

Nagyon jó ötletnek tartanám a szabadulásra váró fiatalok állásbörzére való látogatását. A helyi munkaügyi hivatal évente szervez(hetne) állásbörzét, ahová ilyenkor a szabaduló fogvatartottakat el lehetne vinni. Valós probléma, hogy a fogvatartottak döntő többsége fizikai munkával kereshetné meg a létfenntartásához szükséges anyagi fedezetet, ilyenkor pedig a vállalkozások inkább a felnőtt, jó erőben levő, nagy munkabírású férfiakat választják, a fiatalokkal szemben. Viszont vannak olyan munkák, amik kifejezetten fiatalok részére előnyösebbek (futárszolgálatok, gyorsétkezdei kiszolgálás, stb.). Az ilyen munkáltatókat kellene ösztönözni arra, hogy hátrányos helyzetű fiatalokat alkalmazzanak (jogszabály módosításokra lenne szükség: adócsökkentés, kedvezmények, „startprogram” a volt elítélt fiatalok részére is stb.)

Véleményem szerint az egy év alatti büntetésüket töltők részére a szabadulási csoportban való részvétel elegendő a büntetés utolsó 30-90 nap közötti időtartamára, melyet a nevelő javaslatára az intézet vezetője jelöl ki a büntetés hosszúságára tekintettel.¹⁰⁷⁵

Ad 2.) A hosszabb szabadság-vesztésre ítélt fiatal szabadulók (1 év feletti) esetében, az idő hosszúságától függően szükség van egyfajta lelki felkészítésre is. A kutatás során olyan fiatalok szabadulókkal is sikerült konzultálni, akik 5 év és afeletti szabadságvesztés büntetésüket töltötték. Ezek a fiatalok kivétel nélkül mind szorongással várták a szabadulás időpontját. Valamilyen biztos pont hiányzott: vagy a családdal való kapcsolat nem volt „felhőtlen” és ez egyfajta bizonytalanságot eredményezett; vagy a környezettől való félelem okozott szorongást (erőszakos

---

¹⁰⁷⁵ Tekintettel arra, hogy a javítóintézetből való elbocsátás alkalmával 60 nappal, azaz 2 hónappal a szabadulás előtt kezdődik a pártfogás (lásd: 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügy-miniszteri rendeletek módosításáról 39. § (2) bek.), így véleményem szerint a 30-90 nap közötti időtartam reálisan arányos a büntetés-végrehajtási intézet jellegéhez és a büntetés idő mértékéhez viszonyítva.

bűncselekmény esetén oda kellett visszatérnie, ahol azt elkövette, így tartott a környék lakóinak megtorlásától); vagy munkahelyi és iskolai kilátásai voltak minimálisak; vagy önbizalomhiány, illetve önállóságában való kételkedés merült fel elsősorban arra vonatkozóan, hogy vissza kerül-e majd újra az intézetbe.

A hosszabb távú szabadságvesztére ítélt fiatalok esetében is szükségesek azok a gyakorlatok, feltételek, amelyeket a rövidtávú szabadságvesztés esetében alkalmaznak: célirányos álláskeresés, állásbörzéken való részvétel, felkészítés a munkaviszonnyal kapcsolatos elemekre. Azonban ezen fiatalok esetében szükség van továbbá arra, hogy a családdal való kapcsolattartás az utolsó időszakban gyakoribb legyen (főleg azok esetében, akiket nem látogatott a családja). Ez azt jelentené, hogy az utolsó hat hónapban a hozzátartozók heti rendszerességgel látogathatnák a fiatalt, az utolsó hónapban pedig az intézeten kívül is fogadhatná a családját.

Tehát módosítani javaslom a látogatási idő és kapcsolattartás feltételeit ezen csoportban levő fiatalkorúak részére. Lehetőséget kell biztosítani arra, hogy újra kapcsolatot tudjanak teremteni, ez a kapcsolat lassan, fokozatosan szorosabbra fűződjön és ezáltal biztosítva legyen a fiatal számára a családi háttér. Természetesen előfordulhat, hogy a család nem akar, vagy nem tud (pl.: anyagi okok miatt) gyakran eljönni a szabaduló fiatallal találkozni. Ez esetben egyrészt meg kell keresni azt a hozzátartozót, aki vállalná a fiatal „befogadását” a szabadulása után (nagymama, nagynéni, unokatestvér), illetve ha nem tud a család rendszeresen eljönni, akkor engedélyezni a gyakoribb telefonbeszélgetéseket, a kapcsolattartás könnyítését.

A hosszabb idejű szabadságvesztére ítélt fiatalok esetében is feltétlenül szükséges az iskola- vagy munkahely keresése. Mivel a tankötelezettség 18 évre emelkedett, előfordulhat, hogy a szabadulása alkalmával a fiatalnak még folytatnia kellene tanulmányait. Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy hogyan egyeztethető össze a fiatal továbbtanulása és esetleges megélhetésének biztosítása (ugyanis van, amikor a családnak nincs lehetősége a lakhatáson kívül mást nyújtani a fiatalnak).

Ugyancsak a hosszabbtávú büntetésüket töltők esetében feltétlenül szükséges lelki felkészítés a szabadulásra. Ez a felkészítés elsősorban feszültségoldás, önbizalom és önkontroll erősítő tréningek, egyéni meghallgatások, aktív segítségnyújtás biztosítása, konfliktuskezelési gyakorlatok, szituációs helyzetek megoldására van szükség. A

reszocializációs nevelési programoknál felsorolt elemek közül könnyedén ki lehet választani azokat, amelyek ilyen esetekben hasznosak és a programokat működtető trénernek segíteni tudnak a szabaduló fiataloknak, így ez többletköltséget sem jelenthet az intézetnek. A csoportban való tevékenység eredményeként a látogatások során rákényszerülnének arra, hogy szabadulás utáni életükről gondolkodjanak, beszélgessenek a családtagjaikkal és közös célokat tűzzenek ki maguk elé. Ugyanakkor tájékozottak lesznek a tekintetben, hogy szociális problémáik megoldásához hol és milyen segítséget kaphatnak; milyen lehetőségeik vannak a munkaerőpiacon.

A hosszabb távú szabadságvesztés büntetésüket töltők szabadulási csoportba való besorolása a szabadulás előtti 6. hónaptól kezdődhetne.

b) Minden intézetnek törekedni kellene arra, hogy együttműködve a pártfogó felügyelői szolgálattal a szabaduló fiatal részére tájékoztató füzetet állítson össze. Ezek az útmutatók egyszerű, érthető és rendszerezett formában kell, hogy közöljék az információkat. Figyelembe kell venni, hogy 14-21 év közötti korosztálynak szól, tehát a kifejezések, mondatok bonyolultságát, szakszavak használatát, magyarázat nélküli idegen kifejezéseket mellőzni kell. Érdemes arra is figyelmet fordítani, hogy olyan megjelenésű legyen a füzet, amely érdekesítő (színes rajzok, ábrák), hiszen a cél, hogy a fiatal elolvassa a benne foglaltakat és kösse az információt valamilyen érdekes elemhez, színes ábrához. A fiatalok esetében ilyen látszólag jelentéktelen tényezőktől is függhet a cél elérése. Ami a tartalmi szempontokat illeti, a pécsi intézet által összeállított és az előbbieken bemutatott „Útmutató” teljes mértékben megfelel az elvárásoknak. A fiatal a tájékoztatóban informálni kell a legfontosabb és legszükségesebb tudnivalókról, illetve a hatóságok, intézmények, szervezetek elérhetőségeiről.

Az intézeti kutatás alkalmával a gyakorlati szakemberek kifejtették, hogy ettől függetlenül számos esetben fordul elő, hogy a szabaduló nem hajlandó az életvezetésén változtatni, visszaeső lesz belőle (nem lesz sem egyénileg eredményes, sem társadalmilag értékes). Több alkalommal az a társadalmi-hozzá tartozói közeg, amelybe visszakerül, nem tudja értékelni a bv. intézetben esetlegesen elsajátított képességeket, készségeket. Egy idő után viszont a fiatal kénytelen újra alkalmazkodni az új környezethez (amibe már lényegesen könnyebb visszazokni), így ironikusan azt is

mondhatnánk, hogy a reszocializáció sikeres, hiszen abba a környezetbe gond nélkül vissza tud illeszkedni, ahonnan bekerült.

2003. július 1-étől a pártfogó felügyelők jelen vannak a büntetés-végrehajtási intézetekben, a jogszabályok szélesebb körben szabályozzák a szabadulás előkészítése érdekében végzett közös tevékenységeket, melyek végrehajtása érdekében helyi intézetek és szolgálatok együttműködési megállapodásokat kötöttek.

A pártfogó felügyelő a bv. intézetekben elsősorban a szabadulás előkészítése érdekében végez tevékenységet, így a szabadítás előkészítése a szabadulást megelőző hat hónappal kezdődik, szükség szerint azonban a pártfogó felügyelők korábban is segítséget nyújthatnak az elítélt kérelme alapján. A pártfogók fő feladatai e körben: a segítségnyújtás a családi kapcsolatok helyreállításához, tájékoztatás a munka- és szálláslehetőségekről, segítségnyújtás iratok pótlásához, informálás különböző támogatási formákról, a megkezdett képzések, egészségügyi kezelések folytatásának, illetve szükség szerint újak elkezdésének támogatására.¹⁰⁷⁶ Nyilvánvalóan elindult egy komoly és mindenre kiterjedő hálózati munka a fogvatartottak visszailleszkedési esélyeinek biztosítására. Az is egyértelmű, hogy sokmindenre szükség lenne a hatékony és gördülékeny tevékenység folytatásához, elsősorban megfelelő anyagi forrásra. Arra is egy külön tanulmányt lehetne szánni, hogy milyen más tevékenységeket végezhetnének a pártfogók és egyéb segítők az intézeteken belül, annak érdekében, hogy sikeres és eredményes legyen az utógondozás. Abban azonban látszólag mindenki egyetért: a jogalkotó, az elméleti és gyakorlati szakemberek, intézetek vezetői és munkatársai, nevelők, pártfogók, és maguk a fogvatartottak is, hogy egy jól működő post-penális asszisztencia nélkül nehezen valósulna meg az annyira óhajtott *reszocializáció*.

---

¹⁰⁷⁶ Hatvani Erzsébet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja. In: Börtönügyi Szemle 2006/1. szám, 31. old.

IV. RÉSZ

Záró gondolatok

„A dolog természetéből következik, hogy a büntetés kiszabásánál megfogalmazott célban az a szándék munkál, hogy az elkövetőt, illetve a társadalom tagjait érzelmeiken keresztül megragadva visszatartsa a bűnisméltéstől... minden büntetőjog célja ebben áll: ne ismételjének, ne kövessenek el több bűnt.”¹⁰⁷⁷ Az viszont, hogy eme nemes célt, milyen eszközökkel lehet a XXI. század elején megvalósítani kétségkívül az egyik legmegválaszolatlanabb kérdése a büntetés-végrehajtásnak. Jelen értekezés az egyik potenciális megoldás eszközeinek vizsgálatával foglalkozott. A nevelés, mint a társadalomba való visszahelyezés és a bűnisméltés esélyének minimálisra csökkentésének eszköze, tudatos, tervszerű tevékenység, melynek általános célján túl feladata, hogy egyénileg alakítsa a helyes irányba a személyiség antiszociális irányultságát, megváltoztassa a magatartás hibás motivációját, indítékrendszerét.¹⁰⁷⁸

A fiatalok életkörülményei az elmúlt évtizedekben folyamatosan változtak. Az európai és nemzetközi szervezetek vizsgálatai szerint növekszik a gyermekszegénység és egyre nagyobbak a jövedelemkülönbségek, különösen Közép- és Kelet-Európában. Ugyanakkor emelkedik a válások száma, egyre több és mind fiatalabb személy próbálja ki a különböző pszichoaktív anyagokat, emelkedik a munkanélküliség, a társadalmi és gazdasági problémák által koncentrálódnak a bűnözés és erőszak megnyilvánulásai bizonyos területeken, etnikai kisebbségek tömeges migrációja zajlik Európába és Európán belül, valamint egyre inkább jellemző a pszicho-szociális zavarokkal küszködő fiatalok bűnözése.¹⁰⁷⁹ Mindezekre tekintettel nemzetközi szinten kutatások folynak a fiatalkori bűnözés csökkentésének megoldására, illetve a bűnelkövető fiatalok hatékony reszocializálására. Ezen munkálatok keretében születtek azok az alapelvek, amelyek szerint a fiatalkori bűnelkövetésre való reagálásnak gyorsnak, korainak, következetesnek kell lennie, ki kell terjeszteni a felelősséget a szülőkre is, valamint a megtorlás részeként,

---

¹⁰⁷⁷ Jagemann, L von: Criminallexikon. Nach den neuesten Stande der Gesetzgebung in Deutschland, Erlangen, 1854, 14. old. (ford.: Mezey Barna: A nevelés és a javítás gondolatának megjelenése a börtönügy történetében. In: Börtönügyi Szemle, 2007/3. szám, 13. old.)

¹⁰⁷⁸ Vókó, 2006, 270. old.

¹⁰⁷⁹ ET Miniszteri Bizottsága: R(2003) 20. sz. ajánlás a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről. Az Ajánlás kommentárja, I. pont

ahol lehetséges figyelembe kell venni az áldozatra és érintett közösségre irányuló kárhelyreállítást.¹⁰⁸⁰

A fiatalokorúak resztoratív büntető igazságszolgáltatása terén az elmúlt időszakban a retributív (büntetés-orientált) és rehabilitatív (kezelés-orientált) paradigmák után a jóvátételre törekvő, az áldozat és társadalom érdekeit is szem előtt tartó irányzat került előtérbe. Az irányzat elvei szerint az elkövetőnek hátrányt okozó retributív koncepció nem használható a hatékony társadalmi bűnözéskontroll számára, nincs visszatartó hatása és nem segíti a reszocializációt. Sokkal inkább esélyes a pozitív eredményességre, ha a tettes aktívan felelősséget vállal tetteiért (szimbolikus jóvátétel); ha aktívan részt vesz a bűncselekmény elkövetéséhez vezető tanulási folyamat leépítésében (kognitív magatartástréning); valamint még további tanulásra is hajlandó, hogy képes legyen saját bűnismétlését megelőzni (visszaesést megelőző tréning).¹⁰⁸¹

A fiatalokorú igazságszolgáltatás terén egy új megközelítés lépett színre, amely alkalmazása maga után vonja a helyrehozó értékek és egy új küldetés támogatását, új célok kitűzését a beavatkozások terén, anyagi támogatások kiutalását, a munkaügyi előírások újraformálását, új beszámoló intézkedések és adatgyűjtési rendszerek fejlesztését, valamint új programok és gyakorlatok előtérbe helyezését. A már meglévő programokra és gyakorlatokra alapozva (pl. elkövető-áldozat mediáció, kreatív közösségi szolgáltatások) a kiegyensúlyozott és helyreállító jellegű igazságszolgáltatási reform egy fejlődési folyamat, ami kisebb projektekkel indul azzal a céllal, hogy szisztematikus változást hajtson végre a fiatalokorú igazságszolgáltatásban.

A kezelési beavatkozások a társadalom szemszögéből a legtöbb esetben nem elégítik ki annak arra irányuló igényét, hogy leleplezzék a bűnt, megerősítsék a közösségi értékeket, szembeszálljanak az elkövetővel, és valós vagy szimbolikus következményeket biztosítsanak az elkövetett bűncselekményhez kapcsolódóan.¹⁰⁸² Sőt, ellenkezőleg, a legtöbb állampolgárt nehéz meggyőzni arról, hogy a fiatalokorú igazságszolgáltatás kezelési programjai javakon kívül mást is nyújtanak az elkövetőnek (pl. szolgáltatások, szabadidős tevékenységek), miközben keveset, vagy semmit sem

---

¹⁰⁸⁰ Lévy Miklós: Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalokorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. In: Wiener A. Imre – Ünnepi kötet, Libri Amicorum 16., KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 519. old.

¹⁰⁸¹ Lőrincz József: Útkeresés a fiatalokorúak büntető igazságszolgáltatásában az ezredfordulón. In: Wiener A. Imre – Ünnepi kötet, Libri Amicorum 16., KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 537. old.

¹⁰⁸² Wright, M.: Justice for victims and offenders. Open University, Buckingham, UK, 1991, 59. old.

kérnek cserébe. Annak ellenére, hogy az állampolgárok elvárják, hogy a fiatalok bűnözőt szembesítsék tettével, valamint, hogy tudatosítsák benne és tapasztaltassák meg vele a következményeket, a rájuk szánt, értük működtetett reszocializációs programok úgy tűnhet, hogy felmentik a tetteiket a felelősség alól, nem adják a fiatal tudára a sérelmet, amit másnak okozott, valamint annak szükségét, hogy jóvátegye azt.

A fiatalok igazságszolgáltatást napjainkban körülvevő krízisben azonban, látszólag utópisztikus elképzelésekre lehet szükség ahhoz, hogy fenntartsák azoknak a motivációját, akik még remélik, hogy a fiatalok igazságszolgáltatás megreformálható és megőrizhető a fiatalok bűnözők számára. Ebben a tekintetben, a belga kriminológus Lode Walgrave megjegyzése, miszerint a helyreállító igazságszolgáltatás esetében „semmi sem olyan *valóságos*, mint egy jó utópia”, különösen helytállóan tűnik.¹⁰⁸³ Tulajdonképpen mindannyian előidézhethetünk valóságos változásokat a saját hatókörünkön belül, ami által közelebb kerülhetünk egy kiegyensúlyozott és helyreállító jellegű igazságszolgáltatáshoz. A mindennapos munka apró változásai nagy változásnak lehetnek előidézői. Ez által az elképzelés által megmozgatott minden egyes közösségi tag és minden szakmabeli képes lesz találni egy kis részt, amiben közreműködhet egy új fiatalok igazságszolgáltatás létrejöttében.

A resztoratív paradigma térhódítása kapcsán, a helyreállító alapelveken újjáépülő büntető igazságszolgáltatásának rendszere egyúttal szükségessé teszi a fiatalok büntető törvénykönyvének, büntetőeljárás törvényének és a büntetés-végrehajtási törvényének új elvi alapokra helyezését. Magyarországon már évek óta folynak az új Btk. kodifikációs munkálatai és készül az új büntetés-végrehajtási törvény. A Btk. kapcsán 2006-ban elkészült egy különálló és egyedi koncepció a fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényéről. A koncepció alkotói szerint a fiatalok bűnelkövetők társadalmi integrációját szolgáló nevelési és szociális funkciók, valamint a társadalom védelmének egyszerre történő megvalósításához modellváltásra lenne szükség. Ez a modellváltás a jogbiztonság követelményeire tekintettel olyan intézményrendszert alakíthatna ki, amely lehetővé tenné a „más elbánást” biztosító rendelkezésekben a helyreállító igazságszolgáltatás fokozott érvényesítését, a büntetőjogszabályok és a más kapcsolódó jogterületek közötti átjárhatóságot, valamint a büntető anyagi-, eljárásjogi és végrehajtási rendelkezések egymásra épülő szoros kapcsolatrendszerét, amely a

---

¹⁰⁸³ Walgrave, L: Beyond retribution and rehabilitation: Restoration as the dominant paradigm in judicial intervention against juvenile crime. In: Paper presented at the International Congress on Criminology, Budapest, Hungary, August 1993.

fiatalkori bűnözés kérdését komplexen közelíti meg.¹⁰⁸⁴ A koncepció a hatályos szabályozás kiegészítéseként a nemzetközi ajánlások szellemében fogalmazza meg a fiatalkorúaknál alkalmazható szankciók céljának differenciálását: „A nevelés és a megtorlás, mint büntetési célok mellett annak biztosítása, hogy a fiatalkorú szembesüljön az általa elkövetett cselekmény következményeivel... a fiatalkorúaknál is cél, hogy az áldozat kompenzálását és a sértett közösség kiengesztelését a büntetőjogi szankcionálás előfeltételének és részének tekintsük.”¹⁰⁸⁵

Jelen kutatás során tapasztaltak alapján mindenképp támogatásra érdemes az új koncepció gyakorlati megvalósítása. Egy önálló szabályozás fejezné ki a leginkább a fiatalkorúakkal szemben érvényesülő más elbánás szükségességét a büntetőjogi felelősség és szankciók körében, a büntetőeljárás menetében és a büntetés-végrehajtás intézményrendszerében. A jelenlegi koncepció azonban nem tartalmaz a büntetés-végrehajtásra vonatkozó szabályokat. Meglátásom szerint a törvény úgy lenne egységes, ha a fiatalkorúakra vonatkozó büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló eltérő szabályokat is ez a kódex tartalmazná. Ebben a körben megfontolandó egy újszerű és egyes nyugat-európai országokban már bevett gyakorlatnak minősülő elem bevezetése: a helyreállító, kárjótévközpontú tevékenység és megbánás a büntetés-végrehajtás keretén belül.

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának célja ugyanis nem kapcsolódhat a büntetéshez és rehabilitációhoz. A hátrány okozása és a nevelés össze nem egyeztethető. A társadalmi rosszallás kifejezése és a társadalmi helyzet gyengítése értékvesztéssel és megbélyegzéssel jár, valamint egyáltalán nem segíti a társadalmi reintegrációt. A fiatalkorú reszocializációjában lehetőség szerint részt kellene vennie az áldozatnak is, így a fogvatartott eljuthat cselekménye következményeinek belátásához. Ezt a belátást kell felébreszteni és a megfelelő eszközökkel a jóvátétel folyamán megerősíteni.¹⁰⁸⁶ Érdemes lenne tehát elgondolkodni egy olyan megoldáson, miszerint a büntetés-végrehajtás keretén belül a fiatalnak lehetőséget lehetne adni és erre őt motiválni, hogy nézzen szembe tette következményeivel, kérjen bocsánatot személyesen vagy közvetve az áldozattól, valamint a lehetőséghez mértén törekedjen a kár helyreállítására.¹⁰⁸⁷

---

¹⁰⁸⁴ Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. In: Büntetőjogi Kodifikáció, 6. évfolyam, 2006/2. szám, 26. old.

¹⁰⁸⁵ Ligeti, 2006, 26. old.

¹⁰⁸⁶ Lőrincz József: Útkeresés a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában az ezredfordulón. In: Wiener A. Imre – Ünnepi kötet, Libri Amicorum 16., KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 539. old.

¹⁰⁸⁷ Az angolszász jogrendszer követői közül többen, valamint Belgiumban is bevezették és alkalmazzák a börtönön belüli mediálás intézményét.

Álláspontom szerint „bevinni a mediációt” a börtönbe, főleg fiatalok esetében – természetesen a jelenlegitől kissé eltérő feltételek és következmények kidolgozása mellett – nagyon komoly előrelépést jelenthetne a reszocializációs fejlesztési folyamatban. Ha belegondolunk, a legtöbb reszocializációs nevelési program, tréning elsődleges szerepe és célja az önfelismerés, a tettek helyességének és helytelenségének felismerése, valamint a programok ezek kezelésének, megoldásának, feldolgozásának módszereiről szólnak. A szituációs játékok, minták a reális élet konkrét történéseinek absztrakt levetítése annak érdekében, hogy a bűnelkövető fiatal érzékelje és megértse a negatív elemeket, megtanulja és alkalmazza a pozitívakat, valamint tartózkodjon a jövőben a hasonló tevékenységtől. A szabadságvesztés büntetés alatti időszakban a legtöbb fiatal szembesül és megérti tettét, vannak olyanok is, akik szívük szerint bocsánatot kérnének az áldozattól, a közösségtől. Érdemes lenne azon elgondolkodni, hogy a „börtönmediáció” erre alkalmas lehetne-e.

A fiatalokkal kapcsolatos büntetés-végrehajtás korszerűsítésének alapelvei közé sorolható a fiatalok humánus fogva tartása, a szabadságelvonás, mint kizárólagos hátrányhatás érvényesítése, a társadalomtól csak a szükséges mértékben való elkülönítés, valamint a fiatalok fogvatartottakkal való együttműködés.¹⁰⁸⁸ Mindezek alapján elsődleges szempont, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetei inkább nevelő és reformáló célzatúak legyenek, mint büntetőek. Amellett, hogy minimalizálni szükséges azon fiatalok számát, akiket szabadságvesztés büntetésre ítélnék – és itt válik kifejezetten fontossá a közösségi és alternatív szankciók bevezetése – ugyanakkor a realitás azt is megköveteli, hogy odafigyeljünk azokra az intézményekre, amelyekben ezek a fiatalok fogvatartottként élnek.

A közösségi büntetések megjelenésével és elterjedésével a büntetés „végrehajtásának” jogát is megkapja a közösség.¹⁰⁸⁹ A tulajdonképpeni bv. intézetek működéséhez és a fiatalok fogvatartottak reszocializációs nevelésének biztosításához komoly anyagi források szükségesek. A magyar büntetés-végrehajtás több éve alulfinanszírozott költségvetésből gazdálkodik, amelyben a dologi kiadások kiemelt előirányzata aránytalanul alacsony, valamint a feladatstruktúra változásainak figyelmen kívül hagyásával nem igazodik a valós szükségletekhez. Amíg az egyik oldalról elvárás

---

¹⁰⁸⁸ Lőrincz József: A fiatalok szabadságelvonással járó szankcióinak végrehajtása. Kandidátusi Értekezés, Budapest, 1993, 313. old.

¹⁰⁸⁹ Kerecsi Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006, 248. old.

jelentkezik az „uniós”, és „európai” kezelés, körülmények kialakítására, megvalósítására, addig a másik oldalról mindezt a mindig 3-4 évvel ezelőtti (számszerinti) keretből kellene megoldani, nem számolva emelkedő energiaárakkal, inflációval, új kihívásokkal, régóta megoldatlan problémákkal. Feltétlenül szükséges nagyobb hangsúlyt fektetni a személyzet, az épületek, munkakörülmények fejlesztésére, hiszen anélkül minden befektetett munka, energia feleslegessé, eredménytelenné válhat. A személyzet szerepe egy büntetés-végrehajtási intézetben döntő fontosságú.

A fiatalkorúak büntető-igazságszolgáltatása hazai rendszerének szinte állandó velejárója, hogy bár voltak – vannak a nevelési célt előtérbe helyező progresszív rendelkezések, igen előremutató, szép célkitűzések és megoldások, a cél megvalósulásához szükséges feltételek azonban csak korlátozott mértékben álltak-állnak rendelkezésre.¹⁰⁹⁰ Az intézeti nevelés folyamata a befogadási-megismerési szakaszon át a nevelési terv készítésén és végrehajtásán keresztül a szabadulásra felkészítés szakaszáig tart. A reszocializáció nem egy adott csoport vagy program eredménye, nem egy személyiségfejlesztő kurzus keretében elsajátítható információ. A reszocializáció egy folyamat, amelynek eredménye: reális életterv, képesség az önálló, megindokolt döntésre, képesség a jövőre is figyelmet fordító gondolkodásra, képesség az érzelmek értelemnek történő alárendelésére, a személyiség bizonyos fokú önállóságára a szülőkkel, barátokkal, környezettel szemben, a mindennapi élet önálló rendezése, képesség a tartós kötődésre, a felnőtt szexualitásra és a realisztikus beállítottságra az iskolával és munkával szemben.¹⁰⁹¹ Valljuk meg őszintén ezen szempontok érvényesülése és megléte sokszor a „szabad” fiatalkorúak személyiségéből is hiányoznak. Sem idő, sem eszköz, sem pedig reális lehetőség nincs arra, hogy mindezeket a szempontokat a büntetés-végrehajtás kifogástalanul megvalósítsa. A nevelés kétségkívül elkezdődik az intézeten belül, de folytatása a büntetés befejezése utánig, a szabadulást követően is tart.

A börtönnevelés célja bifokális: visszahelyez a társadalomba, azaz reszocializál és csökkenti a börtön káros hatásait, azaz dekarcerizál. Az intézetbe bekerülő fiatalok rendszerint a társadalom legelszegényedettebb rétegeiből érkeznek. Az őket körülvevő családok hátrányos társadalmi helyzetűek. A család megtartó, integrációs ereje gyenge,

---

¹⁰⁹⁰ Csemáné Váradi Erika: Nemzetközi és hazai tendenciák a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. PhD értekezés tézisei, Miskolc, 2000, 16. old.

¹⁰⁹¹ Ezen szempontok alapján vizsgálják a gyermek és ifjúság-pszichológusok a „társadalmi érettség” meglétét a büntethetőség kérdésében is. (lásd: Margitán, 2005, 47. old.)

illetve többségében nem az általánosan elfogadott normákat közvetíti. A fiatalok életútjában jellemzően megtalálhatóak azok az életszakaszok, melyek során a környezetük számára nehezen elfogadható vagy nem elfogadott magatartásuk miatt marginalizálódtak, illetve olyan (kortárs) csoportba integrálódtak, melynek tagjai ugyanolyan marginális helyzetűek. A baráti kapcsolatok nagy része ezekből a közösségekből kerül ki. A baráti kapcsolatok mellett meghatározóak az alkalmi szexuális partneri vagy a már éppen élettársi jellegű kapcsolatok. Ebben a helyzetben az intézetbe bekerülő fiatal új mintákat kell tanuljon és szabályokat kell elsajátítson.

Természetesen nem minden esetben érehető el siker, sőt. Figyelembe kell venni, hogy ezen fiatalok számára az intézetben megszokott sikerélmények a társadalomba való visszatérés utáni esetleges elmaradásával olyan negatív lelki folyamatok indulhatnak meg, amelyek folytán a visszaesés, illetve újabb bűnelkövetés lehetősége is fennáll. Ez nem jelenti a rendszer sikertelenségét, már csak azért sem, hiszen ezen negatív folyamatok sokszor kivédhetetlenek a fiatalok visszatérésének helyszíne és körülményei miatt, illetve ezen folyamatok feloldására vagy megoldására nincs biztosítva semmilyen segítő hálózat sem. A társadalom felé történő negatív kommunikáció, illetve legtöbbször a kommunikáció hiánya miatt és a társadalmi előítéletesség következtében a sikeres integráció nehézkes, néha lehetetlen. A szakemberek véleménye szerint komoly problémát jelent az, hogy sokszor maga a család sincs felkészülve az új értékekkel érkező gyermek fogadására, ilyenkor pedig egy idő után ahhoz kell alkalmazkodnia a fiatalnak, ahová visszatért.

Meglátásom szerint az utóbbi időben a büntetés-végrehajtásnak egyre kiterjedtebb feladatkört tulajdonítanak. Az a fajta nevelés, amit az intézeteknek egy meghatározott idő alatt kell véghez vinniük, a „kinti” világban több intézmény feladatainak összessége. Ebből kiindulva pedig illúzió lenne elvárni azt, hogy a bekerülő bűnelkövető, antiszociális, magatartászavaros, lelki sérült fiatalból egy normakövető, tisztelettudó, ép lelkületű és kiegyensúlyozott embert tud faragni a büntetés-végrehajtási intézet. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lenne érdemes változtatásokat kigondolni és megvalósítani, még akkor is, ha nyilvánvaló, hogy a tökéletes modell gyakorlatilag elérhetetlen. Akármilyen kiváló nevelési rendszer létezne is, a jóra ösztönző és a rossztól visszatartó hatás csupán addig érvényesül, amíg a jutalom és feltételes szabadulás elnyerésének lehetősége, és a fenytetés kiszabásának a veszélye ténylegesen fennáll. A szabadulás után valójában megszűnik a kontroll-mechanizmus. Éppen ezért a

társadalmi integráció szempontjából nélkülözhetetlen egy jól működő utógondozói rendszer kialakítása, a lépcsőzetes kiléptetés, a fiatalokat szabadulásuk után szoros felügyelet alá kell vonni és a közösség érdekeit szem előtt tartó gondozásban és a beilleszkedést elősegítő nevelésben részesíteni. Továbbá feltétlenül szükséges a segítő hálózatok kiépítése, azért hogy közvetlenül kikerülése előtt és kikerülése után a fiatal szakmai segítséget kapjon lakhatásának megoldásában, iskola- és munkakeresésében, önálló életének megkezdésében, társas kapcsolati hálózatának építésében, az egyes szolgáltatásokhoz való hozzáférésben és ezáltal egy olyan élet elkezdésében, amely valós alternatívát kínál a bűnözéssel szemben.

Irodalomjegyzék

Magyar nyelvű szakirodalom

1. Aleku Mónika – Csordás Sándor – Pacsek József: A fogvatartottak foglalkoztatásának és programlehetőségeinek jelenlegi helyzete. In: Börtönügyi Szemle 2006/1. szám.
2. Angyal Pál: Fiatalkorúak és büntetőnovella. Pécs, 1911.
3. Antal Szilvia– Vig Dávid: A fiatalkorú fogvatartottakkal való bánásmód empirikus vizsgálata. In: Kriminológiai Tanulmányok, 43. szám.
4. B. Aczél Anna: A gyermek és fiatalkorú elkövetők integrációjának jövője a helyreállító igazságszolgáltatás szellemében a javítóintézeti tapasztalatok alapján. (lásd: <http://www.bunmegelozes.hu/index.html?pid=47>)
5. B. Aczél Anna: Előzetes letartóztatás javítóintézeti körülmények között. In: Kriminológiai Közlemények, 58. szám, Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2000.
6. Bábosik István – Mezei Gyula: Neveléstan. Telosz Kiadó, Budapest, 1994.
7. Balog Arnold: Fiatalkorúak fogházai. In: Jogtudományi Közöny, 1908/41. szám.
8. Beccaria, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. XLV. Nevelés. (ford. Madarász Imre). Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998.
9. Beliznay Kinga: Erdély. Szabadságvesztés a feudalizmus korában. Börtönügyi Szemle 1995/3. szám
10. Bencze Béla – Csada Krisztina – Király Krisztina: Nemzetközi szakmai konferencia Alsó-Szászországban. In: Börtönügyi Szemle, 2006/3. szám
11. Bibó István: Válogatott tanulmányok. Erkölcs és büntetőjog különbsége: A büntetés funkciója. IV. kötet, Magvető Kiadó, Budapest, 1990.
12. Bognár Barbara: A XIX. század börtönrendszerei. In: Tanulmányok a magyar börtönügy történetéből. Jogtörténeti Értekezések, ELTE, Budapest, 1998.
13. Borbély László: Szocializáció és reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2006/4. szám
14. Bökönyi István: A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2002. május és 2004. október között végzett munkájáról. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám.
15. Büntetés végrehajtási jog. Főiskolai jegyzet II. kötet (szerk. Hazai Tibor); Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1977.
16. Csemáné Váradi Erika: Nemzetközi és hazai tendenciák a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában; (PhD értekezés tézisei), Miskolc, 2000.
17. Csetneky László – Boros János: Börtönpszichológia. Rejtjel Kiadó, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2000.
18. Csordás Dóra – Csordás Sándor: Az emberközpontú és közösségi irányultságú börtönrendszerek főbb jellemzői. In: Börtönügyi Szemle 2007/1. szám
19. Davola József: A francia büntetés-végrehajtási rendszer bemutatása (1. rész); In: Börtönügyi Szemle 2006./2. szám
20. Dénes Veronika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről: Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (írott formában megtalálható a: <http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>)
21. Domokos Andrea: Büntetőjogi szabályok az erdélyi törvénykönyvekből (1540-1848). In: Jogtudományi Közöny, LIV. évfolyam, 2000. november.
22. Ferge Zsuzsa: Szegénység, szegénypolitika, 2003. (www.szochalo.hu/szochalo-tudomany)

23. Finkey Ferenc: A magyar büntetőperjogi tudomány háromezázados fejlődéstörténete 1619-1914. (Sárospatak, 1948), A Jogászok a Kultúráért Alapítvány, 2000.
24. Finkey Ferenc: Büntetés és nevelés. Magyar Tudományos Akadémia kiadványa, Budapest, 1922.
25. Fliegauf Gergely: A büntetés-végrehajtási klasszifikáció működése Németország Észak-Rajna-Vesztfália tartományában. In: Börtönügyi Szemle, 2003/ 4. szám
26. Földvári József: Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
27. Frank Tibor: Mérföldkő: A fiatalok oktatása és szakmai képzése. In: Börtönügyi Szemle, 1998/1. szám.
28. Gartner István – Oltyán István: Szomszédolás. Gondolatok az osztrák bv. jogról és büntetés-végrehajtásról. In: Börtönügyi Szemle, 1998/1. szám
29. Gibicsár Gyula: A gyermek- és ifjúságvédelem helyzete és feladatai – ügyészi szemmel. In: Valóság, 1994/11. szám.
30. Gláser István: A szabadságvesztés büntetés végrehajtása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1975.
31. Hatvani Erzsébet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja. In: Börtönügyi Szemle 2006/1. szám.
32. Henczi Lajos: A társadalmi (re)integráció fogalmának értelmezése munkaerőpiaci szempontból. (www.szmm.hu)
33. Homonyikné Bertha Laura: Az agresszivitás és az agresszió csökkentése. In: Börtönügyi Szemle 2007/1. szám.
34. Homonyikné Bertha Laura – Joó László: Klasszifikációs gyakorlat a szirmabesenyői Fiatalok Regionális Bv. Intézetében. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám.
35. Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata. Akadémia kiadó, Budapest, 1981.
36. Imreh István: A törvényhozó székely falu. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1983.
37. Kabódi Csaba – Mezey Barna: A büntető rendszer alapfogalmai. ELTE-ÁJK Jegyzet, Budapest, 1997.
38. Kárpáti Tamás: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Márianosztrai Fegyház és Börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2003/3. szám.
39. Kerezi Klára: A fiatalok bűnözés kezelése és megelőzésének lehetőségei. In: Belügyi Szemle 1997/10. szám
40. Kerezi Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006.
41. Kisida Erzsébet: Börtönoktatás. In: Börtönügyi Szemle 1999/1. szám.
42. Kőszegi Szilvia: A fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka. In: Börtönügyi Szemle 2005/2. szám
43. Krizsán József: Az EQUIP módszer. In: Börtönügyi Szemle, 2006/1. szám
44. Krizsán József: Tizenévesek előzetesben. In: Börtönügyi Szemle; 2005/2. szám.
45. Kun – Ládai: A fiatalok kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon. Budapest, 1905.
46. Lajtár István: A kiskorúak bűnözésének, a fiatalok igazságszolgáltatásának időszaki kérdéseiről, illetve a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyész szakterület büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti munkájának tapasztalatairól. Legfőbb Ügyészség által szervezett konferencián elhangzott előadás. Balatonlelle, 2007. szeptember 3.
47. Lajtár István: A kiskorúak devianciája és a média összefüggései; konferencia előadás, 2006.

48. Lévay Miklós: A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható büntető szankciók reformja. In: Magyar Jog, 1994/6. szám.
49. Lévay Miklós: Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. In: Wiener A. Imre – Ünnepi kötet, Libri Amicorum 16., KJK Kerszöv, Budapest, 2005.
50. Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója. In: Büntetőjogi Kodifikáció, 6. évfolyam, 2006/2. szám
51. Lőrincz József: A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. Duna-Mix Kiadó, Vác, 1998.
52. Lőrincz József: A fiatalkorúak szabadságelvonnással járó szankcióinak végrehajtása. Kandidátusi értekezés, Budapest, 1993.
53. Lőrincz József: Büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtás konzekvenciái az ezredfordulón. In: Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica, Budapest, 2004.
54. Lőrincz József: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. IM-BVOP, Budapest, 1992.
55. Lőrincz József: Távlatok. Fejlesztési vázlat a fiatalkorúak hazai büntetés-végrehajtásához. In: Börtönügyi Szemle, 13. évf./1. szám.
56. Lőrincz József: Útkeresés a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában az ezredfordulón. In: Wiener A. Imre – Ünnepi kötet; Libri Amicorum 16., KJK Kerszöv, Budapest, 2005.
57. Lőrincz József – Kabódi Csaba: A szabadságvesztés-büntetés. Kriminológiai Ismeretek, Bűnözés, Bűnözéskontroll (szerk. Gönczöl-Korinek-Lévay), Corvina Kiadó, Budapest, 1999.
58. Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. BVOP, Budapest, 1997.
59. Löschnig-Gspandl, M.: Időtöltés Ausztriában: Jogi aspektusok. Európai Kriminológiai Folyóirat, Büntetőjogi törvény és büntetőjogi igazságszolgáltatás, 9 Kötet, 4. kötet/2001. április, Kiadó: Brill Academic Publishers, 2004.
60. Lukács Tibor: Feljegyzések az élők házáról. Gondolat kiadó, Budapest, 1979.
61. Lyons, Lewis: A büntetés története. Magyar Könyvklub Kiadó, Budapest, 2005.
62. Margitán Éva: Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 2005.
63. Mezey Barna: A magyar börtönügy „hosszú” 19. évszázada. In: Börtönügyi Szemle, 24. évf./ 4. szám.
64. Mezey Barna: Büntetés-végrehajtás a feudalizmusban. ELTE, Budapest, 1999.
65. Mezey Barna: Középkori tömlöctől a modern büntetés-végrehajtási intézetekig. ELTE, Budapest, 2000.
66. Mezey Barna: Új határok között. Büntetés-végrehajtás a két világháború közötti Magyarországon. In: Börtönügyi Szemle, 2000/V. szám.
67. Módos Tamás: A reszocializáció módszertana. Duna-Mix, Vác, 2003.
68. Módos Tamás: Összetett folyamat: A nevelésről általában, a rabnevelésről kicsit konkrétan. In: Börtönügyi Szemle 19. évf./3. szám
69. Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog – Általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2004.
70. Nagy Ferenc: Ausztria, az NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése. BVOP, Budapest, 1990.
71. Nagy Ferenc: Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986.
72. Novák Zoltán: A fogvatartottak oktatása, szakképzése a büntetés-végrehajtási intézetekben. In: Börtönügyi Szemle 2004/4. szám.
73. Pál Ildikó: Nyitott szellemben. In: Börtönügyi Szemle 1998/1. szám

74. Pál László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1976.
75. Popper Péter: A kriminális személyiségzavar kialakulása. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1970.
76. Rácz Andrea – Lénárd Krisztina: A javítóintézeti nevelés dezintegrációs hatásai; (www.szmi.hu/files/images/file/tartalomjegyzetek_kapocs_osszes.doc)
77. Ranschburg Pál: A gyermeki elme fejlődése és működése. Budapest, 1905.
78. Rosta Andrea: A fiatalkori bűnözés etiológiája a kriminológiai elméletek tükrében. In: Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/1. szám
79. Rutten, Michael A.G: Egy alternatív válasz az ifjúsági bűnözésre. In: Magyar Jogászegylet Vándorgyűlése 2001. utókiadvány.
80. Ruzsonyi Péter: A büntetés-végrehajtás korrekciós nevelés új irányzatai. Duna-Mix, Vác, 2003.
81. Ruzsonyi Péter: A fiatalkorú elkövetők intézeti kezelésének nemzetközi tendenciái. In: Börtönügyi Szemle 2002/2-3. szám.
82. Ruzsonyi Péter: A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében. In: Börtönügyi Szemle 2006/2. szám
83. Ruzsonyi Péter: Európai börtönnevelési irányzatok. In: Börtönügyi Szemle, 2003/4. szám
84. Solt Ágnes: Peremen billegő fiatalok. In: Szocháló – Társadalomtudomány Online; (www.dev.szochalo.hu/szochalotudomany/hircentrum/article/108925/1383/)
85. Stern, Vivien: A börtön és a közösség: egy új szemlélet gyakorlati kísérlete, www.bunmegelozes.easyhosting.hu/szakmai/vivien_stern.doc)
86. Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961.
87. Szabó András: Büntett és büntetése. Gondolat kiadó, Budapest, 1979.
88. Szalóki Gergely: A Csemegi kódex fiatalkorúakra vonatkozó szankciói. In: Jogelméleti Szemle, 2006/4. szám (http://jesz.ajk.elte.hu/2006_4.html)
89. Szegál Boris: A szocializáció és a reszocializáció a börtönben. In: Börtönügyi Szemle 2007/3. szám.
90. Tóth Mór: Tanulmányok a Börtönügy Terén. Érseki Lyceum Nyomda, Eger, 1874.
91. Tüske János: A nevelői tevékenység tapasztalatai a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben. In: Börtönügyi Szemle 2003/3. szám.
92. Van der Sande, Peter: A holland büntetés-végrehajtás tevékenysége a nemzetközi együttműködés terén. In: Börtönügyi Szemle, 2004. 1. szám
93. Várad Erika: Alternatív szankciók és elterelési lehetőségek Ausztriában. In: Büntetőjogi Kodifikáció. 2002/2. szám
94. Várad Erika: Életkor és belátási képesség - összefoglaló a Magyar Kriminológiai Társaság tudományos üléséről: Magyar Kriminológiai Társaság 2007. év január hó 26. napján tudományos ülésén elhangzott: "Életkor és belátási képesség" című előadás. (<http://www.bunmegelozes.hu/?pid=283>)
95. Várad Erika: Nemzetközi tendenciák a fiatalkorúak büntetőjogrendszerében, különös tekintettel a német jogterületre. In: Ünnepi tanulmányok II. Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Miskolc, Bíbor Kiadó, 1997.
96. Vargha Ferencz: A gyermekkorban levő bűnösök. In: Magyar Jogászegyleti Értekezések, XII: kötet, 1. füzet, Budapest, 1895.
97. Vogel Attila: A drogrevenziós részleg működése a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. In: Börtönügyi Szemle; 2005/2. szám

98. Vókó György: A büntetés-végrehajtási jog magyarázata. V. fejezet (szerzők: Belovics, E; Lajtár, I.; Pacsek, J.; Vókó, Gy.); HVG-ORAC kiadó, Budapest, 2001.
99. Vókó György: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat időszerű kérdései. In: Acta Criminalia I. PTE-ÁJK, Pécs, 2004.
100. Vókó György: Európai büntetés-végrehajtási jog. Dialóg-Campus kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
101. Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
102. Zlinszky János: Római büntetőjog. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1991.

Idegen nyelvű szakirodalom

1. Alba, Imprudente: La devianza minorile nella società multietnica e multiculturale. In: Il diritto di famiglia e delle persone, nr. 4, ottobre-dicembre, 2001.
2. Albrecht, H. J.: Ist das deutsche Jugendstrafrecht noch verfassungsgemäß? Gutachten für den 64. Deutschen Juristentag. Munich, 2002. (lásd: www.djt.de)
3. Albrecht, Peter-Alexis: Jugendstrafrecht. Ed. Becks, München, 1993.
4. Allen, Rob: From punishment to problem solving: A new approach to children in trouble. In: Debating Youth Justice, Ed: Center for Crime and Justice Studies, London, 2007.
5. Antonopoulos, G. A. – Winterdyk, J. A: The British 1998 Crime and Disorder Act: A „Restorative” Response to Youth Offending. In: European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol.11, Issue 4., 2003.
6. Ärlig, Linda: Taking of children into care in Sweden. In accordance with the Law on the ward of minors (LVU). (www.nkmr.org/english/takingchildrenintocareinsweden.htm;))
7. Bala, N. – Roberts, J. V: Canada’s Juvenile Justice System: Increasing Community-based Responses to Crime. Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology Amsterdam, (25-28 august) 2004.
8. Bala, Nicolas – Roberts, Julian: Canada’s Juvenile Justice System: Promoting Community based Responses to Youth Crime. Ed. Hart Publishing, Oregon, 2006.
9. Barbu, Gabriel-Silviu – Șerban, Alexandru: Drept execuțional penal. Ed. All Beck, București, 2007.
10. Baron, R. – Feeney, F. – Thornton, W.: Preventing delinquency through diversion: The Sacramento County 601 diversion project. In: Federal Probation, 37/1973, Los Angeles.
11. Beijerse uit, Jolande – Swaaningen van, René: The Netherlands: Penal-welfarism and Risk management. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
12. Blair, Tony: Our Nation’s Future – Criminal Justice System. Speech at Bristol University, 23 June 2006.
13. Brace, C. L.: The dangerous classes of New York and twenty years work among them. Ed: NASW Classic Series, New York, 1872.
14. Bremner, R. H: Children and youth in America: A documentary history. Vol. 3, pts 5-7., ed: Harvard University Press, Cambridge, 1974.
15. Brezeanu, Ortansa: Justitia pentru minori si integrarea europeana. In: Studii de Drept Romanesc, nr 3-4/2007.
16. Brezeanu, Ortansa: Minorul si legea penala, Ed. All Beck, Bucuresti, 2007.

17. Brezeanu, Ortansa: Pagini din istoria criminologiei romanesti. In: Studii de Drept Romanesc, nr. 1-2/2005.
18. Brezeanu, Ortansa: Reeducarea minorului infractor. In: Revista de Drept Penal, nr. 4/2006.
19. Chelemen, Eugen: Minorii din penitenciarul Gaesti se iubesc doar miercurea, dupa-amiaza. In: Adevărul, 2003. (http://www.adevarul.ro/2003-10-08/Invatamant/minorii-din-penitenciarul-gaesti-se-iubesc-doar-miercurea-dupa-amiaza_55654.html)
20. Brings, Hans: Ambulante Maßnahmen als Reaktion auf Straffälligkeit von Jugendlichen und Heranwachsenden in der Stadt und dem Kreisgebiet Aachen. In: Zentralblatt für Jugendrecht. Nr. 1998/9.
21. Brooks, C. C.: Applying BARJ principles and practices in confinement education programs. Presentation at the OJJDP/ACA (American Correctional Association), Juvenile Detention and Corrections forum, San Diego, CA, 2001.
22. Bruckmüller, Karin: Austria: A Protection Model. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
23. Burman, M. – Bradshaw, P. – Hutton, N. – McNeill, F. – Munro, M: The End of an Era? – Youth Justice in Scotland. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
24. Consedine, J. – Bowen, H.: Restorative Justice - Contemporary Themes and Practice. New Zealand, Ploughshares Publications. New Zealand, 1999.
25. Constantinescu, Aura – Brezeanu, Ortansa: Violența domestică. In: Revista de Drept Penal, nr. 2/ 2007.
26. Crisu, Anastasiu: Tratatamentul infractorului minor în materie penală. Ed: CH-Beck; București, 2007.
27. Daems, Tom – Robert, Luc: Victims, Knowledge(s) and Prisons: Victims Entering the Belgian Prison System. In: European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 14/3. 2006.
28. De La Cuesta, José L.: The New Spanish Penal System on Delinquency. In: Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems. Ed. HART Publishing, Oregon, 2006.
29. Doob, A. – Sprott, J. B: Youth Justice in Canada. In: Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives. Crime and Justice: Vol. 31. Chicago, University of Chicago Press, 2004.
30. Dünkel, F.: Jugendstrafrecht – Streit um die Reform. Anmerkungen zum Gutachten von H. J. Albrecht zum 64. Deutschen Juristentag, Munich, 2002. Neue Kriminalpolitik, vol. 14.
31. Dünkel, F.: Juvenile Justice in Germany. Between Welfare and Justice. In: Comparative Youth Justice, Critical Issues, ed: SAGE Publications, London, 2006.
32. Dünkel, F: Jugendstrafrecht in Europa – Entwicklungstendenzen und Perspektiven. In: Frieder Dünkel (Hrsg): Entwicklungstendenzen und Reformstrategien im Jugendstrafrecht im europäischen Vergleich. Mönchengladbach, Forum Verlag Godesberg, 1997.
33. Ellis, R. – Sowers, K.: Juvenile Justice Practice: A cross-disciplinary approach to intervention. Ed. Brooks/Cole, Belmont, CA, 2001.
34. Elmore, A. E.: Report of the Committee on Reformatories and Houses of Refuge. In: Proceedings of the National Conference of Charities and Correction, ed: Columbia University Press, New York, 1884.
35. Falck, S.: The Norwegian community mediation centers at a crossroads. In: H. Messmer and H.-U. Otto (Eds.). Restorative Justice on Trial. Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation International Research Perspectives. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 1992.

36. Filipčič, Katja: Welfare versus Neo-Liberalism: Juvenile Justice in Slovenia. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
37. Foley, R. M.: Academic characteristics of incarcerated youth and correctional educational programs: A literature review. In: *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*. 9/(4), 2001.
38. Folks, Homer: The care of delinquent children. In: *Proceedings of National Conference of Charities and Correction*. Ed: Columbia University Press, New York, 1891.
39. Gargallo, Gil José Enrique – Bastardas, Maria Reina et (coords.): *Manual de lingüística románica*, Ariel Lingüística, Barcelona, 2007.
40. Giovanni, Eric: Perceived needs and interests of juveniles held in preventive detention. *Juvenile and Family Court Journal* (The journal of the National Council of Juvenile and Family Court Judges). Vol., 53 no.2./2002., Missouri .
41. Giuseppe, Milan: *Disagio giovanile e strategie educative*. Ed. Città Nuova, Roma, 2001.
42. Goldstein, A.P. – Glick, B. – Gibbs, J.C.: *Aggression Replacement Training (ART)*. Ed. Research Press, 1998. (www.aggressionreplacementtraining.org/)
43. Graham, J. – Moore, C.: Trend Report on Juvenile Justice in England and Wales. In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, August 2004. (published under the title: *Beyond Welfare Versus Justice – Conference Paper*)
44. Granello, P. F. – Hanna, F. J.: Incarcerated and court-involved adolescents: Counseling an at-risk population. *Journal of Counseling and Development*, no. 81/2003. (American Counseling Association (ACA). Alexandria, VA.
45. Hackler, I.: Book review. *Canadien Journal of Criminology*. No. 1984/(26).
46. Henkes, Barbara: *The Role of Education in Juvenile Justice in Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Colpi Paper nr.2., Ed. Open Society Institute, Hungary, 2000.
47. Hoffman, Dennis: *Criminal Justice*. ed: Cliffs Quick Review, IDG Books, Foster City (CA), 2000.
48. Holtzendorff, F. – Jagemann, E: *Handbuch des Gefängniswesens*. Hamburg, 1888.
49. Howard, Michael: „Prison Works!“ 1993. (www.prnewswire.de/cgi/news/)
50. Jagemann, L von: *Criminallexikon. Nach den neuesten Stande der Gesetzgebung in Deutschland*. Erlangen, 1854.
51. Jensen, Erik: An historical Overview of the American Juvenile Justice System. In: *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2006.
52. Jepsen, Jorgen: Juvenile Justice in Denmark: From Social Welfare to Repression. In: *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems* (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen); HART Publishing, Oregon, 2006.
53. Junger-Tas, Josine: Trends in International Juvenile Justice: What Conclusions Can be Drawn? *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, Ed by: John Muncie, Barry Goldson; SAGE Publications, London, 2006.
54. Kahn, A. J.: *A court for children: A study of the New York City Children's Court*. Columbia University Press, New York, 1953.
55. Kaiser, Günther: Jugendstrafrecht oder Jugendhilfrecht? Tendenzen in der Entwicklung des Jugendstrafrechts. In: *Zeitschrift für Rechtspolitik*. 1975/8.
56. Kalmthout, A. M. – Roberts, J. – Vinding, S: *Probation and Probation Services in the EU accession countries. An European Perspective*. Nijmegen: Wolf Legal Productions. 2005.

57. Kamm, E. R. – Hunt, D. – Feming, J. A.: *Juvenile law and procedure in California*. Ed: Glencoe Press, Beverly Hills, CA., 1986.
58. Kangalpunta, K. – Joutsen, M et al.: *Profiles of criminal justice systems in Europe and North America 1990-1994*. Ed. HEUNI, Helsinki, 1999.
59. Keve, P. W. – Zamtek, C. S.: *Final report and evaluation of the home detention program, St. Louis, Missouri*. Ed: McLean, Resarch Analisys, 1972.
60. Krajewski, Krzysztof: *The Juvenile Justice System in Poland*. In: *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems* (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen), HART Publishing, Oregon, 2006.
61. Kyvsgaard, B.: *Youth Justice in Denmark*. In: *Youth Crime and Youth Justice Comparative and Cross-National Perspectives*. Crime and Justice, vol. 31, University of Chicago Press, 2004.
62. Lappi-Seppälä, Tapio: *Finland: Model of Tolerance?* In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
63. LeBlanc – Pfannenstiel – Tashjian: „Unlocking learning: Chapter I. In correctional facilities. www.eric.ed.gov, Washington DC: US. Department of Education;)
64. Leone, P. – Miesel, S.: *Juvenile correctional education programs: The case for quality education in juvenile correctional facilities* (28. August 2003, www.edjj.org/education.html)
65. Livari, J.: *The process of mediation in Finland: A special reference to the question 'How to get cases for mediation?'* In: H. Messmer and H.-U. Otto (Eds.). *Restorative Justice on Trial. Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation-International Research Perspectives*. Netherlands: Kluwet Academic Publishers, 2004.
66. Martinson, R: *What Works? Questions and Answers about Prison Reform*. Ed: Public Interest, New York, 1974.
67. Menzel, R. M.: *Thorns and thistles: Juvenile delinquents in the United States 1825-1940*. University Press of New England, Hanover, 1973.
68. O'Brien, P.: *Restorative juvenile justice in the states: A national assessment of policy development and implementation*. Ed. Boca-Raton, Florida Atlantic University, 2000.
69. O'Mahony, D. – Campbell, C: *Mainstreaming Restorative Justice for Young Offenders through Youth Conferencing: The experinece of Northern Ireland*. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
70. Peirce, B. K: *A half century with juvenile delinquents: The New York House of Refuge and its times*. Ed: Patterson Smith, Montclair, 1969.
71. Pérez, García: *La evolución del sistema de justicia penal juvenil*. In: *Actualidad Penal*, 2000/32. (<http://revista-laleypenal.laley.es/>)
72. Pfeiffer, C. et al. (1998): *Ausgrenzung, Gewalt und Kriminalität im Leben junger Menschen: Kinder und Jugendliche als Täter und Opfer*. Sonderdruck der DVJJ zum 24. deutschen Jugendgerichtstag (Special print of Deutsche Vereinigung für Jugendgerichte und Jugendgerichtshilfen e. V., DVJJ). Hannover: DVJJ.
73. Platt, Anthony: *The Child Savers*. Ed: University of Chicago Press, Chicago, 1969.
74. Plesa, Carmen: *Tichilești - Satul cu puscărie*; In: *Jurnalul Național* 2005. (<http://www.jurnalul.ro/articole/32241/tichilesti-satul-cu-puscarie>)
75. Pollard, Karen: *How to Reduce Juvenile Re-offending to less than 30 per cent in USA*. In: *Prison Service Journal*, No.166, July 2006., Gloucestershire, UK.
76. Potter, Granville Bud – Gibbs, John C. – Goldstein, Arnold P.: *Equip Implemetation Guide, Teaching Youth to Think and Act Responsibly Through a Peer-Helping Approach*. Ed. Research Pr. Pub, US, 2001.

77. Put, Johan – Walgrave, Lode: Belgium: From Protection Towards Accountability? In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
78. Rechea Alberola, Cristina – Molina, Fernández Esther: Continuity and Change in the Spanish Juvenile Justice System. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
79. Ristea, Ion: Minor. Arestarea preventivă. In: *Revista de Drept Penal*, 2005/ nr. 2.
80. Roberts, Albert: *Juvenile Justice Sourcebook: Past, Present, and Future*. ed: Oxford University Press, New York, 2004.
81. Roberts, Albert: *Runaways and nonrunaways*. Ed: Dorsey, Chicago, 1987.
82. Rotham, David: *The Discovery of the Asylum: Social Order and Disorder in the New Republic*. Rev ed: Boston: Little, Brown, 1990.
83. Rothman, David J.: *The discovery of the asylum*. Ed: Little, Brown, Boston, 1971.
84. Rusu, Marcel Ioan: Internarea intr-un centru de reeducare. In: *Revista de Drept Penal*, nr. 2/2007.
85. Sarnecki, J. – Estrada, F.: Juvenile Crime in Sweden. A Trend report on Criminal Policy, the Development of Juvenile Delinquency and the Juvenile Justice system. In: Paper presented at the Conference of the European Society of Criminology, Amsterdam, 25-28 August 2004. – <http://www.crime-research.org/news/30.08.2004/594/>
86. Sarnecki, Jerzy: Responses to Juvenile Crime: The Swedish System. In: *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems* (ed. by Jensen Eric and Jepsen Jorgen), HART Publishing, Oregon, 2006.
87. Schaffstein, F. – Beulke, W.: *Jugendstrafrecht*. Ed. Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Cologne, 14th ed., 2002.
88. Schroeder, Paul: Victim-Offender Mediation with Juveniles in Luxembourg. In: *Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe*, Ed. Springer Netherlands, 2005, Part Three.
89. Seltzer, R.: Juveniles with mental disabilities: When incarceration makes youth worse. In: *Juvenile Justice Update*, no. 7/(2), Iowa, 2001.
90. Serpe, Florin: Centrul de reeducare minori Buziași. In: PodiumArt; 3 old. (www.podiumart.com/centrul_minori_buzias/biography.html;))
91. Seymour, M: Transition and Reform. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
92. Sheras, P.: Depression and suicide in juvenile offenders. In: *Juvenile Justice Fact Sheet*. Charlottesville: Institute of Law, Psychiatry, and Public Policy, University of Virginia, 2000.
93. Shorter, E.: *The Making of the Modern Family*. Ed: Basic Books, New York, 1975.
94. Smandych, Russel: Canada: Re-penalization and Young Offenders' Rights. In: *Comparative Youth Justice*, Ed: SAGE Publications, London, 2006.
95. Snyder, H. – Sickmund, M: *Juvenile Offenders and Victims: 1999 National Report*, Washington DC: US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention
96. Sonnen, B. R.: Juristische Voraussetzungen des Umgangs mit Kinderdelinquenz. *DVJJ-Journal*, 2002. vol. 13.
97. Spinellis, Calliope – Tsitsoura, Aglaia: The emerging Juvenile Justice System in Greece. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
98. Stando-Kawecka, Barbara: Continuity in the Welfare Approach. The Juvenile Justice System in Poland. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.

99. Stearns, P. N.: *European Society in Upheaval: Social History since 1750*. 2nd ed: Macmillan, New York, 1975.
100. Stern, Vivien: *Creating Criminals: Prisons and people in a market society*. Fernwood Publishing Ltd., Halifax, Nova Scotia, 2006.
101. Stern, Vivien: *Secure Training Centre/ Amendment Rules 1709/2007*. of the Parliament of United Kingdom, House of Lords, Debate on the 18 of July 2007 (Motion introduced by Lord Carlile of Berriew)
102. Streng, F.: Referat zum 64. Deutschen Juristentag. In: *Ständige Deputation des Deutschen Juristentages* (Ed.): *Verhandlungen des vierundsechzigsten Deutschen Juristentages*. Vol. II/1., 2002.
103. Walter, M.: *Das Jugendkriminalrecht in der öffentlichen Diskussion: Fortentwicklung oder Kursänderung zum Erwachsenenstrafrecht?* *Goldammer's Archiv für Strafrecht*, vol. 149., 2002.
104. Tenche, Călin: *La Buziaș a fost edificat cel mai modern centru de reeducare a minorilor din țară*. In: *Agenda*, 2004. (<http://www.agenda.ro/2004/21-04-senz1.htm>)
105. Titian, Dana: *Cauzele cu minori în materie civilă și penală - Practica judiciara*. Ed. Hamangiu, București, 2006.
106. Trépanier, J: *Juvenile Courts after 100 Years: Past and Present Orientations*. ed: *European Journal on Criminal Policy and Resarch*, 7/1999 (3).
107. Válkov, Helena: *New Czech Juvenile Penal Code*. (www.quovadisiii.uni-bremen.de/pdf/WS2/WS2Valkova_T.pdf;))
108. Válková, Helena: *Jugendstrafrechtsreform in Tschechien in Sicht?* In: *Monatsschrift für Strafrechtsreform und Kriminologi*; vol. 84, no. 5; .
109. Van der Laan, Peter: *Just Desert and Welfare: Juvenile Justice in the Netherlands*. In: *International Handbook of Juvenile Justice*, Ed: Springer, The Netherlands, 2006.
110. Van Dijk, Catherine – Dumortier, Els – Eliaerts, Christian: *Survival of the Protection Model? Competing Goals in belgian Juvenile Justice*. In: *International Handbook of Juvenile Justice*; Ed: Springer Netherlands; 2006, Part II.
111. Van Kalmthout, Anton, M. – Tak, Peter, J.P.: *Sanctions-Systems in the Member-States of the Council of Europe*. Part I., International Penal and Penitentiary Foundation, 1996.
112. Vestergaard, Jørn: *A Special Youth Sanction*. In: *Journal of Skandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Copenhagen, vol 5., 2004.
113. Von Hirsch, Andrew: *Doing Justice: The Choice of Punishments – 1976: Report of the Advisory Commission on Criminal Sanctions*.
114. Walgrave, L: *Beyond retribution and rehabilitation: Restoration as the dominant paradigm in judicial intervention against juvenile crime*. In: *Paper presented at the International Congress on Criminology*, Budapest, Hungary, 1993, August
115. White, C: *Reclaiming incarcerated youth trough education*. In: *Correction Today*, publication of the American Correctional Association (ACA) 64/(2)., 2002, Alexandria, VA.
116. Wolford, B. I. – Koebel, L. L.: *Reform education to reduce juvenile delinquency*. In: *Criminal Justice* (Winter, 1995) Washington, DC.
117. Wright, M.: *Justice for victims and offenders*. Open University, Buckingham, UK, 1991.
118. Wyvekens, Anne: *The French Juvenile Justice System*. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.
119. Zermatten, Jean: *The Swiss Federal Statute on Juvenile Criminal Law*. In: *Comparative Youth Justice, Critical Issues*, ed: SAGE Publications, London, 2006.

Felhasznált jogforrások

1. Felhasznált nemzetközi egyezmények, határozatok, ajánlások:

A) Egyesült Nemzetek Szervezete:

1. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (ENSZ – 1948)
2. Az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló Egyezmény (ENSZ – 1950)
3. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (ENSZ – 1966)
4. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (ENSZ – 1966)
5. A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi Egyezmény (ENSZ – 1984)
6. ENSZ minimumkövetelmény szabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére (Pekingi Szabályok) (ENSZ – 1985)
7. ENSZ Irányelvek a fiatalkori bűnözés megelőzésére (A Rijadi Irányelvek) (ENSZ – 1988)
8. ENSZ szabályok a szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalkorúak védelmére. (ENSZ – 1989)
9. Egyezmény a gyermek jogairól (ENSZ – 1989)
10. Alapelvek a fogvatartottakkal való bánásmódra (ENSZ 1990. 45/111.)
11. ENSZ minimumkövetelmény szabályai az alternatív (nem szabadságkorlátozó) intézkedésekről (Tokiói Szabályok) (ENSZ – 1995)

B) Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Ajánlásai:

1. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R.87/3. sz. ajánlás az Európai Börtön szabályokról, valamint szövegmagyarázata
2. Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(87)3. sz. ajánlás az Európai Büntetés-végrehajtási Szabályokról
3. Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(87)20 sz. Fiatalkori elkövetés társadalmi reakciói
6. Európa Tanács Miniszteri Bizottság a 87 (21) sz. ajánlás az áldozatoknak történő segítségnyújtásról és az áldozattá válásról
7. Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(89)12. sz. ajánlás az oktatásról a büntetés-végrehajtási intézetekben; a börtönművelődés
8. Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(99)22. sz. ajánlás a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságáról és a szabadságvesztés büntetés inflálódásáról
9. Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(99) 12. sz. ajánlás, Mediáció büntetőügyekben
10. Európa Tanács Miniszteri Bizottság Rec(2001)16. sz. ajánlása a gyermekek szexuális kizsákmányolással szembeni védelméről
11. Európa Tanács Miniszteri Bizottság R(2003) 22. sz. ajánlása a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről
12. Európa Tanács Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2. sz. ajánlás az európai büntetés-végrehajtási szabályokról
13. Európa Tanács Miniszteri Bizottság Rec(2006)8. sz. ajánlás a bűncselekmények áldozatainak védelméről
14. Európa Tanács 66/25. sz.: a 21 év alatti bűnelkövetők rövid tartamú kezeléséről

15. Európa Tanács 73/5. sz.: a fogvatartottak kezelésére vonatkozó standard minimumszabályok;
16. Európa Tanács 75/25. sz.: a büntetés végrehajtási munkáltatásról
17. Európa Tanács 76/10. sz.: a börtönbüntetés helyett alkalmazható bizonyos alternatív intézkedésekről
18. Európa Tanács 65/1. szám alatti a felfüggesztett ítélet, próbáció és a börtönbüntetés egyéb alternatíváiról
19. Európa Tanács 66/26. szám alatti a börtönszemélyzet státusáról, felvételéről és oktatásáról
20. Európa Tanács 67/5. szám alatti az elítéltekre és a börtönközösségre vonatkozó személyiség központú kutatásról
21. Európa Tanács 73/17. szám alatti a felnőtt bűnelkövetők rövid tartamú kezeléséről
22. Európa Tanács 73/24. szám alatti a bűnelkövetőkkel végzett csoportos és közösségi munkáról
23. Európa Tanács 76/2. szám alatti a hosszú tartamú büntetésüket töltő elítéltek kezeléséről
24. Európa Tanács 82/16. szám alatti a rövid tartamú eltávozásról
25. Európa Tanács 82/17. szám alatti a veszélyes fogvatartottak fogva tartásáról és kezeléséről

C) Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének ajánlásai:

1. 914 (1981) számú ajánlás a fogvatartottak szociális helyzetéről
2. 1257 (1995) számú ajánlás a fogva tartás feltételeiről az Európa Tanács tagállamaiban
3. 1321 (1997) számú ajánlás a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére létrejött Európai Bizottság mechanizmusának erősítéséről

D) Egyéb

CPT (Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) jelentések:

1. Report to the German Government on the visit to Germany carried out by (CPT) from 20 November to 2 December 2005
2. Report to the Polish Government on the visit to Poland carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 15 October 2004.
3. Rapport au Gouvernement de la Roumanie relatif à la visite effectuée en Roumanie par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants du 24.01 au 5.02 1999.

(CDPC) PC-CP [European Committee on Crime Problems, Council for Penological Co-operation] jelentések:

1. Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 28. September 2006; pc-cp/docs 2006/pc-cp (2006) 08 rev – 3.e PC-CP (2006) 08 rev3;

2. Evaluation of the Questionnaire on Juvenile Offenders deprived of their liberty or subject to community sanctions or measures; Strasbourg, 10 June 2007; pc-cp/docs 2007/pc-cp (2007) 06 rev - e PC-CP (2007) 06 rev;

2. Külföldi jogszabályok:

1. Individuals with Disabilities Education Act, Public Law 94-142/1975. (UK)
2. Crime and Disorder Act: 1998. c.37. (UK)
3. Criminal Justice and Police Act 2001, Section 131 és 132. (UK)
4. Crime Justice Act 2003. c. 44. (UK)
5. Criminal Justice and Public Order Act 1994, c. 33.(UK)
6. Section 90 and 91 of Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act (2000). (UK)
7. The Young Offender Institution Rules No. 3371/2000. (UK)
8. Children Act, 1908, 1908, c. 67; (UK)
9. Children Act, 1941, 1941, No. 12; (UK)
10. Irish Reformatory Schools Act, 1868, 1868, c. 59; (UK)
11. Prisons Act, 1970, 1970, No. 11; (UK)
12. Prisons Acts, 1980; (UK)
13. Summary Jurisdiction over Children (Ireland) Act, 1884.c.19.(UK)
14. Criminal Justice Act 2006, No. 26.(UK-Írország)
15. The Children Act 2001, No. 24. (UK)
16. The Children Act 2001, (Kanada)
17. Justice (Northern Ireland) Act of 2002 c.26.
18. The Youth Conference Rules of 2003 (Northern Ireland)
19. Youth Criminal Justice Act (YCJA) 2002. (Kanada)
20. Young Offenders Act (Kanada)
21. Law of 22 June 2005 on mediation (Belgium)
22. Law of 1st March 2002 concerning preliminary detention of juvenile offenders (the Law Everberg); (Belgium)
23. The Law amending the juvenile welfare and treatment of juvenile offenders legislation of 13 June 2006. (Belgium)
24. Publication au JORF du 4 février 1945. Ordonnance n°45-174 du 2 février 1945. (Franciaország)
25. Norme sul'ordinamento penitenziario e sulla esecuzione delle misure private e limitative della libertà No. 354. 26. luglio 1975. (Olaszország)
26. Decreto Legislativo 28 luglio 1989 n. 272 Norme di attuazione, di coordinamento e transitorie del decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988, n. 448, recante disposizioni sul processo penale a carico di imputati minorenni. (Olaszország)
27. Decreto del Presidente della Repubblica 22 settembre 1988 n. 448 Approvazione delle disposizioni sul processo penale a carico di imputati minorenni. (Olaszország)
28. Circolare n. 5391 del 17 febbraio 2006. (Olaszország)
29. Real Decreto 1774/2004, de 30 julio, por el que se aprueba el Reglamento de la L.O. 5/2000, reguladora de la responsabilidad penal de los menores (Spanyolország)
30. Legea nr. 275/4. iulie 2006. privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (România)
31. Hotărârea Guvernului nr. 1897 din 21.12.2006 pentru aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii nr. 275/4. iulie 2006. privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (România)
32. Cod Penal Român (România)

33. Decret Prezidențial Nr: 545 din 30/12/72 privind executarea măsurii educative a internării minorilor infractori într-un centru de reeducare (România)
34. Legii învățământului nr. 84/1995. (România)

3. Egyéb felhasznált külföldi tájékoztatók:

1. Corporate and Business Plan: 2006/07 to 2008/09. - Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007.
2. The Restorative Prison Project, ICPS: Restorative Justice, ed. King's College, London, 2006.
3. The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure., London, 2007.
4. The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Brochure. Education, Training and Employment. London, 2007.
5. The Youth Justice Board for England and Wales: Introduction to the YJB. Offenders Learning and Skills Unit. Brochure. London, 2007.
6. Youth Justice Board: Annual Statistics 2005/06., Ed: Youth Justice Board for England and Wales, London, 2007.

4. Magyar jogszabályok

4.1. Törvények, törvényerejű rendeletek, rendeletek és határozatok:

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
1878. évi V. törvénycikk, A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről
1879. évi XL. törvénycikk a kihágásokról
1896. évi XXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
1913. évi VII. tc. a fiatakorúak bíróságáról
1938. évi XVI. tc. az állami rend megóvása végett szükséges büntetőjogi rendelkezésekről
1978. évi IV. törvény a Büntetőtörvényről
1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról
1992. évi XXII. a Munka Törvénykönyvéről
1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről
1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
1998. évi XIX. a büntetőeljárásról
2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről
2005. évi CXLVIII. törvény az oktatást érintő egyes törvények módosításáról
1971. évi 28. törvényerejű rendelet a büntető törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről
1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról
- 6/1980 OM rendelet a fiatakorúak pártfogó felügyeletéről, a javítóintézeti nevelésről és egyes eljárási rendelkezésekről
14/1994. MKM rendelet

6/1996. (VII.12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól (Bv. Szabályzat)
30/1997. (X.11.) NM Rendelet a javítóintézetek rendtartásáról
7/1998. (III.11.) NM rendelet a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtási szabályairól
15/2003 (II. 19.) Korm. Rend. a felnőttképzési normatív támogatás részletes szabályairól
17/2003. (VI. 24.) IM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről
37/2003 (VII.27) OM rendelet az Országos Képzési Jegyzékről
1-1/54/2003. számú BVOP Intézkedés
2-1/1/2003. számú Módszertani Útmutató
1009/2004. (II.26) kormány határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája rövid-, közép- és hosszú távú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról
1057/2005. (V. 31.) Korm. Határozat a szakképzés fejlesztési stratégia végrehajtásához szükséges intézkedésekről

4.2. Állásfoglalások, bírósági határozatok, egyéb

BH1992.223. (B. törv. IV. 392/1990. sz.)
BH1985.341. (B. törv. IV. 22/1985. sz.)
BH1981.264. (Legf. Bír. Bf. IV. 488/1980. sz.)
BH1993.76. (B. törv. III. 1288/1991. sz.)
BK 171.

Legfőbb Ügyészség: Gyermek- és Ifjúságvédelmi Önálló Osztály: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözésének 2000 – 2006. évi adatairól, a büntetőügyekben kifejtett szakági tevékenység főbb mutatóiról

5. Felhasznált internetes oldalak

www.szmm.hu
www.aszod-afi.hu
<http://www.dji.hu/>
www.bpjavito.hu/2007.
<http://www.kih.gov.hu/alaptev/partfogo/tevekenyseguug;>
www.yjb.gov.uk
[www.dupageco.org/probation/juvenile;](http://www.dupageco.org/probation/juvenile)
www.calhouncountymi.org/Departments/JuvenileHome/OverviewJuvenileHome
www.wkkf.org
www.parliament.uk/directories/house_of_lords_information_office/
www.esf.gov.uk
www.prnewswire.de/cgi/news
society.guardian.co.uk/crimeandpunishment/story
www.yjb.gov.uk
www.dfes.gov.uk
[www.giustizia.it/minori/indice.htm;](http://www.giustizia.it/minori/indice.htm)
www.crime-research.org/news/30.08.2004/594/
www.sweden.gov.se/
www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/Basic%20Facts%2007.pdf
www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=94

www.sweden.gov.se/sb/d/584
www.kriminalforsorgen.dk/English/ProgrammeAndPrinciples/
www.koebenhavnsfaengsler.dk/Funktioner/billedserie_01.asp
www.sportengland.org/iyr_london_positive_futures.htm
www.nacro.org.uk
www.omc.gov.ie/viewtxt.asp
www.justice.gc.ca
www.key.org/juvenilejustice.asp
www.justice.gc.ca/youth
www.dji.nl/hipe/uploads/071015133232/Corporate_brochure_engels.pdf
www.goldstein.nl
[www.aggressionreplacementtraining.org/;](http://www.aggressionreplacementtraining.org/)
www.sova.org.uk/projects.htm
www.teylingereind.nl/.nl/
www.education.adelphi.edu/departments.php
www.glenmillsschool.org/aboutgms/about_4.html
www.hoenderloo-groep.nl/english;
www.den-engh.nl/françois
www.jugendanstalt.de/frame.htm
www.asa-programm.de/
www.bundesrat.de/SharedDocs/Beratungsvorgaenge/2007.html
www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/eac609c0480e9bc3802565a80042e4f0?Opendocument
www.cuvantulcarezideste.ro/index.htm
www.apador.org/
www.restorativejustice.org/resources/world/europe1/alldocs/index_html/belgium;
www.verbojuridico.pt/legisl/1999/199_166.html
[http://www.eukn.org/eukn/themes/Urban_Policy/Social_inclusion_and_integ
ration](http://www.eukn.org/eukn/themes/Urban_Policy/Social_inclusion_and_integration/Education)
www.anp-just.ro/linfopub/prog_str_der.htm
[www.just.ro/Portals/0/Directiile%20MJ/A.1.%20Programa%20Phare%20incheiate.doc;](http://www.just.ro/Portals/0/Directiile%20MJ/A.1.%20Programa%20Phare%20incheiate.doc)
www.gardianul.ro/2007/03/03/eveniment
www.justice.gouv.fr

7. Külföldi jogesetek:

In Re Gault: Case 387 U.S. 1. (1967), USA

The Case of Gareth Myatt, UK

The Case of Adam Rickwood, UK

Rebound Corporation (Colorado) Case, USA

Southern Poverty Law Center Case (Louisiana), USA